ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
JEUDI
1er JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·280 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.280

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ՝ ՅՈՑՅԱՆ Է

Տարի մը եւս կը թաղենք ու ինչպէս միշտ, ուրախութեամբ կ'ողջունենք ան որ կը ծնի։

Ի՞նչ պիտի բերէ Նոր տարին։ Լաւագոյն օրեր կը յուսան լաւատեսները, այս օրերն ալ չփութանք կո խորհին աւելի յոռետես-ները, մինչ միակ իրողութիւնն այն է որ բոլորին կեանքէն տարի մը եւս պիտի պակսի։

Ֆրանսայի թէ արտաքին ճակատի վրայ, տարին որ անցաւ յուսադրիչ ոչինչ բերաւ։

Գարնան օր մը երկիրը ղխմապիծ փոխեց ու նոր յոյսեր ծագեցան։ Նախագահը ուղիղ նորոգել իր մեծամասնութիւնը եւ դէմ յանդիման գտնուեցաւ ոչ թէ նորոգուած այլ՝ նոր մեծամասնութեան մը որ իրը չէր։ Համակեցութիւնը, հաւանաբար, ամէնէն անբնական երեւոյթներէն մէկն է։ Հանրապետութեան Սահմանադրութեան եւ ամէն անգամ արգելք եղած է որ երկրին գործերը ընթանան համեմատաբար խութեամբ։

Ձախը, բազմատարբ, մեծ յոյսեր առթած էր, եթէ նոյնիսկ Ժոսփէն խոհեմ եւ զած էր եւ ժլատ մնացած էր ընտրական չրջանի իր խոստումներուն մէջ։ Այսու-հանդերձ, ինչպէս իր նախորդները 1981էն ի վեր, վստահ էր որ պիտի կասեցնէր գործազրկութիւնը։ 700 հազար աշխատանք կը նախատեսուէր, մինչ ամսէ ամիս գործազրկերու թիւը կ'աւելնայ, մինչեւ իսկ անոնք յոյսերու կը դիմեն զբաւելով զբաղեցնելակները թէ կայարաններ։ Աշխատանքէն զատ, Ֆրանսայի միւս մեծ հարցերն ալ չլուծուեցան, ընդհակառակն աւելի ծանր բնոյթ ստացան։ Ցանցագործութեան ծաւալումը աւելի քան երբեք անապահովութիւն ստեղծեց, զպրոցներու եւ անկանոն պայմաններու մէջ զբաղուղ օտարականներու հարցերը առկախ մնացին եւ ի վերջոյ բոլորն ալ յուսախար են։ Կարելի՞ էր այլ եղրակացութեան գալ որպէսզի երազները երազ չմնային։ Բայց, տարիներէ ի վեր, ոչ ալը՝ երկիւղ, ոչ ձախը՝ այսօր, զատ է այն հրաշք-մարդը որ պիտի կարենար լուծել երկրին տագնապները։ Հարկ է նախ չտարուիլ ընտրական չահերէ, առողջ քաղաքականութիւն մը վարելու համար, մինչ Ֆրանսա տեւական կերպով ընտրական չրջաններ կ'ապրի։

Արտաքին ճակատն ալ աւելի վայրկեան պատկեր մը չպարզեց։

Մերձաւոր — Արեւելքը չդադաւ իր խաղաղութիւնը, Անգլիա իր կարգին մեծամասնութիւն փոխեց բայց սուգը կրեց իշխանուհիի մը որ իր մահով գնեց կոչնակապած մխաչեակութիւն մը, Գոնկօն յաղթեց Զայիրի նոր զոհերու գինով եւ անգին Ալժերիան մնաց ամէնէն վայրագ չարդերուն մնայուն թատերաբեմը։

Հայաստան պահեց իր քաղաքական կայունութիւնը ինչ որ, մանաւանդ չրջանին համար, արհամարհելի ազդակ մը չէ, եթէ նոյնիսկ ժողովուրդը եւ մանաւանդ աղէտեալ զօտին դեռ ծարաւի կը մնան բարգաւաճ կեանքի մը։

Եւ Ղարաբաղը։ Ժողովները կը յաջորդեն իրարու, Գումրիհակընը կը մխիթարէ Լիզպոնէն եւ մինչ «մեծերը» կը ջանան ճնշում բանեցնել, Ղարաբաղցին կը մնայ վճռակամ, կառչած իր անկախութեան։

Տարի մը եւս թաղեցինք ու ինչպէս միշտ ուրախութեամբ կ'ողջունենք ան որ կը ծնի։ Որովհետեւ, կարեւորը՝ յոյսն է։

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՔՒ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿԵՐԸ կը չարունակեն իրենց ցոյցերը զանազան չրջաններու մէջ, միշտ պահանջելով որ իրենց ընդհանուր տարեվերջի 3000 ֆրանքի պարգեւ մը։ Դեկտեմբեր 30-ին, իրենց զօրավիգ եղաւ համայնավար կուսակցութիւնը նեղը դնելով կառավարութիւնը։ Գործազուրկերու պաշտօնական թիւը 3 միլիոն 114 հազար 600 կը յայտարարուի, բայց ասոնք աշխատանքի դիմում ընողներն են եւ կը կարծուի որ անդործներու իրական թիւը 5 միլիոնի կը հասնի։ Կ'ըսուի թէ Նոյեմբերին գործազրկութիւնը 0,3%-ի նուազում մը արձանագրած է, բայց ան կը վերաբերի երիտասարդներու, մինչ երկարատեւ կացութեան մէջ զբաղուղներու թիւը կ'աւելնայ։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ չարգերու հաչուեկչիռը չատ աւելի ծանր է քան ինչ որ կ'ըսուէր սկիզբը։ Վերջին տասը օրերու ընթացքին չուրջ 350 զիւղացիներ ապաննուած են վայրագութեամբ եւ այս թիւն ալ վերջնական չի նկատուիր։ Վախ կայ որ Ռամազանը պատճառ ըլլայ աւելի ծանր սպանդներու։

ԱՆԳԱՐԱ. յայտարարած է որ վերջ կը դնէ «իմաստուններու» առաքելութեան երկխօսութիւն հաստատելու համար Ցուռնաստանի հետ։ Պատճառաբանութիւնն այն է որ Եւրոպական Միութիւնը դեր ունի այդ գործին մէջ։

ՉԻՉԻՆՆԵՐՈՒ եւ Տաղստանցիներու մէջեւ մթնոլորտը չատ լարուած է եւ Դեկտեմբեր 31-ին իսկ դեռ չէր պարզուած թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ կատարուած է Տաղստանի նուսական կայանի մը զէմ յարձակումը Դեկտեմբեր 22-ին։ Մոսկուայի համար «Չէչէնիայէն եկած ահաբեկիչներու գործն է», մինչ չէչէն նախագահ Մասխադով կը հերքէ որ իր հպատակները ներգէ դեր ունեցած ըլլան։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը՝ Հ. Վէնրին Անգարա կ'երթայ Ցունուար 7-էն եւ 8-ին։ Այս այցելութիւնը առաջինն է եւրոպացի պատասխանատուի մը այն օրէն ի վեր, Դեկտեմբերի կիսուն, երբ Թուրքիա որոչեց խզել Եւրոպական Միութեան հետ, իրրեւ հետեւանք Եւրոպայի մերժումին իր անդամակցութեան թեկնածութեան իսկ։

ԻՍՐԱՅԵԼ. արգիլեց որ թնդանօթ արձակուի Ռամազանի առեն ինչպէս ասանդութիւն է։ Մահմետականներու ծոմին որ սկսաւ Դեկտեմբեր 29-ին, օրը երեք անգամ կ'ընկերանար թնդանօթը որ կ'արձակուէր հին Երուսաղէմի բլուրէն։ Այս տարի, իսրայէլեան իշխանութիւնները թոյլ չտուին որ զործողութեան անհրաժեշտ վառօդը փոխադրուի առարկելով ապահովութեան հարցեր։

ՊՈԼՍՈՑ եւրոպական բաժնի մէկ կայարանին մէջ ոճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 30-ին եւ որու հետեւանքով հինգ վիրաւոր կայ որոնց երեքը ծանր վիճակի մէջ են։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ նախկին թագաւորը՝ Միքէլ որոչած է վերադառնալ իր երկիրը 50 տարիներու աքսորէ մը ետք։ 76 տարեկան, թագաւորը գահը պիտի չվերագտնէ, բայց կ'ուզէ գոնէ իր հայրենիքը վերադառնել։

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, Ցունուար 1-ին (Ուրբաթ, Ցունուար 2-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Ցունուար 3։

ԱԽԹԱՄԱՐԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻ

Անկիւ աւերակներէն եռաք Թրքական չրջանակներ սկսած են լրջօրէն հետաքրքրուիլ նաեւ Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցիին վիճակով ու վերանորոգման ծրագիրներ մշակել։ Այս պարագային, որպէս նախաձեռնարկ յայտնուած է Պոլսոյ Առեւտրական սենեակը որ նորոգութեան գումարները պիտի տրամադրէ, կամ հայթայթէ։

Ցոյց տրուած այս հետաքրքրութեան առջեւ բնական է հարց տալ թէ տասնամեակներու ուրացումէն, անտեսումէն եռաք, ի՞նչ բան է անոր զրգռապատճառը։ Նոյն Սենեակին վարչութեան նախագահը Մկրտիչ Եըլմազեանի «Ակօս»ի (Դեկտ. 26) խմբագիր Հրանդ Տինքի հարցումներուն պատասխանելով երկարօրէն արտայայտուած է այս մասին։ Ան կ'ըսէ թէ Ի.Ա. զարու սեմին պետութիւնները միեզերական ըմբռնում պէտք է ցուցաբերեն ու ընդունին որ մարդիկ ապրին հոն ուր որ կ'ուզեն։ Ատիկա նաեւ ժողովրդավարութեան չափանիշներէն է իրեն համար։ Ապա կ'աւելցնէ անտեսական ազդակը։ Վանի առեւտրական չրջանակը միջա կարօտով կը փնտռէ 1980-էն առաջուան օրերը երբ տարին 150 հազար զբօսաչրջիկ կ'այցելէր հոն։ Պանդոկները եւ զբօսանները լեցուն կ'ըլլային, չուկան աչխոյժ առեւտուրի վայր էր։ Այսօր չկայ այդ երեւոյթը։ Այդ երանելի չրջանը վերակենդանացնելու զլխաւոր միջոցն է զբօսաչրջիկներու հոսքը վերադարձնել Վանին։ Այդ նպատակով ալ պէտք է համայել բազմութիւնները, պատճառ տրամադրել որպէսզի հոն այցելելու փափաք ունենան։ Անշուշտ կարելի չէ բոլոր յուչակոթողները միանաբար նորոգել, սակայն կարեւոր է որ գործին սկիզբ մը դրուի։ «Պատմութիւնը բոլորիս կը պատկանի եւ ոչ թէ անհատի մը կամ ցեղի մը։ Ժամանակի ընթացքին պատմութեան մը տիրութիւնը անցած է զանազան երկիրներու։ Սակայն, այլեւս աշխարհիք բազաքակրթութեան իտէալի մը հետամուտ է» կ'ըսէ Մ. Եըլմազեան։ Կայ նաեւ աչխարհին համարկուելու համար պատմութեան պահպանութեան հրամայականը։ Այդ պահպանութիւնը լաւագոյն ձեւով պէտք է կատարուի, որպէսզի անոնք տայ չրջանի մը բարիքներէն օգտուելու։

Ինչ կը վերաբերի Վանի «բարիքներ»էն Ախթամարի եկեղեցիին վերանորոգումի ծախքին, ատիկա նիւթական հարց մը պիտի չըլլայ։ Պոլսոյ Առեւտրական սենեակը ունի միջոցները, պակասածն ալ կրնայ դիւրութեամբ ճարել։ Մ. Եըլմազեան կը չարունակէ. «Երբ ըսեմ որ պատմական նման յուշարձան մը պիտի նորոգեմ, օգնութեան պէտք ունիմ, ամէն մարդ նիւթապէս նեցուկ կը կանգնի։ Պէտք է փոխել պետութեան դիտանկիւնը. այդ ուղղութեամբ մեզի նման աշխարհական կազմակերպութիւններու մեծ պարտականութիւն կը վիճակի։ Եթէ երկիրս տէր է պատմական հարստութիւնե-

---

1998
ՅԱՌԱՋ
կը չնորհաւորէ իր ընթերցողներուն Նոր Տարին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 30/31)

ՕԴԱՑԻՆ ՃԱՄԲՈՎ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ

Ազգային Ժողովի Դեկտեմբեր 27-ի նիստին ընդունուած է նոր օրէնք մը որուն համաձայն քաղաքացի, կամ ոչ, երկրէն օդային ճամբով բոլոր մեկնողները 10 հազար դրամի փոխարէն պէտք է ելքի փաստաթուղթ ստանան։ Օրէնքը կը սկսի գործադրուիլ Ցունուար 10-ին։

***

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Անցեալ տարուան համեմատութեամբ, Սեւանի մակարդակը 5 սմ. բարձրացած է որպէս արդիւնք ոռոգման համար անկէ քաչուած ջուրի քանակին նուազութեան։ Անցեալ տարի այդ նպատակով 350 միլիոն խոր. մեթր ջուր առնուած էր, այս տարի՝ չուրջ 245 միլիոն խոր. մեթր։

ներու եւ եթէ համաշխարհային խաւարը կար մը կ'ամփոփէ իր մէջ, մեկտեղելով Քրիստոնեան, Հրեան, Հայը, Վրացին, Լազը, Քիւրտը, պէտք է ատոր գիտակցութեամբ գործենք։ Այսպէս, երբ ես տէր կը կանգնիմ Ախթամարի մէկ եկեղեցիին, նոյն ատեն թերեւս ատիկա կը նշանակէ որ տէր կը կանգնիմ Պաղտատի մէջ կիսաւարտ մնացած մզկիթի մըն ալ։

Երբ Ախթամարը կը վերաճորոգեմ, գիտեմ թէ ան հայկական ճարտարապետութեան գեղեցիկ մէկ օրինակն է»։

Մ. Եըլմազեան կ'ըսէ թէ վերանորոգումը պէտք է կատարուի իսկական վիճակին հաւատարիմ ձեւով։ Ատոր համար պէտք է հրաւիրել կարող վարպետներ։ Նոյնիսկ Հայաստանի հետ կարելի է երկխօսութիւն հաստատել այդ նպատակով։

Յառաջիկայ Ապրիլին իրենք երեւան պիտի երթան ուր պիտի բացուի Թրքական ոսնաւաճառ մը։ Հայաստանէն հրաւէր ստացած են։ Ինք համոզուած է որ սահմանային անցքը բացուելով պիտի աչխուժանայ չրջանին առեւտուրը։ Հայաստանի ու Ադրբեջանի հարցն ալ, կը նախընտրէ որ փոխանակ փակ դռներու ետին քննարկուելու, բացէ ի բաց բանակցելի ըլլայ մարդոց միջեւ։ Ատոր որպէս նախաքայլ, կը փափաքի զբաղացնել առեւտրական յարաբերութիւնները։

***

«Ակօս»ի խմբագիրը նոյն թիւի խմբագրականն ալ յատկացուցած է Ախթամարի եկեղեցիին վերանորոգումի նիւթին։ Ուրախութիւն կը յայտնէ որ խօսակից ունեցած է անկեղծ արտայայտութեան տէր դէմք մը որ իրապաչտ մօտեցում ունի նիւթին։

Ապա խմբագրականը կը չօշափէ վերանորոգումի աչխատանքին օղնական ըլլալու զգալիքը։ Հ. Տինք կը զրէ թէ խանդավառող հեռանկար է համաւորներու խումբերու կազմութիւնը եւ թէ ինք կ'ուզէ զլխաւորել ցանկը։ Երբ հարց կուտայ թէ ի՛նչով օգնական կարելի է ըլլալ ծրագրուած աչխատանքին, Մ. Եըլմազեան կը պատասխանէ միայն. «Եթէ հարկ ըլլայ, անշուշտ կը դիմենք նաեւ ձեր օժանդակութեան»։

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ ԴՊՐՈՑԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

(ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ)

ԱԲԻԼ ԿՀՆԱ. ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Ժամանակին ի՞նչպէս եւ որքա՛ն չուտ անցաւ՝ ամենեւին չզգացի։ Միջանցքին մէջ միջահասակ, դեղնորակ մազերով ու դեղեցիկ կազմուածքով կին մը ժպիտը դէմքին ընդառաջ եկաւ, ձեռքս թօթվեց չեշտուած քաղաքավարութեամբ, եւ կամքէ անկախ դիս սպասել տալուն համար ներողամտութեան յատուկ ակնկալիքով ինքզինք ներկայացուց.

– Բարե՛ւ Ձեզ, ես Տիկին Ղազարեանն եմ, դպրոցի տնօրէնուհին։

Իմ կարգին, անձս ներկայացնելէ եւ այցելութեանս միտք բանին բացատրելէ ետք, Տիկին Տնօրէնուհիին եւ քովի պրասենեակէն քանի մը ուրիշ ուսուցչուհիներու եւ ուսուցիչի մը ուղեկցութեամբ առաջնորդուեցայ տնօրէնութեան ընդունարանը։

Ընդունելութեան կարգը փոխ մը թեթեւցնելու միտումով դիտել տուի, թէ ուրախ եմ մեր մէջ դտնէ այր ուսուցիչի մը ներկայութեամբ, ապա թէ ոչ՝ համակ պիտի ըլլայի կարծելու, որ Ռուբէն Սեւակ դպրոցի դեկավարութիւնը փոխանցումներու ձեռքն է։

Ջաւեշաս ընդունեցան բարի ժպիտով մը, սակայն ուղղեցին դիս ուշադրութեամբ, թէ դպրոցի դեկավարութեան մէջ տնօրէնուհին եւ փոխ–տնօրէնուհին կը պատկանին իգական սեռին, մինչդեռ ուսուցչական կազմին մէջ այրեր ալ կան։

Խորքին մէջ, որքան ուրախ էի այս նախախնամական կարգադրութեան համար, որ դպրոցի տնօրէնութիւնը վստահուած էր իգական սեռի այս բծախնդիր եւ նուիրուած ներկայացուցիչներուն։ Այլապէս, տաղտկալի էր տնօրէնները պրասենեակներուն մէջ, դրասպահարաններուն վրայ տեսնել մատնանքի մը պէս պահուող նարօին. եւ եթէ փէչ մըն ալ առիթը ունենայիք մօտիկէն ծանօթանալու տուեալ դպրոցի ներքին բարքերուն, երբէք պիտի չզարմանայիք դասամիջոցներուն լսել զարերուն չհնչխկոցը ուսուցչարաններուն կամ տնօրէնութեան սենեակներէն...։

– Սպասում էինք Ձեր այցելութեանը, – ընդմիջեց Տնօրէնուհին, երբ քարտուղարուհին սուրճի, տնային թխուածքի եւ հայկական ընծոր կոնեակի սպասարկութիւնը կ'ընէր, – Պրն. Զիլինկիրեանը քանի մը օր առաջ հեռախօսով տեղեկացրեց Ձեր այցելութեան մասին։

Պրն. Զիլինկիրեան, Ռուբէն Սեւակի եղբօրորդին է, որ իր բնակութիւնը Փըրանսական Միջերկրականի դեղածիծաղ ափերուն չհնուած նիս քաղաքը հաստատած է, ու հոն իր նահատակ հօրեղբօր անունով յիշատակի տուն–թանգարան մըն ալ հիմնած է, հայ եւ օտար դրասէր հանրութեան ուշադրութեան յանձնելով անոր անձնական իրերը, նամակներն ու դրական–արխիւային նիւթերու որոշ մասը։

Պրն. Զիլինկիրեան իմանալով Հայաստան իմ ուղեւորութեանս մասին, ժրընեւ պտնուած միջոցին հանդիպած էր հետս, եւ խնդրած, որ ծրար մը փոխանցեմ Երեւանի Ռուբէն Սեւակ դպրոցին։

Յանձնարարուին անունը ակնթարթի մը արագութեամբ խթանեց միտքս, որ պատահականութիւն մը ունէի կատարելիք, եւ միայն այդ նպատակին համար մտեր էի դպրոցի սեմէն ներս։ Ուստի, անմիջապէս բանալով թղթապանակս՝ ծրարը յանձնեցի Տիկին Տնօրէնուհիին, հաղորդելով Պրն. Զիլինկիրեանի սիրալիր ողջոյնները։

Մտերմիկ զրոյցի ընթացքին դպրոցին մասին տեղեակ դարձայ չահեկան տեղեկութիւններու. Թէ ան 750 աշակերտ ունի, 90 հոգիէ բաղկացող ուսուցչական կազմով մը։ Դասարանային համակարգը, որ 30 դասարաններէ կը բաղկանայ, անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի 25–30 աշակերտներ, բաժնուած է երեք օղակներու. կրտսեր, միջին եւ աւագ դպրոց–վարժարաններու։ Դասաւանդուղ նիւթերը մեծ մասամբ մարզասիրական են։

Գալով դպրոցի անունին, Տիկին Տնօրէնուհիէն հաճոյքով իմացայ, թէ նախապէս դպրոցը կոչուած է 26 կոմիսարներէն՝ Զափարիձէ։ Խորհրդային կարգերու փլուզման եւ յեղաշրջումի օրերուն՝ Լուսաւորութեան նախարարութենէն ընտրութեան համար տնօրէնութեան առաջարկուած է եռանուն ցանկ մը. դիտակցաբար եւ համոզումով՝ տնօրէնութիւնը իր նախընտրութիւնը տուած է Ռուբէն Սեւակին, որուն համար ալ այժմ դպրոցը ճօնուած է տեսլապաշտ դրողի անմոռաց անունին։

Հակառակ անոր որ ժամանակը կը յառաջանար, ու դրեթէ ամբողջ ցերեկ մը անզգալաբար անցուցած էի մեսրոպաշունչ այս յարկին տակ, Տիկին Տնօրէնուհիին առաջարկը չկրցայ մերժել այցելելու նաեւ քովի սրահը, որ ուղղակի նուիրուած էր Ռուբէն Սեւակի յիշատակին։

Սրահ յորջորջուածը, բաւական ընդարձակ եւ լուսաւոր սենեակ մըն է. պատերուն կախուած են մեծ ու փոքր չափերով լուսանկարներ՝ Ռուբէն Սեւակի, իր սիրասուն կնոջ՝ Եանոյի եւ զաւակներուն՝ Լեւոնի ու Շամիրամի։ Պատերուն տակ տեղադրուած են քանի մը դրասպահարաններ, որոնց մէջ դասաւորուած են Ռուբէն Սեւակի հատորներու տարբեր հրատարակութիւնները, ձեռագիր նամակներու լուսապատճէններ, եւ այլն։

Սրահին կեդրոնը զետեղուած է կլոր սեղան մը, որուն վրայ բաց դիրքով դրուած է յուշամատեան մը, որպէսզի այցելուները բարի ըլլան արձանագրելու իրենց տպաւորութիւնները։

Տիկին Տնօրէնուհիին հրաւէրով՝ հաղիւ թէ դրիչս ձեռքս վերցուցած էի թուղթին յանձնելու ապրումներս, ըղգալի որ Սեւակը հոն էր անտեսանելի ներկայութեամբ մը։ Խոռվքս անկարելի էր խեղդել յուզուած հոգիիս մէջ. ու երբ ինծի ուղեկցողներուն յայտնեցի ապրումս, հաւաստիացուցին, թէ այդ տպաւորութիւնը մշակի վրայ աւելի իրական եւ զգալի կը դառնայ բանաստեղծին նուիրուած դրական չարթուան առթիւ, զոր նոյն սրահին մէջ դպրոցի աշակերտութիւնը կը կազմակերպէ ամէն ուսումնական տարուան սկիզբը։

Հոգեպէս հարստացած եւ պոհունակութեան անհուն պղպջում մը սրտիս մէջ դրկած հրաժեշտ կ'առնեմ իմ նոր բարեկամներէս, հայ դպրութեան այս լուռ երախտաւորներէն։ Ակամայ, նորէն մտածումի մը կը ընդիս ուղեղիս մէջ. որքան նուիրական եւ պատասխանատու առաքելք մըն է ուսուցչական գործը։ Արդարեւ, գործ մը չէ սոսկ, այլ առաքելութիւն մը՝ անխոնջ համբերութեամբ պատրաստելու ազգի մը ընտրանին։ Ուսուցչութիւնը անձին մէջ գիտակցուած կոչում մըն է պահուելու, չարունակ տալու անոնց, որ չունին, սակայն ծարաւի են ունենալու։ Ինչ եաք, Արարկիրէն դուրս գալով պիտի իջնեմ Յաղթանակի Այգիին քովէն, ուր փառաչուք կեցած է անծանօթ գինուորի յուշարձանը։ Հոս ալ նախանձով վերստին պիտի մտածեմ, թէ ի՞նչու հազարամեակները անտեսած են հայ անծանօթ ուսուցիչներու ամբողջ վաղանդ մը, որ խոյլ զաւառներու եւ գիւղերու ծանր պայմաններուն մէջ, մտքի սէգ մաշած է տակաւ, սակայն իր չուրջը լուսաւորած է ազգի մը մութ ապագան։ Անոնց նկատմամբ արդար ըլլալու խղճի թելադրութեամբ, կը կարծեմ, ճիշդ պիտի ըլլար ստեղծել նաեւ անծանօթ ուսուցչին յուշարձանը՝ անոր նիւթեղէն կերպարին մէջ հաւաքաբար անմահացնելով հայ դպրութեան այն բոլոր անյայտ երախտաւորները, որոնք իրենց չուրջը լուսաւորելով գոհուեցան։

Մեկնելէս առաջ, բակին մէջ, անդամ մը եւս կը կանգնիմ նահատակ բանաստեղծին կիսանդրիին առջեւ, ու կը նայիմ անոր խրոխտ նայուածքին ուղղութեամբ, որ զամուած է յաւերժական Արարատին։ Արարկիրի բարձունքէն դէպի վար, քաղաքամայր Երեւանի չէնքերով ու լայն պողոտաներով, աչունի դեղին – կարմիր ոսկիին հարուստ երանգով՝ Արարատեան պաշտն է որ կը տարածուի անհունին մէջ։ Աչխարհի վրայ չատ լեռներ կան մեծ ու պզտիկ, առուել կամ նուազ գեղեցիկ։ Բայց անոնցմէ ոչ մէկը ունի՛ այդ պատմական ճոխ համայքը, զոր Արարատը իր մեծ եւ փոքր Մասիսներով կ'արտացոլէ իւրաքանչիւր Հայու սրտին, ու բընականութեան մէջ։ Աչխարհի բոլոր հրաշալիքները իրենց անզուգականութեամբն ու գեղեցկութեամբը այնքան գոհունակութիւն չեն ներշնչեր մեր հոգիներուն, որքան վեհ ու գեղանի տեսքը Արարատին՝ մատուցուած Արարատեան դաշտավայրի աչնանային այս ոսկի սկուտեղին վրայ։

Կը դիտեմ քանաստեղծին հայեացքին ուղղութեամբ. ինծի կը թուի, թէ կը կարդամ անոր միտքը։ Քարացած, բայց խօսուն կերպարը՝ անչարժ եւ խոհուն նայելով Արարատին, թերեւս չատ մը ուրիշ նահատակներու պէս անձայն, կը բացայայտէ անոր խորին խորհուրդը։ Գոյութենական դաղանիք մը կայ թաքուն անոր ներկայութեանը մէջ. մեր բազմաչարչար ժողովուրդին տակնուտակութեան դաղտնիքն է ան, որ պայմանաւորուած է միայն Արարատի յաւերժութեամբ։

Մեր ազգին գոյութենականութիւնը ակունք կ'առնէ Արարատով։ Լեռ՝ որ կեանսատու է։ Լեռ՝ որ կեանքի անվերջ գոյապայքարներ մղելու համար անսպառօրէն ոգեշնչող է։ Լեռ՝ որ ազգի մը լինելութեան խորհրդանիշը եւ գոյն իմաստաւորողն է։

Եթէ երբեք կարելի է հաւատալ անմահութեան խորհուրդին, անմահութիւնը՝ Արարատի նիւթական յաւերժութեանը մէջն է, որուն տեսանելի իրականութեան մէջ կ'ապրին մեր ազգի բոլոր նահատակները։

Մեծ եղեռնի մեր նահատակ բանաստեղծը՝ Ռուբէն Սեւակ, հայրենի հողին վրայ դասած է իր արժանաւոր տեղը։

Ան յաւերժ պիտի ապրի՛ Երեւանի Ռուբէն Սեւակ դպրոցի կրթական ոլորտներուն մէջ։

Այն թերափթիթ մանուկներու չրթերուն, որոնք Հայոց մեծասքանչ այրերը պիտի արտասանեն։

Այն մանկամարդ կուսաններուն եւ պանդրահեր տղոց հետ, որոնք Ռուբէն Սեւակը պիտի յիշեն ու անով հպարտանան։

Այն չրջանաւարտ երիտասարդներուն եւ վայելչագեղ օրիորդներուն մէջ, որոնք դիրար իրենց բիւրեղ դաղափարականին նոյնացումը եղող Ռուբէն Սեւակով պիտի սիրեն։ Անոնք, որոնք հայրութեան ու մայրութեան սրբութեան պիտի կոչուին ու վաղուան Հայը ծնանին։

Անոնք, որոնք երկիրը պաշտպանելու ծառայութեան պիտի կոչուին, ու, ի պահանջել հարկին, իրենց կեանքը պիտի զոհեն ու իրենց նուիրական արիւնին կոհակներով վաղուան ծաղկող հայրենիքը պիտի ոռոգեն։

Ծրընեւ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

«Հայոց Աչխարհ» Դեկտեմբեր 12–ի թիւով կ'արձագանգէ Վրաստանի հայկական եկեղեցիներու կրած հարուածներուն ու զաղութին անզօրութեան։ Սամուէլ Կրասկեեան կը զրէ թէ վերջին 8 – 9 տարիներուն համաձայն Վրաստանով մէկ ծայր առած է «հայ մշակոյթի յուշարձաններուն համատարած ու ցպատակային ոչնչացում», ինչ որ հետեւանք կ'ունենայ ոչ միայն համաչխարհային քաղաքակրթութեան դանձարանին մէջ իրենց տեղ դտած հայ մշակոյթի նչանակալից կոթողներու անդարձ կորուստին, այլեւ «խորապէս ընկճել է աւզօրութեան զգացմամբ համակուած տեղի հայ համայնքին»։

Արդարեւ, զրեթէ անկախութեան սկիզբէն ի վեր, հայաստանեան մամուլը բազմաթիւ անդամներ արձագանգեց Վրաստանի հայկական տաճարները քանդելու, վրացնելու գանազան դէպքերու։ Մատնանչուած պարագաները պատահականութեամբ չեն կրնար բացատրուիլ, քանի որ զրեթէ կանոնաւոր կերպով կը չարունակուին, դլխաւորաբար Թիֆլիսի մէջ։

Ս. Կարապետեանի ՀԸԸ կը կրէ «Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին եղեռնապուրծ մասունքների ակամայ հանդրուան» խորագիրը։ Ըսուածը այն է որ այն Հայերը որոնք մաս չեն կազմեր «իրենց պարտադրուած ճակատագրի հետ հաչտուածներ»ու կամ մխիթարի ողբացողներու, կը փորձեն կարելին փրկել։ Այդ կարելին ալ քանդուող, իւրացուող եկեղեցիներու սիրահոյսէն կամ չինութեան աղբերէն արձանագրութիւն կրող քարեր, խաչքարեր, մկրտարանի աւազաններ, զմբէթներ, զանգակատուներէ վերցուած խաչեր առնել ու փոխադրելն է Ս. Գէորգ առաջնորդանիստ եկեղեցիին բակը։

Գրութեան հեղինակը կը նչէ նաեւ մէկ քանին այն բեկորներէն որոնք մինչեւ հիմա ապատան դտած են հոն, վերջ թաղամասի Մ. Ասէ եկեղեցիին մկրտարանի աւազանը (եկեղեցին օծուած է վրաց ծէսով ու անուանափոխուած), Նարիղալա ամբողջ աւերակ եկեղեցիին պեղումներէն դտնուած խաչքարը, հայկական Թալ՝ Հալլարի 1989–ին պայթումի զոհ դարձած Շամխորեցոց Ս. Աստուածածին եկեղեցիէն բեկորները, 1989–1991–ին վերացականացուած Կուսանաց Ս. Ստեփանոս եկեղեցիէն մկրտարան, Կրծանիս գիւղի Ծիրանաւոր կամ Ս. Գեղարդ եկեղեցիէն նոյնպէս մկրտարան մը, եւայլն։

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան աւանդաբար «եղբայր» որակուած ղրացի երկրի մը մէջ որուն հետ սերտ, անամպ յարաբերութիւններու մասին կ'արտայայտուին քաղաքական եւ նաեւ կրօնական դէմքեր։

Հետաքրքրական է դիտնալ թէ Վրաստանի պատրիարքին էջմիածին այցին ընթացքին հրապարակուած սիրալիր արտայայտութիւններէն անդին, հանդիպումին դլուխ – դլխի բաժինին նիւթ եղա՞ծ է այս հարցը։ Կամ տեղւոյն վրայ հայկական քաղաքական կամ կրօնական ներկայացուցիչներ դիմումներ, բողոքներ կ'ուղղե՞ն պատկան մարմիններու, պատասխանատուներու։

Ինչ որ կը թելադրուի մամուլի էջերէն ուր հակառակ այս երեւոյթին մասին բազմաթիւ հրապարակումներու, կը բացակայի հակազդեցութիւններու բաժինը, դրական լուրջ տուեալ չկայ այս կարդի հարցումներու յուսատու պատասխան ունենալու համար։ Մանաւանդ, բոլորովին անսպասելի են վիրահայ Թեմին առաջնորդին ընթացքին մասին այն քանի մը տողերը որոնցմով կ'աւարտի Ս. Կարապետեանի դրութիւնը. «Ս. Գէորգի պատերի տակ ապաստան գտնող մշակոյթի արժէքների թիւը համալրում է օրըստօրէ եւ որն արդէն սկսել է մտահոգել նաեւ թեմի առաջնորդ – եպիսկոպոսին որը տարօրինակ կերպով աւելի ու աւելի է դժգամում հանգրուանի թոյլտուութիւն տալ եղեռնապուրծ մասունքներին, փոխանակ խրախուսելու եւ աջակցելու այն սրտացաւ անհատներին որոնք փրկութիւնը գոնէ դրանում տեսնելով մեծ դժուարութիւններով եկեղեցու բակ են հասցնում ճարտարապետական քեկորներն ու պատմութեան թանկագին յիշատակները»։

Արդեօք Վրաստանի համա՞ր ալ կը զօրէ դործնապաչտ քաղաքականութեան չինուելու համար պատմութիւն, մշակոյթ, եւայլնի նման մանրուքներ մէկդի ձգելու «իմաստութիւնը», Թէ եղածը պարզապէս անփութութեան նոր փաստ մըն է. մանաւանդ երբ հերթին կարգադրութիւն մը անգամ խնդրոյ առարկայ չէ, քանի որ առաջնորդը զլխու ցաւ կը նկատէ մասունքներուն կուտակումը, մինչեւ իսկ դժկամելով ապատան տալ անոնց։

Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումի 1700–ամեակին իւնչ յարմար ենթախորք, մանաւանդ որ պատասխանատուութեան դիրքին վրայ ալ կարելի է նատեցնել ուրիշը...։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՀԱԻԱՔՈՂԹԸ

Լիոնի մէջ ալ տեղի ունեցաւ – Դեկտեմբեր 18–ի Հինդշաբթի իրիկունը – հաւաքոյթ մը՝ ի նպաստ աղէտի ջրջանին վերակառուցման աշխատանքներուն, խօսուն առաջադրանքով մը՝ «տանք անոնց երդիք մը»:

Ձեռնարկը կազմակերպուած էր Հայկական Հիմնադրամին տեղական յանձնախումբին կողմէ՝ որուն գլխաւոր վարիչն է վահէ Մուրատեան:

Պ. Մուրատեան՝ որ Ռոնի Ռոմիւնոքէ իւրպէնին փոխ – նախագահներէն մէկն է, ապահոված էր, այդ կազմակերպութեան հակայ չէնքին մէջ, Լա – Փար – Տիէօ կայարանին մօտ, բաւական ընդարձակ սրահ մը՝ որ հազիւ թէ միայն կիսով լեցուննցաւ: Ներկայ էին Նորման Եպիսկ., ինչպէս նաեւ՝ տեղւոյն հայկական կազմակերպութիւններուն վարիչներէն շատեր:

Հրաւիրուած էին նահանգին բոլոր քաղաքապետները: Եկած էին քանիներ, մանաւանդ այն տեղերէն՝ ուր կարեւոր թիւով հայածին բնակչութիւն մը կայ: Լիոնի քաղաքապետը, Պ. Պատ նամակ մը ղրկած էր հաւատասելով իր համակրութիւնը ֆինդրոյ առարկայ աշխատանքներուն: Քաղաքապետական ժողովներու հայ անդամները կը փոխարինէին ղինքը:

Ներկայ էր Հիմնադրամի նախագահը՝ Պետրոս Թերզեան, իր քով ունենալով տեղական անդամները եւ Կրընոպլէն՝ Պ. Մանուկեանը:

Պ. Թերզեան բացատրեց, ամփոփ եւ ճշգրիտ բառերով, իր վրած կազմակերպութեան նպատակը եւ ըսաւ թէ՝ Հայաստան առանց արտաքին օգնութեան չի կրնար դանել կայուն վիճակ մը նախ եւ՝ յառաջդիմել յետոյ: Տուաւ Հիմնադրամին միջոցներով կատարուած ու կատարուելիք աշխատանքին մանրամասնութիւնները՝ չինել ճամբաները, կիսատ մնացած չէնքերը բնակելի դարձնել, ջրատար խողովակներու ցանցեր հաստատել, մանաւանդ դիւղերու մէջ, ապահովել քիչ շատ կեանքի դիւրութիւններ ամէն տեղ, Հայաստան թէ Ղարաբաղ:

Պր. Նախագահը չեշտեց ու հաւատաց թէ Հիմնադրամին ոչ մէկ մասնիկը կը վատնուի եւ թէ հաշիւները եւ իրագործումները կրկնակի կերպով քննութեան տակ են:

*
**

Ներկաները կրցան տեսնել պատասխին վրայ իրագործուած աշխատանքներէն մաս մը: Լսեցին Ֆրանսայի չորս քաղաքապետներու՝ Տոմինիք Պօտիսի (Թուլուզ), Փաթրիք Պրաուդէքի (Սէն–Տընի), Միշէլ Տէսթոյի (Կրընոպլը) եւ Միշէլ Փէրիքարի (Սէն – Ժէրմէն – Ան – Լէ) կոչերը՝ ուղղեալ իրենց կողոր պաշտօնակիցներուն, որպէսզի Ֆրանսայի իւրաքանչիւր քաղաք իր օժանդակութիւնը բերէ երկրաշարժէն վնասուած ջրջանին վերակառուցումին: Լսեցին նաեւ Ժան – Փօլ Պրէթի պատգամը՝ նոյն նպատակին համար: Պր. Պրէթ նախագահն է Ազգային Ժողովին մէջ Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խմբակին:

Ազնիւ վերաբերում մը յիշեալ քաղաքապետներուն կողմէ՝ հանդէպ թէ՛ Ֆըրանսահայութեան եւ թէ՛ Հայաստանի: Անդամ մը եւս յիշուեցաւ Հայերու եւ Ֆրանսացիներու աւանդական բարեկամութիւնը:

*
**

Պր. Թերզեան նշեց որ Ֆրանսայի վարչական քանի մը ջրջաններ – քաղաքներ ալ – բերած են արդէն Հիմնադրամին կարեւոր օժանդակութիւններ որոշ իրագործումներու համար: Ըսաւ թէ անհրաժեշտ է որ մեր հայրենակիցները, մեծ թիւով, աատրաղրել տան իրենց բարեկամներուն ու ղրացիներուն Հիմնադրամին հրատարակած թերթին մէջ դտնուղ կտրօնը եւ ղրկեն զայն իրենց քաղաքապետներուն, որպէսզի ձեռնարկը դտնէ լայն ունկնդրութիւն մը երկրին քաղաքական վարիչներուն կողմէ:

Հաւաքոյթին ընթացքին, կազմակերպիչ յանձնախումբէն Օրիորդ Կոստանեանի հրաւէրով, քանի մը անձեր – ինչպէս՝ բժիշկ Ժոէլ Սարգիսեան եւ ուրիշներ – որոնք մասնակցած էին, ինը տարի առաջ, աղէտին ջրջանին մէջ օգնութեան դործին, յիշեցին իրենց տպաւորութիւնները, ոմանք յուզիչ:

Ներկաները հրաւիրուեցան յետոյ, եթէ կ՛ուզեն, ստորագրելու համար Հայաստանի Ազգային Ժողովին ուղղուած հեռագիր մը՝ որ կը խնդրէ որ Հայաստանի Ազգային Ժողովը ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29–ի երեկոյեան, առաջին անդամն ըլլալով, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժան Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ խրախճանքի բացառիկ հանդիսութիւն մը, զանազան ազդերու մասնակցութեամբ՝ Իտալացիներու, Ռուսերու, Սպանացիներու եւ Հայերու:

Ձեռնարկը կազմակերպած էին Հայ Մշակոյթի Տան վարչականներէն՝ Պր. Իշխան Կարապետեան եւ անօրէն Պր. Աշոտ Յակոբեան:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր հանդիսականներով, ներկայ էին նաեւ քաղաքապետական անձնաւորութիւններ որոնց կարգին Տիկին Մարսէլ Մարտիրոսեան:

Հանդիսութիւնը վարեց Պր. Ի. Կարապետեան ներկայացուց համայնքներու նախագահները որոնք հակիրճ կերպով արտայայտուեցան իրենց ընկերութիւններու դործունէութեան մասին եւ փափաք յայտնեցին նորէն նման ձեռնարկներ կազմակերպելու:

Անուշա երեկոյին փայլը պիտի հանդիսանային համազգային ճոխ երգերը:

Առաջին ելոյթը ունեցաւ «Երեւան» երգչախումբը, օրուան պատշաճ երգերով խանդավառելէ ներկաները: Ցետոյ բեմ բարձրացաւ իտալական նուագախումբը մթնոլորտը ճոխացնելով նափոլիթէն երդերով եւ պարային նուագներով:

Ռուսերու կողմէ երկու կիներ ազդային յանձնախումբէն Օրիորդ Կոստանեանի հրաւէրով, քանի մը անձեր – ինչպէս՝ բժիշկ Ժոէլ Սարգիսեան եւ ուրիշներ – որոնք մասնակցած էին, ինը տարի առաջ, աղէտին ջրջանին մէջ օգնութեան դործին, յիշեցին իրենց տպաւորութիւնները, ոմանք յուզիչ:

Ներկաները հրաւիրուեցան յետոյ, եթէ կ՛ուզեն, տպաւորութիւնները հաղորդած մեկնաբանեցին ռուսական, ուկրանական եւ պնչու երդեր:

Սպանական համայնքի երիտասարդ աղջիկներ դանազան տարազներով պարեցին ժողովրդական դեղեցիկ պարեր:

Հայկական բաժինը չարունակուեցաւ, Եդինէ Քեքէճեանի երդերով ընկերակցութեամբ՝ Գրիգոր Պաղտասարեանի եւ Քեվին Քեքէճեանի: Մշակոյթի Տան «Նազան» պարախումբը կատարեց հայկական տոհմային պարեր:

Երեկոն այնքան ջերմ էր եւ դրաւիչ որ ներկաները դժուարութեամբ մեկնեցան իրենց հետ տանելով օրուան երջանիկ պահերը յուսալով որ նման երեկոներ դարձեալ կը կազմակերպուին:

ՇԱՔԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Իմիչ Նուիրել

Տարեվերջին չատերու համար, յատկապէս բարեկեցիկ ընկերութիւններու մէջ, մղձաւանջի կը վերածուի այս հարցումը: Ի՞նչ նուիրել մերձաւորներու, սիրելիներու անպէտ իրերով չվճռղելու համար անոնց դարաններն ու պահարանները եւ մանաւանդ աւելորդ բաներու գումարներ յատկացուցած չըլլալու համար:

Ինչպէս չատ ուրիչ մարդերու մէջ, հոս եւս նոր գաղափարները կուգան Ամերիկայէն: Տիթրոյթի մէջ, 16 տարեկան իր տղուն սովորականներէն տարբեր բան մը նուիրելու վճռակամութեամբ՝ հայր մը երեք հազար տոլարի փոխարէն գտած է ինքնատիպ նուէր մը. այդ գումարով, ան ոտիկանական վէպերու հեղինակէ մը գնած է յաջորդ վէպին հերոսներէն մէկը իր տղուն անունով կոչելու խոստումը:

Նիւ – Եորքցի մըն ալ կնոջը անմոռանալի նուէր մը ընելու բծախնդրութեամբ, պատրաստած է երեկոյթ մը ուր ոճիր մը պիտի կեղծուի, ապա հիւրերը պիտի հրաւիրուին լուսաբանելու պատահարը:

Այս «հանճարեղ» գաղափարները, պարզ է որ ուրախութիւն չեն պատճառեր վաճառատուներու, փոխանակ դարանի մը անկիւնը մոռցուելիք զոյդ մը օդի, կամ ինքնահոս գրիչի մը որ պիտի մնայ տուփին մէջ, չատեր կը նախընտրեն իրենց հարազատներուն, կամ բարեկամներուն ճամբորդութեան, ճաշարանի մը նուէր – վճարագիրներ նուիրել: ՆԱՋՍ–ի հանգիստեան կոչուած ճարտարագէտ մը անդամ 70 տոլարի վճարագիր մը նուէր ըստացած է որ իրեն առիթ կուտար թռիչք մը կատարելու Գորէայի պատերազմին օդանաւով մը: Շատեր ալ սկսած են անուղղակի նուէրներ ընել. փոխանակ մերձաւոր անձի մը նուէր մը դնելու, այդ գումարը անոր կողմէ կը նուիրեն բարեսիրական նպատակի մը: Տալասցի կին մը տասը տարիէ ի վեր իր ապրականներուն, ծանօթներուն անունով 50 – 250 տոլարի վճարագիրներ կը ղրկէ իր քաղաքին կեդրոնական ընկերակցութեան որ ձեռնարկած է կենդանի մը որդեգրելու չարժումին: Ան այս ձեւին կը դիմէ, քանի որ իր կարծիքով՝ Ծնունդի նուէրները ամէն չափ ու չափանիշ կորսնցուցած են այլեւս. մինչդեռ այս ձեւով օգտակար դործ մը կը տեսնուի:

Այս նոր սովորութիւններուն վաճառորդներու պատճառած վնասը հաշուելով սպառումի հետազոտութիւն մը տեսած է որ նուէրներու չատկացուած գումարները 2%–ի նուազում մը արձանագրած են 1988–էն 1996, ինչ որ կը նշանակէ 13 միլիառ տոլար: Որպէս ճար, կ՛առաջարկուի միայն Ծնունդի առաւօտուին յոյս չկապել ու ծախերու հնարքներ մտածել ամբողջ տարուան համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԴ.

Մեր քաղաք տեղեկութիւններուն համեմատ թաղեցիներուն մեծամասնութիւնը կը փափաքի վերընտրել հրաժարեալ Թաղական Խորհուրդի առենապետ Պօղոս էֆէնտի Ծորակեանը, որ խիստ օգտակար պաշտօնավարութեամբ մը ամբողջ թաղեցիներուն համակրանքը չահած է: Հակառակորդ կողմը սոյն ընտրութիւնը անյաջողութեան մատներու համար լուր տարածած է թէ՝ Պօղոս էֆէնտի հեռացած է Ք. Թաղէն եւ իր բնակութիւնը ուրիշ տեղ հաստատած, բայց մենք հաւատ ի աղբիւրէ իմացանք որ Պօղոս էֆէնտի պարզապէս այս միջոցիս օգափոխութեան գացած է Վոսիորի դիւղերէն մին, եւ թէ մօտերս պիտի վերադառնայ իր թաղը: Այս տեսակ մեքենայութիւններ անչուչտ անապդեցիկ պիտի մնան»:

«Արշալոյս»ի այս տողերը իրենց ազդեցութիւնը դործածեցին: Մարզար էֆէնտի իսկոյն իր մօտ կանչեց պարոն Նշանիկը եւ անուղղակի պատասխան մը դրել տուաւ «Արշալոյս»ի այս դրածին: Պօղոս էֆէնտի նոյնպէս անուղղակի պատասխան մը դրել տուաւ «Արշալոյս»ի մէջ՝ Մարզար էֆէնտիի դրել տուածին եւ այսպէս չարունակուեցաւ մինչեւ առտու, ընտրութեան օրը:

Այս ընդդիմամարտ դրուածքները մէկ կողմէ թաղին մէջ ոգեւորութիւնը եւ եռուղեռը իր ծայրագոյն աստիճանին հասցուցած էին:

Ընկեր Սուսերեանց չարաթէ մը ի վեր այնքան խօսած, այնքան պոռացած էր որ կիրակի առտու ձայնը մարած էր եւ կոկորդը բորբոքած:

Հակառակ ասոր, առտուն չատ կանուխ դնաց Շանթ ակումբը ուր ժամադիր եղած էր իր ընկերներուն: Դեռ ո՛չ ոք եկած էր:

– Ծոյլերը՛, մոլտաց քթին տակէն:

Ամէնէն առաջ պարոն Թորգոմ երեւցաւ, չափազանց յուզուած կերպարանքով:

– Տեսա՞ծ այս խաղբութիւնը, ըսաւ թուղթ մը երկարելով Սուսերեանցին:

«Ձեր քուէները մի՛ տաք Պօղոս էֆէնտի Ծորակեանի, որովհետեւ զուրկ է ընտրելի հանդամանքէն:

«Ըստ Սահմանադրութեան՝ թաղականները կ՛ընտրուին թաղին բնակիչներէն:

«Պօղոս էֆէնտի այլեւս Ք. Թաղի բնակիչ չէ: Վերջնականապէս մեկնած է մեր թաղէն եւ իր բնակարանն ալ վարձած է յոյն վաճառական մը:

«Բայ սատի՝ Պօղոս էֆէնտի վարկաբեկ եղած է կարգ մը պատճառներով որոնց մասին լռութեամբ կ՛անցնինք, չգայթակղեցնելու համար մեր պատուարժան թաղեցիները:

«Ձեր քուէները տուէ՛ք Մարզար էֆէնտի Սասանեանի ու անոր կուսակիցներուն որոնք ամէնքն ալ ծանօթ եւ պատուաւոր անձեր են»:

– Սրիկանե՛ր, անամօթնե՛ր, գոչեց Սուսերեանց խեղդուկ ձայնով մը:

– Մենք ալ պէտք է անմիջապէս բան մը պատրաստենք, դիտել տուաւ ուսուցիչը:

– Ժամանակ չունինք, ըսաւ Սուսերեանց, տես այս անպիտանները նախապէս պատրաստեր, տպել տուեր են...

– Մենք ալ խմորատիպ յայտարարութիւն մը մէջտեղ կը հանենք:

– Աքանչելի՛ գաղափար, գոչեց Սուսերեանց: Ակումբը արդէն խմորատիպ մը ունի:

Հետզհետէ հասան ուրիչ մէկ քանի ընկերներ եւ խոհուն գործի ձեռնարկեցին:

Խմորատիպ յայտարարութիւնը երկու ժամուան մէջ պատրաստուեցաւ: Այս յայտարարութիւնը սա ձեւով խմբագրուած կոչ մըն էր:

«Ընտրողնե՛ր,

«Մեր հակառակորդները՝ յուսահատութեան մատնուած ամէնչ տեսակ խարեբայական միջոցներու կը դիմեն ժողովուրդին ձայնը խեղդելու եւ կղերա – յետադիմա – պահպանողական թեկնածուներու յաղողութիւնը ապահովելու համար:

«Իրենց յետին ժամու հնարքն էր այս առտուան տպեալ յայտարարութիւնը որով կը ծանուցուի թէ Պօղոս էֆէնտի Ծորակեան, հեռացած է մեր թաղէն եւ ուրիչ տեղ հաստատած է իր բնակութիւնը, որով կորսնցուցած է իր ընտրելիի իրաւունքը:

«Ասիկա բացարձակ սուտ մըն է: Պօղոս էֆէնտի պաշտօնապէս յայտարարած է մեր Ակումբի ներկայացուցիչներուն՝ որ մօտ օրէն պիտի վերադառնայ Ք. Թաղը, հետեւաբար կը հրաւիրենք ընտրողները որ առանց կարեւորութիւն տալու այդ սուտ գրոյցներուն՝ իրենց քուէները կեդրոնացնեն մեր ցանկին վրայ: Մեր թեկնածուները կը ներկայացնեն ժողովրդական – ազատական տարրը, որուն չնորհիւ միայն մեր թաղը պիտի կրնայ վերածնիլ եւ յառաջդիմել:

«Ընտրողնե՛ր, փութացէ՛ք սեղմ չարքերով, քուէատուփին քով»:

ՇԱՆԹ ԱԿՈՒՄԲ

Ակումբին անդամները քանի մը տասնեակ այս կոչերէն առնելով՝ զայն թաղին մէջ բաժնելու պատրաստ էին:

(Շար. 76)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Գոհունակ ուրախութեամբ կը ծանուցանենք մեր ժողովուրդին թէ՝

Նորին Սուրբ Օծութիւն

ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարքն ու Կաթողիկոսը Ամենայն Հայոց,

կը քարոզէ յառաջիկայ Կիրակի, Յունուար 4–ին, Ս. Ծննդեան Տօնի նախօրեակին,

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ի ժամու Սրբոյ Պատարագին:

Կոչ կ'ընենք մեր հոգեւոր բոլոր զաւակներուն, խտտներամ բազմութեամբ փութալ այդ օր Մայր Տաճար՝ լսել Հայրապետական Պատգամն ու մասնիլ ի համբոյր Նորին Սրբութեան Աջոյն՝ սոսնալով Սուրբ Էջմիածնի Օրհնութիւնը:

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Կ'ՈՒԶՈՒՄ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը կը փափաքի պաշտօնի կոչել երկրագործական եւ կամ մեքենական ճարտարապետ մը (Agricultural Sales Engineer — Ingénieur Agricole):

Ենթակային աշխատանքի եւ պատասխանատուութեան դաշտը պիտի ընդգրկէ Ամերիկան եւ Ափրիկէն եւ հետեւաբար թեկնածուէն կը պահանջուի սահուն անգլերէն եւ Ֆրանսերէն:

Թեկնածուն, որ չբնաւարար է համալսարանէ մը՝ երկրագործական եւ կամ թեքնիքական ճարտարապետի տիտղոսով, կը հաստատուի Ամերիկա Միացեալ – Նահանգներ: Պաշտօնը կը պահանջէ յաճախակի ճամբորդութիւններ, այս ուղղութեամբ նախօրօք փորձառութիւն առաւելութիւն է:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի իրենց C.V.–ն ղրկել հետեւեալ հասցէին.–

M. JACQUES SARKISSIAN
c/o SADUCOM
33, Quai Wilson,
1201 GENEVE
Tél. : (4122) 7328039

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Երկուշաբթի, Յունուար 5–ին, ՃՐԱԳԱԼՈՅՅ–ի ոօնին առթիւ, ժամը 17·15–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները պիտի հաղորդուին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆԻ

վախճաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր:

Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրբարանին մէջ պիտի ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդէնք զաղութի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ ըլլան պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան:

LE PERE NOEL

vous attend à

l'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes
«*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN

Renseignements
à l'*Ecole Tebrotzassère* :
01 43 81 01 72

Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy —
Salle à 200 mètres.

— *Entrée gratuite* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Djavo Chant*» / *St-Jérôme Marseille*

organise

Noël Arménien

Samedi 10 Janvier à 20 heures 30

Repas et Ambiance
Animation D. J. VANICK

M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile,
13001 MARSEILLE

Pour tout renseignement téléphoner au :
04 91 61 10 82 — 04 91 66 08 03
04 91 70 00 32

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Տոքթորներ Ռոպէր եւ Մարի – Լօո Գալէկեան 1000 Ֆր.:

***

ՊԱՆԵԼՕ. – Շիրինեան – Տակառեան ընտանիք 1000 Ֆր.:

***

ԳԼԱՄԱՐ. – Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 250 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Ժապ Գարփանթիէ 250 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աբրինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն Արամ Աւետիսեանի մահուան 22–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց քրոջ Սօնա Թօփալեանի յիշատակին Պ. Նուբար եւ Մարգարեան, եւ քոյրը 750 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

— ԾՆՈՒՆԴ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Մ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

Ծանօթ. – Պատարագէն ետք՝ հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՀԱՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Ցիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԳ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՓՈՂՈՍ-ՓԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Երեկոյեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 4·30–ին:

Պատարագ, ժամը՝ 5·30–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:

Պատարագ, ժամը՝ 10·30–ին:

Պատարագէ ետք Ջրօրհնէք:

ՀԱՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 9·30–ին:

Պատարագ, ժամը 10·30–ին:

Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 16–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի: Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՀԱՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ցիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՇԱՒԻՒ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Ընթերցուածք ժամը 16·30:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ժամերգութիւն ժամը 9·30:

Պատարագ ժամը 10:

Ջրօրհնէք ժամը 12–ին:

ՀԱՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Պատարագ ժամը 10:

Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝

ՏԱԹԵՒ ԱՐՔԱՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ Ս. Թ'Էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Ցաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՀՈՐ ԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Մեռելոց

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Ժամը 17–ին. – Ընթերցում Մարգարէութիւններու դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Ժամը 18-ին. – Ճրագալոյցի պատարագ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ դասընթացքներու աշակերտներու մասնակցութեամբ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:

Ցաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք:

Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան:

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:

Պատարագ ժամը 17·15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30:

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 9·30:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագէն կը մասնակցին Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

ՀՈՐ ԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ցիշատակ Մեռելոց:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԳ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - Ս. ԳԷՈՐԳ

երկուշաբթի, Յունուար 5

Ճրագալոյց ժամը 17–ին, գիրքերու ընդունում եւ պատարագ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծնունդ

Պատարագ ժամը 10–ին:

Ջրօրհնէք ժամը 12–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԳ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
SAMEDI
3 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·281 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.281

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԱՆՈՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿ ՈՒ ԱՃԼՈՒՐ ԲԻՐՏ ՈՒԺԻ ՅՈՒՃԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտ. 31–ին, Հանրապետութեան նախագահը ժողովուրդին ներկայացուց ամանորեան իր մաղթանքները։

Երբաք մասնաւոր նորութիւն մը չունէր ըսելիք, ուզեց չեշտել թէ կա՛յ ու լ պահանջեալ հարկին պիտի մէջամտէ այսինքն յայտնէ թէ նախագահն է երկրին եւ կը ստանձնէ իր լիշխանութիւնը ամբողջութեամբ։

Երբաք անդրադարձաւ երկրին ցաւերուն՝ գործազրկութիւն, բռնութիւն, անապահովութիւն։ Ֆրանսայի համար մաղթեց որ ան ապրի համերաշխութեան մէջ։ Ֆրանսան, ըսաւ, պէտք է հպարտ ըլլայ իր արժէքներով, աւելի հաւատաք ունենայ իրեն իսկ հանդէպ։ Բոլոր պատճառները ունինք, կը յիշեցնէ Երբաք, որ հպարտ ըլլանք մեր հայրենիքով եւ հաւատանք մեր ապագային։

Մեր երկիրը կողք կողքի դրուած հաւաքականութիւններու դումար մը չէ եւ պիտի ջնջայ նախագահին համար։

Վերջացնելով իր ելոյթը, Երբաք կրեւոր կը նկատէ յարատեւել։ Ազգ մը, իր պատմութեամբ եւ մշակոյթով միացած հաւաքականութեան մը պատկանելու բախտը կը նշանակէ։ Մեր զաւակներուն համար ապագայ մը կերտել կը նշանակէ։

Յատկանշական էր որ նախագահը ոտքի արտայայտուեցաւ մինչ ընդհանրապէս նստած կ'ընէր էլիզէի իր պրասեղանին եւթին, ուզեց ապահովութիւն տալ ժողովուրդին որ նեղկայ է, կը հսկէ եւ երբ որ հարկ ըլլայ կրնայ միջամտել։ Արդարեւ, եթէ ուզէ, կրնայ կրկին լուծել Ազգ. ժողովը եւ նոր ընտրութիւններու դիմել պարնան, երբ տարուան մը պայմանաժամը լրանայ, բայց ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրաւ այդ մասին, ընդհակառակն յիշեց թէ «Նոր մեծամասնութիւն մը ընտրուեցաւ 1997–ին»։

Այս ելոյթին առթիւ, Ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլլանտ յայտարարեց. — «Լաւ է, որովհետեւ գործազրկութեան, ընկերային երկխօսութեան, ապահովութեան չուրջ ալը Ժագ Շիրաքի ուղղակի պատասխանատուութեան տակ ճախողած էր եւ այսօր նոր մեծամասնութիւն մը յանձն առած է աղգին ապագան»։

*
**

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ամանորի գիշերը բռնութիւնները զգալի չունեցան Ֆրանսայի զանազան չրջանակներու մէջ, մասնաւորաբար Սթրազպուրկի մէջ ուր 53 կառքեր կրակի տրուած են 12–էն 16 տարեկան անչափահաս տղոց կողմէ, որոնք նաեւ քարկոծած են հրշէջները եւ քոքթէյլ Մոլոտովներ նետած անոնց վրայ։ Նման արարքներ գործուած են նաեւ վարիզեան արուարձաններու մէջ՝ Մոնֆէրմէյ, Օպէրվիլիէ, Սեւրան, Մանթ – լա – Ժոլի, Էվրի, Նուազի լը Կրան, լա Գուրնէօվ, Գրէթէյ, Շամփինեըլի եւայլն։

Ամէնէն ծանր դէպքերը պատահած են սակայն Սթրազպուրկ ուր Ամանորի գիշերը բռնութեան աննախընթաց պատկեր մը պարզուած է, կոտրելով բոլոր մրցանիշները։

53 կառքեր կրակի տրուած են, հետաձայնի 21 կրպակներ եւ հանրակառքի կայքերու 32 պատսպարանները ալ թալանի ենթարկուած են։

Դատախազին համաձ պատահածը անընդունելի է եւ այդ առընչութեամբ տեղի ունեցած հարցապնդումներն ալ «ազէատլի» կը նկատէ, եւ շատ անբարարար ոստիկանական ուժերը։ Ընդհանուր ձեւով, Սթրազպուրկի մէջ, տարին լրացած է կրակի տրուած 560 կառքերով եւ պատնիներու յանցագործութիւնն ալ 20% յաւելում կրած է։

Քաղաքապետ – երեսփոխան Անտրէ Շնէտէր չատ յոռետես է։ «Ամանորի գիշերուան միջադէպերը, կ'ըսէ, ցոյց կուտան որ այլեւս դէմ յանդիմանն կը գտնուինք աւազակախումբերու ֆէնոմէնի մը»։ Կը թուի որ գործազրկութիւն, անգործութիւն եւ նման պատճառաբանութիւններ չեն բաւեր արդարացնելու ոչ իսկ բացատրելու համար այս յարձակումները, նկատի առնելով մանաւանդ որ արարքները կը գործուին գլխաւորաբար 12–էն 16 տարեկան տղոց կողմէ, որոնք պատիժ ալ չեն կրնար ենթարկուիլ։ Պարզ է որ ծնողքի թերացումները չատ են, բացայայտ կերպով անոնք հրաժարած են ծնողքի իրենց դերը կատարելէ։

Սթրազպուրկի դէպքերուն մասնակցած են 300 պատանիներ 10–էն 20 տարեկան եւ մասնաւորաբար 12–էն 16 տարեկան։

Ներքին նախարարութեան վիճակագրութեան համաձայն զղումեանց 40%–ը կը կատարուի անչափահասներու կողմէ եւ բռնարարութեանց ալ 18,4%–ը։ 1997–ին այս ձեւի յանցագործութիւնը 12,2% յաւելում կրած է բաղդատմամբ նախորդ տարուան։ Ոչ մէկ լուծում գտնուած է այս բարդ կացութեան։ Յանցագործութեանց երեք քառորդը կը կատարուի 27 նահանգներու մէջ (քաղաքներու չրջանները)։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԷՆ ՓՐՈՍԹ ՈՐՈՒ ՀԱՅ ՄՕՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՓԱԽԱԾ ԷՐ ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԷՆ...

«Լիպերասիոն» որ ամէն օր իր վերջին էջը կը նուիրէ ծանօթ անձի մը, Յունուար 2–ին, չորս սիւնակ նուիրած է Ֆորմիւլ 1–ի նախկին ախոյեան Ալէն Փրոսթի։ Այս առթիւ կը յիշէ որ ան զաւակն է հայուհիի մը որու ընտանիքը փախած էր քեմալական ջարդերէն եւ ժիւրացիի մը ու երկարօրէն կը նկարագրէ Փրոսթի այսօրուան կեանքը ու ծրագրերը։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը պէտք է վերանայուի ըստ սահմանադրական Խորհուրդին, որ չաբաթ երեք կէտերու վրայ չի համաձայնեցաւ Ամթերտամի դաշինքին որ առորագրուեցաւ Հոկտեմբեր 2–ին։ Այս երեք կէտերը կը վերաբերին ապատերթեւեկին սահմաններէն ներս եւ դուրս, ներդաղթին եւ ապաստանի քաղաքականութեան։ Ամթերտամի դաշինքը կը նախատեսէ որ հինգ տարիներու ժամանակաչրջանի մը ետք, եւրոպական Խորհուրդը որ միաձայնութեամբ որոչումներ կուտայ (ի մասնաւորի սահմանադրութիւններու վրայ կատարուած քննութիւնները, օտարներու մուտքի եւ կացութեան պայմանները, զաղտնի ներդաղթի դէմ պայքարը եւայլն) պիտի կարենայ «որակուած մեծամասնութեամբ» տալ իր որոչումները։ Այս տրամադրութիւնները դէմ են Ֆրանսական օրէնքին։ Ամթերտամի դաշինքին վաւերացումէն առաջ, հանրապետութեան նախագահը պիտի որոչէ թէ ի՞նչ ձեւով պիտի կատարուի այդ վերանայումը՝ հանրաքուէ՞ թէ խորհրդարանական ճամբայ։

ԻՏԱԼԻՈՅ հարաւային ափերը հասած է Քիւրտերու նոր նաւ մը, հազիւ չարաթ մը տարբերութեամբ Աւրատա նաւուն հետ որ 835 Քիւրտեր բերած էր։ Այս անգամ 700 է անոնց թիւը ըստ կարգ մը աղբիւրներու եւ 225՝ ըստ ուրիշներու։ Գոմէթա նաւը Օթրանթէ խարիսխ նետած է, առանց նաւապետի եւ անձնակազմի։ Ըստ ճամբորդներուն (գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ) նաւապետը եւ նաւաստիները իրենց թուղթերն ու զբաղմը առած գացած են։ Իտալիա նեղ կացութեան մատնուած է։ Նաւուն մէջ մնացին Քիւրտեր չկան այլեւ Սրի–Լանքացիներ (նախկին Սէյլան) եւ Պարսիկներ (չուրջ հարիւր Սրի–Լանքացի եւ 12 Պարսիկ)։ Ամանորի իր ուղերձին մէջ, Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Լուիճի Սքալֆարօ չեշտած է որ իր երկիրը ապաստան պիտի տայ այն զաղթողներուն որոնք հալածանքէ կը փախին։ «Եթէ, հոս կու գան, ըսած է, ոչ բովհետեւ հալածուած են ուր որ էին, այն աստեն դուռները պէտք է լայն բացուին», հրաւիրելով Եւրոպական Միութիւնը որ չարունակէ երկխօսութիւնը Անգարայի հետ։ Այս նոր զաղթողները, նման «Աւրատա»ի ճամբորդներուն, երբ իրենց ինքնութիւնը ճշդուի, արտաքսումի ազդարարութիւն մը պիտի ստանան, ըստ 1992–ի ներդաղթի օրէնքին որ կը նախատեսէ երկրէն հեռացումը 15 օրուան ընթացքին։ Եթէ Իտալիա խիստ վերաբերում չունի, գլխաւոր պատճառն այն է որ անցքի երկիր մըն է, այս բոլոր զաղթողներուն նպատակն է մեկնիլ Իտալիայէն դէպի Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Սքանտինաւեան երկիրներ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ չարդերը կը չարունակուին նոյն թափով եւ սարսափ տարածելով ամբողջ երկրին մէջ։ 78 հոգի եւս չարդուած են Դեկտ. 30–էն 31–ի գիշերը Ալժէրէն 300 քմ. արեւմուտք։ Ցարձակումը գործուած է մէկ նոյն լամբակի մը անդամներուն կողմէ եւ այս նոր սպանդով, 10 օրուան ընթացքին մեռեալներու թիւը 428–ի հասած է։ Դեռ այս թիւն ալ վերջնական չի նկատուիր։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դրամը՝ ռուբլին, Յունուար 1–ին կորսնցուց իր երեք զերոները եւ այլեւս մէկ ռուբլին կը համապատասխանէ մէկ Ֆրանքի։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահ ընտրուած է Մոհամէտ Ռաֆիք Թարար, 68 տարեկան։ Ան թեկնածուն էր մահմեդական Լիկային որու հակակչռին տակ է Խորհրդարանի 3/4–ը։ Թարար դիւրութեամբ յաղթած է Պենազիր Պութոյի ժողովրդական կուսակցութեան թեկնածուին։ Իրեն դէմ գլխաւոր քննադատութիւնները կը վերաբերին իր պահպանողական դիրքին, մանաւանդ կիներու եւ փոքրամասնութեանց նկատմամբ։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՒԱՍՔ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (233) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Նշմարներ Զարեհցի առասպելին չուրջ — Վ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

Ե. Զարեհց բանաստեղծութեան բանաստեղծը — ԳՐ. ՊՐԼՏԵԱՆ

զական կուսակցութեան ներկայացուցած թեկնածուին։ Իրեն դէմ գլխաւոր քննադատութիւնները կը վերաբերին իր պահպանողական դիրքին, մանաւանդ կիներու եւ փոքրամասնութեանց նկատմամբ։

ՍՈՒՐԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարարը՝ զօր. Թլաս յայտարարած է որ ձինա Լոլոպրիճիտայի հանդէպ իր ունեցած սէրը պատճառ եղած էր որ իտալացի զինուորները յարձակումի չենթարկուին 1983–ին, Լիբանանի մէջ։ «Իսրայէլեան յարձակումէն ետք եւ բազմազգեան ուժերու մուտքէն ետք, կ'ըսէ, կանչեցի լիբանանեան դիմադրութեան պետերը եւ ըսի իրենց.– «Ինչ կ'ուզէք ըրէք ամերիկեան, բրիտանական եւ միւս ուժերուն, բայց չեմ ուզեր որ իտալացի մէկ զինուոր իսկ վիրաւորուի, որպէսզի արցունք մը չթափէ ձինա Լոլոպրիճիտան, երիտասարդութենէս սիրահարած էի իրեն»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ բնակչութիւնը 0,2% (334·500 հոգի) նուազում մը արձանագրած է 1997–ի առաջին տասը ամիսներու ընթացքին։ Նոյեմբեր 1–ին, Ռուսաստանի բնակչութիւնը 147,2 միլիոն էր։ 1992–էն ի վեր, մէկ միլիոն 536 հազար 400 հոգիի կորուստ արձանագրուած է։ Այս թիւերը կը բացատրուին անով որ աւելի մահ կայ քան ծնունդ, նաեւ արտագաղթով։

ԻՍՐԱՅԵԼԻ կառավարութիւնը տագնապի մէջ է, Արտաքին նախարարը՝ Տաւիտ Լեւի յայտարարած ըլլալով որ պիտի հրաժարի, բողոքելու համար 1998–ի պիւտճէին դէմ, որ ըստ իրեն ծանրօրէն կը հարուածէ ամէնէն աղքատ դասակարգը։ Լեւիի տարակարծութիւնները Նեթանիահուի հետ նոր չեն եւ առաջին անգամն ալ չէ որ կը սպառնայ հրաժարիլ, թէեւ այս անգամ որոչումը աւելի վճռական կը թուի։ Լեւի կողմնակից էր որ Այսրյորդանանի հողամասերու 10% կամ աւելիէն իսրայէլեան բանակը քաշուի, ինչ որ ամերիկեան դիրքորոշման կը համապատասխանէ։ Կը մեղադրէ նաեւ կառավարութիւնը որ հարկ եղածին չափ չի պայքարիր գործազրկութեան դէմ։ Ամէնէն չափաւոր նախարարը կը նկատուի եւ նոյնիսկ իր ներկայութիւնը այս կառավարութեան մէջ չի բացատրուիր։ Ինք, չի վարանիր ըսելու այս կառավարութեան համար՝ «ոչ մէկ տեղ կ'երթայ եւ չի կրնար աշխատիլ, հարկ է նոր ընտրութիւններ նախատեսել»։

ՊԵԼՖԱՍԹ (Հիւսիսային Իրլանտա) ոճրափորձերը չարունակուեցան Ամանորի օրերուն ալ եւ կաթողիկէ մը սպանուեցաւ երեք պանդոկի մը փոքրինկին մէջ, այս անգամ 31 տարեկան ուրիշ կաթողիկէ մը սպանուեցաւ Դեկտ. 31–ի գիշերը փբապի մը մէջ, ուր Ամանորը կը տօնէր ուրիշներու հետ։ Այս փոխ վրէժները հետեւանք են բողոքական պարագլուխի մը սպանութեան բանտը։ Աւազներն մարդասպանութենէն եւ, ծայրա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ, ՔԱՂՑՐՍ

Արեւմտահայերս չունինք ազապատանքով, անոյշ նայուածքով արուած այս ածականը, «քա՛ղցր», որ կաթողիկ սիրոյ եւ զուրզուրանքի դերապոյն արտայայտութիւնն է: Մենք սովոր ենք լսել՝ հոգիս, ճանս, ճանիկս, բայց քա՞ղցր: Չէ, չէի լսած· բայց ցնցուեցայ երբ առաջին անգամ լսեցի Երուանդէն արուած օր մը, երբ կը դողար իր մահամերձ կնոջ, Գայեանէին կեանքին համար եւ իր հոգիի ամբողջ ուժով եւ սիրոյ թափով կ'ըսէր, «Գայեանէ, քաղցրս»:

Հիմա ե՛ս է որ կ'ըսեմ իրեն. «Երուանդ, քաղցրս, բա՛ց աչքերդ, կատակը մէկդի դիր»: Ի զուր: Դիտապատա լինկած է ան, Նիւ _ Եորքի մէկ հիւանդանոցին մէջ, ուր բերեր էին զինք Դեկտեմբեր 24–ի առաւօտեան ժամը 2–ին: «Փան Ամերիքըն» պանդոկի մէջ էր պատահեր դէպքը. նոր էր վերադարձեր Քարնըգիի երաժշտական դահլիճէն, ուր իր կեանքի ընկերուհիին, իր նոր կնոջ Սթեւլային հետ վայելեր էր արեւմտեան մշակոյթի պեղարուեստական մեծագոյն իրագործումներէն մին, Հէնտելի «Մեսսայան»: Սրտի տագնապ մը ունեցած էր, եւ խումբ մը փժիչկներ ի զուր կը փորձէին եւ չարժուի եւ կեանք տալ Երուանդի սրտի մկաններուն, որոնք ա՛լ կը մերժէին կծկուիլ եւ կենսատու աւիշ բաշխել իր մարմնին: «Քրիստոս Ոչխի» կը մրմռամ, «...Նորոգ հանդուցեալ Երուանդ Մելքոնեանի ... յիշեա՛ յաւուր մեծ գալստեան քո...» արդ՞ն, Երուանդի՞ն համար ... բայց չէ՞ որ Cats–ի ներկայացման պիտի երթայինք, Ուրբաթ օր, չէ՞ որ թոռնիկը պիտի բերէինք եւ նկարուէինք Րաքըֆէլլըր կեդրոնի ոտնաճառին մօտ, չէ՞ որ, չէ՞ որ: Չէ, այս բոլորը հիմա կեցած են: Կեանքի ֆիլմը ընդհատուած է· հիմա կը լսեմ Երուանդի անդրանիկ որդւոյն՝ Արտակի ձայնը· «Սրբազան, աչքերը փակե՞մ»: «Փակի», կ'ըսեմ, եւ կը զգամ որ Արտակ զժուարութիւն ունի, կոպերը կը մերժէին վարագոյր իջեցնել Երուանդի կեանքին վրայ· վերջին ճի՛գ մը՝ որ վատահարար Երուանդինն էր, մերժելու մահը եւ կեանքին նայելու յոյսով եւ սիրով:

Ձորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 24–ի առաւօտեան ժամը 2·30–ին Նիւ _ Եորքի մէջ մահացաւ Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Պր· Երուանդ Մելքոնեան: Նիւ _ Եորք եկած էր իր կնոջ, Սթեւլայի հետ, ծնողական պարտականութեամբ եւ տեսնելու համար իր եռամսեայ թոռնիկը, Երուանդիկը:

Երջանիկ էր Երուանդ: Երեք օրերու ընթացքին՝ երեք անգամ հանդիպեցանք իրարու, խօսեցանք, զրուցեցինք, ապրումներ բաժնեցինք, ծրագիրներ մշակեցինք, անդնահատելի խորհրդատու եղաւ, խանդավառուց իմ խռովեալ հոգին: Ինք՝ երջանիկ էր· իր մեծ ցաւէն յետոյ՝ Սթեւլան, որուն պատահարը եւ իմ չնորհիւ հանդիպած էր 1993–ի աշնան եւ որ վերջացեր էր իրենց ամուսնութեանը, բարոյական եւ հոգեկան մեծ նեցուկ էր իրեն: Արտակը յաջող գործ ունէր Նիւ _ Եորքի մէջ, եւ հօրը պարզեւեր էր անդրանիկ թոռնիկը: Հետն էր Արտաւազդը, իր բեհիմմինը, եւ աշխարհի մէջ ամէն բան զեղեցիկ էր այլեւս Երուանդին համար եւ Երուանդ Նիւ _ Եորք եկած էր նախ պատոյտի համար: _ կարծէք իր կեանքին պատմութեան մէջէն սրբելու համար այն տխուր ամիսներու պատմութիւնը՝ երբ հիւանդանոցի զահլիճներու մէջ կը զովէր՝ իր առաջին կնոջ զարմանումին յօրինին մէջ· հիմա երջանիկ վերամուսնութիւն մը դնինք ետ բերեր էր Նիւ _ Եորք՝ նոր ալ հանգամանքով: Գրաբարի դասատու չէր, շարքային պաշտօնեայ մը չէր· անկախ Հայաստանի դեսպան էր Լիբանանի մէջ, յարդուած քաղաքական դէմք էր, մեծերու հետ կը նստէր, հայրենիքին օգտակար կը հանդիսանար իր զարմանալան կապերուն չնորհիւ, եւ մե՛ծ նպատակ ալ բերած էր նորամանուկ Հայաստանին, հակառակ ակնկալութեանց: Պէյրութի մէկ արուարձանին մէջ բարձրացեր էր դեսպանութեան նոր չէնքը, եւ Երուանդ կը ծրագրէր Յունուար ամսուան վերջին Երեւան երթալ եւ պատկան մարմիններու հետ մանրամասնութիւններ ճշդել, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին այցը կազմակերպել Լիբանան, եւայլն, եւայլն: Բայց ... բայց հիմա Երուանդ տարածուած է չառասպ օդնութեան դահլիճի մէկ անկիւնը, սպիտակ սաւաններու մէջ: Կուրծքը բարձր է, եւ մահուան մէջ Երուանդ կարծես աւելի մեծցած է: Իր կենդանութեան՝ յաճախ զինք կը պատկերացնէինք իր պատանի վախ արտաքինով· դուցէ եւ կը տարուէինք ալ, երբեմն, այդպէս ալ վերաբերուելու իր հետ: Բայց իր մահուան մէջ՝ Երուանդ մեծցած էր արդէն եւ յետ մահու կը պարտադրէր ինք զինք՝ իբրեւ մտաւորական, հասարակական գործիչ, դեսպան, հոգիի եւ սրտի մարդ, եւ մեզի մտածել կը պարտադրէր՝ թէ «որպիսի այր անկաւ յիսրայէլի»:

Երուանդը կը ճանչնայի իր տղայ օրերուն, երբ Սուրիոյ Գամիշլի ծայրամասին քաղաքէն եկաւ Անթիլիասի Դպրեվանքը· զպրոցակից եղանք, 3 _ 4 տարի փոքր էր ինձմէ, բայց ընկեր եղանք: Պճլտուն աչքերով, ծառայասէր, ինքնակամ, մեղմ բնաւորութեամբ տղայ մըն էր· վարդապետ պիտի ըլլա՞ր· չդիտցանք· 1965–ի ամրան, իր ուսանողութեան վերջին տարին, որոշեց միանալ ծնողաց եւ եղբօր եւ Սուրիայէն ներգաղթել Հայրենիք: Աստուած իր հետ ըսինք: Ցետոյ լմտացանք որ Երուանդ պետական համալսարան արձանագրուած է, փայլուն կերպով իր ուսումը աւարտած է, անցած է Հ· Աճառեան լեզուի լինսթիտուտը, մասնագիտացած դրաբար լեզուին, ձեռք բերած դասախօսի տիտղոս: Մենք վերստին հանդիպեցանք իրարու 1972 թ· աշնան, երբոր ես առաջին անգամուան համար Հայաստան կ'այցելէի, եւ միակ ծանօթս ինքն էր: Հաճելի եղաւ մեր հանդիպումը, քաղցր յուշերով լի· Կարապի լճի մօտ նստանք, ինք, իր երիտասարդ կինը Գայեանէն եւ ես: Գայեանէի հետ «համադուրսեցի» էին եղած, հանդիպեր էին իրարու, ամուսնացեր, եւ արդէն իսկ ունէին որդի մը: «Այս որքա՞ն արագ ատացուեց» պիտի հարցնէի ես: Բայց Երուանդի մօտ ամէն բան այդպէս էր, ուղի՛ղ, հաստ տեսողութիւն ունէր, արագ կը դիրքորոշուէր եւ քայլ կ'առնէր: Ինչ եւ է, մեր բարեկամութիւնը վերահաստատուեցաւ եւ դարձաւ մտերմութիւն, կեանքի ընկերութիւն, միշտ աւելի ջերմ, աւելի հարազատ, եղբայրական: Երուանդ հիանալի կամուրջ էր Սփիւռքի եւ Հայաստանի միջեւ: Գաղտնիքը ունէր սփիւռքահայը ընդունելու հարազատագոյն ձեւով եւ դայն «մերելու» Հայաստանցիներու հետ: Տարիներու ընթացքին, եւ հետզհետէ աւելի ստէպ դարձող այցելութեանց ընթացքին, իր չնորհիւ ծանօթացայ այսօրուան Հայաստանցիներուն, մտերմացայ կարգ մը մտաւորականներու հետ, ճանչցայ Սասունցին, երկրի զաւակները, ի մի բան՝ բաւականին ծանօթացայ Հայաստանին: Օրեր անցան, տարիներ անցան, Հայաստան ունեցաւ իր զարթարաղեան օրերը, երկրաշարժը, անկախութեան երկունքի ցաւերը: Երուանդի հետ մնայուն յարաբերութեան մէջ էինք, եւ չնորհիւ իր ներքին զգացողութեան եւ ճշդրիտ քնութագրումներուն, կը խորհիմ որ աւելի նըրբին իմացողութիւն ունեցայ Հայաստանի կեանքի կշռոյթին մասին: Նոյն այդ տարիներուն դարանակալ հիւանդութիւն մը զգեանեց Գայեանէն: Պարագան անյոյս էր, բայց անկարելին կարելի ըրինք, բերինք Նիւ _ Եորք՝ ուր եւ Գայեանէն իր մահկանացուն կնքեց 1992 թ· Օգոստոս վեցին: Երուանդ Գայեանէի մարմինը առած վերադարձաւ Հայաստան: Ցետոյ իր ցաւը մեղմեց՝ ինքզինք տալով բարեգործութեան: Հիմնեց Գայեանէ Մանուկեան Մշակութային եւ Բարեգործական հիմնադրամը, իր չնորհիւ կազմակերպեցինք մեր Առաջնորդարանի «Մեծն Ներսէս» Բարեգործական Հիմնարկը, Հայաստանի մէջ: Երուանդ խոհեմ անճնաւորութիւն էր այդ գործը յառաջ տանելու մէջ: Ո՛վ կը յիշէ 1992–ի դաժան ձմեռը, սառ պիչերները, ծառերու յօշոտումը, կրնայ անդրադառնալ թէ ի՛նչ օրեր էին, որ մեր ղրացիին անգամ ըսել տուաւ՝ թէ «Հայերը մարդ չեն ... մարդ չէր դիմանար այդ ձմրան...»: Երուանդ այդ օրերուն ամէն տեղ էր, ամէն բանի կը հասնէր: Մենք Նիւ _ Եորքէն 1000 ծրար խաղալիք տարինք մեր հետ, 17·500 ծրարներ ալ այնտեղ պատրաստուեցան, որ բաշխենք մտաւորականներու, ուսուցիչներու, թանգարանի աշխատողներու, սոցիալապէս անապահով մարդկանց: Հիմա՝ երբ կը խօսիմ՝ ծիծաղելի թուի..., ամէն մ'էկ ծրարի մէջ՝ 25 տոլար արժողութեամբ անուշեղէն եւ այլ մթերքներ էինք դրած... չաքար, բրինձ, մսեղէն, մոմ, լուցկի, «ե՞ս իմ», դուցէ չնչին բաներ, այո, բայց այդ օրերուն՝ չատերու համար ամսուան մը պարէնն էր եւ ոմանց համար իսկապէս բարիք եղաւ: Մեզի համար հսկայ նախաձեռնութիւն էր, բայց չնորհիւ Երուանդինի՝ ամէն բան անցաւ հեզասահ կերպով: Երուանդինն կը պարտիմ կարգ մը ազնիւ նախաձեռնութիւնները ալ _ Աբգարեան չարժման զոհ ազատամարտիկներու որբերու օգնութեան գործը, որ այսօր ալ կը չարունակուի, եւ չուրչ 800 որբեր կը առնան ամսական օգնութիւն: 2600 մանկական ծերունիներ քանի մը տարի չառունակ օգնութիւն ստացան մեզմէ· օր մըն ալ, իր առաջարկին վրայ օդնեցինք, Երեւան քաղաքին: 1993 Ապրիլ 24–ին, երբ երթեւեկը այնքան սուղ էր, հնարաւորութիւն տուինք, որ ամէն մարդ ձրիարար կարենայ բարձրանալ Միջեռնական բերդ, որը չգիտես համար յաւիտենական բոցը: Նոյն այդ պարնան էր, որ, եւ մի'չ Երուանդի ներշնչումով, նախաձեռնեցինք Երեւանի եւ Հայաստանի տարբեր չրջաններուն մէջ անկել 232·000 ծառեր: Ոմանք ծիծաղեցան, ոմանք քննադատեցին, «ժամանա՞կն էր ծառ անկելու՝ երբ Հայաստանցին ծառ կը կարէ ու կը վճարցընէ»: Մերը՝ յոյսի եւ սիրոյ արարք էր· հաւատքի գործ էր: Թէ հիմա այդ ծառերէն քանի՞ն կ'ապրին, չեմ դիտեր: Բայց դիտեմ, որ այդ օրերուն մեր նախաձեռնութիւնը յոյսի եւ հաւատքի գործ էր: Այդպէս ալ մնաց: Հիմա՝ ուրիչ կազմակերպութիւններ, ուրիչ միութիւններ թեւ առնի լաւ խնամք տանին որբերուն, թերեւս ծառատունկի աւելի լուրջ եւ տեւողական յայտագրեր կան, բայց՝ կը տեսնեմ այդ օրերուն մտածելը, կանխատեսելը եւ իրենց օրինակ ծառայելն էր, եւ այդ բոլորին մէջ՝ եզակի էր Երուանդը: Երուանդ հարուստ երեւակայութիւն ունէր, եւ սակայն գործնական տղայ էր: Դաւիթ Զէյթունցիի համեմատական քերականութեան իր հատորը կը հրապարակէր, վարդապետացուներուն դրաբար կը սորվեցնէր, Ֆրմիածին ամսագիրը կը խմբագրէր, կը պայքարէր «Գլաւլիտ»ի հետ, դրաբար _ աշխարհաբար բառարաղ կը մշակէր, բայց միաժամանակ ամէնուն հետ էր, ամէնուն համար էր· բազմանդամ եւ բազմաճիւղ ընտանիքի «ուղեղն» էր, բազմահարիւր մարդոց օգնութեան կը հասնէր: Ուրիչ քան չէր կրնար ընել, անհաչիւ, չռայլ կերպով պիտի ինքզինք տար, բաշխէր, օգնէր: Տարիներ այդպէս ապրեցաւ եւ գործեց: 1993–ի աշնան իր կեանքը կապեց Սթեւլա Առաքելեանի հետ եւ կեանքը դարձեալ սկսաւ ժպտալ իրեն: 1994–ի Փետրուարին նշանակուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Լիբանանի մօտ, եւ ինք ալ ինկաւ տարեբային յորձանուտի մը մէջ, որուն ալիքները հազիւ հանդարտած էին, վերջերս բացուած վէրքերը ապիացած, եւ ինք ալ սկսեր էր «չունչ քաշել», եւ մտածել նաեւ, որ դեսպանատան նոր չէնքի բացումէն յետոյ իր գործը աւարտած կրնար նկատել Լիբանանի մէջ:

Մորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ:

Կիսուած կեանք մը եղաւ իրը, պատնէշն վրայ ինկաւ, միշտ պատիւ բերելով իր հայրենիքին, իր ազգին:

*
**

Երուանդ, քաղցրս, հիմա քեզի հետ եմ: Քանի մը ժամ յետոյ, «Ցէր, ուղղեա» պիտի ըսեմ, եւ պիտի տեսնեմ թէ կապոյտ թռչունը ինչպէս քեզ Հայաստան պիտի տանի, ուր իրիկնահող պիտի ըլլայ կիրակի երեկոյեան, Երկուշաբթի օր ալ հայրենի պետութիւնը իր յարդանքը պիտի ընծայէ քեզի, Ակադեմիայի նախագահութեան դահլիճին մէջ եւ ապա պիտի խառնուիս հայրենի հողին, որուն սիրոյն համար օր մը սփիւռքահայու քղամիդդ առած՝ քալեցիր դէպի Հայաստան աշխարհ: Ծառայեցիր հայրենիքիդ, ծառայեցիր Հայոց Եկեղեցիին, եւ մեծ, չատ մեծ նպատա բերիր հայրենի ժողովուրդին, որ քեզմով աւելի ճանչցաւ ինքզինք, մտերմացաւ իր արմատներուն, իր անցեալին հետ: Թերեւս Պարոյր Սեւակ չէիր, Մուշեղ Գալշոյեան չէիր, Խաչիկ Դաշտենց չէիր, բայց կրնամ անվարան ըսել, որ քու նպատադ մեծ էր, մեծ ա՛յն իմաստով, որ օգնեցի՛ր հայրենի ժողովուրդին՝ որ ինքն իր երկրին մէջ դաղթական ըզգայ, զարիպ զգայ, պէտ զգայ՝ որ կորուսեալ հայրենիք մը կայ թէ Արարատեան անդին Անին ու Կարսը կայ, Էրզրումը կայ, Վանը կայ, Կիլիկիան կայ, եւ կայ, անպայման կայ Տարօնի աչխարհը, կան Սասնայ տարերը: Տարիներով երգեցիր, սորվեցուցիր Տարօնի աչխարհը, երգեցիր երգը «Մշոյ մշուշ տարերուն», երգեցիր «Գորանին», «Վաղուխանը», «Հոյ Նուբարը», եւ այդ երգերով՝ նպատակեցիր նաեւ զարթաբաղեան չարժման նախորդող մթնոլորտին:

Հիմա յաւերժի ճամբորդ ես եւ լուռ կը հեռանաս կեանքի թատերաբեմէն: Հէնտելի «Մեսսայա»ի բեմն էր քու տեսած վերջին բեմը՝ ուր կը դղրդար հրաշալի «Ալէլուիա»ն: Բայց ճիշդ մը կ'ընեմ քեզ տեսնելու կեանքիդ փակուած վարագոյրին առջեւ, խնդրելով որ բեմը անգամ մը եւս բացուի, ու կը բացուի եւ այնտեղ կը տեսնեմ քեզ, Ռամիկը, զիս, կաթնաղբիւր դիւղը Արագածի փէչերուն: Երեկոյ է, Եպրաքէ Ոսկանեանի տան բակն ենք: Գալշոյեանի ընկերք Ժոռան ի մի բերած է «Մովսէսեան» մանկական երգչախումբի անդամները, որոնք Մոսկուայի իրենց յաղթական ելոյթներէն յետոյ՝ զիլ ձայներով կ'երգեն Սասնայ երգերը, դորնիներուն, «քէյէ արօ, քէյէ երթանք մըր երկիր»ը, ու յանկարծ՝ կը լսեմ քեզ, որ տարուած մթնոլորտէն, ծոցէդ կը հանես փոքրիկ տետրակդ ու կը սկսիս երգել:

«Արի էրթանիք ձորն ի քինգէօլ,
Ես էղնիմ ձուկ, դու էղնիս կէօլ,

Տօ տնաւեր
Ես էղնիմ ձուկ, դու էղնիս կէօլ,
Օյ, օյ, օյ, օյ, լաւ տնաւեր

Արի, էրթանիք ծառը ի Սասուն,
Ես էղնիմ ծուխ, դու էղնիս սուն,
Տօ տնաւեր...

Ու յանկարծ իրրեւ վերջին արար, կը յիշեմ քեզ աւելի հեռու, տակաւին պատանի Երուանդը, որ Գամիշլիէն Պէյրութ եկած՝ կ'երգէ այն միւս երգը.

Ռու ես գիւզալ տումանի է
Տուինիա քոլոր տումանի է
Ելիր, ելիր, Սերոբ ջան
Ելիր, կանգնիր, փաշա ջան

ու կը լսեմ ինքզինքս.

Ելիր, կանգնիր երուանդ ջան

Վարագոյրը կ'իջնէ:
Երուանդը չկայ:
Յաւերժութիւն Երուանդ, քաղցրս:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ· ԱՇՃԵԱՆ
Նիւ _ Եորք
Դեկտեմբեր 26, 1997

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴԻԿ ՈՒ ԳՈՐԾԻ՝ ՃԱՇԵՐ

Մանհաթընի նրբաճաշակ ու խաղաղասէր ճաշարաններէն մէկը յաուուկ կարգադրութեամբ մը գործի չրջանակի բազմազան մարդոց առիթ կուտայ կարելի առաւելագոյն արագութեամբ ճաչելու: Սրահին մէկ անկիւնը վեց սեղաններ կը վերապահուին այս նպատակին: Հոն տեղ գրաւողները պիտեն թէ առաւելագոյն կէս ժամէն կրնան վերջացնել գործի իրենց ճաչը: Ճաշարանին անօրէնութիւնը յաւ դիտէ որ այդ կարգի յաճախորդներուն նպատակը ոչ թէ ուտելու արարքն է, այլ գործի տեսակցութիւն մը, խորհրդակցութիւն մը:

Անոնց որոնց կէս ժամը քիչ մը կարճ կը թուի որպէս ճաշարանի մը մէջ ճաշելու տեւողութիւն, պէտք է պիտանի որ ան մրցանիչ մը չէ: Հանրախանութներու չղթայի մը անօրէնը կ'ըսէ թէ քանի վայրկեան կը տրամադրէ կէսօրուան ճաշին, մեծ պանդոկի մը ճաշարանին մէջ: Շրջանակի մը մէջ ուր մրցակցութիւնները վերջին ծայր սուր են ու օրուան ամէն պահը հաշուարած, գործի ղեկավարները պարտաւոր են ճաշի իրենց հանդիպումները կայծակի արագութեամբ կատարելու: Ախորժարերը ջնջուած է արդէն· կ'ապսպրուի ուզղակի բուն ճաշը: Վերոյիչեալ անօրէնը կ'ըսէ թէ երբ ձուկ կ'ապսպրէ, կը խնդրէ որ հազիւ եփած ըլլայ ան· կ'ըսէ թէ եթէ լաւ եփած ուզէ, չի կրնար քանի վայրկեանէն աւարտել ճաշը: Աւտր յատկացուած ժամանակը գրեթէ հեռաճայնի խօսակցութեան մը համապատասխան է:

Կան գործի մարդիկ ալ որոնք օրը երկու անգամ կը ճաշեն, տարբեր յաճախորդներու հետ կարենալ հանդիպում ունենալու համար: Ճաշարանը առիթ չտալու համար անախորժ խաչաձեւումներու, մինչեւ իսկ այնպէս կարգադրած է որ երկու անջատ սեղան տրամադրուի բազմազբաղ անօրէնին որպէսզի բացատրի անոր խօսակիցներուն իրարու հանդիպելու հաւանականութիւնը:

Շուկայէն թելադրուած սովորութիւններ են նաեւ ատոնք որոնք վատահարար երկար տարեն պիտի չմնան, ամերիկեան չրջանակներու մենաչնորհը:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹի ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 9–ին, իր մահկանացուն կնքած է զրադէտ Լեւոն Վարդան, բուն անունով Լեւոն Պետրեան: Ծնած էր Հալէպ 1925–ին եւ իր 70–ամեակին առթիւ, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 5–ին Հ.Ե.Մ.–ի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Վերժին Աբրահամեան որ ներկայացուցած է Լեւոն Վարդանի կեանքն ու գործը Հալէպէն Պէյրութ: Ուսուցչական պաշտօններ վարած է Հայ Աւետարանական երկրորդական վարժարաններու եւ Հայկազեան գոլէճի մէջ, աշխատակցած է «Զարթօնք»ի եւ «Երիտասարդ»ի: Առաջին բանախօսը եղած է Պետօ Սիմոնեան որ ծանրացած է գլխաւորաբար Լեւոն Վարդանի գրական վաստակին վրայ, յիշելով թէ ան հեղինակ է քանաստեղծական, արձակ գիրքերու, ունի անտիպ գործեր ալ, ընդհանուր ձեւով ունի 13 հրատարակուած եւ 24 անտիպ հատորներ: Բ. բանախօսը եղած է տոքթոր Երուանդ Քասունի որ ներկայացուցած է «Լեւոն Վարդան պատմաբանը»: Վերջին բաժնին մէջ, Վարդան Արք. Տէմիրճեան կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին կոնդակը եւ կնոջը յանձնած Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը: Հիւանդութիւնը պատճառ եղած էր որ ինք չկարենայ ներկայ ըլլայ այս հանդիսութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 11–ին Հայ Աւետարանական Առաջին Եկեղեցին:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ մէջ հիմնուած է «Առողջապահական եւ կրթական հիմնարկ» մը կարգ մը ազգայիններու կողմէ եւ որու նպատակն է նպաստել երկրին եւ համայնքին առողջապահական ու կրթական հաստատութիւններու կարիքներուն: Դատարանը թէեւ առեղին վաւերացուցած էր հիմնարկին կանոնադիրը, սակայն Վաղքֆներու անօրէնութիւնը միջամտած էր, առարկելով թէ ան կազմուած է միայն որոշ հաստուածի մը կարիքներուն համար եւ Վճռաբեկ Ատեանին դիմած էր որպէսզի թեկնուի դատարանին նպաստաւոր որոշումը: Այժմ Վճռաբեկ Ատեանը չեղեալ համարած է Վաղքֆներու բողոքը եւ վաւերացուցած է հիմնարկը: Հիմնադիրներէն է Արէա Երկանեան, վարչութեան ատենապետն է Հայկ Ասլանեան: Նորահաստատ հիմնարկը օժտուած պիտի ըլլայ Վաղքֆի բոլոր իրաւասութիւններով եւ կարելիութիւններով, պիտի գործածէ իր դրամագլուխին եկամուտները եւ կարենայ ընդունիլ անչարժ կալուածներու նուէրներ եւ կտակներ: Հիմնարկին թրքական անունն է՝ Սաղլըք վէ Էյիթիմ վագֆը որու սկզբնատառերով Սէվ կը յիշուի հիմնարկը:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին տեղի ունեցած է կեդրոնականցիներու ասանդական բաժակի պահը: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Լպէօղլու, ելոյթ ունեցած է կարպիս Պալմումճու ոգեկոչելով հիմնադիրը՝ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանը: Դիտել տուած է որ այս տարեշրջանին կեդրոնական 271 աշակերտ ունի (159 մանչ, 112 աղջիկ): Խօսք առած է Վարժարանին անօրէնուհին Սիլվա Գուշումճեան, որու յաջորդած է Խնամակալութեան ատենապետ՝ Արման Մարաշլեան: Հաւաքոյթը չարունակուած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին, էսաեան Սանուց Միութիւնը պեզարուեստական հանդիսութեամբ մը փակած է Միութեան հիմնադրութեան յիսնամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավար՝ Մարիամ Տրամէրեան, ապա գործադրուած է յայտագիրը երկու մասով: Առաջին բաժնին մէջ բանախօսած է Պերճ Շիկահեր եւ արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան, ներկայացնելով Վահան Թէքէեանի գործերէն փունջ մը: Երկրորդ բաժնին մէջ, հանդիսավարը յիշեցում մը ըրած է յիսնամեակի առթիւ կազմակերպուած ձեռնարկներուն եւ բեմ հրաւիրած բոլոր անոնք որոնք այս կամ այն կերպով մասնակցած են այդ ձեռնարկներուն, անոնց յանձնելով յուշանուէրներ, որոնց վերջինն ալ յանձնուած է Շահան Արք.:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան Ամիրա սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9–ին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սիրվարդ Գարամանուկեանի եւ Գոհարիկ Ղազարոսեանի: Ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ ետք, Արա Էլագիոզ բեմը յանձնած է դաշնակահար Շահան Արծրունիի: Ան նախ երեք կտորներ նուագած է Շոփէնէն, ապա խօսած է Ս. Գարամանուկեանի մասին նախքան անոր գործերը նուագելը: Յայտագրին երկրորդ մասի ընթացքին, Շ. Արծրունի խօսած է Գոհարիկ Ղազարոսեանի մասին ու նուագած անոր գործերէն: Հուսկ, Արծրունի յայտագրի վերջաւորութեան նուագած է կերշուինէ:

*
**

ՓԵՇՏԱՅԻ մէջ (Հունգարիա) Նոյեմբեր 16–ին տեղի ունեցած է Հայ Երիտասարդներու 2–րդ հանդիպումը տեղւոյն հայկական լինֆորմացիոն եւ Մշակութային կեդրոնը: Երեկոյթը սկսած է Եղինա Սարգսեանի եւ Արամ Ուղումեանի արտասանութիւններով: Անոնց յաջորդած են Թրանսիլվանիայէն ժամանած երիտասարդներ որոնք երգերով տպաւորած են ներկաները: Ներկայացուցած է «Հայկական առօրեայ» սրամիտ թատերախաղը որ կը ցոլացնէր Թրանսիլվանիոյ հայ զաղութին պատմութիւնը:

*
**

ՍՈՖԻԱՅի «Սրետէց» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին ներկայացուած է Ե. Օհանի «Զարչըլը Աբթին Աղան» «Երեւան» կամպակերպութեան կից «Սունտուկեան» սիրողական թատերախումբին կողմէ մէկուկէս տարուան պատրաստութենէ ետք: Ներկայացման հեղինակները՝ Մխիթար Պօղոսեան (բեմադրութիւն), Յակոբ Մանիկեան (երաժշտութիւն) եւ Յուլեթի Իւանովա–Նայիրի (դաշնաւորում) պատրաստած են ոչ սովորական խաղ մը այլ զայն վերածած են միւզիքհոլի:

ԳԱՏՐԳԻԻՂի (Պոլիս) Ս. Թազաւոր եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտ. 14–ին որու աւարտին սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ Արամեան – Ունճեան վարժարանին: Բացումը կատարած է Թազային Խորհուրդի առենապետը Յակոբ Սէօղիւթ որ բացատրութիւններ տուած է տարւոյն ընթացքին զպրոցին մէջ կատարուած նորոգութիւններու մասին: Ներկաները իրենց նուէրներով ապահոված են ակնկալուած գումարը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

1997 թուականի Դեկտեմբերի 16 – 19–ը Մայր Աթոռում գումարուեց Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի հերթական ընդլայնուած նիստը՝ նախագահութեամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի:

Նիստին Վեհափառ Հայրապետը ներկայացրեց վերջին տասը ամիսներին Մայր Աթոռի կատարած բազմաբնոյթ գործունէութեան համապարփակ եւ ամփոփ պատկերը:

Նիստի օրակարգում քննութեան առնուեցին պատմական եկեղեցիների վերանորոգութեան, եկեղեցիների կառուցման, Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի զարգացման, հոգեւորականների պատրաստութեան ուժեղացման, քրիստոնէական դաստիարակութեան տարածման, կրօնի ուսուցիչների կազմաւորման դրական եւ քաջալերական երեւոյթները եւ որոշուեց առաւել ուժ տալ նրանց զարգացմանը: Քննարկուեցին նաեւ քրիստոնէութեան ընդունման 1700–ամեակի կապակցութեամբ կատարուող աշխատանքները, նուիրապետական աթոռների հետ յարաբերութիւնները, Երեւանի Մայր Տաճարի կառուցման ընթացքը, Հայ Եկեղեցու կանոնադրութեան հարցը, Մայր Աթոռի տնտեսական – ֆինանսական կացութիւնը, այլ յարակից հարցեր:

1700–ամեակի տօնակատարութեան քննարկմանը մասնակցեց եւ պետական յանձնաժողովի կարծիքներն ու դիտողութիւնները Խորհրդի անդամներին ներկայացրեց տօնակատարութեան պետական յանձնաժողովի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանը: Վեհափառ Հայրապետը բոլոր ժողովականներին տեղեակ պահեց «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի կատարած մեծ աշխատանքի մասին Հայաստանում եւ Արցախում եւ կոչ արեց թեմակալ առաջնորդներին քաջալերել հանդիսանալ սոյն համազգային գործին:

Դեկտեմբերի 18–ին ժամը 15–ին Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը ընդունեց Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամներին՝ նախագահական պալատում: Հանդիպման ընթացքում նախագահը չեշտեց, որ պետութեան եւ եկեղեցու փոխյարաբերութիւնները ընթանում են բնականոն ձանապարհով, մեծապէս գնահատեց Մայր Աթոռի հերկրիտ ծաւալուող գործունէութիւնը՝ յատկապէս կաղբերի պատրաստութեան գործում եւ միջեկեղեցական ասպարէզում, հաւաստիացրեց, որ 1700–ամեակի տօնակատարութեան խնդիրը գնում է պետութեան, ուշադրութեան կենտրոնում: Վեհափառ Հայրապետն իր գոհունակութիւնը յայտնեց նախագահին՝ արտայայտուած բարձր գնահատականի համար եւ յոյս յայտնեց, որ պետութիւն – եկեղեցի համագործակցութիւնը հետզհետէ աւելի կը խորանայ՝ ի շահ մեր հայրենիքի եւ ժողովրդի:

Դեկտեմբերի 19–ին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի հերթական նիստը փակուեց՝ օրհնութեամբ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԴ.

Քունհատաքութիւնը պիտի սկսէր ժամը 1–ին եկեղեցիին մէջ, բայց արդէն կէսօրին եկեղեցիին բակը լեցուած էր երկու ընդդիմադիր կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներովը: Զէզոքներու փոքրաթիւ խումբ մըն ալ թէեւ գոյութիւն ունէր, բայց անոնց կարեւորութիւն տրուղ չկար, որովհետեւ յաջողութեան որեւէ յոյս չէին ներկայացներ:

Շանթ Ակումբին կոչը բաւական յուզում յառաջ բերած էր հակառակ կուսակցութեան մէջ:

– Զէ՞ք ամչնար, ասանկ բաներ կը գործէք, պոռաց ընկեր Կայծունի, պարոն Թորգոմին որ իր քովէն կ'անցնէր:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ դրեր ենք:

– Ա՛յս խմորատիպ յայտարարութիւնը...

– Ձերինին պատասխանն է:

– Բայց մերինը իրականութիւն է, մինչդեռ ասիկա բացարձակ ստախօսութիւն է:

– Ստախօսները դուք է՛ք...

– Ի՞նչ իրաւունք ունիք մարդուն ներքին կեանքին ակնարկութիւն ընելու:

– Սխա՞լ է ըսածներս...

– Իրաւունք չունիք անձնական պատիւին դպչելու:

– Շատ աղեկ ալ կը դպչինք ... թո՛ղ թաղականութեան քանտիտա չըլլայ: Թաղական ըսածդ մաքուր անցեալ ունենալու է:

– Ձեր Մարզար էֆէնտին մաքո՞ւր է:

– Հրամմեր ես...

– Քիչ մը եաքը պիտի տեսնես, երբ քուէարկութեան արդիւնքը իմացուի:

– Զախջախիչ մեծամասնութիւն ունինք:

– Վրաս գրէ՛ ... եթէ հարիւր քուէ հաւաքէք, պէհերս կ'ածիլեմ:

– Եթէ դուք չհաղթէք, եկեղեցիին դուրսը, չարաթ մը աւանակի պէս կը զոռամ...

– Խայտառակ դուն ալ:

– Խայտառակը դուն ես, խօսքդ ետ առ...

– Ինչո՞ւ ես պիտի առնեմ՝ խայտառակ ես, խայտառակին ալ մեծը:

Ընկեր Կայծունի, բարկացած, բորբոքած, բազուկը վերցուց զարնելու ձեւով մը:

Ուսուցիչը լինքն ալ պատրաստուեցաւ կռիւի. բայց ներկաները միջամտեցին եւ բաժնեցին երկու ոսոխները:

Նմանօրինակ տեսարաններ տեղի կ'ունենային հոս ու հոն: Հետզհետէ զլուխները կը տաքնային, զրդռումիւնները կ'աւելնային: Սուսերանց պահ մը թորդոմին մօտեցաւ եւ ականջին վշտաց:

– Մեր տղոց ըսէ՛ մէկմէկ զաւազան ճարեն, պէտք է պատրաստ ըլլանք ամէն պատահականութեան հանդէպ:

– Իրաւունք ունիս, պատասխանեց ուսուցիչը եւ փութաց հրամանատարին հրահանգը գործադրելու:

Հետզհետէ հասան ընտրական ժողովի անդամները եւ ուղղուեցան եկեղեցի: Հոն մէջտեղը դրուած էր խոշոր սեղան մը, չուրջը աթոռներ չարուած:

Սեղանին մէջտեղ կ'երեւար տուփ մը ժողովուրդի իրաւունքներուն խորհրդանշանը...

– Սկսի՞նք գործդութեան, հարցուց ժողովի անդամներէն մին:

– Դեռ կանուխ է:

– Ժողովուրդը եկած է, կրնանք սկսիլ:

– Բայց նախագահը մէջտեղ չկայ:

– Իր խուցը ըլլալու է, թո՛ղ ժամկոչը երթայ կանչէ:

– Վարդան աղբար, գոչեց ժողովականներէն մին:

Ժամկոչը, որ քիչ մը անդին կեցած էր, վեհերոտ, տատամոտ քայլերով մօտեցաւ: Ձեղքը առաուընէ ի վեր սարսափելի տագնապներու մէջ կ'ապրէր, կը զգար որ այս կիրակին վճռական դեր մը պիտի կատարէր իր կեանքին մէջ եւ այս մտածումը զինքը կը տանջէր:

– Վարդան աղբար, դնա՛ աւագերէցը կանչէ՛, հրամայեց նաւողներէն մին:

– Գլխուս վրայ, պատասխանեց ժամկոչը խոնարհութեամբ եւ բարեւելով հեռացաւ:

Քանի մը վայրկեան ետքը աւագերէցը մտաւ եկեղեցի, իրեն կը հետեւէին բակը գտնուող բազմաթիւ անձեր, իրենց գլուխը ունենալով ընկեր Սուսերեանցն ու Կայծունին:

– Ժողովուրդը դուրս հանեցէք, դեռ քուէարկութիւնը չէ սկսած, պոռաց ժողովականներէն մին, որ յաղթանդամ եւ հզօր ձայնով անձ մըն էր:

Ցայտնի չէր թէ այս հրամանը որո՛ւ կ'ուղղուէր, քանի որ ընտրական ժողովի անդամներէն զատ ոչ ոք կար եկեղեցիին մէջ:

Աւագերէցը կը յառաջանար իր եռեւէն բերելով բազմութիւնը:

– Ժողովուրդը դուրս հանեցէք, պոռաց դարձեալ ժողովականը ոտքի ելած:

– Ժողովուրդը դուրս չելլար, պատասխանեց ընկեր Կայծունի:

(Շար. 77)

MARSEILLE

EXPOSITION
Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »

Peintures - Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Vernissage
Vendredi 9 Janvier à partir de 18 heures

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԷ

Մէջին տարիքի կին մը, երախայ կամ տարեց անձ մը խնամելու համար։
Հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –
01 – 45 – 36 – 99 – 04
կամ՝
01 – 47 – 34 – 70 – 19

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչէ Պանեէօ – Գաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Շաքէ Մուսէյեանի իր մօր՝ Տիկին Սալաֆեանի մահուան առթիւ եւ 500 ֆր. կը նուիրէ Շէն կազմակերպութեան։

(Շար. Ա. էջէն)

յեղ բողոքական մը սպառնացած էր արդէն՝ «ուրիշներ ալ պիտի հետեւին»։

ՊԱՊԸ կոչ ըրաւ աշխարհի պատասխանատուներուն որ չօշափելի միջոցներ ձեռք առնեն վերջ դնելու համար բիրտ ուժին եւ ընկերային անարդարութեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մեթրոյին մէջ ռումբ մը պայթած է Յունուար 1–ին, որու հետեւանքով երեք հոգի վիրաւորուած են։

ՓՈՒՐՐԻԿԸ եւ սաստիկ հովը (ժամակաղ 180 քիլոմեթր՝ Լորիան եւ 160 քնդհանրապէս Ֆինիսթէրի նահանգը) աւեր կը գործեն Մանչի ափերուն, մահ իսկ պատահած է, գոյքի մը անխոհեմութեան պատճառաւ։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական նախագահութիւնը առանձնեց Մեծն Բրիտանիա Յունուար 1–էն ի վեր։ Ամէն մէկ անդամ Պետութիւն հերթական նախագահութիւնը կը վարէ վեց ամսուան չրջանի մը համար։ Բաւական կարեւոր պաշտօն է ինչպէս յոյժ տուաւ Լիւքսանպուրկի նախագահութիւնը որ յաջորդեց հոլանտական չատ ժժգոյն չրջանի մը։

ՊՈՒՐՈՒՆԴիի մէջ, չարդ մը գործած են Հութու ապստամբները Ամանորի դիչերը, յարձակում մը գործելով մայրաքաղաքէն 10 քիլոմեթր հեռու գտնուող օդակայանը։ Սպանուած են չուրջ 100 հոգի, երեսուն ապստամբներ եւ երկու պինգուորական։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint Bazile 13001 Marseille

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Խառատ Տէրիքէեան խումբ
Հայ Մշակոյթի Տուն
Կիրակի, Յունուար 11

Ժամը 14·30 – խամաճիկի ներկայացում, Ալլօ կաղանդ պապա թեմադրում Նուչի Քուքուչեան, խմբերգ, արտասանութիւն, պար։

Ժամը 16·30 – ԼՕՒՕ – բազմաթիւ արժէքաւոր նուէրներ։

LE PERE NOEL

vous attend à

l'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes
«*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA

★ ★

DISTRIBUTION DES CADEAUX
PAR LE PERE NOEL

★ ★

SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN

Renseignements
à l'*Ecole Tebrotzassère* :
01 43 81 01 72

Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy —
Salle à 200 mètres.

— Entrée gratuite —

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԻԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ Պր. Մեսրոպ Ադամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի Հանդէսին, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 16–ին, եկեղեցւոյ կից սրահէն ներս։

— ԾՆՈՒՆԴ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԴՈՒՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի։
Ծանօթ. – Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Բ. օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԳ. ՊԱԼԼԳԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին։
Պատարագ, ժամը՝ 10·30–ին։
Պատարագէ Տաք Ջրօրհնէք։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 9·30–ին։
Պատարագ, ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն Տաք Հոգեհանգիստ։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի։ Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

երեքշաբթի, Յունուար 6
Ժամերգութիւն ժամը 9·30։
Պատարագ ժամը 10։
Ջրօրհնէք ժամը 12–ին։
Չորեքշաբթի, Յունուար 7
Պատարագ ժամը 10։
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք։
Նկատի ունենալ որ այդ օրը հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 9·30։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագին կը մասնակցին Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԳ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6
Ս. Ծնունդ
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը 12–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԳ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«80EME ANNIVERSAIRE DE HOMENETMEN»

HOMENETMEN — FRANCE organise un

DINER DANSANT

animé par

l'*Orchestre* «*Dark Eyes*» (de Los Angeles)
et *Grisha* *avec son Orchestre*

Samedi 17 Janvier à partir de 20 heures 30

Hôtel Sofitel «Forum Rive Gauche»
17 bis ,Boulevard Saint-Jacques — 75014 PARIS

Réservation : 01. 44. 05. 17. 77 heures de bureau
01. 43. 78. 57. 67 le soir
01. 42. 54. 54. 25 le soir

SABERATOURS VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
DIMANCHE
4 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 233

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ԴՈՒ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·282 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.282

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ԱՌԱՍՊԵԼԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ձիւղ տասը տարի առաջ՝ Յուլիս 1987–ին, վերջակէտ կը դնէի Չարենցի առաջին (ու ցարդ՝ միակ) սպաներէն հատընտիրի թարգմանութեան, որ այնուհետեւ «Գիրք ճանապարհի» խորհրդանշական խորագրով լոյս տեսաւ: Բարեկամիս նամակը վրայ կը հասնի, յիշեցնելու այդ հանդամանքն եւ ազդարարելու, թէ լռելու իրաւունք չունիմ հարիւրամեակի այս օրերուն:

Չարենցը, յամենայնդէպս, տեսակ մը «երիտասարդութեան մեղք» է: Երբ այս տողերը կը սահին թուղթին վրայ, կ'անդրադառնամ, որ թարգմանած եմ իր գործերը ճիշդ այն տարիքին, երբ Չարենց կը դրէր մեր գրականութեան ամէնէն հզօր ստեղծագործերէն մէկը՝ առաջին «Մահուան տեսիլը»ը.–

(...) Թող ո՛չ մի զոհ չպահանջուի
ինձնից բացի,
Ուրիշ ոտքեր կախաղանին
թող մօտ չգան.
Եւ թող տեսնեն ի՛մ աչքերի մէջ
կախուածի,
Իմ բո՛րբ երկիր, լուսապսակ
ճակատդ ապագան:
Թող դուրս ընկած իմ աչքերի մէջ
կախուածի
Նոքա տեսնեն պայծառ օրերդ
ապագայ, –
Թող ո՛չ մի զոհ չպահանջուի
ինձնից բացի,
Ո՛չ մի ստուեր կախաղանին
թող մօտ չգայ...

Այս հզօրութեան դիմաց, արդեօք ունէի՞ այն հասունութիւնն ու փորձը, որ թոյլ տային նոյն յաջողութեամբ թարգմանութիւնը կատարել: Եօթը տարի է, որ թարգմանական աշխատանքով կը զբաղէի, եւ թղթակիցներս անտիպ մնացած բազմազան թարգմանութիւններ կը պահեն, մեծաւ մասամբ որովհետեւ հրատարակելու յարմար տեղ չկայ: Այսուհանդերձ, միայն աւելի ուշ անդրադարձայ, որ վերը պահանջուածը ունէի եւ չունէի: Ցեւտաղարձ անաչառ հայեացք մը կը պարտադրէ ըսել, թէ քանի անարժէք գործ մը չէր ըրածս, բայց ո՞րչակի թերացումներ եւ քիչ զոհաբերող կէտեր եղած են: Թերեւս հիմա, տասը տարի ետք, աւելի առաք եմ վերաղառնալու սպաներէն նոր Չարենցի մը երկնումին (1997 Մարտ 13–ին լոյս տեսաւ «Մահուան տեսիլ»ի նոր, զգալիօրէն վերափոխուած թարգմանութիւնս): Ի դէպ, յօրելեանի առթիւ մտադրած էի թարգմանական նոր հատոր մը կազմել եւ լոյս ընծայել, բայց պէտք է սպասել աւելի բարենպաստ ժամանակներու:

Չարենցի փորձընկալումը անհրաժեշտ եղած էր, որպէսզի կարելի դառնար նը–աճումի երկրորդ փորձը: Երբ տարիներ ետք Պարոյր Սեւակի սպաներէն հատընտիրս հրատարակեցի, հասկցայ, որ առանց Չարենցի անիմաստ էր Սեւակ թարգմանելը: Այլապէս՝ բառեր պիտի չարուէին մեքենականօրէն, թերեւս յաջողութեամբ, սակայն առանց որոշելու անոնց ակնաղբիւրը: Պ. Սեւակ կատարած է Չարենցի վերապիւտը, իր հոգեւոր զաւակը եղած է, եւ 1967–ի իր զեկուցումը մեծապէս ուսանելի է այս իմաստով, առանց հաշուելու իր կազմած հատընտիրը:

Մօտ կէս դարէ ի վեր, այսինքն, այն օրէն երբ, 17–ամեայ անյայտութենէ ետք, առաջին անգամ թոյլատրուեցաւ հրապարակաւ ու անարգել իր անունը արտասանել, բոլորս անդադար կը վերադառնանք դէպի Չարենց: Բանաստեղծ թէ ընթերցող, գրականագէտ թէ գրաքննադատ, բոլորս պարտադրանքին տակն ենք պարբերաբար մերձենալու Չարենցին:

Առասպելի անթաքոյց ու անդիմադրելի քաշողականութիւնն է:

*
**

Չարենցը մեր գրականութեան հատնարար ամէնէն բարդ գրողն է: Բարդ, ո՛չ թէ «անհասկնալի» իմաստով, այլ իր անհատականութիւնը կազմող բազում անհատ–չերտերու պատճառով: Հանդիսատութիւն մը ունի իրեն ժամանակակից փորթուկալցի նշանաւոր բանաստեղծ Ֆերնանտօ Փեսօայի (1888 – 1935) հետ, որ իր երկրի արդիապաշտ չարժումի գլխաւոր տեսաբաններէն մէկն ալ եղած է:

Փեսօա իր երախայրիքը հրատարակած է մահէն տարի մը առաջ, սակայն այդ հատորը ուշադրութեան արժանացած չէ: Ցետմահու տիրացած է հետզհետէ աճող համբաւի, երբ յայտնի դարձած է, որ իր գործը չորս անուններու ստորագրութիւնը կը կրէ. Ֆերնանտօ Փեսօա, Ալվարօ տէ Գամփոս, Ալպերթօ Գաէյրօ եւ Ռիքարտօ Ռէյս: Սակայն, ասոնք կեղծանուններ չէին: Ըստ էութեան, տարանուններ (հեթերոնիմ) հանդիսացած են: Անոնց տակ ծածկուած են չորս բանաստեղծներ, ուրոյն աշխարհներով եւ սեփական անհատականութիւններով: Այսինքն, Փեսօա անունով հոգեմտաւոր կազմուածքը իր մէջ պարփակած է չորս աշխարհ, որոնց փորձած է ելք տալ երեակայական քերթողներու ստորագրութեան տակ:

Չարենցի ներաշխարհը նման տրոհումի ենթարկուած չէ, բայց կարելի է հաստատել, որ իր մէջ քանի մը անհատականութիւններ ապրած են: Որքան որ համակարգումի ենթարկուի իր արտադրութիւնը (Հենրիկ Էդոյեանի մենագրութիւնը համապարփակ ընթերցումի ամենալուրջ ու հետեւողական փորձը կը թուի ինծի), դժուար է զայն ամբողջացնող մէկ ու միակ տարազով մը սահմանել: «Ռազմիկ տղան»ն ու «Մահուան տեսիլը»ն նոյն տարին պրուած են, միեւնոյն ստորագրութիւնը կը կրեն, բայց կարծէք միեւնոյն դրիչէն բխած չըլլան: 1922 – 1925 թուականի գործերը կարծէք ուրիշ մարդ գրած ըլլայ: Նման երեւոյթ մեր գրականութեան մէջ, կը խորհիմ, եզակի է:

Բոլորս գիտենք, որ եզակիութեան ճակատագիրը առասպելն է:

*
**

Չարենցի երկերու ժողովածուն, Դարձի Գասպարեանի աշխատասիրութեամբ վերջերս լոյս տեսած «Նորայայտ էջեր»ու յաւելումով, արդէն ութ հատոր կը կազմէ: Իններորդ հատորի կարիքը չուտով պիտի զգացուի, անտարակոյս: Իր մասին ստուած է յուշերու երկու հատոր, եւ հաւանաբար երկու հատ եւս լեցնելու չափ գրութիւններ հրապարակի վրայ են կամ ծանօթագրութիւններու մէջ յիշատակուած: Իրեն նուիրուած է տասը – տասնըհինգ մենագրութիւն (թիւը մօտաւոր հաշուարկ է միայն) եւ անհամար յօդուած:

Դեռ կանուխ է, թերեւս, բայց հաւիւրամեակը կը պարտադրէ դնել խորհիլ այն իրողութեան մասին, որ մեզի կը պակսի Չարենցը (ինչպէս մեր բոլոր գրողներուն պարագային) պատկերացնող

Գրեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏՔԷՈՍԵԱՆ

կենսագրական հատոր մը, ուր մանրամասն կերպով ներկայացուի կեանքը եւ մարդը: Հատոր մը, որ վերակազմէ Չարենցը լուսաւոր ու մութ կողմերով, դրական ու ժխտական երեսներով, մարդկային առաքինութիւններով ու տկարութիւններով: Առանց կեղծ ամօթխածութեան, առանց մեծ–մեծ բառերու եւ կազապարուած միտքերու, առանց կորսընելու մեծարանքի ծխածածկոյթին տակ:

Այդ աշխատանքը Չարենցի կերպարին ընդմէջէն պէտք է կոթողէ իր ժամանակաշրջանի բրտութեան եւ բարեխառնութեան (էքոս) հաւաստի ու մանրակերտ կիտ պատկերը: Ո՛չ միայն իր ընկերները, այլ նաեւ՝ իր մահուան յաջորդող կէս դարը, այն կէս դարը, երբ թոյլ տրուեցան ճշմարտանման բաներ, կիսափակ բերնով հաստատումներ, բայց ո՛չ՝ ամբողջական ճշմարտութիւնը: Երբ սուտը ճշմարտութիւն էր դարձած:

Կանխելու համար ստալինականութեան առասպելացումը:

Ջեղծանելու համար Չարենցի առասպելը:

*
**

Անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, արաբերէն ու սպաներէն Չարենց կայ, չհաշուելով ռուսերէն եւ նախկին Խորհ. Միութեան այլ լեզուներով, ինչպէս եւ ինծի անյայտ այլ թարգմանութիւններ: Սակայն, Չարենցը շրջանառութեան մէջ մտած չէ: Արտա–հայկական չրջանառութեան կ'ակնարկեմ, ի հարկէ: Տուեալներ չունիմ ձեռքիս տակ, եւ հետաքրքրական պիտի ըլլար իմանալ, օրինակ, թէ քանի՞ անգամ Չարենց լոյս տեսած է ռուսերէն, ի՞նչ տպաքանակով, ի՞նչ արձագանգով: Չեմ խօսիր ռուս առաջնակարգ կամ երկրորդական անուններու փոխանցած տպաւորութիւններու մասին, որոնք սեփական համոզումի, յաւուր պատշաճի խօսքի, բարեկամութեան թէ որեւէ այլ ազդակի արդիւնք կրնան ըլլալ: Կը խօսիմ չուկային մասին, որքան որ բառը խրտչեցնէ չատեր, նաեւ՝ տողերս գրողը, երբ գրականութեան կը վերաբերի:

Գիտենք, որ ներկայիս չուկան մեծ ուշադրութիւններով պէսք–սէլըր կը չինէ, որոնք սակայն կ'անցնին ու կ'երթան: Այդ պնահատականը, հետեւաբար, բնաւ վերջնական չէ դատելու համար Չարենցի մը կամ ոեւէ այլ գրողի արժէքը: Սակայն, իր մշակութային բացարձակ նշանակութեան կողքին, թարգմանութիւնը ծանօթացումի առաքելութիւն մըն ալ ունի: Այդ իմաստով, մեր պարագան լուսանցքայնութիւնն է, եւ ասիկա խորապէս կը դիտակցինք բոլորս, բայց անոնցմէ, որ «թարգմանուած է աշխարհի բազմաթիւ լեզուներով» խօսքը տառացիօրէն կ'ընկալեն, այն պատրանքով, թէ, օրինակ, 500 տպաքանակով լոյս տեսած սպաներէն Չարենց մը կամ Սեւակ մը սեղանի դիրք են այսօր սպանախօս աշխարհի մէջ:

Լուսանցքէն դուրս գալու համար, երէկ եւ այսօր, Հայաստանէն մինչեւ ըսիփիւռք, մշակութային ռազմավարութեան մը պակասը աւելի քան զգալի է: Անոր կատուցումը հրամայական է: Անպայման պետական ըլլալու չէ, բայց ըլլալո՛ւ է:

Այլապէս՝ մեր գրողներու «աշխարհի ժողովուրդներու» կողմէ ճանչցուած ըլլալը պիտի մնայ ինչ որ է այսօր. առասպել մը:

*
**

Չորեքշաբթի, 8 Մարտ 1989: Վերջալոյս էր: Այդ օրը, երկինքը որոշած էր անյայտանալ: Ամպերու չղարչ մը, լսկիզբը՝ վտանգով յղի, ապա՝ հայեցողական, ընկերացած էր մեզի ամբողջ օրը: Երեւանէն մինչեւ Գառնի ու Գեղարդ, Գեղարդէն մինչեւ Գառնի ու Երեւան, համայնապատկերի այլազանութեան զուգահեռ, ինքնաչարժին մէջ տողանցած էր ու պիտի տողանցէր գրականութեան այլազանութիւնը: Լրագրողուհին, գրականագէտը եւ Չարենցի սպաներէն թարգմանիչը: Հրաչալի չրջապտոյտ՝ պատրուակ: Մեր բուն նպատակը կամարն էր:

Առաջին անգամն էր, որ Հայաստան ոտք կը դնէի: Սակայն, ամէն ինչ ծանօթ կ'երեւէր, կարծէք հոն ծնած ըլլայի: Ամէն ինչ, բացի... «Մասսայ տաճար»էն:

Որ թարգմանի՝ Չարենցի կամար:

Հաղորդուեցանք. խմեցինք իր կենացը, արտասանեցինք իր քերթուածները, արբեցանք իր տեսարանով:

Ու ես կատարեցի դիւրը.

– Արդեօք աւելի լաւ չէ՞ որ Չարենցը չիրիմ չունենայ: Ամէն աւելի չարմար չիրիմ կա՞յ:

Լրագրողուհին լռեցի նայեցաւ եւ իր աչքերուն մէջ կարդացի մեր ժողովուրդի տարօրինակ ճակատագիրը, ժողովուրդ՝ որուն մեծերէն չատեր չիրիմ չունին կամ զայն կորսնցուցած են: Իր աչքերուն մէջ կչտամբանք կարդացի, իրեւ թէ անկարող ըլլալի հասկնալ ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը արձան ու քանդակ կը բարձրացնէ ծագէ ի ծագ:

1915–ի ու 1937–ի մէջեւ չաճախ կատարուող բաղդատականը միայն կրնայ հասկցուիլ այս ծիրին մէջ:

Մեր գոյգ գրականութեանց 20–րդ դարու ամենաբարձր դպաթիները՝ Վարուժանը եւ Չարենցը, մնացած են անչիրիմ: Վարուժանի մարմինը աճեպացած է, ինչպէս միլիոնաւոր անուանի ու անանուն նահատակներու պարագային, եւ մենք կը քաչքչենք աճէուքեան անէծքը: Սակայն, Չարենցի մարմինը անյայտ է. մենք մինչեւ այսօր կը կրենք յայտնութեան պահանջը:

Ապագան անորոչ է, սակայն: Բազմաթիւ հարցականներու կողքին, նաեւ հետեւեալը կը մնայ օդին մէջ առկախ. այն պահուն, երբ յայտնի դառնայ չիրիմը, արդեօք երկրորդ կեանք կ'ապրի՞ թէ կ'անյայտանայ Չարենցի առասպելը:

Պուէնոս–Այրէս

ԵՂԻՑԷ ՋԱՐԵՆՑ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Բանաստեղծութեան հարցը տեւապէս կը բանի Զարենցի արտադրութիւնը, առաջին երկերէն մինչեւ վերջիններըը(1)։ Ոչ միայն բանավէճային ու տեսաբանական դրութիւններու մէջ, այլեւ քերթուածներու, պոէմներու թէ բանաստեղծական չարքերու, դարձնելով Զարենցը բանաստեղծութեան բանաստեղծը։ Սերտ ընթերցող Տէրեանի, Մեծարենցի, Կէօթէի եւ այլոց, ան երկխօսութեան մէջ է բանաստեղծութեան ամբողջ պատմութեան հետ, մէ՛րթ հակադրուելով անոր, մէ՛րթ հաստատելով զայն(2)։ Զարենցի համար բանաստեղծութիւնը միշտ վիճարկելի ու խնդրական արարք մըն է, կարծես ըլլար ոչ–բացայայտ, միշտ հիմնելի ու վերսկսելի կիրարում մը։

Բանաստեղծութեան հարցը պարագայական թեմա մը չէ, ինչպէս պիտի ըլլային բանաստեղծական որեւէ արտադրութեան մէջ թափառող թեմաներ· սէր, մահ, հայրենիք, ընութիւն։ Անիկա "բանաստեղծական մշակոյթի" հարց մըն է նախ՝ ինչպէս պիտի թելադրէ Զարենց մեզի քիչ անդին, բայց նաեւ բանաստեղծական երկի մը յեռանշխարհի ու հիմունքի հարց մը։ Ինդիրը չի վերաբերիր աւանդական բանարուեստային օրէնքներու տարազումին(3), այլ բանաստեղծութեան իսկ "էութեան" բացայայտումին, անոր քերթողականին։ Անիկա հետեւողական կերպով դեկավարուած խորհրդածութիւն մըն է, թերեւս նաեւ մը–տահայեցութիւն մը (spéculation) բանաստեղծութեան ու արուեստի մասին, բանաստեղծութեան մէջ, եւ իրրեւ այդ՝ կը դեգերի աւելի արուեստի բնազանցութեան տահմաններուն քան դրականագիտութեան կամ հոգեբանութեան։ Աւար համար է դուցէ որ բանաստեղծութեան մէջ, բանաստեղծակա՛նօրէն դրուող հարցումը կը կապուի արդիականութեան ուր ամէն վճռական արտադրութիւն կը մեկնի հատումէ մը, հարցումի մը առթած առկախումէն, անոր արձակած պատասխանէն։

Բանաստեղծութիւնը ուրիշի, այլի վնռուտքն է, Զարենցի համար, միշտ այլի, յարանոր կերպով այլի որոնումն է, որ իր հետ կը տանի մերթ ներկայ, մերթ բացայայտ հարցում մը· ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայ բանաստեղծութիւնը մեր դարուն, մեր աղէտի ու վերականգնումի չրջանին։ Հարցումին երկրորդ մասը ներկայ է անշուշտ, քիչ անգամ պարզաբանուած, բայց ըստ իս աղէտի ու վերականգնումի հորիզոնին է որ հարցումը կը տեղաւորուի։ Այստեղ պիտի քննեմ հարցին կորիզը, եթէ կարելի է ըսել, որուած ըլլալով որ այլուր բաւական չէ՛ստուած է Զարենցի արտադրութեան կապը աղէտին և յեղափոխութեամբ յատկանշուած վերականգնումին(4)։

Իրրեւ մեկնակէտ կ՛ուզեմ դնել մօտեցումի խնդիր մը, որ կրնայ չեզոքացք մը նկատուիլ, մեզ առաջնորդող հիմնահարցին։ Ինչպէ՞ս հասկնալ Եղիչէ Զարենցի արտադրութիւնը։ Կիսադարեան ընդարձակ մատենագիտութենէ մը եզք, անկասկած, այս հարցումը կրնայ թերիլ չափազանց պարզունակ կամ անտեղի, չէ՞ որ "մեծ բանաստեղծ"ի երկերը ընդհանրապէս մեկնաբանուած են չարենցագէտներու վաղանցին կողմէ, չէ՞ որ "դրականագիտութիւնը" ըրեր է արդէն անհրաժեշտ խորաչափումները։ Բայց ինծի համար Զարենցի ընթերցման ինչպէսը ոչ այնքան մեթոտաբանական հարց մըն է, զուտ մեկնաբանական կամ բանասիրական խնդիր մը, որքան բանաստեղծական հարց մը, եւ իրրեւ այդ մի–այն կը թուի չահեկան այստեղ, առայժմ։

ՀԱՍԿՆԱԼ

Բանաստեղծութիւնը հասկնալու խընդիրը Զարենցը սկսած է մտահոգել, ըստ երեւոյթին, առաջին անգամ 1922–ին, երկերի ժողովածուի երկհատորեակի պատրաստութեան առեն(5)։ Մինչ այդ, կ՛ըսէ, «հրատարակել եմ պատահմամբ եւ երբեք հնարաւորութիւն չեմ ունեցել սիստեմատիկ կերպով հրապարակ հանելու իմ ստեղծագործութիւնը,– մի հանդամանք որ չափազանց նպաստում է որեւէ գրողի մասին ոչ ճիշդ՝ պատահական կարծիք կազմելու»։ Իսկ հիմա որ առիթը ունի իր "ամբողջ ստեղծագործութիւնը հրապարակ հանելու", խմբելով տըպուած եւ անտիպ երկերը, Զարենց երկմտանքի պահ մը կ՛ապրի, բայց կ՛աւելցընէ, որ ամէն հեղինակ պէտք է հրատարակէ իր երկերը այնպէս ինչպէս ինք կը հասկնայ։

Հրատարակութեան համար Զարենց կ՛որդեդրէ երկու սկզբունք։ Մէկ կողմէն՝ կը զանազանէ "լիրիքական" բանաստեղծութիւնները պոէմներէն։ Այս զանազանումը տիրական պիտի մնայ յետագային ալ, նոյնիսկ երբ Գիրք ճամբարիի մէջ կը վերածուի պարզ են–թախորագրի· "պոէմներ եւ բանաստեղծութիւններ"։ Միւս կողմէն՝ այդ բոլորը կը դասաւորէ ժամանակագրական կարգով։ «Ի մտի ունենալով այն հանգամանքը, որ յիշեալ բանաստեղծութիւնը դրուում է տուեալ թուականին ոչ թէ պատահմամբ, այլ, եթէ կարելի է այսպէս արտայայտուել՝ ներքին ժամանակագրական կարգով, որը եւ ամէնէն–կանն է որեւէ բանաստեղծի հասկանալու համար...» (Բ. 5)։ Բանաստեղծ մը հասկնալու համար ամէնէն էականը "ներքին ժամանակագրական կարգ"ն է, եւ ըստ երեւոյթին այդ կարգը հնարաւոր է միայն երբ ստեղծագործութիւնը հրատարակուած է սիստեմատիկ կերպով։ Ներքին ժամանակագրական կարգն ու սիստեմատիկ հրատարակութիւնը կը թըւին իրարու լծակից։

Այնքան ալ բացայայտ չէ նշանակութիւնը այդ սիստեմատիկ հրատարակութեան։ Արդեօ՞ք Զարենց ըսել կ՛ուզէ, որ բանաստեղծը պէտք է հրատարակէ այն բոլորը որ գրած է։ Ոչ։ Սիստեմատիկը կը հակադրուի պատահմունքին։ Սիստեմատիկ հրատարակութիւնը տեղի կ՛ունենայ երբ հեղինակը իր երկերը կը հրատարակէ այնպէս ինչպէս ինք կը հասկընայ, եւ Զարենցի հասկացածը՝ ճիշդ այդ ներքին ժամանակագրական կարգով հրատարակութիւնն է։ Սիստեմատիկը տեսանելի կը դարձնէ ներքին ժամանակին մէջ գրուածը, ըստ յաջորդականութեան օրէնքին։ Բայց այս սիստեմատիկը կ՛ենթադրէ ընտրութիւն մը հեղինակին կողմէ, այսինքն՝ կարգաւորում մը, որ ժամանակինն ըլլալով հանդերձ, կը հրապուռակի հեղինակի իսկ իր երկի հասկացողութեան, ինքնըմբռնումին։

Արդ՝ ներքին ժամանակագրական կարգը Զարենցի համար պարզ ժամանակային դասաւորում մը չէ, օրագրական իմաստով։ Իր ստեղծագործութեան բաժանումը՝ լիրիքական բանաստեղծութիւն/պոէմ, բացայայտ կը դարձնէ այն պարագան որ ներքին ժամանակագրական կարգը բացարձակ չէ, այլ սիստեմատիկ ներկայացումին մէջ կը մտնէ նաեւ բանաստեղծական սեռի, ժանրի հանգամանքը։ Եթէ պոէմներն ու լիրիքական բանաստեղծութիւնները իրենց կարգին կը դասաւորուին ըստ ներքին ժամանակագրական կարգին, փաստօրէն սիստեմատիկին մէջ զուտ ներքին ժամանակագրական կարգը կ՛երկփեղկուի։ Ասոր կ՛աւելնայ դեռ պարագան այն կտորներուն, որ Զարենց կը տեղաւորէ "խառն բանաստեղծութիւններ" պիտակին տակ, դասաւորուած նորէն ըստ ներքին ժամանակագրական կարգին։ Այլ խօսքով՝ ներքին ժամանակագրական կարգը դասաւորման օրէնքն է երեք մեծ մասերու, անջատ–անջատ առնուած։ Որով կը յայտնուին ... երեք ներքին ժամանակագրական կարգեր։ Ինչ որ կը թուէր այնքան պարզ ու յստակ ներկայացման կերպ կը բարդանայ։

Սիստեմատիկը կը խորհիմ կը գտնուի ճիշդ այստեղ, քանի որ կ՛ենթադրէ այլազանութիւն մը, այլազանութեան մէջ մասեր ու մասերու միջեւ յարաբերութիւններ կամ կապեր։ Ամբողջութիւն մը, ինչպէս կ՛ըսէ Զարենց, իր յարակից մասերով։ Փնտրական չարքեր, ընդարձակ պոէմներ, ապա առանձին եւ անկասկած իրարու հետ անմիջական կապ չունեցող բանաստեղծութիւններ։ Ասոնց բանաստեղծութիւնները՝ հակադրուող կարգաւորելին, ի հարկէ։ Հետաքրքրական է տեսնել, որ ճիշդ այդ երկերի ժողովածուի մուտքին՝ Զարենց "Որպէս սկիզբ" խորագրին տակ կը հաւաքէ երեք քերթուածներ, գրուած՝ տարբեր տարիներու, այսինքն՝ 1915–էն 1921, եւ կը կազմէ նոր միաւոր մը, որուն պիտի անդրադառնամ քիչ անդին։ Ամէն միաւոր, ըստ երեւոյթին, կը բաղկանայ տարբեր տարիներու արտադրուած մասերէ, որոնց առընթերադրումէն կը ծնի անշուշտ իմաստային ուրոյն ցանց մը։

Ներքին ժամանակագրական կոչուած կարգը սոսկապէս թուականային յաջորդականութիւնը չէ ժամանակի նոյն պահի երկայնքին, այլ կոտորակուած է ըստ ամենայնի, քանի որ այդ ժամանակագրական կարգը եռապատկուած է, դարձած համաժամանակային (synchronique) կարգ, այսինքն՝ սիստեմ(6)։ Ժամանակագրականը սիստեմին ընթացման օրէնքն է, բայց սիստեմը ինք երեք պահերու վրայ դրուած ամբողջութիւն մըն է որ կը կազմէ պերքը։ Սիստեմը այս իմաստով հապէս տարածական է։ Եթէ ընթերցող մը հետամուտ է անպայման օրագրային "ղուտ" ժամանակագրական կարգ մը փնտռելու, պարտի ցաւքել լիրիքական բանաստեղծութիւններէն դարձակ պոէմները, պոէմներէն խառն բանաստեղծութիւնները, տեսակ մը տեսական հաւաստաբերութեան մը մէջ։ Այդ պարագային՝ ընթերցողը կը խախտէ բանաստեղծէն իրեն տրուած սիստեմին տարածականութիւնը։

Հարցէ, ինչպէս կը տեսնուի, դրքի ամբողջութեան հարցն է։ Անոր համար ամէնտեսականի, անոր էութեան։ Սիստեմատիկ ներկայացումը դրքի հասկացողութիւն մըն է, որ իրարու կը չաղկապէ ժամանակ եւ տարածութիւն։ Հրատարակիչները ոչինչ կը հասկնան երկերէն, երբ զանոնք կը կազմաւորեն եւ կը ճղնին ժամանակագրական դասաւորումը չփոթել ժամանակի միւղի ու թուային ընթացքին հետ(7)։ Զարենց կը խօսէր ներքին ժամանակագրական կարգի մը մասին, որ կրնայ հասկցուիլ իրրեւ հոգեբանական տեւողութիւն։ Արդ՝ Զարենցի կատարած որոշ առընթերադրումներ, ինչպէս "Որպէս սկիզբ"ը օրինակ, ցոյց կու տան, որ հոգեբանականէն անդին դրութիւններու միջեւ եղող մտածման միութիւնը, զարգացումը կամ հակադրութիւնն են որ կը յօրինեն, կը հիմնեն այդ տեւողութիւնը։ Իսկ այդ ներքին կարգը փաստօրէն երկրորդ մակարդակի դերիշխան արարք մը կը լինի։

Արդարեւ՝ սիստեմատիկ ներկայացմամբ արուած ներքին ժամանակագրական կարգը ստեղծագործութեան հասկացողութիւն մըն է, ինքնահասկացողութիւն մը, ինչպէս ըսի, ենթակայական ընտրութիւն մը, գիտակից արարք մը, տեսակ մը հեղինակային դերիշխան որոշումէ եկող, տալու "եթէ ոչ վիակատար – գոնէ մօտաւոր պատկեր" մը իր ստեղծագործութենէն, կարգաւորուած ինքնօրէն ըստ կշռքրունքներով։ Իրրեւ այս՝ սիստեմատիկ ներկայացումը հակադրութեան մէջ է, գոնէ ներկայօրէն, խայտաբղէտ ու խառն յօրինումին։ Ան կը թելադրեն Լիբիքական անտրակտի (1928) մէջ գետեղուած, Ars poetica–ի հետեւեալ տողերը·

Քո ամպլուան– տարերքն էր...
Այս լեռնիեաւն դարում
Թէկուզ, ճիշդ է,
Երբեմն տարերքն էլ է ազդում։
Բայց կայ այսօր մի ա՛յլ իմաստութիւն՝
Ցամաք, սիստեմատիկ, խստաբարոյ,
Ինչպէս ինքը՝ Լենինը,
Ինչպէս դիսցիպլինը,
Որ սաստում է քէ՛ կամք,
քէ՛ ինտելեկտ... (Ե. Դ. 138)

Ակնյայտօրէն, տարերայինի իմաստութենէն այլ իմաստութիւն մըն է սիստեմատիկը, որ բնազդէն, բնութենէն անդին, յարաղրութեան մէջ դրուած ըլլալով խստութեան, կամքին հետ, կը յղուի ենթակայութեան վերին, մտային դրածունէութեան։ Սիստեմատիկը կարգաւորումն է եկող մտքէն, զգաստօրէն հըսկող տարերայինին։ Այստեղ ի յայտ կու գայ Զարենցի արտադրութեան հիմնական եղբերէն մին· անիկա պատահական, իրարու հետ կապ չունեցող գրութիւններու ամբողջութիւն մը չէ բնաւ, այլ իր ներքին օրէնքը ունեցող, անով ղեկավարուած, գաստաւորուած "բանաստեղծական չարք" մը։

*"Շարք"ի գաղափարը, ներկայ է "երկու խօսք"ին մէջ, եւ կ՛ենթադրէ քերթուածներու միջեւ զարգացման կանոն մը, որ, Զարենցի մօտ, յաճախ կ՛առնէ տարբերակներու, այլացումներու (variation) ճամբան։ Ութնեակներ արեւիմը եւ անկէ առաջ՝ Ծիածանը, Սոման, Ամբոխները խելագարուածը, աւելի ուշ՝ Էպիֆական լուսաբացի չաո մը կտորները, մինչեւ յետ մահու հրատարակուած Կոմիտասի յիշատակին ու Նաւզիկէն, ամէն մէկը անկասկած տաղաչափական ու թեմայի միութիւն մը ոճին, բայց անոնց զարգացման կերպը, քնքացքը տարբերակումն է թեմային, այլացումը։ Իր նամակներէն մէկուն մէջ, 1934–ին, Զարենց ակնարկութիւն մը կ՛ընէ Պատերազմի դրեթակերպին, երբ կ՛ըսէ թէ "Հոկտեմբեր 25–26 1917" քերթուածը գրած է "մի քիչ էլ գրած է պատերնազեան վարկեանների մանեւրայով՝" (Ե. Չ.)։ Նշումը հետաքրքրական է անով, որ չարքի ընթացքը կը բնորոշուի իրրեւ երաժշտական տարբերումի, այլացումի, այլադեումի, այլի եւ նոյնի ամբողջութիւն մը, հիմնուող կրկնումի սկզբունքին վրայ։ Կրկնումը, կրկնութիւն մը գառնալէ առաջ, նոյնի ու տարբերի խաղն է, խօսքին վերստին արձակումը նոյն ու նման բառերով, նման չարահիւսութեամբ, միտող տեսակ մը խտացումի դէպի նշանակութեան եզք մը, ինչ որ Զարենց յետագային պիտի կոչէ "իմաստութիւն"։ Ցամաքեցնայն դէպս՝ չարքը գրութիւններու յաջորդականութեան կանոն մը կը սահմանէ եւ իրրեւ այդ չի հետեւիր կենսագրական, կամ ալ հոգեբանական միութեան տեսութեան, այլ··· սիստեմատիկ ներքին ժամանակագրական օրէնքին, որ ժամանակը կը դարձնէ տարածական բազմածալ ընթացք։

Ասո՞ր է որ պէտք է ձգտի ընթերցողը։

ԿԱՐԴԱԼ

Օրագրային գրառումներուն մէջ, 1934–ին, Տէրեանի մտցուցած չեչտային տաղաչափութեան մասին խօսած առեն՝ Զարենց կ՛անդրադառնայ ընթերցումի խընդրին· «Սակայն, եթէ բանաստեղծութիւնն –արուեստ է (Ars poetica), ապա պէտք է որ երբեւիցէ հայ ժողովուրդը սովրի կարդալ բանաստեղծութիւնն իբրեւ բանաստեղծութիւն... չէ՞ որ ամբողջ "Իլիականը" իր տաղաչափութեամբ արհեստական է, եւ իւրաքանչիւր ձոյն պիտի որ բանաստեղծութիւնն այլ կերպ է կարդացուում, իսկ պրոզան –այլ: Իւրաքանչիւր կրթուած ձոյն պիտի, որ բանաստեղծութեան մէջ բառերն այլ չեչտուենն, իսկ պրոզայում, այսինքն սովորական խօսակցութեան մէջ– այլ··· "Բանաստեղծական կուլտուրա" արդէն ոչ այլ ինչ է նշանակում, եթէ ոչ սովորեցնել ժողովրդին ըմբռնել բանաստեղծական

շարքը, որպես այդպիսի այլ հանգամանքների, հանգեցրել է ազգային ինքնության ոչնչացման, որ ինքնին ենթադրում է ազգի ինքնության ոչնչացում: Հետևաբար, ազգային ինքնության պահպանման հարցը ոչ միայն ազգի, այլև անհատների համար է: Ազգային ինքնությունը ոչ թե ինչ-որ ստատիկ, անփոփոխ մի բան է, այլ ենթակա է զարգացման, փոփոխության, ինչպես ամեն կենդանի օրգանիզմ: Ազգային ինքնության

կը յիշատակեմ միայն, անցողակի, "Մահուան տեսիլ"ի մուտքը, ուր Զարենց կը գրէ.

"Քերթուածի ոլորապտոյտ
ճամբաներով
անհանգրուան անցած տարիները
երկարաձիգ
. . .
Խուսափելով ընդմիջտ երգերից
դիւրածին,
ահա գտում եմ ինձ կրկի'ն անօգնական,
ահաւորուած, ինչպէս բարձր լերան
առջեւ. . ." (Ե. Դ. 222):

*Հատուածին բոլոր բառերը ունին իրենց կարեւորութիւնը: Քերթուածի ճամբաները եղած են ոլորապտոյտ եւ տարիները անցած են անհանգրուան: Եւ ահա նոր երկի մուտքին, անցեալի այցելութիւնն ու զանցումը ուղղ երկի մուտքին, կը յառնէ ահը, որովհետեւ մերժուած են դիւրածին երգերը: Բանաստեղծը նորէն մանուկ է, անուժ, նորէն աշակերտ է, անվստահ ու անօգնական: Եւ ասոր համար՝ կը դիմէ նախկին դիւցազներգութեան (Հոմերոս, Վիրգիլիոս) խօսքի ընկալեալ ձեւերուն որոնք կու գան դուրսէն: Զարենց դիտէ, իր վահագն քերթուածէն ի վեր, ինչպէս Պատմութեան էառուղիներու մէջ դեգերումներէն, որ "մեր կեանքի հիմերն անդունդը ընկան / եւ արնոտ միգում ճարճատում են դեռ" (Բ. 259), որով այդ աղէտին համար "աղգային մոռէլ" մը, բնատիպ, բնական պիտի ըսէի, հնարաւոր չէ: Դանտէի տիպարի յայտնումով (ահա այլի կերպար մը, եթէ կ'ուզէք) կարելի կը դառնայ նաւարկումը դէպի «ափը Մահուան եւ Սարսափի» (Ե. Դ. 224): Քերթուածի մուտքին, անմիջապէս կը սկսի տաղնապը. ի՞նչ երգ աղէտի չրջանին համար, ի՞նչ քերթուած կամ ի՞նչ խոհ (Զարենցինն է բառը) կարող են դառնալ դէպի այդ "անցեալը": Զարենց կ'որդեգրէ դանթէական մոռէլը, որ բեւեռուած "Դժոխք"էն կը մտնէ արեւելեան դժոխք, հեռաւորացման չատ որոշ դիտումով մը: Ցամենայն դէպս՝ բանաստեղծութեան տաղնապ մը կը դրաւէ խօսքի մէկոյզը, անմիջապէս որ աղէտը կը դառնայ սեւեռումի առարկայ:

Հարցին Զարենց կ'անդրադառնայ իր վերջին չրջանի Իմ Լերան աղօթքի էջերուն մէջ, ուր աղօթողը կը դիմէ Տիրոջ բայց նոյն տեսիլը "մեծ վարպետ"ին, Աստուածաշունչի, որ տեսակ մը համադրութիւնն է Աստուծոյ եւ Արուեստին, որ դուցէ առնուազն է "կրօնականացուած" արուեստին: Իր խօսքին մէջ աղօթողը Տիրոջմէ կը խնդրէ ոչ թէ ֆիզիքական ուժ, այլ զօրութիւն, իր մարմնական տոգորման, ոգեկոչման դէմ՝ զրահ: Կ'ըսէ.

Տո՛ւր զօրութիւն ազատուել աննինջ
աղէտից (Ա.Զ. Ե. 382):

Բայց ինչ որ յատկանշական է, այն ալ այս ազատագրումին դէպարուեստական հանգամանքն է: Որովհետեւ զօրութիւն խնդրողը նոյն տեսիլն կամք է որ կը խնդրէ, որպէսզի հողեւոր խորքը ալեկոծող, կազմալուծող քաոսը կազմաւորուի, դառնայ "դաշնութիւն ու ձեւ": Բանաստեղծը հարկ է դառնայ.

"Կերպաւորման, դաշնութեան,
բիւրեղացման ձգտող. . .
. . .Պատկերների Արքիմէդ՝
ընդդէմ բարբարոս
Յորդանների ներխուժման՝ թէօրեմն իր
լուծող դեռ. . .
. . .Մութ ինքնութիւնը նիւթի ձեւով
կաշկանդող" (Ա.Զ. Ե. 385):

Ձեւաւորման, դաշնաւորման խնդիրը կը յայտնուի ուրեմն անմիջապէս որ աղէտը կը դառնայ վերահաս, ներքին ու արտաքին, կ'երեւի իր էապէս մշտակայ եղերով, որ է "աննինջ" ըլլալ: Աղէտը երբեք չի քնանար: Միշտ կայ: Թերեւս այնքան առեն որ չի ձեւաւորուիր, չի կաշկանդուիր ու չի դաշնաւորուիր: Այնքան առեն որ չի դառնար խօսք: Հոս է որ հակումը իմաստ մը կ'ունենայ եւ կը վերածուի խօսքի սպասումին, Թերեւս խօսքին իսկ: Ուստի՝ ի՞նչ խօսք կարելի է աղէտի չրջանին:

ԳՈՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԵՐ

Ասիկա բոլորովին նոր չէ Զարենցի արտադրութեան մէջ: Ըսի արդէն թէ իր երկերի ժողովածուի մուտքին ան կը զետեղէ "Որպէս սկիզբ" խորագրուած եռատող եւ տարբեր տարիներու գրուած կտոր մը, տեսակ մը patchwork որ կը մատնէ այլին մուտքը քանաստեղծութեան խնդրին մէջ: Այսպէս, առաջին մասին մէջ, խօսողը կ'երազէ արեւի ոսկին, կ'ուզէ սիրել "չչուկն լմնատուն / արեւանման, արնավառ խօսքի"

"Բայց չուրջս այնպէս դունատ էր, տակաւ,—
խօսքեր չկային ու արեւ չկար. . ."(15)

Այս սկզբնական վիճակին պատկերացումը չահեկան է անով անչուշտ, որ խօսքը ոչ միայն առընչուած է արեւին, այլ խօսքը ինք է որ կը յայտնուի իբրեւ անպոյ բայց փնտռուած բան, ժամանակի մը մէջ ուր կը տիրեն խաւար եւ անխօսութիւն: Սպասելով որ աղէտը առթէ "դանթէական առասպել" մը:

Ցաջորդ քերթուածը այս սկզբնական վիճակէն ելք մը կը թելադրէ: Կը սկսի հարցումներով. "Ո՞վ կը հանդիպի, ո՞վ կը բարեւի", որոնք ուրիշ, երկրորդ, երրորդ դէմքի մը հետ հանդիպում մը կը պատրաստեն.

"Գուցէ աչխարհում դուրսը մէկը կայ, որ ապրում է իմ անուրախ կեանքով. . ."

Այդ միւսը, այդ ուրիշը կը թուի դուրսը, կը թուի ներսը, կը յայտնուի տեսակ մը անորոչութեան մը մէջ, որ կը խախտէ ներսի ու դուրսի տարբերութիւնը: Եւ քերթուածը կ'աւարտի կոչով մը դէպի այդ "անյայտ, անծանօթ ընկերը", կոչ՝ որ կը խորտակէ նախնական վիճակի դոց մթնոլորտը եւ խօսքը կ'որոշադրէ իբրեւ "ողջոյն"ի խօսք:

Քերթուածին երրորդ մասը կ'ըսէ դաչտը խօսողին.

"Ես գալիս եմ ահա: — Նայեցէ՛ք,
նայեցէ՛ք:. . .
Ու բերել եմ ինձ հետ երազները իմ սէգ
ու երգերը ցնդած օրերի:. . .
Ես գալիս եմ ահա՝ հազարդէմ,
բիւրանուն,—
պոռնիկի պէս ընկած, աղօթքի պէս
հեզ. . ." (Բ. 19):

Պէտք է նշմարել ո՛չ միայն երկխօսական կաղապարը, որ կը նշէ բացումը դէպի այլը, այլեւ խօսողին որոշադրումը իբրեւ երգող, որ կու գայ դարերէն ու կը բերէ իր հետ երազ ու երգ: Բայց այս եսը որ "հիւանդ օրերի թունաւոր կանչ"ին մէջ թաղեր է իր թեւերը արնաքամ, արդէն կը յայտնուի այլացած կերպով. ան հազարադէմ է եւ բիւրանուն, եւ կը բնորոշուի նոյն ատեն երկու հակադիր եղերով, պոռնիկի պէս ընկած, աղօթքի պէս հեզ: Երկու եղերք որոնք հաւասար չեն անչուշտ, որովհետեւ առաջինը կը բնորոշէ խօսողը իբրեւ բոլորին տրուող մէկը, մինչ երկրորդը կը բնորոշէ խօսքը իբրեւ Ամենակալին ուղղուղ խօսք: Ինչ որ անչուշտ կարեւոր է մեզի համար ան ալ բանաստեղծական տարրերուն խախուտութիւնն է: Ո՛չ եսը ես է, քանի որ հազարդէմ է եւ բիւրանուն, ոչ ալ խօսքը միանշանակ:

Նոյն տարիներուն գրուած "Խեղկատակ" եւ "Պոէտ" քերթուածները աւելի տուր կերպով կը դնեն բանաստեղծութիւնը փոխարինումի, այլափոխումի, փոխանակութեան ծիրին մէջ: Խեղկատակը, բանաստեղծի փոխաբերութիւն, կ'ըսէ.

"Կ'ուզէք—երգեմ
ձեզ համար,
հիմա:
Այնպէս երգեմ, որ ղաք—
ինչ որ կ'ուզէք՝ կ'ուզէք սէր,
կ'ուզէք մահ. . .
Ես երգում եմ ակամայ. . ." (16):

Երգող խեղկատակին համար երգը ակամայ բան մըն է, որ կրնայ ըլլայ ինչ որ կ'ուզէք, կրնայ ըլլալ սէր, կրնայ ըլլալ մահ, սէրը անունն է մահուան կամ մահը՝ անունը սէրին: Ֆմայք, խաղ, դերիչման ռազմավարութիւն: Անորոշութիւնը հիմա երգին "առարկային" մէջն է, որ կրնայ ըլլալ այս ու նշանակել այն եւ փոխադարձաբար:

"Պոէտ"ը վերջապէս քերթուած մըն է որ կը տարազէ "պոէտի ուղին" իբրեւ այլափոխումի ընթացք մը.

"Ինձ համար չարը դառնում է բարի,
անգոյն առօրեան— մոգական երազ. . .

Ո՞վ կը հասկանայ, թէ ինչո՞ւ է նա
համբուրում նեխած չրթները կնոջ,
երբ նոյն վայրկեանին աղօթում է նա
տուների առաջ հեռաւոր քրոջ"(Բ. 165):

Չի բաւեր ըսել, որ սիրոյ առարկան երկդիմի է (պոռնիկ ու քոյր), եւ կարող է անցնիլ մէկ եզրէն միւսը (կնոջմէ քոյր, քրոջմէ պոռնիկին), պէտք է աւելցնել որ եսը իր կարգին բռնուած է այլացնող, այլափոխող ընթացքէ մը որ զայն կը տանի մէկ եզրէն միւսը (բարիէն չար եւ հակառակը): Այդ ընթացքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ժամանակին ներքին թաւալը, որուն երեք մասերը՝ անցեալը, ներկան, գալիքը կը անանձին իրարմէ, կը կանչեն զիրար, ճիշդ այնպէս ինչպէս երբ "Մահուան տեսիլ"ի մուտքին, "քերթուեան ոլորապտոյտ ճանապարհներով" քալողը կ'ըսէ.

"Աչքերս յառել եմ անցեալին՝
ապագայի նժոյգը նռատած" (Ե. Դ. 222):

Տարաղը կրնայ բացատրել Զարենցի բազմաթիւ դեղափոխական ու պաղափոխային եռեւռաձայնութիւնն ու չրջադարձերը. Տաղարանի մէջ աչուղական բանաստեղծութեան կաղապարներուն փորձը, ինչպէս էմալէ Պրոֆիլը ձերի վերածննդեան ոճին կրկնումը, խորհրդապաշտ քերթուածին փորձը Ծիածանին մէջ, ինչպէս Ամենապոէմին ապազայապաշտ յեղափոխական բանաստեղծութիւնը: Ամէն անգամ բանաստեղծութեան մէկ ձեւն է որ կը գառնայ խնդրոյ առարկայ (կըրկնում — դանգում — լքում) եւ ամէն անգամ բանաստեղծութեան համար կը յայտնուի իր իսկ ծայրագնացումը. այլը: Որով հետեւ, ամէն անգամ, Զարենցի համար, բառերու մէկ այլ համակարգում մըն է, որ պիտի հերքուի, հաստատուի, չրջուի, վերադառնայ ու կրկնուի, անդադար, անհատնում պայքարի մը մէջ: Երբեք պիտի չդառնայ կոթող ու աւարտի: Ասիկա չէ՞ որ Զարենց իրապրծուած կը տեսնէ կէօթէի մէջ.

"Նոր ոգորում ու եռում եւ բաղում. . .
եւ անթիւ, եւ անհո՛ւն, եւ անվե՛րջ
գոյութեանց ձեւերից բացի,
որ գիտէր կէօթէն. . ."(17):

Անհուն, անթիւ, անվերջ գոյութեան ձեւերն են քերթուածները: Եւ կէօթէի եւ՛ն կը կանգնի բազմաձեւ Պրոթէոսի կերպարը, որ կարող է հագնիլ բոլոր ձեւերը, ըլլալով ձեւաւորման խոկ զօրութիւնը:

Բանաստեղծութիւնը կը մնայ այլին առընչուած: Եւ թերեւս այս կապն է որ զայն կարելի կը դարձնէ աղէտի հորիզոնին. բանաստեղծութիւնը կայ, որովհետեւ կայ ուրիշը: Այստեղ է անոր արդիութեան դաղանիքը: Անչուշտ ժամանակը կը կազմէ միակ հէնքը բանաստեղծութեան: Զարենցի ամբողջ արտադրութեան մէջ չափազանց յայտնի է "դարին" փարելու ցանկութիւնը: Ինչպէս որ չափազանց յայտնի է դարերուն փորձը՝ պահուըտող այդ ցանկութեան եռին, բանաստեղծը ինքզինք որոշադրելով իբրեւ քերթողութեան պատմութեան, ճակատագրի: Բայց այդ փարումին մէկ նակէտն ու յանգման կէտը կը մնայ այլը: Ժամանակն է որ կու տայ այլը, ժամանակը որ բանաստեղծութեան մէջ վերկայելի բան մը չէ, ժամանակը զոր բանաստեղծութիւնը կ'ըսէ, այլի երկխօսութեան մէջ:

Սիամեմաթիկ բանաստեղծութիւն, որ պէտք է հասկնալ իբրեւ բանաստեղծութիւն: Իր այլազանութեան մէջ ան կը պահէ միակ հարցումը. ի՞նչ պէտք է ըլլայ արդի հայ բանաստեղծութիւնը: Ի հարկէ աղէտի, յետ—աղէտի չրջանին: Այդ յաւելումը չըլլի, իբրեւ չրջարկի մը վերյիչումը, կարծէք թէ խկապէս պիտի նայինք թէ ինչ էր աղէտը Զարենցի համար: Սուտղապէս դիտենք որ այդ հարցումը կը սիռուի, կը կոտորակուի, կը կրկնուի բանաստեղծի երկերուն մէջ, մինչեւ վերջին ու յետմահու էջերը: Իր հանճարին գիտակցութիւնը կամ խրոխտ ու դգաստ խոնարհութիւնը այդ հարցումը կը կրէն, անկէ կը վկայեն: Եւ հարցումը՝ ի՞նչ բանաստեղծութիւն, բանաստեղծութեան մէջ, տարերային ոլթմ մըն է դրեթէ, որ անդադար կը խախտէ զբաղնուած հաւասարակչռութիւնը, զայն կը դարձնէ խնդրական ու խախուտ: Հոս է գուցէ որ ամէնէն աւելի բանաստեղծութիւնը կը մտնէ արդիութեան ձգումին մէջ, այն նեռին որ կը կազմէ ժամանակին այլացումը, անոր քայքայումէն առաջ:

Գ. ՊՐԼՏԵԱՆ

---

(1) Գրութիւնը, որոշ յապաւումներով, ներկայացուած է Եղիշէ Զարենցի նուիրուած գիտաժողովին, որ տեղի ունեցաւ 1997 Նոյեմբեր 7–8–ին Նիւ–Եորքի մէջ, Գոլումպիա Համալսարանի բաժին, վարիչ՝ Մարկ. Նշանեան:

(2) Առանձին աշխատութեան մը նիւթը պիտի ըլլար Զարենցի յարաբերութիւնը բանաստեղծութեան պատմութեան հետ, որուն յարացոյցը կը նկատեմ Տէրեանի բանաստեղծութեան հետ կապը:

(3) Արիստոտէլի, Հորասիոսի, Պուալոյի *Պոէտիկաները* (բանաստեղծութիւն) ձեռնարկներ են որոնք կը միտին որոշ օրէնքներու սահմանումին, չափանիշ դնող եւ մանաւանդ գրելու կանոններ թելադրող: Պոէտիկայի, այն ալ կառուցապաշտ պոէտիկայի նմոյշ մըն է Հ. Էդայեանի աշխատութիւնը՝ *Ե. Զարենցի Պոէտիկան*, Երեւան, 1986, իր տեսակին մէջ եզակի՝ Զարենցի ուսումնասիրութեանց կալուածին մէջ:

(4) *Դանթէական առասպելէն, Ողջակիզուող կրակէն* միեւնոյն յեղափոխութեան նուիրուած պոէմները խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն ապէտն ու վերակազմումը, մինչ վերջին շրջանի երկերը (*Կոմիտաս, Դոֆին նայիրեան*) կը կազմեն վերականգնումին ապէտալի եզրին բացայայտ պատկերացումը:

(5) Ինչ ինչ պատճառներով Մոսկուայի այս հրատարակութեան է որ կը յըղուիմ, մինչեւ այդ թուականը լոյս տեսած երկերուն համար: *Երկերու ժողովածուն* վերատպուած է Պէյրութ, *Բանաստեղծութիւններ* (Բ), 1955, Սեւան հրատ.: "Երկու խօսք"ը տպուած է *Երկերուն* մէջ, հատոր Ջ., Երեւան, 1967, էջ 7–9: Այս շարքին կը յղեմ եւ կրճատումով որուն կը յաջորդէ հատորին թիւը:

(6) Ընթերցողը կը հասկնայ հիւ անդին թէ ինչո՞ւ առայժմ այս բառին հայերէնը չեմ գործածեր:

(7) Նկատի ունիմ Երեւանեան *Երկերը*, անխուսափելի որքան մեծագոյն զգուշութեամբ գործածելի: Դիտողութիւնս մասնաւորելու համար ըսեմ, որ Զարենցի ապագայապաշտ շրջանի երկերը, իրենց առաջին հրատարակութեանց մէջ, ունին էջադրումի, տողատման ու ներմակի գործածութեան "ոչ–ուղղափառ" կիրարկումներ, որոնք *Երկերուն* մէջ բոլորովին անտեսուած են: Պարզ է թէ հրատարակիչներուն համար 60–ական թուականներուն նման փորձառական հայմարձակութիւններ ընդունելի չէին, քանի որ Զարենց վերածուած էր... պաշտամունքի առարկայի: Այլ հարց անշուշտ, որ Զարենցի կողմէ կատարուած որոշ յետագայ սրբագրութիւնները կը կրեն կնիքը գրաճնութեան նշումին եւ կոմնան տարակուսելի:

(8) *Երկեր*, Ջ., էջ 479: Բոլոր գլխագիրներն ու ընդգծումները բնագրին մէջ կան: Նշմարել կու տամ, որ Զարենց կըրկին անգամ կը խօսի բանաւոեստի մասին եւ կը գործածէ լատիներէն դարձուածքը՝ Ars poetica:

(9) Անկարելի չէ խօսիլ հակասութեան մասին կամ բացարձակ միութեան, միայն թէ ո՞րչափով չենք մնար խօսքի վերնախաւին մէջ, ո՞րչափով կը թափանցենք այս "այլութեան բանաւոեստին" մէջ, որ Զարենցինն է յայտնօրէն:

(10) Հայոց տաղաչափութեան խնդիրը ամէնէն խճճուած հարցերէն մէկն է մեր բանաստեղծութեան, որ... երբեմ չէ արգիլած բանաստեղծները գրելէ բայց որ տեսաբանական մակարդակին վերածուած է առեղծուածի մը: Այլ առթիւ կը յուսամ անդրադառնալ հարցին:

(11) Ինչ անդին կը տեսնուի թէ ինչո՛ւ կը խօսիմ Հերակլիտէն:

(12) "Ընթացք" բառը կը թելադրէ չինմտածող Լաո–Ձըի վարդապետութիւնը: Զարենց այդ վարդապետութեան կրնար ծանօթացած ըլլալ, ի միջի այլոց, հայերէն թարգմանութեամբ, *Ընթացքը եւ իր կանոնը*, հայացուց Կ. Մ. Զավտարեան, Վիէննա, Մխիթարեան տպարան, 1919: Անկարելի չէ որ Զարենց հանդիպած ըլլար այս հատորին Եւրոպա իր ճամբորդութեան ընթացքին, 1924–1925 տարիներուն: Զարենցի համար յեղափոխութիւնը, մտահոլով բնութիւնը, ինչպէս բանաստեղծութիւնը կը պատկանին այդ ընթացքին, Թաոյին՝ պիտի ըսէի:

(13) *Անտիպ եւ չհաւաքուած երկեր*, Երեւան, 1983, էջ 387: Տողը վերյիչում է *Գիրք ճանապարհի* մէկ տողին, Ե., Դ. 222:

(14) Ցեղափոխութիւնը թերեւս ամէնէն ուժեղ փորձն էր "բառնալու" ապէտը զայն դնելով "անցեալ"ի փակագիծերու մէջ:

(15) Բ. 17: *Երկերու* հրատարակիչները այս երեք բերթուածները զետեղած են իրարմէ հեռու, որդեգրելով զուտ "ժամանակագրական" դասաւորում մը, առանց նկատի առնելու Զարենցի կատարած "խտացումը":

(16) Բ. 137: Սէր/մահ թեմային համար տես նաեւ էջ 83. "Նոյնն է սէրը՝ կրակուած իմ սրտում հիմա՝ /Նոյն կարօտը անսիրտ ու անուրը— Մահ":

(17) *Նորայայտ էջեր*, աշխատասիրութեամբ Դ. Գասպարեանի, Երեւան, 1996, էջ 17: Այս հատորին մէկ բնագրատութիւնն է Սէյրան Գրիգորեանի *Պատկերծում* հատորիկը (Երեւան, 1997) ուր յիշած տողերս սրբագրուած են, տես էջ 51:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԹՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
MARDI
6 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·283 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.283

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՓԱՐՈՋԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ծանուցուած էր, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը՝ Գարեգին Ա. Փարիզ ժամանեց չաբաթ-կիրակի առաւօտ, Յունուար 4-ին, քարոզեց Ս. Ցոլհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Գարեգին Ա. եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան միօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէին նախագահելու համար այն ճաշին զոր «Ազեաւուր փուռ լ'Ամէնի» կազմակերպութիւնը կու տար ի նպաստ Հայաստանի գաղթականներու վերակառուցման։

Ս. Ցոհ.-Մկրտիչ Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր առաւօտեան առաջին ժամերէն իսկ եւ չառեր արարողութեան մկ ծայրէն միւսը ոտքի մնացին։ Օրուան պատարագիչն էր Երեւանի առաջնորդական փոխանորդ՝ Գարեգին Ա. Ներսիսեան, կը մասնակցէին վարիզեան չրջանի հոգեւոր հովիւները, ներկայ էր նաեւ Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Կիլիկեան Թեմի առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան։

Ժամը 11·30-ին, եկեղեցի ժամանեց Գարեգին Կաթողիկոս որու ներկայութիւնը ողջունեց կաթողիկոսական պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Արք.։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր առաջին խօսքը ուղղեց Աստուծոյ փառք տալով որ 1998-ի իր առաջին պատարագը կ'ապրէր հո՛ս մեղի հետ։ Ձղջեց որ հովուապետական այցելութիւն մը չէր այս անգամ, զայն կատարած էր ճիշդ տարի մը առաջ, իսկ այսօր եկած էր հովանաւորելու Շառլ Ազնաւուրի ձեռնարկը յօգուտ Հայաստանի գաղթականներուն եւ աչակերտներու բարւօք դաստիարակման։ Շեշտելէ ետք թէ մեր մանուկները մեր աչքերուն բիբերն են, յիշեց թէ արդէն երրորդ Յունուարն էր որ իր աչքերը կը բանար Հայաստան ու կը տեսնէր թէ մեր հայրենիքը որքա՜ն, որքա՜ն պէտք ունի բարեկարգութեան, հոգեւոր, մշակութային, հանրային, կրթական, ազգային զեռնի վրայ եւ մեր ժողովուրդն ալ վերանորոգման եւ վերածազկումի։ Վիճակը փայլուն չէ անտեսական ճակատի վրայ, բաղդատմամբ տասը տարի առաջուան, թէեւ լինք իրեն իրաւունք չէր տար բաղդատութիւն ընելու։ Բայց, կը շեշտէր, հոն ուր կամք կայ, հնարք կայ։ Հայրենիքը այսօր կեանք է, պատմութեան վիրբերէն դուրս ելած է։

Անցնելով կրօնական քարոզին, Գարեգին Ա. որպէս բնաբան կ'առնէր Ղուկասի աւետարանէն՝ «Եւ եղեւ հակառակութիւն ի մէջ նոցա, թէ ո՛վ ի նոցանէ համարիցի մեծ», չեշտելով թէ մեծը՝ սպասաւորն է եւ ոչ ան որ կ'իշխէ։ Կ'անդրադառնար հայ ժողովուրդի քրիստոնէացման, յիշեցուց թէ Էջմիածինը, Բեթղեհէմն է։ Ու վերջաւորութեան, կրկին վերադառնալով Հայաստանի, կ'ըսէր թէ եթէ այսօր հարց տրուի ինծի թէ ի՞նչ է Հայաստանի առաջին կարիքը, պիտի ըսէի՝ մարդը, նոր մարդը ու կոչ կ'ընէր որ ուժ տանք այն ծրագիրներուն որ թոյլ պիտի տան Հայաստանի ինքնաբաւ դառնալ, որպէսզի ինքնանկախ դառնայ։

***

Արարողութիւնը վերջ կը գտնէր ժամը 12·30-ի չուրջ։ Հոս չենք կրնար չանդրադառնալ երեւոյթի մը որ չատեր խրտչեցուց։ Երկար ժամեր, առաջին կարգի չարքեր (չուրջ 20 աթոռ) վերապահուած մնացին իրենց անուններով Հայաստանի պատուիրակութեան (զոր կը գլխաւորէր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան) մաս կազմող անձնաւորութեանց, ներառեալ Ֆրանսայի դեսպանը։ «Պիտի գան, պիտի չգան»ի սիւսփէնս մըն ալ տիրեց ու ի վերջոյ, ոչ մէկը եկաւ։ Ինչ ալ ըլլան, հաւանաբար բանաւոր, պատճառները, պէտք է խոստովանիլ թէ լաւ տպաւորութիւն չթողուց։

Ա. Մ.

***

Նոյն օրը, ժամը 16-ին, Փալէ տէ Գոնգրէի ծայրէ ծայր լեցուն սրահին մէջ, Շ. Ազնաւուր որ նախորդ գիշերը վերջացուցած էր իր համերգին չարքը (սկսած Նոյ. 4-ին) բացառիկ համերգ մը կու տար ի նպաստ Հայաստանի գաղթականներուն։ Ներկայ եղաւ նաեւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ժագ Շիրաք որ դադարին ալ գնաց չնորհաւորելու արուեստագէտը, ինչպէս տեղեկացուցին ձայնասփիւռի կայաններ։ Հեռատեսիլի Ա. կայանէն ալ արտայայտուեցաւ Շառլ Ազնաւուր իր գոհունակութիւնը յայտնելով։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՆ՝ Մարթին Օպրի յայտարարեց Յունուար 3-ին իսկ, որ 500 միլիոն պիտի տրամադրուի գործազրկութեան Մնառուկին, որպէսզի նպաստաւորուին առաւելաբար երկար ժամանակէ ի վեր գործազուրկները, տարիէ մը ի վեր անգործ գտնուող էմ-էմ-իստները, զժուար պայմաններու մէջ գտնուող երիտասարդները։ Կարգ մը գործազուրկներ, որոնք կը գրաւէին գործազրկութեան կարգ մը գրասենեակներ (17, որոնց ութը՝ Մարսէյլի չրջանը), յայտարարեցին թէ չարժումը պիտի չըգրեցնեն, ձեռք առնուած միջոցները բաւարար չգտնելով, թէեւ Մարթին Օպրի ճչդեց թէ այդ գրաւումները այլեւս որեւէ արդարացի պատճառ չունին։ Ըստ կարծիքով այս գործազուրկները որոշ հոսանքներու գործիք եղած են (կ'ակնարկուի համայնավարներուն եւ կանաչներուն, որոնք զօրավիդ են)։ Այս առընչութեամբ ալ, Նիքոլ Նոթա որ նախագահուհին է Իինէֆիթ-ի (Գործազրկութեան Ապահովագրութիւն) եւ ընդհ. քարտուղարուհին Սէ-ԼԻՖ-Տէ-թի սենտիքային, հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոն-ի ուր նոյն տեսակէտը կը յայտնէ, ձագկելով մեխանիք նպատակներ ունեցող գործազրկութիւնները եւ կը քննադատէ նաեւ կառավարութիւնը որ չպատասխանէ իրենց դիմումին։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Դեկտ. 30-էն 31-ի ընթացքին կատարուած չարզերու հետեւանքով ոչ թէ 78 այլ 418 հոգի մորթուած են։ Այս չարզերը երթալով կը տարածուին եւ անոնց բնոյթն ալ բաւական պղտոր է։ Այլեւս կարելի չէ միայն Իսլամական Ջինհատ Խմբակներուն (ԺԻ-Ի-Ա.) վերագրել բոլոր սպանդները, կան անոնց մէջ մրցակից խումբեր, կան նաեւ ուրիշներ որոնք ընդհանուր մթնոլորտին մէջ, առիթ կ'օգտագործեն։ Զոհերը կը պատկանին գլխաւորաբար ամէնէն ծչուառ խաւերուն։

ՇԱՄԻԼ ԲԱՍԱՅԵՒ, Չէչէնիոյ պատերազմական պետերէն մէկը որ ցարդ փոխ-վարչապետ էր, վարչապետ կը նշանակուի Յունուար 10-ին, երբ կարենայ ներկայացնել իր կազմած կառավարութիւնը։ Այս նշանակումը կրնայ բարդ դարձնել Մոսկուայի հետ յարաբերութիւնները այն պատճառաւ որ Բասայեւ ամէնէն ատուած անձերէն է կրեմլինի։ Նոր վարչապետը յայտարարեց թէ կառավարական կազմը 45-էն 22-ի պիտի իջեցնէ։

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Տաւիտ Լեւի, ինչպէս կը սպասուէր, իր հրաժարականը տուաւ եւ առժամապէս իր պաշտօնը ստանձնեց վարչապետ Նեթանեհու։ Լեւի 48 ժամ պայմանաժամ ունէր Յունուար 4-էնետ առնելու համար իր հրաժարականը, ինչ որ սակայն հանգամանք չէր նկատուեր։

ԲՐՏԱՒԻԹԻՒՆՆԵՐԸ չեն դադրիր Ֆրանսայի զանազան չրջաններէ։ Յունուար 4-ի գիշերը Սէն թ'Էթիէնի մէջ 5 որ 20 կառք կրակի տրուած է, նաեւ չորս կառքեր ալ նոյն ձեւով կրակի տրուած են Վալ-տը-Մառնի նահանգը (Պուասի, լ'Հայ լէ Ռոզ, Ժուանվիլ եւ Ժանթիլի) երիտասարդներու խմբակներու կողմէ։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

ԲԵԹՂԵՀԷՄ՝ ԱՂԲԻՒՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀԱՅԻ

Եւ դու Բեթղեհէմ երկիր Յուդայ,
...ի քէն ելցէ ինձ իշխան,
որ հովուեսցէ զժողովուրդ իմ զիսրայէլ
(Մատթ. Բ. 6)
(«Դու, ով Բեթղեհէմ Յուդայի երկիր,
...քեզմէ պիտի գայ իշխան մը
որ պիտի հովուէ իմ ժողովուրդը՝
Իսրայէլը»)

Այսօր Ս. Ծննդեան օր է։ Բեթղեհէմ բառը յաճախօրէն ներկայ է մեր միտքերուն եւ շրթներուն վրայ, մանաւանդ մատաչէ սերունդի զաւակներու՝ երախաներու համար։ Մեր աղօթքն ու յոյսն է որ մինչ կը մօտենանք 2000-րդ տարեդարձին, այդ բառը չատ լրջօրէն գրաւէ մեր հայեցողութեան եւ ուշադրութեան կեդրոնը։ Զենք կրնար զայն թողուլ այն աւանդական մասուրի պատկերացումին մէջ լինչպէս սովոր ենք ընել մեր եկեղեցիներուն, սեփական ընտանեկան չարկերուն եւ այնքան ընդունելութիւն հասարակաց տարածում գտած մեր վաճառատուներուն եւ հրապարակային վայրերուն մէջ։

Հետեւաբար, եկէք նայինք Բեթղեհէմին այն իմաստով լինչ որ բառը ինք կը թելադրէ —«Տուն հացի»։ Եկէք միասին դործենք, ձեռք ձեռքի, իրար հետ բաժնելու համար այդ հացը այսպէս ըսած խմորուած եւ եփուած մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի մարդեղութեամբը եւ աստիճանական մարդեղութեամբը որ աւանդուած եւ վրատահուած է իր եկեղեցիին։ Այդ հացը աւելի առատ եւ համեղ ու օգտաչատ պիտի ըլլայ երբ դիտնանք մասնաւորապէս զայն բաժնել անոնց հետ որոնք աւելի անմիջական եւ ստիպողական կարիքն ունին անոր։ Մեր պարտքը յստակօրէն գծուած է մեզի համար, այսինքն՝ մեր մարդկային զերապոյն ճիգը ի գործ դնել այդ հացը քարմօրէն մատուցանելու համար ժողովուրդին։ Բնականօրէն ան միշտ, յաւերժօրէն, թարմ է եւ համեղ աճաչակ իր էութեանը մէջ այնպէս ինչպէս ան տրուած է մեզի որպէս «խմոր» Յիսուսի անձին եւ գործին մէջէն։ Բայց մենք չատ եռթակայ ենք փորձութեանը զայն ներկայացնելու այնպիսի ձեւով որ պատմական եւ աւանդական տարբերով է պատկերացուած եւ պայմանաւորուած, ինչ որ կը նուազեցնէ անոր թարմութիւնը։ Մենք կոչուած ենք նախ անձնապէս թարմանալու մեր ընկալման եւ ծառայութեանը մէջ անոր։

***

Ահաւասիկ այս երրորդ տարին է որ Մենք անձնապէս մեր Տիրոջ Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնը կը կատարենք Ս. Էջմիածնի մէջ, ուր 1700 տարիներ առաջ Քրիստոնէութիւնը պետականօրէն հռչակուեցաւ մեր հայ ազգի կրօնը։ Որոշ իմաստով, լինչպէս սովոր ենք երբեմն ըսել, Ս. Էջմիածինը «Հայկական Բեթղեհէմ» է, ուր մեր ազգը ծնաւ որպէս քրիստոնեայ ազգ։ Վերջին այս երեք տարիներու ընթացքին Մենք անձամբ վկայ եղանք հոգեւոր կառուցեալ տաճարի մը որ Քրիստոսի Աւետարանը մեր ժողովուրդին, որ ըստիպողական կարիքն ունի իր քրիստոնէական հաւատքը զօրացնելու իր նոր կեանքին, կեանքին ազատ ու անկախ Հանրապետութեան այս չրջանին։

Մենք բոլորս ենթակայ ենք փորձութեանը նիւթական հացի տիրապետութեան։ Ճաճախ զուտ աչխարհային եւ աչխարհայնապաչտ, մարմնապաչտ ու հաճոյապաչտ ձգտումները եւ չարժումները արդիական-նոյնիսկ ըստ ոմանց յետարդիական կամ զեր-արդիական կեանքի- խոր ազդեցութիւն կը գործեն եւ լայն ու տիրական տեղ կը գրաւեն մեր այսօրուան կեանքին մէջ։ Մեր Հայաս-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ՎԱԽԵՐԸ ՉԱՐԴԱՐԱՑԱՆ

*Լիզպոնի վեհաժողովին արդիւնքներն ու նախագահ Լ. Տէը – Պետրոսեանի զոյգ ելոյթները բաւական սուր լարումի մէջ պահեցին հայկական քաղաքական կեանքը, Գոփընհակընի խորհրդաժողովին նախօրեակին: Լարումը չէչտուեցաւ յատկապէս, երբ ղարաբաղեան կողմը եւ Ռ. Քոչարեան հանդէս եկան Հայաստանի նախագահին հակադիր կեցուածքով: Սակայն, առաջին անակնկալ մը եղաւ հայկական պատուիրակութեան պետ Հայաստանի Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Արզումանեանի ելոյթը, ապա խորհրդաժողովին առանց որեւէ վճռական քայլի աւարտը: Ա. Արզումանեան հակառակ սպասուածին, հանդէս եկաւ զբեթէ զարաբաղեան տեսակէտը ներկայացնելով, խօսելով իր ճակատագրին որոշիչը ըլլալու Ղարաբաղի իրաւունքին, սահմանային կարգավորութիւններու մասին: Մինչդեռ նախագահին զոյգ ելոյթներուն հիմնական լուծումի մը նախընտրութիւնն էր, մինչեւ իսկ ազգրբէջանական ենթակայութեան մը հեռանկարով: Կեցուածք որ չատ բան չունէր Ա. Արզումանեանի ելոյթին մէջ: Երեւոյթը բնական է որ զարմանալի թուէր, մանաւանդ երբ Ռ. Քոչարեան ալ ըսած էր թէ արտաքին քաղաքականութիւնը նախագահին մարզն է ու Գոփընհակընի մէջ ներկայացուելիքը անոր տեսակէտներուն ուղղութիւնը կ'ունենայ: Պարզուած անակնկալը աւելի' եւս մտածել կուտայ թէ անձնական դիրք յայտնելով, հանրային կարծիքը պատրաստելէ կամ զգուշացնելէ աւելի, գայն չարժման, հակազդեցութեան մղելու նպատակը ունէին Լ. Տէը – Պետրոսեանի բանաւոր ու զրաւոր արտայայտութիւնները: Նպատակ որ չատ հաւանօրէն հանդուրժան մը պիտի ըլլար Բաքուէն որպէս ուղղակի խօսակից՝ Ստեփանակերտը ընդունիլ տալու քաղաքականութեան: Եւ պէտք է ըսել որ քաղաքական այս լուրջ ճապկումին մէջ ամէնէն մերժելի դերը նախագահինն էր, քանի որ ան հանդէս կուգար ապագային նպատակներու, զգացումներու, յոյսերու հիմնովին խոտոր դիրքէ մը: Արդէն հակազդեցութիւնն ալ ոչ բանաճեւուեցաւ իրեն դէմ, առաւօրէն զոյգածեց մօտիկ անցեալը, իր իսկ պաշտպանած ու մարմնացուցած խէալը մոռնալու, մինչեւ իսկ դաւաճանելու, ուրանալու ամբաստանութիւնները: Բաներ որոնք ապահովաբար անսպասելի չէին Լ. Տէը – Պետրոսեանի համար, իրենց բոլոր ժխտական կողմերով:

Այսօր աւելի քան տասնօրեակ մը անցած է Դանիոյ մայրաքաղաքին խորհրդաժողովէն. Ղարաբաղեան կողմը որոշ չափով բաւարարուած կը թուի արդիւնքէն, ինչպէս կարելի էր դատել Լ.Հ.Ա. Արտաքին նախարար Նայիրա Մելքումեանի խօսքերէն («Յառաջ», Դեկտ. 27 – 28): Կարելի չէ նոյն դատումը ունենալ Բաքուի մասին: Իսկ Մինսկի խումբին երեք նախագահները, կամ խորհրդաժողովին մասնակից միւս նախարարները հասանօրէն բոլոր Ղարաբաղցիներուն ուզածն ու չուզածը կամ ճակատագիրը մէկզի դրած, արդէն սկսած են յաջորդ հանդիպումին համար առաւել հետաքրքրական վայր մը փնտռելու գործին:

Հայկական պատուիրակութեան կարեւորագոյն դէմքն էր – մէկզի ձգելով Ա. Արզումանեանը – Արտաքին փոխ – նախարար Վ. Ոսկանեան: Ինք է որ չաճախ նախապատրաստական փուլերու աշխատանքը կը վարէ, ոչ միայն Ղարաբաղի նիւթով, միջազգային բեմերու վրայ: Դանիոյ ժողովէն վերադարձին, օդակայանին մէջ «Ազգ»ը հարցազրոյց մը ունեցած է անոր հետ, պատասխան ունենալու համար լուրջ հետաքրքրութեան առարկայ ժողովին ընթացքին ու հարցականներուն մասին:

Վ. Ոսկանեան նախ կ'ըսէ թէ չօշափելի արդիւնքի չյանգեցաւ խորհրդաժողովը, ինչ որ կարելի է դրական արժեւորել: Օրինակ Լիզպոնին զուգահեռ վիճակ մը աւելի պիտի բարդացնէր կացութիւնը ու զժուարացնէր բանակցութիւններու յետագայ փուլերը: Հետաքրքրական է որ ամէն առիթի գրեթէ ամբողջութեամբ բաքուի տեսակէտով հանդէս գալէ ետք, հոն, երեք նախագահները ամենակարեւոր նկատած են բանակցութիւններուն

ՊՏՈՑՏ ՄԸ «ԱԿԱՆՈՒԱԾ ԴԱՇՏ»ԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. – Այս խորագիրով տուած է «Ակօս» (Դեկտեմբեր 26) թրքական հեռատեսիլի «Քանալ 7» կայանին Դեկտեմբեր 19–ի մամուլի ասուլիսէն համառօտագրութիւն մը: Այդ ասուլիսին նիւթ եղած է փոխրամասնութեան հարցը: Հաղորդավարները Այշէ Էօնալ եւ Տաւուք Տուրսուն գրոյցի հրաւիրած են գրող Մուրատ Պէլէն, «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինքը եւ «Շալօմ» հրատարակչութեան պատասխանատու Սիլվիօ Օվատիան: Տրուած մասը առաւելաբար կեդրոնացած է Հ. Տինքի արտայայտութիւններուն վրայ:

**

Ա. ԷՕՆԱԼ. – Պիտի արտասանեմ այն խօսքը, զոր լսելով շատ կը ջղայնանամ: Այս երկրի քաղաքացիները «Ան Հայը» կ'ըսեն մէկու մը համար, որուն շատ բարկացած են: Կը նողկամ այս նախատաստութենէն եւ պիտի իմ անունովս ներողութիւն կը խնդրեմ:

Դուք թերթի մը հրատարակիչն էք: Տեղեկութիւն կուտաք մեզի թէ ի՞նչով կը զրաղիք: Հայերը թերթ կը կարդա՞ն:

Հ. ՏԻՆՔ. – «Ակօս» դեռ շատ նոր թերթ մըն է: Համայնքիս լրատուիններէն միայն մէկն է: Մենք ունինք երկու արժէքաւոր թերթեր եւս, որոնք յամառօրէն կը հրատարակուին: Առնցմէ մէկը «Ժամանակ»ն է, որ կը բոլորէ 90–րդ տարին եւ Թուրքիոյ ամենահին օրաթերթին համբաւը ունի, իսկ երկրորդը, նոյնքան արժէքաւոր «Մարմարա» օրաթերթը՝ յիսուն տարիէ ի վեր կը հրատարակուի: Այս երկուքն ալ միայն հայերէն կը հրատարակուին եւ համայնքին հրատարակչական բեռը միեւ այսօր կը կրեն: «Ակօս»ի այս երկուքէն տարբերութիւնը թրքերէն հրատարակուիլն է եւ հայերէն բաժին մը ունի:

Ա. ԷՕՆԱԼ. – Ուրեմն Օսմանեան չրջանին եղածին պէս:

Հ. ՏԻՆՔ. – Օսմանեան չրջանին հայատառ թրքերէն թերթ հրատարակուած է: «Ակօս» ծնաւ պահանջքէ մը: «Հայ» անունին իրրեւ հայհոյութիւն գործածուելուն դէմ ենք: Ա'լ զգուեցանք ամէն վայրկեան լսելով ու դիտելով մամուլէն եւ հեռատեսիլներէն՝ «Հայ փՔՔ, թլփատուած Հայ, չթլփատուած Հայ, Հայ Հայ»:

Այսքան անարգանքէ վերջ դեռնին տակը անցիր եւ որդի պէս ապրէ': Անիկա ապրիլ չէ': Ոմանք սխալ կը ծանօթացնեն մեզ: Մենք մեզ պէտք է ծանօթացնենք: Այսպիսի պահանջքէ մը ծնաւ ահա «Ակօս»: Պաշտպանուելու համար, այսինքն՝ ոչ յարձակողական, անհրաժեշտ եւ ուղիղ ոճով թերթ մըն ենք: Այլ պատճառ մըն ալ Թուրքիոյ հայութեան այլ եւ այլ պատճառներով հայերէնէն խօսելու վարժութիւնը կորսնցնելն է:

30 տարի առաջ Անատոլուի այլ եւ այլ կողմերը Հայեր կը բնակէին. Տիյարպաքըր, Սվազ, Մալաթիա, Եօզկաթ, Կեսարիա, էլազըղ, քաղաքները Հայեր կ'ապրէին, որոնք այլ եւ այլ պատճառներով պաղթեցին Իսթանպուլ ուր իրենց համար օտար թուղ լեզուի մը հանդիպեցան, քանի որ այդ վայրերը ո'չ ղպրոց ունէինք, ոչ ալ եկեղեցի: Զանոնք հոս գտանք, բայց մեր լեզուն չգտանք: Այս մէկը ընդունեցէք որպէս ինքնաճնշողութիւն: Առանց լեզուն դիտնալու, համայնքային կեանքին մասնակցեցանք: Առանց սորվելու, մեր լեզուին տէր կանգնեցանք: Մշակութային կապին խզումը խնդրոյ առարկայ էր, բայց տակէ կարեւորը հետեւանքն էր: Համայնքս ուսուցման, մշակութային եւ ընկերային կեանքը ըստիպուեր եւ կամ պարտադրուեր է լինքն իրեն չարունակել, որուն պատճառն է Լօզանի Դաշնագիրը:

Ա. ԷՕՆԱԼ. – Ուրքան դիտեմ, արտադպղթ ալ զոյութիւն ունի, իսկ Թուրքիոյ տարածքին ձեր համայնքին թիւը քանի՞ է:

Հ. ՏԻՆՔ. – Երանի թէ վերջին մարդահամարին հարցուեր եւ մենք ալ մեր թիւը դիտնայինք: Կ'ըսուի, որ խորութիւն ըրած չըլլալու համար չէ հարցուած: Այլ պարագաներու եղած խորութիւնը երանի հոս ալ ընէին: Ողբացեալ Էօզալ, ժամանակին ըսած էր, որ 85·000–ի չուրջ ենք: Կարծեմ թէ ճիշդ է եւ զբեթէ բոլորը կ'ապրին Իսթանպուլի մէջ: Միւս քաղաքներուն ամէն մէկուն կէս ընտանիք անդամ չիյնար:

Տ. ՏՈՒՐՍՈՒՆ. – Ի՞նչ կ'ընեն, ի՞նչով կը զբաղին Հայերը:

Հ. ՏԻՆՔ. – Ես Հայերուն մեծամասնութիւնը կ'անուանեմ վերնատան բնակիչներ: Վերը նստած՝ կեանքը կը դիտեն: Մէկը խորոված կ'ընէ, մէկը ձուկ կը տապկէ, ուրիշ մը թռփիկ կը պատրաստէ: Երկրին ընկերա – քաղաքական անցուդարձին աւելի չեն խառնուիր: Իրականութեան մէջ՝ չեն կրնար խառնուիլ: Անտարբերութեան զգեստը անոնց հագուեցուցեր են: Մարդիկ իրենց փափաքով չէ որ ելած են վերնատուն: Օսմանեան չրջանին թէ' քաղաքական, թէ իրաւական, ահագին ներդրում ունեցեր են: Եթէ ամէն մարդ իր ձեռքէն եկածը կարենար այս երկրին համար տալ, այսօր Եւրոպական Միութեան հարց մը զոյութիւն չէր ունենար: Օսմանեան իշխանութիւնը լաւ օրինակ մըն է այս ուղղութեամբ: Իսթանպուլէն օրինակ մը կ'ուզեմ տալ. Մուրատ Պէյ, դուք լաւ դիտէք այս նիւթը, եկէք Իսթանպուլէն սա հնութիւննե-

համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու եւ զանոնք անելի չմտանելու անհրաժեշտութիւնը: Այս առումով ալ արդիւնքի չեն հասած Լիզպոնեան սկզբունքները վերահաստատել տալու ապրբէջանական ճնշումները:

Ինչ կը վերաբերի երկու Արտաքին նախարարներու – Ա. Արզումանեան, Հ. Հասանով – ելոյթներուն համեմատութեան, փոխ – նախարարը կ'ըսէ թէ Հասանով կրկնեց զանմտութիւ անդամ ներկայացուած իրենց տեսակէտը թէ Հայաստան չարձակող երկիր է, Ադրբէջանի հողերուն 20%–ը գրաւած է, կան մէկ միլիոն գաղթականներ, եւայլն: «Հասանովի ելոյթը Արզումանեանից անմիջապէս յետոյ էր եւ ևա Հայաստանի կողմից չակըռկալելով նման խիստ եւ սկզբունքային ելոյթ, անընդհատ փորձում էր շեղուել իր ելոյթից, փորձելով խիստ որակաւորումներով վարկաբեկել Հայաստանը»: Ահկ դատ, Վ. Ոսկանեան կ'ըսէ թէ Ադրբէջանի Արտաքին նախարարին ելոյթին մէջ, չկար որեւէ չօշափելի առաջարկ կամ կառուցողական արտայայտութիւն:

Ամէնէն յուսատուն Ոսկանեանի այն համոզումն է որ նախագահները համակրած են թէ բանակցութեան վերսկսելու ամէնէն կարեւոր պայմանը «Ղարաբաղի բանակցային կարգավիճակի ճանաչման խնդիրը է եւ հաւանաբար կը մտածեն այդ ուղղութեամբ գործնական քայլեր ձեռնարկելու մասին»:

Ինչ կը վերաբերի երկու Արտաքին նախարարներու – Ա. Արզումանեան, Հ. Հասանով – ելոյթներուն համեմատութեան, փոխ – նախարարը կ'ըսէ թէ Հասանով կրկնեց զանմտութիւ անդամ ներկայացուած իրենց տեսակէտը թէ Հայաստան չարձակող երկիր է, Ադրբէջանի հողերուն 20%–ը գրաւած է, կան մէկ միլիոն գաղթականներ, եւայլն: «Հասանովի ելոյթը Արզումանեանից անմիջապէս յետոյ էր եւ ևա Հայաստանի կողմից չակըռկալելով նման խիստ եւ սկզբունքային ելոյթ, անընդհատ փորձում էր շեղուել իր ելոյթից, փորձելով խիստ որակաւորումներով վարկաբեկել Հայաստանը»: Ահկ դատ, Վ. Ոսկանեան կ'ըսէ թէ Ադրբէջանի Արտաքին նախարարին ելոյթին մէջ, չկար որեւէ չօշափելի առաջարկ կամ կառուցողական արտայայտութիւն:

Ամէնէն յուսատուն Ոսկանեանի այն համոզումն է որ նախագահները համակրած են թէ բանակցութեան վերսկսելու ամէնէն կարեւոր պայմանը «Ղարաբաղի բանակցային կարգավիճակի ճանաչման խնդիրը է եւ հաւանաբար կը մտածեն այդ ուղղութեամբ գործնական քայլեր ձեռնարկելու մասին»:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ որ միշտ հանդէս կուգայ Բաքուի հովանաւորի դերով, մանաւանդ աշխուժութիւն ցուցաբերած չէ, թերեւս պարզապէս նախագահներու որոշումներուն վրայ ազդելու կարելիութիւն չունենալով:

Այս բոլորը ըսելով հանդերձ, Վ. Ոսկանեան չի կրնար յստակ նախատեսել նախագահներուն յետագայ բանակցութիւններու ընթացքը. անոնք կ'ընտրեն Հայաստանի մատնանշած խոչընդոտները վերցնելո՞ւ ճամբան, թէ այլ ձեւ կ'որոշեն դրեն կողմերը նոր բանակցութիւններու առաջնորդելու համար: Ամէն պարագայի, ինչ կը վերաբերի ներկայ փուլին, «մենք այսօր բանակցութիւնների վերբերկըսման ասելի մեծ հեարաւորութիւններ ունենք, քան ունէինք Գոփընհակէնից առաջ», ինչպէս կը հաւատայ Արտաքին փոխ – նախարարը:

Ղարաբաղեան հարցին համար եթէ ոչ անպայման զոհացուցիչ, բայց բաւարար լուծ այս տուեալը ունի անուղղակի ազդեցութեան դաշտ մըն ալ որ Հայաստանի ներքին քաղաքական մարդն է: Աքճանա-դրուած արդիւնքը կը զօրէ նաեւ վերջ տալու նախագահ – վարչապետ հակադրութեան մը չչուկներուն, առնուազն մինչեւ նոյն մարդին նոր մէկ ալեկոծումը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ ՎԱԽԵՐԸ ՉԱՐԴԱՐԱՑԱՆ

*Լիզպոնի վեհաժողովին արդիւնքներն ու նախագահ Լ. Տէը – Պետրոսեանի զոյգ ելոյթները բաւական սուր լարումի մէջ պահեցին հայկական քաղաքական կեանքը, Գոփընհակընի խորհրդաժողովին նախօրեակին: Լարումը չէչտուեցաւ յատկապէս, երբ ղարաբաղեան կողմը եւ Ռ. Քոչարեան հանդէս եկան Հայաստանի նախագահին հակադիր կեցուածքով: Սակայն, առաջին անակնկալ մը եղաւ հայկական պատուիրակութեան պետ Հայաստանի Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Արզումանեանի ելոյթը, ապա խորհրդաժողովին առանց որեւէ վճռական քայլի աւարտը: Ա. Արզումանեան հակառակ սպասուածին, հանդէս եկաւ զբեթէ զարաբաղեան տեսակէտը ներկայացնելով, խօսելով իր ճակատագրին որոշիչը ըլլալու Ղարաբաղի իրաւունքին, սահմանային կարգավորութիւններու մասին: Մինչդեռ նախագահին զոյգ ելոյթներուն հիմնական լուծումի մը նախընտրութիւնն էր, մինչեւ իսկ ազգրբէջանական ենթակայութեան մը հեռանկարով: Կեցուածք որ չատ բան չունէր Ա. Արզումանեանի ելոյթին մէջ: Երեւոյթը բնական է որ զարմանալի թուէր, մանաւանդ երբ Ռ. Քոչարեան ալ ըսած էր թէ արտաքին քաղաքականութիւնը նախագահին մարզն է ու Գոփընհակընի մէջ ներկայացուելիքը անոր տեսակէտներուն ուղղութիւնը կ'ունենայ: Պարզուած անակնկալը աւելի' եւս մտածել կուտայ թէ անձնական դիրք յայտնելով, հանրային կարծիքը պատրաստելէ կամ զգուշացնելէ աւելի, գայն չարժման, հակազդեցութեան մղելու նպատակը ունէին Լ. Տէը – Պետրոսեանի բանաւոր ու զրաւոր արտայայտութիւնները: Նպատակ որ չատ հաւանօրէն հանդուրժան մը պիտի ըլլար Բաքուէն որպէս ուղղակի խօսակից՝ Ստեփանակերտը ընդունիլ տալու քաղաքականութեան: Եւ պէտք է ըսել որ քաղաքական այս լուրջ ճապկումին մէջ ամէնէն մերժելի դերը նախագահինն էր, քանի որ ան հանդէս կուգար ապագային նպատակներու, զգացումներու, յոյսերու հիմնովին խոտոր դիրքէ մը: Արդէն հակազդեցութիւնն ալ ոչ բանաճեւուեցաւ իրեն դէմ, առաւօրէն զոյգածեց մօտիկ անցեալը, իր իսկ պաշտպանած ու մարմնացուցած խէալը մոռնալու, մինչեւ իսկ դաւաճանելու, ուրանալու ամբաստանութիւնները: Բաներ որոնք ապահովաբար անսպասելի չէին Լ. Տէը – Պետրոսեանի համար, իրենց բոլոր ժխտական կողմերով:

Այսօր աւելի քան տասնօրեակ մը անցած է Դանիոյ մայրաքաղաքին խորհրդաժողովէն. Ղարաբաղեան կողմը որոշ չափով բաւարարուած կը թուի արդիւնքէն, ինչպէս կարելի էր դատել Լ.Հ.Ա. Արտաքին նախարար Նայիրա Մելքումեանի խօսքերէն («Յառաջ», Դեկտ. 27 – 28): Կարելի չէ նոյն դատումը ունենալ Բաքուի մասին: Իսկ Մինսկի խումբին երեք նախագահները, կամ խորհրդաժողովին մասնակից միւս նախարարները հասանօրէն բոլոր Ղարաբաղցիներուն ուզածն ու չուզածը կամ ճակատագիրը մէկզի դրած, արդէն սկսած են յաջորդ հանդիպումին համար առաւել հետաքրքրական վայր մը փնտռելու գործին:

Հայկական պատուիրակութեան կարեւորագոյն դէմքն էր – մէկզի ձգելով Ա. Արզումանեանը – Արտաքին փոխ – նախարար Վ. Ոսկանեան: Ինք է որ չաճախ նախապատրաստական փուլերու աշխատանքը կը վարէ, ոչ միայն Ղարաբաղի նիւթով, միջազգային բեմերու վրայ: Դանիոյ ժողովէն վերադարձին, օդակայանին մէջ «Ազգ»ը հարցազրոյց մը ունեցած է անոր հետ, պատասխան ունենալու համար լուրջ հետաքրքրութեան առարկայ ժողովին ընթացքին ու հարցականներուն մասին:

Վ. Ոսկանեան նախ կ'ըսէ թէ չօշափելի արդիւնքի չյանգեցաւ խորհրդաժողովը, ինչ որ կարելի է դրական արժեւորել: Օրինակ Լիզպոնին զուգահեռ վիճակ մը աւելի պիտի բարդացնէր կացութիւնը ու զժուարացնէր բանակցութիւններու յետագայ փուլերը: Հետաքրքրական է որ ամէն առիթի գրեթէ ամբողջութեամբ բաքուի տեսակէտով հանդէս գալէ ետք, հոն, երեք նախագահները ամենակարեւոր նկատած են բանակցութիւններուն

համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու եւ զանոնք անելի չմտանելու անհրաժեշտութիւնը: Այս առումով ալ արդիւնքի չեն հասած Լիզպոնեան սկզբունքները վերահաստատել տալու ապրբէջանական ճնշումները:

Ինչ կը վերաբերի երկու Արտաքին նախարարներու – Ա. Արզումանեան, Հ. Հասանով – ելոյթներուն համեմատութեան, փոխ – նախարարը կ'ըսէ թէ Հասանով կրկնեց զանմտութիւ անդամ ներկայացուած իրենց տեսակէտը թէ Հայաստան չարձակող երկիր է, Ադրբէջանի հողերուն 20%–ը գրաւած է, կան մէկ միլիոն գաղթականներ, եւայլն: «Հասանովի ելոյթը Արզումանեանից անմիջապէս յետոյ էր եւ ևա Հայաստանի կողմից չակըռկալելով նման խիստ եւ սկզբունքային ելոյթ, անընդհատ փորձում էր շեղուել իր ելոյթից, փորձելով խիստ որակաւորումներով վարկաբեկել Հայաստանը»: Ահկ դատ, Վ. Ոսկանեան կ'ըսէ թէ Ադրբէջանի Արտաքին նախարարին ելոյթին մէջ, չկար որեւէ չօշափելի առաջարկ կամ կառուցողական արտայայտութիւն:

Ամէնէն յուսատուն Ոսկանեանի այն համոզումն է որ նախագահները համակրած են թէ բանակցութեան վերսկսելու ամէնէն կարեւոր պայմանը «Ղարաբաղի բանակցային կարգավիճակի ճանաչման խնդիրը է եւ հաւանաբար կը մտածեն այդ ուղղութեամբ գործնական քայլեր ձեռնարկելու մասին»:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ որ միշտ հանդէս կուգայ Բաքուի հովանաւորի դերով, մանաւանդ աշխուժութիւն ցուցաբերած չէ, թերեւս պարզապէս նախագահներու որոշումներուն վրայ ազդելու կարելիութիւն չունենալով:

Այս բոլորը ըսելով հանդերձ, Վ. Ոսկանեան չի կրնար յստակ նախատեսել նախագահներուն յետագայ բանակցութիւններու ընթացքը. անոնք կ'ընտրեն Հայաստանի մատնանշած խոչընդոտները վերցնելո՞ւ ճամբան, թէ այլ ձեւ կ'որոշեն դրեն կողմերը նոր բանակցութիւններու առաջնորդելու համար: Ամէն պարագայի, ինչ կը վերաբերի ներկայ փուլին, «մենք այսօր բանակցութիւնների վերբերկըսման ասելի մեծ հեարաւորութիւններ ունենք, քան ունէինք Գոփընհակէնից առաջ», ինչպէս կը հաւատայ Արտաքին փոխ – նախարարը:

Ղարաբաղեան հարցին համար եթէ ոչ անպայման զոհացուցիչ, բայց բաւարար լուծ այս տուեալը ունի անուղղակի ազդեցութեան դաշտ մըն ալ որ Հայաստանի ներքին քաղաքական մարդն է: Աքճանա-դրուած արդիւնքը կը զօրէ նաեւ վերջ տալու նախագահ – վարչապետ հակադրութեան մը չչուկներուն, առնուազն մինչեւ նոյն մարդին նոր մէկ ալեկոծումը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ըը վերցնե՞նք, ուշադրաւ ի՞նչ կը մնայ արդեօք: Մնացածը ահա այդ մշակութային հարստութիւնն է, որ կրնար աւելնալ:

Տ. ՏՈՒՐՍՈՒՆ. – ԺԹ.–րդ դարու Օսմանեան ճարտարապետութեան մէջ չատ մեծ ներդրում ունին Հայ ճարտարապետները: Նոյն բանը կրնա՞նք ըսել հանրապետական չրջանին համար:

Հ. ՏԻՆՔ. – Ի՞նչպէս պիտի ըլլար: Մարդ չէր մնացած, մատուրական չէր մնացած: Պալեանները զերդաստան մըն են, որ զարերով զոյատեւող աւանդութեան մը տէրն են: Պատմական որոշ թուականի մը վերցեր է այդ աւանդութիւնը վրայէն պիծ մը քաշուեր ու այլեւս զազրեր է ամէն ինչէ: Թատրոնի մէջ, սինեմայի մէջ, զեղարուեստի, մամլոյ քաղաքականութեան, իրաւական եւ – այլ բոլոր ճիւղերուն մէջ զոյութիւն ունեցեր ենք մինչեւ այդ յայտնի դէպքերը:

Միշտ չինարար եղեր ենք: Իսկ այդ թուականէն վերջ ո'չ զրոյ մնացեր է, ո'չ բանաստեղծ: Երկու հատ լրագիր ի՞նչ իմաստ ունի, ընդարձակ պարտէզը տատակներով պատուեր է, փուչերուն մէջն երկու ծաղիկ կրցեր են բուսնիլ միայն: Այս ժողովուրդը այս ճակատագրին արժանի չէր: Այսօր Հայերը իրենց պապերէն մնացած ժառանգութիւնը ուսեալով կը բաւարարուին: Նորը յօրինող չմնաց: Կը փափաքինք, բայց հնարը չկայ: Դիւրին զործ չէ: Ծառ մը չէ որ յօտես եւ նոր ծիլեր բուսնին: Աշխարհի ամէն կողմը տարածուեր են: Այսօր Ամերիկաները, Աւստրալիա, Եւրոպա, Աֆրիկէ, ուր որ ուզես Հայ կայ: Անոնք ի՞նչ գործ ունէին հոն: 7 միլիոն ժողովուրդին 2,5 միլիոնը Հայաստան կ'ապրի, մնացեալը ափիւռք կոչուող վայրեր ցիրուցան եղեր են:

Տ. ՏՈՒՐՍՈՒՆ. – Լօզանի Դաշնագիրը մեծամասնութենէն աւելի ի՞նչ իրաւունքներ ճանչցած է փոքրամասնութեան:

Հ. ՏԻՆՔ. – 37· եւ 44· յօդուածներուն մէջ փոքրամասնութիւններուն ապահովուած են կարգ մը իրաւունքներ, որոնց տէր է արդէն մեծամասնութիւնը: Առոնք հետեւեալներն են. զպրոցներ բանալ, ազատ պաշտամունք կատարել եւայլն, որոնք արդէն զոյութիւն ունին մեծամասնութեան համար: Իսկապէս ժողովրդավար երկրի մը մէջ այս հարցերը բնականաբար կը զարին հարց ըլլալէ:

Մ. ՊԷԼԿԷ. – Հարց մը միտքս կը տանջէ: Հակառակ պարագային ո՞ւր պիտի բողոք ներկայացնէք: Ո՞վ պիտի բողոքէ: Լօզանը ըլլայ կամ ոչ, Ունեւորութեան Տուրք կոչուած իրականութիւն մը կայ, որ պէտք էր ըլլար արեւէ արդիականէ երկրի մէջ եւ որուն դէմ ոչ մէկ դիմում կատարուած է:

Հ. ՏԻՆՔ. – Այդպիսի դիմում մը կատարել քաջութիւն կ'ուզէր ... Անցեալները հիմնարկներու պատասխանատու պետական նախարարին կողմէ եղած յայտարարութեան մը օրինակը կայ: Մամուլի ներկայացուցիչ մը հարցուց՝ «Ձոյներու համար փոխանակելու պարագայ մը դոյութիւն կրնայ ունենալ, իսկ Հայերու եւ Հրեաներու մասին ի՞նչ կ'ըսէք»: Պատասխանը հետեւեալը եղաւ. «Է՛հ, չորին քով թացն ալ կ'երթայ» եւ չարունակեց, «Փոքրամասնութիւնները Աստուծոյ աւանդներն են մեզի»: Օսմանցիին փոքրամասնութեան մտայնութիւնը կը չարունակուի եւ ասոնք Պետական նախարարի մը խօսքերն են: Դեռ կայ Ագէնէր մը, որ առանց խօսքին ուշադրութիւն դարձնելու «սաղմ»ի զրականութիւն մը ստեղծած էր: Քանի մը տարի առաջ «Սապահ» օրաթերթը Ա. էջէն կուտար Ապուլլահ Խօճալանին քահանայի մը հետ լուսանկարը, որ Հարաւ – Արեւելեան քաղաքներու պատերը զարդարող որմազդ մը զարձաւ «Ահաւասիկ փՔՔ – Հայ գործակցութիւնը», մակադրութեամբ: Մամլոյ հաւաք կազմակերպեցինք եւ յայտարարեցինք թէ ենթական Հայ քահանայ չէ', բայց ի զուր: Ահկա ամենամեծ խաբեբայութիւնն է: Ուրեմն, կը կրկնեմ. փՔՔ–ի եւ Հայերու միջեւ առընչութիւն չկայ եւ մենք մինչեւ այսօր Արեւելքէն եւ Հարաւ – Արեւելքէն ոչ մէկ Հայ երիտասարդի յուղարկաւորութեան հանդէս կատարեցինք: Ընդհակառակն, այդ չրջաններէն մեր թաղած երիտասարդները Թրքական համազգեստով մահացողներ էին: Եթէ այսօր մենք ցոյց կը տրուինք այնտեղ ուր երեք չենք եղած, ուրեմն «պատմութեան մէջ ալ նոյն քանը կրկնուած կրնայ ըլլալ» ըսելու իրաւունք չունի՞մ միթէ:

... Պատկերացուցէ՛ք, վաղը կամ միւս օր Թուրք եւ Քիւրտ համաձայնութիւն մը

եթէ զոյանայ, այն ժամանակ դուք որո՞ւ հետ հաշուեյարդար պիտի ըլլաք. Հայերո՞ւն հետ:

Ես Հա՛յ եմ եւ հայրենասէր եմ: Ես չեմ ուզեր, որ իմ անունիս այլ ածականներ կցուին: Այս երկրին քաղաքական կեանքին, ժողովրդավարութեան, միասեղ աշխատանքին, վերակազմութեան, ամէն բանին մէջ կ'ուզեմ ըլլալ եւ կա՛մ. դէշ գործերուն համար ո՛չ, դեղեցիկ ապագայ մը կերտելու համար այո՛: Ահա՛ իմ ինքնութիւնս:

Մ. Պէկկ. – Պայմանները այնպէս բերին եւ Հրեաները առեւտրական դարձան: Անոնց հոգ չպրուեցաւ որ մշակէին: Ցաւոյ կ'ըսուի թէ հարստութիւն կը դիզեն: Հարստանալը եթէ ապօրինի է, թող այդպէս ըլլայ: Ես կը նեղուիմ երբ ամէն անգամ «Մենք իրականութեան մէջ բոլորէն աւելի հնդ» կ'ըսեն:

Մինչդեռ վախնալու չէ «աւելի» ըլլալէ:

Եթէ մէկը կ'ելլէ եւ «Աւտուած վկայ այս երկրին մէջ չատ լաւ եմ, գանգատ չունիմ» կ'ըսէ, չիտակը՝ կասկածի կը մատնուիմ:

Ա. Քօնալ. – Ես, սա «վոքըմանութիւն» բառը չեմ սիրեր: Էրզրումի մեր դիւղին մօտը Հայոց վերեզմանատուն մը կար: Երբ մօրս կը հարցնէի թէ «ինչո՞ւ հոս մարդ չի դար եւ աղօթքներ», «Անոնք գային» կ'ըսէր ամէն անգամ: «Հայեր» չէր ըսեր, «անոնք» կ'ըսէր: Եւ եթէ պետութիւնդ կայ, կը նշանակէ թէ այդ հոգին տէրն ես դուն: Փոքրամանութիւնն երբ կ'ըսուի «աւանդ»ի մասին է թէ մշակոյթը կը յիշեմ, որ պիս չատ կ'անհանգստացնէ:

Տ. Տուրսունն. – Հայերը ի՞նչ նպաստ բերած են ներկայ ընկերային եւ մշակութային կեանքին:

Հ. Տինք. – Այժմ ատոր ոչ մէկը կ'ուզուրկէ: Որոշ չրջաններ մարդիկ կ'ուրանային: Օրինակ՝ Պալեանի կողմէ չինուած Տոմասպահչէի Պալատին համար կ'ըսէին «Խաւյագի Պալիանին չինեց»: Դժբախտաբար Հանրապետութեան չրջանին մենք մեծ նպաստ մը չկրցանք բերել այս երկրին մշակոյթին, որուն համար ցաւ կը զգամ: Մինչդեռ կընայինք բերել: Մանր մունր բաներ մը եղան: Օրինակ՝ Զաւէն Պիպէեանը մէկ – երկու թրքերէն գիրքեր գրեց: Թարգմանութիւններ գրեթէ չկային մինչեւ երկու – երեք տարի առաջ: Հիմա «մշակոյթները մերձեցումով կ'ապրին» գաղափարէն մեկնելով Ազատ Հրատարակչատունը սկսաւ հայ գրողներու երկերը թրքերէնով ապել, ինչ որ թուրք ընթերցողին կողմէ ալ ընդունելութիւն գտաւ: Մարդիկ իրենք գիրենք տեսան անոնց մէջ: «Ակօս»ն ալ նոյն ուղղութեամբ կ'ընթանայ: Անփորձ ըլլալով հանդերձ, որքան որ կրնանք, հայ մշակոյթը ծանօթացնել եւ մեր փակ ընկերութիւնը մեր դրացիներուն բանալ կը ջանանք: Ցետոյ, Արա Կիւլէրի օրինակը կայ: Մարդը համբաւ ունի: Ինչո՞ւ, որովհետեւ այլեւս համաչխարհային արժէք մըն է: Միւս կողմէն երկրի մը փոքրամանութիւնները, երկրին զեկավարներուն կողմէ 5–րդ թեւ (բանակ) ըլլալով կը տեսնուին: Թուրքիոյ մէջ այդ մատնութիւնը կարծես թէ այլեւս կը փոխուի. Օրինակ՝ վերջերս Պէյկէ Հրատարակչականը թուրք պետական տեսութիւնը «ժխտող» Վահագն Տատրեանի «ժխնօսիս» անուն գիրքը հրատարակեց, որ չուտով արգիլուեցաւ եւ դատարան յանձնուեցաւ, ապա անպարտ արձակուեցաւ Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ, բայց հետեւեալ պատճառաբանութեամբ՝ «Թէեւ երկին մէջ դրդռութիւն կայ, բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ մէջ այլեւս դրդռուելու չափ հայ չապրիր»:

Վերադառնալով մեր հարցերուն, Իսթանպուլի մէջ տեղափոխութիւններ տեղի կ'ունենան դէպի ասելի լաւ թաղամասեր, ասելի լաւ վայրեր: Հին թաղի դէպրոցը կամ եկեղեցին կը մնայ իր տեղը: Ցետոյ կուգայ անոնց վարիչներու ընտրութեան ժամանակը եւ պետութիւնը ձեղ կ'արգիլէ ընտրուիլ, օրինակ՝ Գումգապուի Թաղային Խորհրդոյ անդամ, այն պատճառաբանութեամբ թէ դուն «եչիլդիւղ ընակութիւն հաստատած ես»: Հարցը կը կարօտի պետական պարզ կարգադրութեան մը:

Ահա՛ օրինակ մը եւս. Որբանոցի մը հոգաբարձութեան նախագահութեան կոչուեցաւ Շիշլիի քաղաքապետութեան կողմէ: Մեծ աղմուկ յարուցանեցին ժողովրդավար չրջանակները: Կիւլայ Աթըղ յետքայլ ըրաւ եւ այս անգամ դնել ուզեց հոգաբարձութեան. Լա՛ւ, վճռաւնենք, բայց գանձուիք զումարով ուրիչ կալուած մը գնենք յօգուտ՝ որբանոցին: Ո՛չ կարելի չէ, դումարին օգտագործումը կ'արգիլուի եւ ան ի պահ կը մնայ պետական դրամատան մը մէջ: Միայն տոկոսէն, այն ալ հազարումէկ դժուարութեամբ կարելի կ'ըլլայ օգտուիլ:

Վախըֆներու նոր օրէնք կը պատրաստուի: Պարզ յօգուտածով մը կարելի է այս հարցերը լուծման ենթարկել:

Տ. Տուրսունն. – Հայ մշակոյթին յարատեւելուն համար ջանքեր ունի՞ք:

Հ. Տինք. – Ամէնքս բաներ մը ընել կը ջանանք: Հայերէն լոյս տեսնող թերթերը լեզուի պահպանումին ուղղութեամբ ահռելի ջանքի մէջ են: Անձնապէս ես, թուրքահայ յարաբերութիւններուն ապագան փայլուն կը տեսնեմ:

Ցաղագած մերձեցում մը կայ եւ Ստալինի չրջանին զործուած սխալ մը անլուծելի հարց մը ժառանգ թողուց, որուն լուծումին համար ջանք ցոյց չի տրուիր: Պատերազմի երբեք կողմնակից չեղանք եւ չեմ կարծեր որ պատերազմողներն ալ փափաք ունենան պատերազմելու:

Մենք հանրապետութեան չրջանին գիտերթոյս մը անդամ չկրցանք կառուցանել: Բայց կ'ուզենք կառուցանել. միայն դիչերթոյս չէ, կ'ուզենք նաեւ կառուցանել այն, ինչ որ այս երկրին վերելքին համար պիտանի է:

ՄԱՐԻԶԱ ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կ'ուզէինք քանի մը տող նուիրել այն անխոնջ խաչուհիին որ եղաւ մեր մանուճիւղին անդամուհին՝ Մարիճա Հաբէլեանի յիչատակին: 84 տարեկան, մեր ընկերուհին արկածալի մահ մը ունեցաւ Դեկտեմբերին, երբ տուն կը վերադառնար ու կառք մը տապալեց զինք մահացու հարուածով մը: Եռանդուն, միչտ պատրաստ երբ հարց մը կար կարզադրելիք, եզակի անձ մըն էր եւ բոլորին հիացումին ու յարգանքին առարկայ: Մեր «Արաքս» մանուճիւղը եթէնք պիտի չմոռնայ զինք: Գիտէր ուրախութեամբ հակազդել մեր սրտերուն մէջ:

Կիրակի, Յունուար 11–ին, ազօթքով մը իր հոգիին հանդստութեան համար, պիտի ոգեկոչենք իր թարմ յիչատակը:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ
ԼԻՈՆ – ՎԻԼԼՕՐՊԱՆԻ
ԱՐԱՔՍ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿ ԴԱՒԹԵԱՆ
(ՋՈՒԹԱԿ)
ԱՐԹԻՒՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
(ԴԱՇՆԱԿ)

Հայաստանցի այս երկու վարիզարնակ երիտասարդ երաժիչտները ծանօթ են այլեւս Նիսի հասարակութեան, նկատելով որ պարբերաբար կուգան նուագահանդէսներ սարքել, կազմակերպութեամբ՝ Սոֆիա – Անդերսլիս Հիմնարկին երաժչտական ճիւղին, զոր կը գլխաւորէ Տիկին Ամիս:

Այդ ուղղութեամբ երեկոյ վերջին նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 20-ին, Վալպոնի հնօրեայ եկեղեցիին մէջ, որ ըստ աւանդութեան նուիրուած է Դ. կամ Ե. դարուն Սերաստիայէն եկած եւ մարտիրոսացած հայազգի սուրբի մը՝ Սէն–Պլեզի: Եւ որովհետեւ մեր երկու նուագահարները անպայման հայ երաժըչտութիւնն ալ կ'առնեն իրենց յայտագրին մէջ, զուգադիպութիւնը չէ վրիպած աչքէն Սուրբին պատմութեան ծանօթ տեղայիներուն, որոնք խուռներամ փութացած են լեցնել եկեղեցին, չատեր ալ ոտքի մնալով:

Պարագան նոյնը չեղաւ սակայն յաջորդ օր, Կիրակի, երբ Հայկ Դաւթեան եւ Արթիւր Ահարոնեան եկան նուագել Նիսի Պարսամեան Սրահին մէջ, ի ներկայութեան սակաւաթիւ ունկնդիրներու միայն, հակառակ անոր որ նուագահանդէսը կազմակերպուած էր ի նպաստ Պարսամեան Վարժարանին, այսինքն՝ հայ հասարակութեան համար:

Երաժչտահանդէսի մը արժէքը չի չափուիր անշուշտ ունկնդիրներուն թիւով: Հայկ Դաւթեան արհեստավարժ նուագահար է, եւ ապացոյցը տուաւ որ չընկրկիր դժուարին կտորներու մեկնաբանութեան առջեւ: Ընտրած էր մանաւորաբար ջութակի համար յօրինուած հանրածանօթ փայլուն գործեր, որոնց կատարումը կը պահանջէ որոչակի վիրթիւոզիթէ: Իսկ Արթիւր Ահարոնեանի դաշնակով ընկերակցութիւնը անթերի է, համապատասխան՝ զուգերգի:

Մեկնաբանուած գործերն էին՝ Մասընէի «Մէտիթասիոն տը Թայիս»ը, Սէն–Սաէնսի «Էնթրոդուքսիոն է Ռոնտօ Գափրիչիոզօ»ն եւ «Լը Սիներ», Մենտելսոնի «Սիւռ լէ գ'էլ տը լ'Էիմն»ը եւ Պրահմսէ երեք «Հունգարական Պարեր»:

Միջանկեալ, Արթիւր Ահարոնեան դաշնակի վրայ նուագեց Շոփէնի «Ֆանթէզիէմփրոմփթիւ»ն, առոյգ ու զեղեցիկ մեկնաբանութեամբ, հեռու Շոփէնի վերագրուած մեղկ զգայավարութենէ:

Յայտագրին երկրորդ մասը նուիրուած էր ամբողջովին հայ երաժչտութեան: Սրամ Խաչատուրեանէ «Շանսոն–փոէմ» եւ «Նոքթիւռն» (Մասբարատէն), նաեւ «Գայեանէ» Պալէէն «Վարդապղկանց Պարը» (դաշնաւորութեամբ՝ Հայկ Դաւթեանի), «Օրօր» (դաշն. Գրիգորեանի) եւ «Սուրերու Պարը» (դաշն. Ա. Ահարոնեանի): Եւ իբր վերջաբան, Եդ. Պաղտասարեանէ «Նոքթիւռն» եւ «Ռափսոդի», բոլորն ալ ընդելուզուած հայկական ժողովրդական երգերու թեմաներով, որոնց անսպառելի գանձարանն է անկասկած, Կոմիտաս Վարդապետի ժառանգութիւնը:

Նկատելով որ կարելի չէ հայ երաժչտութիւն ներկայացնել առանց Կոմիտասի, նուագահարները յայտարէ դուրս մեկնաբանեցին Վարդապետին անխոնջելի «Կռունկ»ը (դաշն. Ալամդեանի) կարօտաբաղձ սուր չեչտերով, ինչ որ խորապէս յուզեց ունկնդիրները:

Բարձրորակ ու զեղեցիկ երաժչտահանդէս մը, որմէ աւա՛ղ կամովին զրկուեցան բացակաները: Բայց Թող չաւաղեն չատ, զի մեր երիտասարդ արուեստագէտները ի մօտոյ կրկին պիտի յայտնուին Միջերկրականի այս կապտագեղ ափերուն վրայ:

Տ. Հ.

Նիս

ՌԻԳԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դեկտեմբեր 13–ին Ռիգայի մէջ հիմնադրութեան արարողութիւնը կատարուած է Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին, ձեռամբ Ռուսաստանի եւ Նախիջեւանի թեմի առաջնորդ Տիրան Սրբ. Կիւրեղեանի, մասնակցութեամբ մերձպալթեան չրջանի հովիւ վահան Քահանայ Սարիբեկեանի: Ներկայ գտնուած են հայ համայնքի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, Լատվիայի եկեղեցիներուն ներկայացուցիչներ, լրագրողներ:

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԴ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

– Հիմա գործի կրնաք սկսիլ, վճռեց նախագահը, երբ ժողովուրդի ներկայացուցիչները իրենց տեղը գրաւեցին:

Քուէարկուները խումբ խումբ ներս հրաւիրուեցան եւ գործողութեան առաջին մասը բաւական հանդարտութեամբ կատարուեցաւ:

Ցետոյ, կարգը եկաւ քուէները համրելու եւ կարդալու:

Նախագահը յայտարարեց թէ 640 քուէ բաժնուած էր եւ 520 քուէ՝ բերուած:

Այս թիւերը ցոյց կուտային թէ Թաղը ի՞նչ խանդավառութեամբ մասնակցած էր Թաղական Խորհուրդի ընտրութեան:

Ընտրական ժողովի յաղթանդամ ժողովականը որ, ինչպէս ըսինք, զօրաւոր ձայն մը ունէր, սկսաւ քուէները կարդալ:

Առաջին մէկ քանի քուէները Պօղոս Էֆէնտիի եւ իր կուսակիցներուն անուններուը կը պարունակէին:

Այս պարագան խնդութեամբ լեցուց ունկնդիրներուն սիրտը որ սկսաւ յաղթական ակնարկներ արձակել աջ ու ձախ:

Բայց իր ուրախութիւնը երկար չտեւեց: Հակառակորդ կուսակցութեան ցանկերը հետզհետէ կը բազմապատկուէին:

Պարոն Թորգոմ տեղապահ ձեռքով մը, թուղթի մը վրայ կը նչանակէր քուէհամարի արդիւնքը: Դեռ տարբերութիւնը մեծ չէր Պօղոս եւ Մարգար էֆէնտիներու միջեւ:

Առաջինը 45 քուէ ստացած էր, մինչդեռ երկրորդը՝ 50:

Բայց նոր քուէները ընդհանրապէս Մարգար էֆէնտիի անունը կը կրէին:

Կէս ժամ ետքը, ուսուցիչը կրկին հայտնեկվու մը ըրաւ:

Պօղոս էֆէնտի 82 քուէ չահած էր, մինչ Մարգար էֆէնտի 112 քուէ: Անկրպետը կը լայննար ներկուքին միջեւ:

(Շար. 78)

Սանիկ Ասթարճեան _ Եափուճեան զաւակներն ու ամուսինը,

ինչպէս նաեւ Մամասեան, Ասթարճեան, Միվելեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ _ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԺԱՄԿՈՉՈՎԻ

(Ծնեալ՝ Մամասեան)

արկածալի մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 28–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 7, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Եկեղեցին:

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոխանակ ծաղիկի նուէրները նախընտրաբար «Քոօփերասիոն Արմէնի»ի:

Մահապարտ չտացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». _ Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կի Մուսէյեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց մօր՝ Տիկին Գոհարիկ Սալլաֆեանի թարմ յիշատակին:

(Շար. Ա. էջէն)

տանի մեր ժողովուրդի ներկայի կեանքին մէջ դրսեւորուող հոգեւոր վերաբերմունքեան այս շրջանին մենք պարտաւոր ենք դանել միջոցը ներդաշնակելու նիւթական հացը հոգեւոր հացին հետ: Եթէ այսօր թերանանք այդ խիստ էական պարտաւորութեան մէջ, ապագային աւելի դժուար կը դառնայ մեր գործը: Պարտաւոր ենք գործել ուժդնաբար, շարժիլ արագաբար: Մեր Հայց. Եկեղեցին տեսակ մը հացթուխ է հոգեւոր այդ բաջին, մեր հայրերու դարաւոր աւանդութեան փորձով եւ ոճով օժտուած: Այսօր Բեթղեհէմին հացին թարմացման առաքելութիւնն է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի առաջնահերթ պարտաւորութիւնը:

Ս. Ծննդեան տօնին այս առաւօտ կոչ կ'ուղղենք մեր ժողովուրդին Հայաստանի, Արցախի եւ աշխարհասփռած Սփիւռքի մէջ, վերանորոգե'ս իրենց ճաշակը այդ հոգեւոր հացին համար, որ մեզի կը հրամցուի Սուրբ Գրական Բեթղեհէմէն, ինչպէս նաեւ մեր այսպէս կոչուած ազգային Բեթղեհէմէն, մեր Ս. Եկեղեցւոյ Մայր Աթոռէն՝ Ս. Էջմիածնէն: Եկէք չփախցնենք այս օգնական առիթը, որպէսզի թարմացնենք մեր ճաշակը հոգեւոր այն հացին հանդէպ, որ կ'ընծայուի մեզի մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի ծննդեան խորհուրդին մէջէն եւ որ հարազատութիւն, վաւերականութիւն պիտի պարգեւէ մեր քրիստոնէական կեանքին եւ երջանկութիւն ցանէ մեր ժողովուրդին մէջ, որ այնքան անգամներ զրկուած է եղած այդ երջանկութենէն մեր պատմութեան դառն փորձութիւններու եւ տառապանքներու պատճառաւ:

Այսօր կը դիտունք անյեղաշրջելի հրամայականներու առջեւ թէ՛ Մայր Հայրենիքի եւ թէ Արցախի մէջ: Բոլորդ ալ պիտէք որ ամենաժուռերին պայմաններու տակ կ'ապրինք: Ժամանակն է որ խօսելէ առելի՝ գործե'նք, եւ՝ գործե'նք ձեռք ձեռքի, սիրտ սրտի, միասնական ներդաշնակեալ ջանքերով: Պատմութիւնը խօսքով եւ գրիչով չէ որ կը գրուի, այլ գործի մէջտեղով, քրտինքով, ինքնազոհողութեամբ, դրական մտանակցութեամբ, նուիրումով: Գիտնանք գնահատել էականը երկրորդականէն, ընդհանրականը մասնաւորէն, յաւիտենականը ժամանակաւորէն:

Կոչ կ'ուղղենք նաեւ ուրիշ քրիստոնէական քոյր եկեղեցիներու, եկեղեցիի մութեան վերականգնման (էքիւմէնիք չարժումին) նուիրուած կազմակերպութիւններու իմ եղբայրներուն եւ քոյրերուն, որպէսզի եղբայրակցութեան գործնական եղանակներով զօրացնեն մեր ձեռքերը այն ծառայութեան համար որով այդ հոգեւոր հացը մենք կը ջանանք բաժնել հայ ժողովուրդին, մանաւանդ Հայաստանի մէջ: Այդ ժողովուրդին գիտակցութեանը մէջ թէեւ այդ հացին համը երբեք չէ կորսուած, բայց ան կրնայ ունալ վերանորոգուելու, վերաթարմանալու եւ առատանալու անոր այսօրուան տուեալ կեանքի դժուարին պայմաններուն մէջ:

Իմ խորագոյն իղձն է, ինչպէս կը հաւատամ, իղձն է քրիստոնէական եկեղեցիներու իմ բոլոր եղբայրներուն եւ քոյրերուն տեսնել որ մինչ կը մօտենանք մեր

Պ. Սարգիս Մուրատեան,

Տէր եւ Տիկին Ռըմիկ Սուհամի,

Տիկին Մայոտ Փափագեան եւ զաւակը՝ Նիքոլա,

Տիկին Աչիքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժան Պօղոսեան եւ զաւակները,

Օր. Իրմա Պօղոսեան,

ինչպէս նաեւ Քէպէլեան, Լիֆէեան, Մարտարեան, Մէնէճեան, Զերչեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, տալոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Փափագեան)

մահը որ պատահեցաւ, Յունուար 4–ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 7, ժամը 15·30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս _ Պետրոս Եկեղեցին

4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՐՄՆԷՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Սուրբ Հաղորդութիւն մանուկներուն եւ ժողովուրդին ժամը 11·30–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Պիտի կարդացուի Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը:

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագին՝ Հոգեհանգիստ վասն համայն ննջեցելոցն:

ԻԻՂԱԳԻՆ. _ Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առիթ մի մոռնաք բերել ձեր նուէրը իրրեւ իւղագին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Ս. Լուսաւորչի կանթեղը:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԻԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ Պր. Մեսրոպ Ազամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողները ու բարեկամները Ամանորի Հանդիսին, կիրակի, Յունուար 11, ժամը 16–ին, Եկեղեցւոյ կից սրահը:

Տիրոջ 2000–րդ տարեդարձին, մենք առաւել զօրացուցած ըլլանք մեր մէջ մեր միասնութիւնը դէպի քրիստոնէական միութիւն մեր որոնումի ճանապարհին վրայ. միութիւն՝ որ արուեցաւ Մեզի Բեթղեհէմի "Հայի Տուն"–ին մէջ, ահասասիկ երկու հազար տարիներ առաջ:

Սրտանց կ'ազօթենք որ այս տարուան Ս. Ծննդեան տօնը ողջ մարդկութեան համար թարմացնէ այն հացը որ մենք միասին կը բաժնենք Բեթղեհէմի մէջ ծնած մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի անձին մէջն:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալք չնորհօք Սուրբ Հոգւոյն, եւ յաւէտ օրհնեալ ի Մէնջ. ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ի Ս. էջմիածին 1998
ի Տօնի Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Campagne de Parrainage

TAMAR, 13 ANS, ORPHELINE

Comme Tamar, en Arménie, des milliers d'orphelins vivent dans des conditions précaires, au sein de familles mutilées. Il est important de leur redonner confiance et d'assurer leur avenir.

PARRAINEZ UN ENFANT

Grâce à Vous, et pour 120 dollars (750 F.) par an

IL N'IRA PAS A L'ORPHELINAT

OUI, je souhaite parrainer ... orphelin(s) d'Arménie.
La Croix Bleue des Arméniens de France me fera parvenir le ou les dossiers dans les plus brefs délais.

☐ M ☐ Mme ☐ Mlle .....
Prénom .....
Téléphone .....
No .... Rue .....
Code Postal ..... Localité .....

Retournez ce coupon à:
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉի Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Շաբաթ, Յունուար 10–ին, ժամը 16·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*D j a v o C h a n t*» / *St-Jérôme Marseille*

organise

Noël Arménien

Samedi 10 Janvier à 20 heures 30

R e p a s et A m b i a n c e
Animation D. J. VANICK

M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

Pour tout renseignement téléphoner au :
04 91 61 10 82 — 04 91 66 08 03
04 91 70 00 32

LE PERE NOEL

vous attend à

l'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes
«*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN

Renseignements
à l'*Ecole T e b r o t z a s s è r e* :
01 43 81 01 72

Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy — Salle à 200 mètres.

— *E n t r é e g r a t u i t e* —

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE

Parlez Arménien en 7 Leçons !

EN 50 HEURES
avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : 01. 47. 50. 97. 51.
après 18h.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1998
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մասրանիներով կը չնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
MERCREDI
7 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·284 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.284

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

ՀԵՏ

ԼԵՌԸ ՆԱԻՈՒՆ ՎՐԱՑ...

Մէջպետական լրատուիւներու լուրջ ուշադրութիւնը գրաւած է «Արարատ» մը կըզգուած նաւով Իտալիոյ ափերը հասած հարիւրաւոր Քիւրտերու ողիսականը: Պատահարը բաւական տպաւորիչ ալ դուռ բացած է Թուրքիոյ Արտաքին գործոց նախարարութեան համար:

Գլխաւորաբար Իտալիա եւ ընդհանրապէս այն երկիրները որոնք նման ճակատագրի մը բաժնեկից ըլլալու թեկնածու են, ինչպէս Գերմանիա, Ֆրանսա, Դանիա, եւայլն, դառնապարտութեամբ առաջին պահերը կ'ուզեն Թուրքիոյ որ խորհրդանշական վերաբերումին, հալածանքին պատճառով իր քիւրտ փոքրամասնութիւնը մղած է նման յուսահատական քայլի մը: Պատահարը մղած է նաեւ ծովային սահմաններն ալ ամրացնելու եւ յետագայ նման թափանցումներու արգելք ըլլալու անհրաժեշտութիւնը չեչտելու: Մանաւանդ որ առաջին նաւէն եաք, կ'ըսուի թէ ուրիշներ ալ կը պատրաստուին նոյն արկածախնդրութեան:

Թուրքիա Արտաքին նախարար Ի. Ճէմի միջոցով առաջին հակազդեցութիւն մը բանաձեւեց, ուղղուած՝ Իտալիոյ նոյն նախարարութեան: Անգարա կը ջանայ զանազանութիւն դնել ճամբորդներուն միջեւ. կ'ըսէ թէ կան Հիւսիսային Իրաքէն ճամբայ ելածներ եւ Թուրքիոյ քաղաքացիներ: Իրենք տրամադիր են վերջինները եա առնելու: Սակայն, կ'ըսուի բացայայտ կերպով թէ Թուրքիա չի կըրնար ապաստան տալ Հիւսիսային Իրաքէն նաւ մտածներուն:

Անգարա ասկէ եաք կը պատրաստէ նաեւ մեկնումի դրդապատճառները. կ'ըսէ թէ իր հայրենակիցները մղուած են անտեսական նեղութիւններէ, մինչդեռ Իրաքէն խոյս տուողները քաղաքական ճնշումներէ փրկուիլ կ'ուզեն: Այլ խօսքով՝ Անգարա ամէն բան կ'ընէ այս հարցով եւս քաղաքական վարկաբեկող ամբաստանութիւններու թիրախ չըլլալու համար: Արդէն քրտական հարցը լայնօրէն չհարկուեցաւ իր դէմ, Եւրոպա մուտքի քննութիւններուն ընթացքին: Եթէ քիւրտ ապաստանեալներու քայլը միակ մօտեցումով մը մեկնաբանուի որպէս քաղաքական դրդապատճառներէ թելադրուած արարք, ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ խստացնելու ճնշումները Անգարայի վրայ, որպէսզի նոյն բնոյթի կարգաւորում մը բերէ հարցին:

Ի. ճէմ խոստացաւ իր պաշտօնակից Լ. Տինիի գրած նամակին մէջ կը չեչտէ թէ Անգարա պատրաստ է դրծակցութեան. կ'ըսէ նաեւ թէ անհանդիստ է որ Իտալիա ու եւրոպական այլ երկիրներ հարցը «քիւրտ ժողովուրդին իրաւունքներ»ու մարզը փոխադրելու եւ առիթ Թուրքիոյ նորանոր պահանջներ ներկայացնելու համակամ են:

Այսուհանդերձ, Գերմանիոյ հակազդեցութիւնը արդէն պատահարին քաղաքական բնոյթ տալու տրամադրութիւն կը մատնէ: Արտաքին նախարար Ք. Քինքէլ պատասխանելով հեռատեսիլի կայանի մը հարցումներուն, ծանրացած է երեք կէտի վրայ. ըսած է թէ պէտք է արգելք ըլլալ մարդոց տեղափոխութիւնները չհատգործող մաքսանենգներու գործունէութեան, Շէնկէնի երկիրներուն, արտաքին սահմանները զօրացնել եւ Թուրքիան մղել որ քաղաքական լուծում մը բերէ քրտական հարցին:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական մամուլին, պատահարին մանրամասնութիւններուն հետ կ'արձարձուին Քիւրտերուն կիրարկուած խորականութեան հետ անոնց ենթարկուած ճնշումները: «Լիպերասիոն»ի (Յունուար 5) սեփական թղթակիցը Տիյարպէքիրէն կ'անդրադառնայ լրատուիւներու ենթարկուած մեծ ճնշումին որ օրէ օր կ'աւելնայ: Այն ատիճան որ Թերթի մը մէջ գրել փոխ–ի, կամ անոր պարագլուխ Ա. Իօճալանի մասին, քրտական – անջատողական քարոզչութիւն կը նկատուի ու ըստ այնմ հակազդեցութիւն կը գոնէ:

Նոյն օրուան «Մոնտ»ը լայն լրատուութենէն զատ խմբագրականն ալ յատկացուցած է քիւրտ ապաստանեալներու հարցին: Հոս եւս կը զանազանուին Թուրքիոյ եւ Իրաքի Քիւրտերուն կացութիւնները: Կը չեչտուի թէ Եւրոպա հանդուրժողութեան առաւելաբար հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերն են, քան՝ Թուրքիոյ: Անոնք խոյս կուտան Ս. Հիւսէյնի բռնատիրութենէն: Ըսուելով հանդերձ թէ Եւրոպան պէտք է դատապարտէ Թուրք բանակին եւ ոստիկանութեան ծանր ճնշումները, արդարադատութեան անարդարութիւնները, քրտական «ոչ անկախական» ձգտումներուն պատասխանելու Թրքական քաղաքական շրջանակներուն ողբերգական անկարողութիւնը, Լիբանանպուրկի վճռաժողովին Անգարայի բաժին հանուած վերաբերումը «նուաստացում» կը նկատուի: Այս առիթով կ'ըսուի նաեւ թէ Եւրոպական Միութիւնը, լաւ պիտի ըլլայ որ հաւաքաբար ոչ միայն քիւրտ դաղթականներու քաղաքականութիւն մը, այլ նաեւ Անգարայի հանդէպ աւելի արդիւնաւոր երկխօսութեան լատադրն ձեւ մը ճշդէ:

***

Իտալիոյ հրատէրով Հռոմի մէջ ապահովութեան նախարարներու ժողով մը կը դումարուէր այս հարցով, Յունուար 6–ին. կը մասնակցէին Իտալիոյ հետ Յունաստան, Ֆրանսա, Գերմանիա. հրաւիրուած էր նաև Թուրքիան ինչ որ հակազդեցութեան մղած էր գերմանացի բնապահները: Գլխաւոր նպատակը համակարգուած աշխատանք տանիլ է, այսուհետեւ արգելք ըլլալու համար «մարդկային մաքսանենգութեան» զանգուածային նման դէպքերու:

***

Պոլսոյ չարք մը պանդոկներուն մէջ կատարուած խուզարկութիւններու ընթացքին չուրջ 300 օտար – Իրաքցի, Աֆղան, Հնդիկ, Փաքիստանցի – փախստական կանխել կրնան որոնք պրօսաչրջութեան գործակալներու կողմէ պիտի լեցուէին նոր նաւեր, մեկնելու համար դէպի Իտալիա: Գրաւուած են այս նպատակով պատրաստուած երեք նաւեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՄՐԱՅԷԼԵԱՆԻՐՔ ծովային ոգիմափոքձերը կը սկսէին Յունուար 7–էն խոյսէյհան ցամաքամերձ Չուբեքան մէջ: Թուրքիա կը մասնակցի երկու ոգիմանաւով եւ 600 պինուոր ու սպաներով: ԱՄՆ եւս ղրկած է ոգիմանաւ մը, իսկ Յորդանան ունի դէպի կարգավիճակ: Արաբական երկիրները խոտօրէն կը հակազդեն ոգիմափոքձերուն, Թուրքիա կը չեչտէ թէ ոգիմափոքձերը յարձակողական նպատակներ չունին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործադուրկերու խումբերը որոնք չարաթներէ ի վեր կը գրաւէին գործադրկութեան կարգ մը կեդրոններ (13) որեւէ ձեւով չուզեցին վինաթափ ըլլալ, ընդհակառակն չարժումը ծաւալեցաւ եւ Յունուար 6–ին, ԱՄԵՏԻԲ–ի 18 կեդրոններ գրաւուած էին: Մարթին Օպրի 500 միլիոն տրամադրած էր առջի օր ԻՒՆԷՏԻԲ–ին օգնելու համար կարգ մը գործադուրկերու, բայց գործադուրկերու, «հաւաքականները» կ'առարկեն որ այդ դումարը 1997–ի պարագն էր որ կը վճարուի: Նիքոլ Նոթայլ, Մարք Պլոնթէլի յայտարարութիւնները ալ աւելի իւղ լեցուցին կրակին վրայ քանի մեդմացուցիչ պահանջները: Գործադուրկերու այս խումբերը չեն ընդունիր որ գործիք են հոսանքներու ձեռքը (ակնարկը կը վերաբերի Սէ – Ժէ– Թէ –ին, համայնավարներուն, կանաչներուն) եւ կառավարութիւնն ալ նեղը մնացած է:

ԱԼԺԵՐԻԱ «անընդունելի» որակեց Քրեռայլ Արտաքին նախարարութեան յայտարարութիւնը, ուր կը չեչտուէր թէ «այս ահաբեկչական ոճիրները ոչ մէկ արդարացում ունին եւ մանաւանդ ո՛չ կրօնական»: Մխայեալ – Նահանդներն ալ, իրենց կարգին, քննութիւն մը կը պահանջեն եւ կը դատապարտեն բանակին չմիջամտելը: Յունուար 6–ին կը հաղորդուէր որ չաբաթավերջին նոր չարդեր տեղի ունեցած էին եւ 160 մեռեալ կար, ըստ «Թրիպիւն» Թերթին քանի մը հարիւր է բուն թիւը:

ՍԹՐԱՋՈՒՐԿի դատարանը առաջինը եղաւ որ կ'ուզէ օրինակելի պատիժներով սաստել բրտութիւնները որոնք մեծ համեմատութիւններու հասած են: Արդարեւ, չորս երիտասարդներ որոնք կառքեր քարուքանդ ըրած էին, կրակի տուած և բրտութիւններու դէմ ած (18էն 24 տարեկան) 9 ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուած են:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ կրցաւ 1998–ի իր պիւտճէն քուէարկել տալ Քնէսէթի (Խորհրդարան) կողմէ 58 ձայնով 52–ի դէմ (120 երեսփոխան կայ): Հրաժարեալ Արտաքին նախարարը բացէ ի բաց ընդդիմութեան անցած է եւ դէմ քուէարկողներու մաս կը կազմէր: Ներկայ պայմաններուն մէջ, Նեթանիահու ծայրայեղ աջի պատանդը կը նկատուի: Եթէ սոսկալի կանխահաս ընտրութիւններու դիմել լէի արդէն իսկ պատրաստ է իրեն դէմ ցանկ գլխաւորելու:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ, Յունուար 4–ին, Վալտաս Ատամկուս, որ 48 տարի Ամերիկա ապրած է: Քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը 73,78% էր եւ կը թուի որ Ատամկուս օգտուած է աջ ձայներէ: Իրեն դէմ կը ներկայանար Ա. Պալօսկաս, որպէս անկախ թեկնածու, բայց կը վայելէր նախկին նախագահին՝ Լանդսբերգիսի զօրակցութիւնը: Ան, ներկայիս Մորհրդարանի նախագահն է: Նորընտրեալ նախագահը յայտարարած է որ անմիջապէս պիտի դիմէ Միացեալ–Նահանգներու դեսպանին, որպէսզի ընդունի ամերիկեան հպատակութենէն իր հրաժարականը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ հեռատեսիլի Չէնըլ 4 կայանին համաձայն, զուլիգերական իշխանութիւնները, Գերմանիայէն փախած հազարաւոր Հրեաներ արգելափակած կ'ըլլան Բ. աշխարհամարտին: Ըստ այս աղբիւրին ամերիկացի փաստաբաններ կը պատրաստուին, յանուն վերապրողներուն, դատական հետապնդումներու դիմել զուլիգերական կառավարութեան դէմ:

ՏԱՅԱՆԱՅԻ Հիւմին (ընտանեկան կալուածին կղզեակի մը վրայ) այցելութիւններու տոմսերը սկսան ծախուիլ Յունուար 5–ին եւ առաջին օրն իսկ հեռաձայնի տրամադրելի 220 դիւծերը տեւականօրէն զբաղած մնացած են: Այդ այցելութիւնները տեղի կրնան ունենալ ամէն ամառ, միայն երկու ամիս (Յուլիս եւ Օգոստոս) եւ մուտքը կ'արտօնուի միայն չատուկ տոմսերով, որու գինը 9,5 անգլիական ոսկի է: Ընդհ. հասոյթը չուրջ 10 միլիոն ֆրանք պիտի չանձնուի իր անունը կրող բարեսիրական կազմակերպութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(6 Janvier)

Chirac et Tiberi pour Aznavour

Թերթը նկար մըն ալ հրատարակած է ոգի Ազնաւուր աջին ու ձախին ունի երկու նախագահները՝ Շիրաք եւ Լ. Տէր–Պետրոսեան: Առաջին տղերը կը վերաբերին Ազնաւուրի սա յայտարարութեան.

«Ինծի չաճախ հարց կուտան թէ Ֆրանսացի՞ եմ թէ Հայ: Այն ատեն կը պատասխանեմ՝ 100% Ֆրանսացի եմ եւ 100% Հայ եմ: Այդ պատճառով երջանիկ եմ այսօր որ երգեցի երկու նախագահներուս համար»:

Կարճ արձագանգով մը Ֆիկարօ կ'անդրադառնայ այն բացառիկ համբերքին զոր Ազնաւուր առաւ Յունուար 4–ին ու կ'աւելցնէ թէ օրը վերջ գտած է Օթէլ տը Վիլլի հիւրասրահներուն մէջ ճաշով մը ժան Թիպէրիի շուրջ, հայ անձնաւորութիւններու մասնակցութեամբ որոնց մէջ՝ Գարեգին Ա., որ առ ի երախտապարտութիւն Ազնաւուրի եւ Լեւոն Սայեանի շնորհեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կրօնական բարձրատիճան չքանչանը: Ապա, Ազնաւուր նոր կոչ մը ըրած է եւ կարգ մը հիւրեր 2·000 Ֆրանքէն մինչեւ 600 հազար Ֆրանքի չէքեր ստորագրած են: Գումարներ որոնք բարդուելով համբերքին հասոյթին վրայ պիտի եռապատկուին Համաշխարհային Դրամատան կողմէ եւ թոյլ տան չուրջ 100 դպրոցի եւ որբանոցի վերանորոգումը Հայաստանի զանազան կողմերը:

***

«LIBERATION»

(5 Janvier)

Serge Tchuruk, 60 ans, patron d'Alcatel, ombrageux et solitaire, incarne l'intégrité industrielle des temps jospiniens

«Լիպերասիոն» Յունուար 5–ի իր վերջին էջը (նուիրուած՝ անձնաւորութիւններուն) յատկացուցած էր Սերժ Չիւրիքի: 11 թուականներով կուտար հակիրճ կենսագրական մը՝ 1937–ին Սերժ Չիւրիւքտիչեան կը ծնի Մարսէյլ, 1958–ին չրջանաւարտ է Փոլիթեքնիքէն, 1959–ին՝ պինամթերքի բարձրատիճան վարժարան, 1960-ին ամուսնութիւն եւ Ալժերիոյ պատերազմ, 1964–ին Մոպիլ կը մտնէ, 1980 Ռոն – Փուլէնքի բաժանմունքի տնօրէն է, 1983 Ռոն – Փուլէնքի ընդհ. տնօրէն է, 1986 Սէ–Տի–Էճ–Շէմիի նախագահ է, 1990–ին՝ Թոթալի տնօրէն է, 1991 Ապրիլ 14 հրաւարտակով «Չիւրիւք» կը պատնայ, 1995–ին Ալքաթէլի տնօրէն է:

Այս թուականներէն զատ, մանրամասնութիւն կը ներկայացուի Ս. Չիւրիւքի որու ընտանիքը կուգայ Քէօթահիայէն: Թուրքիայէն կը հեռանան 1922–ին, խոյս տալով քեմալական մահացու յառաջխաղացումէն եւ կը հաստատուին Մարսէյլ: Կը գտնեն նպարավաճառատուն մը, հայրը՝ Պ. Ժորժ լուռ անձ մըն է, աղջիկն եւ մանչէն «միշտ աւելի» կը պահանջէ կ'ըսէ Սերժ: Ինք կը մտնէ Թիէր լիսէն, լաւ աշակերտ է, այն ատեն, կը պատմէ կի Միքայէլեան լրագրողը «Շուրջ 10 հայեր էինք լիսէ Թիէր: Ինք չէր խառնուեր: Մղձաւանջն ունէր ջնջելու իր հայկականութիւնը: Ցեւադային պիտի կարճցնէ անունը, զոր չատ երկար կը գտնէ, դժուար արտասանելի»:

Ֆիլիպ Լանոն կը ծանրանայ Չիւրիւքի ասպարէզին վրայ, 1960–ին երբ կ'ամուսնանայ Լեհուհիի մը հետ, այսինքն համայնավար երկրէ եկած անձի մը հետ, հրաժեշտ պարտի տալ պինամթերքին: Մէկ օրէն միւսը կ'ըսէ ամէն ինչ վլաւ, այլեւս բարեւ չէին ըսեր ինծի վարժարանը, զամպի մըն էի, ամբողջ դասարանս Ամերիկա հրաւիրուեցաւ բացի ինձմէ: Երկու տարի Ալժերիա կ'ապրի: Աղջիկը կը ծնի Մարսէյլ, Ֆրանսայէն գտնած Մոպիլ կը մտնէ ուր կը մնայ 15 տարի, ապա, յաջորդաբար վերը յիշուած հաստատութեանց մէջ:

ՓԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Զարեհ Խրախունի, «Քար Հայաստանի», Սուրբ Էջմիածին, 1997, 116 էջ: Զարեհ Խրախունին վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին բանաստեղծական 15 հատորներ հրատարակած է, խմբագրած է ութ գիրք, արեւմտահայերէնի վերածած է կամ օտար լեզուէ հայերէնի թարգմանած է ինը հատոր եւ հեղինակն է գրականագիտական մէկ հատորի: Բանաստեղծական բերքի գիրէ մը, հայկական չափանիշներով, եւ հեղինակ մը, որ Պոլսոյ գրական հրապարակին վրայ մեծ վարկ կը վայելէ: Խրախունիին արուեստը ծանօթ է Սփիւռքի գրական հրապարակին տասընեակ տարիներէ ի վեր, ու այս հատորը չի նորզգեր տպաւորութիւնը, որ իր բանաստեղծութիւնը կը թողու արեւմտահայ Սփիւռքի մէջ: Կարճ նախաբանի մը մէջ, գրականագէտ Սուրէն Դանիէլեան կը փորձէ բնութագրել բանաստեղծական ոճ մը, աշխարհ մը, որ բաւական օտար թուելու է երեւանցիի իր զգայնութեան: Ահա իր կարծիքը· –

«Երեք չափումներում է ճշդում Զ. Խրախունին իր ազատ երկիրը ու իր ազատ երգը՝ ժամանակի, աշխարհի ու հայրենիքի տարածական համաձուագի մէջ: Ազնիւ է իր բաղձանքը՝ երգով բարձրանալ եւ երգով բարձրացնել ժողովուրդն ու երկիրը: Հայաստան աշխարհի մէջ ու բանաստեղծը իր լուսէջ ստեղծագործութեամբ պիտի բարձրանան, ինչպէս խոտն է աճում մայր հողից, եւ պիտի առկախուեն էյֆէլեան անհասութեամբ: Ահա բանաստեղծական յանդգնութիւնը: Եւ արդարեւ, էլ ի՞նչ երգիչ, որ չապրի այդ խոյանքը»:

Պարոն Դանիէլեանը գրական իր կրթանքը առած է Պրեժնեւեան Հայաստանի մէջ ու զարմանալի չէ որ «երգով բարձրացնել ժողովուրդն ու երկիրը» տակաւին գրական արժեւորումի չափանիշ է Ցամքի Տեառն 1997–ին: Այդէն «երգիչ» բառին դրծածութիւնը բանաստեղծը կը մօտեցընէ աշուղի տիպարին, այնքան սիրելի ու մտերիմ, Հայաստանի հին ու, ըստ երեւոյթի՝ նոր մտաւորականութեան: Եթէ բանաստեղծը բարոյագէտի ու «հանրային գործիչ»ի պիտի վերածուի՝ ալ մէկ անդամէն կտրուենք գրիչները ու չխօսինք արուեստի մասին: Եւ մտածել թէ երաժշտութիւնն ու քնարերգութիւնը, այնպէս ինչպէս կը հասկնանք մենք Արեւմուտքի մէջ՝ բացարձակապէս բացակայ են Խրախունիի աշխարհէն: Ահա յատկանշական հատ մը որ կը մեկնի այն մտածումէն, թէ «կեանքը խաղ մըն է որուն օրէնքները պիտի նախ հասկնաս որ կրնաս գալ խաղալ»:

ԽԱՂԸ ԿԵԱՆՔԻՆ

Երթալ լուսափառ տեսիլքի մը
ետեւէն – երթալ
Մագլցիլ նուիրական բարձունքին
ի վեր – մագլցիլ
Բռնել ուզել պարիկին ձեռքն
անմատոյց – չհասնիլ
Ճամբու կէսին մնալ անճար թեւաթեկ···

Միջդեռ ինչպէ՞ս խանդավառ յառած
Էնիճ լուսաստղին
Ոխտած բաղել կատարին
ծիւնածածկը անծկալի
Բայց գտաւիճ լոկ դաժան ճամբայ ու
մտրակը հովուն
Առիւծ դառն դասը կեանքին – հասնելու
տեղ՝ հասկնալ
Խաղը կեանքին հասկնալ···:

Խրախունին կը խորհի թէ բանաստեղծութեան մէջ կչոգի ու յուզում, երաժշտականութիւն եւ պատկերանկար աւանդական ու յաճախ քիչէ վայելքներ արդիլքներ են, որոնք մեզ հեռու կը պահեն կեանքի բուն տրամէն, որ անոր անպուճ, դաժան, բայց նոյն առեն չնաշխարհիկ եւ անհասկնալի նկարագիրն է: Արդիականութեան ճեւ մըն է ասիկա, որուն կը հանդիպինք պոլսեցի շատ մը այլ բանաստեղծներու մօտ: Սակայն «տրամ» բառը շատ ուժով է իրեն համար եւ քնարերգաբար միշտ զուարթախոհ տրամադրութիւն կը դնէ մէջը որպէսզի կեանքի ներքին հակասութիւններ, անհեթեթն ու ընկերային անարդարութիւնները աւելի ցայտուն ըլլան: Այսպէս է որ Խրախունիի բոլոր բանաստեղծութիւնները մտածումի կորիզ մը ունին, իրենց գիւրահասու ու յաճախ կատակային արտաքինին ներսը: Բանաստեղծը հասած է որոշ վարձատրութեան, համակերպումի, լրջութեան ու գիջումներու: Այսինքն՝ խմատութեան: Սակայն արուեստ եւ խմատութիւն կ'երթա՞ն իրար հետ կ'արժէ հարցը դնել: Աշուեղեան մշակոյթներու մէջ կան այդ մարդիկը, որոնք կրօնն ու փիլիսոփայութիւնը առաւօրէն կը խառնեն արուեստին – ձըպրան Խալիլ Ճպրան կուգայ միտքս:

Խրախունին տակուն ուժ է Սփիւռքի գրական կեանքին մէջ, եւ հակառակ որ իր այս հատորը զգալի նորութիւն չի բերեր, հաճոյքով կը կարդացուի: «Քար Հայաստանի» անունը կընայ չփոթութեան տեղի տալ, որովհետեւ ազգասիրական թէման չափազանց եղերական ու սրտաճմլիկ դարձած է պոլսահայ բանաստեղծին համար ու ան կը խուսափի ոսվորական քլիշէ բառերէն ու դպացումներէն: Ու կուտայ մեզի թարմ, արագ ու կենդանի տողեր, օրինակ՝

ԵՐԳ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Կը բաւէ
Որքան կոռ՞ւնկ ուստի կուգաս
երգեցիճիճ·
Հիմա խապրիկ՝ որքան ուզես
Համակարգիչ հեռատեսիլ
հեռապատճէճ հեռատիպ
Ամէն օր
Ամէն ժամ
Խապրիկ կուտան մեր աշխարհէն
Թէ հիմա
Ցաղթաճակի զբօսայգին կոթողուած
Արեամբ մեծ – արդ իրաւամբ
արդարացած աճուռնով –
Վար է դրեր սուրը հսկայ իր
պատեհաճով միասին,
Թեւեր բացեր խաչ է դարձեր գլխուն
վերեւ ամէնուն
Երկիճիճն ի վեր
Փառ ի բարձունս կ'եղանակէ
մեղմամայն:

— «Journal of the Society for Armenian Studies», Vol. 8, 1995: *Երկու տարի ուշացումով լոյս կը տեսնէ այս թիւը, խմբագրութեամբ Տէնիս Փափազեանի: Արժէքաւոր եւ այլազան բովանդակութիւն ունի ու մասամբ կը վարձատրուի սպասումը անոր երեւումին: Ուշացումը քիչ մը ամէն պարբերականի պարագային – «Armenian Review», «Revue des Etudes Arméniennes», «AGBU News», «Revue du Monde Arménien, Moderne et Contemporain», «Բազին», եւ այլք:*

Այս թիւը երկու մասէ կը բաղկանայ – քննական ուսումնասիրութիւններ, եւ գրականագիտական նշմարներ ու գրախոսականներ: Առաջին մասին մէջ ուշագրաւ է արժանթինցի գանասէր Վարդան Մաթէոսեանի ուսումնասիրութիւնը Կոստան Զարեանի եւ անգլիացի գրագէտ Լորընս Տարըլի միջեւ փոխանակուած նամակներու, 1937–էն մինչեւ 1951: Թուով քսանհինգ, այս նամակները բոլորն ալ գրուած են Անգլիացիին կողմէ: Զարեանին պատասխանները անգտանելի են ու ըստ Տարըլի՝ կորսուած են Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին: Հակառակ տարիքի մեծ տարբերութեան – 1937–ին Զարեան յիսունը անց է, մինչ Տարըլ քսանի մէջ է – հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին երիտասարդին հիացական տողերը, բայց չատ յստակ չէ ինչ զոհացում կրնար ստանալ Զարեան իր կէս տարիքը անգլիացի գրագէտէ մը: Ամէն պարագային, այս նամակները նոր լոյս մը կը սփռեն Զարեանի բարդ ու քոմոփոլիթ ինքնութեան վրայ:

Քննական երկրորդ գրութիւնը կը կոչուի «The Fiery Call of the Soul», a reading of Artem Haroutiunian's Letter to Noah and Other Poems (Paramus, NJ: Vehart Publishing House, 1994). Հեղինակը, Թաթուլ Սոնենց – Փափազեան, կը պրպըտէ արցախցի բանաստեղծին խռովայոյզ

ԱՇԽԱՐՀԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՁԵՒԵՐ

ԱՄՆ–ու նախկին նախագահներէն Ճ. Գարթըրի խորհրդականը Զպիգնիեւ Պրզեզինսկի այսօր դասախօս է Ճոն Հոփքինս համալսարանին մէջ: Վերջերս Փրինսթընի մէջ ալ լոյս տեսած է «Ճատարանակի մէջ ալ լոյս տեսած է «Ճատարանակի մահուանակը ԱՄՆ եւ աշխարհը» խորագիրով անոր հատորը ուր նիւթ կ'ըլլայ Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք ԱՄՆ–ու առանձին տիրապետութիւնը ամբողջ աշխարհին վրայ:

«Նուվել Օպսէրվաթէօր» չաբաթաթերթը այս առիթու հարցազրոյց մը կատարած է անոր հետ, նիւթ ունենալով աշխարհի նոր հաւասարակշռութիւնը:

ԱՄՆ–ու ներկայի տիրապետութիւնը անմոռանալի կը նկատէ. այդ երկիրը չորս կարեւորագոյն մարզերու բանալին իր ձեռքը ունի այսօր. զինուորական, տնտեսական, թէքնոլոժիք եւ նոյնիսկ մշակութային: Հիւլէական հզօրագոյն ոյժը Միութեան է ան ու իր հակակշռին ենթակայ են բոլոր ովկէանոսները. զօրախումբեր կը պահէ Ասիոյ, Եւրոպայի եւ Պարսից Ծոցին մէջ: Անոր տնտեսութենէն կախում ունի ամբողջ աշխարհին բարգաւաճումը, նկատելի յառաջխաղացք կ'արձանագրէ տեղեկատուութեան թէքնոլոժիին մէջ, իսկ իր մշակոյթը – ֆիլմեր, հեռատեսիլի յայտագրեր – անթաղդատելի քաշողութիւն մը կը տեղծեն:

Պահելու համար համաշխարհային այս տիրապետութիւնը, ԱՄՆ պէտք է անպայման հակողութեան տակ պահէն Եւրասիան որ միշտ պայքարի պատիճը եղած է աշխարհի տիրապետութեան պայքարին: Այս չրջանին մէջ ջլամարտի աւարտէն ի վեր առաջնութիւնը ԱՄՆ–ուն կը պատկանի, բայց ատիկա որքա՞ն առեն կրնայ տեւել: Մրցակից մը, կամ մրցակիցներու խումբ մը կրնայ վերջ տալ ամերիկեան տիրապետութեան. մանաւանդ որ այսօր Ուաշինկթընը այդ չրջանին մէջ կարճատեւ զանազան քաղաքականութիւններ կը կիրարկէ, առանց ամբողջական տեսադաշտի մը, ինչ որ սխալներու ալ պատճառ կ'ըլլայ:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանին, Պրզեզինսկի կ'ըսէ թէ նախ կրեմլին եւ ռուս ընտրանին պէտք է ընդունին որ կայսրութեան ժամանակը աւարտած է: Մինչդեռ յետ–խորհրդային վարչակարգին մեծերն ալ կ'ապրին կայսրութեան երազով, ինչ որ կը յապաղեցնէ արդիական եւ ժողովրդավարական համակարգի մը ստեղծումը: Այս պատճառով նախկին խորհրդականը հարկաւոր կը նկատէ որ սահմանափակութիւն անոնց վտանգաւոր փառատենչութիւնները ու ստեղծուի իսկապէս նոր Ռուսաստան մը:

Ատոր համար պէտք է վակել ռուսական արկածախնդրութեան ճամբան, յատկապէս այլ երկիրներու եւ իր նախկին արբանեակներուն ուղղութեամբ: Ատոր համար օգտակար է ՕԹԱՆ–ի ընդլայնումը մինչեւ Պալթեան երկիրները: Ատկէ զատ ԱՄՆ պէտք է լուրջ զօրակցութիւն տան նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն, ցոյց տալու համար որ այդ զօսին անտէր դաշտ մը չէ զոր Մոսկուա իր յարմար դատած ձեւով վարէ:

Պրզեզինսկի այն կարծիքը ունի որ ԱՄՆ պէտք եղածին չափ զոյծօն չեն կեդրոնասիական եւ կովկասեան հանրապետութիւններուն մէջ որոնց «Եւրասիական Պալքաններ» անունը կուտայ: Կը խորհի որ այս չրջանակը պէտք է ամերիկեան աշխարհաքաղաքականութեան առաջնային զօտին վերածուի: Նախ այն պատճառով որ կապի ու նաւթի պաշարներով հարուստ է, երկրորդ՝ որովհետեւ քառասնին լուրջ վիճակ մը կրնայ առեղծել հոն եթէ չրջանային տէրութիւնները – Ռուսաստան, նաեւ Իրան եւ Թուրքիա – պայքարի ելլեն իրարու դէմ, այդ տարածքին հակակշիռը ունենալու համար: Արգիլք ըլլալու համար որ այդ երկիրները մէկ մէկը յաղթի չրջանին առաջատարութիւնը ձեռք անցընելու, ԱՄՆ պէտք է միջամուխ ըլլան լրջօրէն. ատիկա՝ կարելի առաւելագոյն օժանդակութիւնը բերելով երկու բանալի երկիրներու՝ Ղազախստանի ու Ազրբեջանի:

Խորհրդականը անհեթեթ կը նկատէ Իրանի դէմ կիրարկուած չրջափակումը: Այդ երկիրը թէ՛ կեդրոնական Ասիա, թէ՛ Կովկաս հասնելու գլխաւոր ճամբայ մըն է, ուստի պէտք է փորձել լեզու դանել Թեհրանի հետ, քան թէ նախընտրել բարարել լսպինները, յատկապէս իսրայէլեանը: Միւս կողմէն, Ուաշինկթըն միշտ հակառակած է այն չրջափակումին զոր Արաբները կ'ուզեն կիրարկել Իսրայէլի դէմ ու հակառակելուն պատճառաբանութիւնն ալ այն է որ նման միջոցներ օրինական չեն:

Նոյնն է Իրաքի չրջափակումին պարագան, Պրզեզինսկի անխմասա կը նկատէ տառ Ս. Հիւսէյնը անզօրութեան մատնելու եւ անոր գանգուածային ջնջնջումի գենքերը փճացնելու մտադրութիւնը: Պէտք է հարց տալ թէ ան այդ գենքերը ինչո՞ւ չգործածեց Ծոցի պատերազմին: Որովհետեւ գիտէր թէ նման պարագայի մը ԱՄՆ ալ հիւլէական գենքերու պիտի դիմէին: Ուրեմն, պէտք է բաւարարուիլ տարհամոզիչ զօրութեամբ ու հրաժարիլ չրջափակումէ մը որ բան չի ծառայեր:

Ան Եւրոպան գլխաւորելու յարմար չի նկատեր ոչ Բրիտանիան, ոչ Ֆրանսան, ոչ ալ Գերմանիան: Առաջինը հօրոյին համար վարանոտ չարժելով, մեծ երկիր մը ըլլալու փաստը չէ տուած: Իսկ միւս երկուքը արժանի են ԱՄՆ–ու նեցուկին: Ֆրանսա, հակառակ մեծութեան իր երազին, տակաւ է Եւրոպական Միութիւնը առաջնորդելու համար: Իսկ Գերմանիա, չատ հզօր: Արգիլն Ի. զարու պատմութեամբ զրոչմուած անոր զրացիները պիտի մերժեն անոր առաջնորդութիւնը: Եւրոպացիները կը վախնան գերման զգայնականներէն: Պրզեզինսկի կարծիքով, իրաւունք ալ ունին: Այս պայմաններուն մէջ, ինք այն կարծիքը ունի որ ՕԹԱՆ–ի ընդլայնումը աւելի կը ծառայէ գերմանական հարցը լուծելու, քան՝ ռուսականը:

Չինաստանը կրնա՞յ ԱՄՆ–ու մրցակիցը մը համարուիլ: Խորհրդականը Պրզեզինսկի նման, հաւանականութիւն կը մերժէ բազմաթիւ տասնամեակներու համար: ԱՄՆ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ յենարանի կէտ մը պէտք ունին, Չինաստանն ալ թէքնոլոժիի եւ արեւմտեան չուկաներու: Այսպէսով՝ չինեւամերիկեան գործակցութիւնը երկու կողմին համար ալ չահաւոր է: Փէքին պէտք է ըղունուի ճարտարարուեստական երկիրներու չրջանակին մէջ:

Անկէ անդին, ամերիկեան տիրապետութենէն ետք, Պրզեզինսկի կը յուսայ որ աշխարհի բոլոր երկիրներուն համար գործակցութեան չրջան մը պիտի բացուի որ ժամանակի ընթացքին ծնունդ պիտի տայ միջպետային գործերու խաղաղ վարչութեան մը կեդրոնական մարմնին:

ՔԱՂՀԱՆ

Ներաչխարհը, անոր ընդվզումը անարդար աշխարհի մը դէմ, անոր խոր համոզումը իր ժողովուրդին ուժին վրայ – այս ամբողջը նորութիւն մըն է առ հասարակ հայրենասիրական օթեակ ոճին դիմաց: Եւ ինչու ան կը հաւատայ թէ Նախախնամութիւնը Արցախի վերջնական յաղթանակը պիտի ապահովէ: Զուսպ յուզումով, առոյգ եւ ապրուած պատկերներով գրուած տողեր՝ որոնց հաղորդականութիւնը: Ահա նմոյշ մը· –

I lay down next to the murmur
of the fountain's mountain water,
three shadows wrapped in great-coats
merge and lie down beside me,
their motor-cars polished
hard as totalitarian lands,
and gun-barrels chilling as the eyes of fish.

Հետաքրքրական են միւս գրութիւններն ալ – Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ Վանքի Ս. Հրեշտակապետ Եկեղեցւոյ արձանագրութեանց չուրջ (Roberta Ervine), Նոր Զուգայի կազմաբարական թեքնիքի մասին, (Տիգրան Գուլումճեան), Հայաստանի Թաղաւոր Արտաւազդ Բ.ի դրամներու մասին (Աշտառուր Մուշեղեան, Երեւան), Վահագն Տատրեանի Յեղասպանութեան մասին գրած պիրքերուն չուրջ եւայլն: Կան նաեւ քանէ աւելի գրախօսականներ Հայոց հին պատմութիւնը, Արցախի հարցը եւ մեր գաղութական մշակոյթը չհապճեպող:

Այս հատորը հայ գանասիրութեան յառաջդէմ կենսունակութեան վկայութիւնը կը բերէ, եթէ պէտք կայ ատոր: Նաեւ՝ փաստը խմբագրութեան չատ իմաստուն որոշումին, հանդէսին էջերը բանալու գրական պատմութեան առջեւ, բան մը որ ցարդ չէր եղած: Կը մնայ հանդէսին երկու տարուան ուշացումը դոցել, յաւելուածական ճիպերով:

Փիլարա

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԹԻՖԷՆՔԵԱՆ ԱՄՈՒԼԸ
ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑԱՆԵԼ ԿՈՒՏԱՑ
ԳԻՄՄԻՒ ՄԷՋ

Ամերիկահայ բարեբար Տէր եւ Տիկին Ռալֆ եւ Սալլի Թիւֆէնքեան 300 հազար տոլարի նոր նուիրատուութեամբ մը յանձն առած են Գիւմրիի մէջ Հայ Կըրթական Հիմնարկութեան վարժարանի մը կառուցումը: Նոր շէնքը պիտի կոչուի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան Ռիչըրտ Թիւֆէնքեան վարժարան, ի յիշատակ բարերար ամուլի զաւկին, որ գոհ դացած է ինքնաշարժի արկածի մը, 1990–ին: Թիւֆէնքեան ամուլը 1990–ին 230 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ մը հաստատած էր «Ռիչըրտ Թիւֆէնքեան յիշատակի կրթաթոշակի հիմնադրամ»ը, որուն շնորհիւ, Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը ցարդ 70 հազար տոլարի կրթաթոշակ արամադրած է համալսարանական 40 ուսանողներու:

***

ՋՈՐՋ ՄԱՐԶՊԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Միչըն Հիլզի «Արարատ» Տան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցած է Ջորջ Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան պարահանդէսը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետ Նուպար Յակոբեան, ներկայացնելով օրւան նախագահը՝ Յարութիւն Մահտեսեան, որ այս առթիւ Միութեան նուիրած է հինգ հազար տոլար: Հանդիսութիւնը վարած է Սարգիս Մարտճեան:

***

ՄԵԼԴՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ
ՃԱՇ – ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի «Անոյշ» ճաշարանին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մելդոնեան կրթական հաստատութեան Համաչխարհային Սանուց Միութեան ճաշ – հանդանակութիւնը: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Սանուց Միութիւնը նպատակադրած է մէկ միլիոն տոլար հանգանակել ի նպաստ Կիպրոսի Մելդոնեան կրթական հաստատութեան: Բացումը կատարած է Ասպետ Պօղարեան: Խօսք առած է Սանուցի ատենապետ, ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղարի օգնական Պէնոն Սեւան: Օրուան նախագահը՝ տոքթոր Դանիէլ Ապտուլեան 10 հազար տոլար նուիրած է: Մելդոնեանի 1951–ի շրջանաւարտներէն Զաւէն Պէրպէրեան, որ նախապէս 100 հազար տոլար նուիրած է Մելդոնեան վարժարանին, խոստացած է 1947 – 1957 տասնամեայ շրջանի շրջանաւարտներու նուէրները կրկնապատկել: Խօսք առած է նաեւ Մելդոնեանի ներկայ տնօրէնուհին՝ Օրիորդ Ալին Լալէնեան: Հանգանակութենէն գոյացած է 82 հազար տոլար:

***

ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ
«ՄԱՅԹԵՐՈՒ ԱՆՑՈՐԴԸ»
ԳՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12–ին, տեղի ունեցած է Գէորգ Պետիկեանի «Մայթերու անցորդը» գրքին գինեձօնը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Հայրենակցական Միութեան: Հանդիսութիւնը վարած է հեղինակին ուսուցիչներէն Յակոբ Օվայեան: Պօղոս Գուրեղեան, անդրադարձած է հատորին բովանդակութեան, պատումներու բնոյթին, յատկանիշներուն: Տոքթոր Յասմիկ Թաշճեան իր խօսքին մէջ մատնանշած է գրքին լեզուական, ոճային եւ նիւթին առաւելութիւնները եւ չեշտած հեղինակին երկիծական արժանիքը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը: Գինեձօնի արարողութենէն ետք հեղինակը մակագրած է իր գիրքերը:

***

ԳՈՆԿՐԷՍԱՑԷՆ
ԷԹԻՊՈՊԱՆ ԹՈՐԻԶԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի «Քիքս» ճաշարանին մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Գոնկրէսական Էթիկի Պոպոլոյի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Հայրենակցական Միութեան: Հանդիսութիւնը վարած է հեղինակին ուսուցիչներէն Յակոբ Օվայեան: Պօղոս Գուրեղեան, անդրադարձած է հատորին բովանդակութեան, պատումներու բնոյթին, յատկանիշներուն: Տոքթոր Յասմիկ Թաշճեան իր խօսքին մէջ մատնանշած է գրքին լեզուական, ոճային եւ նիւթին առաւելութիւնները եւ չեշտած հեղինակին երգիծական արժանիքը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը: Գինեձօնի արարողութենէն ետք հեղինակը մակագրած է իր գիրքերը:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՅԻՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, տեղի ունեցած է հայկական օփերային նուիրուած երեկոյթ մը, որուն ընթացքին փրոֆ. Լեւոն Աբրահամեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Արտաշէս Հայրեան, Ռուզան Բարխուդարեան եւ Անահիտ Զադոյեան, մեկնաբանած են մեներգներ եւ դուէթներ Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» եւ «Դուիթ Բէկ» եւ Տիգրան Չուխաճեանի «Արշակ Բ.» օփերաներէն:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

Եշիլգիւղի (Պոլիս) մէջ, Դեկտեմբեր 22–ին կատարուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը որու յաջորդած է վարժարանին ի նպաստ սիրոյ սեղան մը: Այս տարուան հաւաքոյթը յատուկ նշանակութիւն ունեցած է որովհետեւ Թաղային Խորհուրդը հանրութեան կը ներկայանար որպէս յաղթական նոր իրագործումներու վարժարանին չէնքին նեղ: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը որու նախագահած են Սեդրակ Թոքատ եւ Պետրոս Շերինօղլու: Օրուան հանդիսավար՝ Վաղարշակ Զիլճեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, խօսք առած են Ֆերտինան Մանուկեան եւ Յովհ. Կարապետեան: Այս վերջինը պարգած է նաեւ նոր ծրագրեր, որոնց առաջինը կը վերաբերէր բակի աւերակամած սենեակները փլցնել ու անոնց տեղ կառուցանել երկյարկանի շէնք մը: Երկրորդ ծրագիրն է միջնակարգի վերածել նախակրթարանը: Վարժարանը ներկայիս ունի 217 աշակերտ Ներկաները առատ նուիրատուութիւններ կատարած են: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

յանձնախումբի աշխատանքներուն, 907 բանաձեւի որոշման եւ գործադրութեան եւ յատկապէս այդ բանաձեւը բեկանել փորձող շարժման: Խօսելով հայկական ցեղասպանութեան ճանաչմանց մասին, ան չեշտած է թէ 1982–էն ի վեր զօրավիգ կանգնած է հայ ժողովուրդի արդար դատին, վստահեցնելով որ պիտի շարունակէ իր պայքարը պաշտպանելու Հայաստանի եւ Արցախի ու հայ ժողովուրդի դատը, մինչեւ իր քաղաքական ասպարէզի վերջը:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՅԻՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, տեղի ունեցած է հայկական օփերային նուիրուած երեկոյթ մը, որուն ընթացքին փրոֆ. Լեւոն Աբրահամեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Արտաշէս Հայրեան, Ռուզան Բարխուդարեան եւ Անահիտ Զադոյեան, մեկնաբանած են մեներգներ եւ դուէթներ Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» եւ «Դուիթ Բէկ» եւ Տիգրան Չուխաճեանի «Արշակ Բ.» օփերաներէն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՅՐԻՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՏԳԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Լիբանանի պատերազմէն ետք խաղաղութեան շրջանը կը յատկանշուի շինութիւններու ծաւալուն թափով մը: Յատկապէս մայրաքաղաքը շինութեան մեծ հրապարակի մը վերածուած է ուր անդադար հետքերը, յիշատակները օրէ օր կը սրբուին, կ'անհետանան: Սակայն, չատ չատեր փոխանակ խանդավառելու վերակառուցումի այս թափէն, կ'ափսոսան կորսուածը ու նոր շինուածին պարզած տգեղութիւնը: Այն ատիճան որ մարզոց հովիներն ալ ողողած կը նկատուին գեղեցիկի ամէն ըմբռնում կորսընցուցած նորարութեամբ:

Նոյնն է պարագան կեդրոններէ դուրս: «Ալ Հայաթ»ի մէկ լրագրողը կ'ըսէ թէ այն անկիւնները ուր անտառներ, ժայռեր կային ու կարելի էր սոխակի երգ մտիկ ընել, այսօր յանձնուած են նոր շինութիւններու որոնց կը ձեռնարկուի ամրողջական անիշխանականութեամբ մը: Նոյնն է պարագան հիւսիսային շրջանին, հարաւին, լեռներուն վրայ եւ ձորերուն մէջ: Ամենակալ հեղեղի մը նման, պէթոնը կը խեղդէ ծառերն ու ժայռերը: Ծովեզերեայ քաղաքներն ալ ուրիշ ողբերգութեան բեմ են: Եթէ Թրիփոլին կրցած է իր հարաւատաւութենէն մասեր պահպանել, Պէյրութ կորնչուցած է ամէն յատկանիշ: Աւանդական ոճով քանի մը տուներ հոս ու հոն, աւերակներու եւ ճահիճներու մէջ կորսուած ովասիսներու կը նմանին: Եւ քանի որ այդ մայրաքաղաքը Միջերկրականի հրաշալիքներէն էր: Քանդուած, չորս հովին տրուած, անճաշակութեամբ ու ապուեդութիւններով լեցուած քաղաքը տակաւին արժանի՞ է Ներկայի Լիբանանի դրօշակիրը ըլլալու, հարց կուտայ լրագրողը:

Երկիրը ինքզինք, իր անցեալը կը փնտռէ իր փլատակներուն մէջ: Ատոր բնակիչները կը փորձեն իրենց դէմքերը յիշել ձեւաղեղնող հայելիներու առջեւ: Կը չեչտուին կրօնական նախընտրութիւններն ալ: Ատոր հետ ուղիղ համեմատութեամբ կ'աւելնայ աչքընթացութիւնը, ամէն ձեւով չհ ապահովելու անսանձ կիրքը: Ամէն մարդ կը խլէ ձեռքը անցածը ու ատոր համաչ չնորհաւորութիւն ալ կը ստանայ: Բայց ան որ կը խուսափի ենթարկուելէ այս նոր չուկային, չատ չատ գութի առարկայ կրնայ ըլլալ: Ու լրագրողին կարծիքով հոս է նոր Լիբանանի տգեղութեան ամէնէն յատակ փաստը:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԴ.

Պարոն Թորգոմ յարաճուն անձկութեամբ կը հետեւէր գործողութեան:

Իրիկուն եղած էր արդէն եւ չատեր մեկնած էին: Հիմա միմիայն Պայքար Լերան եւ Շանթ Ակումբի անդամները մնացած էին իրենց դիրքերուն վրայ:

Երրորդ անգամ, երբ Պարոն Թորգոմ հաշիւը նայեցաւ, ոսկեայ, Պօղոս Էֆէնտի 112 քուէ ունէր միայն, իսկ Մարզար Էֆէնտի 218 քուէ:

Ու հիմա դրեթէ չարունակաբար, Մարզար Էֆէնտի եւ իր կուսակիցներուն անունն էր որ կը հնչէր եկեղեցիին կամարներուն ներքեւ:

Ուսուցիչը անգամ մըն ալ իր ձեռքի թուղթին վրայ նայեցաւ, հապճեպով հաշիւ մը ըրաւ եւ թողլով իր տեղը դուրս ելլայաւ, ղէմը ելլողին հարցնելով.

– Ո՞ւր է ընկերը Սուսերեանցը:

Այս վերջինը իր սպայակոյտով չորս պատուած, ժուռ կուգար եկեղեցիի բակին մէջ:

– Պարտուեցա՞նք, դոչեց Պարոն Թորգոմ, իր ընկերոջ քով վազելով:

– Պէտք չէ պարտուիլ, պատասխանեց միւսը պաղարիւնով:

– Եւ սակայն հաշիւը մէջտեղն է:

– Քուէհամարը վերջացա՞ւ:

– Ո՛չ տակաւին, բայց արդէն Մարզար Էֆէնտի եւ իր կուսակիցները 264 ձայն չահած են, իսկ մենք միայն 131 ... եթէ մնացած բոլոր քուէները ալ Պօղոս Էֆէնտի չահի, ինչ որ անկարելի է, դարձեալ մեծամասնութիւնը Մարզար Էֆէնտիի կողմն է, քանի որ 264 ձայնը բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմէ:

Թուարանական այս պարզ յուցմունքը խոր տպաւորութիւն առաջ բերաւ:

– Դաւաճանեցին ուրեմն մեզի ղէմ, պոռաց Շանթ Ակումբի անդամներէն մին:

– Լռի՛ր, հրամայեց Սուսերեանց:

Յետոյ, ձեռքը ճակտին տարաւ վճռական որոշում մը տալու ձեւով եւ դոչեց.

– Տղե՛րք, առաջ անցէ՛ք, պէտք է բռնկանել այս ընտրութիւնը:

Եւ դաւաղանը ճօճելով, մտաւ եկեղեցիէն ներս: Մութը այժմ պատած էր ամէն կողմ եւ եկեղեցին լուսաւորուած էր մէջտեղի սեղանին վրայ դրուած մէկ քանի մոմերով:

Երբ մօտեցաւ սեղանին քով՝ խեղդուկ ձայնով մը դոչեց.

– Դադրեցուցէք գործողութիւնը...

– Ինչո՞ւ համար, հարցուց յաղթանդամ մարզը:

– Ապօրէն է այս ընտրութիւնը:

- Ի՞նչ պատճառաւ...

– Այո՛, ապօրէն է՛ չէնք ընդունիր, պոռչեցին չատ մը ձայներ:

– Ընդհակառակը չատ օրինաւոր կերպով կատարուեցաւ ամէն բան, դիտել տուաւ աւագերէցը:

– Ձեզմէ կայ, չըլլար, բեկանում՝ դոչեցին մէկ քանի ձայներ:

– Ժողովուրդին իրաւունքները ոտնակոխ եղած են...

- Ժողովուրդի ձայնը խեղդուած է...

– Շատ մը թաղեցիներու քուէ չէ պացած...

– Բեկանում, բեկանում...

– Կորսնցուցիք՝ անոր համար խնդիր կը հանէք, պոռաց ընկերը կայծունի, քուէարկութիւնը պիտի չարունակուի:

– Ժողովուրդը այսպէս կը պահանջէ, պարո՛ն, կարզացէք քուէները:

– Ժողովուրդը կը պահանջէ որ ընտրութիւնը չեղեալ նկատուի:

– Դուք ժողովուրդի անունով խօսելու իրաւունք չունիք:

– Մենք ենք ժողովուրդի հարազատ ներկայացուցիչները...

– Տղե՛րք, խորտակեցէ՛ք տուփը, հրամայեց Սուսերեանց:

Քանի մը երիտասարդներ առաջ նետուեցան տուփը առնելու համար, բայց միւս կողմէ ուրիշ երիտասարդներ զայն դրաւեցին:

Այն ատեն «Շանթ»ի անդամները յարձակեցան «Պայքար»ի անդամներուն վրայ եւ սարսափելի խառնիճաղանճ մը տիրեց եկեղեցիին մէջ:

– Ոտիկան, ոտիկան բերե՛ք, պոռացին մէկ քանի ձայները, բայց ո՛չ ոք ուշադրութիւն ըրաւ:

Աւարտեցաւ խառնակութեան մէջոցին քանի մը բառունցքի հարուած ընդունեց եւ ճիւպպէն պատռեցաւ: Ընտրական ժողովի անդամները կամաց մը կծիկը դրին:

Սուսերեանցի մէկ հրամանին վրայ երիտասարդ մը սկսաւ պատռել սեղանին վրայ մուգուած քուէները եւ թուղթերը:

Բայց ամէնէն կատաղի կռիւը կը մղուէր քուէատուփին չուրջը: Վերջապէս Շանթ Ակումբին չուրջը կրցան զայն ձեռք անցնել ու ոտքի հարուածով մը կոտրել եւ մէջի քուէները ջնջել: Ցաղթանակը Շանթ Ակումբին մնացած էր...

Երբ թաղին մէջ լսացուեցան եկեղեցին տեղի ունեցած դէպքերը, մեծ իրարանցում տեղի ունեցաւ: Մարզար էֆէնտիի կուսակիցները զայրացած՝ սպառնալիքներ սկսան տեղալ Շանթ Ակումբին դէմ:

Զէզոքները որ մինչեւ այդ օր հեռուէն դիտողներ եղած էին, իրենք ալ իրենց չէզոքութենէն ելլելով միացան Մարզարեաններուն եւ բուռն կերպով բողոքեցին տեղի ունեցած բռնաբարութեան դէմ:

Հետեւեալ օր, թերթերը երկարօրէն կը պատմէին Ք. թաղին մէջ տեղի ունեցած քուէարկութիւնը եւ այս առթիւ պատահած ցաւալի դէպքերը եւ Վարչութեան ուշադրութիւն կը հրաւիրէին:

Մարզար էֆէնտի երբ լսեց եղածները ուրացաւ:

– Թող ինչ որ կրնան ընեն, որպէսզի աղուոր մը խաղք ըլլան, ըսաւ:

Երեք օր ետքը, Ջորջչարթի, Վարչութիւնը իր սովորական նիստը կը դումարէր եւ կը զբաղէր Ք. թաղի ընտրութեան խնդրով:

Պատրիարքը, որ կը նախագահէր ժողովին, սա կարծիքը յայտնեց.

– Էֆէնտիմ, քանի որ թաղին մէջ երկու հակառակ կուսակցութիւնները կան՝ պէտք է երկուքին ալ զոհացում տալ, «վէկսլամ»:

– Այդ ի՞նչպէս կ'ըլլայ, Սրբազան, հարցուց ժողովականներէն մին:

– Առժամեայ թաղական Խորհուրդ մը կազմենք՝ մէջը երկու կուսակցութիւններէն ալ մարդիկ դնենք, լմնցաւ գնաց:

– Սրբազան այն ատեն խնդիրը աւելի կը կնճռոտի:

– Ընդհակառակն, մեր մէջ խնդիրները այս կերպով կը կարգադրուին:

(Շար. 79)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Լիոն–Վիլէօրպանի մասնաճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Յունուար 11–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իր նախկին ատենապետուհի՝

ՄԱՐԻԱՆ ՀԱՔԷԼԵԱՆԻ

արկածալի մահուան քառասունքին առթիւ,

ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MARSEILLE

EXPOSITION

Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »

Peintures - Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Vernissage
Vendredi 9 Janvier à partir de 18 heures

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Շաբաթ, Յունուար 10–ին, ժամը 16·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

⁂

SEJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (JURA) du **15 au 22 février** pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix :2.700 F. comprenant :
- **transport**
- **hébergement**
- **location et cours de ski**
- **remontées mécaniques**
- **assurance**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.
Date limite d'inscription: 20 janvier.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Նուբհան Իփլիքճեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց կնոջ եւ մօր՝ Սօնա Իփլիքճեանի մահուան 8–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ. – Դանիէլ Թուֆէնքճեան 300 Ֆրանք:

PREMIERE RETROSPECTIVE EN FRANCE
de l'œuvre de

Zareh Mutafian

(1907 — 1980)

ENVIRON 80 TABLEAUX et DESSINS
présentés du 9 au 26 Janvier
à la Mairie du XVIème arrondissement
71, avenue Henri-Martin, 75116 PARIS
M° Pompe

ENTREE LIBRE

Tous les jours sauf le dimanche
de 11h à 18h
Les jeudis 15 et 22 jusqu'à 20h30.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները՝ Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն. –

Սեպտեմբեր 1997

Պր. Պեռոյեան, Պր. Ժիրայր Գասպարեան 1000–ական Ֆր., Պր. Յարութիւն Գանտըզեան, Տէր եւ Տիկին Ֆերմանեան 500–ական Ֆր., Տիկին Շահպազեան 200 Ֆրանք:

Հոկտեմբեր 1997

Տիկին Նեաւլեան, Պր. Յովսէփ Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Գալայճեան 100–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզ 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սարմաքէշեան 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Կոնչուօղլու 500–ական Ֆրանք, Տիկին Մանսուրօղլու 200 Ֆր., Պր. Րաֆֆի Քայայէր 100 Ֆր., Տիկին Ճենոեբեճեան 500 Ֆրանք:

Նոյեմբեր 1997

Տէր եւ Տիկին Փիլիպոսեան 500 Ֆր., Տիկին Վէրժին Պիսէր 100 Ֆրանք, Տիկին Գումբուեան 200 Ֆր., Պր. Ալպէր Ճիճիրեան 500 Ֆր., Տիկին Կարապետ Նաւասարդեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

⁂

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Բագրատ Աբրահամեանէ իրենց խնամիին Գրիգոր Կիւլիւեանի մահուան առթիւ:

⁂

Ալֆորվիլլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է. – Պ. Գէորգ Շահինեանէ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գապիլեանէ 500 Ֆր., Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութենէն 1·000 Ֆր.:

14 FEVRIER 1998

RETENEZ CETTE DATE

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «*Astrig*» (Arnouville — Gonesse — Sarcelles — Villiers-le-Bel) organise son *BAL ANNUEL* dans la salle «*Charles Aznavour*» à Arnouville

Animation : ADISS HARMANDIAN.

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՐՍԷԼ

ՁՈՐԵՒԱՒԹԻ, Յունուար 7
Ճիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ Ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագին՝ Հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալներուն:

ԻԻՂԱՓԻՆ. – Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առթիւ մի մոռնաք րերել ձեր նուէրը իրրեւ Իւղափին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Ս. Լուսաւորչի կանթեղը:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԽԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ Պր. Մեսրոպ Ազամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողները ու բարեկամները Ամանորի Հանդէսին, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 16–ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Djavo Chant*» / *St-Jérôme Marseille*
organise

Noël Arménien

Samedi 10 Janvier à 20 heures 30
Repas et Ambiance
Animation D. J. VANICK
M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile,
13001 MARSEILLE
Pour tout renseignement téléphoner au :
04 91 61 10 82 — 04 91 66 08 03
04 91 70 00 32

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint Bazile 13001 Marseille

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Խտուար Տէրվիզեան խումբ
Հայ Մշակոյթի Տուն
Կիրակի, Յունուար 11

Ժամը 14·30 – Խամաճիկի ներկայացում, Ալլօ Կազանդ պապա թեմադրում Նուէր Քուբուչեան, խմբերդ, արտասանութիւն, պար:

Ժամը 16·30 – ՂՕԹՕ – բաժանելիք արժէքաւոր նուէրներ:

LE PERE NOEL

vous attend à

l'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h
à la Salle des Fêtes
«*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX
PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN

Renseignements
à l'*Ecole Tebrotzassère* :
01 43 81 01 72

Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy —
Salle à 200 mètres.

Entrée gratuite

Concours de Musique de Chambre WARDAN SARXIAN

1997 — 1998 / 2ème année

28 — 29 — 30 MARS 1998

organisé par le *Centre Culturel SAHAK-MESROP*
Directeur : *KHATCHIG YILMAZIAN*

Permanence: 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70 — Fax : 04 91 77 89 28

Règlement du Concours

1) Le coucours est public et ouvert à tous les musiciens sans limite d'âge.
2) Tous les morceaux seront exécutés sans reprises et dans les mouvements indiqués.
3) Le concours comprendra deux œuvres de style différent au choix des candidats: l'une pour l'éliminatoire, l'autre pour la finale.
4) Les décisions du Jury sont sans appel. Le Jury se réserve le droit d'interrompre les exécutions jugées insuffisantes.
5) Toute demande de renseignements doit être accompagnée d'une enveloppe timbrée.
6) Les éditions indiquées sont obligatoires. Les photocopies sont strictement interdites par la loi.

Le concours aura lieu du 28 au 30 Mars 98
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Eliminatoires : samedi 28 mars
Eliminatoires : dimanche 29 mars
Final du concours : lundi 30 mars à 20 heures 30

ECHELLE DES RECOMPENSES ET PRIX SPECIAUX
Premier Prix : 5 000 F
Deuxième Prix : 3 000 F — Troisième Prix : 2 000 F

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
JEUDI
8 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ ցառաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.285 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.285

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿԵՐՈՒ հարցը օրէ օր ծանր կ'առնէ Ֆրանսայի մէջ, չատ նեղ կացութեան մատնելով բազմատարր կառավարութիւն մը որու կազմ մը նախարարները զօրավիղ են չարժումին (համայնավար եւ կանաչ)։ Յունուար 7–ին, գործազուրկերու կողմէ զրաւուած կեդրոնները թիւը 28–ի բարձրացած էր եւ նոյն օրն ալ գոյց մը տեղի կ'ունենար ԻՒՆԷՏԻՒՔ–ի (Գործազրկութեան ապահովագրութեան մարմին) կեդրոնատեղիին (Փարիզ 12–րդ թաղամաս) առջեւ, ուր վարչական խորհուրդը ժողով կը գումարէր։ Հաւանական կը նկատուէր որ Նիքոլ Նոթայի (ԻՒՆԷՏԻՒՔ–ի նախագահուհի) Մ. Պլոնտէլի եւ ուրիշներու յայտարարութիւնները այն մասին որ բողոքողները գործիք են կարգ մը հոսանքներու (կ'ըսուի թէ չարժումը կը շրջապատեն տրոցկիստներ ալ) աւելի լարած է մթնոլորտը։ Պահանջը միշտ կը վերաբերի Ծննդեան 3000 Ֆր. պարգեւի մը եւ նուազագոյն օգնութեան յաւելման, բայց, ԻւնԷտիֆ–ը արամադիր չէ եւ գործատիրութեան ներկայացուցիչն ալ (վարչութիւնը կը բաղկանայ սենտիքաններու եւ գործատիրութեան անդամներէ) չատ խիստ կերպով արտայայտուած է, յայտարարելով՝ «գործազրկութեան ապահովագրութեան դրութիւնը» ընկերային օգնութեան գրասենեակ մը չէ։ ԻՒՆԷՏԻՒՔ–ը այն մարմինն է որ կը ստանայ գործազրկութեան նպաստը եւ կ'որոշէ անոր բաշխումը, ԱՍԵՏԻՒՔ–ն ալ այն մարմինը որ կը կատարէ վճարումները։ Բողոքը առաջին մարմինին դէմ է, զրաւուած են երկրորդին գրասենեակները։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ մէջ ընկճած իսրայէլեան, թրքական եւ ամերիկեան միացեալ ռազմափորձերը կը չարունակեն իրարանցում ստեղծել արաբական երկիրներու մէջ, Իրան ալ կը բազմապատկէ բողոքները։ Սուրիական «Թէշրին» կառավարական օրաթերթին համար այս ռազմափորձերը «չարճախոտական տրամադրութիւնները կը ցոլացընեն» Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի արաբական երկիրներու դէմ։ Ոչքան ալ Ուաշինկթըն չնայ մեղմացնել մթնոլորտը, չրջանի երկիրները խնդրոյ առարկայ կ'ընեն Իսրայէլի խաղաղասէր մտադրութիւնները եւ Թուրք – Իսրայէլեան այս գործակցութիւնը բոլոր պատճառներն ունի լարելու համար չրջանին մթնոլորտը։ Ներկայիս երկու իսրայէլեան, երկու թրքական եւ մէկ ամերիկեան նաւեր սկսած են ռազմափորձերը։ Յարդ, Իսրայէլի եւ Թուրքիոյ սերտ կապերը բացայայտ չէին եւ թէ – Աւիվի համալսարանէն՝ Ամիքան Նաչմանի կը բացատրէր «Ֆայնաճիլ թայմզ»ի մէջ. – «Թուրքերը ծածուկ կը պահէին մեր յարաբերութիւնները, ինչպէս ծածուկ կը պահուին հոմանուհիի մը հետ յարաբերութիւնները, արաբական բուռն հակազդեցութիւններու վախով։ Այդ վախը վարատած է Իսրայէլ – Պաղեստին խաղաղութեան գործընթացով»։

ՊԱՊը ընդունելով Թուրքիոյ վատիկանի նոր դեսպանը, դրուատած է այդ երկրին մէջ տիրող կրօնական ազատութիւնը։ Ըսած է թէ հոն ապրող կաթողիկէները թիւով քիչ ըլլալով հանդերձ, հոգեւին կապուած են այդ հողին։ Շնորհակալութիւն ալ յայտնած է որ Քրիստոսի Ծնընդեան 2000–րդ տարեդարձին Թուրքիա կը պատրաստուի որպէս առանձր հիւրընկալել Քրիստոնեաները։ Յայտնելով թէ խոր յարգանք ունի Թուրք ժողովուրդին նկատմամբ, Յովհ. Պօղոս Բ. բարօրութիւն ու խաղաղութիւն մաղթած է Թուրքիոյ։

ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ աքսորը դէպի Եւրոպա միջազգային տագնապի ընոյթ առած է եւ ամէնէն մահոդ երկիրը Գերմանիան է որ վերջին կայքն է այդ Քիւրտերուն, Իտալիան անցքի ճամբայ մը ըլլալով։ Հոմ միշտ տրամադիր է ապաստանի իրաւունքին։ Յունուար 8–ին, հոն պիտի հաւաքուին 6 երկիրներու (Թուրքիա, Յունաստան, Իտալիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Հոլանտա) ոստիկանութիւնները ուր Իտալիա քանի մը կէտերէ բաղկացած առաջարկ պիտի ընէ։ Ասոնց կարդին՝ աւելի սերտ գործակցութիւն մը ապահովութեան մարմիններուն միջեւ պայքարելու համար զանազան մաֆիաներուն դէմ, աւելի ուշադիր հսկողութիւն մը մեկնակէտ եղող երկիրներուն մէջ եւ աւելի խիստ հակակշիռ Ալպեան չրջանը։

ԱԼԺԵՐԻԱ բացարձակապէս կը մերժէ որեւէ քննիչ յանձնախումբ իր հողամասին վրայ եւ Ամերիկայի ու Եւրոպայի դիւքորոշումները այդ առընչութեամբ միջամտութիւն կը նկատէ իր ներքին գործերուն։ Վերջին երկու օրերու ընթացքին 160 հոգի եւս սպաննուած էին եւ օրէ օր չարդերը աւելի վայրագ բնոյթ կ'առնեն ու կը ծաւալին։ Այս էր դիւանագիտական պատճառը որ Ամերիկա եւ Եւրոպա դադրին դիտորդ դեր մը պահելէ եւ փորձեն ճար մը գտնել, բայց Ալժերիա վճռապէս դէմ է։ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը առաջարկած է որ եւրոպական թրոյքա մը երթայ Ալժերիա տեղւոյն վրայ քննութիւններ կատարելու եւ ի հարկին օգնելու համար իշխանութիւններու ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ եւ Ֆրանսա ալ զօրավիղ եղած էր Գերմանիոյ։ Ալժէրի իշխանութիւններու դլխաւոր թիրախը Ֆրանսա կը մնայ, կրօնական հարցերու նախարարն ալ ամպաստանած է Ֆրանսան որ «ահարեկչական խարխափներու» ապաստան կուտայ եւ կը հակազդէ զառնութեամբ ի տես իր ազդեցութեան նուազումին Ալժերիոյ մէջ։

ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱԿԱՆ նախկին խորհրդային հինգ հանրապետութիւններու – Ղազախստան, Կիրգզստան, Տաճիկիստան, Թուրքմէնիստան եւ Ուզբեկիստան – նախագահները ժողով մը գումարած են Յունուար 5–ին Թուրքմէնիստանի մայրաքաղաքին մէջ, քննելու համար կազմ ու քարիւղի իրենց հարուստ պաչարներուն մատակարարման եւ այդ ուղղութեամբ համագործակցելու նիւթը։ Մէկուկէս ժամուան հանդիպումի մը ճեռք առնուած են ուժանիւթէն զատ փոխադրութեան, օդային երթեւեկի, հաղորդակցութեան հարցեր։

«ՀԱՑԱՍՏԱՆ ՄԵԿՈՒՍԻ ԿԸ ՄՍԻ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ»

«FINANCIAL TIMES»
(6/1/98)

Թերթը Սելինա Ուիլիըմսի յօդուածին ընկերացուցած է երեւանեան փողոցի առեւտուրէն նկար մը եւ քարտէս մը։ Յօդուածը կը ներկայացնէ չատ խորհրդային տարիներու ընդհանուր պատկերը, չեչտելով Ղարաբաղի հարցը լուծելու կարեւորութիւնը երկրին տնտեսական բարօրութեան համար, արձագանգելով Լ. Տէր–Պետրոսեանի տեսակէտին։ Կը յիչեցնեն Թուրքիոյ կիրարկած չրջափակումը, Ադրբեջանի քարիւղին Բաքուի ընձեռած առաւելութիւնը, Վրաստանի անցքի ճամբայ ըլլալու հանգամանքը եւայլն։ Կ'ըսուի թէ ընտրութեան խարդախութեան ամբաստանութիւնները Ղարաբաղի հարցին լուծումի մը մղելու մեծ ուժեր չեն ճգած նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի որուն ընդդիմադիրը է նոյնիսկ իր վարչապետը՝ Ղարաբաղի նախկին նախագահ Ռ. Քոչարեան։

Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ ներկայի անելին չատերժացումը մեծ սպառնալիք է Հայաստանի համար որուն Ռուսաստանի հետ սերտ կապերն ալ կրնան չրջանին փափուկ կայունութիւնը խանգարել եթէ Ադրբեջան եւ Վրաստան առաւել հզօրանալով Մոսկուայէն բոլորովին անկախանան։ Գրութիւնը կ'ըսուի այս մասին քաղաքական դէտի մը խօսքերով. «Կովկասը եռոտանի աթոռակի մը կը նմանի. եթէ ոտքերէն մէկը չիշուի, ամբողջ շրջանը կրնայ փուլ գալ»։

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

«ՄԵՆՔ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒԱՏԵՍՕՐԷՆ ԿԱՐՈՂ ԵՆՔ ՆԱՅԵԼ ԱՊԱԳԱՅԻՆ»

Սիրելի հայրենակիցներ,

Հայաստանի անկախութեան եօթերորդ տարին մենք թեւակոխում ենք որպէս քաղաքականապէս եւ միջազգայնօրէն լիովին կայացած, տնտեսական եւ ներքաղաքական որոշակի կայունութեամբ բնութագրուող, բայց նաեւ բազմաթիւ առօրեական խնդիրներով ծանրաբեռնուած պետութիւն, որը դժբախտաբար դեռեւս չատ հեռու է մարդկանց նուազագոյն պահանջները բաւարարելու եւ արժանապատիւ կեանք ապահովելու սոցիալական պատկերացումից։

Անցնող տարում արձանագրուած դրական միտումները, սակայն, յոյս են ներչնչում, որ առկայ կենսական խնդիրների լուծման տեսանկիւնից մենք աւելի լաւատեսօրէն կարող ենք նայել ապագային։

Կարծում եմ, որ 1997 թուականը լիովին արդարացրեց այն կանխատեսումը, որ Հայաստանն անցել է տագնապների, ցնցումների, արմատական ու ցաւոտ վերափոխումների չրջանը եւ մտնում է խաղաղ, ստեղծագործ աչխատանքի, երկրի սոցիալ–տնտեսական իրավիճակի եւ քաղաքական ու հասարակական յարաբերութիւնների աստիճանական բարելաւման, պետութեան բարեկարգման, իչխանութեան կառոյցների գործունէութեան ներդաչնակման եւ արդիւնաւէտութեան բարձրացման բնականոն հանգրուան։

1997 թուականը նչանակալից էր յատկապէս երկրի ներքաղաքական իրավիճակի կայունացման եւ սոցիալ–տնտեսական ոլորտում կարգուկանոնի հաստատման տեսակէտից՝ մանաւանդ ակնառու նախորդ տարուայ անախորժ իրադարձութիւնների եւ տնտեսական լճացման անհանգստացնող երեւոյթների ֆոնի վրայ։

Բաւականին յուսադրող վիճակ է ստեղծուել հարկային ու մաքսային պարտաւորութիւնների կատարման եւ վճարումային կարգապահութեան բարձրացման գործում, որը ոչ միայն հնարաւորութիւն է տալիս նախատեսուած ժամկէտներում իրականացնել պիւտճէի ծախսերը, այլեւ ապահովել կազի կանոնաւոր մատակարարումը՝ դրանով իսկ լուծելով երկրի էներգետիկ ապահովուածութեան կարեւորագոյն խնդիրը։

Որոշակիօրէն կանոնաւորուել եւ անհրաժեչտ թափ է ստացել սեփականաչնորհման գործընթացը։ սեփականաչնորհուած փոքր օբյեկտների թիւը արդէն հասել է չուրջ վեց հազարի, իսկ արտադրական ձեռնարկութիւնները՝ աւելի քան հազար երկու հարիւրի։ «Արմէնթէք»ի գործարքի չնորհիւ առաջին լուրջ յաջողութիւնն է արձանագրուել նաեւ միջազգային աճուրդների բնագաւառում, որը որպէս մեր երկրի վստահելիութեան փորձաքար, կարող է դառնալ ապագայ չահաբեր գործարքների դրաւականը։

Լուրջ քայլեր են արուել Հայաստանի բանկային համակարգի առողջացման եւ ամրապնդման ուղղութեամբ։ Զգալիօրէն աճել են կենտրոնական բանկի արտաքին պահուստները։ նախորդ տարեվերջի 168 միլիոն տոլարի դիմաց դրանք այսօր կազմում են աւելի քան 240 միլիոն տոլար։

Հսկայական աչխատանք է կատարուել ֆինանսա – տնտեսական օրէնսդրութեան կատարելագործման բնագաւառում։ Շահութահարկի, եկամտահարկի, աւելացուած արժէքի հարկի եւ պարտադիր սոցիալական ապահովագրական վճարների մասին ընդունուած նոր օրէնքները նպաստեցին թեթեւացել է աչխատաւորների եւ գործատուների հարկային բեռը, որի դրական ազդեցութիւնը արտադրութեան վերականգնման, ներդրումների ներգրաւման եւ արտահանման ընդլայնման գործում, մասնագէտների գնահատմամբ, ի յայտ պէտք է գայ արդէն իսկ յառաջիկայ տարուայ ընթացքում։ Գործարարութեան խթանման առումով կարեւոր ազատականացնող յատկեցումներ են կատարուել նաեւ հարկերի եւ բանկային գործունէութեան մասին ընդունուած այլ օրէնքներում։

Անցնող տարում որոշակի նախադրեալներ են ստեղծուել նաեւ ժողովրդի սոցիալական վիճակի բարելաւման առումով։ Նկատելիօրէն կարգաւորուել է կենսաթոչակային հիմնադրամի գործունէութիւնը։ Յաջորդ տարուայ պիւտճէում նախատեսուած է 30 տոկոսով բարձրացընել պիւտճէտային՝ աչխատողների աչխատավարձը, այդ թուում՝ ուսուցիչների։ սկսած Յունուարի 1–ից, իսկ միւս՝ երկրորդ կիսամեակից՝ տարուայ ընթացքում երկու հանդրուանով։ Առկայ միջոցների արդիւնաւէտ օգտագործման եւ սոցիալական արդարութեան ապահովման տեսակէտից կարեւոր միջոցառում կը հանդիսանայ նաեւ Յուլիսի 1–ից ներդրուող ընտանեկան նպաստների համակարգը, որի ձեւաւորման աչխատանքներն արդէն մօտենում են աւարտական փուլին։

Այս ամէնի հետ մէկտեղ, սակայն, 1997 թուականին տնտեսութեան ոլորտում տեղ են գտել նաեւ մի շարք մտահոգիչ երեւոյթներ, որոնց յաղթահարումն յառաջիկայ տարում գառնալու է կառավարութեան առաջնահերթ խնդիրը։ Դրանք են տնտեսական աճի նախատեսուածից ցածր տոկոսը, արտահանման կրճատումը եւ բարձր սղաճը, որոնց խորքային

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵԾԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐՈՒ ԴԱՏՈՒՄՈՎ...

Նազարէթ Թօփալեանին

*Որոշ յապաղումով կարդացի «Ցառաջ»ի Հոկտեմբեր 21–ի թիւին մէջ հրատարակուած Նազարէթ Թօփալեանի յօդուածը, որ նախ զարմանք պատճառեց ինծի թէ՝ ի՞նչ առիթով անցեալի բարեկամ մը կը նսեմացնէ յիշած ըլլալ պիս եւ ապա նաեւ ուրախութիւն՝ անոր համար որ Թօփալեան առ հասարակ մարդու բան ձօնելու սովորութիւն չունի՝ ինչպէ՞ս պատահեր է որ զաղափարը ունենայ է իմ անունիս յօդուած մը ձօնելու. հետեւաբար, խորհեցայ, արտասովոր բան մը պէտք է պատահած ըլլայ որ իմ երբեմնի բարեկամս, բացառութիւն մը ընելով իր սովորութեան մէջ, բարեհաճած է ամբողջ յօդուած մը ձօնելու ինծի: Նախքան յօդուածը կարդալս՝ արդէն երախտապիտակն զգացում մըն ալ սկսած էր միտքիս մէջ սահմանուիլ այս ապաժամ չնորհին համար: Յօդուածը կարդալէ ետք միայն վերահասու եղայ թէ քիչ մը վաղաժամ էր ոգեւորութիւնս: Արդարեւ, յօդուածագիրը վրդոված է որ Երեւանի մէջ բացուող Թէքէեան կեդրոնին անունը չէնքին ճակատին արձանագրուած է հայաստանեան արդի արեգեանական ուղղագրութեամբ եւ ոչ թէ մեր դասական ուղղագրութեամբ: «Թող խնայուէր աւաւան...» վերնագրուած յօդուածը պայրագին կ'ըսէ.– «Ծիծաղելի պիտի նկատուէր պարագան, եթէ ողբերգական չըլլար: Յարգանքի կենցաղագիտական տարրական կանոնները անտեսող, Թէքէեանի անունը հայրենի վիճելի ուղղագրութեան ենթարկող որոշումն ու անոր գործադրումը կը խլեն ահա հմայքը հարազատ անունէն բխող: Լեզուական գետնի վրայ մեր տարակարծութիւնները աՙյս աստիճանի անհաշտ ու այլամերժ, անհանդուրժողական են դարձեր, որ օբէնիճն –եւ իՙնչ օբէնիճ– խստութեան ենթարկենիճ իր անունը»:

Վերեւի յափշտակիչ եւ ձրի հաստատումը ենթադրել կուտայ որ կարգ մը մարդիկ քով քովի են եկած եւ երկար բարակ մտածելէ ետք հարց են տուեր թէ բանաստեղծին կամ նոր կեդրոնին անունը Թէքէեա՞ն պէտք է գրուի թէ՝ ԹԵՔԵՅԱՆ, եւ որոշած կ'ըլլան վերջինին վրայ, որովհետեւ «անհանդուրժողական օբէնքը» այդպէս կը պահանջէ: Եւ քանի իմ երբեմնի բարեկամս պիտի թէ առ հասարակ դիւրին եղած է ուրիշին մեղքը փաթթել իմ վիզիս՝ չնորհը ըրած է իր յօդուածը ձօնելու մեզաւորիս:

Մեր ծանր պայմաններուն ներքեւ նման կոթողային ծրագրի մը իրագործումը այնքան անտանելի մտահոգութիւններով ու խնդիրներով լեցուն է որ միայն Թօփալեանի յօդուածը կարդալէ ետք, բայման օրուան լուսանկարները դիտելով է, որ, արդարեւ, անդրադարձայ թէ իրաւ ալ չէնքին ճակատին գրուած է ԹԵՔԵՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ: Ծառին եռին անտառը չահանող բարեկամի մը պէտք ունէինք որ այս անքաւելի՛ մեղքը մատնացոյց ընէր մեզի: Եթէ չհաչուենք յօդուածին սկիզբը կէս բերանով յայտնուած գնահատականը՝ քիչ կը մնայ որ մեզի թելադրուի թէ պէտք է վար առնել ամբողջ չէնքը այս սխալ ուղղագրութեան համար...

Բարեբախտաբար բայման հանդիսութեան ընթացքին քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեան պէտք եղած ձեւով բնորոշած էր նշանակութիւնը այս նոր կեդրոնին՝ իբրեւ սփիւռքահայ մշակութային ամէնէն չօչափելի ներդրումը Հայաստանի մէջ՝ անտեսել կարենալու համար հաւկիթի մէջ մազ փնտռող այս դիտողութիւնը:

Բոլոր անոնք որ գացած էին Երեւան նոր կեդրոնին բացման մասնակցելու՝ առաջին հերթին իրենց մխիթին մէջ ունէին հպարտութիւնը իսկապէս հսկայական կոթողի մը իրականացումը տեսնելու, որ գոյութեան կոչուած էր նոյնքան մեծ զոհողութիւններով եւ անբնականօրէն մեծ արուեստական արգելքներով: Ոչ ոք այնտեղ գացած էր Հայաստանի ուղղագրական հարցը լուծելու, որ կարծեմ քիչ մը աւելի բարդ է եւ աւելի երկար ժամանակի կը կարօտի. եւ չի նմանիր Սփիւռքի տաք անկիւններու կակուղ բազմոցներուն վրայ նստած քննադատելի մանրուքներ դնելու զուարճութեան:

Ի դէպ, Հայաստանի մէջ ոչ ոք կը պարտադրէ Սփիւռքահայուն, կամ ուրիշ ոեւէ մէկուն արեգեանական ուղղագրութիւնը գործածելու. եւ Թօփալեանի ճօնին արժանացող նուաստս եթէ մոլեռանդութիւն մը ունի՝ այդ ալ սահմանուած է արեւմտահայ լեզուի եւ դասական ուղղագրութեան պահպանման: Պատմութեան համար կ'ուզեմ այստեղ արձանագրած ըլլալ թէ երբ վեց տարիներ առաջ Հայաստան կը գտնուէի «Ազգ» թերթի հիմնադրութեան առաքելութեամբ, նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանին հարց տուի թէ ինք որեւէ թելադրութիւն ունէ՞ր ընելիք: Նախ զղուշացաւ թելադրութիւն ընելու եւ ապա աւելցուց. – մէկ թելադրութիւն որ կ'ուզէի ընել այն է թէ Դուք պէտք է դասական ուղղագրութեամբ հանդէս գաք:

Որքան ալ սիրտս կը խօսէր նախապահին թելադրութիւնը՝ հետեւեալ բացատրութիւնը տուի իրեն՝

– Արդէն մեր ժողովուրդին եւ դասական ուղղագրութեան միջեւ անջրպետ մը ըստեղծուած է, արդէօք վնթերցողին եւ մեր թերթին միջեւ պատնէշ մը կանգնած պիտի չըլլա՞նք առաջին օրէն այդ ուղղագրութիւնը պարտադրելով ժողովուրդին: Զտեսա՞ք ի՛նչ պատահեցաւ Ռափայել Իշխանեանի կողմէ հրատարակուող «Ուլբաք» թերթին որ ամբողջութեամբ լոյս կը տեսնէ դասական ուղղագրութեամբ: Տասներկու հազար տպաքանակով սկսած էր եւ արդէն այդ տպաքանակը իջած է երկու հազարի:

– Ես կը կարծեմ որ տպաքանակի անկումին մէջ աւելի դեր ունի թերթին բովանդակութիւնը եւ ոչ անպայման ուղղագրութիւնը, – պնդեց նախագահը:

Այդ թելադրութեան հիման վրայ էր որ թերթին հիմնադիրներս ժողով գումարելով – եւ այս անգամ իրապէս եւ գիտակից կերպով – որոշեցինք որ դասական ուղղագրութեամբ գրուած սփիւռքահայ գրողներու յօդուածները հրատարակուին դասական ուղղագրութեամբ իսկ արեւելահայ գրողներու ուղղագրութիւնը պահէի ինչպէս որ է. դոնէ այդ կերպով հայաստանցի ընթերցողը հետզհետէ կ'ընտելանայ դասական ուղղագրութեան եւ երբ օր մըն ալ պաշտօնապէս սեղան բերուի ուղղագրութիւնը փոխելու հարցը՝ այնքան ալ խորթ ու դժուար ընդունելի չըլլար դասական ուղղագրութիւնը հասարակութեան համար: «Ազգ»ը այդ ըսկզբունքով ալ սկսաւ հրատարակուիլ եւ աւանդութիւն դարձուց գայն: Սակայն տակաւին ոչ ոք ինծի յօդուած ձօնած է այդ ճակատագրական որոշման մէջ իմ կատարած դերիս համար...

Հայաստանի մէջ այսօր ամէն ինչ դըժուար է. ժողովուրդը ունի իր սնունդի մտահոգութիւնները, երկրին սահմաններն ու Ղարաբաղը պաշտպանելու հրամայականները և ամէնօրեայ բաղում ծանր տագնապներ, և ուղղագրութիւնը փոխելը ըստիւոքի հանդիսատ անկիւններէն վճիռներ արձակելով չէ որ պիտի իրականանայ: Ժողովուրդը պիտի անցնի այն միւնոյն դժուարութիւններէն, չփոթութիւններէն, ու ծիծաղելի անհասկացողութիւններէն, որոնցմէ անցաւ ան, երբ իրեն պարտադրեցին արեւելահայկան ուղղագրութիւնը: Ցիշենք այստեղ Սարուխանի քիչ մը դռնիվիկ մէկ երգիծանկարը որ ուղղագրութեան փոփոխութեան առիթով գծուած էր, եւ որուն պատմութիւնը հետեւեալն էր – Ընտանիքի մը հայրը օրուան թերթը չկարենալով դանել, սպասուհին կը դիմէ ու կը հարցնէ թէ ո՞ւր է օրուան թերթը, եւ սպասուհին, քիչ մը վախնալով, կը պատասխանէ. «Պարոն երբ վրան... Որաթերթ կարդացի...»

Երբ քանի մը տարի առաջ սքանչինաւեան երկիրներէն մէկը որոշեց լինքնաշարժերը փոխանակ ձախէն քշելու աջէն քշել՝ ամբողջ երկիրը կանգ առաւ քանի մը օր: Եւ սքանչինաւեան երկիրները աշխարհի վրայ ամէնէն քիչ հոգ ունեցող երկիրներն են:

Այս բոլորը բնականաբար չեն գրուիր ի պաշտպանութիւն արեգեանական ուղղագրութեան պահպանման, այլ պարզապէս բացատրելու համար հարցին դժուարութիւնները:

Մանուկ Աբեղեանը, բնականաբար թըշնամին չէր մեր լեզուին, հակառակ որ Աճառեան տուած էր անոր մասին իր վճիռը, ըսելով՝

– Անգլեականի մէջ հաշիւ պիտի տաս Մեսրոպին...

Ուղղագրութեան բարեփոխութեան իր ծրագիրը վաղուց հրապարակ հանած էր Աբեղեան, բոլշեւիզմէ հատատուամէն չատ առաջ, իր մկ ուսումնասիրութիւնը հրատարակելով Մայր Աթոռ «Արարատ» հանդէսին մէջ, տակաւին 1900–ական թուականներու սկիզբը: Սակայն սովետական իշխանութիւնը անոր մէջ տեսաւ մեր ժողովուրդը իր արմատներէն կըտրելու պատեհութիւնը: Եթէ կար լեզու մը որուն ուղղագրութիւնը պարզեցուելու կարիք չունէր՝ այդ ալ արեւելահայերէնն էր որովհետեւ Արեւելահայերը բոլոր դիրերը կը հնչեն իրենց մեսրոպեան հարազատութեամբ. մենք է որ կորսընցուցած ենք մեր այբուբենին կարգ մը տառերուն հնչիւնային արժէքները: Բայց այսօր բարդ եւ է անլուծելի հարցի մը վերածուած է մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադառնալու պահանջը Հայաստանի մէջ: Թող չվհատի Թօփալեան բարեկամս, ինչպէս ես վհատեցայ, եթէ խոսուն օրինակ մը ներկայացնեմ այստեղ: Անցեալ Հոկտեմբերին երբ զգացած էի Հայաստան ԹԵՔԵՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆի բացմանն ներկայ գտնուելու, առիթը ունեցայ այցելելու նաեւ Աբովեան Մանկավարժական Ինստիտուտը, որուն դասախօսներէն արեւմտահայ եւ մասնաւորաբար՝ պոլսահայ ղրականութեան մասնագէտ Սուրէն Դանիէլեան հրաւիրած էր զիս արեւմտահայ ղրականութեան որեւէ մէկ նիւթին մասին խօսելու, վստահեցնելով զիս թէ բացառիկ հետաքրքրութիւն մը ոգեւորած է ուսանողութիւնը արեւմտահայ ղրականութեան նկատմամբ: Հայ ղրականութեան հետեւող ամբողջ ուսանողութիւնը համախմբուած էր լսարանի մը մէջ եւ իրապէս ալ պատրաստ էր ընկալելու արեւմտահայ ղրականութեան մասին ըսուած ամէն խօսք: Սակայն դասախօսութեան սկսելէ առաջ լսի թէ ես հարցում մը ունէի իրենց ուղղելիք, եւ քացարձակ լռութեան մէջ հարց տուի:

– Ձեզմէ ո՞վ համաձայն է փոխելու ներկայ ուղղագրութիւնը եւ վերադառնալու դասական ուղղագրութեան:

Գրեթէ ոչ ոք ձայն հանեց ու քանի մը հոգի միայն «ոչ» պոռացին, եւ հարցումս փոխելով կրկին ըսի՝ «Ո՞վ հակառակ է դասական ուղղագրութեան վերադառնալու»: Այս անգամ բոլորը միասին մատ վերցուցին. հարիւրէ աւելի ուսանողներ: Ի դէպ փնտռեցի մէկ ուսանող որ համաձայն ըլլար դասական ուղղագրութեան վերադառնալու: Եւ ըսել թէ այս ուսանողներն են որ վաղը պիտի դառնան հայ լեզուի ու ղրականութեան ուսուցիչները Հայաստանի մէջ եւ դուրս նաեւ արտասահմանի:

Քիչ մը վհատած, եւ հիւրի կենցաղավարութիւնս ալ մէկդի դրած, այս անգամ տուի իմ փոքրիկ քարոզս, ի պաշտպանութիւն մեսրոպեան ուղղագրութեան, ըսելով.–

– Դուք ի՞նչպէս պիտի դիմաւորէք 21–րդ դարը ուր ամէն օր հարկադրանքին առջեւ պիտի դտնուիք նոր բառ մը կերտելու՝ բնորոշելու համար գիտական նոր երեւոյթներն ու զաղափարները: Սովետները փոխեցին մեր ուղղագրութիւնը որպէսզի չճանչնանք մեր լեզուի անցեալը: Ան որ կ'ուզէ նոր բառակերտում ընել պէտք է դիտնայ մեր մեսրոպեան ուղղագրութիւնն ու զրարարը, բառերը ատուդասրանելու եւ տեսնելու թէ ինչպիսի անհուն կարելիութիւններ կան այնտեղ նոր բառեր կերտելու: Մեզ այդ հնարաւորութիւններէն զրկելով հարկադրեցին որ ապատինէինք օտար բառերու փոխառութեան: Նոր բառակերտում հնարաւորութիւնէն զրկելով մեզ՝ ազգատացուցին մինչեւ անդամ մեր սովետահայ դըպրականութեան լեզուն: Նոյնիսկ անուանի ու տաղանդաւոր գրողներ չկրցան ապահիլ այդ ազդատ լեզուի կապանքներէն: Միայն Պարոյր Սեւակի, Գուրգէն Մահարիի, Վիգէն Խեչումեանի եւ քանի մը այլ գրասրաց իմացող գրողներու լեզուն է որ ճոխացաւ, որովհետեւ անոնք ունէին բառակերտումի բանալին:

Այս բոլորը ըսելէ ետք, դարձեալ փորձ մը ըրի տեսնելու համար թէ յաջողա՞ծ էի որեւէ միտք փոխել, դժբախտաբար դարձեալ դիմաւորուեցայ միեւնոյն լռութեամբ:

Եթէ Նազարէթ Թօփալեան համարձակի Հայաստան երթալու, հաւանաբար փափաքի յօդուած մըն ալ ձօնել Մանկավարժականի ուսանողութեան: Բայց պիտի չուզէի փորձել իր տրամաբանութեամբ լուծել իսկապէս կնճռոտ այս հարցը:

Արդարեւ, ան հարցումով մը կ'աւարտէ իր յօդուածը՝ միեւնոյն առեն իր հարցումին պատասխանելով ուրիշ հարցումով մը. «Ի՞նչ պիտի ըսէր ինքը, եթէ յանկարծ, «իր յաւիտենական հանդիստէն հանդչելու համար, ինչպէս կ'ըսէ Ժան Ժիրօտու, այլի դար այս աշխարհ, եւ առանց հանդիպելու Լիբանան կամ Ամերիկա ու Գանատա, բացառիկ ուախտազնացութեան երթալու պէս, ուղեւորուէր դէպի երեւան եւ հոն տեսնէր նորակառոյց կեդրոնը՝ ճակատին՝ մեծատառ անունը: Պիտի չըսէ՞ր վարանոտ ապշանքով.

– Այս Թէքէեանը ո՛վ է...»:

Այս մխիթարն ալ արամաբանութեամբ ալ կրնանք Մեսրոպ Մաշտոցը իջեցնել երկինքէն եւ ուխտի տանիլ Հայաստան: Մեսրոպ, որ կարծեմ Թէքէեանէն փիչ մը աւելի կշիռ ունի մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ, ի՞նչ պիտի ըսէր արդեօք այդ առիթով, պիտի կարծէ որ սխալ տե՞ղ է եկած: Եւ ո՞ւր պիտի ուզէր երթալ իր յուսահատութենէն: Պատասխան մը ունի՞ արդեօք այդ մասին Նազարէթ Թօփալեան:

Բայց մեծերը ունին իրենց ուրոյն տրամարանութիւնը, թերեւս քիչ մը աւելի կուռ քան մեր յօդուածագիրինը: Բոլորս ալ գիտենք թէ ի՞նչ պիտի ըսէր Թէքէեան, պիտի ըսէր՝ ճիշդ այն ինչ որ ըսած էր իրեն համար անճանաչելի եւ անընդունելի Խորհրդային Հայաստանին. – «Տարբեր ես դուն մեր երազէն – աւելի՛ լաւ» – Ու պիտի հպարտանար ալ որ նոր սերունդները իր անունն ու ոդին պանծացնող մշակութային կեդրոն մը կառուցած են՝ իր պղնձէ սիրած հայրենիքի «կրծոսկրին» վրայ, եւ հաւանաբար պիտի ուզէր նաեւ ճեմել քիչ մը կողքի Թէքէեան պուրակին մէջ, իր մտերիմներէն՝ Միքայէլ Կիւրճեանի հետ զրուցելով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ

Տիթրոյթ, Միչիկըն
Յունուար 1

*
**

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի: Հրատարակութեան խնդրանօք, Յունուար մէկին հեռապատկէնով ստացանք Պր. Ե. Ազատեանի այս յապաղած եւ երկարապատում պատասխանը Ն. Թօփալեանի Հոկտեմբեր 21–ի հակիրճ գրութեան: Ի դէպ, պատասխան մըն ալ չէ բանի Պր. Ն. Թօփալեան միայն *մէկ* առարկութիւն կ'ընէր որ կը վերաբերէր Թէքէեանի անունին ուղղագրութեան *կեդրոնին* ճակատը: Կ'ըսէր նոյնիսկ որ արեգեանական ուղղագրութեամբ թող գրեն «*համայնդիստարաններու, երկերու եւ այլ հրատարակութեանց մէջ, ինչպէս եղած է արդէն*»: Այլ խօսքով հոն չէր արծարծուած ուղղագրութեան հարցը որ այլ նիւթ է եւ ցաւոտ հարց մը: Ուրեմն, Պր. Ե. Ազատեանի բացատրութիւնները, պատճառաբանութիւնները եւ արդարացումները ոչ կը բացատրեն, ոչ կը պատճառաբանեն, ոչ ալ մանաւանդ կ'արդարացնեն որ Թէքէեանի անունը պղծատուի երեւանի Մշակութային Կեդրոնին ճակատը: Ծեծուած հարցը *միայն ու միայն այս էր*: Ինչ կը վերաբերի ուղղագրութեան հարցին որ բուն նիւթը է Պր. Ազատեանի գրութեան, կը խոստովանինք որ զարմանք, յուսախաբութիւն եւ ցաւ զգացինք որ իրեն նման մէկը – որ իր խօսքերով՝ *եթէ մոլեռանդութիւն մը ունի այդ ալ սահմանուած է արեւմտահայ լեզուի եւ դասական ուղղագրութեան պահպանման*, նման մօտեցում մը ունի: Այսինքն յար եւ նման երեւանի «*լեզուաբաններ կոլեկտիւին*» արտայայտած մտքերուն (Գ. Ջահուկեանի գլխաւորած ինսթեակի յայտարարութիւն՝ *ի պաշտպանութիւն հայերէնի արդի ուղղագրութեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւն» 1997, Յուլիս 5) եւ որու փառաւոր եւ երգիծական քնոյթ ունեցող պատասխան մը տուաւ նոյն թերթին Սեպտեմբեր 3–ի թիւին մէջ՝ «Հ. Մովսիսեան, մի անյայտ լեզուաբան» (տես՝ «Ցառաջ», Սեպտեմբեր 16): Ձենք ուզեր աւելի ծանրանալ այս նիւթին վրայ որ Ն. Թօփալեանի նիւթը չէր: Բաց մըն ալ ըսենք սակայն: Լաւ չհասկցանք թէ «*Սփիւռքի տաք անկիւններու կակուղ բազմոցներու վրայ նստած*» ըլլալ ի՞նչով կ'արգիլէ որ զոնէ ուղղագրութեան մասին կարծիք ունենանք եւ ոդջունենք նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի այնճան ողջամիտ տեսակէտը եւ դիպուկ պատասխանը որու կ'արձագանգէ Պր. Ե. Ազատեան: Դժբախտութիւնն հոն է որ 70 տարի պայքարելէ ետք աբեղեանական ուղղագրութեան դէմ, առաջին տեղի տուողները եղան այդ նոյն Սփիւռքահայերը, երբ Երեւան գացին ու մամուլ ստեղծեցին: Բայց եւ այնպէս յոռետես ըլլալու պատճառ չկայ, մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ուշ կամ կանուխ պիտի վերահաստատուի, շնորհիւ Հայաստանի մտաւորական ողջամիտ տարրերուն:

ԴԷՊԻ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ՀԱՄԱՍԵՐՈՒՄ

Շուրջ ինը – տասը ամիս առաջ երբ ոչ-խարի մը համասերումէն առեղծուեցաւ անոր կատարեալ մկկ նմանակը, գիտա-կան աշխարհը կը կրկնէր թէ այդ գոր-ծողութիւնը ոչ մկկ հետաքրքրութիւն կրնար ներկայացնել մարդ արարածին համար: Բայց վերջին ամիսներուն այս մտայնութիւնը լայնօրէն փոխուած ըլլալ կը թուի: Գիտնականները ամենայն պա-զարկնութեամբ սկսած են խորհիլ ու խո-սիլ այդ մասին: Ամէնէն հաւանականը կը նկատուի ծիւներու բարեփոխումի նպատա-կին ուղղուած գործունէութիւնը. այ-սինքն, համասերումի ճամբով ցանկալի ծիւներով օժտուած կրկնօրինակները ստեղ-ծել:

Իրաւաբան մը որ հարցին իրաւապիտա-կան մարզին մէջ աշխատանք կը տանի ամերիկեան համալսարանի մը մէջ, բը-րիտանացի գիտնականի մը դիմումը ըս-տացած է· այս վերջինը յայտնած է թէ պիտի չվարանի համասերելու, օրինակ ընտանիքին այն անդամը որ անբուժելի հիւանդութենէ մը պիտի վարակուի. ա-տիկա պիտի ըլլայ հիւանդին կեանքը փըր-կելու նպատակով, քանի որ կեանքի կոչ-ուած համասերը պիտի կրնայ օրինակ, ոսկրածուծի քաղցկեղի մը պարագային որպէս պատուաստումի միջոց ծառայել: Կացութիւնը սկսած է յիշեցնել արուես-տական բեղմնաւորումի առաջին չրջանը: Երեսուն տարի առաջ տիկա մերժելի բան կը նկատուէր: Յետոյ քիչ – քիչ միտ-քերը համոզուեցան: Այսօր պրեթէ ոչ ոք կ'առարկէ:

Մարդկային համասերումին համար պէտք է ապրողէ մը բջիջ մը առնել եւ ներմուծել ձուիկի մը որուն ծնաբանական յատկանիշը չեզոքացուած է: Դուրսէն բերուած բջիջին ծնաբանական յատկա-նիշերն են որ պիտի զարգանան սաղմին մէջ ու պիտի դոյանայ բջիջին տիրոջ կա-տարեալ մկկ երկուօրեակը: Այդ անհատը կերպով մը երկրորդ անգամ ծնած պիտի ըլլայ:

Մարդկային համասերումի աշխատանք կատարող գիտնականները համաձայն են որ չատ յատուկ պայմաններու մէջ կի-րարկուի տիկա: Օրինակ, անբուժելի հիւանդութեամբ մը մահուան սպոդ վը-տանգին ենթակայ զաւկի տէր ծնողներուն տիթ տրուի այդ զաւկին համասերը ու-նենալու, կամ այդ կարելիութենէն կարե-նան օգտուիլ ամուլ կիները:

Մարդուն համասերումի աշխատանքը տիթ պիտի տայ մարդ արարածին ծնա-բանական տուեալները բարելաւելու: Գիտնականներ անհատէ մը առնուած բը-ջիջներ պիտի կրնան բազմացնել աչխա-տանոցին մէջ ու անոնց վրայ ծիւներ ա-ւելցնել: Այս ձեւով, կարելի պիտի ըլլայ յատուկ ծիւներով, նոր ստեղծուելիք ան-հատին տալ սիտայլ կամ Ալցհայմըրի հի-ւանդութեան դէմ պաշտպանութեան մի-ջոց: Շատեր տիկա կը նմանցնեն վոք-րիկ երախայ մը պատուաստելու գործո-ղութեան:

Այս բարիքներուն քով, մարդ արարածը համասերելու գործը թէ լ'նչ անպատե-հութիւններու եւ չհամգործումներու կրնայ առաջնորդել, այս մասին այնպէս կը թուի որ չատ մտածող չկայ: Բայց կը բաւէ որ սա կամ նա նպատակով ծրագիրը կիրարկութեան դրուի, որպէսզի յայտնը-ւին այդ յատկանիշներն ալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՎԱՐԴԱՆՈՑՑ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1997–ի վերջին օրերը սուգի օրեր եղան Վիէնի հայ գաղութին համար: Արդարեւ Դեկտեմբեր 24–ին իր մահկանացուն կնքե-ցաւ Տիկին Վարդանոյշ Արզումանեան 87 տարեկանին: Յաջորդ օրն իսկ «Տօփինէ» թերթը կ'անդրադառնար ողբացեալին կեանքին, նկարն ալ հրատարակելով եւ յիշելով անոր գործունէութիւնը Կապոյտ Աչի մէջ, առաջին օրերէն իսկ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն – Մօրիս Մայր տաճարին մէջ հոգ-բաշմութեան մը ներկայութեան: Արարո-ղութիւնը կատարեց Վիէնէն Իսահակ Քա-հանայ Հէքիմեան, որ իր դամբանականին մէջ ոգեկոչեց ողբացեալին կեանքին դրուագները եւ իր ծառայութիւնը հան-րային ազգօգուտ ձեռնարկներու: Իր ա-մուսինը կորնդուցած էր 1985–ին:

Իր յիշատակը վառ պիտի մնայ Վիէնի հայ գաղութին մէջ:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՄԵՏԱՔՍԻ ՃԱՄԲԱՆ
(Իրանի ժամանակակից պատմուածքը)

կազմեց, յառաջաբանը գրեց, ածնօթա-գրեց եւ բնագրէն թարգմանեց՝
ԽԱՉԻԿ ԽԱՉԵՐ

«Ապոլոն», Երեւան, 1996

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՄԼՈՑ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՈՒԹԻՒՆ
ԹԻՒ 2

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՕՐ

Հոկտեմբեր 17–ին Գերմանահայոց Սիլ-վա կապուտիկեան Կանանց Միութիւնը կազմակերպած էր երգչախումբի համերգ Քէօլնի մէջ:

Հոկտեմբեր 25–ին Քէօլնի Մշակութա-յին Միութիւնը եւ Հակընի Արփա Միու-թիւնը միասնաբար կազմակերպած էին մշակոյթի օր, ուր ելոյթ ունեցան երկու միութիւններու երգչախումբերը, ներ-կայացուեցաւ Թումանեանի Փոքրիկ Ա-նուշպանը եւ կարգացուեցան Եղիշէ Չա-րենցէն եւ այլ բանաստեղծներէ գործեր: Գնահատելի է այս համագործակցութիւ-նը, նկատի ունենալով որ երկու միու-թիւնները իրարմէ հարիւր քիլոմեթր հե-ռու կը գտնուին:

Նոյեմբեր 9–ին Մանհայմի Արարատ Միութիւնը կազմակերպած էր դասախո-սութիւններու չարք մը: Առաջին մա-սով Գերմանահայոց Կեդրոնական Խոր-հուրդի մասին տեղեկութիւններ տուին վարչութեան անդամները Պր. Մասիս Նա-հապետեան եւ Բաֆֆի Պետիկեան: Ապա Աւստրալիայէն Պր. Արմաղ Գրիգորեան (խմբագիրը Արմենիա եւ Հայ – Դատ թերթերու) տեղեկութիւններ տուաւ Ար-ցախի մասին չեչոր դնելով անտեսական ներդրումներ ընելու անհրաժեչտութեան վրայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՑՔ

Դեկտեմբերի 24 – 27–ին Թրապոն – Թրապախի մէջ Գերմանահայոց Կեդրո-նական Խորհուրդի երիտասարդական յանձնախումբը կազմակերպած էր 17–րդ երիտասարդական հաւաքոյթը որուն մասնակցեցան Գերմանիայէն, Հոլան-տայէն, Անգլիայէն, Աւստրիայէն, Զուի-ցերիայէն եւ Իտալիայէն 150 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ: Այս անգամ չեչ-տը դրուած էր մարզական խաղերու վը-րայ: Կատարուեցան երկու դասախոսու-թիւններ՝ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի եւ Երեւանի մէջ 1999–ի ա-մառը տեղի ունենալիք Համահայկական մարզական խաղերու մասին, որուն կազ-մակերպիչ յանձնախումբի մէջ ընդգրկը-կուած է Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ներկայացուցիչը՝ Պր. Ռու-բիկ Խորանեան, որ երիտասարդներուն տուաւ մանրամասն տեղեկութիւններ:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Քէօլն բնակող 25 հայ գործատէրեր քով-քովի քալով հիմնած են Հայ Գործատէր-րու Միութիւնը որուն նախագահն է Քէօլնի հայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն Պր. Մուրատ Ապեիւզ եւ գործակատարն է գաղութի երիտասարդ փաստաբանը Պր. Պերճ Ալեքսանօղլու: Միութեան նպա-տակներն են օժանդակել կրթական, մչա-կութային, Հայաստանի զարգացման եւ ժողովուրդներու իրերհասկացողութեան ծրագիրներու: Մինչեւ հիմա այս չրջա-նակին կողմէ հինգ հազար մարք տրա-մադրուած են Քէօլնի եկեղեցիին եւ 49 հա-զար մարք՝ Հայաստանի զեսպանատան:

Միութեան հասցէն. –
Armenische Unternehmerverein,
Rüdellstr. 37, 50737 Köln.

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Գլխաւորութեամբ Տոքթոր Ռաֆայէլ Բաբանեանի, Գերմանահայ Բժիշկ – ներու Միութիւնը կը տանի աչ-խոյժ գործունէութիւն: Հայաստան Հիմնադրամի հետ համագործակցաբար կը կազմակերպուի Արցախի չտապօղնու-թեան համակարգը. այդ նպատակով գըն-ուած են հինգ չտապօղնութեան ինքնաչար-ժեր եւ ռատիոյի հաղորդակցութեան մի-ջոցներ: Այս ձեւով Արցախի տարածու-թեան 95 տոկոսը հասնելի պիտի ըլլայ կառքերու համար: Այդ նպատակով ալ բժիշկներ Բաբանեան, Օվասաբեան եւ Պր. Վայն չրջապտոյտ մը կատարեցին Երեւան, Գորիս, Շուչի, Մտեփանակերտ, Ագտամ, Մարտակերտ, Ասկերան, Շա-հումեան եւ Մարտունի:

Գերմանիոյ Կոյրերու Օգնութեան կազ-մակերպութեան հետ միասին Երեւանի մէջ կը հաստատուի ակնաբուժական փոլիքլի-նիք մը:

Հայաստանէն տոքթոր Բաբայեան Գեր-մանիոյ մէջ կը մասնագիտանայ Կնոջական հիւանդութիւններու վրայ միութեան նիւթական օժանդակութեամբ:

Միութիւնը ելլելով Մարտակերտի ռազ-մավարական կարեւորութենէն որոչեց ստանձնել տեղւոյն հիւանդանոցի խնա-մակալութիւնը, տրամադրելով բժչկական գործիքներ, դոյքեր, դեղօրայք: Միու-թեան յաջորդ հանդիպումը պիտի ըլլայ Ապրիլ 14 – 15–ին՝ Պրաունչուայկ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԿԱԶՄԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 17–ին Հայաստանի դեսպա-նութեան առաջին քարտուղար նչանակ-ուեցաւ Պր. Վահագն Մելիքեան որ աւար-տած է Ազգ. Ինչ. Ակադեմիան եւ աչխատած Արտաքին Գործոց նախա-րարութեան մէջ: Կը տիրապետէ հինգ լեզուներու: Դեկտեմբեր 1–ին Գերմանիա ժամանեց Հայաստանի Հանրապետու – թեան նոր դեսպան Պր. Աչոտ Ոսկանեան, որ նախօրօք կը վարէր Աւստրիոյ դես-պանի պաչտօնը: Զինք դիմաւորեցին դես-պանութեան վարչակազմը եւ Կեդրոնա-կան Կազմակերպութեան աոենադպրոցի Օր. Ռիմա Սահակեան: Պր. Ոսկանեան ծնած է 1949–ի Ապրիլ 24–ին՝ Երեւան: Ուսանած է եւ նաեւ յետադային դասա-խոսած փիլիսոփայութիւն: Անդամ է ՀՀՇ–ի, ընտրուած է Հայաստանի Խոր-հըրդարանի անդամ:

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԹԵՐԹԸ՝ «ԲԱՐԵՒ»

Քէօլնի հոգեւոր հովիւ Մխոն Քահանայ Սարգիսեան իր չուրջ հա-ւաքելով երիտասարդներ սկսած է հը-րատարակել դունատիպ երիտասարդական ամսաթերթ մը՝ «Բարեւ»ը: Արդէն լոյս տեսած են երկու թիւերը ուր կան յօդուած-ներ մարզական, կրօնական, արուեստի մասին: Թերթի մղիչ ուժն է Գերմանա-հայոց Խորհուրդի երիտասարդական յանձնախումբի անդամ Վարուժան Տէրոն-եանը:

Հասցէն. –
Parev, Allensteinerstr. 5, 50735 Köln.

Ր. Պ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԹ·

– Ես կ'առաջարկեմ որ նոր ընտրութիւն տեղի ունենայ, ըսաւ, ուրիչ ժողովական մը:

– Միտքերը չատ զբաղուած են, նոր ընտրութիւն յայտարարել դժուար է, դի-տել տուաւ ուրիչ մը:

– Իմ ըսածիս պէս ըրէ՛ք, պնդեց Պաո-րիարքը, խառն Թաղական Խորհուրդ մը ընտրեցէ՛ք առժամեայ հանդամանքով:

– Ըստ իս, ըսաւ Կարապետ Նիզակ Էֆէն-տի, պէտք է նկատի առնել Թաղին մեծա-մասնութեան կամքը, առանց զանց ընելու փոքրամասնութիւնն ալ, որովհետեւ ըստ Սահմանադրութեան փոքրամասնութեան ձայնն ալ իր կչիռը ունենալու է:

– Շատ լրատացի է, հաստատեց ժողո-վական մը:

– Եզրակացուցէ՛ք, ըսաւ առենապետը:

– Ես կ'առաջարկեմ որ, չարունակեց Կարապետ Նիզակ Էֆէնտի, երկու կողմե-րուն ալ զոհացում տրուի, առանց օրինա-կան տրամադրութիւններուն հակասելու:

– Աղէկ, «օղլում», բայց ի՞նտոր, հար-ցուց Պաորիարքը:

– Շրջահայեցութեամբ գործելու է···

– Կարուկ որոշում մը տանք, լմննայ, ըսաւ ուրիչ ժողովական մը:

– «Ալ օն փարալըք տա պունտան» բա-ցագանչեց Պատրիարքը խնդալով:

– Սրբազան, ի՞նչ ըսիք, զուչեց ժողովա-կանը կարկացած:

– «Ճանըմ չախա» բան մը ըսի, դուն ալ ի՞նչ իբար կ'անցնիս, պատասխանեց Պատրիարքը, «թոհաֆ» բան, քիչ մը «էյլէնմիչ» ըլլալը մե՞ղք է···

– Այս կերպով փակուեցաւ այդ փոքրիկ միջադէպը:

Ժողովը յետոյ չարունակեց իր խորհըր-դակցութիւնը Ք. Թաղի ընտրական խընդ-րոյն մասին եւ ի վերջոյ որոչեց յառա-ջիկայ նիստին մէջ լուրջ նկատողութեան առնել խնդիրը եւ պարտ ու պատչաճը անօրինել:

ԺԵ·

Պօղոս էֆէնտի եւ իր կինը հիմա՝ բո-լորովին քաչուած կեանք մը կ'անցընէին: Դրեթէ մարդու հետ չէին տեսնուեր եւ Տիկին Շաղիկ տունէն դուրս չէր ելլեր: Տանը մէջ ալ այր ու կին օտարականներու պէս կը վարուէին իրարու հետ եւ հազիւ անհրաժեչտ պարագաներու մէջ իրարու խօսք կ'ուղղէին:

Պօղոս էֆէնտի առ երես ներած էր կը-նոջը եւ չէր ուզած որ գայթակղութիւն յարուցանէ, բայց ներքնապէս չէր մար-սած եղածը: Իրաւ է որ Տիրանը զարճեալ իր քով առած էր կասկածի տեղի չտալու համար, բայց միայն գործի մասին տաեն տաեն խօսք կ'ուղղէր անոր:

Իր այս հոգեկան կացութեան մէջ Պօղոս էֆէնտի մինակ մտածում մը ունէր, այն էր վրէժ լուծել Մարզար էֆէնտիէն:

Մանրակրկիտ քննութենէ մը եաք հաս-կըցած էր. իր հակառակորդը լրտեսել տուած էր իր կինը եւ այդ կերպով կրցած էր հասկնալ անոր յարաբերութիւնները Տիրանի հետ ու յետոյ նամակով մը խըն-դիրը լմտցուցած էր իրեն:

Հիմա իր միակ մտածումն էր նոյն խա-ղը խաղալ Մարզար էֆէնտիին, լրտեսել իր կինը եւ զայն յանցանքի մէջ բռնել, բայց ասոր համար անճնուէր օգնականի մը պէտք ունէր ու այդ օգնականն էր որ կը պակսէր իրեն:

– Ա՛խ, կը հառաչէր, եթէ սա չունենա-նորդի Աբգարին պէս մէկը ունենայի ձեռ-քիս տակ···

Ի զուր միտքը կը չարչարէր այս տեսակ անճնուէր մարդ մը ձեռք ձգելու համար:

Եւ յետոյ, ուրիչ կէտ մըն ալ կար:

– Աբգեօք Տիկին Սաթեն սիրահար մը ունի՞ր···

Նախ հարկ էր այս կէտը լուսաբանել: Գիտէր որ իր կինը ամբաստանած էր Տի-կին Սաթանեանը իբրեւ անհատասրիմ, բայց այս ամբաստանութիւնը որեւէ որոչ ապացոյցի վրայ հիմնուած չէր եւ ասոր համար ազդեցութիւն չէր գործած:

Պօղոս էֆէնտի խորհեցաւ նախ իր կը-նոջը հետ տեսակցութիւն մը ունենալ այս մասին եւ հասկնալ թէ ամբաստանու-թիւնները Տիկին Սաթենի մասին որքա՞ն հիմնաւոր էին:

Գիշեր մը, երբ ճաշէն յետոյ, այր ու կին առանձին նստած էին իրենց սենեակը, Պօղոս էֆէնտի յանկարծ ըսաւ.

– Հիմա կը հասկնամ կոր թէ ինչո՞ւ համար խեղճ Տիկին Սաթենին վրայ ելար խենթ ու խելառ ամբաստանութիւններ ըրիր···

– Ինչո՞ւ համար, հարցուց Նազիկ կըո-ւարար չհչտով մը:

– Պարզապէս քու խաղքութիւններդ ծածկելու համար.

– Վա՞յ, տիկա ե՞րբ հասկցար···

– Ե՞րբ պիտի հասկնամ, հիմա հասկը-ցայ, երբոր մենք առանկ ամչնուն քով խաղք եղանք, մինչդեռ Տիկին Սաթեն իր պատիւովը կ'ապրի կոր:

– Սաթենը պատիւովը կ'ապրի կոր, պո-չեց Շաղիկ բարկութեամբ, վա՞յ գլխուս բոզանոցին կիները անկէ աւելի պատիւ ունին:

– Առանք պարապ խօսքեր են ··· փաստ պէտք է, փաստ:

(Շար. 80)

(Շար· Ա· էջէն)

ընտրեալը, ըստ երեւոյթին, պահանջում է ոչ թէ զուտ վարչարարական, այլ ռազմավարական, տնտեսապետական լուծումները:

1997 թուականը յարաբերաբար յաջողուած կարելի է համարել նաեւ Հայաստանի միջազգային յարաբերութիւնների զարգացման տեսակէտից: Շարունակել եւ խորացել է սերտ համագործակցութիւնը միջազգային ֆինանսական կազմակերպութիւնների՝ Միջազգային արժութային հիմնադրամի, Համաշխարհային բանկի, Եւրոպայի վերակառուցման եւ զարգացման բանկի հետ: Պահպանուել են ամերիկեան օգնութեան հիմնական ծաւալները· իսկ յաջորդ տարուայ համար նախատեսուել է նաեւ ամերիկեան ուղղակի օգնութիւն Լեռնային Ղարաբաղին: Օգնութիւնների զծով որոշ յաջողութեամբ է արձանագրուել նաեւ Եւրոմիութեան, Ֆրանսայի եւ Հոլանտայի հետ յարաբերութիւններում:

Երկկողմ կապերի ամրապնդման առումով, յիշատակելի են ԱՄՆ-ի, Ֆրանսայի, Ուկրանիայի, Վրաստանի, Իրանի եւ մանաւանդ Ռուսաստանի հետ զարգացող յարաբերութիւնները: Արտաքին քաղաքականութեան ամենաչանակալից երեւոյթներից, անշուշտ, Ռուսաստանի հետ կնքուած «Բարեկամութեան, համագործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան» պայմանագիրն էր, որը երկու երկրների միջեւ նախատեսում է համակողմանի համագործակցութեան ծաւալում քաղաքական, տնտեսական, առեւտրական եւ մարդասիրական ոլորտներում: Այդ պայմանագրի ողու անմիջական դերը տեւորումը պէտք է համարել, մանաւանդ, «Արմաուսկագարդ» բաժնետիրական ընկերութեան ստեղծումը, որի նշանակութիւնը դուրս գալով զուտ ներհայաստանեան չրջանակներից, մօտ ապագային ձեռք է բերելու տարածաշրջանային մեծ չափեր:

Ամփոփելով 1997 թուականի հիմնական արդիւնքները չպէտք է անտեսել նաեւ կրթութեան, պետութեան եւ մշակոյթի բնագաւառում նկատուող որոշակի աշխուժացումը, որի վկայութիւնն են մեր արուեստի գործիչների բազմաթիւ հիւրախաղերը, թատրոնների նոր ներկայացումները, նկարչական ցուցահանդէսները, հարիւրաւոր դեղարուեստական ու պետական հրատարակութիւնները: Բարձր գնահատանքի են արժանի հրաչալի կապմակերպուած բուհական ընդունելութեան քննութիւնները եւ Եղիչէ Չարենցի ու Յովհաննէս Բաղրամեանի յոբելենական չքեղ միջոցառումները:

Նոր տարին, այսպիսով, մենք դիմաւորում ենք որոշակի դրական լիցքով եւ յուսադրիչ նախադրեալներով, բայց նաեւ ակայ խնդիրների լուծման ողջ պետակցութեամբ: Իշխանութեան բոլոր կառոյցներից՝ Խորհրդարանից, կառավարութիւնից, մարզպետարաններից եւ համայնքային մարմիններից դեռեւս հրակայական չանքեր են պահանջւում երկրի սոցիալ-անտեսական կեանքը բնականոն հունի մէջ դնելու ուղղութեամբ: Մասնաւորապէս, իրենց լուծմանն են սպասում արտադրութեան խթանման, ներդրումների ապահովման, աշխատատեղերի ստեղծման եւ տարածաշրջանային համագործակցութեան զարգացման ցաւոտ խընդիրները: Կարեւորելով մեր հայրենակից Գէորգ Գրիգորեանի ստեղծած եւ սեռնաւոր Տոլի ղեկաւորած ներդրումային հիմնադրամի գերը, չպէտք է կարծել, սակայն, որ այն դառնալու է բոլոր նշուած խնդիրների լուծման բանալին:

1998 թուականի կարեւորագոյն խընդիրներից է նաեւ դատա-իրաւական բարեփոխումների ծրագրի իրականացումը: Բարեփոխումների պետական խորհրդի գործունէութիւնը, համապատասխան օրէնքների մշակման եւ ընդունման ընթացքը, ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների յատկացումը յոյս են ներշնչում, որ այդ համալիր ծրագիրը իրականութիւն կը դառնայ սահմանուած ժամկէտներում եւ ամբողջ ծաւալով:

Նոր տարում լուրջ ակնկալիքներ կան նաեւ արտաքին քաղաքականութեան բնագաւառում: Հայաստանը, ամենայն հաւանականութեամբ, չուռով կը դառնայ Առեւտրի համաշխարհային կազմակերպութեան եւ Եւրոպական Խորհրդի լիարժէք անդամ, որը պէտք է դիտել որպէս կարեւոր քայլ միջազգային համակարգերում երկրի ինտեգրացման ուղղութեամբ:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, սակայն, Հայաստանի համար ամենապատասխանատու խնդիրը եղել եւ մնում է Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումն ու չրջափակումների վերացումը, քանզի ակնյայտ է որ առանց այդ խնդրի լուծման անհնար է խօսել պետականութեան վերջնական կայացման եւ երկրի բնականոն անտեսական զարգացման մասին:

Ամանորեայ ուղերձը, կարծում եմ պատչաճ առիթ է մէկ անգամ եւս ներկայացնելու Հայաստանի յստակ տեսակէտն այս հարցում:

– Հակամարտող կողմերը պէտք է խըստիւ պահպանեն առկայ զինադադարը ու զերծ մնան պատերազմական գործողութիւնների վերսկսման որեւէ մտադրութիւնից,

– հակամարտութիւնը պէտք է կարգաւորուի բացառապէս խաղաղ բանակցութիւնների միջոցով, փոխզիջման հիման վրայ, որի էութիւնը միջազգային իրաւունքի երկու հակադիր սկզբունքների՝ տարածքային ամբողջականութեան եւ ազգերի ինքնորոշման հաշտեցումն է,

– Լեռնային Ղարաբաղի միջազգայնօրէն երաշխաւորուած յատուկ կարգավիճակը պէտք է ապահովի նրա ժողովրդի անվտանգութիւնը, լիակատար վարչական ինքնուրոյնութիւնը, ազատ կենսագործունէութիւնն ու արժանապատիւ կեանքը,

– Լեռնային Ղարաբաղի հարցը պէտք է լուծուի Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը Մինսկի կոնֆերանսի չրջանակներում, համանախագահ երկրների առաջարկների եւ երեք հակամարտող կողմերի համաձայնութեան հիման վրայ: Այս առումով Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը նախարարների խորհրդի գոփընհակընեան հանդիպումը պէտք է դնահատուի ոչ թէ որպէս որեւէ կողմէ ձեռքբերում կամ անյաջողութիւն, այլ բանակցային գործընթացի հեռանկարի պահպանման լուրջ եւ պատասխանատու քայլ:

Որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, այս օրհնական առիթով, ես հաստատում եմ իմ վճռականութիւնը հետեւողականօրէն հետապնդել դրուած նպատակները ու Սահմանադրութեամբ ինձ տրուած լիազօրութիւնների չրջանակներում կանգ չառնել ոչ մի խոչընդոտի առջեւ՝ հասնելու համար դրանց իրականացմանը: Հայաստանի, Ղարաբաղի, մեր ողջ ժողովրդի համար կայուն խաղաղութեամբ երաշխաւորուած ապագայի եւ բարգաւաճման հնարաւորութիւնների ապահովումը ինձ համար վեր է ամէն ինչից:

Ուստի եւ համայն հայութեանը ես մաղթում եմ նախ եւ առաջ խաղաղութիւն, ապա՝ բոլոր մարդկային փափաքների իրականացում եւ անձնական երջանկութիւն:

Շնորհաւոր Նոր տարի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 13, Ը· օր Ծննդեան

Աւուրաւակոչութիւն Տեառն, Տօն Յայտնութեան եւ Թլփատութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Առաջնորդարանի տնօրինէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Աւուրաւակոչութեան Տօն՝ Առաջնորդարնիստ Մայր Տաճարին:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԾ· ԹՈՇՃԵԱՆ

Ժամը 11·30–ին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցասէրներու բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի հանգուցեալներուն համար:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ Յունուար 13

Տօն է աւուրաւակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարքի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Լիոն–Վիլէօրպանի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Յունուար 11–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին իր նախկին առաջնորդուհի՝

ՄԱՐԻԱՆ ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

արկածալի մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MARSEILLE

EXPOSITION
Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »

Peintures - Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Vernissage
Vendredi 9 Janvier à partir de 18 heures

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Բաքուէն Զարենցեան զաղթած Միքայել Մանուկեան կը փնտռէ 1973–ին Բաքուէն Մարսէյլ հաստատուած Տօրմոնեան ընտանիքը. Ներսէս – Մարի Տորմոնեան եւ իրենց զաւակները՝ Պօղոս, Փիրայր եւ Նունէ, Վերջին նամակով ատոնք գրած են թէ Նունէն կ'ամուսնանայ Լոս – Անճելըսի մէջ:

Տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի դրել հետեւեալ հասցէին.

Զարենցեան 37 85 62
2 միկր, 2 թաղամաս 25,25
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

***

SEJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (JURA) du **15 au 22 février** pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix :2.700 F. comprenant :
- **transport**
- **hébergement**
- **location et cours de ski**
- **remontées mécaniques**
- **assurance**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.
Date limite d'inscription: 20 janvier.

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՒԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ Պր. Մեսրոպ Ազամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի Հանդէսին, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 16–ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Շաբաթ, Յունուար 10–ին, ժամը 16·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*D j a v o C h a n t*» / *St-Jérôme Marseille*
organise

Noël Arménien

Samedi 10 Janvier à 20 heures 30

R e p a s et A m b i a n c e
Animation D. J. VANICK

M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile,
13001 MARSEILLE

Pour tout renseignement téléphoner au :
04 91 61 10 82 – 04 91 66 08 03
04 91 70 00 32

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint Bazile 13001 Marseille

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Խոսրով Տէրթէրեան խումբ Հայ Մշակոյթի Տուն
Կիրակի, Յունուար 11
ժամը 14·30 – խմամաճիկի ներկայացում, Ալլօ Կաղանդ պապա թեմադրում Նուշի Քուքուլեան, խմբերով, արտասանութիւն, պար:
ժամը 16·30 – ԼՕՒՕ – բազմաթիւ արժէքաւոր նուէրներ:

LE PERE NOEL

vous attend à

l'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h
à la Salle des Fêtes
«*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA

★ ★

DISTRIBUTION DES CADEAUX
PAR LE PERE NOEL

★ ★

SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN

Renseignements
à l'*Ecole T e b r o t z a s s è r e* :
01 43 81 01 72

Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy —
Salle à 200 mètres.

— *E n t r é e g r a t u i t e* —

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
VENDREDI
9 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·286 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.286

ԱՐԱՐԱՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՒԻՐ

Քիւրթ պաղթականներու հարցը մինչ մէկ կողմէն լուրջ խուճապ ստեղծած է Եւրոպայի երկիրներուն մէջ, միւս կողմն ալ Թուրքիոյ համար ալ վերածուած է դիւանագիտական ծանրակչիռ հարցի մը որով Անգարա անպատմ մը եւս լինքզինք առանձին կը գտնէ եւրոպական ճակատի մը դէմ: Պատահարին այս հետեւանքները նկատի առնելով, դժուար է կատարուածը պարզ «մաքսանենգութեան» հանդամանքով ներկայացնել: Հարցականներ կան որոնք պատասխան չեն գտած ու հետաքրքրութեան նիւթ ալ չեն ըլլար: Արդարեւ վերատկրուած նաւը օրինակ, որ նախապէս այլ անունով մը պատկանած է Թրքական Ծովուժին, ի՞նչպէս սեփականութիւնը դարձած է անհատներու, կամ պատերազմէն, սպանդներէ հալածուած հողին վրկած այդ թշուառ բազմութիւնը ուրկէ՞ ճարած է ճամբորդութեան համար պահանջուած դրամները որոնց մասին կ'լսուի թէ մինչեւ հինգ հազար դոլարնոց մարքի կը հասնին: Կամ ի՞նչպէս եղած է որ հարիւրաւոր հողիներ սա կամ նա ձեւով նաւ մտած են, առանց ուշադրութիւն դրաւելու:

Այս հարցականներէն անդին, հարցը քաղաքականացնող վճռաւոր ազդակը այն հակադրութիւնն է որ սուր կերպով յայտնուած է այս առիթով Արեւմուտքին եւ Թուրքիոյ մէջեւ: Անգարա դժգոհութիւն կը յայտնէ բազմաթիւ պատճառներով, բայց յատկապէս այն շրջնորհակալութեան համար որ ՓՔՔ–ի պետ Ա. Լօճալան իրենց նկատմամբ ցոյց տրուած «յատուկ զօրակցութեան» վոխարէն յայտնած է Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին եւ Ներքին գործոց նախարարին, ինչպէս կը գրէ Յունուար 8–ի Թուրք մամուլը:

Անգարայի դժգոհութեան գլխաւոր պատճառն է Եւրոպայի կողմէ ընդհանրապէս քրտական թշուառութեան ուղղակի կամ անուղղակի պատասխանատու նկատուելու պարագան: Մինչեւ իսկ դիւանագիտական տաղնապի մը պատճառ եղած է Բրիւսէլոյ Արտաքին նախարարին այն արտայայտութիւնը թէ «Թուրքիոյ սահմանները վիճելի են և թէ Թուրքիա անվստահելի երկիր է»: Այս խօսքերը ամէնէն նշանակալից բանաձեւը կը նկատուին հակաթուրք ճակատի մը զոր Անգարա կազմուած կը նկատէ իրեն դէմ: Այդ ճակատը կը ջանայ Թուրքիոյ մէջ որպէս պաշտօնական վոքրամասնութիւն ընդունիլ տալ Քիւրտերը, ինչ որ ներքին գործերու միջամտութիւն, դաւաճանութիւն եւ վերջապէս, Սեւրի դաշնագիրը վերատին կեանքի կոչելու յայտնի ջանք կը համարուի:

Այս վերջին պարագան զանազան յօդուածներով բազմաթիւ անգամներ նիւթ եղած է Թրքական թերթերու Յունուարի թիւերուն մէջ: «Միլիյէթ»ի մէջ (Յունուար 8) Է. Քարաքուլլուքճու, «Ճումհուրիյէթ»ի (Յունուար 7) մէջ Ճ. Արճաեւրէք Սեւրի վերակենդանացման ճիգերը կը տեսնեն հակաթուրք եւ քրտամէտ Եւրոպայի մը ընթացքին մէջ: Երկու լրագրողներն ալ կը պաշտպանեն տեզի ունեցած քայլը: Թուրքիա նման ճնշումներու չի կրնար ենթարկուիլ ու միակ պատասխանը զոր կրնայ, պէտք է տայ, անդիջող կեցուածքի մը ապացոյցն է, ի հարկին վերջնականապէս հրաժարելով Եւրոպացի համարուելու ամէն հեռանկարէ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, նկատառելի քայլ մը կրնա՞յ նկատուիլ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Հ. Վէդրինի Անգարա եւ Աթէնք այցը որ նպատակ պիտի ունենար Անգարան համոզելու որ բոլոր համուրջները չփլցնէ Եւրոպայի հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՅՈՑՑԵՐԸ եւ լրագրները ստիպեցին որ կառավարութիւնը ձեռք առնէ թղթածրարը եւ Փոսիէն անձամբ զրաղի հարցով: Յունուար 7–ին, Փարիզ եւ գաւառները, մասնաւորաբար Մարսէյլ, ցոյցեր տեղի ունեցան: Պատառներուն վրայ կը կարդացուէր.– «Աւելի քան երբեք՝ պատերազմ գործազրկութեան դէմ, պատերազմ թշուառութեան դէմ», «Պիտի քալենք, բայց, պիտի չսահկինք» եւայլն: Փարիզի ցոյցը տեղի կ'ունենար ուր տիւ Ռէօյի ԻինէՏԻՒ–ի կեդրոնատեղիին առջեւ, մինչ ներսը կը դումարուէր հերթական ժողովը, նախապահութեամբ Նիքոլ Նոթաթի: Այս վերջինը պատասխանատուութիւնը կը ձգէ կառավարութեան վրայ եւ ըսի պիտղական պարագաներու համար մինչ 12 միլիոն Ֆրանք կը տրամադրէ: ՍԻ–ԺԻ–ԹԻ–ի համար չատ անբաւարար է եւ չի համապատասխաներ գործազուրկներու ակնկալութեանց: Յունուար 8–ին, Փոսիէն եւ Մարթին Օպրի հրաւիրած էին գործազուրկներու կազմակերպութիւնները, որմէ առաջ խորհրդակցած էին ընկերային կոմմերու հետ որպէսզի յաջորդ օրը յայտնէին նոր որոշումները: Ընկերվարական կուսակցութեան համար յանցաւորը գործատիրութիւնն է: Սպղ. Ժողովին առջեւ, Մարթին Օպրի տարբեր ոճ գործածեց Յունուար 7–ին եւ խոստովանեցաւ որ կը հասկնայ անոնց ծանր վիճակը: Գործազրկութեան հատուցումները հեռեւալ պատկերը կը պարզեն մէկ միլիոն 754·900 գործազուրկներու համար.– 15000–էն 30·605 Ֆր.՝ 1,52%, 10·000–էն 15·000՝ 3,16%, ութէն տասը հազար՝ 3,47%, եօթնէն ութ հազար՝ 2,92%, վեցէն եօթը հազար՝ 4,47% չորսէն հինգ հազար՝ 21,30%, երեքէն չորս հազար՝ 27,58%, երկուքէն երեք հազար՝ 20,67, երկու հազարէն պակաս՝ 3,46%:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՍԵՐՈՒԹԻՒՆ (տե՛ս «Յառաջ», Յունուար 8) հարցը լուրջ հանդամանք ստացած է եւ ամերիկացի բնագէտ մը յայտարարութիւնը այս ուղղութեամբ բաւական յուզում ստեղծած է: Ռիչըրտ Սիտ, 60 տարեկան, յայտարարած է ձայնասփիւռէն՝ «Աստուած մարդը կերտած է իր պատկերին համաձայն: Աստուած ուզած է որ մարդը մէկ ըլլայ Աստուծոյ հետ: Համասերտումը առաջին լուրջ հանդրուանն է դէպի այդ միութիւնը մարդուն եւ Աստուծոյ»: Կ'լսենք որ թէ փորձերը կրնայ սկսիլ 90 օրէն, առ մուլ զոյգերով որպէսզի զաւակ ունենան: Հասութաթերթ լուժարան մը պիտի բանայ Շիքագոյի շրջանը, ապա 10, 20 ուրիշներ երկրին մէջ, հուսկ՝ արտասահման:

ՊՐԱՆՔՈ ԼԱՋԻԶ, համայնավարութեան ամէնէն մեծ պատմաբաններէն մէկը մեռաւ 74 տարեկանին, Փարիզի մէջ ուր հաստատուած էր: Ծնած էր Սերպիա եւ դիմադրական չարժումին մասնակցած նացիներու դէմ:

ԺԱՆԷԹ ՎԵՐՄԵՐՇ, 87 տարեկան, Մօրիս Թորէզի այրին, կը խորհի որ Աստլին թերութիւններ ունէր եւ սխալներ գործած է բայց, շրջահոհ անձ մըն էր, մեծ մարդ մը, իսկական մարտիկ մը:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՊԻԼՊԱՕ (8)

Յաջորդ ամիսիս առաջին եմ, չունիմ էյֆէլի աշտարակ որուն վրայ ծանուցանեմ՝ «J-731 AVANT L'AN 2000», սակայն ունիմ սպիտակ տարածութիւններ, զորս հերկելու բոլոր կարելիութիւնները ինձի վերապահուած են: Հերկելու եւ այդ ակօսներուն մէջ ցանելու ցանկացած հունտերս: Զրելու հողային թուղթը, յաչեցնելու թղթային հողը: Ո՛րոշելու անձնապէս թէ ե՛րբ պէտք է անձրեւ տեղայ, ե՛րբ պէտք է արեւ չողայ: Ե՛րբ պէտք է առաւօտ ըլլայ, ե՛րբ օրը դառնայ երեկոյ:

Աչխարհի բոլոր բառերը կա՛ն բառարանիս մէջ, բայց բառարանիս բոլոր բառերուն մէջ չկա՛յ աչխարհը, վերջին օրերն են տարուան: Զորս օր է, հրաչք, դադրեցուցած եմ ծխախոտը, կառչ լրախտագոյն մը ճապկութեամբ կը սահի քերելով «Փոմփիտու Ուղիի»ն: Կը դիտեմ ալ ափի խորանարդակառոյց չէնքերը: Դիմացս Ազատութեան մանրանկար արձանն է որ կը պատրաստուի մեկնելու դէպի Թոքիօ, կը յիչեմ Մակալին՝ արձանը «Օտարական»ին: Կառքը կը չարունակէ իր սահքը, մեղսակից արեւ, մաքուր է տեսողութիւնը, պայծառ, այնքան որ կարծես թէ օդը ի՛նք լոպանք է ընդունած Սէնի ջուրերուն մէջ: Կ'ընթանայ կառքը, Օ–ԷՍ–Սի–Ը–ի երկրներու Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդի ճրագ հանդիպում Գոփընհակընի մէջ, ակամայ յիչողութիւն, ես կը յիչեմ, չորս տարի առաջ էր, Ղարաբաղ, Սահիանակերտ, «···երթա՛նիք, երթա՛նիք անպայմանի: Օր մըն ալ կը տեսնես որ···»: Ազդամին էր ակնարկութիւնը, կ'երթայինք, կը հանդիպինք այդտեղ երկիւղած լռութեան մը վրայէն ընթանալով: Գրաւուած հող էր, հայկական ուժերու կողմէ գրաւուած հող: Ամբողջ կեանքը այլոց հողերուն վրայ ապրած Սփիւռքահայս հիմա կը գտնուէր հայ ազատամարտիկներու գրաւած տարածութեան մը վրայ: Զգայնութիւններու խարուկահանդէս, հրավառութիւն ազդրումներու: Եղակի վիճակ՝ Հայոց Պատմութեան վերջին աւելի քան հազարամեակին մէջ: Հպարտութիւն, կը չրջապատէինք, ծաղկած նռնենիներ, ուրուականներ տուներու չուրջ, կը հանդիպէինք հայ ռազմիկ պահակներու: Մեր տղաքը ձեռք տուած չէին չքեղ մզկիթին: Ահաւասիկ քանդուած թէյարան մը, անդին գրաւուած, եռագոյնով ներկուած հրետանիներու չարք մը: Նոր հպարտութիւն:

Զորս տարի ետք, հիմա ուրիչ մթնոլորտ: Հիմա այնպէս կը թուի, որ օր մըն ալ, նոյնիսկ Ղարաբաղ մտնելու համար, ազդրբէջանական վիզայի կարիք պիտի ըլլայ:

Մինչեւ այսօր դեռ կարելի, աւարտած է Գոփընհակընի ժողովը, Ղարաբաղին մասին առանց վճռական քայլ արձանագրելու: Հապա վա՞ղը:

Ու զուգադիպութիւն: Կը պատահի որ դրեմ այդ ցլամարտին մասին երբ տարին կը մօտենայ իր աւարտին:

Կարոն՝ յարդէ լայնածաւալ գլխարկով, ես՝ նաւատոփի սպիտակ դրակով, տասներկու հազար հանդիսականներու հետ կը սպասենք առաջին ցուլի մուտքին: Եռաժչութիւն, չեփորներ, կեանքիս առաջինն է, իսկ առաջին ցլամարտիկը կը կոչուի Cesar Rincon:

Ահաւասիկ ցուլը, կը նետուի ան առաջ, կը դիտէ չուրջը մոլեգին, կոտշները կը զարնէ ցանկապատին: Անմիջապէս, կը նկատեմ որ քաչուած է ան անհաւասար մարտի մը մէջ: Անթիւ մարզիկ՝ միայնակ ցուլի մը դէմ: Ամբողջ մարզկութիւնը՝ անասունի մը թշնամի: Ժամանակ մը «ցուլի նման» մղուելէ ետք դէպի մաքառտրին ծիրանագոյն կտաւը, «Օլէ՛, օլէ՛», հիմա կը խոցուի վիզէն՝ ձիաւոր փիքատորի մը տիգով: Կենդանիին կողերուն վրայէն կը սկսի հոսիլ արիւնը, կը զարմանամ որ Արաբները հնարած ըլլան սա սրատակեղեք հանդէսը: Նոր խաղ, կրկին «Օլէ՛, օլէ՛», ապա երեք զոյգ չեղբեր կը մխրճուին անասունի վիզի ետին: Պահ մըն ալ «խաղալ»է ետք, ցլամարտիկը սուինով կենդանիին կուտայ վերջին հարուածը:

Երաժչտութիւն, կրկին չեփորներ, ծափահարութիւն: Անասունին անչունչ մարմինը կը հեռացուի սայլակի մը կողմէ քաչքչուելով:

Նոր ցուլ, բայց ինչո՞ւ կը պոռան ներկաները, կը բողոքեն ինչի՞ դէմ:

Կարոն կը բացատրէ: Նորեկը կը նկատուի տակար, ձախորդ, ապիկար: Հանդիսատեսները իրենց բողոքը կը յայտնեն պոռչտուքներով, ձեռքի ապառնալին չարժումներով, մինչեւ որ նախագահը կը հրահանգէ հեռացնել անբաղձալի անասունը հրապարակէն:

– Չի՞ կրնար պատահիլ որ ցուլ մը անկարութիւն ձեւացնէ մահէն խուսափելու համար, – հարց կուտամ Կարոյին, չեմ սպասեր պատասխանի:

Քանի մը տարուան աւանդութիւն, այսպէս, Cesar Rincon–էն ետք՝ El Cordobes, անկէ ետք՝ Jose Tomas, իւրաքանչիւր յետմիջօրէ, իւրաքանչիւր ցլամարտիկ կը սպաննէ երկու ցուլ, սպանութեան իւրաքանչիւր արարողութիւն կը տեւէ քսան վայրկեան, արդէն տաղտկալի, Թոմասը՝ չնորհազարդ, անոր խաղը՝ դեղագիտական, պալէ պարզի չարժուձեւեր, կը մարանչի ան մօտէն, կը մերձենայ մահուան եւ կը նկատուի արժանի գնահատանքի: Ան նուէրը կը ստանայ կենդանիին ականջներն ու պոչը:

Ստանայ թող, իմ որոշումս տրուած է:

Այսպէս, ներկայ կը գտնուիմ կէս երկոտասնեակ հրապարակային «ոճիր»ներու, ցլամարտը պայքար ո՛չ թէ մարդու մը եւ անասունի մը միջեւ, այլ մարդու մը եւ իր սեփական խիղախութեան:

Նողկանք, քամհարելի պատկերներ, մզձաւանջ:

Մինչեւ աւարտը կեանքիս պիտի չկրնամ մոռնալ ցուլի մը երեք հանգրուաններու ցնցումներով կքումը, տատալումն ու մահը:

Իրաւունք կուտամ բացակայ Ֆաթիմային, կը պատահի որ կիրակնօրեայ զբօսանքի մը նետենք առօրեային մէջ, հիմա ամէնօրեայ սպառումի կը յանձնեմ յառաջիկայ վէպիս դրուագներէն մէկը: Այդ դերուագին մէջ է որ կը պատմեմ, թէ ինչպէս, կենդանական աչխարհի չնակիչները՝ այլեւս յուսահատած մարդ արարածէն՝ կ'որոշեն մարդկային աչխարհի բնակիչներուն հետ վարուիլ ճիշդ այնպէս ինչպէս անոնք կը վարուին կենդանական աչխարհի բնակիչներուն հետ: Կ'որոշեն եւ իրենց անասատչին տիեզերքին մէջ կը սկսին կազմակերպել մարդորսութեան արչաւներ, կը ստեղծեն սիրքեր, «ցլամարտ»ի սկզբունքով կը սկսին սարքաւորել «մարդամարտ»ի ամփիթատրոններ:

Մարդամարտ–ի ամփիթատրոն:

Հիմա պարզապէս կը մտածեմ, թէ, երբ «ականջ»ները ոչ մէկ հարց պիտի ստեղծեն, ինչո՞վ պիտի փոխարինուի «պոչ»ին նուէրը:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱՋԱՃԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

«Լ.Ղ. Հանրապետութիւն»ը Դեկտեմբերի սկիզբի թիւերուն մէջ այս խորագրով Լեւոն Մկրտչեանի մէկ աշխատասիրութիւնը հրատարակած է: Զատ զատ նկատի առնուած զազութները գրեթէ ընդհանուր նոյն պատկերով կը յայտնուին: Նախախորհրդային շրջանի հայկական կեանքը բնոյթ փոխած է, զրկուելով գլխաւորաբար իր ազօթարաններէն, յետոյ նաեւ իր դպրոցներէն: Առօր բնական արդիւնքը այն եղած է որ կորսուած են մշակոյթի, լեզուի նման ազդակին ժառանգութիւնները, մինչեւ 1988 թուականը մեծ յաջողութեամբ գործած ձուլումի ծրագրի մը «շնորհիւ»:

Յետոյ, ինչպէս ամէն տեղ, հոս եւս յանկարծական զարթօնքի չարժում մը տեսնուած է, որպէս հակազդեցութիւն Ղարաբաղի ինդրին ու երկրաչարժին: Օգնութեան առաջին փուլերէն ետք ամբողջ երկրով մէկ ցրուած շրջանները ձեւերը փնտռած են վերակենդանացնելու ազգային իրենց պատկանելիութիւնը: Առանձին մէկն է օրինակ Ազով – Սեւ – ծովեան ափերու հայութիւնը որ հետաքրքրական է կարդալ որ առանձնահատկներ խղուած ըլլալով Հայաստանէն, գրեթէ մոռցած էր լեզու, մշակոյթ, բարքեր եւայլն: Այսօր ուշադրու է համախմբումի չարժում մը: Համայնքներ կը ստեղծուին, խորհուրդներ կ'ընտրուին, մշակութային կեդրոններ, բարեսիրական հիմնադրամներ, ընկերութիւններ կը ստեղծուին:

Աւելի մեծ թիւով Հայ ունեցող շրջաններու մէջ, ինչպէս Նովոռոսիսկ քաղաքը, լծուած են կրկին հայկական դպրոց, եկեղեցի, մշակութային կեդրոն ունենալու: Այսպէս, Նովոռոսիսկի մէջ կը գործէ «Վոյս» ընկերութիւնը, Անապայի մէջ «Յանք»ը, Գելենջիկի մէջ «Անի»ն, Տուապսէի մէջ «Համշէն»ը, Սոչիի մէջ «Սեւան»ը, եւայլն: Ստեղծուած է նաեւ բոլորը համախմբող «Ազով – Սեւծովեան հայկական համայնքներու միութիւն» մը: Նախագահ ընտրուած է Անատոլի Սահակեան:

Ռուսաստանի մէջ ապրող Հայերու թիւը, կ'ըսուի թէ աւելի քան 2 միլիոն 600 հազար է: Երկրին ահռելի բոլոր համայնքներուն կեդրոնը կը գտնուի Մոսկուա. այդ կեդրոնը օգնութիւն ցոյց կուտայ համայնքներուն, կը նպաստէ Հայաստանի հետ կապերու ամրացումին, հայապահպանման հարցերու լուծումին, Լ.Ղ. Հանրապետութեան անկախութեան ամրապնդումին:

Այս բոլորին մէջ ուշադրու է Տուապսէի քաղաքին «Համշէն» մշակութային ընկերութեան գործունէութիւնը: Անոր ժողովրդապրական խումբը համերգներով հանդէս եկած է մինչեւ իսկ Մոսկուայի հեռատեսիլէն, Օլկա Պաշեանի ղեկավարութեամբ որ հայկական երաժշտութեան մասնագէտ է: Ընկերութիւնը գործօն դեր կը կատարէ նաեւ քաղաքին ու շրջակայ գիւղերուն դպրոցներուն մէջ ուր կարեւոր թիւով հայ աշակերտներ կան: Այդ դպրոցներուն մէջ դասերու չարաթական ծրագրին զուգահեռ հայերէնի, հայկական պրականութեան, Հայոց պատմութեան դասաւանդութիւն կը կազմակերպուի: Ազգային աւանդութիւնները թարմացնելու համար ալ Մշակոյթի Տան մէջ յաճախակի հաւաքոյթներ կ'ըլլան, նչելու համար պատմական տարեդարձներ, հանդիպումներ ունենալու արուեստի եւ գրականութեան, ներկայացուցիչներու հետ: Կը նչուին, օրինակ, Ապրիլ 24–ը որպէս Եղեռնի օր, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան օրը, եւայլն:

«Համշէն» ընկերութեան խորհուրդը յատուկ ուշադրութիւն կը ցուցաբերէ նոր սերունդին: Համայնքի դրասենեակին մուտքին փակցուած է հետեւեալ արձանագրութիւնը. «Ով որ չէ մկրտուած, տակաւին Հայ չէ»: Ազգութիւն – կրօնք այս պարագային հասկնալի նոյնացումը պիտի հզօրանայ նոր եկեղեցւոյ շինութեամբ. քաղաքը հոդամաս յատկացուցած է եւ պատրաստ է յատակագիծը:

Ինչպէս համայնքին միութեան անունն ալ յայտնի կ'ընէ, այս շրջանի Հայերը դարասկզբին Արեւմտեան Հայաստանի «Համշէն» բնակավայրէն արտագաղթած են Ռուսաստանի այդ ափերը: Եւ մինչ Թուրքիոյ սեւծովեան գօտիին նոյնանուն բնակչութիւնը առաւելաբար ծանօթ է որպէս «մահմետական հայ», հետաքրքրական է տեսնել որ Տուապսէի մէջ ապրողները հայութեան չափանիշ հռչակած են մկրտութիւնը:

Այս տեղեկութիւններէն ետք, յօդուածագրքը կ'ուսարաի Ռուսաստանի Հայերուն թուական մօտաւոր տուեալներով, 1997 Յունուար 1–ի կացութեամբ: Յանկը կը պարունակէ 53 բնակավայրեր. ամէնէն բազմամարդը Կրասնոդարի երկրամասն է ուր կ'ապրին 690 հազար Հայեր: Կը յաջորդէ Մոսկուայի մարզը 620 հազարով: Միւս համախմբումները կէս միլիոնէն վար են. Սաուրոպոլի մէջ կ'ապրին 320 հազար Հայեր, իսկ Ռոստովի մարզին մէջ 270 հազար: Հարիւր հազարէն վար հայութեան տէր շրջաններուն գլխաւորը Ս. Պետերսբուրգն է (65 հազար). կը յաջորդեն Եկատերինբուրգի մարզը (40·800), Թաթարստանը (27 հազար) եւայլն: Ամէնէն փոքրաթիւ հայկական համայնքը ունին Պենզան (1100), Վոլոգդայի Տուլայի մարզերը եւ Եակուտիան (1200):

Յանկին կցուած է թերթին համբաւութեան քանի մը տողնոց մէկ նոթը. հոն հարց կը տրուի թէ որքա՞ն է արդեօք ՀԱՄ–ի միւս երկիրներուն, շրջաններուն մէջ ապրող Հայերու թիւը: Կ'ըսուի թէ ցուցակին մէջ փոքր չէ Ամերսիսներու համեմատութիւնը. «ե՞րբ նրաճիճ կը վերադառնան տուն, տէր կը կանգնեն նախընեաց շիրիմներին, երկրի ապագային» հարց կուտայ խմբագիրը, ապահովաբար ոչ ոքէ պատասխան ապասելով. կամ նը–մանը հարցումի մը պատասխանը լաւագոյն գիտցողը ինք ըլլալով:

Թուական տուեալներու հետաքրքրականն այս ամփոփումէն զատ, ցուցակը ուշադրու է Ռուսաստանի հայկական համայնքներուն կազմակերպուած աշխատանքին ու ազգային մտահոգութիւններուն մասնակցումով: Բան մը որ ցանկութեան մակարդակին իսկ չէ հասած չատ աւելի լայն միջոցներու տէր, կամ այդպէս կարծուած համայնքներու մէջ, յատկապէս արեւմտեան Սփիւռքին մէջ: Որքա՞ն է ԱՄՆ–ու, Ֆրանսայի, Գանատայի կամ Հոլանտայի հայութեան թիւը: Սմէն արժեւորում մօտաւոր ըլլալու չանկիչէն իսկ զուրկ է: Աւանդական զղուեցներու մէջ ուր նոր սերունդը չափազանց մեծամասնութեամբ հայկական վարժարան կը յաճախէ, զպրոցներու աշակերտութեան թիւը կրնայ որոշ պատկեր մը տալ ինչպէս՝ եկեղեցական վարչութիւններու ամուսնութեան, կնունքի եւ մահուան ցանկերը: Բայց, աւանդաբար երկու միլիոն նկատուած աշխարհագրիս ամբողջութեան մէջ, քանի՞ շրջան նման մտահոգութեան տէր գեկավարութիւն ունի: Թէեւ ճիշդ է որ թիւի, թուանշանի պէս «մանրուք»ներ ընդհանրապէս չատ տեղ չեն ունեցած եւ չունին այս կողմերու մեր իրականութեան մէջ, եթէ չեն վերաբերիր պիւտճէներու մուտքի բաժիններուն: Միակ մտահոգիչն այն է որ յետ խորհրդային Սփիւռքը երբեք չհասնի նոյն կէտին ու մնայ ներկայի իր մտահոգութիւններուն, նպատակներուն մտերմութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՈԳԵԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԴՐԱԽՏԻ ՄԸ ՓՆՏՌՏՈՒՔԸ

«Նիու Էյճ»ը (Նոր Ժամանակաշրջան) կը յաղթանակէ: Հրեշտակներու պաշտամունք, խոհում եւ ապօթք, հեռվհեռ աւելի մեծ տեղ կը գրաւեն այլապան ընկերութիւններու մէջ, կրօնական կիրարկումներու եւ բարքերու չանկարծակի գարթնո՞ւմ: Ո՛չ լիովին, այլ՝ ոգեկանութեան նոր ձեւերով ինքզինքին յայտնաբերումը: Երրորդ հազարամեակի սեմին՝ ընկերային իսկական յեղափոխութիւն մը:

Ինչպէս Փինօ Պուոնճորնօ կը գրէ, ասիկա մաս կը կազմէ ներկայ ժամանակաշրջանի տարաբնութիւններուն: Մէկ կողմէ գիտութիւնն ու ճարտարագիտութիւնը գրեթէ ամէնօրեայ հրաշքներ կ'արտադրեն, միւս կողմէ գերբնականի միչաւալի տիրական պահանջ մը կայ: Մէկ կողմէ, գլխաւորաբար արեւմտեան աշխարհին մէջ, կը պակսի թիւը անոնց որոնք իրենց չարունակաբար կը մասնակցին այլապան եկեղեցիներու գործունէութիւններուն, միւս կողմէ կ'աւելնայ թիւը անոնց որոնք իրենց յատուկ Աստուածը կը փնտռեն, նոր այլընտրանքներու եւ ոգեկանութեան իւրայատուկ ձեւերու մէջ:

Ասիկա «դուն քու կրօնդ կերտէ»ի երեւոյթն է: Այս ձեւով, Աստուած «ապակեղրոն» կը դառնայ, ինչպէս դիպուկ կերպով բանաձեւած է Նիւ Եորֆ Թայմզ Մէկզզինը: Ապապրանքի վրայ եղած հաւաք մը, ինչպէս Ֆրանսական թերթեր կը գրեն: Ձոն Պլօք, Քէնթ Սթէյթ Համալսարանի (Օհայօ, ԱՄՆ) ընկերբանը կ'ըսէ. «Ի զօրու գաղափարը այն է որ, հաւատք ունենալու համար կարիքը չկայ միայն մէկ կրօնքի փարելու, բայց թոլորն ալ տիեզերական տարբեր ճշմարտութիւններ կը պարփակեն»: Պլօք, որ «Նոր ոգեկանութիւն»ի մասին ամէնէն ամբողջական աշխատասիրութիւնը գրած է, կ'աւելցնէ. «Ուստի, կարելի է բոլոր կրօնքներէն տուեալներ քաղել եւ սկզբունքներու Պանթէօն մը կազմել, որուն վրայ հիմնել անձնական կրօնքը: Ոչ միայն. այս տարրերը անգամ մը որ միաձուլուին, անոնք խնդրոյ առարկայ անհատին առօրեայ արժէքները կը դառնան»: Իսկ ոգեպաշտներէն մէկը կ'ըսէ. «Չեմ կրնար ըսել եթէ ինքզինքս էրիստոնեայ, կաթոլիկ կամ որեէ այլ բան կը զգամ: Երբ անկարող կը զգանք, ոգեկանութիւնը մեզի կ'օգնէ եւ ներշնչում կուտայ»:

Այս կէտին, երեւան կուգայ այլ տարբանութիւն մը: Նոր – ոգեկանութեան մէջ եսը նկատուած է վերջնադոյն հեղինակութիւնը թէ՛ կրօնական գործարկման եւ թէ՛ հաւատքին նկատմամբ: Բայց, նոյն ատեն, հակառակ հաւատքներու այլապանութեան, իւրաքանչիւրը ինքզինք «հաւատականութիւն»ի մը անդամը կը նկատէ: Այստեղէն, նոր – ոգեկանութիւնը բնորոշող կարեւորագոյն յատկութիւնը, ինչպէս կը բացատրէ Ճէրըլտ Զելենթէ, Թրեենտ Բիսըրչ Ինսթիթիութի տնօրէնը. «Բոլորն ալ կեանքին մէջ աստուածային նպատակ մը ունին, որ պարզ պատահար մը չէ, անտարբեր շրջապատի մը մէջ: Ահա թէ ինչո՞ւ հարկ է ոչ միայն անձնականօրէն բարելաւուիլ, այլ նաեւ ընկերութեան օգնել»:

Կարդ մը ուսումնասիրողներու եւ գրողներու համար, ասիկա նոր յեղափոխութիւն մըն է, 1968–էն երեսուն տարի ետք: Գանատուհի Սիլվիա Թրէյզըր որ հեղինակն է «Գիրք տարօրինակի»ն հատորին, որուն մէջ իր բնազանցական փորձառութիւնները կը պատմէ, դիտել կուտայ թէ այդ թուականին, յեղափոխութիւնը թէ՛ սեռային էր եւ թէ՛ ոգեկան: Բայց այդ ոգեկանութիւնը թմրեցուցիչներուն եւ սխալ կիրարկումներուն առընչուեցաւ ու «Ներկայիս, երեք տասնամեակ ետք, պէյպի–պումըրները, աշխարհի անորոշութիւններուն եւ մահուան վախին դիմաց, ոգեկան յեղափոխութիւնը իր աւարտին կը տանին՝ բաւական տարբեր միջոցներով»:

Երեւոյթը համաշխարհային է եւ ընկերային ու քաղաքական խոր անդրադարձներ ունի: Միւս կողմէ, ինքզինք գտնելու, իր հոգին ձեռք ձգելու եւ Աստուծոյ հետ խօսելու համար, կարելի բոլոր միջոցները կ'օգտագործուին՝ հազորդագրութիւնները սկսեալ: Զբօսաշրջութիւնը նաեւ հրեշտակներու թեւերուն վրայ կը թռչի, փ. Պուոնճորնօ կը գրէ: Երկնային երանելութեան փնտռտուքը նաեւ աշխոյժ չուկայ մը ստեղծած է գրավաճառքի մարզէն ներս, հակառակ բաւական տագնապալի չուկայի մը: Սակայն, խարեբաներ եւ գեղծարարներ չեն պակսիր աշխարհի մը մէջ, ուր կրօնքի եւ պաշտամունքի, իրական եւ կեղծ մարգարէներու միջեւ սահմանը ծայրօրէն նեղ է: Բայց այս բոլորով հանդերձ, ոչինչ կայ որ կարողանայ ոգեկան այս չերմեռանդութեան մեծ հոսանքը կասեցնել: Բժիշկներն իսկ այս երեւոյթը կը քաջալերեն, համարելով որ ապօթքն ու խոհումը, հիւանդութիւններու ընթացքին, կրնան օգտակար հանդիսանալ եւ բուժումը արագացընել: Այսպէս, ամերիկացի բժիշկներուն երեք քառորդը կը հաւատայ նաեւ որ ոգեկանութիւնը կրնայ առողջապահական համակարգին ծախքերը նուազեցնել:

Այս հոլովոյթով, «Նիու Էյճ»ը իր խոր ազդեցութիւնը կը բանեցնէ նաեւ պաշտօնական դարձած կրօնքներուն վրայ, ինչպէս կը հաստատէ Մայքըլ Լըրնըը, հրէական Թիֆոն Թերթին տնօրէնն ու Հիլարի Գլինթընի խորհրդականը՝ «արժէքներու վարկպիճ»ին գծով: Ան կը մատնանչէ թէ «Աստուծոյ հետ կապը հաստատելու համար, աւանդական քազմաթիւ համայնքներ հասկցան որ իրենց հետաքրքրութիւններուն նեղ ծիրը պէտք է գերազանցեն եւ արմատներուն վերադառնան: Հրեաները, օրինակ համար, կը վերադառնան Աստուածաշունչին, փորձելով վերակենդանացնել անոր մէջ նկարագրուած հին արարողութիւնները: Նպատակն է գտնել այն տարրերը որոնք հոգիին հետ կը ներդաշնակուին: Ինծի կը թուի թէ նոյն բանը տեղի կ'ունենայ կաթոլիկէ եկեղեցիին մէջ եւս»:

Նոր–ոգեկանութիւնը, այս ձեւով, այլապան տարողութիւնները կը ստանայ ու քայլ առ քայլ ընկերային ժամանակակից ամէնէն հետաքրքրական չարժումներէն մէկը կը դառնայ: Ըստ Ճ. Պլօքի, այս կրօնքներէն ոմանց վիճակուած է ընկերութիւնը փոխել: Ան կ'աւելցնէ թէ վստահաբար, պատնէշները վար առնելով, աւելի հանդուրժող ընկերութիւն մը պիտի ունենանք: Իսկ գրող Վիքթորիօ Մէսսորիի համար, այժմ գանգուած մը կայ որ կը ձգտի առանց Աստուծոյ կրօնքի մը, քանի որ անոր մաս կազմողները չեն ուզեր պարտաւորութիւններով, պարտականութիւններով, ուժեղ հաւատալիքներով կազմուած կրօնք մը: Անոնք կը փափաքին եկեղեցի երթալ ինչպէս կ'երթան բուսաւաճառի մը մօտ, որպէս գլխացաւը հանդարտեցնող միջոց, եւլն.: Ըստ իրեն, ապագան պատասխանատուին է «որավհետեւ յետադիմի մարդը նախ եւ առաջ հանգստատէտ ոգեկանութիւն մը կը փնտռէ, կրօնք մը որ մխիթարանքի միջոցներ առաջադրէ՝ առանց փոխարէնը բան մը ուզելու»:

Իսկ ոգեպաշտ պետ Անտրէ Մ. Վապրզինկիի համար, որ 1970ական թուականներու հակամշակոյթի չարժումին նախկին դերակատարներէն է, հաստատութիւններու վերածուած կրօնքները մարդը չեն տանիր դէպի լրում այլ՝ յարմարատւութիւն, սփոփանք: Մարդիկ իրենց ճակատագիրը կը յանձնեն դուրսը գտնուղ Աստուծոյ մը՝ փոխանակ իրենց եղափոխման ուղին իրենք իրենց մէջ փնտռելու: Իւրաքանչիւրը ի՛ր ուղին պէտք է գտնէ, անձնական:

Փրկութիւն որոնող մարդոց ցոյց տրուած ուղիները բազմաթիւ են: Հին ժամանակներուն, բոլոր ճամբաները Հռոմ կը տանէին: Ներկայի ուղիները դէպի դրախտ պիտի առաջնորդե՞ն: Անոնց այլապանութիւնը եւ ներընդմէջ հակասութիւնները դժուար թէ հաստատական պատասխան մը տան:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

(Քաղուած՝ "Փանորամա"էն)

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) եկեղեցւոյ Ա-ճառեան հանդիսասրահին մէջ, Դեկտ. 26-ին, Սահակեան – Նունեան Լիսէի ա-չակերտութիւնը բանաստեղծութեան ա-մանօրեան խնջոյք մը ներկայացուցած է: Բացումը կատարած է Սահակեանի տը-նօրէնուհի Օր. Էլիզապէթ Զէքի, որ յատ-կապէս ծանրացած է Կաղանդ բառի ի-մաստին վրայ: Արտասանութիւններէն առաջ, ամանորեան եւ ծննդեան երգե-րով հանդէս եկած է վարժարանին հին եւ նոր աշակերտներէն բաղկացած երգ-չախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Ա-կօշեանի: Յայտագրին մէջ, զանազան ա-չակերտական խումբեր ստանձնած են բանաստեղծ մը ընտրուած գործեր: Ար-տասանութիւնները կատարուած են Իղնա Սարըասլանէ, Իրմա Ահէմեանէ, Խորէն Մանավեանէ, Օննիկ Փըչըճեանէ, Անդան Խոջէրէ, Վարդ Շիկահերէ, Զ. Խրա-խունիէ եւ Զահրատէ, բոլորն ալ նիւթ ունենալով Կաղանդը: Հանդէսի վերջա-բոյթեան խօսք արուած է Ռ. Հատտէճ-եանի որ գնահատելէ ետք ձեռնարկը, դրուատած է բանաստեղծական արուես-տը եւ խօսքը վերջացուցած ջերմ մաղ-թանքներով:

***

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Դեկտ. 25-ին, վախճա-նած է Հայր Պետրոս Վրդ. Գալուք-եան, կաթողիկէ Հայոց վիճակաւորի փոխանորդ, Ռոկերեան եկեղեցւոյ ժողո-վրդապետ: Ողբացեալը 78 տարեկան էր: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտ. 29-ին Թաքսիմ Ս. Յովհան Ոս-կերեան Եկեղեցին, պատարագը մատու-ցանած է Յովհ. Աբք. Զօլաքեան, որ յա-ւարտ արարողութեան դամբանական մը խօսած է Թրքերէն, վեր առնելով Պետրոս Վրդ.ի բարեմասնութիւնները, տալով նաեւ կենսագրական դիծերը: Եւ մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի հայ կաթողիկէ գերեզմանատունը:

***

Ս. ՓՐԿԻՉ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ (Պոլիս) մէջ, Դեկտեմբեր 30-ին, ըստ աւանդու-թեան ամանորեայ ճաշ մը սարքուած է մնայուն բնակիչներուն համար: Ներկայ եղած են Գարեգին Պատրիարք, Շահան եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսները: Հաւա-քոյթին բացումը կատարած է յանուն հո-գաբարձութեան Մելքոն Գարաքէօսէ: Ճաշին ընթացքին գործադրուած է գե-ղարուեստական յայտագիր մը: Նուէրներ բաժնուած են պատապարեալներուն: Հուսկ Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատ-րիարք, որու մեկնումէն ետք հաւաքոյթը չարունակուած է:

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 20-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ Իսթ – լէ – Մուլինոյի Թարգմանչաց ամէնօրեայ դպրոցին տա-րեկան ճաշ – պարահանդէսը: Իր դոյու-թեան առաջին տարին նոր բոլորած այս հաստատութեան համար դեռ ատենդու-թիւն չէ զարձած այս ձեռնարկը, բայց այդ պատճառ չէր որ նորաշէն դպրոցին հանդիսասրահը լեցուն չըլլար հրաւիր-եալներով, ծնողքներով եւ բարեկամնե-րով՝ զեղեցիկ սեղաններու չուրջ հաւաք-ուած:

Երեկոյթին բացումը կատարեց դպրո-ցին վարչութեան նախագահ՝ Տօքթոր Վիգէն Կարապետեան: Ան զոհունակու-թեամբ արձանագրեց աշակերտներուն թիւի յաւելումը. անցեալ եւ առաջին տարուան 12-ի դիմաց, վարժարանը այ-սօր կը հաչուէ 24 աշակերտներ: Ապա չեչոր դրաւ դպրոցին երկրեզու դրու-թեան վրայ եւ յայտարարեց որ մօտ ա-տենէն, արեւելքի օրինակով փոքրիկնե-րը յատուկ համազգեստներ պիտի կրեն, ինչ որ պիտի չեշտէ իրենց պատկանելու-թիւնը: Տօքթոր Կարապետեան կոչ ըրաւ ծնողքներուն որ զօրավիգ կանգնին հայ վարժարանին որ սփիւռքի մէջ հայապահ-պանման միակ ապրդակն է, եւ չնորհա-կալեց ուսուցչուհիները իրենց նուիրում-մին համար՝ յանուն մեր մանուկներուն հայեցի դաստիարակութեան:

Կարդը եկած էր երեսփոխան – քաղա-քապետ՝ Պր. Անդրէ Սանթինիի. Իսի-լի առաջին քաղաքային անդամ մը եւս իր համակրանքը արտայայտեց Հայերուն հանդէպ. մասնաւորելով աշակերտներուն թիւին կրկնապատկումը, ան յաւատեց պահուեցաւ ապագային նկատմամբ, նչե-լով որ այս թափով, չուտով դպրոցը ա-չակերտ պիտի մերժէ ... Պր. Սանթինի խոստացաւ նաեւ մօտիկէն հետեւիլ վար-ժարանին պետական հովանաւորութիւն ապահովելու վարչութեան ճիգերուն եւ այդ, հակառակ կատալաբութեան փոփո-խութեան եւ չարք մը դժուարութիւննե-րու: Պր. քաղաքապետը ներկաները հր-բաւիրեց զօրակցութեան՝ ի նպիր մեր դարաւոր արժէքներու պահպանման:

Երբ աշակերտները բեմը գրաւեցին, թարմութեան չունչ մը նչմարուեցաւ սր-բահէն ներս. երեքէն հինգ տարեկան այս մանուկները սրտով մեկնաբանեցին պա-րեր ու երգեր՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Անոնք, իրենց համազգեստներով եւ ան-մեղութեամբ խանդավառեցին բոլոր ներ-կաները:

Այս երեկոյթին հետաքրքրական բա-ժինն էր «Գունկֆու» մարտարուեստի հայկական տարբերակի ցուցադրութիւն մը. «Հայկական սեւ գօտիներու ընկերակ-ցութիւն»ը, հիմնուած Պէյրութի մէջ

ԹՄՄ ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ (1995—1996)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անցնող 29 տարիներուն, ԹՄՄ Հայկազեան Միութեան Հայկաշէն Ուզունեան Գրական Մրցանակը քաջալերած է բացառաբար սփիւռքահայ եւ Սփիւռքի մէջ ապրող մեր տաղանդաւոր գրողները, գիրքին եւ գրականութեան նուիրուած ըս-տեղծագործողները: Նախանցեալ տարի, ԹՄՄ Հայկաշէն Ուզունեան Գրական Ճանճախումբը իր 27-րդ հաղորդագրու-թեամբ կը տեղեկացնէր մեր հանրու-թեան, որ այնուհետեւ մրցանակի համար նկատի պիտի առնուէին նաեւ հայերէնի դրողներն ու բանասէրները, մեկնելով այն իրականութենէն, որ այժմ գրկուե-լով պետական քաջալերանքի բարիքէն, հայրենի գրականութիւնն ու բանասի-րութիւնը դժուարին հանգրուան մը կը բոլորեն ներկայիս:

Ուսումնասիրելով ու գնահատելով 1995 եւ 1996 տարեշրջաններուն տպագրուած եւ մրցանակի ներկայացուած գործերը· Մրցանակի Ճանճախումբը որոչեց մրց-ցանակները չնորհել՝

1) Հրաչեայ Յովհաննիսեանին (*) (Ե-րեւան) 1000 տոլար. «Կապոյտ լեռան չուքը» բանաստեղծութեան հատորին եւ ընդհանրապէս նաեւ անոր բանաստեղծա-կան վաստակին համար.

2) Կիմ Բակշիին (Մոսկուա) 1000 տո-լար. «Սուրբ Ղազարի Յարութիւնը» հա-տորին համար (ուսումնասիրութիւն).

3) Ասատուր Մնացականեանին (յետ մահու) 1000 տոլար. «Հայրենները» հա-մահատաք հատորին համար (բանասիրա-կան).

4) Սերգէյ Վարդանեանին (Երեւան) 1000 տոլար, «Հայաստանի մայրաքա-ղաքները» դիրքին համար:

Մրցանակի Ճանճախումբին գնահատ-ման չափանիշը եղած է ներկայացուած գործերուն գեղարուեստական եւ գիտա-բանասիրական արժէքը. ինչպէս նաեւ հայ գրականութեան եւ բանասիրութեան զարգացման տեսակէտէն անոնց բերած նպաստը:

Մրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունե-ցաւ Հոկտեմբերի 14-ին, Երեւանի Թէքէ-եանի նորաբաց կեդրոնին մէջ: Հրաչեայ Յովհաննիսեան, Սերգէյ Վարդանեան եւ փոխարինարար Կիմ Բակշիի՝ Սօս Սարգսեան ատացան գրամական պար-գեւները. իսկ հանդուցեալ Ասատուր Մնացականեանի մրցանակի յանձումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերի 28-ին, Երե-ւանի Մատենադարանին մէջ կայացած յատուկ հանդիսութեան ընթացքին: Մըր-ցանակը արուեցաւ հանդուցեալ գրակա-նագէտի այրիին:

Այս յայտարարութեամբ բացուած կը յայտարարենք նաեւ 1997 Թուականի մըր-ցանքը: Արդէն վաստակ եւ անուն ունե-ցող գրողներու կողքին, յատուկ ուշադ-րութիւն պիտի տրուի նոր եւ միջին սե-րունդի գրողներու ստեղծագործութիւն-ներուն: Ճանճախումբը նկատի կ'ունե-նայ չափածոյ, արձակ, թատերական եւ բնագաւիկ պարագաներու՝ պատմաբա-նասիրական այնպիսի գործեր, որոնք գիտական չափանիշներու բաւարարու-թիւն տալէ զատ, կարեւոր բաց մը կը գոցեն հայ գրականութեան մէջ:

Սփիւռքի մէջ, կը խնդրուի 1997 Թուա-կանին լոյս տեսած գործերը Հայկաշէն Ուզունեան Գրական Մրցանակի յանճ-նախումբին զրկել մինչեւ 1998 Ապրիլի 30-ը. սոյն հաղորդագրութեան ներքեւ երեւցող զոյգ հասցէներուն: Հայաստանի եւ Արցախի մէջ լոյս տեսած գիրքերը կա-րելի է ուղարկել «Ազգ» օրաթերթի խմ-բագրութեան:

Մրցանակի Ճանճախումբը՝ Հայկաշէն Ուզունեան, Երուանդ Ազատեան, փրոֆ. Լեւոն Խաչերդեան, Յարութիւն Կարա-պետեան եւ Յակոր Աճեմեքեան:

H. OUZOUNIAN
49, Rue de Boulainvilliers,
75016 PARIS — FRANCE

Edmond Y. AZADIAN
P.O.Box 305
Taylor, MI 48180 — USA

AZG DAILY
Anrapetoutian 47, YEREVAN — ARMENIA

(*) Մրցանակակիր հեղինակը, Նոյեմ-բերի վերջին, Երեւանի մէջ զոհ գնաց ինքնաշարժի արկածի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊԱԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԸ·

– Ո՞ր մէկը ըսեմ ... թերեւս բանալ մի տար:

– Ընդհակառակն եթէ բան մը պիտես, ըսէ՛ տեսնենք. գոչեց Պօղոս էֆէնտի, բայց ըսելիք մը չունիս որ... ամէնքն ալ պարապ խօսքեր են:

– Անանկ է, երբոր խնդիրը քու կնոջդ վրայ ըլլայ՝ ճիշդ կ'ըլլայ ամէն բան, իսկ երբ ուրիշին համար է՝ սուտ է անպատ-ճառ ... մինակ ես յանցաւոր եմ, միւս-ները ամէնքն ալ մէյ մէկ սուրբեր, Աստուածածիններ են...:

– Քա՛ քու անհատատարմութիւնդ տե-սայ, գոչեց Պօղոս էֆէնտի սրամտած:

– Անոր ալ եաւէն խյնաս, լրտեսել տաս նէ՛ անորն ալ աչքովդ կը տեսնաս...

– Բան մը պիտես նէ՝ լրջօրէն ըսէ՛, ա-տանկ անորոշ խօսքերէ բան չելլար:

– Ո՞ր մէկ դիտցածս ըսեմ...

– Մէկ հատը բաւական է ... հիմա կ'ը-սես կոր թէ Տիկին Սաթենի՝ սիրո՞ղ ունի:

– Հարկաւ, կ'ըսեմ, ինչո՞ւ պիտի չըսեմ, որմէ՞ պիտի վախնամ, պոռաց Շաղիկ բորբոքելով:

– Ո՞վ է, անունը ի՞նչ է տեսնենք:

– Ո՞ր մէկը ըսեմ ... մէկ հատ երկու հատ չէ որ ... անամօթը ... արդէն ա-մէնուն բերանն է...

– Ես երբեք, քենէ զատ, մէկէ մը անոր մասին բան մը չեմ լսացած:

– Դուն արդէն անանկ ես, ուրիշներուն մասին խօսուածներուն խուլ կ'ըլլաս, իմ վրաս բան մը ըլլայ նէ՝ ականջներդ կը բացուին:

– Հիմա դուն Սաթենին սիրահարներէն մէկուն անունը կրնա՞ս տալ, ան նայինք:

– Ինչո՞ւ պիտի չկրնամ տալ, հարկաւ կուտամ...

– Ըսէ՛ տեսնենք...

– Հեռուն երթալու պէտք չկայ, մէկ հատը մէջտեղն է...

– Ո՞վ է տեսնենք:

– Ո՞վ պիտի ըլլայ «իշիկ» Միհրանի-կը... Նուարդին էրիկը:

– Տոսթեան Միհրանի՞կ էֆէնտին, հարցուց Պօղոս էֆէնտի հետաքրքրուած:

– Հրամմեր ես, Միհրանիկ էֆէնտին...

– Առաջին անգամն է որ ասանկ բան մը կը լսեմ կոր:

– Ուրիշէն լսելու պէտք չկայ, դործը մէյ մէկ տեղն է ... Սաթենին փէչէն զատուած չունի, ամէն օր տուներնին է:

– «Ճանըմ», տակէ ի՞նչ կ'ըլլայ, բարե-կամ են կը տեսնուին:

– Ամէն բանի չափը կայ ... առտու ի-րիկուն քի քիթի են, իրարմէ բաժնուած չունին:

– Այդ քու ըսածդ պարզ ենթադրութիւն մըն է:

– Ես ըսածս պիտեմ ... ձեռքս կրակը կը դնեմ որ ըսածիս պէս է...

– Ես փաստ կ'ուզեմ փաստ, գոչեց Պօ-ղոս էֆէնտի տեսնելով որ իր կնոջ խօս-քերը որեւէ հաստատուն հիմ չունէին:

– Փաստ կ'ուզես նէ՝ իրենց ծառաները խօսեցնել տուր մէյ մը:

– Դուն խօսեցնել տուե՞ր ես:

– Կ'ըսեմ կոր նէ՝ հարկաւ բան մը դի-տեմ ...՝ մէյ մը Սուրբիկը խօսեցնել տո՛ւր «տէ» կ'իմանաս:

– Սուրբիկը, Սուրբիկը ո՞վ է, հարցուց ամուսինը:

– Սասանեաններու սպասուհին որ հիմա քովերնէն ելած է:

– Ինչո՞ւ ելեր է:

– Ես ի՛նչ գիտնամ, հանդմին, գործին չէ եկեր՝ ճամբեր է, կ'երեւայ որ իր խա-դերուն գործիք ըլլալ չէ ուզեր խեղճ աղ-ջիկը:

– Էյ դուն ո՞ւր տեսար «տէ» խօսեցու-ցիր այդ Սուրբիկը:

– Հիմա Փոթուբեանենց քով մտած է՝ հոն տեսայ:

Փոթուբեանենք իրենց ծանօթ ընտանիք մըն էին որոնք օդափոխութեան եկած էին վերին Վոսփորի այն գիւղը ուր կը գտ-նուէին այս միջոցիս:

– Սա ծաղկահար աղջիկ մը տեսանք նէ՝ անցած օր տուներնին ա՞ն է, հարցուց Պօղոս էֆէնտի:

– Ճիշդ ան է, Մարգար էֆէնտիենց տունն ալ տեսած ըլլալու ես:

– Չեմ յիշեր կոր:

Պօղոս էֆէնտի պահ մը լռեց եւ սկսաւ մտածել: Այդ Սուրբիկը, իրրեւ Սասան-եաններու ներքին կեանքին մօտէն տես-եակ մէկը, թերեւս կրնար օգտակար ըլ-լալ: Իր կնոջ մինչեւ հիմա ըրած անո-րոշ ակնարկութիւններուն մէջ Սուրբիկ միակ լուրջ յենակէտ մը կը ներկայա-ցընէր, միակ ապրիւր ուրկէ կարելի էր ո-րոշ բան մը քաղել:

Միայն թէ Շաղիկ ո՛ր աստիճան ճշմա-րիտ կը խօսէր ճամբուած սպասուհիին բերանը ամբաստանութիւններ դնելով: այս մէկը հարկ էր լուսաբանել:

– Դուն Սուրբիկը երկար բարակ խո-սեցուցի՞ր, հարցուց կնոջը:

– Խօսեցնելու պէտք չկայ, արդէն ինք կը պատմէ կոր, պատասխանեց Շաղիկ: Խեղճին սիրտը այնքա՜ն էրեր է որ...

– Անիկա՞ պատմեց Սաթենին Միհրա-նիկի հետ ունեցած յարաբերութիւննե-րը:

– Ան ալ ըսաւ, ուրիշ բաներ ալ ըսաւ, ո՛ր մէկը միտքս պահեմ... կ'ուզես նէ՛ օր մը հոս կանչենք խօսեցնել տո՛ւր, ա-կանջովդ լսէ՛, քանի որ իմ խօսքիս չես ուզեր կոր հաւատալ:

Այս առաջարկը ամէնէն բանաւորը թուեցաւ Պօղոս էֆէնտիին: Արդարեւ իր կնոջ անկեղծութեան վրայ չատ վըս-տահութիւն չունէր, կրնար իրողութիւն-ները խեղաթիւրել կամ չափազանցել: Իր կողմէ կատարուած հարցուփորձ մը կրնար աւելի որոշ արդիւնք մը տալ:

– Իրաւունք ունիս, օր մը կանչել տուր թէ՛ հետը մէյ մը տեսնուիմ, միայն թէ յատկապէս ատոր համար կանչուած ձեւ չառնէ...

– Վաղուընէ «թէզ»ը չկայ, ես անիկա հոս բերել կու տամ:

– Բայց ինք կասկածի ենթարկելու չէ որ յատկապէս գինքը հարցուփորձել կ'ուզենք:

(Շար· 81)

(Շար. Ա. էջէն)

Այս յայտարարութիւնը ըրած է Ֆիկառօ–ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ. ինք «մեծ ուժ» մը դանէ որ 85 միլիոն անձ մեռած ըլլայ համաչխարհային պատճառով, կը սպասէ մինչեւ որ յեղափոխութիւնը ծագի, այլ եղք չի տեսներ:

ԹՈՒՐԲԻՈՅ Ապր. Ժողովը Օգոստոսին քուէարկած հակիսլամական օրէնքը, որու նպատակն էր արգելք ըլլալ որ «իմամ հաթիփ» (տեսակ մը մահմետական փոքրիկ ընծայարաններ) դպրոցները կանուխէն ձեռք առնեն մանուկները եւ մոլեռանդներու սերունդներ պատրաստեն: Այս օրէնքը, սակայն, կը վերաբերի նաեւ Սէն–Միշէլ, Սէն–Ժոզէֆ, Սէնթ–Փիւլչէրի եւ Նոթր–Տամ ը Սիոնի նման վարժարաններու, որոնք, կը գրէ Ֆիկառօ, Քէմալէն ի վեր միայն անունով կաթոլիկ են եւ որոնք այլեւս միայն երրորդ դասարանէն (եւ ոչ 6–րդ ինչպէս կ'ըլլայ այսօր) սկսի կարենան աշակերտ ընդունիլ: Այս պայմաններու մէջ շուրջ 30 դասարաններ պիտի անհետանան 1998–ի վերամուտին, մեծ մասը Պոլսոյ մէջ իսկ: «Ֆիկառօ» (Յունուար 8) կը գրէ թէ խուճապ բռնեղծուած է ծնողներուն եւ դասատուներուն մօտ: Հիմնուած 19–րդ դարու երկրորդ կիսուն, այդ հաստատութիւնները հպարտ են որ Ֆրանսական ներկայութիւն մը ապահոված են եւ հանդուրժողութեան ու քննադատական ոգիի պատպարներ պաշտպանած: Պայքարելով իմամ հաթիփ դպրոցներուն դէմ, կ'ըսէ Թերթին յատուկ ղրկիակցը, աշխարհական մեծամասնութիւնը կը պատժէ իսլամապաշտութեան դէմ դիմադրութեան բերդը:

ԻՐԱՆԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆ ապրող գիւղացի մը՝ Խալիֆէհ Ղազար Ապտոլահ – Զաեհ որոշած է դադրեցնել ծխելը պահպանելու համար իր առողջութիւնը: 151 տարեկան է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 7/8)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎ

Յունուար 5–ին Սեւֆրանկերթի մէջ անդրանիկ նիստը գումարած է Արցախեան պայքարի 10–րդ տարեդարձի պետական յանձնաժողովը: Այդ տարեդարձը պիտի նշուի յատկիկայ փետրուար 20–ին: Յանձնաժողովին նախագահն է Լ.Հ վարչապետ Լ. Պետրոսեան, անդամները՝ Արտգրպարանի եւ կառավարութեան դէմքեր: Նիստի մասնակիցներուն յանձնարարուած է ներկայացնել նշումի ծրագիրներ:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

Ադրբեջանի Ժողովրդական ճակատ կուսակցութեան փոխ–նախագահ Ա. Քէրիմով լիակատար ձախողութիւն որակած է իր երկրին Գոմբէհակընի մէջ ի գործ դրած դիւանագիտական ջանքերը: Ճախողման պղպակներէն մէկն է, ըստ իրեն, Մինսկի խումբին հայատառնամէտ Ֆրանսան եւս նախագահ ընդունելու բաքուի համառձայնութիւնը: Քէրիմովի կարծիքով, Ադրբեջան պէտք է լուրջ վերաքննութեան ենթարկէ հայ–ադրբեջանական հակամարտութեան առընչուած իր քաղաքականութիւնը:

***

ԱԶԳ. ՏՈՒՐՔԻ ԹԷԼԷԹՈՆԸ

Հայաստանի եւ Լ. Ղարաբաղի նահատակներու եւ հաշմանդամներու երախտներուն ի նպաստ «Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամի կազմակերպած Հայաստանի հեռատեսիլի թէլէթոնը տեղի ունեցած է Դեկտ. 27–ին եւ տեւած է 12 ժամ: Գարեգին Ա.–ի ուղերձով եւ 5 միլիոն դրամ առաջին նուէրով մը սկսած նախաձեռնութեան եղած է 137 միլիոն դրամի խոստում, որու 110 միլիոնը արդէն գործադրուած է եւ գանձուած:

***

ԱՐԱՄ ՍԱՖԱՐԵԱՆ՝ «ԼՐԱԲԵՐ»Ի ՏՆՕՐԷՆ

Հայաստանի հեռատեսիլի լրատուական վերլուծական գործակալութեան տնօրէն նշանակուած է Արամ Սաֆարեան, որ մինչ այդ կը վարէր Արտաքին հարաբերութեան պետական արարողակարգի տնօրէնի պաշտօնը: Իսկ Հրայր Զօրեան՝ որ «Լրաբեր»ի տնօրէնի պաշտօնա–կատարն էր, զբաղած է նոյն գործակալութեան տնօրէնի տեղակալը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վելիժի. – Տէր եւ Տիկին Հրայր Հաբաչեան 500 Ֆր.:

***

Մարսէյլ. – Տիկին Արաքսի Արտոյեան 250 Ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒՒ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը կը փափաքի պաշտօնի կոչել երկրագործական եւ կամ մեքենական ճարտարպետ մը (Agricultural Sales Engineer — Ingénieur Agricole):

Ենթակային աշխատանքի եւ պատասխանատուութեան դաշտը պիտի ընդգրկէ Ամերիկան եւ Ափրիկէն եւ հետեւաբար թեկնածուէն կը պահանջուի տահուն անդլերէն եւ Ֆրանսերէն:

Թեկնածուն, որ չորքանասարտ է համապատասխանէ մը՝ երկրագործական եւ կամ թեքնիքական ճարտարապետի ախտոռով, կը հատատուի Ամերիկա Միացեալ – Նահանգներ: Պաշտօնը կը պահանջէ յաճախակի ճամբորդութիւններ, այս ուղղութեամբ նախօրօք փորձառութիւն առաւելութիւն է:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի իրենց C.V.–ն ղրկել հետեւեալ հասցէին.–

M. JACQUES SARKISSIAN
c/o SADUCOM
33, Quai Wilson,
1201 GENEVE
Tél. : (4122) 7328039

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son
DINER DANSANT
animé par l'Orchestre
GAIDZAG'S
le Samedi 24 Janvier à 20 heures
dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris
AU PROFIT DE
L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT
Réservations:
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

Ս. ԳԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ Յունուար 13
Տօն է աւուրանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Գակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրէնքը կը կատարուի:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԻԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հովարարձուքիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ Պր. Մեսրոպ Ադամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողները ու բարեկամները Ամանորի Հանդէսին, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 16–ին, Եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint Bazile 13001 Marseille

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչ Խուռաբ Տէրթիքեան խումբ Հայ Մշակոյթի Տուն Կիրակի, Յունուար 11

ժամը 14·30 – խմամճիկի ներկայացում, Ալլօ կաղանդ պապա թեմադրում Նուշի Քուրքեան, խմբերգ, արտասանութիւն, պար:

ժամը 16·30 – ԼՕԹՕ – բազմաթիւ արժէքաւոր նուէրներ:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

VALERIE AMBROISE
chante son anniversaire
Les 15, 16, 17 Janvier à 20h30
Le 18 Janvier à 16 heures
avec :
Olivier Moret contrebassiste
Francis Jauvain accordéon, saxo,
au **Théâtre de Ménilmontant**
15, rue du Retrait, 75020 Paris
Elle offrira son nouveau spectacle
" Brassens "
en mêlant ses deux racines française et arménienne, avec la complicité de ses musiciens.
Vous serez accueilli à l'orgue de Barbarie avec André Marié.
1ère partie: Aram Sédéfian ou La Chorale de l'Ecole Tebrotzassère ou Vasken Solakian.
Puis Gevorg Mkrtichian au doudouk et Ferdi Zipci chante Sayat Nova.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան Աւուրանակոչութիւն Տեառն, Տօն Յայտնութեան եւ Թլփատութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Առաջնորդարանի տնօրինէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Աւուրանակոչութեան Տօն՝ Առաջնորդարնիստ Մայր Տաճարին:

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարգէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԾ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ժամը 11·30–ին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցւոյն բարերար՝ Ադեֆսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի հանգուցեալներուն համար:

LE PERE NOEL
vous attend à
l'Arbre de Noël
de l'Ecole
Tebrotzassère
le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h
à la Salle des Fêtes
«Thierry-Le-Luron»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX
PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN
Renseignements
à l'Ecole Tebrotzassère :
01 43 81 01 72
Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy —
Salle à 200 mètres.
— Entrée gratuite —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Djavo Chant» / St-Jérôme Marseille
organise
Noël Arménien
Samedi 10 Janvier à 20 heures 30
Repas et Ambiance
Animation D. J. VANICK
M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE
Pour tout renseignement téléphoner au :
04 91 61 10 82 — 04 91 66 08 03
04 91 70 00 32

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Շաբաթ, Յունուար 10–ին, ժամը 16·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
SERVICE FRET PARIS • EREVAN
PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL
SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30
EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
STUDIO VICKEN - PARIS 03/97

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·287 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.287

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 8/9)

ԱՌԱՋԻՆ ՊԵՂՈՒՄԸ

Հայեւամերիկեան երկրա–հեռախու–զական ընկերութիւնը միջազգային հա–փանիչերու հասնող նաւթային առաջին պեղումը սկսած է Գառնիի շրջանը ուր փորուած է 400 մեթրնոց հոր մը: Վայ–րը ընտրուած է երկրաբանական եւ երկ–բաշարժային մանրակրկիտ հետախու–զութիւններէ ետք:

***

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՁԻՄ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՉԷ

Վերջին շրջանին բազմաթիւ հասա–տութիւններ բնակչութեան մօտ, յատկա–պէս զպրոցներու, հիմնարկներու, օդա–կայաններու մէջ սկսած են ի զուր դը–նել պարտադիր ապահովագրութիւն: Այս մասին Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարարութենէն յայտնած են որ Հա–յաստանի մէջ պարտադիր ապահովագը–րութեան մասին դեռ որեւէ օրէնք ըն–դունուած չըլլալով, պէտք է գործա–դրուի միայն կամաւոր ապահովագրու–թեան դրութիւնը:

***

400 ՄԻԼԻՈՆ ԴՐԱՄ ԱՂԷՖԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

1997–ի ամրան Նոյեմբերեանի շրջա–նին մէջ պատահած երկրաշարժը, ըն–հանուր առմամբ բնակչութեան մօտ պատճառած էր 10,7 միլիառ դրամի նիւ–թական վնաս, իսկ ընկերային ու այլ հաստատութիւններու՝ 4,4 միլիառ դրամի վնաս: 1997–ին պետական պիւտճէէն յատկացուած 300 միլիոնով արդէն վե–րականգնուած են Դովեղ եւ Բերդաւան պիւղերու զպրոցական շէնքերը: 1998–ի պետական պիւտճէէն ալ նախատեսուած է 400 միլիոն յատկացնել՝ 12 զպրոցնե–րու, 1 հիւանդանոցի եւ 1 բազմաբուժա–րանի վերանորոգութեան համար:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍՏԱՑԱԻ ՎԱՐԿԻՆ Բ· ՄԱՍԸ

Կառոյցներու բարեփոխման վարկի (SAC–2) ընդհանուր 60 միլիոն տոլա–րին վերջին մասը՝ 20 միլիոն տոլարը Հայաստան ստացած է Դեկտ. 31–ին:

Այս գումարը գլխաւորաբար պիտի օգտագործուի 1997–ի պիւտճէէն ձգած բացերը զոցելու համար կեդր· Դրամա–տունէն առնուած վարկը հատուցանելու նպատակին:

***

ՀԱՅԸ ԿՐԿԻՆ ԱԻԵԼԻ ՍՈՒՂ

Հայի գիները Յունուար 8–ին նոր յա–ւելում կրած են: Ըստ ՀՀ Գիւղնախա–րարի տեղակալ Ռ. Ամիրեանի, այս յա–ւելումը հետեւանք է «Աւելցուած արժէ–քի հարկի մասին ՀՀ օրէնքում լրացում–ներ կատարելու մասին» օրէնքի պահանջ–ներուն: Հային գինը, ընդհանուր առ–մամբ բարձրացած է 22% հասնելով 240 դրամի (1 կգ· բարձրորակ հայ):

***

ՀԻԻԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ԲԱՆԻ ԲՆԱԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹՈՎ

Աւարտելով նախազգուշական նորո–գութիւնները եւ հիւլէական վառելանիւ–թի բեռնաւորումը, կայանը Նոյեմբեր 24–էն ի վեր կ'արտադրէր ժամական 220 մեկավաթ ուժգնութեամբ էլեկտրակա–նութիւն· Դեկտ· 24–էն արտադրութիւնը բարձրացուած է 396 մեկավաթի, դիմա–դրաւելու համար ուժանիւթի համակար–գին ձմեռնային պահանջները:

***

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Մարզանքի նախարարութեան ու Ֆիլհար–մոնիայի նախաձեռնութեամբ եւ Ամե–նայն Հայոց Կաթողիկոսին հովանաւորու–թեամբ Յունուար 3 – 13 «Արամ Խաչա–տրեան» համերգներու սրահին մէջ կազմակերպուած են Ամանորի եւ Ծնընդ–եան տօնական հանդէսներ, որոնց ներկայ կ'ըլլան շուրջ 25·000 մանուկներ: Յու–նուար 8–ի հանդէսին ներկայ եղած է նաեւ Գարեգին Ա·: Յունուար 10–ին նը–man նախաձեռնութիւններ տեղի կ'ունե–նան նաեւ Գիւմրի, Աշոցք, Արթիկ, Ա–խուրեան, Ամասիա· աղէտի գօտիի 2000 երախաները եւս կ'արժանանան նոյն վա–յելքին:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL» (8-14 Janvier)

Faut-il parler d'un «génocide» des Arméniens?

Շարաթաթերթը որ այս թիւը «Կ'ամ–բաստանեմ» (*) ընդհ· խորագիրով յատ–կացուցած է ներկայ աշխարհին անարդա–րութիւններուն, վերջին հինգերուն մէջ ար–ձագանգած է իրայէլեան մամուլին մէջ վերջերս հայկական ցեղասպանութեան նիւթով ծագած վէճին: Ծանօթ է որ ա–նոր դրդապատճառն է պատմաբան Պ· Լէուիսի պատուակալ քաղաքացիի կոչում չնորհելու Թել – Աւիւի քաղաքապետա–րանին նախաձեռնութիւնը: «Գուրիէ էն–թէրնասիոնալ» նիւթին մասին տեղ տր–ուած է թեր ու դէմ կարծիքներու տէր երկու յօդուածներու· առաջինը որ կը մերժէ Հայերու ցեղասպանութեան մը տեսակէտը, առորագրուած է ԵՀՀոլուհա Փորաթի, երկրորդը՝ Իսրայէլ Կէրշունիի եւ Շլոմօ Զանտի կողմէ· այս վերջին հե–ղինակները չեն բաժներ Պ· Լէուիսի թեզը: Երկու դրութիւններն ալ լոյս տեսած են Հա'արեց օրաթերթին մէջ:

Առաջին յօդուածը մերժումի տեսակէտը հիմնած է թրքական ծանօթ պատճառա–բանութեան կաղապարներուն կրկնու–թեան վրայ: Կարելի չէ ցեղասպանութիւն որակել Օսմանեան կայսրութեան Հայե–րուն բաժին հանուածը, քանի որ կարելի չէ ընդհանուր բնաջնջումի մը մասին խո–սիլ, ապա Հայերը որպէս վերկաթար ըն–դունելով թշնամին – Ռուսը–, դաւաճա–նեցին: Տրուած 2 միլիոն զոհերու թիւն ալ այդչէն չափազանցուած է, եւայլն: Այսուհանդերձ, կ'ըսուի թէ պատահածը «ահռելի ողբերգութիւն» մըն էր որ սա–կայն ոչ մէկ ձեւով կը համեմատուի Բ· աշխարհամարտի Հրեաներու ճակատա–գրին հետ: Ինչ կը վերաբերի Պ· Լէուիսի դէմ Փ· Վիտալ–Նաքէի, Ա· Ֆինքըլքրաու–թի, Ա· Մէմմիի ստորագրած հանրագը–րութեան, չատ լուրջի առնելու հարկ չկայ, քանի որ այդ անուններէն ոչ մէկը Թրքերէն դիտէ, օսմանեան պատմութեան մասնագէտ է եւ կրնայ տեղեակ ըլլալ Թուրք հետազօտողներու հատորներուն ու–ր կը փաստուի թէ իրենց ժողովուրդը ձեռ–նարկած չէ հայ ժողովուրդին կանոնաւոր բնաջնջումին: Երկրորդ յօդուածը նախ կ'անդրադառնայ Հայերու ցեղասպանու–թեան հանդէպ Պ· Լէուիսի բառամթերքի ու վերաբերումի փոփոխութեան: 1961–ին «1915–ի սարսափելի հոլոքոսքը (Հայե–րու)» 1993–ին կը վերածուի «պատահար–ներուն հայկական տարբերակ»ին: Կ'ըսուի թէ Լէուիս առելութիւն չունի Հայերու հանդէպ· Իրեն ըրածը որոշ չափով կը նը–մանի զերմանացի լուրջ պատմաբաններու կողմէ ցեղասպանութեան «բնականոնա–ցում»ին: Ան չի ժխտեր մէկ միլիոն հայ զոհերը, բայց նիւթին էութիւնը կը վե–րակապէ Թուրքերու նպատակաւոր ձեւով: «Հայերու ցեղասպանութիւնը բնականո–նացնելու Լէուիսի ճիգը ցպատակ ունի Հրեաներու Շոան զատորոշելու բնաջըն–ջուած բոլոր միւս ժողովուրդներու պա–տագաներէն: Եւ նաեւ թերեւս Թուրքիան գետեղելու լուսաւորեալ ազգերու ընտա–նիքին մէջ. հակառակ որ ան տակաւին պաշտօնապէս չէ ընդունած պատմական իր ոճիրը»:

Յօդուածագիրները Լէուիսի կեցուածքը զուգահեռ կը նկատեն սիոնական պատմա–գրութեան եւ իսրայէլեան մշակոյթի տի–րական գիծին որուն համաձայն Շոան մաս–նայատուկ պարագայ մըն է անրազդատե–լի՝ նման որեւէ պարագայի հետ. տի–կա, որպէսզի Հրեան Ի· դարու ցեղաս–պանութեան զոհի իր առանձնակի օրի–նավիճակը պահպանէ: «Այս մօտեցումը աւիեթեք է ու հակապատմական» յօդ–ուածագիրներուն համար: Շոայինի մէջ կան աննախադէպ պարագաներ. նոր իւ–րատակութիւնը կը կայանայ ամէն բանէ առաջ զահինին ու ծրագրուած, ճարտա–րարուեստականացուած անոր ռճրային ա–րարքին մէջ: Մինչդեռ, սիոնական մը–տայնութեան եւ իսրայէլեան քաղաքա–կան մշակոյթին մէջ նացի զահինը չէ, այլ հրեայ զոհն է որ պատահարին իւրա–յատկութեան ցուցադրութեան մէջ կեդրո–նական դիրքը կը գրաւէ. «Շոան բարձ–րակէտն է հալածանքներու անվերջանալի պատմութեան զոր կը սորվինք հազիւ դպրոց մտած: Ան կը կեդրոնացնէ զոհի իւրայատկութիւնը յաւիտենականացնելու մտահոգութիւնը որ ուղղութիւն կուտայ Իսրայէլացիին պատմական գիտակցու–թեան» կը գրեն Կերշունի եւ Զանտ: Լէուիսի պաշտպանած թեզն ալ կը մեկնի նոյն մտահոգութենէն. «զոհին վճարել կուտայ դահիճը ցպատասխանատուի գինը: Ցաւի որ բնաջնջումը նախապէս պատ–րաստուած ծրագիրով մը կատարուած չէ, կարելի չէ խօսիլ Հայերու ցեղասպանու–թեան մասին, ուստի աւոնց կը մերժուի ցեղասպանութեան մը զոհերը ճնշատուելու իրաւունքը»: Գրութիւնը կ'աւարտի այն հաստատումով որ ցեղասպանութեան մը բաղկացուցիչներուն վէճէն անդին, իրենք վճաններն են «ուրիշին հալածանքին եւ բնաջնջումին ճնշատմամբ Իսրայէլի աճ–տարբերութեան, ինչպէս՝ տառապանքի մեծաշուրթը վերապահելու սանձարձակ ձգտումին»:

(*) Տէյվիւսի ծանօթ հարցին եւ մա–նաւանդ Էմիլ Զոլայի «Կ'ամբաստանեմ» գրութեան (Օրոր, 1898, Յունուար 13) հարիւրամեակին առթիւ:

***

ԻՎ ԹԵՐՆՈՆԻ ՀԱԿԱՋԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ պատմաբան եւ Հայերու ցեղաս–պանութեան մասնագէտ՝ տոքթոր Իվ Թերնոն, Ուբրաթ առուռ իսկ, հետաքայ–նով իր վրդովումը կը յայտնէր այս յօդ–ուածներուն առթիւ որոնք լոյս տեսած են «Controverse» վերտառութեամբ էջի մը մէջ: Իվ Թերնոն չէր խնայեր իր ածական–ները ի մասնաւորի ԵՀՀոլուհա Փորաթի դրութեան համար զոր «զզուելի, հրէչա–յին» կ'որակէր: Իր պայթակղութիւնը ա–ւելի մանրամասնօրէն պիտի արտայայտ–էր քանի մը օրէն, այս սիւնակներուն մէջ·

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիեւի քաղաքային դատարանին մէջ սկսած է ուկրանացի հինգ քաղաքացինե–րու դատավարութիւնը, որոնք կը մե–ղադրուին ուկրանական Սահմանադրու–թեան թիւ 63 յօդուածով (վարձկանու–թիւն)· Անոնցմէ մէկը կ'ամբաստանուի երիտասարդներու հաւաքագրումով եւ Ադրբեջանի կողմէն կռուելու համար պա–տնոնք Ղարաբաղ ղրկելով: Կը նախատես–ուի 12 տարի արգելափակման պատիժ մը:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
15–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1926, ՅՈՒՆԻՍ 27, 1983, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11)

ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ Կ'ԱՊՐԻ ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՎ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ԱՏԱՆԱՑԷն Իսթանպուլ երկար ճամփորդութենէն թէեւ յոգնած՝ բայց խանդավառ ու քիչ մըն ալ չփոթ հոգեվիճակով մըն էր որ մայրամուտին կը մտնէինք Պոլիս:

Շաբաթ էր ու երեկոյ: Զուարթ էր լոյսը՝ «Ցուչիկ փախչող իրիկուան»: Այս քա՞ն մօտ էինք ուրեմն հիմա Մեծարենցին:

Դիմացը՝ Վոսփորն էր, չզարչուած թեթեւ ծուխովը երկու ափերը իրարու կապող նաւերուն: Ու աւելի անդին, երկինքին դիմաց, գիծերը՝ վեր սլացող մինարէներուն: Վոսփորն էր, կապոյտ, երկինքի՛ն պէս կապոյտ, երկու փէչերուն վրայ տարածուող պատկերովը Պոլիսին՝ «Որուն կապոյտը կ'առնէ մերթ զմրուխտի երանգներ», արուեստով մը՝ որ ըլլի՛ւնը կրնայ իրապատճել միայն:

***

Դպրոցական զբաղեցողներուն առջեւէն դիմացդ հմայք մըն էր Պոլիսինը, հմայք մը՝ որ պաղատացած էինք մխիթարիներով, առանց զայն դիջելու կեանքին մէջ, աւելի վերջ յայտնուող զբաւչութիւններու:

Մենք ճանչցած էինք Պոլիսը դիրքերուն ճամբով, այնքա՛ն հարազատ ու իրական: Գծած էինք պատկերը անոր թաղերուն, փողոցներուն, Սկիւտարին ու Ալեմտաղին, Թաղականներուն ու Աբիսողոմ Ադայեան:

Կարծած էինք սակայն մէյնա ալ, թէ ժամանակը չատ բան փոխած պիտի ըլլար այդ բոլորէն այսօր: Վերջին հաշուով, մեր զաղութներուն մէջ Պոլիսը եղած էր ամէնէն հինէրէն, ու մանաւանդ ամէնէն աւելի ինքն իր մէջ ամփոփուածը, դոնէ անցնող քառասնամեակին. եւ ասիկա չաճախ այնքա՛ն չեչտուած կերպով՝ որ տուած էր զուցէ սխալ տպաւորութիւն մը այլամերժութեան:

Ահա թէ ինչու, առաջին վայրկեանէն իսկ այնպէս թուեցաւ թէ ծանօթներ էինք արդէն իրարու, թէ կը ճանչնայի նոյնիսկ մարդերը՝ որոնց կը հանդիպէի հիմա փողոցներուն մէջ:

Ձի՞շդ էր ուրեմն որ այստեղ ապրած էին ու նոյն այս փողոցներէն անցած, աշխատած, խանդավառուած, երազներ ունեցած, սիրած ու տառապած՝ Թէքէեանն ու Վարուժանը, Մեծարենցն ու Սիամանթօն, Դուրեանն ու Զարիֆեանը, եւ դեռ ամբողջ խումբը ազգ՝ որոնք իրենց կեանքին զինով պատմութիւն մը զրեցին, պատմութիւն մը՝ տխուր ու զեղուկ:

Կեանքը զաժան եղաւ անոնցմէ ոմանց հանդէպ՝ թիզ մը հող անգամ զանալու չափ: Այսօր կարելի չէր երթալ նոյնիսկ անոնց հողակոյտի՛ն...

Նախորդ գիշեր, ուշ առեն, քիչ մը վախով՝ բայց յուզումո՛վ էր մանաւանդ որ անցանք Պոզանդիէն: Առանձին էինք վաչէն ու ես, քառասունհինգ հոգինոց խոշոր ինքնաշարժին մէջ: Մխսները կ'երգէին, կը խօսէին, կը հայհոյէին, բոլորն ալ թրքերէն:

Նախորդ գիշեր էր ատիկա սակայն. այսօր՝ Պոլիսը կը մնար նոյնը, մեղի ծանօթ Պոլիսը, առանց Զօհրապի, առանց Վարուժանի:

Պոլիսը նոյնն էր միշտ:

***

Որոշած ենք մեր այցելութիւնները ըսկսիլ զբերեզմանատուներէն: Կը զծենք ամբողջ օրուան ծրագիրը երկու տեղացի ծանօթներու հետ ու կ'ելլենք ճամբայ հանդիպելու համար նախ Սկիւտարի զերեզմանատունը: Սեպտեմբերի պայծառ երկինքին տակ՝ նոճիները լուրջ ու խաղաղ նազանք մը ունին:

Մայր դուռէն հազիւ մտած ներս, ձախ կողմի պզտիկ խցիկէն կը յայտնուի սպիտակ մազերով բայց առոյգ ծերունի մը: Պահակն է բան երեւոյթին: Կը փոխադարձենք իր բարեւը բայց կը մնանք անտարբեր իր ներկայութեան՝ երբ անդին կան միւսները, չատ, չա՛տ աւելի կարեւոր, որոնց համար եկած ենք մասնաւորաբար: Ցայտնի է սակայն որ ծերուկը ամէն ձեւով կը փորձէ զրաւել մեր ուշադրութիւնը:

– Մանաւո՛ր մէկը կը փնտռէք, կը հարցնէ իսկոյն, հաճելի ըլլալու յատուկ չեչտ մը դնելով իր ձայնին մէջ: Հո՛ս է Դուրեանը, ճիշդ ձեր եառելը, դուռին մօտ: Եթէ վայրկեան մը այս կողմ զալու ըլլաք՝ կը տեսնէք կոթողին վրայի բանաստեղծութիւնն ալ: Ամբողջը գոց գիտեմ ես, ծայրէ ծայր. կ'ուզէ՞ք որ արտասանեմ:

– Շատ դոհ կ'ըլլանք, կ'ըսեմ:

Ու պահ մը լուռ, այնտեղ մտիկ կ'ընենք ծերունկին՝ որ կ'արտասանէ, անկեղծ՝ թէեւ անտաչ ապրումով բայց մանաւանդ ուղղանութեամբ: Եթէ աչակերտած ըլլար՝ վատահարար լիննասունէն վեր պիտի ըլլար ստացած իր նիշը:

Գնահատական մեր արտայայտութիւնները յայտնապէս կը խանդավառեն ծերունին մանուկի մը պէս: Ցետոյ կը հանդիպինք Ռէֆիկոս Պէրպէրեանին, Հինթլեանին ու Պալեաններուն դամբանին:

– Անանկ կ'երեւի որ դուք բանաստեղծ կը փնտռէք, կ'ըսէ ծերունին յանկարծ, չեմ գիտեր ինչէ՞ն հետեւցնելով ատիկա: Իրեն համար անչուչա դաստիարակ կամ մտաւորական բանաստեղծ են բոլոր:

Կը հետեւինք հիմա մեր առաջնորդին՝ որ կարճ միջոցի մը մէջ արդէն յաջողած է դառնալ կեդրոնական դէմքը խումբին:

– Քանի՞ տարի է մեր մեռելները կը պահպանես, կը հարցնէ Վաչէն:

– Ասիկա չորրորդ տարին է, անկէ առաջ Խարբերդ էի, անկէ եկայ ուղղակի: Օտարին ողջերուն հետ ապրելէն նախընտրելի է մեր մեռելներուն հետ ապրիլը: Անցեալ տարի զատկու ու Թոռներս ալ բերի: Բոլորն ալ հայերէն կը խօսին ու կը գրեն: Ե՛ս սորվեցուցած եմ: Ես չատ կը սիրեմ գիրն ու գրականութիւնը, բայց ինչ օգուտ, եկուր տես որ բախտ չեմ ունեցած կարդալու:

Ու դէպի Զարիֆեանին դամբանը մեր ճամբուն վրայ՝ կը լսենք ամփոփ պատմութիւնը Խարբերդցի Հայրիկին: Կ'ուզէ տակաւին որ գիտնանք թէ մեր հէնց երեքը գոց գիտէ բոլոր, թէ գիտէ նաեւ բանաստեղծութիւնները Դուրեանէն ու Վարուժանէն:

– Զարիֆեանէն ալ կրնա՞ս բան մը արտասանել, կը հարցնեմ խումբին խորհրդաւոր լռութիւնը խզելով:

– Շիտակը ըսելով, մինչեւ հիմա մտ'րդ Զարիֆեանին բանաստեղծութիւններէն չէ տուած որ տարվիմ:

– Լաւ, կ'ըսեմ, քանի որ այդպէս է, ե՛ս տամ քեզի: Ու հոն, Զարիֆեանի գերեզմանին վրայ նիհար իր չուքը տարածող մխոզային տակ, թուղթի կտորի մը վրայ կը գրեմ դանդաղօրէն, ընթերնլի դիրով մը.

Հոգիս ճնար մ'է աւհուն,
Որուն վրրայ ցուրտ, դժնէ
Ձեռք մը ամէն իրիկուն,
Մուր կտրներ կը գարնէ:

– Ահաւասիկ, կ'ըսեմ, թուղթը երկարելով իրեն. պիտի սորվիս ասիկա մինչեւ մեր յաջորդ այցելութիւնը, կ'ըլա՞յ:

– Անշուշտ, անպայման, չատ չնորհակալ եմ: Միշտ ուզած էի Զարիֆեանէն ալ բան մը զոց գիտնալ, լաւ բանաստեղծ է, կ'ըսեն, չիտա՞կ է. ես չեմ հասկընար այս բաներէն: Եկողները անպայման Զարիֆեանին զերեզմանը կը փընտռեն: Կեցէք, մէյ մը ե՛ս կարդամ:

Ու կը կարդայ, գրեթէ անսխալ: Կը ծալէ յետոյ՝ հազիւ ափի մը մեծութիւնը ունեցող թղթիկը երկուքի, ու խնամքով կը տեղաւորէ զայն քանի մը տեղէրէ կարկտնուած իր չապիկին կուրծքի գրպանը:

Ժամ մը վերջ, մեր այցելութեան ատարին, կը նկատեմ որ Վաչէն, ծերունկին ափին մէջ կը տահեցնէ դրամ մը՝ որ չատ մեծ կը թուի ինծի: Ու նկատելով զարմանքս, որ իր շոայլութեան հանդէպ մեղադրանք մը կը համարի, կը փորձէ բացատրել ցած ձայնով.

– Իր առաջնորդութեան համար չէր ատիկա. հայ բանաստեղծութեան հանդէպ ունեցած իր սիրոյն գնահատանքը պարզապէս:

Կ'աճապարենք, ելլելու համար Սկիւտարի բարձունքը այս անգամ ու Վոսփորը դիտելու անկէ: Խարբերդցի հայրիկը չի հասնիր մեզի կարճ իր քայլերով, երբ զերեզմանատունին գլխաւոր ծառուղիէն կ'ուղղուինք դէպի մայր դուռ հիմա: Ցայտնի է որ բան մը կ'ուզէ ըսել բայց չի համարձակիր: Դուռին առջեւն ենք արդէն, երբ եառէն կը լսենք վարանոտ իր ձայնը զերեզմանեղբայրն խոր լռութեան մէջէն.

– Հայրենակից, ներողութիւն, մէկ վայրկեան բան մը ըսեմ: Հայաստա՞ն կ'երթաք կոր:

Մեր ուսերէն կախ լուսանկարչական գործիքներն ու թեւերուն տակ պտնուող քարէկոնները զբօսաշրջիկներու տպաւորութիւն ձգած էին ծերունի պահակին վրայ, հեռու տեղերէ եկող ու հեռու տեղեր գացող զբօսաշրջիկներու:

Հոգիէն փրթած այս հարցումին մէջ այնքան սէր կար ու կարօտ, ու ա՛լ մարմրող այդ աչքերուն մէջ այնքա՞ն ակնկալութիւն՝ հաստատական պատասխանի մը, որ կարելի չէր սուտ չխօսիլ, առնուազն խնայած ըլլալու համար իրեն յուսախաբութիւնը՝ որուն մատնած պիտի ըլլայինք զինք այլապէս:

– Այո՛, հայրիկ, կ'ըսեմ, պահ մը վրանելէ եառք: Ի վերջոյ ի՞նչ արժէք ունի ճշմարտութիւնը այս պարագային. կարեւորը մեր պատասխանով ունենալիք իր զոհունակութիւնն է միայն, կը մտածեմ: Ու կարճ զադարէ մը եառք, կարծես աւելի համոզիչ զարձուցած ըլլալու համար պատասխանս, կ'աւելցնեմ. Բան մը կ'ուզե՞ս Հայրենիքէն:

– Ի՞նչ պիտի ուզեմ, եաւրում, իմ կողմէ՛ս ալ հողը պագէք: Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլայ զահար:

– Սիրով, կ'ըսեմ, ու կը մեկնինք, հայրիկին՝ աւելի քան կէս զարու կարօտը մխաին առած:

Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլայ զահար:

***

Ամիսներ վերջ, երկու օրուան համար, ճամբուս վրայ առիթ կ'ունենամ Պոլիս հանդիպելու զարձեալ: Ապրիլ է այս անգամ ու կանաչ է ամէն կողմ: Կանաչ, խաղաղ ու զեղեցիկ: Կ'ուզեմ անպայման Սկիւտարի զերեզմանատունը այցելել:

– Ապրիլի առաւօտով զերեզմանատո՞ւն այցելել կ'ըլլայ, կը մեզադրէ պիս Պոլսեցի բարեկամս, բայց չի մերժեր խընդրանքս ու կ'ընկերանայ ինծի:

Հազիւ ներս մտած զերեզմանատունին մայր դուռէն, չես դիտեր ուրկէ՝ կը յայտնուի Խարբերդցի հայրիկը զարձեալ: Շատ չանցած, նոյն ձեւով կը լսենք Դուրեանի կոթողին արձանագրութիւնը անգամ մըն ալ, հիւրերու առջեւ՝ իր սորված առաջին «գոց»ը արտասանող պզտիկի մը անմեղ խանդավառութիւնով: Ցետոյ կ'առաջնորդունք, միշտ իր կողմէ անչուչա, դէպի Զարիֆեանի զամբանը:

– Մտածէ՛ս Զարիֆեանն ալ մեծ բանաստեղծ եղած է, կ'ուզե՞ք իր գրածներէն ալ հատ մը արտասանեմ ձեզի:

Ու առանց մեր հաւանութեան սպասելու կը սկսի անսխալ արտասանել.

Հոգիս ճնար մ'է աւհուն...

Երբ կը վերջացնէ, կարծէք հարկ կը տեսնէ ամփոփ բացատրութիւն մը տալու.

– Ասկէ ամիսներ առաջ Ամերիկայէն թուրիսթներ եկած էին, Հայաստան կ'երթային կոր. անոնք գրեցին տուին: Նոյն օրը գոց սորվեցայ: Ի՞նչ եղան արդեօք, ո՞վ գիտէ: Զայն ձուն չելաւ, մէյ մըն ալ ետ չեկան: Դո՞ւք ալ Հայաստան կ'երթաք կոր:

Ու առանց պատասխանին սպասելու՝ կ'աւելցնէ.

– Երանի՛ ձեզի: Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլա՞յ արդեօք: Մենք՝ ինչ որ է, մեր ժամանակը անցած է ա՛լ, գոնէ չօճուխները փրկէինք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԵՒ ԱԼԱՎԵՐԴԻ

ԽՄԲ· – Կուռեթը վար առնելու ժամանակը նաւարտած չէ, նոյնիսկ տակաւին չէ սկսած լրջօրէն: Խորհրդային կարգերու անկումէն ետք շատ բնական ընկատուած այս երեւոյթը պարբերաբար սակայն կը յայտնուի մամուլին մէջ: Թերթերու դեկտեմբերեան թիւեր տեղ տուած էին Ա· Միկոյեանի առընչուած էջերու: «Հայք»ը տուած էր հայ գրողներու հետ 1962–ին ունոր երեւանեան հանդիպումին ատենագրութիւնը (Դեկտեմբեր 11, 12, 13), իսկ «Առաւօտ»ը (Դեկտ· 11) Սերգէյ Առուստամեանի գրիչով կը հակազդէր Ալավերդի բաղաքը Միկոյեան վերանուանելու Հայաստանի համայնավարներուն նախաձեռնութեան, հետեւեալ գրութեամբ:

***

1936 թ· Օգոստոսի 21–ին «Պրաւդա»–յում հրապարակուել էր Պեռատկովի յօդուածը, ուր ասում էր·

«Ցաղթանակեց· կուսակցութեան միակ ճիշդ, միակ յաղթական գիծը՝ մեր մեծ Ստալինի գիծը: Տրոցկու, Կամենեւի եւ Զինովիեվի անսահման փառասիրութիւնն ու ինֆեռնալիրահարուածութիւնը նրանց կանգնեցրին երկերեսանիութեան, կեղծիքի, կուսակցութեանը անդուր խաբելու եղկելի ճանապարհին: Նրանց պէտք է ոչընչացնել՝ որպէս ստորների: Լաւ է, որ ՆԿՎԴ–ի մարմիններըը մերկացրել են այդ աւազակախմբին: Փառք ու պատիւ ՆԿՎԴ–ի աշխատողներին»:

Այդ դիֆերամբներէն հինգ ամիս յետոյ, 1937 թ· Յունուարի 30–ին «Մեծ Ստալին»ի գոցումով Պեռատկովը կը զընդակահարուի: Իսկ 1920 թուականին, արդարացնելով զանգուածային բռնարարքները, Բուխարինը զրում էր, որ դա ընդամէնը «կոմունիստական դարաշրջանի մարդկային նիւթից բաղկացած

կոմունիստական մարդկայնութեան մշակման եղանակն է»:

Իոսիֆ Ստալինի երկրում եւ՛ բարի գործերը, եւ՛ յանցագործութիւնները կատարում էին ՀԱՄԿ(բ)Կ–ի թոյլատուութեամբ: 1937–38 թթ· գանգուածային գնդակահարութիւնները նոյնպէս կենտրոնի թոյլատուութեամբ սկսուեցին:

Հայաստանում «ժողովրդի թշնամիներից» հանրապետութիւնը մաքրագործելու գործով էին զբաղւում Գէորգի Մալենկովը եւ մեր հայրենակից Անաստաս Միկոյեանը:

Այդ ընկերների երեւան ժամանելու պահին Հայաստանն առանց այդ էլ արեան մէջ էր թաթախուած: Սակայն նրանց թւում էր, թէ գնդակահարուածների քանակը բոլորովին չի համապատասխանում ժամանակի պահանջներին, եւ ահա Մոսկուա է թռչում սոյն նամակը· «Հայաստանի իրական մաքրագործման համար խնդրում ենք թոյլատրել լրացուցիչ գնդակահարել 700 մարդու՝ դաշնակներից եւ հակախորհրդային միւս տարրերից: Առաջին կարգի 500 մարդու հանդէպ թոյլատուութիւն արդէն ստացուել է: Միկոյեան, Մալենկով, Լիսովին»:

Ամէն ինչ հասարակ ձեւով էր կատարւում: Անաստաս Միկոյեանը թոյլատուութիւն էր խնդրում 700 «տարրերի» գնդակահարելու համար, իսկ բարի եւ ամենազէտ առաջնորդը թոյլատրում է 1500–ին սպաննել: Քաղբիւրոն մեծահոգաբար թոյլատրում էր Հայաստանում եւս 1000 «տարրերի» գնդակահարել:

Ստալինեան նշանաւոր «եռեակները» մոլեգնում էին երկրում: Ամէն օր գընդակահարութեան էին դատապարտւում հազարաւորները: 1938 թ· «եռեակին» օգնութեան եկան «յատուկ եռեակները», որոնց կազմում ընդգրկւում էին հանրապետական, մարզային եւ շրջանային կուս – կազմակերպութիւնների, դատա-

մեղադրանք մը կը համարի, կը փորձէ բացատրել ցած ձայնով.

– Իր առաջնորդութեան համար չէր ատիկա· հայ բանաստեղծութեան հանդէպ ունեցած իր սիրոյն գնահատանքը պարզապէս:

Կ'աճապարենք, ելլելու համար Սկիւտարի բարձունքը այս անգամ ու Վոսփորը դիտելու անկէ: Խարբերդցի հայրիկը չի հասնիր մեզի կարճ իր քայլերով, երբ զերեզմանատունին գլխաւոր ծառուղիէն կ'ուղղուինք դէպի մայր դուռ հիմա: Ցայտնի է որ բան մը կ'ուզէ ըսել բայց չի համարձակիր: Դուռին առջեւն ենք արդէն, երբ եառէն կը լսենք վարանոտ իր ձայնը զերեզմանեղբայրն խոր լռութեան մէջէն.

– Հայրենակից, ներողութիւն, մէկ վայրկեան բան մը ըսեմ: Հայաստա՞ն կ'երթաք կոր:

Մեր ուսերէն կախ լուսանկարչական գործիքներն ու թեւերուն տակ պտնուող քարէկոնները զբօսաշրջիկներու տպաւորութիւն ձգած էին ծերունի պահակին վրայ, հեռու տեղերէ եկող ու հեռու տեղեր գացող զբօսաշրջիկներու:

Հոգիէն փրթած այս հարցումին մէջ այնքան սէր կար ու կարօտ, ու ա՛լ մարմրող այդ աչքերուն մէջ այնքա՞ն ակնկալութիւն՝ հաստատական պատասխանի մը, որ կարելի չէր սուտ չխօսիլ, առնուազն խնայած ըլլալու համար իրեն յուսախաբութիւնը՝ որուն մատնած պիտի ըլլայինք զինք այլապէս:

– Այո՛, հայրիկ, կ'ըսեմ, պահ մը վրանելէ եառք: Ի վերջոյ ի՞նչ արժէք ունի ճշմարտութիւնը այս պարագային. կարեւորը մեր պատասխանով ունենալիք իր զոհունակութիւնն է միայն, կը մտածեմ: Ու կարճ զադարէ մը եառք, կարծես աւելի համոզիչ զարձուցած ըլլալու համար պատասխանս, կ'աւելցնեմ. Բան մը կ'ուզե՞ս Հայրենիքէն:

– Ի՞նչ պիտի ուզեմ, եաւրում, իմ կողմէ՛ս ալ հողը պագէք: Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլայ զահար:

– Սիրով, կ'ըսեմ, ու կը մեկնինք, հայրիկին՝ աւելի քան կէս զարու կարօտը մխաին առած:

Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլայ զահար:

***

Ամիսներ վերջ, երկու օրուան համար, ճամբուս վրայ առիթ կ'ունենամ Պոլիս հանդիպելու զարձեալ: Ապրիլ է այս անգամ ու կանաչ է ամէն կողմ: Կանաչ, խաղաղ ու զեղեցիկ: Կ'ուզեմ անպայման Սկիւտարի զերեզմանատունը այցելել:

– Ապրիլի առաւօտով զերեզմանատո՞ւն այցելել կ'ըլլայ, կը մեզադրէ պիս Պոլսեցի բարեկամս, բայց չի մերժեր խընդրանքս ու կ'ընկերանայ ինծի:

Հազիւ ներս մտած զերեզմանատունին մայր դուռէն, չես դիտեր ուրկէ՝ կը յայտնուի Խարբերդցի հայրիկը զարձեալ: Շատ չանցած, նոյն ձեւով կը լսենք Դուրեանի կոթողին արձանագրութիւնը անգամ մըն ալ, հիւրերու առջեւ՝ իր սորված առաջին «գոց»ը արտասանող պզտիկի մը անմեղ խանդավառութիւնով: Ցետոյ կ'առաջնորդունք, միշտ իր կողմէ անչուչա, դէպի Զարիֆեանի զամբանը:

– Մտածէ՛ս Զարիֆեանն ալ մեծ բանաստեղծ եղած է, կ'ուզե՞ք իր գրածներէն ալ հատ մը արտասանեմ ձեզի:

Ու առանց մեր հաւանութեան սպասելու կը սկսի անսխալ արտասանել.

Հոգիս ճնար մ'է աւհուն...

Երբ կը վերջացնէ, կարծէք հարկ կը տեսնէ ամփոփ բացատրութիւն մը տալու.

– Ասկէ ամիսներ առաջ Ամերիկայէն թուրիսթներ եկած էին, Հայաստան կ'երթային կոր. անոնք գրեցին տուին: Նոյն օրը գոց սորվեցայ: Ի՞նչ եղան արդեօք, ո՞վ գիտէ: Զայն ձուն չելաւ, մէյ մըն ալ ետ չեկան: Դո՞ւք ալ Հայաստան կ'երթաք կոր:

Ու առանց պատասխանին սպասելու՝ կ'աւելցնէ.

– Երանի՛ ձեզի: Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլա՞յ արդեօք: Մենք՝ ինչ որ է, մեր ժամանակը անցած է ա՛լ, գոնէ չօճուխները փրկէինք:

ՊՈՒՔՐԷՇ 1997

Պողոտան երկայն է ու չիտակ: Վերջաւորութեան կ'երթայ Ցաղիկաձոր կամարը՝ երկնից դուռի մը պէս:

Աղջիկս տոփիկ-տոփիկ քովէս կը քալէ, եւ ես կը չանամ համաչափութիւնը պահել:

Գլխուն վերեւ բարձրուղէշ ծառերուն տերեւները կը համբուրուին մէկ մայթէն միւսը: Աչուն է, եւ վերջին տաք հովը տեղ մը կը փչէ՝ նուագ մը սուլելով մերկացած ճիւղերուն մէջ: Ոտքերնուս տակ կը խշշան տերեւները: Նիրհող բնութիւնը երազներով կ'օրօրէ:

Անահիտը չանկարծ կը կենայ ու թաթիկը ձեռքէս խլելով՝ թեւերը կուրծքին վրայ խաչած՝ հայեացքը կը յառէ կէտի մը: Ծերունի մըն է, գոր նոր մ'յայն կը նշմարեմ:

Հանդիսա առնել պիտի թուէր նոտանի մը ծայրը, եթէ քովը գրուած հնամաշ վինուրական գլխարկը, մէջը՝ քանի մը կտոր մետաղադրամ՝ չմտանէր ոտքը բռնած գրպանը:

Կը փնտռեմ իր խուսափուկ հայեացքը, որ մեր ոտքերուն տակ կը պահուըտի: Հնամաշ բաճկոնին կուրծքը կը զարդարէ խաչաձեւ չքանչան մը: Պատռուած ոտնամաններուը պատերազմի ճամբաներէ անցնելը կը պատմեն: Մատները հանդոյց կապած թաթերը կը հանդչին ծունկերուն վրայ: Եւ աչնան հովը, որ ճիւղերը կը գդուէր, հիմա աղերսել մազերուն հետ կը խաղայ անփութօրէն:

Ամայի փողոցը նոտած կը մուրայ: Թռչուններ չէր ուզած հեռանալ կամարէն, որուն տակէն յաղթականօրէն անցած էր քառասունեօթը տարի առաջ՝ կորիճի անվեհեր ժպիտով, չքանչանը՝ պեդանի աղջիկներուն ի տես:

Լկտած արժանապատուութիւնը տակաւին կը կարդացուի խորշոմած դէմքին վրայ: Կգած է իրեն վրայ՝ այս ծառերուն պէս, որոնց տակէն անցած էր կէս դար առաջ:

Հազարնոց մը, հացի մը գինը, կը սահեցնեմ գլխարկին մէջ, որ բերան մըն էր կարծես՝ անձայն ճիչին մէջ առ երկինք բացուած: Աչօթս փարատելու, ծանրացած լուութիւնը խզելու համար կը հարցնեմ.

— Պատերազմին մինչեւ ո՞ւր հասեր էիք, հայրիկ:

— Մինչեւ Ռուսիոյ խորքերը, Դոն գետը... Աստուած պահէ աղջիկդ...

Մեզմ յամառութեամբ կը քաշեմ հեռանալ չուզող գլուխս թեւը:

Հեռուհեռէ կը մօտենանք Ցաղիկաձորի կամարին, որ երկրէին պարծանքը, իսկ մարդոց ալ՝ թշուառութիւնը կը մարմնացնէ միանգամայն:

Հոնկէ դէպի տուն կ'ուղղուինք: Կուրծքին վրայ փայլփլող մեդալակ խաչով ծերունին եւ տակաւ պզտիկցող, նեմատցող, օդին մէջ հալող կամարը եռեւեսիս կը մնան:

ԵԶՐԱՍ ՔՀՆԾ. ՊՈԿՏԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ԶԱՐԵՆ Ց
Ընտրանի
(Ընտիր երկեր)

Յառաջաբան՝ Հրանտ Մաթեւոսեան

«Նայիրի» Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1997

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ԴԻԱԿԱՊՈՒՏՆԵՐ

Ռուսաստանի ու ընդհանրապէս նախկին խորհրդային տարածքին վրայ նոր հետաքրքրութեան առարկայ են դարձել ռուսական ընկերութիւնների գործունէութեան լայն շրջանակ ընդգրկող դիակապուտները:

Մեծ մասամբ երիտասարդներ են, ուսանողներ, որոնք ձեռքերնին թիերով կը պեղեն, կը փորփրեն Բ. աշխարհամարտի մարտադաշտերը: Նպատակը ռազմական իրեր, զինուորներու անձնական փաստաթուղթեր, դէնքեր, ժամացոյցներ ու այլ առարկաներ գտնել է. այդ տեսակի գտածոները լաւ յաճախորդ ունին Գերմանիոյ մէջ:

Ուսանող մը որ այդ գործով կը զբաղի, կ'ըսէ թէ իրեն նմանները հազարաւորներ են. կարեւոր է որ գտածոները Գերմանիոյ պատկանող բաներ ըլլան. ռուսականներու ոչ ոք գրամ կուտայ: Գերմանական փոքր թանգարանները, օրինակ, կը գնեն քարտէզներ, կոմպնացոյցներ, նոյնիսկ զինուորական համազգեստներու կոճակներ, եւայլն: Իսկ պատերազմին զոհուած երիտասարդներուն ընտանիքները կը խլեն իրենց հարազատին պատկանող որեւէ իր. պատահած է որ օրինակ մետալ մը 1500 գերմանական մարքի յաճախորդ գտնէ:

Երիտասարդը չի բացատրեր թէ ինչ ճամբով կը գտնեն պեղելի վայրերը. կ'ըսէ միայն թէ ամբողջ համակարգ մը ստեղծուած է: Դիակապուտութիւնը կեդրոնացուած գործունէութիւն է եւ տեսակ մը մենաշնորհ: Կան մեծեր ու փոքրեր: Կը գործածեն ռատիոյի կապ, քարտէսներ, լապտեր: Մեծերը տէր են լայն միջոցներու. կրնան մաքսատունէն անցընել, վաճառել ամէն տեսակ գտածոյ: Կ'ապրին չքեղ առանձնատուներու մէջ, ունին սուպնոց ինքնաչարժներ: Կը պատահի որ արժէքաւոր գտածոներ ծախուին միջնեւ իսկ դեսպանատուներու միջոցով:

Դիակապուտները յաճախ ոսկորներ ալ կը յայտնաբերեն. բայց, ինչպէս կ'ըսէ նոյն ուսանողը, երբ ռուսական ոսկորներ են, միայն կը ծառայեն աղբանոց նետուելու: Ո՛վ գրամ կուտայ ատոնց: Իր մեծ հայրը լինած է պատերազմի գաշտին վրայ, բայց ոչ ոք անոր հետքը փնտռած է ու այսօր ոչ իսկ յիշատակ մը ունին անկէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԱԿԱՆ Ո՞Ր ՔԱՂԱՔԸ ԻՐ ԱՆՈՒՆԸ ՏՈՒԱԾ Է ԳԻՆԻԻ ՄԸ

Փորթօ:

Փորթուկալի հիւսիսը գտնուող այս քաղաքը իր անունը «փոխ տուած» է Փորթոյին, որ աշխարհի մէջ սիրուած քաղցր գինի մըն է:

Սակայն այս ոգելից ըմպելին, հակառակ իր անունին, Փորթոյի մէջ չարատարուբը: Այլ այս քաղաքէն հարիւրաւոր քիլոմեթր անդին՝ Հօ Տուրոյի այգիներուն մէջ:

***

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԸ...

... Լիւքսանպուրկն է:

Անոր անունը եկած է «Լուսաւոր Լինգուրուք»էն, որ Լիւքսանպուրկի լեզուով «պզտիկ պալատ» կը նշանակէ:

Նոյն անունը կրող այս պզտիկ երկրին մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրին միայն 75 հազար հոգի:

Լիւքսանպուրկ քաղաքին մէջ կը գտնուի նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանի քարտուղարութիւնը: Անկէ կը գտնուի Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն եւ Պելժիայէն քանի մը քիլոմեթր հեռու:

***

Ո՞Վ ՀՆԱՐԱՒ Է ՌՈՔԸ

Ամերիկացի սեւամորթներու նուագախումբեր:

1940-ական թուականներուն ամերիկացի սեւամորթ նուագախումբեր ստեղծած էին այս երաժշտութիւնը՝ «ռոք էնտ ռոլը»: Այս երկու բառերը անգլերէնով կը նշանակեն օրօրուիլ եւ գլորուիլ:

Այս երաժշտութիւնը շատ չուտ որդեգրուեցաւ ամերիկացի այլ երիտասարդներու կողմէ: Անոնցմէ մէկը՝ Էլվիս Փրեսլի, զայն հռչակաւոր դարձուց ամբողջ աշխարհի մէջ:

Սակայն ռոք էնտ ռոլը մէկ հոգիի կողմէ չէ հնարուած: Բազմաթիւ նուագողներ ծնունդ տուած են այս երաժշտութեան:

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԸ·

— Անհոգ եղիր, ես ամէն բան կը կարգադրեմ ... արդէն Սուրբիկը միամիտ աղջիկ մըն է, խուռնապութիւն չունի:

Այլ ու կին այսպէս համաձայնութիւն գոյացնելէ ետքը Տիկին Շաղիկ հարցուց·

— Ան չէ ամմա՝ այս գործին եռեւէն իյնալուդ նպատակը ի՞նչ է:

— Ի՛նչ պիտի ըլլայ, պատիւս վերահաստատել, գոչեց Պօղոս էֆէնտի:

— Սաթենին սիրող ունենալ կամ չունենալը քու պատիւդ հետ ի՛նչ յարաբերութիւն ունի:

— Ինչ ըսել է, ինչպէս անոնք իմ եռեւս էյնալով պիս խաղք ըրին, ես ալ հիմա իրենց խաղքութիւնը մէջտեղ կը հանեմ, կ'երթան կը սորվին ... թող ամէն մարդ ալ տեսնայ որ իրենք ալ մենէ վար չեն մնար... արժանապատուութեան խընդիր է այս:

— Իրաւունք ունիս, պատասխանեց կինը, մէյ մը խաղք ըլլան նէ՝ ա՛լ անկէ ետքը լեզուներն իրենց կը քաշեն:

— Դուն սա Սուրբիկը վաղը բերել տուր:

— Իրիկունը գաս նէ՝ հոս կը գտնաս, ապահով եղիր:

Այս կարգադրութենէն ետքը, այր ու կին առանձնացան իրենց խուցերը:

Տիկին Շաղիկ ուրախ էր որ առիթ մը ստեղծուած էր Լ/ր ամուսնոյն հետ յարաբերութիւնները մշակելու: Գայթակղած կան ծանօթ պէպէն ի վեր առաջին անգամն էր որ Պօղոս էֆէնտի այսքան երկար եւ դրեթէ մտերմական տեսակցութիւն մը ունեցած էր իրեն հետ: Ամուսնոյն ուներացած վրէժխնդրական ծրագիրը իրեն ալ կը ժպտէր եւ անչուշտ իր ձեռքէն եկածը պիտի չխնայէր անոր յաղողութեանը համար: Միայն թէ, ախտո՞ւ, գործարար դէնք մը չունէր ձեռքը: Սուրբիկի չատախօսութիւնները ճամբուած սպասուհիի մը սրամտութենէն ծնած բամբասանքներ էին պարզապէս առանց որոշ ու վաստակի իրողութիւններու:

— Թերեւս ամէն բան չէ ըսած, մտածեց Շաղիկ, վաղը առաւոտ զինքը բերել տամ ու ազէկ մը խոստովանեցնեմ, եւ յետոյ էրկանս դէմ հանեմ:

Առաւոն, ամուսինը մեկնելէ ետքը, Շաղիկ սպասաւորը զրկեց ու Սուրբիկը բերել տուաւ:

Երեսուն տարեկան, նիհար, ծաղկահար, տպեղ աղջիկ մըն էր Սուրբիկ, ծածկամիտ ու չարախօս բնաւորութեամբ:

Շաղիկ չուզեց որ անմիջապէս յայտնէ թէ ինչու համար բերել տուած էր Սուրբիկը, այլ ուզեց անզգալաբար խօսքը դարձնել Տիկին Սաթենի վրայ:

— Անցած օր ձեր տունը բկվանի մը կեցաք, չատ համով էր, տիկինին հարցուցի նէ՝ ըսաւ որ դուն եփած ես, անո՞նկ է, հարցուց:

— Հրամմեր էք, պատասխանեց Սուրբիկ:

— Մեր Թագուհը կերակուրը աղէկ կ'եփէ, բայց անուշեղէնն չատ աղէկ չիյտէ չինել, չե՞ս կրնար անգամ մը իրեն սորվեցնել:

— Շատ աղէկ, երբ որ կ'ուզէք, ի՞նչ պիտի եփենք:

— Առաջ մէյ մը ըչվանին սորվեցուր:

— Արդէն մեծ բան մը չէ, «Թարիֆ» ընեմ նէ՝ ինքնիրեն կրնայ չինել:

— Չէ՛, ես կ'ուզեմ որ դուն ձեռքովդ եփես անգամ մը, անանկ «Թարիֆ»ով միտքը չի մնար:

— Ինչպէս հրամայեն ընէք նէ՝ անանկ կ'ընենք:

— Կ'երեւայ որ այդ տեսակ անուշեղէնները տիկին Սաթենին տունը սորված ես, ըսաւ Շաղիկ քմծիծաղով մը:

— Հոն չգացած արդէն դիտէի...

— Բայց Տիկին Սաթենին համար կ'ըսեն որ չատ վարպետ է անուշեղէն չինելու համար:

— Ձեմ դիտեր, ես բնաւ անոր անոյշ եփելը չեմ տեսած:

— Քանի անգամ որ տունը անոյշ կերած ու հաւնած եմ, «ես եփած եմ» ըսած է:

— Ատանկ սուտ պարծանքները կը սիրէ, պատասխանեց Սուրբիկ, նայինք «հիչ» ոտքը խոհանոց դրա՞ծ է...

— Կրնա՞յ ըլլալ որ տանտիկին մը ոտքը խոհանոց չդնէ:

— Անանկ բաներու նայած չունէր...

— Ինչո՞ւ համար, ատեն չէ՞ր գտնար, հարցուց Շաղիկ ժպտելով:

— Ես ի՞նչ դիտնամ, անոր գործերուն իմ խելքս չի հասնիր:

— Ան չէ «ամմա», ի՞նչու քեզ համբերցին...

— Անոնք չճամբեցին՝ ես ելայ, պատասխանեց Սուրբիկ նեղացած դէմքով մը:

— Իրենք անանկ չեն ըսեր կոր:

— Ի՞նչ կ'ըսեն կոր նայինք:

— «Ճանըմ», տեսակ տեսակ բաներ, իբր թէ չատ ծոյլ ես եղեր, աղտոտ ես եղեր, անկիրթ ես եղեր ... տունէն բաներ պակսեր է, քենէ կասկածեր են, ես ի՛նչ դիտնամ ատանկ խօսքեր:

Տիկին Շաղիկ անպատկառօրէն կը ծիծաղէր: Բնաւ Սուրբիկի մասին բան մը չէր լսած, բայց իր նպատակն էր պարզապէս սպասուհին գրգռել իր նախկին տէրերուն դէմ ու անոր լեզուն բանալ: Իր այս հնարքը յաջողեցաւ: Սպասուհին բարկաճայթ գոչեց:

— Վա՛յ ատաթօաներ, ամօթ չէ՞ իրենց որ ատանկ մուր քսել կ'ուզեն վրաս... եթէ ես ալ իմ գիտցածներս ըսեմ, այն ատեն պօյերնին կը տեսնան:

— Ի՛նչ ունին որ ի՛նչ պիտի ըսես, ատոնք պարապ խօսքեր են:

— Ես իմ ըսածս գիտեմ, Շաղիկ հանըմ:

— Տիկին Սաթենը ես ալ ճանչցած եմ, իր վրայ երբեք պակասութիւն մը չեմ տեսած:

— Դուք ի՛նչ կրնաք տեսնել ... դուրսէն հարկաւ բան մը յայտնի չըլլար... մէյ մըն ալ ինծի հարցուր անոր ի՛նչ կնիկ ըլլալը ... բայց ինչուս պէտք, ես իրենց պէս չեմ, լեզուս կը քաշեմ կը նայիմ, բամբասանքէն չեմ ախորժիր:

— Անցածները սակայն բաներ մը կը պատմէիր կոր հանըմիդ մասին, միտքէդ ելա՞ւ:

— Ի՞նչ բան, հարցուց Սուրբիկ:

— Մխիթարիկ էֆէնտիին խօսքը կ'ընէիր կոր...

— Սուտ չէի խօսեր կոր ա՛, ամէն օր տուներնիս էր:

— Ախկէ ի՛նչ կ'ելլայ, բարեկամ են, իրարու հետ կը տեսնուին...

— Տեսնուիլ կայ, տեսնուիլ ալ կայ... ես կույր չեմ, ամէն բան կը տեսնամ:

— Ախկէ գաս Մխիթարիկ էֆէնտի միշտ իր կնկանը հետ կուգար հարկաւ:

— Անանկ է, միասին կուգային, հաստատեց Սուրբիկ:

— Էյ ուրեմն ի՛նչ կրնայ ըլլալ: Տեսա՞ր որ ըսածներդ ալ պարապ խօսքեր են եղեր:

(Շար. 82)

(Շար. Ա. Էջէն)

ցաուխեան կացուխիւն մը» կը ստեղծէ արգիլելով արեւէ վիճարկում նիւթամպերի դատարանի վճիռներուն: Այս առնչուխեամբ, պաշտպանուխեան մէկ ուրիշ փաստաբանը՝ Մէթը Ժակ Վերժէս, ըսաւ (Յունուար 8, ժամը 20–ի Բ. կայանի լուրառուխիւն), «կարելի է "մանրամասնուխիւն" որակել Հուքուներու, Ռուանտացիներու, Թուքսիներու, Հայերու ցեղասպանուխիւնը, քայց ոչ՝ Նիւրնպերկի դատավարուխիւնը»: Ինչ կը վերաբերի ամբաստանեալին, որու նամակով մը զօրավիգ եղած էր եւ է Աբրայ Փիէռ, կ'ըսէ թէ հակահրեայ չէ, այլ՝ հակասիոնիստ եւ տարբեր բաներ են, իր նպատակն է դատապարտել քաղաքականուխիւն մը: Կը չեշտէ. – «մահմետական մըն եմ, քրիստոնեայ եղած եմ: Բոլոր Հրեաներուն ինձմէ սեմական եմ եւ Աբրահամը կը նկատեմ իր նախնիներէս մէկը: Բոլոր ուժերով կը պայքարիմ սիոնականուխեան դէմ որ գաղթատիրուխիւն մըն է»:

ՇԻՐԱՔ ողեկոչած է էմիլ Զոլայի «Կ'ամբաստանեմ» գրուխեան հարիւրամեակը նամակով մը հարիւրապետ Տրէյֆիւսի ընտանիքին, յայտնելով Ֆրանսայի երախտապիտուխիւնը իրենց նախնեաց համար, որոնք «ամբողջական լմաոտ տուած են ազատուխեան, արժանաւորուխեան եւ արդարուխեան արժէքներուն»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ազատքին նախարարը Անդարայի մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Տէմիրէլի, վարչապետ Եըլմազի, Ազգային ժողովի նախագահ Չէթինի, Ազատքին գործերու նախարար Ճէմի հետ: Բոլորն ալ կրկնած են իրենց դժգոհուխիւնը Լիւքսամպուրկի վեհաժողովին որոշումներէն:

ՀՌՈՄի մէջ հաւաքուած էին, Յունուար 8–ին, Ֆրանսական, գերմանական, աւստրիական, պելժիական, հոլանտական, յունական, ոստիկանուխիւններու պատասխանատուները որոնք հրաւիրած էին նաեւ անգլիացի դէտ մը եւ թրքական ոստիկանուխեան պետը՝ Նեճաթի Պիլիճան: Նիստի աւարտին, Ֆրանսացի ներկայացուցիչը յայտարարած է որ կրցած են հաւարակաց դիրք մը որդեգրել: Որոշած են ամբապնդել արտաքին սահմաններու հրոկոզուխիւնը, ոստիկանական գործողուխիւնը եւ գաղտնի գաղթի դէմ պայքարը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԽԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Ոմն հազար ֆրանք:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – Ա. Գուլումճեան 250 ֆրանք:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՒԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձուխիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ Պր. Մեսրոպ Ադամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողները ու բարեկամները Ամանորի Հանդէսին, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 16–ին, Եկեղեցւոյ կից սրահը:

MARSEILLE

EXPOSITION

Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »

Peintures · Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

14 FEVRIER 1998

RETENEZ CETTE DATE

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «*Astrig*» (Arnouville — Gonesse — Sarcelles — Villiers-le-Bel) organise son *BAL ANNUEL* dans la salle «*Charles Aznavour*» à Arnouville

Animation : ADISS HARMANDIAN.

DINER ANNUEL

des

AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Au profit de leurs Etudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur: Monsieur Christian MAKARIAN

Samedi 24 Janvier à 20 heures, au Y a n' s C l u b

5, avenue Reille, 75014 PARIS

—Tirage de la tombola au cours du dîner.—

Tél. : 01. 47. 81. 28. 66

PREMIERE RETROSPECTIVE EN FRANCE
de l'œuvre de

ZAREH MUTAFIAN

(1907 — 1980)

ENVIRON 80 TABLEAUX ET DESSINS

présentés du 9 au 26 Janvier

à la Mairie du XVIème arrondissement
71, avenue Henri-Martin, 75116 PARIS M° Pompe

—— ENTREE LIBRE ——

Tous les jours sauf le dimanche de 11h à 18h
Les jeudis 15 et 22 jusqu'à 20h30.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան

Աւետաւակչուխիւն Տեառն, Տօն Յայտնուխեան եւ Թլփատուխեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Առաջնորդարանի տնօրինէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Աւետաւակչուխեան Տօն՝ Առաջնորդարանի Մայր Տաճարին:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ. ԹՈՇՃԵԱՆ

Ժամը 11·30–ին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցականներ բարեբար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի հանդուցեալներուն համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Շաբաթ, Յունուար 10–ին, ժամը 16·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին շնորհակալուխեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն. –

Տիկին Սաֆոսեանի մահուան առթիւ. – Տիկին Սահոսեանի զրացիները 740 ֆրանք, Պր. Սեդրակ Օնսիյեան, Պր. Ժիրայր Գարակէօղ 200–ական Ֆր., Պր. Սեմմաքչեան 300 Ֆր., Օհանեան ընտանիք 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Կանչուօղլու 500–ական ֆրանք:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին շնորհակալուխեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները մատաղօրհնուխեան առխիով որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 12–ին:

Տէր եւ Տիկին Պատուականեան, Տիկին Շաքէ Քերթի 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շահմիրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զատուրեան 400 Ֆր., Տիկին Զարուհի Թաշճի, Տիկին Մարիամ Պետիկեան 100–ական Ֆր., Պր. Վրէժ Նեթելեան 300 Ֆր., Տիկին Նուէր Գապաք 100 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Գապաք 150 Ֆր., Տիկին Անահ Քառաթէփէ 200 Ֆր., Տիկին Քէպէլեան 50 Ֆր., Տիկին Զիլինկիրեան 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պաքրճեան 1000 ֆրանք, Պր. Քինէճեան, Տիկին Տալպաս 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէյիրմէնճեաս 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 1000 Ֆր.:

(Շար.)

***

Կապոյտ Խաչի Երջ. վարչուխիւնը շնորհակալուխեամբ ստացած է 300 ֆրանք Տիկին Ժողիան Մատէէ:

***

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձուխիւնը շնորհակալուխեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուխիւնները. –

Եկեղեցւոյ պայծառուխեան. – Էնէրժի Փուր Լ'Արմենի կազմակերպուխիւնը 2000 ֆրանք, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 400 ֆրանք, Պր. Զաքարեան, Տիկին Մելինէ Գոնդազանէն, Պր. Աչոտ Շմաւոնեան 200–ական Ֆր., Օր. Աննիկ Էքպէրեան, Տիկին Լուիզ Տորա, Պր. Զադըճեան 100–ական ֆրանք:

Եկեղեցւոյ Օծման խառնամեակին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ակօ Գաւուքճեան 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 2000 ֆրանք, Պր. Աւագեանց 1000 Ֆր., Քահրիպ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձուխիւն 1000 Ֆր., Առնուվիլի Վարպետ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձուխիւն, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան, Պր. Արա Արտաչէսեան 500–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ֆերմանեան 200 Ֆր.:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ Յունուար 13

Տօն է աւետաւակչուխեան

Այս առխիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը կը կատարուի:

LE PERE NOEL

vous attend à

l'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 11 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes
«*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — LE RAINCY 93340

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA

DISTRIBUTION DES CADEAUX
PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE
DE NAREK DOURIAN

Renseignements
à l'*Ecole Tebrotzassère:*
01 43 81 01 72

Accès autoroute A 3
Sortie Villemomble Le Raincy
Accès SNCF — Gare de l'Est
Gare de Villemomble Le Raincy —
Salle à 200 mètres.

—— *Entrée gratuite* ——

LE... MARSEILLE... MARSEILLE... MA

UGAB — MARSEILLE

Bouffée d'Oxygène

Bonne nouvelle !!

Pour la première fois, l'UGAB organise une semaine de vacances à la neige du 21 au 28 Février, au Centre «*LES ABEILLES*» lieu dit la Villette, 05260 Chaillol, pour les jeunes de 10 à 16 ans.

Le prix est de 1800 Frs de Marseille à Marseille et comprend :

- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques+ assurance
- la location du matériel
- les cours de ski
- les activités.

INSCRIPTIONS :

327, Boulevard Michelet — 13009 Marseille

—— Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 ——

LE... MARSEILLE... MARSEILLE... MA

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Երջ. վարչուխիւնը շնորհակալուխեամբ ստացած է Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մանուկներուն եւ իր բարեգործական գործերուն համար. – Տէր եւ Տիկին Էթիէն Մարտոյեանէ 1000 Ֆր., Տնր եւ Տիկին Յակոբ Գարամատիկոսեանէ 300 Ֆր., Տիկին Ժողֆին Գասարեանէ 900 Ֆր., Տիկին Զարուհի Հիւսեանէ 1000 Ֆրանք իր ազգկան՝ Սօնա Պալապանեանի մահուան տարելիցին առխիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
MARDI
13 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.288 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.288

LETTRE OUVERTE A LA REDACTION DE COURRIER INTERNATIONAL

Dans un numéro spécial évoquant le centenaire de la parution, le 13 janvier 1898, du «J'accuse» d'Emile Zola, et consacré à l'injustice dans le monde d'aujourd'hui, *Courrier International* publie sous la rubrique «controverse» deux articles recueillis dans *Ha'aretz* (de Tel-Aviv) illustrant la polémique ouverte par la décision de la municipalité de Tel-Aviv de faire citoyen d'honneur de cette ville Bernard Lewis, qui s'est fait remarquer par ailleurs par son obstination à nier le génocide arménien. Pour souligner la nature de la prétendue controverse, un titre accrocheur: «Faut-il parler d'un "génocide des Arméniens:», les guillemets révèlant la position de l'hebdomadaire sur cette question: la mise en doute du droit de comparer le génocide juif.

On ne discute pas une vérité établie à moins d'apporter de nouveaux éléments permettant de la remettre en cause. Une vérité historique est affirmée par la production de faits non contestables qui permettent d'administrer une preuve sans laisser subsister un doute raisonnable. Cette vérité n'est révisable que lorsqu'on est à même de démontrer que des documents essentiels à l'administration de la preuve ont été falsifiés ou que de nouvelles sources qui annulent cette preuve ont été exhumées. C'est là une situation rare et il est des vérités historiques que l'on ne peut nier, tant l'évidence s'impose devant l'accumulation des preuves. Les historiens qui se sont penchés sur la négation du génocide juif ont bien démonté les mécanismes de cette pratique que leurs auteurs nomment «révisionnisme», mais qui n'est en fait qu'un «négationnisme». Une revue, même superficielle, des travaux sur les événements de 1915-1916 montre que les preuves d'un génocide apportées par les historiens sont largement suffisantes, et qu'il n'est pas nécessaire pour démontrer l'intention criminelle des Jeunes Turcs d'exhiber un document portant la signature des membres du Comité central de l'Ittihad. Les faits parlent d'eux-mêmes et il est impossible qu'ils aient pu se dérouler sans un plan concerté. J'affirme —et je l'ai abondamment démontré dans mes travaux— que toutes les composantes du crime de génocide sont ici réunies et qu'aucun doute n'est permis, ni sur la nature du groupe, ni sur la mise à mort de ses membres «comme tels», ni sur l'étendue de la destruction à travers l'Empire ottoman, ni sur l'intention criminelle. Maillon fragile de la preuve, l'intention est, quoique tout ait été fait pour le nier, indiscutable. Le Comité central du parti Union et Progrès a bien, du printemps 1915 à l'automne 1916, préparé et exécuté un projet d'extermination des citoyens arméniens de l'Empire ottoman. Les preuves indirectes —rapports des témoins et des survivants— suffisent par leur nombre, leur diversité et leur précision à établir l'intention criminelle, ainsi qu'à rejeter comme irrecevables les excuses d'un complot arménien et le prétexte d'une déportation conçue comme mesure de sécurité militaire. Tous les témoins ont, dès le début des massacres, insisté sur le fait que les ordres venaient de la capitale et que la déportation était le prétexte de l'extermination, qu'elle était la pièce centrale du programme de destruction des Arméniens —et le fait que cette destruction n'ait pas été totale, puisqu'un tiers des Arméniens ottomans ont survécu, n'atténue en rien la nature génocidaire du meurtre; elle ne relève que du mobile, l'éradication d'une minorité nationale, exigence moins obsédante que le mobile raciste. En outre, bien que la plupart des preuves directes —les ordres de tuer— aient été détruites, celles qui subsistèrent furent produites en leur temps au cours de procès qui jugèrent et sanctionnèrent ces crimes comme organisés par les dirigeants de l'Ittihad et perpétrés par les fonctionnaires civils et militaires et les membres d'une Organisation spéciale créée à cette seule fin. Dans un tel contexte, remettre en cause la réalité du génocide arménien est une démarche politique, et c'est ainsi que l'on interprète la question posée par *Courrier International*. Que penser lorsque, pour présenter la réponse négative à cette question, cet hebdomadaire —qui, il faut le rappeler, ne publie que des articles choisis dans la presse internationale— présente un texte abject, un condensé de fiel négationniste?

J'accuse Yehochoua Porat, auteur de cet article, *de s'être rendu coupable de mensonge et de distorsion* —à ce degré d'incohérence, on ne peut plaider l'ignorance— *et d'avoir falsifié grossièrement la vérité, ce qui, lorsqu'il s'agit d'un crime contre l'humanité et, a fortiori, d'un génocide constitue un délit.* Les mensonges qui forment la trame de ce texte sont si nombreux et si "hénaurmes" qu'on répugne à les citer. Le génocide arménien est le terrain électif de ces discussions stériles où, à force de disputer sur la forme, on ne traite plus le fond. J'ai pendant vingt ans sacrifié à cet exercice de prétoire qui consiste non pas à convaincre un jury sceptique par essence, mais un défenseur qui se dérobe constamment devant la preuve. Toute pièce déposée est jugée insuffisante ou qualifiée de faux. Ceci à l'excès, au-delà des limites de l'honnêteté intellectuelle, jusqu'à ce que, de supplément d'enquête en supplément d'enquête, il faille bien admettre que, en dépit de l'évidence établie, en l'absence d'un doute raisonnable, l'interlocuteur est seulement de mauvaise foi, qu'il n'a jamais respecté les règles élémentaires de la controverse et qu'il ne reconnaîtra jamais la culpabilité de celui qu'il défend.

Dans le cas de Yehochoua Porat, on se situe au degré zéro de la négation, dans la boue et l'ignominie. Il réunit en quelques paragraphes tous les poncifs du négationnisme. On est bien loin du niveau universitaire qu'en dépit de son engagement militant préservait encore Bernard Lewis. Porat apporte pour preuve que «*les Ottomans*» (sic) *n'ont jamais cherché à exterminer*» les Arméniens, le fait que, «*pendant la guerre, une communauté arménienne a continué à vivre à Istanbul... sans être victme d'une entreprise d'extermination systématique*» et qu'«*il en fut de même pour la très nombreuse population arménienne de Cilicie, concentrée dans ladite* (sic) *petite Arménie*». «*Seuls*, ajoute-t-il, *les Arméniens d'Anatolie orientale ont souffert* (sic) *au cours de cette période*». —Les Arméniens dont les familles assassinées venaient d'Anatolie centrale, de Cilicie ou de Turquie d'Europe apprécieront cette restriction géographique? Comment un homme qui vit en Israël, au milieu de survivants de la Shoah —et j'emploie ce mot pour désigner le génocide juif — peut-il être assez vil pour agresser ainsi une communauté de victimes et assez malhonnête pour prétendre que les "Ottomans" —généralisation perverse qui oppose un peuple à un autre peuple et escamote la mention d'un parti politique, l'Ittihad— ont dû déporter une population qui faisait cause commune avec les Russes —alors que rien ne vient étayer cette accusation— et pour déclarer qu'«*un grand nombre mourut de faim, de soif ou de maladies au cours du transfert ou à l'occasion de heurts avec les tribus kurdes de la région*»— voici que réapparaissent opportunément les Kurdes dont l'existence était hier encore niée en Turquie—, sans révéler que la déportation était la principale méthode de destruction, sans mentionner les massacres et les exécutions sur place et au cours des déportations, sans signaler les tueurs de l'Organisation spéciale et sans évoquer la planification soigneuse de toute cette opération, qui était alors pour tous les témoins, alliés de l'Empire ottoman ou neutres, une évidence.

Pour aggraver son cas, Yehachoua Porat donne aux historiens du génocide arménien des leçons. Il faut, dit-il, pour parler de ces événements, être spécialiste de l'histoire ottomane, lire le turc —et peut-être aussi, il oublie de mentionner, l'osmanli et l'arménien, l'allemand et le russe— et «*avoir accès aux travaux originaux et documentés que les chercheurs turcs publient depuis des années*» pour prouver que les Jeunes Turcs n'ont pas perpétré un génocide. Exigence stupide de la part d'un Israélien qui devrait savoir que les historiens de la Shoah ne se sont pas fondés sur les "travaux" de Faurisson, Roques et Leuchter pour décrire la destruction des Juifs d'Europe, mais, comme nous l'avons fait pour le génocide arménien, sur le triple registre des aveux des assassins, des récits des victimes et de ceux des témoins. Il est impudique de mettre en concurrence les victimes, de se réfugier derrière le paravant de l'unicité du génocide juif pour récuser la réalité du génocide arménien et d'accuser un peuple qui a tant souffert d'être responsable de son malheur. Que je sache, c'est le meurtrier et non sa victime qui doit répondre de son crime.

Un génocide, c'est la destruction intentionnelle d'un groupe humain dont les membres sont tués pour leur appartenance à ce groupe, c'est-à-dire pour ce qu'ils sont, et ce indépendamment du mobile du crime, ici raciste, là nationaliste, ailleurs politique, religieux ou de toute autre nature. C'est un événement suffisamment grave pour que les membres de la communauté internationale s'associent pour le dénoncer et exiger le jugement des coupables présumés. C'est un crime imprescriptible qui résiste à l'érosion du temps. Le génocide arménien est suffisamment actuel, une flèche fichée dans le flanc de la politique turque contemporaine, pour ne pas le reléguer dans un dossier «controverse», comme s'il s'agissait d'une querelle insoluble entre spécialistes d'égale bonne foi. Il est inacceptable de voir des politiciens, des historiens ou des journalistes à leur botte nier l'incontestable et blesser par leur insolence et leurs mensonges la mémoire d'une communauté à jamais traumatisée par un génocide. Je suis indigné par l'article de Porat et la réponse «oui» qui lui est adossée est insuffisamment percutante. Elle s'adresse à la communauté juive en lui demandant de ne pas se réserver le terme «génocide», mais elle ne répond pas aux mensonges et distorsions de Porat. Nous attendons des responsables de cette mauvaise action —c'est-à-dire de la rédaction de *Courrier International*, qu'ils assument leur responsabilité, qu'à moins de poursuivre ce combat douteux ils expriment leurs regrets et présentent leurs excuses en publiant, c'est bien le moins, l'article de Yair Auron mentionné en ouverture de celui de Porat, article qui accuse Bernard Lewis de négationnisme. Le professeur Auron, comme le professeur Israel Charny, lutte en Israël pour défendre la vérité historique et enseigner aux enfants israéliens qu'au cours de la Première Guerre mondiale, aux portes de leurs pays, un génocide fut perpétré, pour des mobiles différents, dans un contexte différent, mais qui, par ses composantes, est de même nature criminelle que le génocide juif. Les Arméniens en parlent comme de la «catastrophe», mot qui en hébreu s'écrit «shoah».

Yves TERNON

ՀԱՆԳԻՍՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄՇԱԿ Հ. ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՎՐԴ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը խոր ցաւով կը հաղորդէ մահը իր առաքինի եւ վաստակաւոր անդամներէն՝ Հ. Իգնատիոս Վրդ. Ադամեանի:

Ծնած էր Կէմլէկ, 1909 Սեպտեմբեր 9-ին: Որբացած՝ Մեծ Եղեռնին իր նահատակ ծնողներէն, 12 տարեկանին (1921-ին) կը ժամանէ Ս. Ղազար ուր 7 տարի յետոյ, յետ աւարտելու երկրորդական ուսումները, 1928-ին կը դառնայ անդամ Մխիթարեան Միաբանութեան, կատարելով կրօնաւորական ուխտերը եւ 1934 Հոկտեմբեր 21-ին կ'օծուի սրբազան, յետ աւարտելու աստուածաբանական եւ իմաստասիրական համալսարանական ուսումները, Հռոմի մէջ:

Իր առաքելութիւնը Մխիթարեան վարժարաններու մէջ կը սկսի Հալէպէն (1937 - 1946), ապա կ'անցնի Ազեքսանդրիա (1947 - 1950), հուսկ Վենետիկ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարան, (1951 - 1955): 1955 - 1958 կրկին Հալէպ կը փոխադրուի, ապա երկու տարի կը պաշտօնավարէ Լիբանան Պիքֆայայի ընծայարանին մէջ եւ 1961 - 1964 կը վերադառնայ Վենետիկ Մ. Ռ. Վարժարան:

1964 - 1970 կ'ընտրուի Միաբանութեան Ընդհանուր Առաջնորդ, եւ 1970 - 1976 տէր կը կանգնի Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին: Կը վերադառնայ Իտալիա, կը նշանակուի Հռոմի Մխիթարեան, Ուսանողաբանին Մեծաւոր եւ 1983-ին դիմք կը դանձնէ Պուէնոս - Այրէս որպէս Մեծաւոր Մխիթարեան Վարժարանին:

1984 Հոկտեմբեր 21-ին՝ միաբանական

ՄԱՀ ՀԱՅԱԳԷՏ Զ. ՏԱՈՒՍԷԹԻ

Յունուար 8-ին 74 տարեկանին սրտի տագնապի մը հետեւանքով Լոնտոնի մէջ մահացած է Օքսֆորտի Համալսարանին հայկական ուսումներու բաժնին դասախօս Զ. Տաուսէթը: Մանուկ հասակէն էր արդի եւ միջնադարեան լեզուներու եւ գրաղատական գրականութեան մէջ: Իր տոքթորայի աւարտաճառը նիւթ ունեցած է Մովսէս Դասխուրանցիի Աղուաններու պատմութիւնը: Հրատարակած է նաեւ

(Շար.ը Դ. Էջ)

չուքով կը կատարուի իր եւ իրեն դասընկեր Հ. Աթանաս Վրդ.ի քահանայութեան 50-ամեակը Ս. Ղազարի մէջ:

Կեանքի վերջին 12 տարիները, Հ. Իգնատիոս Վրդ. Ադամեան, ապրեցաւ օրինակելի վանական կեանք մը Ս. Ղազարի կամարներուն տակ, միշտ առողջ, ըլլարթ տրամադրութիւններով, նուիրուելով աղօթքի, ընթերցումի եւ հայկական տոմարագիտական պրպտումներու, որոնց մասին հրատարակած է նաեւ բանասիրական յօդուածներ: Երբեք չկորնցուց մտքի պայծառութիւնը. յիշողութիւնը մնաց թարմ եւ մինչեւ վերջին օրը իր համեղ սրամտութիւնով կը զուարթացնէր վանական Հայրերն ու երիտասարդ ժառանգաւորները, որ դինք չատ կը սիրէին:

Աստուած հոգիդ լուսաւորէ, սիրելի Հ. Իգնատ, դուն ալ մեզ լուսաւորէ երկինքի բնակարանէդ:

Հ. Յ. ՊՋՏԻԿԵԱՆ

ՀԱՐՒՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

(ՊՏՈՒՅՏ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Հայ ազգը քնաթինչ ընելու ծրագիրը Դրան յարատեւող
հաղաբականութեան առաջնորդը պէտ է համարուի»:
ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ
(«Նոր Կեանք», 1899, էջ 306)

1897-

Այդ տարին, Արեւմտահայ գրականութիւնը իր երկու հարիւր տարուան պատմութիւնն ու աւանդութիւնն ունի արդէն, անուղղակի արդիւնքը՝ գլխաւորաբար, մէկ մարդու չողարձակ կեանքին ու գործին, եւ այս երկուքին ազդեցութեան: «Անուղղակի» բառը իր չորս կողմատով կը գործածուի որովհետեւ չատ պժուար է «ազդեցութիւն» երեւոյթին հանդիպիլ մեր գրականութեան ներքին ճակատին վրայ (արտաքին ազդեցութիւնը չատ աւելի դիւրին է գտնելը – Ֆրանսական, Ռուսական, Անգլիական ու նոյնիսկ Գերմանական): Եւ եթէ ուզենք ատոր պատճառները գտնել՝ պիտի սկսինք ցանկագրել ինչ որ մեր մշակոյթին միշտ պակսած է, այսինքն՝ անցեալի նուաճումները ամրապնդում եւ վերարժեւորում իբարու յաջորդող սերունդներու կողմէ, գաղափարներու չուրջ չինիչ տարակարծութիւն, եւ համաձայնութիւն, ժամանակի ընթացքին մտայնութիւններու փոխելարկութիւն եւայլն: Գրական երեւոյթները են ատոնք՝ որոնք հազուագիւտ եղած են մեր մէջ, չատ հաւանաբար ազգային խառնուածքի ու պատմական դէպքերու բերումով: Սակայն ժամանակի բացակայ վտանգ մարդ մը եղած է, պատմագիր ու բանաստեղծ, քաղաքական ու հանրային գործ նոյն ատեն: Ուշագրաւ է իր մտքին բազմազանութիւնը, ու եւ՝ րոպէական «գարգացման եւ առաւելութեանց» լաւատեղեակ ըլլալը: Նախատիպարայինն իր բնոյթին մէկ այլ յատկանիշն է Պոլսոյ մէջ իր տպարան հիմնելը ու թարգմանական լայն գործունէութիւնը, բայց մանաւանդ՝ գործական չատ գործաւոր կապերը որ պահած է եկեղեցւոյ եւ իր ժողովուրդին հետ: Լէօ նոյնիսկ լրագրական տաղանդի տարրեր կը նշմարէ իր մէջ «Երեմիա Չէլէպիի գրուածքների մէջ է, որ մենք գտնում ենք տպագ հայ առօրեայ հրապարակախօսութեան բոլոր յղումները»: Իր գործուն սկիզբը տիրող կացութեան մասին դաղափար մը կուտայ Ց. Ալան 1901 «Բիւզանդիոն»ի թիւ 1476–ի մէջ գրած իր մէկ յօդուածով:

«17–րդ գարուն սկիզբը, տոհմային գրականութիւնը ամենախեղճ վիճակի մէջ էր: «Գիտութիւն» ու «գրականութիւն» բառերն իսկ չկային:

Մէկու մը ուսումնական աստիճանը չափելու համար, կը հարցնէին՝ քանի՞ «ի» կամ «ա» կայ «Փառք ի բարձունս»ի մէջ, կամ «Աչխարհ ամենայնի»ի մէջ: Սա որ առանց տատամսելու պատասխանէր՝ «պիտանական», «մագիստրոս», «ոէր» ու «վարդապետ» տիտղոսը կ'ունենար»:

Մեր այս գրութեան նահմանները մի այն անցողակի քննութիւն ու հազիւ նետուած ակնարկ մը կ'արտօնեն մեզի: Արկածախնդիր, արթուն եւ հետաքրքիր միտքերուն համար, անցեալի ճոխութիւններով կատարեալ խնջոյքի սեղանը՝ վերեւ յիշուած Ց. ձ. Սիրունեի «Պոլիս եւ իր Դերը» եռահատոր աշխատասիրութիւնը կը հայթայթէ:

Արագ ակնարկ մը Քէօմիւրճեանի յաջորդող հարիւր յիսուն տարիներու ընթացքին ապրած ու գործած արեւմտահայ «ինքնատիպներուն», լաղմակողմանի մտքի ու սրտի մարդոց վրայ գոյց կուտայ, ինչպէս անոնց մեծ մասը Քէօմիւրճեանի մշակոյթի մարդու սկզբնատիպարին մօտաւոր տարբերակները եղած են: Նախ՝ անոնք որոնք հաւաքական որոշ բնագրով աշխատած են – (1) Մատթեոս Մխակը Յովսէփ Էմին, Յակոբ եւ Շահամիր Շահամիրեան, Մովսէս Բալըմեան եւ ուրիշներ (2) Մխիթարեան պոյտ Միսրանութեանց հսկաներու փաղանդը, եւ յատկապէս Մխիթար Սեբաստացի, «Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի»ի կամ՝ «Երից Վարդապետաց»ի հեղինակները, Հ. Միքայէլ Չամչեան, Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, Հ. Արսէն Բագրատունի, Հ. Յովսէփ Գաթըճեան (3) Պոլսոյ Պատրիարքները Յովհաննէս Կոլոտ եւ Յակոբ Նալեան Զմմառցի, (4) Իզմիրցի Տէմէճեաններու Խմբակը (Տիգրան, Յարութիւն եւ Սարգիս Տէմէճեան, Մեսրոպ Զօրայր Միրզայեան, Մեսրոպ Նուպարեան, Գրիգոր Զիլինկիրեան, Մաթէոս Մամուրեան, Գրիգոր Մասեան, Գալուստ Կոստանդեան): Ցետոյ՝ բուն անձնակեդրոն ինքնապատիները՝ Խարբերդցի Ղուկաս Վարդապետ, Կոյս Մարիամ Գարագաշեան, Պաղտասար Դպիր, Գրիգոր Պատուելի Փէչոիմալեան, Շնորհք Ամիրա, Մկրտիչ Ամիրա Ձէզայիրլեան, Գէորգ Պատուելի Պալթեցի, Սարաֆլար Քէհիայի Պալդափանճի, Մահտեսի Յարութիւն Ամիրա, Փասքալ Անդրէասեան Պալաթեցի, Թադէոս Միհրդատեան, Օրիորդ Եւգինէ Գամպուրեան, Տիկին Գայեանէ Մատակեան, Օրիորդ Մագթաղինէ Բէհբութեան, Օրիորդ Էլմիս Կեսարացեան, Ճամճու Ջաւէ Յակոբ Դպիր, Աբրահամ Եպիսկոպոս Կրէտացի, Ապրօ Չէլէպի, Յովհաննէս Ամիրա Սէրվէրեան, Խարբերդցի Ղուկաս Վարդապետ, Գալուստ Կայծակն Ամասիացի, Ֆահրապատցի Աստուածատուր Վարդապետ, Ֆահրապատցի Աբրահամ Վարդապետ, Տիվրիկցի Աստուածատուր Խալֆա Պօղոսճի, Ճամճի Օզլու Յակոբ Դպիր, Գէորգ Վարդապետ Մխլայիմ, Աբրահամ Ամիրա Քարաքէհեան, Մարքէզի Ճիվանննի ու Սէրբոզ (Սեդրոսեան), Գոդմա ու Գալաղնիանց (Քէօմիւրճեան), Պօղոս Թընկըր, Յակոբ Շահան Զրպետ, Իղնատիոս Մուրաթճա ա'Օհսէն, Աւետիք Եւդոկիացի Պատրիարք, Իճատիէլ Նահապետ Րէամիճի Հաճի Մկրտիչ Զարքեան, Ֆիզիքա Պօղոս, Աստուածատուր Ջունդ, Թագուոր վարժապետ Աւետեան, Խաչատուր վարժապետ, Ճանիկ Արամեան, Յովհաննէս Չէլէպի Տիւզեան, Միքայէլ Հօճա Չէլէպի Տիւզեան, Հօճա Գրիգոր Թնկրեան, Մանաս զերդաստանը, Աբթին Ամիրա Պէզճեան, Մաթէոս Դպիր Պալաթեցի, Ղուկաս Պալթազարեան, Յարութիւն Միսրդատեան, Յովհաննէս Պուրսայի Զամարճի Տէրոյենց Պատուելի, Խաչատուր Միսաքեան, Նորայր Բիւզանդացի, Ստեփան Ոսկանեան, Յովհաննէս Վանանդեցի, Ռուբէն Աղբրէսա Փափազեան եւայլն, եւայլն: Այս յիշատակութեան մաս կը կազմեն տակաւին Տատեան, Պալեան ամիրաներու փառաւոր զերդաստաններու ներկայացուցիչները, Օտեաններու սերունդը, զրամի մեծ վարպետները Սեդրոս սարաֆ, Եաղուպ Աղան եւ Եուսուֆ Չէլէպին, Նոթրճաճի Պապա Համբարձումէն մինչեւ Նիկողոս Թաչճեան ու Մակար Եկմալեան երաժիչտներու պիծը, արուեստի մարդիկը, նչանաւոր ուսուցիչները, հոգեւորականները, ամիրաները եւ զունդեղ այլ անդամները Արեւմտահայ «մանր մասնագիտականութեան» արմնգ չարունակեցին Երեմիա Քէօմիւրճեանի թողած մինչեւ 1850–ական թուականներու զրական գործօնքի սերունդը: Այս սերունդին առաջինները ալ մաս կազմեցին մտքի նոյն դասակարգին – Խրիմեան Հայրիկ Վանէն, Պետրոս Դուրեան, Պոլսէն եւ Հայր Ղեւոնդ Ալիշան՝ Վենետիկէն: Գրական ասիւիւը դեռ պիտի յայտնուէր, նոյն տարիներուն, Ամենուն Հայկունիի, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի, Յովհաննէս Հիսարեանի, Վարդան Փաչայի, Յարութիւն Սմաճեանի դործերուն մէջ: Այս բազմութեան իւրաքանչիւր անդամ սրտի, մտքի ու յամառ զրպանի ինքնակամ արարքով մը մասնակցած է մեր ազգի վերելքին, ամէն մէկը իր ձեւով եւ խոր հաւատքով կապուած «Հայ ազգ», «լուսաւորութիւն», «Արեւմուտք», «Հայ եկեղեցի» յղացքներուն: Կրնայ ըլլալ որ այս անձերէն չատ քիչերը ծանօթ են այսօրուան լայն հանրութեան, սակայն անոնց յամառ տարաշխարհիկ անուններուն պարզ յիշուելը հիմա ու հոս՝ հրաչքով կը վերակենդանացնէ զանոնք, հաւանարար վերջին անգամուան համար այս գարուն մէջ...: Պատճա՞ռը այս «հրաչքին» – Հայուն ապրումին իրականութիւնը չատ յամառ աւելի երեւակայուելով, յիշողութեամբ ու ստեղծագործ երազանքի քմահաճ խաղով է որ կը փրկուի կորուստէ ու այդ ձեւով կը թարմացնէ իր արմատները՝ քան կեանքի քրտինքով, ցաւով կամ վայելքով: Իւրաքանչիւրը անոնցմէ արտառուչ վէպի նիւթն է, որ սակայն կիսաւարտ է ու կը չարունակուի սերունդէ սերունդ: Մինչեւ հիմա քանի մը հոգի այդ «հերոսները» արձանագրելու եւ մեր յիշողութեան մէջ ողջ պահելու պարտականութիւնը առած կին իրենց ուսերուն – Արթահամ Այվազեան, Հրանդ Ասատուր, Յարութիւն Մրմրեան, Հայր Մկրտիչ Պօտուրեան, Թէոդիկ, Սիմոն Երեմեան, Արշակ Ալպոյաճեան, Յակոբ Օշական, Գառնիկ Ստեփանեան: Մեզմէ ե՞ւք: Ռուսերէն համար կ'ըսեն թէ «կը պաչեն իրենց անցեալը, կ'առնեն իրենց ներկան, կը սպանան իրենց ապագայն»: Շատ տարբե՞ր է Հայոց պարագան – կը պաչենք մեր անցեալը առանց զայն ճանչնալու, կ'առնենք մեր ներկան որ նուաստացուցիչ է (անկախ Հայաստանի մը գոյութիւնը կրնայ այս վիճակը փոխել դէպի լաւը), եւ կը վախնանք մեր ապագային, ուր մեր գոյութեան սպառնացող միայն վտանգ կը տեսնենք:

Այս բոլոր հին մարդոց հասարակայ յայտարարները մեր մտքին կը թելադրեն Արեւմտահայ մտաւորականի ուրուագիծ մը: Այս՝ առաջին քայլն է դէպի 1700–էն մինչեւ 1970 չորեքի մեր մշակոյթին բնութագրումը կամ հաշուեփակը, հիմա որ հրապարակը կը զբաւեն Արեւմտահայ ժառանգորդները՝ Սփիւռքահայ մտաւորականութիւնը: Այդ ուրուագծին ամէնէն ցայտուն յատկանիշը կրօնական ջերմ զգացումի մը ներկայութիւնն է դրեթէ բոլորին մէջ, տեսակ մը անդիտակից հաւատարմութիւն եկեղեցիով խորհրդանչուած հայրութեան մը, հեղինակութեան մը որ տարատարմ ազերս ունի Աստուծոյ գաղափարին հետ: Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ եկեղեցին չատ աւելի կարեւոր եղած է իրրեւ բարոյական սկզբունքներու վրայ հովանաւորող ուժ՝ քան իրրեւ զուտ կրօնական ըզգացումի մարմնաւորում: Սակայն զգացում՝ որ իր ուժը ակամայ կը տարածէ հայրենիքին ու հոգին ալ վրայ, կ'ըլլայ տաք հայրենասիրութիւնը որ ամէն Հայու մէջ երկորդ սիրտ մըն է: 1890–ական թուականներէն ետք մեր մէջ մուտք գործած ընկերվարական, յեղափոխական ու լայնօրէն անաստուած քաղաքական կուսակցութիւնները ու իրենց հակակշռական գաղափարաբանութիւնը ցնցեցին բայց չկրցան փոխարինել հաւատքի այս միջնաբերդը: Ցետոյ, խայտարղետ մշակութային «գործիչ»ները, Հայաստանցիներուն սիրելի բառ մը գործածելու համար, չատ փիչ բացառութեամբ ինքնապլուխ, իրարմէ անջիտակ ու չաճախ անկախ կը գործեն, իրենց իրազործումները կը մնան անժառանգ ու կիսատարար: Չկայ չարունակութիւն, բացի Մխիթարեաններու պարագային, սերունդէ սերունդ – նոյնիսկ «սերունդ» կամ «չարժում» յղացքները չեն պատչաճիր իրենց, այնքան ցիրուցան, քմահաճ, դրեթէ արկածային անհատապաշտներ են անոնք: Մչակոյթ երեւոյթը ոչ միայն աւանդութիւն կոչուած ոգեկան թափընթացով, (մոմէնթում) կ'ուճի ու կը տեւէ (կրթական մնայուն հաստատութիւններ, ընտրանի պատկարդ, քաղաքական կառոյցներ եւայլն) այլ նաեւ պէտք ունի քանի մը դրացի ժողովուրդներու սրտակից բարեկամութեան ու գործակցութեան, մչակութային ընտանիքներու ցանցի մը նման: Մեր պարագային, այս երկուքն ալ պակսած են, ու իրենց տեղը զբաւած է եկեղեցին:

Երրորդ յատկանիշը Միջերկրականեան քաղաքակրթութեան, կամ աւելի ընդհանուր ձեւով՝ Արեւմուտքի մարդկայնական մտածողութեան արժէքներուն հաղորդակցելու կարողութիւնն է: Ցառաջդիմութեան մէթոդ, մտքին վրայ զրուած անհուն հաւատքը, հոգիին միթիքը, Քրիստոնէական բարոյականին եւ անհատին պերակայութիւնը, ազատութեան ձգտումը, հայրենիքի պաղափարը – այս բոլոր բարձր իտէալներ եղած են վերեւը յիշուած Արեւմտահայ մտաւորականներուն համար, ու կմախքը հանդիսացած են անոնց մչակոյթին: Բայց ամէն ինչէ աւելի՝ լեզուական արտակարգ ձիրքը, ճաշակին ու տաղանդը որ արուեստի նուրբ զգայնութեան միացած, հայ ըլլալու տառապանքին ու խանդավառութեան ու ջերմեռանդ հաւատքին մէջէն, ծնունդ տուած են զգացական զեղեցկութեան եւ յուզականութեան որ կը կոչուի Արեւմտահայ բանաստեղծութիւն: Ուրտելու է թէ, ի չգոյութենէ պայքարի բնական կարելիութեան, եւ քաղաքական, հայրենասիրական ապրումներու արտայայտութենէ զրկուած՝ Թրքահայերը մչակութային եւ առեւտրական կալուածներուն ուժ պիտի տային: Եւ առաջին հերթին՝ լեզուն պիտի դառնար ռազմադաշտը, 1850–ի չուրջ: Խրիմեան Հայրիկ, Վիէննայի Մխիթարեանները, Յովհաննէս Հիսարեան, յետոյ Գրիգոր Օտեան ու Նահապետ Ռուսինեան կը նետուէին պայքարին մէջ: «Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր լեզուին նկարագիրը» – այս էր տաղնապը: Ահա նմոյշ մը 1800–ի չուրջ խօսուած Պոլսոյ բարբառէն.

«Ան իրիկուընպէօյիւճ Տէրէ գացեր էի, ծովին բենարը վեր վար փիացա գընէի գոր: Բանէ մը խապար չունիճ: Մէյ մրն ալ դէսնաս բաֆօրը էգաւ, մէչէն խընձոյ խընձոյ մարթիճը դուրս թափէցան, ամմէնուն ընէճը նէդէր, քէնզըբէքը դէղնէր. իրարու հետ խօսել – խորաթէլ բիլէ չիճա: Հրանդ դէմս էլաւ, ճօդեցա ճառէս օմուզին դրի – ինչ գա ախպար, ըսի»:

1800–ին ժողովրդական այս թրքախառն աչխարհաբարը չէր կրնար դիմանալ մնալու որ 1853–ի չուրջ ան բողոքական-ներու լեզուն կը նկատուէր: Այսպէս էր որ քանի տարի ետք, 1875–ին, պայքարը նորէն կը ծագէր, գրաբարեաններուն (գլուխը կը պահուի Սիպիլլ, «Անահիտ» ծածկանունով) եւ աչխարհաբարեաններուն (պետք՝ Բիւզանդ Քէչեանը, «Արամազդ» անունին տակ) միջեւ, Մինաս Զերազի «Գրական Փորձեր» հատորին հրատարակման առթիւ:

Վերջին ճակատամարտը այս «պատերազմին» տեղի պիտի ունենար 1891 – 1894 տարիներուն, երբ «Հայրենիք» պայքար կը բանար հայ գպրոցներու մէջ գրաբարի ուսուցման դէմ: Հակայարձակումը՝ «Արեւելքի» կողմէ: Շուտով պայքարին խառնուեցան Գր. Զօհրապ, Հր. Ասատուր, Ա. Արփիարեան, Լ. Բաչալեան, Ա. Զօպանեան: Գրաբարեաններուն կողմէ դաչա իչան կար. Գարագաչեան, Յակոբ Գուրգէն (Պիպէռճեան), Ռէթէոս Պէրպէրեան, Թիրեաքեան Ղան, Ուզուրիկեան, Մկր. Ածէմեան եւայլն: Եվիա Տէմիրճիպաչեան չէր կրնար կողմ բռնել:

«Գրաբարին վրայ պէտք չէ ծիծաղինք» կը գրէ ան «Բիւզանդիոն»ի մէջ (1898, Թիւ 563), «ոչ ալ նոր լեզուն մէջտեղէն վերցնել: Այսօր տաճիկ գրող մը կ'ուտուչարկէ զուտ տաճկերէն գրել: Հայ գրող մը կ'երթայ գրաբարը վերակենդանացնել: Հայ ուսուցիչ մը կը ձեռնարկէ «Գործակիրաց Ընկերութիւն» մը հիմնել աչխարհաբարի պաչտպանութեան համար: Ես մինակս 10,000 բառով օժտեցի աչխարհաբարը: ՊԱՇՏՊԱՆՈՒ ԳՐԱԲԱՐԸ, ԲԱՑՈ ԳՐԵՆՔ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ»:

(Շար. 1)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Վ. Հանրապետութիւն»ը Դեկտեմբեր 27–ի թիւով հրատարակած է հարցազրոյց մը Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան երկրագործութեան վարչութեան պետ Վ. Զաքիեանի հետ։ Ներքեւ բնականաբար հոդամշակութիւնն է, բերքի, այդ մասին հարցնելը, ակնկալութիւնները։

Վ. Զաքիեանի արժեւորումով՝ կարեւոր է որ պիւղային համագործակցութիւնները կը թէ՛ ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող մթերք է, եւ թէ ապրանք է որ կարելի է արտահել։ Անցեալ տարի տասնվեց փորձ մը եղած է այս ուղղութեամբ ու աւելի քան 4 հազար թոն ծախուած Հայաստանի։ այս տարի աւելին։

Ազնանացանի համար գոհացուցիչ պայմաններ եղած են այս տարի. սերմնացու բերուած է Հայաստանէն եւ կլիմայական պայմանները համեմատաբար լաւ եղած են։ Ցանուած է Կրասնոդարէն բերուած ցորենի հունտ, նաեւ կը փորձարկուին ամերիկեան ցորենի տեսակներ։ Ազնանացան կատարուած է 32,5 հազար հեկտարի վրայ. տարը 35 տոկոսը բաժին կ'իյնայ մասնաւոր հատուածին։

Ազնանացանը որ պէտք է աւարտէր Նոյեմբերի կէսին, երկարաձգուած է. պատճառը այն է որ որոշ անտեսութիւններ կարելիութիւն չեն ունեցած ժամանակին վառելանիւթ, պարարտանիւթ եւայլն ձեռք ձգելու։ Բայց կլիմայական պայմանները նպաստաւոր ըլլալով կը սպասւի որ արդիւնաւոր բերք ստացուի։

Անցեալ տարուան չոր օդը պատճառ եղած է որ հացահատիկի ցանքը տուժէ շատ մը չրջաններու մէջ։ Խանաթաղը, Ղլիժաղը, Դաշբուլաղը, Մեհթիչէնը, Բալուջան, Նախիջեւանիկի ձորակի պիւղերը այդ առումով ամէնէն տուժածները եղած են։

Ղարաբաղի մէջ, ինչպէս կ'ըսէ Վ. Զաքիեան, նորութիւն է գետնախնձորին արուած կարեւորութիւնը։ Ան մեծ արժէք չէր ներկայացներ որպէս վաճառելի ապրանք։ Այսինքն, Ղարաբաղէն գետնախնձոր չէր արտածուեր։ Վերջին չրջանին քարոզչութիւն կատարուած է որ գոնէ ներքին չուկային համար հարկ է գետնախնձոր մշակել։ Գարնան Հայաստանէն սերմնացու բերուած է, իսկ կարմիր խաչի միջոցով 15 թոն գետնախնձոր ներածուած Հոլանտայէն. յատկապէս այս վերջինին բերքը չատ գոհացուցիչ եղած է, ցոյց տալով որ կարելի է յաջողութեամբ մշակել այդ բուսատեսակը։

Ինչ կը վերաբերի բանջարեղէնի արտադրութեան, ան աչխոյժ է մասնաւոր հատուածին մէջ։ Կան մարդիկ որոնք ներածած են նոր, ջերմոցային տեսակներ որոնք ընդհանրացած ալ չեն Ղարաբաղի մէջ, ու սկսած են մշակել զանոնք։ Արեւային ջերմանոցները չենած են այդ մշակումին համար։ Այսուհանդերձ, Վ. Զաքիեան բանջարաբուծութիւնը բաւարար չի նկատեր։ Պատճառն ալ այն է որ Ղարաբաղ հարկաւոր բանջարեղէնը միշտ ադրբեջանական չրջաններէն ներածած է եւ իր պիւղային բանջարեղէն արտադրելու ձգտում՝ չէ ունեցած։ Վերջին տարիներուն Հայաստանէն ներածում կ'ըլլայ, որովհետեւ թէ՛ Աբարատեան դաշտին կլիման այդ մշակումին համար յարմար է եւ թէ Հայաստանի հողը սեփականաշնորհուած ըլլալով, ամէն մարդ կը ձգտի իր հողամասէն առաւելագոյն եկամուտ ապահովել։

Այս մասին երբ դրուցավար Ծովինար Գէորգեան դիտել կուտայ թէ Ղարաբաղի Մարտակերտի չրջանի հարթավայրն ալ բանջարեղէնի լաւ բերք կուտար, խօսակիցը կ'ըսէ թէ ոռոգման ջուրի խնդիր ունին։ Ջուրի նեղութիւն կայ. յետոյ, տեղւոյն բնակչութիւնը զաղթ կրած է ու չկայ նախկին եռուղեռը։

Կը ծրագրուի հողի սեփականաշնորհում, ինչ որ առիթ պիտի տայ աւելի լաւ արդիւնք ունենալու։ Վ. Զաքիեան կ'ըսէ թէ առիկա պէտք է կատարուէր արդէն 1995–ի վերջը երբ դիւղական բաժնետիրական անտեսութիւններ կը ստեղծուէին։

Նոր տարուան սեմին երկրագործութեան վարչութեան պետը ուրախութիւն կը յայտնէ որ տարին խաղաղ անցաւ. կը մաղթէ որ խաղաղութիւնը տեւական ըլլայ եւ երկրագործը այլեւս ստիպուած չըլլայ զէնք առնելու ձեռքը։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿԻՆԸ

Մանրակազմ կին մը կը վարէ Իրաքի կենսաբանական զէնքերու արտադրութեան ծրագիրը։ Ռիհամ Ռաչիտա Թահա կը կոչուի ան. կինն է երկրին քարիւղի նախարարին։ Պետական կրթաթոշակով ուսանած է Անգլիա. կենսաբանութեան տոքթոր է։ 1984–էն ի վեր կը զբաղի կենսաբանական զէնքերու մարզով։ ՄԱԿ–ի քննիչները որոնք պինք լաւ կը ճանչնան, «Տոքթոր մանրէ» անունը տուած են իրեն։ Կ'աւելցնեն նաեւ թէ «անթերի տտիսօս» մըն է։ Ան նախ պաշտպանած է տեսակէտը թէ իր ծրագիրը պաշտպանողական բնոյթի է, յետոյ պնդած է որ կենսաբանական ամբողջ ռազմամթերքը փճացուցած են եւ վերջապէս երբ քննիչները պահած անկիւններու մէջ այդ զէնքերէն զըտած են, ըսած է թէ չատ փոքր քանակութիւն մը միայն պահուած է։ Եգիպտական չարաթաթերթ մը «աչխարհի ամէնէն վտանգաւոր կինը» կը կոչէ զայն, աւելցնելով որ ԱՄՆ յաջողած են ՄԱԿ–ը համոզել որ անոր անունը զետեղուի իրաքեան անձնաւորութիւններու այն ցանկին վրայ որուն պարունակած անուններուն արգիլուած է արտասահման ելլել։

«ՍԱՊԱՀ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԻՋ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ

ՊԱԼԵԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՌԱՄԲ ԿԵՐՏՈՒԱԾ ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ ՄԶԿԻԹԸ ԱՅՍՕՐ ԱԼ ԿԱՆԳՈՒՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ԻՐ ԱԿՆԱԽՏԻՂ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՄԲ

Յունուար 2–ի «Սապահ» թերթի յաւելուածականին մէջ էրթան Իւնալ «Ծովեզերեայ Մզկիթները» խորագրին ներքեւ յօդուածաչարքի մը սկսած է, ուր պատմականը կ'ընէ ծովեզերեայ ափունքներու վրայ կառուցուած մզկիթներու։ Ան առաջին հերթին կը ծանօթացնէ Օրթագիւղի մզկիթը, յիչեցնելով թէ այդ մզկիթը կառուցուած է արքունի աւագ ճարտարապետ՝ Կարապետ Ամիրա Պալեանի եւ Նիկողոս Պալեանի կողմէ։ Թերթը հրատարակած է նաեւ մզկիթին նկարները՝ զանազան դիրքերէ դիտուած։

Յօդուածագիրը կ'ընէ հետեւեալ պատմականը.

«Օրթագիւղի մզկիթը, որ Իսթանպուլի Եւրոպական ափին վրայ, որպէս համայնգեղ կոթող մը, մէկ ու կէս դարէ ի վեր կանգուն կը մնայ, միեւնոյն վայրին մէջ կառուցուած երեք մզկիթներէն մէկն է։

«Սուլթան Ապտիւլմէճիտ երբ գահ բարձրացաւ, իր պատմաներէն մէկուն ընթացքին նկատեց թէ Օրթագիւղի մզկիթը աւերակ վիճակ կը պարզէ։ Ուստի, ան հրամայեց որ այդ մզկիթին տեղ նոր մը կառուցուի։ Այնուհետեւ, այս հրամանին անսալով, պաշտօն յանձնուեցաւ արքունի ճարտարապետ՝ Կարապետ Ամիրա Պալեանի եւ Նիկողոս Պալեանի, որպէսզի կառուցանեն նոյն դեռնին վրայ նոր մզկիթ մը։ Այս երկու ճարտարապետները կառուցանեցին մզկիթը, որ այսօր եւս կանգուն կը մնայ իր ակնախտիղ գեղեցկութեամբ։ Սուլթան Ապտիւլմէճիտ, ամէն անգամ որ առիթը դոնէր, անձամբ կ'այցելէր կառուցելի մզկիթին վայրը, քննութիւններ կը կատարէր եւ կը պահանջէր որ վուխով լրանայ մզկիթին շինութիւնը։ Օրթագիւղի մզկիթը որ երեք կողմէ եղերուած է ծովով, պաշտամունքի բացուած է 1854–ին, կրօնական արարողութեամբ։ Մզկիթը կառուցուած է պրօք – ամփիր ոճով եւ ունի երկու երկնաբերձ, սրածայր մինարէներ։

«Երբ մզկիթին կառուցումը ամբողջացաւ, բոլոր պալատականները Ուրբաթօրեայ նամագի օրերուն սկսան այս մզկիթը յաճախել, որովհետեւ այս մզկիթը պատին ամենամօտ մզկիթն էր։ Սուլթան Ապտիւլազիզ գահընկէց ըլլալէ երեք օր առաջ, իր Ուրբաթօրեայ նամագը ըրած էր այս մզկիթին մէջ։ Մինչեւ 1960, վերանորոգչական ո՛չ մէկ աչխատանք կատարուեցաւ այս մզկիթին մէջ։ Միւս կողմէ, հարաւի փոթորիկները տեւաբար ծեծելով քարափը, պատճառ հանդիսացան որ փլուզումի եւ դէպի ծով սահանքի վտանգ մը սպառնայ մզկիթին։ Այս պատճառով, 1960–ին մզկիթը վակուեցաւ պաշտամունքի։ Զորս տարի վերջ էր միայն որ սկսան վերանորոգութեան աչխատանքները։ Այսպէս՝ նախ քարափը ընդլայնուեցաւ, յետոյ մայր սիւներու ներքին եւ արտաքին մասերուն մէջ 64 ցիցեր զամուեցան եւ այդ ցիցերը իրարու ամրացուեցան։ Յատակին դիմադրականութիւնը ապահովուեցաւ զօրաւոր կրաղիւսապատումով։ Այդ թուականին ծախսուեցաւ 5 միլիոն լիրա եւ մզկիթը պաշտամունքի բացուեցաւ 1976–ին»։

«Սապահ» թերթի յաջորդ օրուան թիւին մէջ ալ կը խօսուի Նուսրէթիյէ Մզկիթի մասին, որ Թօփհանէի նշանաւոր կառոյցներէն մէկն է եւ որ կառուցուած է Աբդունի ճարտարապետ Ամիրա Պալեանի կողմէ։ Այս մզկիթին կառուցումը լրացաւ երեք տարուան մէջ, բացումը կատարուեցաւ 1826 Ապրիլ 8–ին կրօնական մեծ հանդիսութեամբ։ Մզկիթը բացուելէն կարճ միջոց մը ետք փոփոխութեան ենթարկուեցաւ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԵ·

– Հիմա կ'ուզե՞ս որ ամէն բան ըսեմ, դոչեց սպասուհին որուն համբերութիւնը կը սկսէր սպառիլ Շաղիկի բռնած ընթացքէն։

– Կրանո՞ս նայիմ ինծի համոզել որ Տիկին Սաթէն Միհրանիկ էֆէնտիի հետ ծածուկ բան մը ունէր, այնատեն կը հաւատամ որ ձկմարիտ կը խօսիս կոր ու անոնք են ստախօսները։

– Ես ատ պիտեմ որ Միհրանիկ էֆէնտի անանկ պարզ բարեկամի պէս չէր տեսնուեր Տիկին Սաթենին հետ, մանաւանդ որ երբ միւնակ մնային։

– Միւնակ կը մնայի՞ն, հարցուց Շաղիկ հետաքրքրուած։

– Թօհա՛ւ բան, Շաղիկ հանըմ, չըլա՞ր որ երբեմն միւնակ ըլլան, բաւ Սուրբիկ։

– Բայց դուն ըսիր որ միշտ Տիկին Նըւարդին հետ կուգար այցելութեան։

Այո՛, բայց կը պատահէր որ Տիկին Նուարդ Մարգար էֆէնտիին հետ գրաւած կ'ըլլար եւ Տիկին Սաթենն ալ Միհրանիկ էֆէնտիի հետ առանձին կը մնային։

– Է՛յ առանձին մնացած ատեննին ի՞նչ կ'ըսէին...

– Ա՛լ բերանս բանալ մի՛ տար։

– Հէլէ՛ հելէ՛, ըսէ նայինք։

– Չեմ գիտեր, պատասխանեց Սուրբիկ, իբր թէ ամօթահար՝ ձեռքովը երեսը ծածկելով։

Տիկին Շաղիկ հասկցաւ որ այդ ճամբուն մէջ աւելի բան մը պիտի չքաղէր։ Սպասուհին ըսածները պարզ բամբասանքներ էին առանց որոշ փաստերու։

– Է՛յ, Միհրանիկ էֆէնտիէն զատ ուրիշներու հետ ալ ատանկ յարաբերութիւններ ունէ՞ր Տիկին Սաթենը, հարցուց։

– Հարկա՛ւ, պատասխանեց սպասուհին հատատ չեչտով մը։

– Որո՞ւ հետ, տեսնենք...։ Արդեօք իմ էրի՞կս ալ կայ անոնց մէջ, եւ Տիկին Շաղիկ, քա՛հ, քա՛հ խնդաց։

– Մեղա՛յ, ատ ի՞նչ խօսք է, դոչեց Սուրբիկ, Պօղոս էֆէնտին ատանկ մարդ չէ։

– Ես կատակ ըրի, էրկանս վրայ կատակ չունիմ, միայն թէ սա միւսներուն անուններըն տուր։

– Ո՞ր մէկը ըսեմ.

– Վա՛յ, այդչափ չա՞տ են։ Ի՞նչ որ է մէկ հատին անունը տուր դոնէ։

– Եթէ ատանկ գործեր չունենայ նէ՝ ինչո՞ւ չարաթը քանի մը անգամ պիտի ձգէ Բերա երթայ։

– Բերա երթալէն բան չելլար, դուն ուրիշ բան պիտես նէ՝ ան ըսէ։

– Դեռ ի՞նչ ըսեմ, այս պատմածներս բաւական չէ՞ն, դոչեց Սուրբիկ։

– Բան մը չըսիր որ ... սա միւս մարդոց անունը ըսէ՛ տեսնենք։

– Ես չեմ գիտեր, Սահակ աղբարը ա՛ղէկ գիտէ, պատասխանեց Սուրբիկ։

– Սահակ աղբարը ո՞վ է...

– Մարգար էֆէնտիենց ծառան...։ Հիմա ան ալ ձգեց ելաւ գովերնէն... ա՛նիկա կ'ըսէր որ հանըմը միշտ Բերա կը վազէ նէ՝ ըսել է ատոր տակը բան մը կայ։

– Դուն աչքովդ բան մը տեսա՞ծ ես, դոչեց Շաղիկ, որուն համբերութիւնը կը սպառէր։

– Չէ, պատասխանեց Սուրբիկ, ես ի՞նչ կրնամ տեսնալ, մէկտեղ չէի երթար դուրս ելած ատենր։

– Է՛յ Սահակը տեսա՞ծ է...

– Ան ալ աչքովը չէ տեսած ... բայց...

– Բայց ի՞նչ։

– Ձանըմ, հանըմ, ինչո՞ւ ատանկ կ'ըսես, մարդս անպատճառ աչքո՞վը տեսնելու է որ հաւատայ, ես ձեռքս կրակը կը դնեմ որ անանկ ատեն ատեն Բերա վազելուն մէջ անպատճառ բան մը կայ ... պատուաւոր կնիկները տուներնին կը նըստին կամ դուրս ալ ելլան նէ՝ էրկանը, կամ եղբօրը հետ կ'ելլան։ Դուն ինչո՞ւ չարաթը քանի մը անգամ Բերա չես երթար կոր։

– Ես ուրիշ, պատասխանեց Շաղիկ։

– Ես պատուաւոր ընտանիքներ ալ տեսած եմ, անպատիւները ալ, չարունակեց Սուրբիկ, ամիս մը տուն մը կենամ նէ՝ ամէնուն ալ ինչ ըլլալը կը հասկնամ...

Բոլոր այս խօսքերը չէին կրնար գոհացնել Շաղիկը որ գրական ապացոյցներու պէտք ունէր։ Ի գուր իր հարցուփորձը առաջ տարաւ, հաստատ յենակէտ մը գտնելու յոյսով։

Սուրբիկին ամբաստանութիւնները հետզհետէ տարտամ ու անորոշ կը դառնային։ Ցայտնի կ'երեւար որ սպասուհին բան մը չէր տեսած, բան մը չէր լսած, այլ ճամբու դրուելէն զգացած սրտմտութիւնն էր որ իրեն չարախօսութիւններ ընել կուտար։

Շաղիկ յուսախաբ եղած էր։ Եւ սակայն չէր ուզեր տակաւին անոր օձիքը թողուլ։ Անպատճառ պէտք ունէր Սուրբիկի իր ամուսնոյն հետ հաչտուելու համար։

Տատանայական հնարք մը խորհեցաւ։ Զայրը ցածցուց եւ ըսաւ Սուրբիկին։

– Կ'ուզե՞ս դրամ չահիլ։

– Դրամ չահիլ, ո՞վ չուզեր հանըմ, պատասխանեց սպասուհին որուն աչքերը յոյսի նչանով մը չողացին։

– Եթէ խօսքս ադէկ մտիկ ընես եւ ըսածներուս կէտ առ կէտ կատարես, քեզի աղուոր դրամ կը չահեցնեմ։

– Ի՞նչ պիտի ընեմ, ձեռքէս գալի՞ք բան է...

Տիկին Շաղիկ պահ մը հեռացաւ սենեակէն, յետոյ վերադարձաւ եւ երեք մեծաթիւէ գնելով Սուրբիկի ձեռքը ըսաւ.

– Կարծեմ դեղը պզտիկ տղայ մը ունես։

– Այո՛ Շաղիկ հանըմ, վեց տարեկան մանչ մը ունիմ։

– Այս դրամը ղրկէ իրեն Թող հագուստ չինեն... կամ դուն ատոնցմէն առ ղրկէ։

– Շատ չնորհակալ եմ, Աստուած երկար կեանք տայ ձեզի, դոչեց սպասուհին յուզուած չեչտով մը, Աստուած Պօղոս էֆէնտիին վաստակը աւելցնէ...։

– Եթէ իմ խօսքս մտիկ ընես՝ դեռ ասոր պէս չա՞տ դրամներ ձեռքդ կ'անցնի, բաւ Շաղիկ չարաճճի նայուածքով մը։

– Հրաման ըրէ, հանըմս, ձեռքէս ինչ որ գայ կ'ընեմ, պատասխանեց Սուրբիկ։

– Այս գիշեր գործդ լմնցնելէետքը կրնա՞ս հոս գալ։

– Ինչո՞ւ չէ, կուգամ, էֆէնտին ու հանըմը կերակուրը ուտելէն ետքը, ալ ինծի գործ չի մնար որ..

– Միայն թէ առաջուց գործը կարգադրենք ... հոս գաս նէ՝ քեզ Պօղոս էֆէնտիին պիտի ներկայացնեմ եւ անոր պիտի պատմես քիչ մը առաջ ըսածներդ։

– Կը պատմեմ, հանըմ, բայց ետքը դլխուս փորձանք մը չգայ։

(Շար. 83)

(Շար· Ա· Էջէն)

ԺԲ· զարու հեղինակ Դաւիթ Գանձակեցին մասին ուսումնասիրութիւն մը։ 1972–ին լոյս տեսած է Երուսաղէմի Ս· Յակոբ հայկական տաճարին Գէօթահիա յի յախճապակիներուն մասին ուսումնասիրութիւն մը ալ նոյն հեղինակներէն մէկն էր ինք ձ· Գարսուէլի հետ։ Նոյն տարին իր թարգմանութեամբ լոյս տեսած են հայկական ժողովրդական հէքեաթներ։ Վերջին հրատարակութիւնը եղած է (1997) Ս· Նովայի կենսագրութիւնը եւ դրական ուսումնասիրութիւնը։

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԶՈԼԱՑԻ "J'ACCUSE"ԻՆ

1998 Յունուար 13–ին հարիւրամեակն է Էմիլ Զոլայի նշանաւոր «Կ'ամբաստանեմ»ին որ լոյս տեսաւ 1898 Յունուար 13–ին Օրոռին մէջ եւ որու հսկայ պատճէնը փակցուած է այս օրերուն Ազգ· Ժողովի ճակատը։

Դիպուածը այնպէս անօրինեց որ այս հարիւրամեակի օրն իսկ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսնէ ուրիշ «Կ'ամբաստանեմ» մը զոր ստորագրած է Իվ Թերնոն Գուռիէ Էնթէրնասիոնալ–ի մէջ թարգմանաբար լոյս տեսած յօդուածի մը հեղինակին՝ Ե· Փոլաթի հասցէին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԺՈՍՓԷՆ ՄԵԹՈՏԸ» որ աւելի քան վեց ամիս է դրական արդիւնք տուած էր, այս անգամ նոյն արդիւնքը չտուաւ եւ զոր–ծազուրկներու չարժուածը չի մեղմանար հակառակ վարչապետին տրամադրած մէկ միլիառ Ֆրանքին։ Այս յատկացումի օրն իսկ (Յունուար 9) Լ· Ժոսփէն հրահանգ կուտար նաեւ որ պարպուին զոր–ծազրկութեան (ԱՄԵՏԻՔ) զբաղուած գրասենեակները ինչ որ կատարուեցաւ առանց մէջադիպի, բայց աւելի լարեց մթնոլորտը։ Կառավարութիւնը վերագաւ այս առթիւ որոշ միամտականութիւն մը, քանի կանաչները յայտարարեցին թէ այն վայրկեանին ուր կառավարութիւնը երկխօսութիւն հաստատած է, չարդարացիր կեդրոններու գրաւումը։ Ժոսփէն ալ, Յունուար 11–ին, չհշտեց թէ քայց «հանրապետական հեղինակութիւնը» պէտք է յարգուի։ «Իմանիքէ» խմբագրականով թէ յօդուածներով իր վրդովումը կը յայտնէ այս պարպումներուն առթիւ եւ կը միանայ գործազուրկներու միութիւններուն, կոչ ընելով որ բոլորը ցոյցի դիմեն երեքշաբթի, Յունուար 13–ին։ Հրաւիրուած են նաեւ աշխատաւորները։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ անխնայ սպանդը կը չարունակուի ամենայն վայրագութեամբ։ 11 մեռեալներէ եօք Յունուար 8–ին, Յունուար 11–ին, աւելի քան 100 հոգի է որ մորթուած է Ալժէի մօտ Սիտի – Համէտ արուարձանի մէկ սինեմային մէջ ուր հաւաքուած էին Ռամատանի դադարի մը առթիւ։ Լուրը տրուած էր Յունուար 12ին «Լիպերթէ» թերթին կողմէ։ Մեծ է թիւը նաեւ վիրաւորներուն եւ հիւանդանոցները խուճապի մատնուած են։

ՍՍՌԱՅԷ ԱՆՋՐԵԻ ՄԸ հսկայ աւեր կը գործէ, Յունուար 6–էն ի վեր Գանատայի Քէպէքի նահանգը, ուր աւելի քան մէկ միլիոն ընտանիք զրկուած է ելեկտրականութենէ եւ տեղ տեղ յոյս չկայ որ հոսանքը վերահաստատուի երկու չաբաթէն առաջ։ Երթեւեկը դադրած է գրեթէ ամբողջութեամբ, զբօսոյնները փակ են, հաւրիւրաւոր ընտանիքներ ապաստան գտած են հանրային չէնքերու մէջ, բայց ոչ մէկ տեղ ջեռմութիւն կայ։ Իսկական քաոսային վիճակ մը կը տիրէ, հակառակ անոր որ բանակն ալ օգնութեան կանչուած է։ Մոնրէալ եւ այլուր, քան ոմանց, «աշխարհի վախճանի մը պատկերն է»։

ՊԵԼՖԱՍԹի մէջ կաթոլիկէ մը եւս բռնանուեցաւ բողոքականներու ծայրայեղ չարժումին կողմէ (որ դէմ է խաղաղութեան գործընթացին)։ Սպանութիւնը կատարուած էր Յունուար 10–ին եւ յաջորդ օրն ալ բողոքական չարժումը տէր եղաւ արարքին։ Զոհը ամուսինն է ճերի Աստամի (ԻՐԱյի քաղաքական թեւին պատասխանատուներէն) եղբօր աղջկան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մեծագոյն պանդոկին՝ Ռոսիայի տնօրէնը եւդէնի Յիմբալիստով, 49 տարեկան, սպաննուած է Յունուար 9–ին։ Կը կարծուի որ մաֆիայի գործն է։ Նախորդ տնօրէնն ալ սպաննուած էր։ Պանդոկը հիմնուած էր 1967–ին Բրեժնեւի օրով բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 50–ամեակին առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարար Հ· Վեարին չէ յաջողած համոզել Անգարան որ մասնակցի Մարտ 30–ի Եւրոպայի ժողովին որ տեղի կ'ունենայ Լոնտոնի մէջ։ Թուրք իր պաշտօնակիցը Ի· Ճէմ մերժած է որեւէ նախապայման, ըսելով՝ «մենք մեզ եւրոպացի զգալու համար Պրիւսէլի վաւերացումին պէտք չունինք»։ Այսուհանդերձ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի պարպացնեն իրենց երկկողմանի յարաբերութիւնները։ Վեարինի Անգարայի չրփումները թուրք մամուլը կ'որակէ «փոխադարձ մենախօսութիւն»։ Վեարին Անգարայէն անցած է Պէյրութ։

ԷՐԶՐՈՒՄԻ մէկ բանտին մէջ մեծ մասով փքֆ–ի պահակող բանտարկեալներու խումբ մը հացադուլի դիմած է մօտ երկու ամիսէ ի վեր, Անոնցմէ 13–ը արդէն մահամերձ վիճակի մէջ են։ Ոմանք հակառակ իրենց կամքին հիւանդանոց փոխադրուած են։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Գերագոյն Ատեանը արտօնեց չարչարանքի կիրարկումը պաղեստինցի բանտարկեալի մը վրայ, որ դադրեցումը ուզած էր։ Էմնրսթի Ինթէրնէշընըլ հրաւիրած էր Իսրայէլը որ վերջ տայ չարչարանքին։ «Իսրայէլ միակ երկիրն է աշխարհի մէջ որ տէֆաքթօ օրինակա–նացուցած է չարչարանքը հարցաքննութեան ատեն» կը հաստատէ Մարդկային Իրաւանց Լիկան։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ԵՒ ԶԻՋԻՆԻՈՅ յարաբերութիւնները կրկին չատ լարուած են եւ Ռուսաստանի Ներքին նախարարը կը պատնայ «հարուածել աւազակախումբերու ապաստանարանները» ուր որ ալ ըլլան, ներառեալ՝ Զիջէնիա։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ· Դասակարգի մրցումներու չարքին Լուանս – Գիւիզօ 2 – 0 պարտութեան մատնեց Վալանսի Հայ Մարզականը։

Գլուխը կը գտնուի Լորիան 54 կէտով, Վալանս 7–րդ է 38 կէտով եւ վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Լուանս – Գիւիզօ 21 կէտով։

***

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Յունուար 10–ի երեկոյեան, Շաթիյոնի մէջ Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանս 4 – 0 յաղթեց տեղւոյն Ժի – Ա – Էմ խումբին։ Ներկայիս կը գրաւէ դասաւորման Բ· տեղը։ Պահեստիներն ալ արձանագրեցին 3–3 արդիւնք մը։

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութիւնն ու փարիզեան իր մասնաճիւղերը ձեռ կը հրաւիրեն «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան,

կիրակի, Յունուար 18, ժամը 14·30–ին

CENTRE VALEYRE — 24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր պատրաստուած Կապոյտ Խաչի զպրոցներու աշակերտներուն կողմէ, «Պէրլէնկօ» թատրոն, Կաղանդ Պապա, պլիճֆ։

Կաղանդ Պապան կը սպասէ բոլոր երախաներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին։

Աւետաւակոչութեան Տօն՝ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարին։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՒՆ ԿՂՆՑ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ժամը 11·30–ին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցւոյ բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի հանգուցեալներուն համար։

FRANCE - CULTURE
93.9 FM

Mercredi 14 Janvier 10h30, Ciné-Club: *Atom Egoyan.*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Օհաննէսեան եւ Ազուեան ընտանիքներուն Տիկին Խաթուն Օհաննէսեանի (ծնեալ՝ Վարդանեան) մահուան առթիւ։

Շնորհակալութեամբ ստացած է այս առթիւ 200 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Գեղամ Կանեանէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն. –

Տիկին Մարի Տիւզեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սանկոսեան 500–ական Ֆր·, Տիկին Ալիս Սէֆէրեան 200 Ֆր·, Տիկին Մարիթա Ահմէտեան 150 Ֆր·, Պր· Գէորգ Շերինեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Քառաթէվէ 300 Ֆր·, Տիկին Շողիկ Այտմեան 150 Ֆր·, Խոր–էն–Մուլինոյի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, Տէր եւ Տիկին Թորոս Տէտէեան 1000–ական Ֆրանք, Պր· Ազատեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 200 Ֆրանք, Նուվիլի Վարպետ Սուրբ Խաչ Եկեղեցի 1000 Ֆր·, Տիկին Ամենուհի Փեհլիվան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փեհլիվան 2500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Արսէն Քոբոյեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Արզուманօղլու 500 Ֆր·, Տիկին Կիւմիւշեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Թորոս Եըլմազ 300 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փարթալօղլու 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Թորոսօղլու 500 Ֆր·, երիտասարդ Ալէն Տալպաս (13 տարեկան) 50 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ըչմոն Թաշճիօղլու 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 100 Ֆր·, Մխիթարեան դպրոցի նախկին աշակերտներ 1000 Ֆրանք, Պր· Վարուժան Քիւրեն, Տէր եւ Տիկին Արսէն Լուսին 100–ական Ֆր·։

(Շար·)

***

Մատաղօրհնութեան առթիւ, Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տիկին Մարիթա Պեոիկեան 200 Ֆր·, Պր· Պօղոս Սանոսեան 300 Ֆր·, ընտանիք մը 1000 Ֆր·։

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Իսի–լ Տ· Սէրգիսկիւլեան մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Անահիտ Դարբինեանէ 200 Ֆր· փոխան ծաղկեպսակի Գոհարիկ Տայիկեանի մահուան առթիւ։ Ինչպէս նաեւ՝ Տիկին Պուրժուա, Տէր եւ Տիկին Խուաար Սերոբեան, Պր· Առաքել Սերոբեան, Տիկին Ֆիլոմէն Տակլեան 500–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին 250 Ֆր·։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

***

SEJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (JURA) du **15 au 22 février** pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix :2.700 F. comprenant :
- **transport**
- **hébergement**
- **location et cours de ski**
- **remontées mécaniques**
- **assurance**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.
Date limite d'inscription: 20 janvier.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
MERCREDI
14 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·289 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.289

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԻՆՉ ԷՐ ՏՐԷՅՖԻՒՍԻ ՀԱՐՑԸ

Օրերս, Զոլայի հանրածանօթ «Կ'ամբաստանեմ»ի հարիւրամեակին առթիւ, չատ կը խօսուի եւ կը գրուի Տրէյֆիւսի հարցին մասին։

1894 Հոկտեմբեր 6–ին է որ Ֆրանսական պաշտօնական կազմակերպութիւնները հաղորդեցին Ազգային Ժողովի նախագահ Ազիք Տրէյֆիւսի կը վերագրին «Թուղթ»ի մը ուղղուած Գերմանիոյ փարիզի դեսպանատան կցորդին եւ ուր կը հաղորդուի դիւանագիտական վաւերաթուղթերու առաքումը։ 1894 Հոկտեմբեր 15–ին, Ա· Տրէյֆիւս ձերբակալուած է եւ բանտը նետուած։ 1894 Դեկտեմբեր 19–ին առաջին դատավարութիւն մը տեղի կ'ունենայ պատերազմական Ատեանին առջեւ, զոնփակ։ Տրէյֆիւս յանցաւոր հռչակուած է եւ ցկեանս դատապարտուած։ 1895 Յունուար 5–ին Տրէյֆիւս պատիճաղրկուած է։ Մարտ 21–ին Կիւյան ազատուած է։ 1896–ի վերջ, Գերմանիոյ դիւանագիտական կցորդին մէկ հեռագիրը ուղղուած Ֆրանսացի հրամանատար՝ Էսթէրհազիի գրաւուած է։ 1896 Յուլիսին, գնդապետ Փիքար ձեռագրի նմանութիւն մը կը նշմարէ առաջին «Թուղթ»ին եւ հեռագրին ձեռագիրներու միջեւ։ Համոզուած է որ դատական սխալ մը դործուած է, կը ջանայ, բայց ապարդիւն կերպով, իր մեծաւորները համոզել։ 1896 Նոյեմբեր 2–ին, հրամանատար Անրի կեղծ փաստաթուղթ մը մէջտեղ կը հանէ որ կ'ամբաստանէ Տրէյֆիւսը, 1896 Նոյեմբեր 16–ին, գնդապետ Փիքար այլ վայր մը կը ղրկուի։ 1897 Նոյեմբեր 15ին, Մաթիէօ Տրէյֆիւս, դատապարտեալին եղբայրը, կ'ամբաստանէ Էսթէրհազիին որ հեղինակն է «Թուղթ»ին։ Քննութիւն կը բացուի։ 1898 Յունուար 11–ին, պատերազմական Ատեանին առջեւ անպարտ կ'արձակուի։ 1898 Յունուար 13–ին Օտոն կը հրատարակէ «Կ'ամբաստանեմ»ը։ Նոյն օրը գնդապետ Փիքար ձերբակալուած է։ 1898 Փետրուար 7–ին, կը բացուի Զոլայի դէմ դատը։ Գրաղէտը մէկ տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուի։ Զոլա ինքզինք կ'աքսորէ։ 1898 Օգոստոս 30–ին, հրամանատար Անրի կը խոստովանի որ կեղծ Թուղթին հեղինակն է։ կը ձերբակալուի, յաջորդ օրը ինք մեռած կը գտնեն իր խուցին մէջ։ 1898 Սեպտեմբեր 4–ին, Էսթերհազի արտասահման կը փախչի։ 1898 Սեպտեմբեր 27–ին, Արդարադատութեան նախարարը 1894–ի վճիռին վերաքննութիւնը կը պահանջէ։ 1899 Օգոստոս 8–ին Ռէնի մէջ կը բացուի Տրէյֆիւսի երկրորդ դատավարութիւնը եւ Տրէյֆիւս կրկին տասը տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի։ 1899, Հանրապետութեան նախագահ՝ Լուպէ ներում կը շնորհէ Տրէյֆիւսի։

1906 Յուլիս 12–ին, Տրէյֆիւսի պատիւը կը վերահաստատուի։ Զոլա մահացած է արդէն։

⁂

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Տրէյֆիւսի դէմ եղած են Շառլ Մօռաս, Փօլ Տէրուլէտ, Մօրիս Պառէս, Ժիւլ (բուն անունով՝ Սիպիլ տը Մարթէլ տը Ժան-վիլ), Խուար Տրիւմոն, Ֆրանսուա Կոփէ, Լէոն Տօտէ, Ժիւլ լը Մեթը եւ կարգ մը թերթեր ինչպէս՝ լա Կրուա, լ'Էքօ տը Փարի, լ'Էնթրանսիժան, լա Փաթրի, լը Փըթի Ժուրնալ եւ լը Սուար։

Թեր եղած են երեք փաստաբաններ՝ Տըմանժ, Լապորի, Մորնար, նաեւ Ժան Ժօրէս, Ժորժ Կլեմանսօ, Իվ Կիւյօ, Պերնար Լազար, Էմիլ Զոլա, Վիքթոր Պաշ, Շառլ Փեկի, Անաթոլ Ֆրանս, Տանիէլ Հալեվի եւ թերթերու կարգին՝ լ'Օտոո, լա Փըթիթ Ռեփիւպլիք, լը Սիէքըլ, լը Թան, լ'Էքլէր, լը Ֆիկարօ։

Փրոֆ. Սիլվեսթրի.—

«ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ՊԷՏՔ Է»

Հռոմի ռազմավարական հետազօտութեան կեդրոնի ղեկավար, Մէջին Ասիոյ եւ Թուրքիոյ մասնագէտ, Պաշտպանութեան նախկին փոխ – նախարար փրոֆ· Սթեֆանօ Սիլվեսթրի «Միլիէյէք» օրաթերթին տուած հարցազրոյցով մը վերլուծած է քրտական հարցը որ ներկայիս կարեւոր տեղ կը գրաւէ Եւրոպայի օրակարգին վրայ։

Իր կարծիքով, համոզիչ չէ Անգարայի կեցուածքը. երկկ կը պնդէր թէ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտեր չկան, յետոյ երբ պարտաւորուեցաւ ընդունել այդ իրականութիւնը, սկսաւ պնդել թէ «քրտական հարց» մը չկայ։

Այդ հարցը կայ սակայն եւ ան պէտք է լուծում գտնէ տեղւոյն վրայ. այսինքն՝ Թուրքիոյ մէջ։ Պէտք է մշակութային արտօնութիւններ, մարդկային իրաւունքներ տալ այդ ժանդուածին։ «Քիւրտերու գոյութիւնը պէտք է ճանաչում գտնէ որպէս ցեղային եւ մշակութային խմբաւորում» կ'ըսէ Սիլվեսթրի, այս մարդկութեան մէջ Թուրքիոյ նեղմտութիւնը եւ յատկապէս հիւսիսային Իրաքի մէջ կատարած զինուորական գործողութիւնները քննադատելով։

Աւտոյայտուելով քրտական չրջանին աշխարհաքաղաքական կարեւորութեան մասին, փրոֆէսէօրը կ'անդրադառնայ քարիւղի ու ջուրի մեծ պաշարներուն, կապի ու քարիւղի փոխադրութեան ուղիներուն։ Կ'ըսէ թէ ԱՄՆ–ու հետաքրքրութիւնը եւ Իրանի հետ բանակցութիւնները, Սուրիան, Իրաքը իրենց հարցերով, կը բնորոշեն չրջանին կարեւորութիւնը։ Հոն անկայունութիւն առեղծել կրնայ ծառայել Իրաքի եւ անկէ զատ, Ռուսաստանի չահուն։ Առաջինին համար կրնան դրդիչ ուժ ըլլալ տեղական չահերը, երկրորդին՝ քարիւղի փոխադրութեան ռուսական ճամբուն այլընտրանք թոյլ չտալու մտահոգութիւնը։

Զրոյցին ամէնէն հետաքրքրական մասը կը վերաբերի քրտական հարցին համրզկային լուծումի մը հեռանկարին. կ'ըսէ թէ արեւմուտքը Պարսից ծոցի պատերազմին այն տպաւորութիւնը պործեց Քիւրտերու վրայ թէ պատերազմէն եաք պիտի հովանաւորէր զիրենք։ Սակայն, յետագային երբ տեսնուեցաւ որ քրտական հարցը բաւական բարդ էր եւ ոչ ոք իսկապէս կը փափաքէր Ս· Հիւսէյնը տապալել, Քիւրտերով զրաղող չեղաւ։ Այդ կացութիւնը Սիլվեսթրի կը նկատէ «հատաւթիւն» մը, քանի որ այդպէսով արեւմուտքը կողմնակից յայտնուեցաւ Թուրքիոյ որ անդադար դինեալ գործողութիւններ կը կատարէ Իրաքի մէջ եւ Ս· Հիւսէյնի որ Քիւրտերը քնաջնջեց նոյնիսկ քիմիական զէնքեր գործածելով։ Ան կ'ըսէ· «ասիկա ըստ իս 1920–ին Սեւրի մէջ կատարուած սխալին եւրաւ սխալ մըն էր»։

Ներկայի պայմաններուն մէջ ելքը կրնայ ՄԱԿ–ի կամ Եւրոպայի Միութեան նախաձեռնութեամբ Քիւրտերու կարգ մը իրաւունքներ ճանչնալուն եւ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի, Սուրիոյ առաջարկուելիք երկխօսութեան, օժանդակութեան մէջ։ Անկէ անդին, Քիւրտիստանի մասին միջազգային համաձայնութեամբ մը ժէ· դարու պէյրլինի կամ Վէրսայլի ժողովներէն առաջ չի կրնար ըլլալ, քանի որ առընչակից չորս երկիրներէն ոչ մէկը կ'ընդունի տահմանումներու արմատագործութիւն մը։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ իշխանութիւնները որոշեցին զադրեցնել ՄԱԿ–ի քննութիւնները Յունուար 13–ին եւ նոր լարուած մթնոլորտ մըն է որ կը ծագի ՄԱԿ–ի եւ Իրաքի միջեւ։ Իրաքի քաղաքական դէմքերը կ'առարկեն որ ՄԱԿ–ի քննիչ յանձնախումբը կը բազկանայ առաւելաբար Ամերիկացիներէ։

ԵՒՐՈՊԱ կ'արդիլէ մարդկային համաերումը (գլոպաժ)։ Այս առընչութեամբ 19 երկիրներ Եւրոպայի Խորհուրդի համաձայնագիրը առորագրեցին Յունուար 12–ին Փարիզի մէջ։ Ֆրանսան ալ առորագրեց, բայց պէտք է վաւերացուի։

ՍԻՏԻ ՀԱՄԷՏԻ (Ալժերիա) ջարդին մանրամասնութիւնները արուեցան պաշտօնական աղբիւրներէ իսկ։ Մեռելներու թիւը 120 կը նկատուի, բայց վերջնական թիւ ալ չէր։ Սպանդը, ըստ աղբիւրներու, վայրագութեան բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ։ Բնակչութիւնները խուճապի մէջ կ'ապրին եւ ինքնապաշտպանութեան խումբերը կը բազմանան, քանի քանակ եւ ոստիկանութիւն անզօր կը մնան։ Այս մթնոլորտին մէջ, չատ յստակ ալ չէ թէ ո՞վ զոհ կը մորթէ, հաշուեյարդարներն ալ չեն պակսիր։

ԼԱՀՈՐԻ մէջ (Փէնճապի մայրաքաղաք, Փաքիստանի արեւելեան չրջանը) չատ բուռն ցոյցեր եւ բախումներ տեղի ունեցած են Յունուար 12–ին։ Յարձակումներ գործուած են հանրային չէնքերու վրայ, նախորդ օրն ալ չինի եւ սիւննի մահմետականներու բախումներու հետեւանքով 23 չիներ սպաննուած էին։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(13 Janvier)

THEATRE:
A BOBIGNY, IRINA BROOK REPREND EN FRANCAIS «UNE BETE SUR LA LUNE»

Arménie, amertume, amour

Դեկտ· 23–ի մեր թիւով հաղորդած էինք թէ Յունուար 8–էն Փետրուար 8, Պոպինեըլի ԷՄ–Սէ 93 թատրոնը կը սկսին «Իւն պէթ սիւր լա լիւն»ի ներկայացումները։ Ռիչար Կալինոսկիի այս թատերգութիւնը որպէս նիւթ ունի հայ ղոյդի մը կեանքը ցեղասպանութեան վաղորդայնին։ Թերթին քննադատը կը ներկայնէ պատմութիւնը, Արամ Թովմասեանի եւ Սեդայի (որ երբեք չէր տեսած եւ բերել տուած էր Ամերիկա պոլսոյ որբանոցէ մը, միայն նկարը տեսնելով) ամուսնութիւնը, ապա կեանքը։ Իր դատումը դրական է, թէ բեմադրութեան (Իրինա Պրուք, փեթըրի աղջիկը), թէ խաղարկութեան նկատմամբ։ Սիմոն Աբգարեան ստանձնած է Արամ Թովմասեանի դերը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 9 / 13)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յունուար 9–ին երեւանի մէջ վարչապետ Ռ· Քոչարեան հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեանի հետ։ Քննարկուած են զարգացումները հարցին կարգաւորումին ու ԼՂՀ ընկերա – տնտեսական զարգացման նիւթեր։

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՁՈՒՆՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ադրբեջանի ընդդիմադիր մամուլի եւ վահգտա կուսակցութիւնները ասուլիս մը ունեցած են որպէս նախաքայլ, նախագահական ընտրութեան համախմբելու համար ընդդիմադիր բոլոր ուժերը։ Ցիչեալ կուսակցութիւններէն երկրորդը կորուկ կերպով դէմ է Ա· Էլչիպէյի ընդդիմութեան միասնական թեկնածու նշանակումին։

⁂

1997–ի ԱՃՈՒՐԴԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐՈՎ

1997–ի ընթացքին քաց աճուրդով վաճառքի հանուած 532 փոքր ձեռնարկութիւններէ 149–ը վաճառուած է, ինչ որ կը ներկայացնէ 34% տոկոս։ Իսկ մինչեւ այսօր ծախու հանուած ընդհանուր 728 ձեռնարկութիւնէ ծախուած է 243–ը։ Մնացածները մեծ մասով կարեւոր պարտք ունեցող կամ ոչ բարւոք վիճակի մէջ դտնուածներն են։

⁂

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԻՐ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՈՓԸՆՀԱԿՆԻ ՄԱՍԻՆ

Նոր տարուան առաջին հարցազրոյցին Արտաքին նախարար Ա· Աբգարեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ երկրին դիւանագիտութիւնը կայացած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԷՅՈՒԹԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ՄԷՋ ՆՈՐ ՈՏՆՁԳՈՒԹԻՒՆ

Պոլոյ Էյուլ թաղին քաղաքապետարանը Ս· Աստուածածին եկեղեցիին պատկանող 5014 քառ· մեթր հող մը ապատեփականացնելու որոշում տուած էր 1995 Նոյեմբերին։ Ցետոյ դատարանը եկեղեցւոյ դիմումին վրայ ապօրինի նկատած ու անվաւեր հռչակած էր որոշումը։ Ներկայիս, հակառակ որ դատը վճռաբեկ Ատեանին փոխանցուած է ու տակաւին չէ փակուած թղթածրարը, քաղաքապետարանը մեռաղէ տախտակներով չրջափակած է հողամասը։ Հոն տնակ մըն ալ կառուցած է հապճեպով, կատարուած իրողութեան վիճակ մը ստեղծելով։

«Ակօս» չաբաթաթերթը լուրը տալով կ'աւելցնէ թէ եկեղեցիին փաստաբանը Տիգրան Պաքար այդ մասին արտայայտուելով, մասնաւանդ է քաղաքապետին «անկեղծութիւն»ը։ Ան ըսած էր վէճին առթիւ թէ կը փափաքին վաքըֆներու դեկավարութեան հետ հանդիպում ունենալ եւ լուծում մը բերել հարցին։

ՀԱՐՒՒՐ ՏԱՐԻ ԱԹԱՋ

(ՊՏՈՒՅՏ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մեր 18րդ դարն ու 19րդ դարու առաջին կէսը գրեթէ անծանօթ, խորհրդաւոր աշխարհամաս մըն է որ կը սպասէ իր հետազօտիչներուն։ Մրմրեանի մը յուշիչ խանդաղատանքը, Ալմազեանի մը անյագելի հետաքրքրութիւնը, Օրմանեանի մը ազնպատ կորովը, Ալպոյաճեանի ու Թէոդիկի համբերութիւնն ու աշխատանքը, Սիրունիի մը սէրն ու լայն համոզիչութիւնը, Թուղլաճեանի մը անխոնջ եռանդը միայն փշրանքները կրցած են հաւաքել ու բերել մեր ազգային թանգարանին, քանի մը պատառ այն խնջոյքի սեղանէն որ այդ 150 տարիներու ընկերային ու մշակութային պատմութիւնը եղած ըլլալու է։ Ամէն անգամ որ արդի Հայը ետ կը նայի՝ 1915–ի ցաւի լեռնաշղթան կը տեսնէ, ու հոն կանգ կ'առնէ, սարսափած ու անճարկած։ Բայց մարդկայնութեան ու պատմութեան հերքումի այդ թուականէն անդին է բուն պատմութիւնը, լայն ու բերրի դաշտերը մեր անցեալին, ուր կը վխտայ բազմութիւնը մարդոց, կեանքի տեսարաններու, մտածումի եւ զգացումի կիսատ տաճարներու եւ կոթողներու՝ ուր մեր Հայու եւ անհատի ինքնութիւնը իրենց առաջին կերպարանք առին, պահ մը, մեզի հասնելէ առաջ։ Աւելորդ է հարց տալ թէ ե՞րբ պիտի գան այդ արուեստագէտ – բանաձէր մարդիկը որ ետ կեանքի կոչեն մեր անցեալը ու ճոխացնեն մեր կեանքը – այն առեն հաւանաբար, ալ զօրացած մեր ինքնավստահութեան մէջ՝ դադրինք Սփիւռքի հոգեհանգիստին պատրաստութիւնը տեսնելէ…։ Որովհետեւ մարդիկ կուգան երբ կրնան գալ, կամ երբ կ'ուզեն գալ։ Միակ ցաւը պիտի նայն է որ որքան ուշանան, այնքան կը տարտամի մեր անցեալին գեղեցիկ ու յուշիչ պատկերը մեր հաւաքական յիշողութենէն։

1895–էն 1897 ընդանը հաւանաբար ամէնէն ամուլն է մեր արդի ազգային կեանքին մէջ։ 1895–ի Համիտեան ջարդերը աւեր գործած են մարմիններուն ու ներքին անձին մէջ, թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը։ Գոց ընկերութիւններ, ինչպէս Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, չուտ կը խանդավառուին, չուտ ալ կը յուսահատին։ Վարակիչ որակ մը ունենալու են այդ զգացական վիճակները որովհետեւ զոհախային պատկեր մը կը ներկայացնեն «Դրօշակ»ի թղթակիցներուն նամակները զրկուած Թրքահայաստանի բոլոր կողմերէն։ Ահա նմոյշ մը։ –

«Թէպէտ 4 օր առաջ» կը գրէ «Դրօշակ»ի կարնոյ թղթակիցը «Հոկտեմբեր 30 (ն.տ.) Զօրեքշաբթի կէս օրէն ժամը 7–էն սկսեալ, յանկարծ առանց պատճառի Թուրքեր յարձակեցան Հայոց վրայ եւ սկսան չուկաներու մէջ կողոպտել զարնել, կոտորել, աւերել, տանել եւ մորթել. սոսկալի էր տեսարանը, ամէն ոք կը փախչէր, ամէն ոք սոսկման մէջ էր։ Գրեթէ բոլոր խանութները կողոպտեցին, քիչ բացառութեամբ։ Մինչեւ հիմա զերեզմանի մէջ զրուածներու թիւը կը հասնի 520 եւ դեռ շատեր կորսուած են եւ երբեք չեն դիտցուիր ալ։ Անթիւ վիրաւորուածներ կան։ Անկէ չարունակեցին տներու վրայ, ցոյները գառելով, ինչպէս նաեւ անոնց խանութները, կոտրեցին դռները, կողոպտեցին ու թալլեցին գրեթէ բոլոր հայ տուները, սպանեցին գրեթէ բոլոր կրակ բացողները»։

Պոլսոյ մէջ կացութիւնը աւելի տանելի չէ։ Ահա նորէն «Դրօշակի» Պոլսոյ թղթակիցը, (Դեկտեմբեր 25, 1895)։

«Գաւառներէն կը չարունակուին կլոկծալի լուրեր հասնիլ. կատաղի զազանները վայրագ կատաղութիւնով յառաջ կը տանեն կոտորածը, թալանն ու աւերումները։ Կարզը կեսարիոյ, Եոզղադին ու Մարզուանին եկաւ։ ... Պոլսի մէջ խելակորոյս կառավարութիւնը տարբեր ձեւով կ'ուզէ բնաջինջ ընել։ այս օրերս անթիւ ձերբակալութիւններ կ'ըլլան, մանաւանդ գաւառացիներէն, մարդ մը վտղոցին մէջ կ'ներթայ, բաւական է, որ ոստիկան մը անոր Հայ ըլլալը հասկնայ, եւ ընդհանրապէս առանց ուրիշ պատճառի կը ձերբակալեն, հարցաքննութիւն կամ մանրամասն խուզարկութիւններ չկան. միայն մարզուն անունն ու ուրտեղացի ըլլալը հասկնալէ վերջ կ'ապտորեն. բայց աստանան միայն դիակ՝ թէ ուր. չատերը ծովին յատակը կ'իջնեն. ցամաք ելլողներն ալ անօթութենէ կամ տանջանքներէ կը մեռնին։ Այս յայտնի կորուստը զիտնալով մէկտեղ, դեռ խեղճ Հայերը կը չարունակեն առանց որեւէ ընդդիմութեան անձնատուր ըլլալ. – դեռ չդտնուեցաւ հայ մը որ, արհամարհելով մի քանի աւուր անասանելի կեանքը՝ զարնէր կամ զարնուէր։ Մի՞թէ ժամանակը չէ սթափելու, մինչեւ ե՞րբ այսպէս չուտրած մնանք»։

Մարդկային զազանութեան այս բոցն էր որ, հարիւրապատիկ մեծցած, բազմապատկուած՝ պիտի վերածուէր հսկայ հրդեհին որ չուտով պիտի կլլէր ամբողջ Արեւմտահայաստանը Տրապիզոնէն մինչեւ Զէյթուն, Վան, Մուշ, Կարին, Շապին Գարահիսար ու Սասուն, Երզնկա, Բազէշ, Սեբաստիա, Խարբերդ, Պուրսա ու Պոլիս։ Աբեան հեղեղ՝ ուր բառ ու լեզու կը խեղդուին, իրենց եաին ձգելով լեզի համր անզօր եւ անբառ զայրոյթին ու զառնութեան։

Սակայն թղթակիցին յօդուածը կը չարունակուի, ձաղկելով Պոլսեցիներուն անտարբերութիւնը զաւառի իրենց եղբայրներու վիճակին նկատմամբ, որոնք կը կրկնեն «ամէն կողմ աւարառութիւն, աւերում, բռնաբարում, բանտարկութիւն եւ ջարդ, այո ջարդ եւ սոսկալի ջարդ, ոչ թէ վհատնձնութեամբ այլ վատութեամբ յանկարծակի յարձակելով անզէն հայ ժողովրդեան վրայ, կամ առալուց խլելով ունեցած զէնքերը...»։

Ու թղթակցութիւնը կ'աւարտի «ամօ՛թ» բառով՝ նեռուած Պոլսեցիներուն երեսին։ Աբդիւլ Պոլսոյ մտաւորականներուն զանգուածային արտագաղթը 1895–էն 1897 տարիներուն դէպի Արեւմուտքի կամ Եգիպտոսի ապահովութեան՝ արժանի՞ է այդ նախատինքին, կարելի՞ է մտածել թէ մտաւորականներուն մէկ կարեւոր մասը իր ժողովուրդը այդ ճակատագրական տարիներուն լքած փախած է, աւելի ուշ, 1908–ի Սահմանադրութեան հռչակումով ետ Պոլիս գալու համար, գրեթէ խօսք մէկ ըրած։ Ծանր ու քիչ մը ձրի է դասալքութեան մեղադրանքը։ Ամէն պարագայի, կ'արժէ աւելի մօտէն քննել կացութիւնը։

Արեւմտահայ մտաւորականութեան երէք քառորդը, թէեւ գառաի ծնունդ՝ քաղաքի բնակիչ եղած են, զոզմոպոլիթ Պոլսոյ եւ «կեավուր Իզմիրի» մէջ կեղրոնացած, ենթակայ եւ ընկալամէտ Արեւմուտքի հմայքին եւ բարիքներուն, նոյն տեն մատմբ հականեխուած՝ անոր «վնասակար» հետեւանքներուն դէմ։ Վնասակար բառը չակերտի մէջ է որովհետեւ չկայ որեւէ ազգեցութիւն որ ըստինքեան զէշ ըլլայ։ Արդ, ի՞նչ է կացութիւնը քաղաքներուն մէջ, 1897–ին, կոտորածներուն երկրորդ տարին։

Գրական հրապարակը կիսամեռ վիճակ մը ունի։ 1892էն 1893 վտառքի կարճ ընդանէ մը եաք, Գրիգոր Զօհրապի եւ Հրանդ Ասատուրի ձեռքին տակ, «Մասիս» պարզ դոյութիւն մը կը պահէ։ 1890–ական թուականներէն ի վեր հրապարակի վրայ տիրող դէմքեր են նաեւ Աբշակ Զօպանեանը՝ «Հայրենիք»ի, «Լոյս»ի, «Ծաղիկ»ի եւ գրեթէ ամէն թերթի մէջ։ Արփիար Արփիարեանը «Արեւելք»ի էջերէն, Արամ Անտոնեանը, Լեւոն Բաշալեանը, երիտասարդ Թէքէեանը, Երուանդ Օտեանը եւ բոլոր ծանօթ գրողները պատմուածքի սեռը կը զարգացնեն։ Բանաստեղծութիւնը գրեթէ անգոյ է։ Նոյնը՝ վէպին մասին։ Թերթերը կը պանդատին թէ հայութեան մէջ արուեստի ու գրականութեան սէրը չատ ցած է։ Աբդէն 1892–ին «Մասիս»ի թղթակիցը կը գժգոհի թէ «Պոլսոյ հարուստ զաստակարգը կ'արհամարհէ գրականութիւնը, զայն միայն ախրացուի ու երեխայի վայել զործ նկատելով» (էջ 156)։ Ուրիշ մը՝ «Փարիզէն զարձող նոր սերունդը չունի 1840–ի մարզոց եռանդը, հաւատքը, ոչ ալ պատրաստութիւնը ծառայելու ազգին։ Նպատակին դրամ չի–նել է ու ետ Փարիզ զառնալ՝ զայն լիովին վայելելու համար։ Պոլսահայ գիրքեր չեն կարդար, այլ միայն Փարիզեան...» («Մասիս» 1892, էջ 280)։ 1893–ի «Հայրենիք»ին մէջ, Աբշակ Զօպանեան կը գրէ «Մեր մէջ չկայ ընթերցող։ Գրագնեներն իսկ չեն կարդար մինչ նորեկները, մէկ քանի վէպ հափռ կարդացած՝ նորավէպ կամ քերթուած կը սկսին գրել (էջ 419). Հայ դպրոցներէ չրջանաւարտներէն չատ քիչերը որեւէ բանի սէր ունին։ Ծոյլ, թոյլ, անհոգ, անսէր անձեր են։ Զնչին թիւ մը միայն չրջանաւարտներուն կը լծուի հանրութեան ծառայութեան (էջ 571). 1893–ի «Մասիս»ին մէջ, Գրիգոր Զօհրապ կը գրէ «Ոմանք կ'ըսեն թէ ուսուցչական ասպարէզը տակաւ կը բարւոքուի։ Հակառակն է ճիշդը։ Պատճա՞ռ – առաջ դասատու մը միշտ ուսեալ մարդ մը կը համարուէր։ Հիմա՝ հարուստն է որ տեղը առած է։ Ուսուցիչները տարընթացութեան իրենք իրենց վիճակը, հոգեբարձուներու առջեւ ծունկ չոքելիկն (էջ 481)։ Եւրոպայի հայ ուսանողութեան վիճակն ալ չատ փայլուն չէ։ 1895–ի «Հայրենիք»ի թիւ 1227–ի մէջ, Լեւոն Բաշալեան կը գրէ թէ 1890 – 91 տարիներուն, Փարիզի մէջ 50–էն աւելի հայ ուսանողներ կային ո–րոնցմէ չատերը միայն մայթերուն վրայ թափառիլ դիտէին, Բաշալեան հինգ յօդուած կը գրէ անոնց մասին (թիւ 1230, 1251, 1253, 1254 եւ 1257) ուր կ'ըսէ թէ «ամէն տարի հինգէն տաս ուսանող կը մեկնի Փարիզ, երազներով լեցուն...։ 1889–ին 35 – 40 հոգի էին, 1895–ին 70 եղաւ թիւը, բայց վեց տարուան մէջ վեց հատ իսկ ետ չեն զարձեր։ Ո՞ւր գացին մեր ուսանողները...»։ «Մեր բարեկեցիկ դասու զաւակները Figaro, Journal Amusant կը կարդան հայերէնի տեղ» կը գանգատի Հրանդ Աստուր («Մասիս» 1898, թիւ 88)։ Ու կը չարունակէ «կարզացուելու արժանի հայերէն գիրք չկայ։ Ֆրանսական նոր վիպասրի մը մասին, Սարա Պէրնարի յաջողութեան մասին։ Petit Champ–ի խոտակառ խումբի բրիմա – տաննայի մասին չատ բան պիտեն, ազատ ժամերը թուղթի սեզանին առջեւ կ'անցընեն բայց ոչինչ պիտեն տոհմային արժէքներու մասին։ Հարեւանցի կրթութիւն մը, ուր գլխաւոր տեղը կը բռնէ միշտ գէշ – սորված ֆրանսերէնը։ Զգայուրկ վիճակ մը, ու չարիքներուն արմատը՝ Mademoiselle-ները, Madame-ներն եւ օտար վարժուհիները որոնք հարուստի զաւակներու կրթութեամբ կը զբաղին»։ Նման ոգի մը, աւելի ուշ՝ Միքայէլ Շամանեանէն «Ի բաց առեալ Պէրպէրեան ու Սանասարեան վարժարաններէ, վերջին ութ տարիներուն ազգային երկրորդական վարժարաններէ մէկ հոգի իսկ չէ ելած երկրորդական կրթութեամբ»։ (Ծաղիկ 1903 էջ 241)։ Շամանեանեան Թրքահայոց հաւանաբար ամէնէն բարձր կրթութիւն ստացած անձն է, վկայեալ Լայփցիկի ու Պէրլինի համալսարաններէն։ Ահա թէ ինչ ունի ըսելիք Պոլսոյ համայնքի մասին, «Մեր հարուստները» յօդուածին մէջ («Մասիս» 1899, էջ 88)։ Խօսքը՝ որոնք հաւանաբար արտօնուին Եւրոպայէն նոր Պոլիս վերադարձած 25 տարեկան մեծմիտ ուսանողին։

«Մեր ազգը բաժակ բաժան է, պառակտում կայ հանրային կեանքին մէջ։ Մեծագոյն վէրքը՝ կրթութեան պակասն է, հանրային դիրքերու վրայ իրարկէ մարդոց պակասը, սովը։

Հիւանդանոցը հիւանդապահ չունի, դպրոցները ուսուցիչ, անօրէն չունին, մանկավարժներ չկան, արհեստները բարձաւճ վիճակի մէջ չեն, ինքնապրպտյսմանց մէջէդ չունի ժողովուրդը, ընդհանուր թոհ ու բոհի մէջ՝ ամէն մարդ իր ճամբան կ'ներթայ...»։

Ով որ քիչ թէ չատ մօտէն հետեւած է հայ կեանքին, պիտի նչմարէ այս զժգոհանքին ու գանգատին ետին Արեւմտահայուն անսրբագրելի եւ յաւիտենական յատակնիչն ու անոր անկարողութիւնը՝ կեանքին բարիքները գնահատելու։ Հարիւր տարի անցեր է Շամանեանեան օրերէն, եւ տակայն ոչինչ փոխուած է հայ կեանքէն...։ Այսօր նոյնն է միտումը, այսինքն՝ միայն ու միայն յոռետես կեցուածք ունենալ, չհաւնիլ, քննադատել։ Վերի տողերը կրնային այսօր գրուած ըլլալ...։ Չէ՞ փոխուած մեր վիճակը ուրեմն։ Հարկաւ թէ յառաջդիմած ենք, սակայն հապէս իտէալապաշտ մարդիկ ենք, նոյն տեն։ Այսինքն՝ իրականութենէն փախչող, երազի ու երազանքի սիրահար, յաւիտեան զժգոհ։

Ուրիշ «ախտ»՝ օտարամոլութիւնը, ու յատկապէս Ֆրանսամոլութիւնը, պինդ՝ որ Արեւմտահայերս վճարեցինք մեր զբաղման զարթօնքի արտզ ընթացքին համար։ Բայց զատապարտել մէկը առանց գնահատելու միտքը՝ արդար չէ, ճիշդ ինչպէս արդար չէ մեղադրել ամիրայական ու հոգեւորական դասերը իրենց «յետամնաց, պահպանողական, խաւարամիտ» երբ պիտենք թէ առանց անոնց ներդրումին՝ արեւմտահայ մշակոյթը զար մը ետ կը մնար աշխարհէն։ (Այդ միակողմանի զատումը քաղաքական զէնքը եղած է արեւելահայ յեղափոխական, ու յատկապէս խորհրդահայ մտաւորականութեան ձեռքը, եւ հարիւր տարուան այս ծուռ մտածողութենէն միայն ձգմարտութիւնն է որ ուժած է)։ Անկասկած այդ «մոլութիւն»ը հոգեբանական բարդոյթի մը արդիւնքն է, տակայն զժուար է պահանջել մարդոցմէ չափաւորել իրենց համակրանքն ու սէրը մշակոյթի մը հանդէպ որուն մատածումի, զգացումի եւ արուեստի հերոսները, Ֆէնըլոնէն, Ռուսոյէն, Վոլթէռէն, Շաթօպրիանէն մինչեւ Հիւկօ՝ Հայուն իմացական աշխարհին լոյս ու անունդ հայթայթած էին, երբացուցած էին անոր լեզուական զգայարանքը, եւ բարձրագոյն ուսում առած իր լաւագոյն զաւակներէն չատերուն։ Օտարամոլութիւնը արդիւնք ու պատճառ է մեր զոզմոպոլիթ նկարագրին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ ՈՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Անկախութեան չրջանին, յաճախ մեր խակ անիրատեսութեան որպէս հետեւանք ապրուած յուսախաբութիւններուն ամէնէն յարկելի ու սիրելի բացատրութիւնն է բանակին հանդէպ պահուած հպարտութիւնն ու սէրը։ Ձիշդ է որ վերջին չրջանին զժգոհութիւններ արտայայտուեցան, քննադատութիւններ եղան, զրուեցաւ անոր մասին, բայց կարելի չէ այլ ձեւ մեկնաբանելատենք, քան՝ ազգային ամէնէն թանկագին այդ զոյութիւնը անթերի տեսնելու մարմաջ եւ անհամբերութիւն։ Մանաւանդ երբ նկատի առնուին ծանօթ պարագաները որոնք պատերազմի մը սպառնալիքը տակաւին կը պահեն զրան եւին։ Եւ նկատի առնուի նաեւ թէ այդ բանակին հիմնաքարերուն մաս կը կազմեն զարթուցիչ հազարաւոր զոհերը։ Այս երկու զործօններով խակ հայկական բանակ իլ զոհերուն հանդէպ պարտքի ու ղլան եաեւ սպառնալիքին պատրաստ զտնուելու հրամայականով պէտք է կապէ երկին ու վարը։

Ան ունի՞ հարկաւոր տեւականները, որպէսզի, այս ծանրագոյն պարտականութիւնը արժանաւորապէս կատարելու։ տակաւին իր կազմութեան չրջանին՝ պատերազմի փորձութիւնը ղմմակայելու անհրաժեշտութիւնը ի՞նչ ազդեցութիւն զործած է անոր վրայ, ի՞նչ հանգրուաններէ պէտք է անցնի տափարին հասնելու համար թաղձալի մակարդակին. այս ու նման հարցումներով վրէժ Իսրայէլեան ծաւալուն դրոյցի մը հրաւիրած է Հայաստանի

(Շար. 2)

Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանը («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Դեկտեմբեր 27)։ Բաւական թեր ու դէմ կարծիքներու թիրախ դէմք է ան, որ վերջերս կրկին ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացուց քաղաքական բեմէն յայտնելով։ Երկրապահ կամաւորներու իր ղեկաւարած միութիւնը անղամակցութեան կարելիութիւն ճանչցաւ բանակին մէջ ծառայած ամէն անձի. առիկա ոմանց կողմէ նկատուեցաւ քաղաքական ուժ մը, խթանումի մը ձեւանալու նախաքայլ։ Վ. Սարգսեան նաեւ այդ մասին մտածել տուաւ երբ Գոմիջնահակընի վերջին ժողովին նախօրեակին հանդէս եկաւ Ղարաբաղի տեսակէտը կրկնող արտայայտութեամբ ու ատով հակադրուելով նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի. մինչդեռ ընդհանրապէս նկատուած էր անոր զգուշաւոր ու ամէնէն տեղատարածքային մը։

Վ. Խորհրդարանի վարած զրոյցին պըլեխտուած թեմաներն են բանակին կացութիւնը 1997-ի աւարտին, զէնքային զործօնի հաւասարակշռութիւնը, նորակոչներու հարցերը, դաստիարակութեան, կարգապահութեան զարշը, բանակին առաքելութեան սահմանները եւ Երկրապահ կամաւորներու միութեան համագործակցութեան մէկնաբանութիւնը։

Նախարարը բանակը նկատի ունի որպէս ամէն օր կազմաւորուող ամբողջութիւն մը. «բանակի իւրաքանչիւր օրը ճակատագրական է» կ'ըսէ։ Այդ կազմաւորման ընթացքին մէջ կան զոհացնող կէտեր, կան նաեւ անկատարներ։ Մարտական պատրաստականութիւնը որ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, «բաւարար է, բայց այն չէ». զինուորներու ընկերային վիճակը բարելաւման նշաններ ունի, բայց զոհացուցիչ չէ։ Նոյնն է կարգապահութեան պարագան. «էական տեղաշարժ կայ, բայց զանգի վրիպումները դեռ շատ են»։ Նախարարը բաւարարուած չէ հանրութեան սիրոյ, վստահութեան, համերաշխութեան զոյզն ալ. կ'ըսէ. «բանակը ոչի աչքը քշնամուն է ուղղուած, իր թիկունքում անհրաժեշտ ջերմութեան ալիք չի զգում»։ 1998-ին կը շարունակուի նախորդ տարին սկսած վերակազմումի, մասնակց պատրաստականութեան բարձրացման, կարգապահութեան բարելաւման գործը։

Իշխանութիւն – բանակ յարաբերութիւնը եւս բարելաւուած ըլլալով հանդէպ, Վ. Սարգսեան կը ծանրանայ տնտեսական հզօրացման գործօնին վրայ։ «Մեր պատերազմը բաղութեան, հերոսութեան փուլից արդէն անցել է դէպի տրնտեսական – բաղաքական փուլ։ Միայն հզօր տնտեսութիւնը կարող է ապահովել հզօր բանակի գոյութիւնը», *սակայն ինչպէս ինք կ'ըսէ, այսօր* «անբնական բան» *կատարուած է ու բանակը տնտեսութենէն առաջ անցած է, ինչ որ վտանգաւոր տուեալ է։ Ատոր համար Պաշտպանութեան նախարարը կը խոստանայ յառաջիկայ երկու – երեք տարիներուն մեծ բեռ չբլալ պետութեան ուսերուն, քիչով բաւարարուիլ։*

*Բանակին մասին մամուլի հրապարակումներուն մէջ մինչեւ այսօր ամէնէն լայն տեղը կը գրաւէ զօրակոչի հարցը։ Միշտ խնդրոյ առարկայ էր զինուորական ծառայութենէն խուսափելու միտումը, թէ' երիտասարդներուն եւ թէ ծնողքներուն կողմէ։ Վ. Խորհրդարանը կը հաստատէ թէ հաստատուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ ժողովուրդին փոխըմբռնումը զոր երկուքին նուաճումը կը նկատէ. կ'աւելցնէ թէ «այսօր հայ երիտասարդը բանակ է մեկնում դիտի – զուարճալի ճանապարհորդութեամբ»։ Այդ նուաճումը ամէնէն կարեւոր յաջողութիւնն է նաեւ նախարարին համար որ պատերազմին ապագան այդ փոխըմբռնումին ամրանալն կախուած կը նկատէ։ Կը խոստանայ 1998-ին ամէն ինչ ընել զինուորին կենցաղը բարելաւելու համար որպէսզի ան բանակին մէջ ապահով զգայ ինքզինք։ Կ'ըսէ թէ անցնող տարուան ընթացքին յանցագործութեան, մանաւանդ մահով աւարտող յանցագործութեան թիւը 30 տոկոսով պակասած է։ «Լուրջ ցուցանիշ է, բայց չի կարելի մարդու կեանքը ցուցանիշներով գնահատել»։ Տարուան ընթացքին ինք բողոքարկու հարիւրաւոր ծնողքներ ընդունած է անձամբ. կարելիութեան սահմաններուն մէջ լուծումներ բերուած են ընկերային կամ բարոյական անոնց հարցերուն։ 1998-ին աւելի պիտի ամրացուի այդ կապը։

Բանակին առընչուած դժգոհութիւններու մէջ կարեւոր տեղ ունեցաւ զրեթէ միշտ կարգապահութեան, մարզը, յատկապէս հրամայողի ու ենթակայի յարաբերութեան ոչ միշտ առողջ ընոյթով։ Նախարարը չի ժխտեր հարցին գոյութիւնը։ Մատղիր են լրջօրէն զբաղելու հրամայողական պատրաստութեամբ. «կիրք, բանիմաց եւ արհեստավարժ հրամանատարը միայն կարող է ստանձնել զինուորի դաստիարակութիւնը»։ *Այս աշխատանքը մասնաւորապէս թիրախ պիտի ունենայ մինչեւ օրական ապահովը որոնք հիմնական մասը կը կազմեն սպայական դասն եւ «չունենք անհրաժեշտ հրամանատարական մակարդակ»։* Բուն հարցը հոն է որ «հրամանատարներից շատերը ոչ թէ չեն ուզում զինուորի հետ լաւ աշխատել, այլ չգիտեն թէ ինչպէս աշխատեն»։ *Մը*բաւարուած է նաեւ զօրահրամանական եւ զօրավարական աշխատանք կրթական նախարարութեան հետ։ Աշակերտները Ա. եւ Բ. դասարանէն պիտի ստանան հայեցի, ռազմահայրենասիրական դաստիարակութիւն։ Ակնկալութիւններ կան ընտանիքներէն ալ. «իւրաքանչիւր զինուոր իր ընտանիքի գաղափարախօսութեան, իր ընտանիքի տրամադրութեան կրողն է քաղաքականում»։ Ընտանիքէն բանակ բերուած ժխտականները ամէնէն դժուար յաղթահարելիները կ'ըլլան, առաջնորդելով մինչեւ իսկ անձնասպանութեան պարագաները։ «Իրանց մեծ մասը գուցէ եւ չլիներ, եթէ ընտանիքները հոգեբանօրէն նախապատրաստած լինէին իրենց զաւակներին»։

Կարգապահութեան մարդի տուեալ է կարդալ թէ 1997-ին չուրջ 40 հրամանատարներ պատժուած են զինուորներու հնազէջ վարուելակերպի ու կաշառակերութեան համար։ Անոնք չորս – հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուած են «այն դէպքում երբ հասարակութեան մէջ միլիոնաւոր տոլարներ լափող մարդիկ դեռեւս պատժուած չեն, վայելում են»։ Այս խօսքերով մասը դնելով նաեւ բանակէն չատ աւելի լայն չրջանակի մէջ տարածուած ախտի մը, Վ. Սարգսեան կը չեշտէ. «բանակը համեմատութիւններով չի առաջնորդուում. նա պէտք է լինի առաջինը, ամենամաքուրը»։ Հաւանարար եղած են «միլիոնաւոր տոլարներ լափողներ»էն տիպարները որոնք եթէ կարդացած են այս տողերը, Պաշտպանութեան նախարարին խօսքերը մեկնաբանած են տալր լափելու արարքը բանակէն դուրս թողլատրելի նկատող կեցուածք։ Սակայն հարցազրոյցը չի յամենար այս կէտին վրայ։

Վ. Սարգսեան այն նախարարն է որ հինգ տարի առաջ կոչ ուղղած է երիտասարդութեան «մահապարտներու գումարտակ» ստեղծելու։ Այդ կոչին առթիւ «մեծ մեղք չէ՞ վերցնում» հարց կուտայ Վ. Խորհրդարանի, ըսելով որ մարդուն մէկ կեանք տրուած է եւ Ֆրանսացին, Ամերիկացին այդ նոյն կեանքը կ'ապրին սիրելով, համբորդելով։ «Նրանք իրենց կոչում արել – պրծել են, պետութիւն են ստեղծել։ Իրաւունք ունեն համբորդել, սիրել, իրենց դեմոկրատիան խաղալ։ Մենք մեր ազգային պատերազմը անընդհատ չեշտագծել, բերել – հասցրել ենք ԻԱ. դարի շեմին, հիմա էլ ուստեն ենք – մտածենք թէ այդ կուռմ արժէ՞, թէ չարժէ զոհուել։ 1915 թ. առանց լուրջ դիմադրութեան թողեցինք որ մեզնից միլիոն ու կէսին կոտորեն։ Տարիներ չետոյ սերունդներ մեր մասին դատելու են ոչ թէ նրանով որ 1989 – 1995 թթ. 5 հազար հրաշալի զինուր կորցրեցինք. այլ այսպէս՝ ստեղծեցի՞նք պետութիւն, թէ ոչ. պաշտպանեցի՞նք մեր հայրենիքի սահմանները, թէ ոչ։ Աշխարհի բոլոր ժողովուրդներն էլ ժամանակային ինչ – որ հանգրուանում իրենց պատերազմը տուել են։ Յաղթել են, պետութիւն են ստեղծել այն ժողովուրդները, որոնք պատերազմի կէս ճանապարհին չեն յոգնել»։ *Ամենատեղին պատասխանը տրամադրութեան մը որ այս վերջին տասը տարուան ընթացքին չատ հանդիպեցաւ այցելած է ամէն մէկուս, երբ պատերազմը վհատելի թուած է, մեր զոհերը՝ ամբողջովին անարդար։ Սակայն, ո՞վ կրնայ ժխտել թէ ամէն ժողովուրդ ժամանակային հանգրուանի մը տուած է իր պատերազմը, իսկ մենք զայն չետաձգած ենք մինչեւ ԻԱ. դարու չեմը։ Ինչ կը վերաբերի խղճի խայթին մասին հարցումին, այո՛, ունի այդ ցաւը նախարարը, կ'ունենայ, երբ «յարաբերական խաղաղութեան պայմաններում զինուորներ են աճիւնասաւ զոհւում»։*

Ընկերային չատ անհատական ու այլանդակ տուեալներով հայաստանեան կեանքին արդար ակնարկութեամբ մը Վ. Խորհրդարանէն Հարց կուտայ որ անկախութիւնը երբ մէկուն համար բարիքի, միւսին համար զրկանքի խորհրդանիշ է, վայելողն ու զրկուածը կարո՞ղ են նոյն բանակին զինուորը դառնալ եւ ամուր կ'ըլլա-

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ – ՍՊԱՆԻԱ ՍԿՆ ՏՂՆԻ ՄԱՐՋԱԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՑ

Կարճ դադարէ մը յետոյ – ձմրան արձակուրդ՝ արհեստավարժ խաղացողներուն – Ֆութպոլի մրցաշրջանը վերսկսած է Ֆրանսայի մէջ. ախոյեանական խաղերը վերջ կը գտնեն Շաբաթ, Մայիս 9-ին, սովորականէն քիչ մը աւելի առաջ։ Պատճա՞ռը. Աշխարհի Բաժակին մրցումները՝ որոնք կը սկսին Զորեքշաբթի, Յունիս 10-ին։ Անհրաժեշտ է քիչ մը հանգիստ տալ ազգային խումբին խաղացողներուն։

Ի տես մինչեւ հիմա կատարուած մրցումներուն, մեծ փոփոխութիւն մը չըլլայ, ախոյեանութեան ի հաշիւ, Ֆրանսան ակումբներուն դասակարգութեան (հիէրարշի) մէջ։ Ամէնէն հարուստները – ճոխ պիւտճէներ ունեցողները – Փարի-Սէն-Ժերմէն, Մոնաքօ (1997-ի խոյեանը), Մարսէյլ դիրք ունին առաջինններու չարքին մէջ։ Նկատելի է սակայն ներկայութիւնը աւելի պզտիկի մը, Մէս քաղաքի ակումբին՝ որ 1997-ը վերջացուց առաջատարի տիտղոսով։ Պիտի կրնա՞յ պահել այդ դիրքը երկար, այդ կը մնայ կասկածելի։ Մէս 5-րդ էր անցեալ տարի։ Օսէր ալ, չնորհիւ ճարպիկ եւ վարպետ մարզիչի մը, կի Ռուի, կը ջանայ ու կը յաջողի մնալ մեծերուն մօտ։

Աբհեստավարժներու երկրորդ դասակարգին մէջ՝ ուր Վալանս քաղաքին համբաւը կը պահպանէ «ծագումով հայ» անունը կրող մարզական ակումբը, Լօրէան, Նանսի, Լիլ եւ Սոչօ կը մնան լուրջ յաւակնորդներ վերելքի համար,

*
**

Անցողակի նչենք որ, աւելի քան երեք, Վալանս, Ալֆորվիլ եւ ուրիչ տեղեր ալ, մարզական ակումբներու կցուած «հայ» անունը խնդրոյ առարկայ է քաղաքապետութիւններուն կողմէ՝ որոնք նպաստներ կը յատկացնեն անոնց։

Իրաւ է որ այդ ակումբներուն մէջ «հան»երու թիւը չնչին է. չկան հայ մարզիկներ։ Մեր երիտասարդները չեն ուզեր յոգնիլ... վարիչներն են որ կը ջանան պահպանել հայ անունը։ Այդ է պարագան Վալանսի ակումբին նախագահ Արթիւր Արթինեանի։ Ու կը պատահի որ հայածին վարչականները հետզհետէ քաչուին տոպարէզէ։ Բարեբախտաբար ոչ ամենահինները։ Ոմանք ալ կ'աշխատին Ֆրանսական ակումբներու մէջ։ Այսպէս, վերջերս, Կրընոպլի Ֆութպոլի Ֆրանսական դլխաւոր ակումբին նախագահ ընտրուեցաւ Սերժ Արչկեան, ծանօթ դէմք մը հայ համայնքին մէջ եւ՝ մասնակից անոր ալ գործունէութեան։

Փոխելէ առաջ մեր նիւթը, ճշդենք՝ Վալանս կը մնայ, այս մրցաշրջանին միչտ լաւագոյն տասնեակին մէջ, ընդհանրապէս 5-րդ, 6-րդ։ Անցեալ մրցաշրջանը վերջացուցած էր 10-րդ դիրքի վրայ։

*
**

Ֆրանսայի Ֆութպոլի վարիչներուն գլխաւոր հոգը, ներկայիս, ազգային խումբին պատրաստութեան հարցն է. պատրաստութիւն՝ Աշխարհի Բաժակի խաղերուն։

Եմէ ժաքէ, կազմին գլխաւոր պատասխանատուն օգտուելով արձակուրդի չրջանէն, հաւաքոյթի մը հրաւիրած էր ետք տասնեակ ընտրեալներ լեռնային կայան մը՝ Թիներ։ Հրաւիրած էր զանոնք, ընտանեօք։ Հայր, կին ու զաւակները օգտուեցան քանի մը օրեր Ալպեաններու կազդուրիչ օդէն, Ֆութպոլի Դաչնակցութեան ծախքով։ Ընտրուածներուն մէջ էին Ալէն Պօղոսեան եւ Եուրի Ճորքայէֆ։

Մարզական հաւաքոյթ մը չէր այդ, այլ զբօսանք, իրարու հետ ծանօթանալու առիթ մը։ Աւելի խիստ պատրաստութեան մը առաջին մասը կը սկսի այս ամսուան մէջ խմբ։

Յունուար 28-ին, բացում Սէն Տընիի նոր մարզադաշտին։ Ցայտապիր՝ Ֆրանսա – Սպանիա բարեկամական մրցում մը։

*
**

Տարեվերջը առիթ է չարք մը ոչ պաշտօնական դասաւորումներու։ Ըստ «Ֆրանս Ֆութպոլ» թերթին խմբագիրներուն, Սպանիա առաջին է Եւրոպայի մէջ. Ֆրանսա՝ 9-րդ միայն։

Նոյն այդ դասաւորումին վրայ՝ ուր նկատի առնուած են տարուան ընթացքին կատարուած միջազգային մրցումներուն արդիւնքները. Հայաստան 40-րդ է՝ 52 ազգերու մէջեւ։ Ադրբեջան՝ 44-րդ։ Հայաստանի ընկերակից է Հունդարիա, ինչ որ չատ նախանձելի դրացնութիւն մը չէ այս վերջինիս համար։ Հունդարիա եւրոպայի ամենամեծերէն մէկն էր 50-ական թուականներուն։

Ափրիկէի մէջ, առաջին է Մարոք, իսկ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, Պրազիլ առաջնութիւնը անժխտելի է։ Միջազգային Ֆութպոլի Դաչնակցութիւնն ալ իր հովանաւորած 1997-ի դասաւորումին մէջ – ոչ պաչտօնական – առաջին տեղը տուած է Պրազիլի՝ որուն յաջողութիւնները բազմազան են։

Պրազիլի լաւագոյն խաղացողներէն մէկն ալ, Ռոնալտօ, ստացաւ «Ֆրանս Ֆութպոլ»ի ոսկի բաժակը։ Ընտրութիւնը կը կատարեն Եւրոպայի Ֆութպոլի մասնագէտ լրագրողները։ Ամէն մէկ երկրէ մէկ լրագրող կու տայ իր դասաւորումը։ Կէտերու հաչիւով կը հռչակուի լաւագոյնը։

Եւրոպական այս դասաւորումին մէջ, Եուրի Ճորքայէֆ գրաւած է 12-րդ տեղը, չուրջ չիսուն խաղացողներու միջեւ։

Հայաստանէն քուէարկողը Սուրէն Պաղտասարեանն էր, «Ֆութպոլ» չաբաթաթերթին խմբագիրը։ Միայն ան իր ցանկին առաջին տեղը տուած է Ճորքայէֆի...։

ՎԱՉԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

լով պետութեան նպատակներուն։ Ամենամեծ հարցականը այդ կը մնայ։ Նախարարին համար անկախութիւնը վեր է ամէն քննարկումէ, ամէն չափանիչէ. «եղել է այն, ինչ որ պիտի լիներ» կ'ըսէ։ Ընդունելով հանդերձ որ իրեն պիտի վերապրուի տաք տեղէ խօսողի հանդամանք եւ ընդունելով որ որպէս նախարար չատերէն լաւ է անտեսական իր վիճակը, կը չեշտէ. «արժէ անկախ լինել, թէկուզ ադիատ, սուված։ Այլ հարց է որ ժողովուրդը պէտք է տեսնի իր զոհողութիւնների արժէքը, նա պէտք է տեսնի թիւնէլի վերջում շողարձակող լոյսը»։ Կ'ըսէ նաեւ թէ «չի կարելի բոլոր դժուարութիւններն ու ծանրութիւնները պատրազմով բացատրել։ Այս պատերազմը միեչեւ այս պահը մեզ աւելին է տուել, քան վերցրել է։ Եթէ մենք ազգովին չանկարծ ատենք մեր պատերազմը, պարտութեան վտանգը աւելի կը մօտենայ մեզ։ Եթէ պատերազմը բոնը է, խաղաղութիւնն էլ բոնը կը լինի»։

Զրոյցին աւարտին Վ. Սարգսեան կը պատասխանէ իր ընթացքին մէջ քաղաքական հեռաւոր նպատակներ նչմարողներու մասին հարցումին։ Եթէ երկրապահ կամաւորներու միութեան չարքերը սերտացնելու նախաձեռնութեան մասին է խօսքը, ատիկա հայրենիքին համար մարտնչած այսօր զժգոհ երիտասարդներու միրութիւն ընելու նպատակով է, «որովհետեւ նրանց դժգոհութիւններից պէտք չէ որ հասարակութեան մէջ պայթիւնա-վտանգ օճախներ ձեւաւորուեն»։ *Ինչ կը վերաբերի ուղղակի քաղաքական հեռաւոր նպատակներու չշուկներուն, զանոնք վճռական կերպով կը ժխտէ նախարարը.* «այսօր հեռահար քաղաքական նպատակներով առաջնորդուիլը հատարում եմ անբարոյական եւ անպտուղ։ Ես վազգէն Սարգսեանն եմ, իմ մէջ դեռեւս ուժ ունեմ եւ շատ կ'ուզենայի եւս հինգ – վեց տարի այդ ուժը օգտագործել որպէս Պաշտպանութեան նախարար»։

Վ. *Սարգսեանի պատասխաններուն մէջ չատ բան կայ որ չամախ հարկը զգացած ենք լսելու նման պատասխանատու դիրքեր գրաւողներէ։ Կը մնայ սպասել բանակին առընչուած կենսական կարգադրութիւններու, սրբագրութիւններու որոնց խոստումը կ'ընէ։ Անհրաժարելի, նոյնքան անյետաձգելի հրամայական է որ յարգուին անոր խոստումները, որպէսզի մինչեւ Ի. դարու չեմը ձգձգուած մեր պատերազմը այս անգամ ալ կէս ճամբուն մեր յոգնութեան զոհը չըլլայ եւ մենք ալ արձանագրենք մեր պատմութեան մէջ իրաւացիութիւնը այն դատումին թէ «եթէ պատերազմը բոնը է, խաղաղութիւնն էլ բոնը է»։*

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

Է եւ կայ «բարձր փրոֆեսիոնալներով համալրուած մի գերատեսչութիւն»: Ինչ կը վերաբերի Գովչնակչին Օ–ԽՍ–Սէ–Ը–ի Արտաքին նախարարութեան վերջին ժողովին, անոր գոհացուցիչ արդիւնքը նախարարը պարմանուորած կը նկատէ նախագահին «սկզբունքային յայտարարութեամբ յօգուտ խաղաղութեան»: Այդ յայտարարութիւնը ըստ Ա. Արզումանեանի, կը յուցնէր Լ. Տէր–Պետրոսեանի հաստատակամութիւնը՝ ժողովուրդը աւելորդ փորձառութենէ հեռու պահելու: Նախարարը կը վստահեցնէ թէ իր այս արտայայտութիւնը «պետական ծառայողի ռեւեռանս չէ, այլ իրականութեան առարկայական գնահատական»:

⁂

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԳՈՆԿՐԷՍԱԿԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Յունուար 5–ին Երեւան ժամանած է ԱՄՆ Գոնկրէսէն Ջրէնք Փալոուն, որ նաեւ Ներկայացուցիչներու Տան Հայկական հարցերու նախագահն է, մօտէն տեսնելու համար Հայաստանի կեանքը: Ան հանդիպումներ ունեցած է իշխանութիւններու, ընդդիմութեան, հանրային կազմակերպութեան ներկայացուցիչներու հետ: Գոնկրէսականը այցելած է նաեւ բազմապատակ կարօտ ընտանիքներու: Ընդդիմութեան դէմքերու հետ հանդիպումին Ջ. Փալոուն հետաքրքրուած է թէ Հայաստանի մէջ ի՞նչպէս կ'ընկալուի ԱՄՆ–ու չբջանին մէջ վարած քաղաքականութիւնը:

Ան Յունուար 8–ին անցած է Լ.Ղ.Հ: Հանդիպումներ ունեցած է վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի, Արտաքին նախարար Նալբանդեանի, երեսփոխաններու եւ հանրային դէմքերու հետ: Ջ. Փալոուն ափսոսանք յայտնած է թէ աշխարհի երկիրներու մեծամասնութիւնը, ներառեալ իրը, կը վերազասեն տակաւին Ադրբեջանի «տասնած ամրողջականութիւնը», քան Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման եւ ինքնակառավարման արդար եւ օրինաւոր պահանջը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Յունուար 11–ին, ՀՄՄ իր դաշտին վրայ 8 – 3 յաղթած է Ֆոնթընէյի: Յաջորդ մրցումը Յունուար 18–ին, Գաշանի մէջ, տեղւոյն ՍԷՕ խումբին դէմ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԴՇԱԲԹԻ ՕՐ

Յունուար 15, Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Աւուրնակոչութեան Տօն՝ Առաջնորդարնիստ Մայր Տաճարին:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ժամը 11·30–ին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցասէրն բարեբար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի հանգուցեալներուն համար:

TELEVISION
LA CINQUIEME

Հինգշաբթի, Յունուար 15, ժամը 10ին՝
«Kilomètre Delta»
յայտարիրը պատրաստած են Մոնթըլիէի խումբ մը ուսանողներ եւ կը վերաբերի Հայերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն. –

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գումրու 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հաքալմազ, Տիկին Խաթէր Տուման 500–ական ֆրանք, Օր. Ասաղիկ Տէր – Պարսամեան 400 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քընարպոսի 300 ֆրանք, Տիկին Հիլերիզու 100 Ֆր., Տիկին Մարի Խոլէր 150 Ֆր., Տիկին Սոնիա Թուրեան 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Տօլպասթիրու 100 Ֆր., Ալֆորվիլի երիտասարդներ 120 Ֆր., (Արման, Ալէն, Մարի – Քարոլին, Քարին, Փամէլա, Լիզա, Ռոպէր, Մարկոս), Տիկին Մաթիլտ Թաշճը, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Զընար, Տիկին Ֆապիէն Արոն 200–ական Ֆր., Տիկին Էլմաս Քայան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քալֆայեօղլու 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Օ. Պատուականեան 750 Ֆրանք, Տիկին Արշալոյս Փինազ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քամիւս 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պարտաք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գույումճու 100–ական Ֆր., Ումն՝ 200 Ֆր., Օր. Սայթ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տաքեսեան 150 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 300 Ֆրանք:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութիւնն ու փարիզեան իր մասնաճիւղերը ձեղ կը հրաւիրեն «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան,

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 14·30–ին

CENTRE VALEYRE — 24. rue Rochechouart — 75009 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիրը պատրաստուած Կապոյտ Խաչի զպրոցներու աշակերտներուն կողմէ, «Պերլէնկո» թատրոն, Կազանդ Պապա, պիւֆէ:

Կազանդ Պապան կը սպասէ բոլոր երախաներուն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը կը փափաքի պաշտօնի կոչել երկրագործական եւ կամ մեքենական ճարտարպետ մը (Agricultural Sales Engineer — Ingénieur Agricole):

Ենթակային աշխատանքի եւ պատասխանատուութեան դաշտը պիտի ընդգրկէ Ամերիկան եւ Ափրիկէն եւ հետեւաբար թեկնածուէն կը պահանջուի տահուն անգլերէն եւ ֆրանսերէն:

Թեկնածուն, որ չբջանաւարտ է համալսարանէ մը՝ երկրագործական եւ կամ թեքնիքական, ճարտարապետի տիպդոսով, կը հաստատուի Ամերիկա Միացեալ – Նահանգներ: Պաշտօնը կը պահանջէ յաճախակի ճամբորդութիւններ, այս ուղղութեամբ նախօրօք փորձառութիւն առաւելութիւն է:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի իրենց C.V.–ն ղրկել հետեւեալ հասցէին.–

M. JACQUES SARKISSIAN
c/o SADUCOM
33, Quai Wilson,
1201 GENEVE
Tél. : (4122) 7328039

L'UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son

DINER DANSANT

animé par l'Orchestre

GAIDZAG'S

le Samedi 24 Janvier à 20 heures

dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris

AU PROFIT DE L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE SAMUEL-MOORAT

Réservations:
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

MARSEILLE

EXPOSITION
Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »

Peintures - Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section St-Maurice de Beynost

CALENDRIER DES FETES

Dimanche 22 Mars
A l'occasion de la Mi-Carême (*Hadig*)

Dimanche 10 Mai
Fête familiale annuelle

Dimanche 11 Octobre
Repas du 3ème âge

Dimanche 20 Décembre
Arbre de Noël

—— Tél. : 04 78 55 28 82 ——

⁂

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

⁂

SEJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (JURA) du **15 au 22 février** pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix :2.700 F. comprenant :
- **transport**
- **hébergement**
- **location et cours de ski**
- **remontées mécaniques**
- **assurance**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.
Date limite d'inscription: 20 janvier.

Concours de Musique de Chambre
WARDAN SARXIAN

1997—1998 / 2ème année

28—29—30 MARS 1998

organisé par le *Centre Culturel SAHAK-MESROP*
Directeur : *KHATCHIG YILMAZIAN*

Permanence: 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70 — Fax : 04 91 77 89 28

Règlement du Concours

1) Le coucours est public et ouvert à tous les musiciens sans limite d'âge.
2) Tous les morceaux seront exécutés sans reprises et dans les mouvements indiqués.
3) Le concours comprendra deux œuvres de style différent au choix des candidats: l'une pour l'éliminatoire, l'autre pour la finale.
4) Les décisions du Jury sont sans appel. Le Jury se réserve le droit d'interrompre les exécutions jugées insuffisantes.
5) Toute demande de renseignements doit être accompagnée d'une enveloppe timbrée.
6) Les éditions indiquées sont obligatoires. Les photocopies sont strictement interdites par la loi.

Le concours aura lieu du 28 au 30 Mars 98
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Eliminatoires : samedi 28 mars
Eliminatoires : dimanche 29 mars
Final du concours : lundi 30 mars à 20 heures 30

—— ECHELLE DES RECOMPENSES ET PRIX SPECIAUX ——
Premier Prix : 5 000 F
Deuxième Prix : 3 000 F —— Troisième Prix : 2 000 F

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
JEUDI
15 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԺ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·290 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.290

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 13 / 14)

ԿԱՌՈՒՑԱՅԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Կառավարութեան կառուցային փոփոխութիւնները կը չարունակեն իրենց ընթացքը: Այսպէս, վարչապետին Յունուար 13-ի որոշումներով իրենց պաշտօններէն հեռացուած են Բնապահպանութեան փոխ-նախարար Աչոտ Խանդանեան, Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան փոխ-նախարարներ Եդուարդ Խաչիկեան եւ Սլավիկ Հայրապետեան, Հաղորդամիջոցներու փոխ-նախարար Աչոտ Հայրապետեան, Վիճակագրութեան պետական Վարչութեան եւ Վերլուծութեան Վարչութեան պետական փոխ-նախարար Աստղիկ Միրզախանեան: Ռ·Քոչարեանի մէկ այլ որոշումով ալ Աչոտ Շահնազարեան նշանակուած է Փոխադրութեան փոխ-նախարար:

*
**

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Պալատի անդամ, Գոնկրէսի հայկ· յանձնախումբի համանախագահ Ֆրէնք Փալոնն որ այս օրերուն կ'այցելէ Հայաստան եւ ԼՂՀ, Յունուար 12-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է Ամերիկայի Հայկ· Համազգայնական Դրասենեակին մէջ: Գոնկրէսականը նախ պարզած է իր դիրքորոշումը զարաբաղեան կնճիռին լուծման կապակցութեամբ, ըսելով թէ երկու կողմերը անմիջապէս պէտք է նստին բանակցութեանց սեղան· ըստ իրեն անհնար է փուլ առ փուլ կարգաւորման տարբերակը կողմերու միջեւ փոխադարձ վստահութեան բացակայութեան պատճառով: Փալոնի կարծիքով, միջազգային հանրութիւնը եւ ԱՄՆ մասնաւորապէս, հասկցան թէ Լիզպոնի որոշումները չեն նպաստեր հարցին լուծման: Մտահոգիչ է, նշած է Փալոնն, նաեւ այն տուեալը թէ հակամարտութեան կողմերու ռազմական ուժերու դիրքերը չատ մօտ են իրարու եւ այդ կը սպառնայ հրադադարին, որուն ապագային եղան վերջին օրերու ընդհարումները: Գալով ԱՄՆ-ու կառավարութեան ԼՂՀ-ի կատարած օժանդակութեան հարցին, ան ըսած է թէ ատիկա որոշ ձեւով կը նըպաստէ ԼՂՀ-ի անուղղակի ճանաչում իր երկրին կողմէ: Ինչ կը վերաբերի այն կարծիքին թէ ԱՄՆ չաճախ ազդրեզնամէտ դիրքորոշում կ'ունենայ բանակցութիւններու ընթացքին, գոնկրէսականը ըսած է թէ իր ալ նախապատճառ չանձնախումբը կը փորձէ փոխել այդ կեցուածքը:

*
**

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՊԱՐԱՁԱՆՈՎԸ

Այս օրերուն մայրաքաղաքի «Նայիրի» սրահին մէջ տեղի ունեցած է Ս· Պարաճանովի ֆիլմերու ցուցադրութեան շարքը, որ կազմակերպուած էր մեծ բեմադիրին ծննդեան 74-ամեակին առթիւ: Սակայն ցուցադրութիւնները կատարուած են կէս պարապ սրահներով եւ արձանագրուած է հետաքրքրութեան որոշ պակաս: Արդէն ընդհանուր անտարբերութիւն մը կարելի է նկատել Պարաճանովի հանդէպ, որու աճիւնները

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄՆ ԳՈՀ ՉԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՐԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Թուրքիոյ, Թուրքմէնիստանի եւ Իրանի միջեւ անցեալ ամիս ստորագրուած բնական կազի համաձայնութենէն ետք ԱՄՆ-էն պատուիրակութիւն մը Անգարա հասած է, համոզելու համար թրքական կառավարութիւնը որ Իրանի վրայով կազ փոխադրելու ընտրանքէն հրաժարի: ԱՄՆ-ու Ուժանիւթի փոխ- նախարարը Ռ· Ճի հանդիպումներ ունեցած է Թուրք Արտաքին գործերու եւ Ուժանիւթի նախարարներուն, կազի ընկերութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Ամերիկեան պատուիրակութիւնը վերահաստատելով Բաքու - Ճէյհան խողովակաշարին Ուսչինկթընի տուած նեցուկը, յայտնած է թէ իրենց նախընտրութիւնն է Թուրքմէնիստանի կազը փոխանակ Իրանի, կասպից ծովու հիւսիսէն անցընելով հասցնել միջազգային շուկայ: Պատուիրակութեան մէկ անդամը այս նախընտրութիւնը բացատրած է անով որ նման կենսական գործօն մը, ինչպէս խնդրոյ առարկայ խողովակաշարն է, սխալ է վստահիլ երկրի մը որ միջազգային հաւաքականութեան անդամ չէ:

Նոյն ձեռը խօսելով Սեւ ծովու յատակէն անցնելիք խողովակաշարին մասին ալ, ըսած է թէ ատիկա ծրագրողներուն յաջողութիւն կը մաղթեն, քանի որ այդ աստիճան խորութենէ խողովակաշար անցընելու չափ հզօր թէքնոլոժի մը գոյութիւն չունի: Ան աւելցուցած է թէ նման ծրագրի մը հարկաւոր ներդրումն ալ դիւրին չէ հայթայթել:

«Une bête sur la lune» un pur chef-d'œuvre

Ռիչըր Կալինոսկիի այս թատերգութիւնը իսկապէս գլուխ գործոց կարելի է որակել, որքան ալ որակումները ածանցած ըլլան մեր բառամթերքին մէջ:

Իր պարզութեան մէջ ցնցիչ, ահաւասիկ գործը հեղինակի մը որ օտար ըլլալով հանդերձ, կամ թերեւս ճիշդ այդ պատճառով ամէնայն հարազատութեամբ, առանց լացուկոծի կրցած է մէկուկէս ժամուան թատերգութեան մը միջոցաւ ներկայացնել ամբողջ ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը: Ներկայացման յաջողութեան լայնօրէն կը նպաստեն դերասաններ՝ Սիմոն Աբգարեան, Գորին Եապէր, կի Թուրայ եւ վերջին բաժնին մէջ նաեւ մանուկ մը: Բեմադրութիւնն ալ նոյնքան յաջող, ներդաշնակ ամբողջութիւն մը ապահոված է:

Աւելի մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք յետագային: Աւելցնենք սակայն թէ այս ներկայացման առթիւ, Պոպինեըի Մշակոյթի Տան ղրաստունը հայութեան վերաբերող դիրքերու ճոխ բաժին մը ունի, ներկայացման աւարտին կարելի է նաեւ տեսնել լուսանկարներու ցուցադրութիւն մը՝ «Վերապրումի ոգին» գոր պատրաստած են Ռիւթ Թոմասեան եւ Կվէն Խէճեան:

(Ներկայացումները տեղի կ'ունենան Պոպինեըի Մշակոյթի Տան փոքր սրահը, անհրաժեշտ է նախապէս ապահովել տեղերը՝ 01-41-60-72-72):

ՊԱՏՈՒԻՈՑ ԼԵԳԻՈՆԻ ՏՈՒԶՈՒԹԻՒՆ

Յունուար մէկ-ի հնորհումներու կարգին, ճարտարարուեստի նախարարութեան մարզին մէջ, պատուոյ լեգէոնի աստիճանի կոչումին արժանացած է ժապաստիճանի կոչումին արժանացած է ժապ աստիճանի կոչումին արժանացած է Տէյիրմէնճեան, անօրէն կազ ու Ֆրանսի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ տեղի չեն տար եւ որոշած են նոր ցոյցերու դիմել Շաբաթ, Յունուար 17-ին: Երեքշաբթի, Յունուար 13-ին, ցուցարարներուն ընդհանուր թիւը 25 հազար կը նկատուէր ամբողջ երկրին մէջ (5000՝ Փարիզ), ինչ որ կը հաստատէ թէ չարժումը փոքրամասնութեան մը գործն է, բայց եւ այնպէս կը խանգարէ: Փարիզի ցոյցին վերջաւորութեան ալ բաւական ծանր միջադէպեր պատահած են, երբ ապահովութեան ուժերը եկած են Պուբս ու Թրոավալը պարպելու համար: Ներսը, հաւաքուած 500 ցուցարարները կը փորձէին դիմադրել: Գործադուրկներէն զատ կային նաեւ ուսանողներ: Ոստիկանները արտասուաբեր ձեռնառումբեր գործածած են, բայց եւ այնպէս բախումներ տեղի ունեցած են, 11 ոստիկան վիրաւորուած է, երկու ուսանող ձերբակալուած են:

ԺՈՍՓէն վճռած է չարունակել իր քաղաքականութիւնը ինչպէս հաստատեց Յունուար 13-ին, մամուլի հետ ամանորեան ասանդական հանդիպումին առեն: Ընդունելով հանդերձ թէ ականջ կուտայ ողբերգական պարագաներուն, կը պահանջէ որ գործազուրկներու արտայայտութեան ձեւերը յարգեն ընկերային կանոնները եւ օրէնքը: «1998-ը՝ կ'ըսէ Ժոսփէն, որեւէ անկիւնադարձի, թեքումի, ոչ ալ դադարի տարին պիտի ըլլայ, ոչ ալ արագընթացի մը, այլ 1997-ի երկարաձգումը, խորացումը եւ ընդլայնումը»: Բազմատարր մեծամասնութեան մէջ տարակարծութիւնները չեն վերջացած եւ համայնավարները աւելի քան երբեք զօրաւիղ են գործազուրկներու չարժումին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍԻ

«Հանրապետութիւնը» սկսած են փուլ առ փուլ իրագործել իրենց կցումը: Առջի օր ստորագրած են համաձայնագիր մը որ կը նախատեսէ որ Կիպրոսի Թուրք «Հանրապետութեան» պատասխանատուները կըրնան ներկայացնել Թուրքիան արտասահմանի: «Մեր պետութիւնը, կ'ըսէ Թուրք կիպրացի «վարչապետը» պիտի ամրապնդէ իր յարաբերութիւնները, բոլոր մարդկերու մէջ, Թուրքիոյ հետ որ մեր միակ նեցուկն է»:

ՍԻՏԻ ՀԱՄԻՏԻ (Ալժերիա) ջարդին զոհերու թիւը կրկին վոխուած է եւ այս անգամ 428 մեռեալի մասին կը խօսուի: Վերապրող մը կ'ողբայ. «մեր գիւղը գերեզմանի վերածեցին»: Ալժերիոյ կառավարութիւնը համաձայն չէ այս թիւերուն եւ կը յայտարարէ թէ մեռեալներու թիւը 103 է միայն եւ 70 հոգի ալ վիրաւորուած են, «Ֆիկառ»ի յատուկ թղթակիցն ալ 150 մեռեալի մասին կը խօսի: Ո՞վ պործեց այս ջարդը: Գիւղացիները կ'ըսեն թէ անկարելի էր ճանչնալ յարձակողները մութին մէջ, ըստ ոմանց Ժ-Ի-Ա-ին կը պատկանին, բայց ոչինչ յստակ է:

ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ պատճառ են որ փոխադրութեան հանրային միջոցները քաղաքէ քաղաք գործադուլի դիմեն: Յունուար 14-ին, Սթրազպուրկ, Նանսի, Լիոն գործադուլը ամբողջական էր, հանրակառքերու վարորդները կը չարունակեն յարձակումները թիրախ ըլլալ: Շիրաք 12 քաղաքապետ հրաւիրած էր Յունուար 13-ին քննելու համար բրատութեան հարցերը «դժուար» կամ «զգայուն» որակուած

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Յունուար 14-ին, Գարեգին Ա· Հայրապետական իր առաջին այցելութիւնը կը կատարէ Եգիպտոս: Եօթնօրեայ այս այցելութեան ընթացքին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հանդիպումներ կ'ունենայ Գահիրէ եւ Ալեքսանդրիա: Կիրակի, Յունուար 18-ին, կը քարոզէ Գահիրէի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ: Կաթողիկոսը պիտի այցելէ նաեւ պապի Ուղղափառ Մայր Եկեղեցին, ինչպէս նաեւ Յոյն Օրթոտոքս եւ Յոյն Կաթողիկէ պատրիարքներուն, Ազհարի իսլամական համալսարանի տեսուչին:

Գարեգին Ա-ի կ'ընկերանան Արտաշոնանի թեմի առաջնորդը՝ Նաւասարդ Եպիսկոպոս Կճոյեան, Ս· Հռիփսիմէի վանահայր՝ Մովսէս Վրդ· Մովսիսեան (զաւազանակիր) եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կրօնական գործերու խորհուրդի նախագահ՝ Լազար Սուլեան:

Եգիպտոսէն ետք, Յունուար 24-էն Փետրուար 4, Գարեգին Ա· իր անդրանիկ հայրապետական այցելութիւնը կը կատարէ Գերմանիա: Առաջին օրը, Յունուար 24-ին, տեղի կ'ունենայ Քէօլնի առաջնորդանիստ Ս· Սահակ-Մեսրոպ նորակառոյց եկեղեցւոյ օծումի արարողութիւնը, ուր, յաջորդ օրն ալ ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կը մատուցուի առաջին պատարագը: Գարեգին Ա· հանդիպումներ կ'ունենայ Պոնի, Պէրլինի, Ֆրանքֆուրթի եւ հայաչատ այլ քաղաքներու Հայ համայնքներուն հետ: Ի պատիւ Հայրապետին ընդունելութիւններ կը կազմակերպուին Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցիի, Յոյն Ուղղափառ Առաջնորդարանի եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիի Եպիսկոպոսաց ժողովի կողմէ: Էքիւմենիք ծրագրի շրջագայութեան մէջ, նախատեսուած է Քէօլնի Մայր Տաճարին մէջ համատեղ աղօթք կարդինալ Եոախիմ Մայսների հետ: Կաթողիկոսը դասախօսութիւն մը պիտի տայ Հալլէի համալսարանը, նիւթ ունենալով Հայ - գերմանական միջեկեղեցական յարաբերութիւնները:

Նախատեսուած են նաեւ հանդիպումներ պետական անձնաւորութիւններու հետ՝ Հ· Քոհլ եւ Արտաքին նախարար՝ Ք· Քինքէլ:

քաղաքներու մէջ: Քաղաքապետները կը պատկանին բոլոր հոսանքներուն: Խորհրդակցութիւնները չորս ժամ տեւած են եւ պիտի կրկնուին դալ ամիս:

ՉԻՆ ԱՅԼԱՒՈՀԸ Ուէյ ձինկէչինկ չընպունեցաւ ոչ էլիզէի, ոչ ալ Ժոսփէնի կողմէ: Չին ամենածանօթ այլախոհը որ բանտէն ելած է 1997 Նոյեմբեր 16-ին եւ Մթացեալ - Նահանդներ հաստատուած «արդի ժողովրդավարութեան հայրը» կը նկատուի: Չինաստան բաւական ճնշում կը բանեցնէ ներկայիս արեւմուտքի վրայ, որ չուզեր կորնդնել այդքան կարեւոր չուկայ մը: Ձինկէչինկ 18 տարի բանտը մնացած է:

«ԼՈ ԳՐՈՒԱ» օրաթերթը որ հարիւր տարի առաջ մաս կը կազմէր այն թերթերուն որոնք դէմ եղած են Տրէյֆիւսի, այսօր իր մեղայագիրը կը ստորագրէ, ցաւ յայտնելով իր խմբագիրներուն յօդուածներուն համար:

ՀԱՐՒՒՐ ՏԱՐՒ ԱՌԱՋ

(ՊՏՈՒՏՑ ՄԸ ԱՆՑՅԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Իմիջի մէջ ալ շատ խանդավառիչ չէ պատկերը: Իրականութեան մէջ Արեւմտահայ զարթօնքը ծագում առեր էր 1790-ական թուականներու Իմիրէն, որ տընտեսապէս, մշակութապէս (զրոյց, եկեղեցի, հարուստ գաւառարդ, մամուլ, տպարան, մատուռականութիւն եւայլն) շատ աւելի զարգացած մակարդակ ունէր քան Պոլիսը: 1840-ին Ղուկաս Պալըզարեանի «Աբջալոյա Աբարատեան» շաբաթաթերթին հայերէնին Պոլիսը հազիւ սկսած հասնէր 1900-ին, ինչ որ Իմիրի հայութեան մէջքը կոտրեց՝ 1848-ի ահաւոր հրդեհն էր որ մոխիրի վերածեց ամէն ինչ: Առիթ եաք զգուշութիւ ալ չկըրցաւ ոտքի կացնել: Նաեւ շատեր Պոլիս զաղթեցին: Մատթէոս Մամուրեան, Իմիրի զրական կեանքին «Նահապետը», «Մեր Դարավերջիկ Երիտասարդները» խմբագրականի մը մէջ կը զրէ «Մեր եւրիտասարդներուն հիմնական դիծը՝ յոռետեսութիւնն է, աննպատակ եւ անիմաստ զան մը, որ մուտք զործեց մեր մէջ ֆրանսական զարավերջիկ վէպերու ընթերցումէն (Արեւելեան Մամուլ, 1896, էջ 737). Նոյն ժամանակ սակայն Իմիրի մէջ ճիգ կը թափէն բարձրացնելու ժողովուրդին մակարդակը: Արեւելեան Մամուլի մէջ (1897, էջ 201) կը կարդանք «Իմիրի շատ մը երիտասարդական կրթական միութիւններ Մեսրոպեան վարժարանի մէջ ձրի զասախօսութիւններ կուտան արհեստաւորներու: Շարաթը երեք անգամ հայերէնի, ֆրանսերէնի, անգլերէնի, թրքերէնի ու թուաբանութեան զասեր կուտան: Զրի զասագիրք ալ կը բաժնեն»: «Մաղիկ»ի մէջ (1897 էջ 38) Քասիմ կը պնդատի թէ մեր երիտասարդութիւնը կը փճանայ վեներական ախտի զործած աւերին հետեւանքով: «Բիւզանդիոն»ի մէջ (1897 էջ 128) խմբագիրը Բիւզանդ Քէչեան կը զրէ «Հայ ուսանողները Ֆրանսա զրկելէ առաջ պէտք է ընտանիքը կարենայ երկու կարեւոր տկարութիւններու առաջքը առնել – երիտասարդին բարոյական անկումը ու նիւթական կորուստը»: «Մասիս» օրաթերթի խմբագիրը «Հայ Կնոջ Վիճակը Մեր Մէջ» նիւթին երեք խմբագրական կը նուիրէ (1897 թիւ 318, 324, 325) ըսելու թէ հայ կինը տպաւորը մըն է հայ տան մէջ ու «զաղրած է մեզ ներչնչելէ առաջուայ պէս»: «Մասիս»ի նոյն թիւին մէջ ուրիշ աշխատակից մը կը խորհրդածէ հանրային կեանքի մասին ու կ'ըսէ. «Մեր հանրային կեանքը եկեղեցիին ու զպրոցին չուրջ կը զառնայ ու մեզ զրաւեցնողը թաղականի, հոգաբարձուի, զպրոցի եւ ուսուցչի անվերջանալի խնդիրներն են: Բանտ մըն է մեզի համար մեր հանրային կեանքը: Պէտք է որ հոգիզոններ գտնենք մեր մտքին համար ու զեղարուեստին տանք յառուկ իր տեղը: Մեր կեանքի նպատակը հացի կռիւ պիտի ըլլայ ան-վերջ: Ինչ կը վերաբերի մեր զրականութեան՝ ողբմելի վիճակի մէջ է ան»:

Գրական ու զեղարուեստական զիրքերու արտադրութիւնը իր ամէնէն ցած մակարդակին էջած է: 1893-ին չորս զիրք կը տպուի Թուրքիոյ մէջ – Էմմանուէլ Եսայեանի «Մեծաձորի Ներչնչումնք», Գ. Նեռաչապուհի «Գարնան Շողեր, Աչնան Ցօղեր», Տուրէն Որբերեանի «Միչտաւակաց Ծաղիկներ» եւ Զ. Ա. Սէֆէրեանի (Եսեռբպէ) «Նուագք Եւեռբպեայ»: 1894-ին՝ Ա. Ս. Համլաճեանի «Եղերերգութիւններ», Բենիամին Եղիազարեանի «Լուծեալ Սէր» եւ Վերժինէ Գալճեանի «Փունջ»: 1895-ին Կ. Փաշայեանի «Ազկան մը Ցիչատակարանը»: 1896-ին՝ Ա. Կիւլպէնկեանի «Արձագանգ»: Ստեփան Համբարձումեանի «Զեփիւռս»: 1897-ին՝ Բարուեակ Բարսեղեանի «Սրտիս Զայնը» եւ Նշիկ Երկայ «Ժուռհոճապամքեռք» բանաստեղծական վէպը: 150·000-նոց զուարթ մը, 37 վարժարանով եւ 3765 աշակերտութեամբ (Մ. Շամտանճեան, «Ծաղիկ» 1903, էջ 241) վեց տարուան ընթացքին միա՞յն տասներկու զիրք պիտի արտադրէր.. : Անհաւատալի պիտի ըլլար զարթօնք տպրոց ժողովուրդի մը համար՝ եթէ Համիտեան ջարդերը վնասած չըլլային ընկերութեան կառոյցներուն:

Անկարելի է զրական կացութեան ճըշմարիտ արժեւորումը ընել առանց պիտի նայու Պոլսոյ հայութեան հոգեբանական վիճակը տարուան մէջ: Տարի մը օրը օրին զրի առնուած նշմարներ, Պոլսէն, մասամբ բացատրելու զրական հունձքին նօսրութիւնը:

«Փողոցին մէջ կը քալես եւ եթէ ոստիկան մը զաւառացի ըլլալդ կռահէց կը կեցնէ քեզ, վրադ լաւ մը խուզարկելով՝ քսակդ ու ժամացոյցդ առնելէ վերջ՝ բանտ կը խրկէ: Ասպէս ամէն օր հարիւրաւորներ կը ձերբակալուին ու ինչ կ'ըլլան՝ մարդ չզիտէ: Բանտերը լեցուած են Հայերով, ողջ մարդերով լեցուն պարկեր ծովը կը նետուին: (Դրօշակ 1896, թիւ 15, էջ 115).

«Ժամը երկուքին յանկարծ Պաեմլիք կը պաշարուէր Քիւրտերէ, Լազերէ եւ Չերեաններէ: Աւարն ու ջարդը կը սկսէր: Ամէն մէկ տուն յարձակում կը կրէր առնուազն 30 – 40 հոգիէ: Բիրերով, սուրերով եւ ռէվոլվէրներով զինուած՝ աւազակները կը յարձակէին...: Պաեմլիքը թալնելէ եաք կը նետուին եկնի – Մահալէ եւ եկեղեցի – փողոցի վրայ: Կը ջարդեն, կը կողոպտեն եւ կը թալլեն (Դրօշակ 1896, թիւ 23, էջ 185):

«Պոլիս բնաւ ապահովութիւն չկայ: Դրսի խաղալ երեւոյթը բոլորովին խաբուսիկ է: Ոչ սուլթանին փորէն դեռ վախը եւած է, ոչ ալ հասարակութիւնը ինքզինքը վտանգէ զերծ կը կարծէ: Ամէն մարդ, քալած առեն, պզտիկ ազմուկ մը լսածին՝ ամէն բան ձգել փախչելու տրամադրութեան մէջ է: ... Պոլիսը մայրաքաղաքի չէնքչնորհք չունի: Ամէն կողմ ախուվախ, լրտութիւն եւ զաւաճանութիւն: (Դրօշակ, 1897 թիւ 3, էջ 21):

Արեւմտահայերուն, մանաւանդ Իմիրիցիներուն, սիրելի մէկ զրաղումը եղած էր օտար զրականութիւններէ թարգմանութիւն ընել: Շատ մը օգուտներ կը տեսնէին ասոր մէջ – նախ՝ հայերէնը կը յղկուէր ու կը ճոխանար (այս ճիւղին մասնագէտները Իմիրցի Մեսրոպ Նուպարեան 1871-ին Վիքթոր Հիւկոյի Notre-Dame de Paris վէպը թարգմանելու համար ստիպուեցաւ ֆրանսերէնն – հայերէն բառարան մը պատրաստել...) յետոյ՝ ժողովուրդը կը կրթուէր, կը զարգանար ու իր մտային հորիզոնը կ'ընդարձակուէր, ընթերցասիրութիւնը կը քաջալերուէր եւ վիպային սեռը ժողովրդականութիւն կը չահէր: Եւ վերջապէս՝ թէ հասութաբեր զործ էր եւ թէ, հաւանաբար, Հայերուն այն ապաւորութիւնը կուտար թէ համաշխարհային զրողներու հայերէն թարգմանութեամբ մեր մշակոյթի մակարդակն ալ կը բարձրանար...: Սակայն իր «փըրկարար» զերին հետ կար նաեւ հեղնանքն ալ: Յ. Աբփիար, «Արեւելեան Մամուլին» մէջ կը զրէր (1903, թիւ 10) – Այն օրէն (այսինքն 1870-ական թուականներէն, Վ. Օ.) որ Հիւկոյէն, Տիմայէն եւ ոմանթիքներէն խել մը վէպէր թարգմանուեցան ... այն օրէն ի վեր մենք ունեցանք կեղակարծ երիտասարդութիւն մը –bon à rien– որ կարծեցեալ թէ ինք à la franca է ու Հիւկո կարդացած է՝ եկեղեցի չերթալու մէջ որոշ snobisme մը փնտռեցին: Նախ՝ պզտիկ մտաններուն եղունգը երկնցուցին, յետոյ ոտքերնին քաչեցին եկեղեցիէն ուր երթալը «կիւվէրթէով» ճամբորդելու նմանեցաւ: Օրսան չիքութիւնը՝ անատուած ըլլալն էր: Հիմակուանը՝ փողկապ ունենալ՝ որուն գոյները cuisse de nymphe émue (յուզուած յաւերժահարսի զիտա) ըլլալու է:

Բայց այս կալուածին մէջ ալ լճացումը զգալի է: 1892-ին, Աւետիս Համբարձումեան Շէյքսփիրի Venus and Adonis–ը կը թարգմանէր, մինչ կէօթէյի Werther–ը, թարգմանուած Մատթէոս Մամուրեանի կողմէ 1868-ին, Բ. տպագրութեան կ'արժանանար: 1893-ին՝ մէկ թարգմանութիւն – Միքայէլ Մինասեանի «Մաղիկներ անգլիական զրականութեան»: 1894՝ ոչինչ: 1895՝ Մամուրեանի կողմէ Թէոֆիլ Կօթիէի մէկ երկրորդական վէպը: 1896-ին – ժամանոց վէպ մը – Մարիա Քորէլլիի «Իմ Զարմանալի Կինս»: 1897՝ ոչինչ Պոլսոյ մէջ, մինչ Թիֆլիս Տիքընզի «Տէյվիտ Կոպըրֆիլտ»ը, Ալֆոնս Տօտէյի «Ընտիր Պատմուածքներ» (թարգմ. Վ. Փափազեան) եւ կի տը Մօփասանէն՝ «20 Վէպիկներ» (թարգմ. Հ. Առաքելեան) կը թարգմանուին: Աղջէն քառասուն տարիէ ի վեր Իմիրի Տէյէեաններէն, Վիէննայի ու Վենետիկի Մխիթարեաններէն, Պոլսոյ ու Թիֆլիսի մատուռականներէն երթալ-կան հարիւրաւոր զիրքեր, արժէքաւորն ու անարժէքը իրար խառնած թարգմաներ էին (Լամարթին, Շէյքսփիր, Ալեքսանդր Տիւմա, Վոլթէռ, Մոլիէռ, Հիւկո, Շիլլէր, Կէօթէ, Սէրվանթէս, Խօժէն Սիւ, Լամընէ, Պաւռոն, Վիրկիլիոս, Պոսիւէ, Պէրնարտէն տը Սէն Փիէռ, Կոլտսմիթ, Փրէվօ, Ժորժ Սանտ, Քրիլով, Ալֆիէրի, Միւսէ, Շաթօպրիան, Գարլօ Կոլոտոնի, Սըր Ուոլթըր Սքոթ, Էմիլնա Ճանկ, Լորտ Պայրըն, Ռասին, Մանցոնի, Սուիֆթ, Ապպէ Փրէվօ, Տանիէլ Տըֆօ, Օսիանի առասպելները, Ժիւլ Վէռնը, Պոքաչիօ, Ֆէնելըռն, յիշատակելու համար միայն հանրածանօթները) ու ոտզերը հրապարակը, ստեղծելով կատարեալ Բաբելոնի աշտարակ մը ճաշակներու եւ ազդեցութիւններու: Բայց, 1897-էն եաք, թափը յանկարծ կը ջրչի: Գաղափար մը տալու համար թարգմանական հեղեղին մասին զոր սկսան Իմիրի Տէյէեան եղբայրները 1854-ին, իրենց հիմնած տպարանով ու թարգմանական մատենաշարով, 1860-էն մինչեւ 1897, Պոլիս թարգմանուեցան 156 զիրք, Իմիր՝ 101, Մխիթարեան զոյգ Միաբանութիւնները՝ 58 անուն զիրք: Ահա այս «մոլութիւնն» էր որ կը սպառէր իր թափէն 1897-էն եաք, բայց արդէն եւրոպական զրականութեան մեծ հեղինակները թարգմանուած էին – Զոլտէռ, Մոլիառն, Տօտէ, Զոլա, Պուրժէ, Կոնդուռները, Թուրկենեվ, Տոսթոյեվսքի, Թոլսթոյ, Իպսըն, Հաուբթման, Ճոն Քից, Հայնէ, Կէօթէ, Միլթըն, Պայրըն եւայլն: Այսօր, հարիւր տարուան հեռանկարէն նայելով, հաշուեզիրը զրական կրնանք սեպել որովհետեւ մեր վէպին զարգացման մէջ եւրոպական այս նախատոհմանիքի հեղինակներու աշխարհն ու թեքնիքը շատ մեծ դեր խաղցան: Մեր սկզբնական չրջանի վիպասաններէն մեծ մասը՝ Արմենակ Հայկունի, Ցովհաննէս Հիսարեան, Վարդան Փաշա, Խաչատուր Միսաքեան, Մեսրոպ Թաղիադեանց, Մատթէոս Մամուրեան մինչեւ Ծերենց ու նոյնիսկ Սրբուհի Տիւսաբ՝ այդ նախառոմանթիքներու արուեստէն ու մանաւանդ անոնց վէպի բարոյական կլիմայէն ազդուած են:

Թարգմանելու այս կիրքը Արեւմտահայերու իրենց լեզուին հետ սիրահարութեան մէկ երեսն է միայն, միւսը ըլլալով լրագրութիւնը: Լեզուն էր որ իր մէջ կը պահէր ու սերունդէ սերունդ կը փոխանցէր, ու նոյնիսկ կը փոխաբերէր իրենց կենսական քանի մը պահանջները – հոգեւ աւանդութիւն, արմատ եւ ինքնութիւն, մարդկային մտերմութիւն եւ ապահովութիւն, զպրոցներու վայելք եւ արուեստի սպրում: Ճակատագրի խաղով մը սակայն, լեզուական այս ձիրքը պատճառ եղաւ նաեւ օտար լեզուներ զիւրաւ սորվելու եւ որդեգրելու, յաճախ հայրենի տեղ: Այսօր խակ, շատ անգամ մեր զիւրին այլասերումը զինն է որ կը վճռենք մեր լեզուական տապանդին համար: Ինչ որ սակայն ոչինչ կրնայ փոխարինել կամ զոհացնել քաղաքային հայութեան համար՝ այդ ալ Պատմութեան զղացումն է, ժամանակի մէջ ապրելու եւ աւելու ապահովութիւնը որ հայրենի հողը կուտայ զաւառացիին: Արեւմտահայութիւնը պատմական զղայարանք չունի եւ կրնանք նոյնիսկ խորհիլ թէ Արեւմտահայ զրականութիւնը պատմութիւն չի կրնար ունենալ, այլ չատ չատ՝ զրական ու վիպական կերպարանքի տակ պահել իր անցեալը: Յակոբ Օշականի «Համապատկերը» միակ կաղապարը կը թուի ըլլալ որուն մէջ մեր զրական կեանքը կրնայ արձանագրուիլ ու աւել: Այս լոյսին տակ, լեզուին ընոյթն ու պաշտօնը նոր նկարագիր կ'առնեն: Մարդ այն ապաւորութիւնը կ'ունենայ թէ հայերէնը չէ զործածուած պաղաւար ու ապրում կաղապարելու եւ փոխանցելու ժամանակի ընթացքին, այլ պարզապէս անցնող վայրկեանը բռնելու, զոյութենական պահը յաւերժացնելու համար: Ու նաեւ՝ փախելու իրականութենէն եւ ապաստանելու երազանքին, երեւակայութեան եւ իտէալին մէջ: Կարծէք ժամանակէն դուրս, տարանջատուած ամէնքէ մէկ ժամանակի մեծախօսութիւններու եւ մեծ խոստովանութիւններու պատգարակ մը եղած է մեր զրականութիւնը: Մեր մէջ սերունդէ սերունդ զխաւորապարզ լեզուն է որ կը փոխանցուի, որ կապ կը ստեղծէ, աւելի քան զաղափարները կամ նուաճումները: Այնպէս որ ան է որ կ'ապրի, կը փոխուի, կը բարելաւուի՝ փոխանակ մտքին աշխարհին: Կը նմանի հոյակապ տաճարի որ պատապարոուած է յաւիտեան կիսաւարտ մնալու որովհետեւ քարերը տեւական կը տաչուին, կը յղկուին վարպետ որմնադիրներու կողմէ: Մեր զրականութեան մէջը ներքին ազդեցութիւններ շատ չեն բանիր որովհետեւ ամէն զրագիտի հետ իր գործը կը սկսի եւ երբ իր ձայնը կը լռէ – բայց լեզուն կը շարունակէ: Եղիան, Ինտրան, Սիամանթոն, Թէքէեանը, Սաթիկեանը միտք կուգան: Այսպէս է որ լեզուին վրայ զրուած է հսկայ պատասխանատուութիւնը՝ ազգին յիշողութիւնն ու եկեղեցին, կամ աւելի ճիշդը՝ հաւատքի զղացումը իր հետ միասին տանելու ժամանակի ճամբաներէն, ու եթէ մէկը տկարանայ՝ միւսներն ալ կը կքին: Եւ հայկականութիւն ու հայերէն լեզու կը նոյնանան, կը զառնան մեր հաւաքական եւ անձնական ինքնութիւն, նոյն առեն: Այս է պատճառը որ Հայաստանցիք պիտի չհասկնան մոլեռանդ յամառութիւնը որով մենք կ'նպդիմանանք լեզուին ուղղագրութիւնը փոխելու կամ օտարը բառերը փոխ առնելու ամէն ճիզի: Կարելի է ըսել թէ Արեւմտահայ ինքնութեան չատ աւելի մտային, նոյնիսկ զգայարանային կառոյց է քան կենցաղային կամ սերնդային, այդ ինքնութեան A.D.N.ը իր լեզուին մէջ կը պտնուի, այնպէս ինչպէս որ ան զայն ժառանգած է իր անծանօթ անցեալէն, իր զոյզ օտարամուտ տարբերով:

Ետ գալով թարգմանութեան հարցին, նշելի է որ նոյն թուականներուն, 1850-էն 1895, Թիֆլիսի տպարաններէն լոյս տեսան միայն 49 զիրք (Արեւելահայերու մօտ թարգմանութիւնը ուշ սկսաւ, առաջին նշանակալից զիրքը ըլլալով Գէորգ Բարխուդարեանի թարգմանութիւնը Լեւինկի «Նաթան Իմաստուն»ը հատորին, 1878-ին, եւ 1880-ին՝ Կէօթէի «Ֆաուստ»ին): Պատճառներէն մին այն է որ Արեւելահայոց մօտ լեզուն կեանքի կատուին մէջ հիւսուած է, մաս կը կազմէ զործիքներուն որոնք կը ծառայեն կեանքը խարսխելու, չարունակելու, փոխանցելու եւ վայելելու: Ինչպէս Աբչակ Զօպանեան իր «Ռուսահայեր ու Թրքահայեր» յօդուածին մէջ կ'ըսէ «Մինչեւ 19-րդ դարու վերջը, Ռուսահայ զրականութիւնը ծայրէ ծայր հրապարակագրութիւն է: Աղուեանէն Նազարեան, Մուրացան ու Լէօ, իրենց նպատակը ժողովուրդը զաստիարակել է: Բանասեղծները, Շահազիզէն Գամառ – Քաթիպա ու Ծատուրեան՝ տաղաչափող հրապարակագիրներ են: Վիպասան, խմբագիր, բանաստեղծ ու թատերակ՝ իրար կը նմանին, թերութիւնները կը ձաղկեն, ժողովուրդին ուղղութիւն կը քարոզեն: ... Սակայն Թրքահայ զրականութեան ձրգտումը գեղեցկագիտութիւն է» (Անահիտ, 1899, էջ 317): Զօպանեան կը չարունակէ – «Ռուսահայերը սկիզբէն ազգային դէմն ունեցած են ... Թրքահայ զրագէտները սկիզբը եւրոպականացած Հայեր են, Բագրատունի, Հիւրմիւզ, Պէշիկթաչլեան, Նարպէյ, Հէքիմեան ... Ալիշան առաջին հայ զրագէտն է: Պոլսեցի զրագէտները ընդհանրապէս հայերէն լեզուով զրող Եւրոպացիներ եղած են»:

Զրական կեանքը քանի մը սիրտ կ'ուռեցնող որոնք շատ քիչ անգամ միասին կ'աչխատին: Կարեւորութեան կարգով՝ զրական անձրդեաը, զրագիտը, հանրութիւնը, քննադատը, արտաքին աշխարհը: Իւրաքանչիւրը իր պաշտօնը ունի անչուչա – զրական տարածութիւնը ցանցն է, ոստայնն է զաղափարներու եւ զգայումներու որուն մէջ մեր հայկական ինքնութիւնը կ'արտայայտէ ինքզինքը, զրադիտին պաշտօնը ճշմարտութեան մասին իր զոյնութիւնը, եւ ողջ ըլլալու իր խանդավառութիւնը, յուսահատութիւնն բառի, նախադասութեան, տպուած էջի ու պայքարի վերածել է: Հոն կը հատնի իր պաշտօնը: Հանրութիւնը՝ անորոշ եւ անծանօթ հասցէներն են անձերու որոնք շատ աւելի կարեւոր բնելիքներ ունին քան սպասել զրան հետեւ թղթատարի հարուածին: Քննադատը նոյնքան անանձնական կան կակն է որ կը ջանայ հասկացողութեան կլիմայ ստեղծել զրագէտին ու իր տպուած էջին միջեւ, զրուած էջին ու հանրութեան միջեւ, եւ զրագէտին ու հանրութեան միջեւ: Եւ վերջապէս, արտաքին աշխարհը՝ որ ազդեցութիւններու,

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՑԻ կրթական վարչութեան որոշումով, երկրորդարանի երրորդ դասարաններու պատմութեան դասագիրքերէն մէկուն մէջ տեղ գտած է 1915–ի Հայկական ցեղասպանութիւնը: Ուրուկուայ առաջին երկիրը եղած էր որ 1965–ի Հոկտեմբերեան որոշումով ճանչցած էր Հայոց ցեղասպանութիւնը: Դասագիրքին հեղինակներն են Սարա Ապատիէ, Հէրմինիա Ֆէօ, Մարիա Կալէանա եւ Մարի Սանտրին: Հայկական հարցի նիւթը պատրաստած է Անահիտ Պալեան – Զեքմեան:

***

ԵՐՈՒՍԱղԷՄի Սրբոց Յակոբեանց Մայր տաճարին մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, ոգեկոչուած է Նորայր Աբգ. Պողարեանի յիշատակը անոր մահուան տարելիցին առթիւ: Քարոզած է Շնորհք Տ. Վրդ. Գասպարեան որ անդրադարձած է Նորայր Աբգ.ի առեղծագործ եւ արդիւնաշատ կեանքին եւ հոգեւոր ու կրթական գործունէութեան: Արարողութեան աւարտին այց մը տրուած է անոր շիրիմին, ապա Մխիթարեան Միւնքը հատուցած է ժառանգաւորաց սրահը ուր եւս ոգեկոչուած է Նորայր Աբգ.ի յիշատակը: Հուսկ՝ գլխաւորութեամբ Թորգոմ պատրիարքի Միաբանութիւնը սեղանատուն անցած է ուր հոգեճաշ մը տրուած է եւ միաբանները անձնական զրուցատրութեան ատեն Նորայր Աբգ.ի յիշատակը:

***

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Տուտեան Մշակոյթի Տան պրազարանին սրահը Նոյեմբեր 28–ին տեղի ունեցած է «Արարատ» հրատարակչատան աշխատանքներու ներկայացումը: Հայ մշակոյթի հարցերու ներկայացուցիչ Սէթին Մակոնեան բացումը կատարելով խօսած է երախտաւորներու բերած նպաստին մասին համաշխարհային մշակոյթին: Ապա, անդրադարձած է ռումանահայ կարգ մը ծանօթ գրողներու կեանքին եւ ստեղծագործութեան, Խօսք առած է «Արարատ» հրատարակչատան անօրէն՝ Շթէֆան Յակոբեան որ ներկայացուցած է տպագրատան կողմէ իր գոյութեան երեք տարիներու ընթացքին լոյս տեսած ռումանահայ գրողներու եւ անոնց գործերուն լրիւ ցանկը (շուրջ 25 գիրք): Շեշտած է ընթերցողներու կողմէ մեծ ընդունելութիւն գտած հատորներու, անուններն, ինչպէս Պոկտան Քրուչի «Հայ դէմքեր Ռումանիոյ մէջ», Նիքոլայեւ Կազտովիչի «Թրանսիլվանիոյ Հայերու պատմութիւն»ը, Նատիա Թորսանճեանի եւ Անահիտ Կարապետեանի» Հայ – ռումաններէն բառարան»ը եւայլն: Ելոյթ ունեցած են գրող Պոկտան Քրուչ, Նիքոլայեւ Կազտովիչ եւ բանաստեղծուհի Անայիս Ներսէսեան:

***

ԵՐՈՒՍԱղԷՄի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան ջանքերով սկսած է լոյս տեսնել նոր պարբերաթերթ մը «Կանթեղ» որու նպատակն է թարմացնել եւ զօրացնել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան աւանդները եւ հաւատալիքները հայ հաւատացեալին հոգւոյն մէջ:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ա.

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԸ Ի՛ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՒՆ

Տրէյֆիւսի հարցին եւ Զոլայի «Կ'ամբաստանե՛մ...»ին հարիւրամեակին առթիւ «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը Յունուար 8 – 14–ի թիւին մէջ լայն տեղ տուած է ներկայ աշխարհին ամբաստանելի պարագաներուն, միշտ «Կ'ամբաստանե՛մ...» ընդհանուր խորագիրով: Այդ պարագաներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն մանուկներու շահագործումի զանազան ձեւերը որոնց առաջին պատասխանատուն եթէ անոնց ապրած չրջապատին թշուառութիւնն է, մեծ է նաեւ բարեկեցիկ ու «քաղաքակիրթ» երկիրներու մեղսակցութիւնը:

Այս նիւթին մասին ուշադրաւ երկու յօդուածներէ առաջինը առնուած է իտալական մամուլէն. «Գուրիէոէ տէլա սերա»յի մէջ Ռ. Օրիծիօ կը գրէ հնդիկ եւ բախաներու տաժանագին աշխատանքին մասին, արեւմտեան հանրածանօթ ձեռնարկութիւններու հաշուին:

Այդ երախաները ժամական 50 սանթիմի փոխարէն կաշիէ գնդակներ կը կարեն Հնդկաստանի թիթեղաւաններուն անկիւնները: Այդ գնդակները որպէս նուէր կը տրուին «Նէսլէ» մակնիշով չոքոլաներու եւ պիսքիւիներու հետ: Անոր պատասխանատուները կ'ըսեն թէ իրենք յանձնառութեան նամակ ունին իրենց հայթայթիչներէն թէ այդ գնդակները մանուկներու աչխատանքով պատրաստուած չեն: Նոյնիսկ Դեկտեմբերի վերջը Իտալիոյ «Նէսլէ»ն ներքին հարցաքննութեան մը հրահանգած է այս մասին:

Այսուհանդերձ, լրագրողը կը պնդէ որ կաշիէ գնդակի իտալացի ներածողները միշտ նոյն կեցուածքը կ'ունենան: Արդէն արտադրութեան վայրէն մինչեւ սպառումի օղակը երկարող բարդ շղթային մէջ միշտ հնդիկ կամ փաքիստանցի մը կը գտնուի որ պատրաստ է երաշխաւորելու թէ ապրանքին մէջ մանկական աչխատանք չկայ: Այդ ապահովութիւնը տուող պիտակներ ալ կը վակցուին ֆութպոլի համաշխարհային բաժակի յառաջիկայ խաղերուն ծախուելիք գնդակներուն վրայ: Սակայն կը բաւէ երթալ ժալանտարի խրճիթներու թաղը, տեսնելու համար լեռնակուտակ գնդակները 1998–ի խաղերուն պաշտօնական լոկոյով, որոնք պիտի կարուին անչափահասներու կողմէ, շատ անբաւարար վճարումներու փոխարէն:

Կան ուրիշ պարագաներ ալ. չուէտական հեռատեսիլը Ծնունդէն չաբաթ մը առաջ վաւերագրական տեսագրութիւն մը հեռարձակած է, կահ – կարասիի «Իքէա» հաստատութեան կողմէ Փիլիպպէններու կամ Վիեթնամի երախաներուն ձեռային աչխատանքին չհատգործումին մասին: Հոս եւս պատասխանատուները ըսած են թէ իրենք իրենց հայթայթիչներէն երաշխիք ունին մանուկներու չհատգործման դէմ միջազգային չափանիշները յարգելու մասին: Նոյնիսկ «Իքէա»ն խզած է կապերը այդ երկիրներու որոշ դործատարներու հետ:

«Նէսլէ»ն եւ «Իքէա»ն ծանօթ հաստատութիւններ են ու իրենց գործունէութիւնը դիւրութեամբ հանրութեան ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ: Մինչդեռ ի՞նչ պէտք է ընել այն մանուկներուն համար որոնք անմարդկային պայմաններու մէջ գրասենեակի առարկաները, մետաղեայ իրեր կը պատրաստեն Հնդկաստանի մէկ անկիւնը: Առանց մակնիշի, աժան նոց ապրանքներ են առոնք: Երախաները փուռէն իրենց ձեռքով կը հանեն երկաթէ կտորներ զանոնք անմիջապէս մամուլին տակ նետելու համար: Ձեռքով այդ երկաթները կը նետեն ասիտի գոյլերուն մէջ, վերջին փայլը տալու համար: Անոնց գործատէրը կ'ըսէ որ ամէնէն փոքրը 15 տարեկան է, մինչդեռ իրականութեան մէջ ամանք 10 տարեկանէն ալ վար են: Իսկ արեւմուտքի մէջ այդ տեսակի ապրանքներ ծախողներ միշտ նոյն պատասխանը ունին ամէն կասկածի. «մեր գործատարները խիստ հակակշիռ ունին կատարուած ձեռային աչխատանքին վրայ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԸ·

ծանօթ ես, [illegible] գործակցութիւններու եւ չափանիշներու մոթէօրն է:

Արեւմտահայ գրականութիւնը այս բոլորէն ալ անունդ առած է իր հարիւր տարեան կարճ գոյութեան ընթացքին: Սակայն հասած 1897 թուականին, քննադատին ու քննադատութեան ձայնը կորսուա՞ծ են լրագրութեան եւ գրախօսութեան ազմուկին մէջ թէ բնաւ չկային անոնք: Լարիսա Մնացականեան, իր «Արեւմտահայ Քննադատական Մտքի Պատմութիւնից» (Երեւան 1982) հատորը հիմնած է այն սկզբունքին վրայ թէ ով որ գրական կեանքի ու երկերու մասին չխտակ, հետեւողական վերլուծումներ գրած է կը դառնայ «քննադատ»: Մեկի կը թուի թէ աւելի պահանջկոտ ըլլալու է: Քննադատին համապարփակ ու խոր համաւութիւնը իր ազգային գրականութեան, չրջանի կարեւոր ազդեցութիւններու, անշահախնդիր բայց համակրանքով լի կեցուածքը իր ժամանակի գրագէտներու եւ մտաւորական հոսանքներու հանդէպ անհրաժեշտ են: Նոյնքան կարեւոր՝ ան է որ մշակոյթի հիմնական հարցերը ու գրականութեան տեսութիւնը կը մտածէ, հանրութիւնը կը նախատրամադրէ գիրքերու եւ գրագիտներու հանդէպ, արժէքներու համակարգը կը բանաձեւէ, մարդոց միտքերը կը խթանէ (օրինակ, «Մասիս»ի 1900–ի թիւ 49–ի մէջ Արտաշէս Յարութիւնեանին հարցարանը ուղղուած գրագէտներու ու քննադատներուն) եւայլն: Քննադատի այս սահմանումին ամէնէն շատ Արտաշէս Յարութիւնեանն է որ կը մօտենայ: Պոլսահայերուն կը պակսի նաեւ յղացքը «զուտ գրագէտ»ին, այսինքն մարդը որ իր կոչիմնը կ'իրականացնէ միայն գրեւած լեզուի չնորհիւ, գրագէտ ըլլալ՝ որպէս ճակատագիր (մեր օրերուն աւտոպիտի ըսէինք «արհեստագիտութիւն»): Պիտի ապահնք Արեւմտահայ երրորդ սերունդին՝ օրինակ Զարեան, Օշական, Թէքեան, Վարուժան, որ անոր տիպարը ձեւ առնէ: Զկայ նաեւ «մտաւորական»ի տարպին գիտակցութիւնը որ Փարիզի մէջ կ'ուրուագծուէր Տրէյֆիւսի affaire–ին առթիւ: Սակայն այդ թուականներուն ունինք մեր գրականութեան մէջ գոյ է արդէն առաջին վաւերական մտաւորականը՝ Արփիար Արփիարեանը – բայց ինքը չի գիտեր ատիկա: Հաւանաբար մտաւորականի մօտաւոր օրինակները եղած են Սեփան Ոսկանեանը, Մատթէոս Մամուրեանը, Ռէթէոս Պէրպէրեանը, Գրիգոր Օտեանը, Արեւելահայոց մէջ Պաշատուր Աբովեանի եւ Միքայէլ Նալպանեանի անուններն կուգան մեր մտքին:

(Շար· 3)

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ա·

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԸ Ի՛ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՒՆ

Տրէյֆիւսի հարցին եւ Զոլայի «Կ'ամբաստանե՛մ...»ին հարիւրամեակին առթիւ «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթը Յունուար 8 – 14–ի թիւին մէջ լայն տեղ տուած է ներկայ աշխարհին ամբաստանելի պարագաներուն, միշտ «Կ'ամբաստանե՛մ...» ընդհանուր խորագիրով: Այդ պարագաներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն մանուկներու շահագործումի զանազան ձեւերը որոնց առաջին պատասխանատուն եթէ անոնց ապրած չրջապատին թշուառութիւնն է, մեծ է նաեւ բարեկեցիկ ու «քաղաքակիրթ» երկիրներու մեղսակցութիւնը:

Այս նիւթին մասին ուշադրաւ երկու յօդուածներէ առաջինը առնուած է իտալական մամուլէն. «Գուրիէոէ տէլա սերա»յի մէջ Ռ. Օրիծիօ կը գրէ հնդիկ եւ բախաներու տաժանագին աշխատանքին մասին, արեւմտեան հանրածանօթ ձեռնարկութիւններու հաշուին:

Այդ երախաները ժամական 50 սանթիմի փոխարէն կաշիէ գնդակներ կը կարեն Հնդկաստանի թիթեղաւաններուն անկիւնները: Այդ գնդակները որպէս նուէր կը տրուին «Նէսլէ» մակնիշով չոքոլաներու եւ պիսքիւիներու հետ: Անոր պատասխանատուները կ'ըսեն թէ իրենք յանձնառութեան նամակ ունին իրենց հայթայթիչներէն թէ այդ գնդակները մանուկներու աչխատանքով պատրաստուած չեն: Նոյնիսկ Դեկտեմբերի վերջը Իտալիոյ «Նէսլէ»ն ներքին հարցաքննութեան մը հրահանգած է այս մասին:

Այսուհանդերձ, լրագրողը կը պնդէ որ կաշիէ գնդակի իտալացի ներածողները միշտ նոյն կեցուածքը կ'ունենան: Արդէն արտադրութեան վայրէն մինչեւ սպառումի օղակը երկարող բարդ շղթային մէջ միշտ հնդիկ կամ փաքիստանցի մը կը գտնուի որ պատրաստ է երաշխաւորելու թէ ապրանքին մէջ մանկական աչխատանք չկայ: Այդ ապահովութիւնը տուող պիտակներ ալ կը վակցուին ֆութպոլի համաշխարհային բաժակի յառաջիկայ խաղերուն ծախուելիք գնդակներուն վրայ: Սակայն կը բաւէ երթալ ժալանտարի խրճիթներու թաղը, տեսնելու համար լեռնակուտակ գնդակները 1998–ի խաղերուն պաշտօնական լոկոյով, որոնք պիտի կարուին անչափահասներու կողմէ, շատ անբաւարար վճարումներու փոխարէն:

Կան ուրիշ պարագաներ ալ. չուէտական հեռատեսիլը Ծնունդէն չաբաթ մը առաջ վաւերագրական տեսագրութիւն մը հեռարձակած է, կահ – կարասիի «Իքէա» հաստատութեան կողմէ Փիլիպպէններու կամ Վիեթնամի երախաներուն ձեռային աչխատանքին չհատգործումին մասին: Հոս եւս պատասխանատուները ըսած են թէ իրենք իրենց հայթայթիչներէն երաշխիք ունին մանուկներու չհատգործման դէմ միջազգային չափանիշները յարգելու մասին: Նոյնիսկ «Իքէա»ն խզած է կապերը այդ երկիրներու որոշ գործատարներու հետ:

«Նէսլէ»ն եւ «Իքէա»ն ծանօթ հաստատութիւններ են ու իրենց գործունէութիւնը դիւրութեամբ հանրութեան ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ: Մինչդեռ ի՞նչ պէտք է ընել այն մանուկներուն համար որոնք անմարդկային պայմաններու մէջ գրասենեակի առարկաները, մետաղեայ իրեր կը պատրաստեն Հնդկաստանի մէկ անկիւնը: Առանց մակնիշի, աժան նոց ապրանքներ են առոնք: Երախաները փուռէն իրենց ձեռքով կը հանեն երկաթէ կտորներ զանոնք անմիջապէս մամուլին տակ նետելու համար: Ձեռքով այդ երկաթները կը նետեն ասիտի գոյլերուն մէջ, վերջին փայլը տալու համար: Անոնց գործատէրը կ'ըսէ որ ամէնէն փոքրը 15 տարեկան է, մինչդեռ իրականութեան մէջ ամանք 10 տարեկանէն ալ վար են: Իսկ արեւմուտքի մէջ այդ տեսակի ապրանքներ ծախողներ միշտ նոյն պատասխանը ունին ամէն կասկածի. «մեր գործատարները խիստ հակակշիռ ունին կատարուած ձեռային աչխատանքին վրայ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԸ·

– Ախ՛ոթի ես, [illegible] դուրս չելլեր, ասկէ զատ [illegible] լայ գուն անունդ, գաղտուկ կը պահենք, անոր համար վատահ եղիր ... մեր միտքը [illegible] ուրիշ է:

– Կը հասկնամ, պատասխանեց Սուրբիկ նրբօրէն:

Արդարեւ սպասուհին արդէն իսկ կը[illegible]ահած էր այս մանրակրկիտ հարցուփորձին չարժառիթը: Գիտէր թէ ինչե՛ր խօսուելը էին Տիկին Շաղիկի մասին, դիտէր նաեւ թէ որո՞նք եղած էին պատճառը զայթակղութեան երեւան ելլելուն: Հիմա փոխադարձ վրէժխնդրութիւնն էր որ կը պատրաստուէր ու դինքն ալ կ'ուզէին գործիք ընել: Այս դերը խաղալու պատրաստակամութիւնը չէր որ կը պակսէր իր քով, քանի որ ինքն ալ իր պզտիկ վրէժը ունէր եւ կ'ուզէր գոհացում տալ անոր, միայն թէ հետեւանքներէն կը վախնար: Այդ հարուստները կրնային ջուրին երեսը ելլել, մինչդեռ իրեն պէս աղքատ սպասուհի մը անոնց դէմ պայքարելով, կրնար դլխին անակնկալ փորձանքներ բերել:

Տիկին Շաղիկ նչմարեց Սուրբիկի վարանումները եւ սիրտ տալու համար անոր լսաւ.

– Դուն մեզի հետ եղիր՝ նայէ՛ ի՛նչ օգուտներ կը քաղես, մենք քեզի պարապը չենք հաներ:

– Գիտեմ, հանըմ, գիտեմ, բայց եթէ պիս եառքը օրթան ձգէք, ի՞նչ կ'ըլլայ վիճակս, Մարզար էֆէնտի անանկ մարդ մըն է որ ամէն գէչութիւն կրնայ ընել... ես անոր հետ գլուխ կրնա՞մ ելլել:

– Ձանըմ դուն ալ, խեղճը ի՞նչ կրնայ ընել քեզի.

– Ես ի՞նչ գիտնամ, էֆէնտիս խօսք մը ընելուն պէս ես հացէս կ'ըլլամ:

– Եթէ ատանկ բան մը ըլլայ նէ՝ հոս տեղը պատրաստ է ... կ'ուզես նէ՝ ըլլան ալ մի սպասեր, այսօրուընէ եկո՛ւր...

Այս ապահովութիւնը արդարեւ սրտապնդեց սպասուհին:

– Դուք այսպէս խօսք տալերնէդ առքը ա՛լ սիրտս հանդարտ է, յայտարարեց:

– Հիմա դառնանք մեր գործին, ըսաւ Շաղիկ: Այսպէս բոլոր գիտցածներդ մէկիկ մէկիկ պիտի պատմես մեր էֆէնտիին:

– Ինչ որ ձեզի ըսի՝ պատրաստ եմ անոր ալ կրկնելու, արդէն իմ խօսքերուս մէջը սուտ չկայ, ես ուրիշ սպասուհիներու պէս չեմ:

– Գիտեմ այդպէս ըլլալը, միայն թէ ատիկա, բաւական չէ...

– Ուրիշ ի՛նչ կ'ուզէր որ ընեմ:

– Ինծի պատմածներուդ մէջը կարեւոր բան մը չկայ: Ես կ'ուզեմ որ խնդիրը ուրիշ կերպով պատմես Պօղոս էֆէնտիին:

– Շաղիկ հանըմ, միտքդ չեմ հասկնար կոր:

– Կեցիր բացատրեմ: Միհրանիկ էֆէնտիին ու Սաթենին յարաբերութիւններուն մասին որոշ բաներ ըսելու ես:

– Ի՞նչ բան...

– Օրքնակի համար իբր թէ, օր մը, առանձին գտնուած ատեննին բան մը փընտռելու համար իրենց սենեակին դուռը կը բանաս եւ կը տեսնես որ Միհրան էֆէնտի հանըմիդ ճիտը կը համբուրէ կոր, ուրիշ օր մըն ալ վրայ կը հասնիս ճիշդ այդ միջոցին ուր Տիկին Սաթեն Միհրանիկի ծունկին վրայ նստած էր...

– Բայց, Շաղիկ հանըմ, անանկ բան չէ եղած նէ...

– Ձանըմ, զաղմանալի բան, քիչ մըն ալ քովէդ կ'աւելցնես:

– Սո՞ւտ խօսիմ:

– Սուտի ի՛նչ կայ, ինչէ՞ն պիտես որ ատանկ բաները չեն ըրած ... ի՛նչ պարզամիտ աղջիկ ես, դիւզացի ըլլալդ յայտնի ըլլիր, մարդ ամէն բան աչքովը չի տեսնար, երբեմն ալ մտքովը կը գուշակէ ... կրնա՞ս երդում ընել, որ ըսածները չեն ըրած:

– Չէ՛, ինչպէս կրնամ չգիտցած բանիս համար երդում ընել:

– Անանկ է նէ՛ երկար մի ըներ, ես ինչ կ'ըսեմ կոր նէ մտիկ ըրէ՛ ... հիմա ատանկ կը պատմես Պօղոս էֆէնտիին:

– Սեպէ՛ որ պատմեցինք, յետո՞յ...

– Յետոյ, ուրիշ սիրահարներու խօսքը ըրիր, Սահակ աղբօրմէն լսած ես եղեր:

– Այո՛, Սահակ աղբարը կ'ըսէր որ հանըմը անպատճառ բան մը ունենալու է որ չարաթը քանի մը անգամ բերա կ'երթայ:

Ատանկ անորոշ խօսք չըլլար, դուն Պօղոս էֆէնտիին կ'ըսես որ Սահակ աղբարը, օր մը դիպուածով տեսեր է որ Տիկին Սաթեն Խոսրով էֆէնտիին հետ Պոն Մարչէի դէմը գտնուող փաստաճիին խանութը մտեր ու երկար ատեն հոն մնացեր են...

– Խոսրով էֆէնտին ո՞վ է, հարցուց Սուրբիկ զարմացած:

– Ձանըմ, ո՛վ պիտի ըլլայ Քանասարեան Խոսրով էֆէնտին, Տիկին Սաթենի հին սիրահարը:

– Այդ անունը բնաւ չէի լսած:

– Հարկաւ լսած պիտի չըլլաս, աղջիկ[illegible]ութեան սիրահարներէն է...

– Մեղա՛յ, ինչեր կը լսեմ կոր:

– Ինչ որ է, ըսածներս աղէկ միտքդ պահեցի՞ր չելլես սխալ խօսք մը ընես:

– Այո՛, բայց Սահակ աղբարը ատանկ բաներ չէ ըսած ինծի:

– Ձանըմ, ո՛վ որի, երթալու Սահակ աղբարը փնտռելու հարցաքննելու չեն ա՛, դուն քու գործդ նայէ՛:

– Աշխ հանըմ, կը վախնամ որ այդ գործէն պէլա մը գայ գլխուս:

– Տղայ մի ըլլար, քա աղջիկ, պէլայի մէլայի բան չի կայ ... այս գործէն քեզի պոլ պոլ փարա պիտի գայ, ըլլալիքը ատ է:

– Այս իրիկուն եթէ ըսածիս պէս Պօղոս էֆէնտին պատմես, ոսկի մը ինէ գիտցիր, էֆէնտիէն առնելիքդ ալ գատ:

Այս հեռապատկերը ցրուեց սպասուհիին բոլոր վարանումները:

– Իրիկունը գործս լմնցնելուս պէս կուգամ, ըսաւ:

– Ըսածներս աղէկ միտքդ պահէ՛:

– Մէկիկ մէկիկ միտքս են, հաստատեց Սուրբիկ եւ կրկին խոստանալով հաւատարմաբար կատարել ստացած հրահանգները, մեկնեցաւ Տիկին Շաղիկի քովէն:

Պօղոս էֆէնտի իրիկունը երբ վերադարձաւ, առաջին գործը եղաւ կնոջը հարցընել.

– Սուրբիկին լուր ղրկեցի՞ր:

– Ղրկեցի, պատասխանեց Շաղիկ, գործը լմնցնելէն եառքը պիտի գայ եղեր:

– Դուն դինքը մէկ մը չտեսա՞ր:

(Շար· 84)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լօրադ Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մեծատուրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Յունուար 18–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօր եւ մօր՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԵՒ ԳԱԹՐԻՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ–Ի

յիշատակին։

Ի պիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

«Սուրբ Կարապետ» ամսկն առթիւ (Յունուար 14) Գուլումեան ընտանիքը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու–տայ Կիրակի, Յունուար 18, առաւօտեան ժամը 11–ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսա–ւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրմէ յաւէտ լքած–նուած սիրեցեալներուն՝ յանձինս իրենց հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան քառասնամեակին առթիւ (1957 (Սեպտեմբեր 13)

իրենց եղբօր՝

ԿԱՐՊԻՍ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ (1996 Փետրուար 17)

եւ իրենց մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ–Ի

մահուան վեցամսեակին առթիւ (1997, Յուլիս 8)։

Ի պիտութիւն հանդուցեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնն ու փարիզեան իր մասնաճիւղերը ձեզ կը հրաւիրեն «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ուան,

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 14·30–ին

CENTRE VALEYRE — 24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիրը պատրաստուած Կապոյտ Խաչի պզտրացնե–րու աշակերտներուն կողմէ, «Պէրլէնկօ» Թատրոն, Կաղանդ Պապա, պիւֆէ։

Կաղանդ Պապան կը սպասէ բոլոր երախաներուն։

MARSEILLE

EXPOSITION
Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »
Peintures - Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

14 FEVRIER 1998

RETENEZ CETTE DATE

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «*Astrig*» (Arnouville — Gonesse — Sarcelles — Villiers-le-Bel) organise son *BAL ANNUEL* dans la salle «*Charles Aznavour*» à Arnouville

Animation : ADISS HARMANDIAN.

DINER ANNUEL

des

AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Au profit de leurs Etudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur: Monsieur Christian MAKARIAN

Samedi 24 Janvier à 20 heures, au Yan's Club

5, avenue Reille, 75014 PARIS

— Tirage de la tombola au cours du dîner. —

Tél. : 01. 47. 81. 28. 66

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones

NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

PREMIERE RETROSPECTIVE EN FRANCE
de l'œuvre de

ZAREH MUTAFIAN

(1907 — 1980)

ENVIRON 80 TABLEAUX ET DESSINS
présentés du 9 au 26 Janvier

à la Mairie du XVIème arrondissement
71, avenue Henri-Martin, 75116 PARIS M° Pompe

— ENTREE LIBRE —

Tous les jours sauf le dimanche de 11h à 18h
Les jeudis 15 et 22 jusqu'à 20h30.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Maurice de Beynost

CALENDRIER DES FETES

Dimanche 22 Mars
A l'occasion de la Mi-Carême (*Hadig*)

Dimanche 10 Mai
Fête familiale annuelle

Dimanche 11 Octobre
Repas du 3ème âge

Dimanche 20 Décembre
Arbre de Noël

— Tél. : 04 78 55 28 82 —

Narek Dourian
et les élèves de l'école
de Paris de la C.B.A.F.
vous présentent

CONTE DE NOEL

SPECTACLE MUSICAL

Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**

Salle «Rossini»,
6, rue Drouot, 75009 PARIS

Billets auprès de:
— KAROUN (Colombes) :
Tél.: 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 18h);
— C.B.A.F. Paris
Tél.: 01. 45. 84. 57. 18 (de 9h à 13h);
— sur place le jour du spectacle.

Prix : Adultes 100 F.
Enfants (-14 ans) 50 F.

Venez nombreux!

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

(Շար. Ա. էջէն)

ամփոփուեցան Երեւանի Պանթէոնը եւ իր մահէն (1990 Յուլիս 21) չուրջ ութ տարի ետք, չիրմի բարեկարգման որեւէ աշխատանք չէ տարուած հակառակ ժամանակին մշակուած ծրագիրներուն եւ մեծ բեմադիրին հոգակոյտը կը յիշեցնէ մոռցուած անկիւն մը։

⁂

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ
ԲԺԻՇԱՑԻՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՐԸ

1997–ի Մայիսէն սկսած է զործածուիլ բջիջային հեռաձայնի համակարգը։ Մին–չեւ այսօր արդէն մօտ 3500 հոգի ունի այդ հեռաձայններէն ու կը վճարէ ամսական չուրջ 100 – 150 տոլար։

⁂

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ

Յունուար 19 – 24 Հայաստանի մէջ տե–ղի կ'ունենայ բրիտանական չաբաթ մը. կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ, համերգներ, դիտաժողովներ։ Կը ցուցա–դրուին հեռատեսիլի ֆիլմեր, կը տրուին ներկայացումներ։

⁂

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՐ
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Նիւ – Եորքէն Ժոզէֆինա եւ Հարոլտ Գուլամիրեան զոյգը Հայաստանի երա–խաներուն համար ստեղծած են 5 միլիոն տոլար զրամագլուխով հիմնադրամ մը որուն եկամուտը ամէն տարի Գարեգին Ա.–ի ձեռքով կը յատկացուի ծնողազուրկ երախաներու։ Կաթողիկոսը բարեբար զոյզը պարգեւատրած է Ս. Գրիգոր Լու–սաւորիչ շքանշանով։

⁂

ԵՐԵՒԱՆ
ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒՐԱՍԻԱԿԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԸ

Յունուար 13–ին վարչապետ Ռ. Քո–չարեան ընդունած է Համաչխարհա–յին սկաուտական կոմիտէի անդամները։ Անոնք Հայաստան ժամանած են Ապրի–լին Երեւան դումարուելիք չրջանային նոր բաժանմունքի հիմնադիր համագու–մարին կազմակերպչական հարցերը քն–նարկելու համար։ Եւրասիական կոչուած այս նոր բաժանմունքի կեդրոն հռչակ–ուած է Երեւան, ուր կը ստեղծուին հա–մապատասխան կառոյցներ։

⁂

ՀՐԱՇՔ – ՓՈՇԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակա–դեմիայի երկրաբանական գիտութիւն–ներու Հիմնարկի հետազօտողները ձեռք ձգած են յատուկ փոշի մը, չնորհիւ ո–րուն կարելի կը դառնայ չորցած հողի վրայ աճեցնել ծաղկուն այդիներ։ Այդ փոշին, որ սպունգի մը յատկութիւննե–րով կը կեդրոնացնէ եւ կը պահպանէ խո–նաւութիւնը, բաւարար է խառնել մչակելի հողին վերին խաւին հետ, այս վերջինը վերծ պահելու համար երաչտի հետե–ւանքներէ։ Այս գիւտը բոլորովին ընա–պահական եւ անվտանգ է։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
VENDREDI
16 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԻՐՔ

ՕՐԱԹԵՐԲ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·291 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.291

ԵՐԲ ՆԻՒԹԱԿԱՆԸ Կ'ԱՐԳԵԼԱԿԷ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ամանորի արձակուրդները աւարտած են ու հայաստանեան մամուլը օրնական օրբու դադարէն հաք, վերսին ձեռք առած է հրատարակութեան թափը: Յունուարի առաջին տրցակները սովորականէն աւելի թեթեւ են ու թերթերու թուականները ընդհանրապէս քանի մը օրերու ընդմիջում կը մտնեն: Ամառան 8 — 9-ի թերթերէն կազմուած ծրարէն կը բացակայի «Ազգ»ը: «Առաւօտ»ի Յունուար 9-ի թիւին մէջ անոր պէհատար խմբագիր Յակոբ Աւետիքեանի հետ ամփոփ հարցազրոյց մը կը լուսարանէ այդ բացակայութիւնը: Թերթը լոյս չէ տեսած, պարզապէս տնտեսական պատճառներով:

Ինչպէս չատ մը ուրիշ թերթեր, «Ազգ»ն ալ կը տպուի նախապէս «Պարբերական» կոչուած, պետութեան պատկանող տպարանին մէջ. ան նեղակայիս սեփականաշնորհուած է եւ անուն փոխած. կը կոչուի «Տիգրան Մեծ»: Դեկտեմբեր 15-ին անոր անօրէնը նամակով մը տեղեկացուցած է խմբագրութեան թէ կուտակուած պարտքերը չփակուելու պարագային պիտի չպրկեն «Ազգ»ը: Յ. Աւետիքեան կ'աւելցնէ թէ նախապէս ալ նմանօրինակ բովանդակութեամբ ազդարարութիւններ ստացած են, բայց վերջին առթիւ խօսելով անօրէնին հետ, համոզուած է թէ տարբեր է պարագան ու իսկապէս թերթը լոյս պիտի չտեսնէ:

Տարբերութեան պատճառը այն է որ մինչ «Ազգ»ը 4 — 4,5 միլիոն դրամ կը պարտի տպարանին, առնուազն նոյնքան ալ առնելիք ունի «Հայմամուլ»էն: Եւ ապահովեու այս վերջինն ալ պետական ձեռնարկութիւն է, ինչպէս էր «Պարբերական»ը, թերթերու վարչութիւնները կ'ըսէին որ իրենց առնելիքները փոխանցուին տպարանին. այսինքն՝ պետական մէկ հաստատութենէն միւսը: Բայց ապահովեու այսօր տպարանը մեծ մասով սեփականաշնորհուած է ու պէտք է հարկը վճարէ, կարելի չէ հին գործելակերպով չարունակել առնելիք — տալիքին խնդիրը: Դեկտեմբեր 27-ին վարչապետ Ռ. Քոչարեանի հետ մամուլին հանդիպումին Յ. Աւետիքեան երբ ներկայացուցած է հարցը, վարչապետն ալ խոստովանած է թէ չի դիտեր ի՛նչպէս լուծել պայն:

Յունուար 7-ին խումբ մը խմբագիրներ հանդիպում ունեցած են «Հայմամուլ»ի տնօրէնին հետ ու պարզուած է որ հաստատութիւնը պանագան թերթերու բաւական մեծ պարտքեր ունի: Օրինակ, «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը 54 միլիոն դրամ առնելիք ունի անկէ. աւոր քով չնչին դումար կը մնայ «Ազգ»ի 4 — 4,5 միլիոնը:

Ինդրին բուն հանգոյցը կը թուի յայտնուիլ դրոյցին վերջին բաժինին մէջ. ո՞րկէ, ի՞նչ պատճառով ծայր առած է պարքերու, բայց նաեւ առնելիքներու փոխադարձ այս կուտակումը: Կ'ըսուի թէ «Հայմամուլ»ը այսօր անկարող է վճարելու «իր նախկին տնօրէնների տարբեր գործարքների պատճառով կուտակուած պարտքը» եւ ուստի համապատասխան իշխանութիւնները պէտք է լուծում մը գտնեն:

Զրուցավար Արմէն Զաքարեան կ'աւելցնէ թէ «Ազգ»էն զատ Յունուար 8-ին լոյս տեսած չեն «Գոլոս Արմենիի»ն, «Նովոյէ վրեմիա»ն, «Մոլորակ»ը եւս. սակայն ասոնց նոյն պատճառով չէ. անոնք արձակուրդի մէջ են: Թէեւ այս տեղեկութեան կ'աւելնայ դիւրացումը թէ ոչինչ պանոնք կը փրկէ օր մը չտպագրելու հեռանկարէն:

Անկախ Հայաստանի մամուլը պանագան դժուարութիւններ դիմագրաւեց մինչեւ այսօր. կայծն ուժանիւթի, թուղթի,

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՒՐՋ ՄԻՋԱԴԷՊ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՍՓԷՆԻ ՉԱՒՈՂ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զորեքշաբթի, Յունուար 14, ինչպէս ամէն Զորեքշաբթի, բնթանակի հարցումներու օրն է եւ հարցումի մը պատասխանն է Ժոսփէնի կողմէ որ փոթորիկ պիտի առեղծէր: Ռէյնիոնի համայնավար երեսփոխանուհի՝ Հիւկէթ Պելօ յիշելով թէ 1998 թուականը 150-րդ տարեդարձն է ստրկութեան ջնջումին, կ'աւելցնէ. — «պէտք չէ՞ որ այս առթիւ շեշտուին Հանրապետութեան եղբայրութեան, հաւասարութեան եւ ազատութեան արժէքները»: Այս հարցումին պատասխանով է որ Ժոսփէնն ձախող արտայայտութիւններ պիտի ունենար, ինչ որ Յունուար 15-ին խորացրել կուտար «Լիպերասիոն»ի առջին էջին վրայ՝ «Ժոսփէնի կափը»:

Ի՞նչ կ'ըսէր Ժոսփէն, յիշելէ եառ թէ 1998-ին պիտի ոգեկոչուին նաեւ մարդկային իրաւանց Յայտարարութեան 50-ամեակը եւ Զոլայի «Կ'ամբաստանեմ»ին 100-ամեակը. — «Այսօր, 1998, ամբողջ Ֆրանսա կը համախմբուի ոգեկոչումներու համար: Բայց, եթէ մենք մեզ դնենք դէպքերու ժամանակաշրջանին մէջ, վրստահ ենք որ ձախը գերութեան ջնջումին կողմնակից էր: Կարելի չէ նոյնն ըսել ազին համար: Գիտենք որ ձախը ստրկատէր էր եւ աջը՝ հակատրէֆիւզար»:

Այսքանը բաւ էր որ փոթորիկը պայթի, մինչ Ժոսփէն կը ջանար չարունակել իր ելոյթը, ընդդիմութեան երեսփոխանները՝ ոտքի իրենց վրդովումը կը յայտնէն դլխաւորութեամբ Փ. Մազոյի, Ֆ. Պայրուի, Ֆ. Սեկէնի, ոմանք «հրաժարում, հրաժարում» բացագանչելով: Ժոսփէն անակնկալի եկած է, չէր խորհեր որ իր այդ խօսքերը կրնան նման հակազդեցութիւն առեղծել, կրկին խօսք կ'առնէ իր մեծամասնութեան ծափահարութիւններուն ատկ ու կ'ըսէ. — «Տրէյֆիւսի համար կը յիշուին անուիները Ժան Ժօրէսի, Լիւսիէն Հէրի, Կամպէթթայի, բայց կ'ուզէի որ այն ատենուան այ կուսակցութիւններու անճնաւորութեանց անուններ տրուէին ինծի որոնք ոտքի ելած են անիրաւութեան դէմ»:

Այ երեսփոխան մը կը բացագանչէ «ամօ'թ ձեզի», «պատմութիւնը կ'ոգեկոչեմ» կը պատասխանէ Ժոսփէն: Բայց, պատմական այդ ոգեկոչումին մէջ, մեծ վրիպում մը ունեցած է Կամպէթթայի ա-

---

խմբագիրներու վճարումի խնդիրներ, եւայլն: «Ազգ»ի օրինակէն կը հետեւի որ աւարտած չեն նեղութիւնները ու չդանձուած առնելիքներ ալ կրնան դլխու դաւնալ, մինչեւ իսկ խափանելով հրատարակութիւնը: Կատարուածին մէջ տրօրինակը այն է որ փոխանակ նախկին անօրէններուն մեղքը այդ անօրէնները, կամ «Հայմամուլ»ը քաւելու, կը պարտադրուի քաւել օրաթերթ մը եւ ուրիշներ ալ զերծ չեն նկատուիր նման հեռանկարէ: Ընթացիկներէն աւելի պատճառ մը եւս հետաքրքրութեամբ սպասելու հայատանեան մամուլի յաջորդ ծրարներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

նունը տալով, քանի ան մեռած էր Տրէյֆիւսի հարցէն 12 տարի առաջ... ու Ֆ. Սեկէն դիտել կուտայ. — «Պատմութիւնը պիտի յիշէ որ Ֆրանսայի նախարարապետը կամպէթթան յիշեց ձախի հերոսներու կարգին Տրէյֆիւսի հարցին ատեն, մինչ կամպէթթա մեռած էր 1882-ին, այլ խօսքով հարցին ծագումէն 12 տարի առաջ: Նախան պատմութիւնը ոգեկոչելու յաւակնիլը, Պր. նախարարապետը լաւ կ'ընէ որ պատմութիւնը սորվի»:

Մեծամասնութեան երեսփոխան մը պիտի առարկէ որ պարզ վրիպում մըն է, Ժոսփէն կ'ուզէր Գլեմանսօ ըսել:

Հարցը հոն է սակայն, որ Տրէյֆիւսի օրով, այդքան յստակ դանագանութիւն չկար եւ Լօրան Ժոֆրէն «Լիպերասիոն»ի իր խմբագրականին մէջ չատ լաւ վերլուծում մը կ'ընէ այդ առընչութեամբ: Զատ բաւական ժամանակ դրած է նախքան տրէյֆիւզար դառնալը, թիւլ կէտ, դեռ 1898-ին կը խորհի որ Տրէյֆիւսի դատը քաղքենիներու միջեւ կռիւ մըն է որմէ հեռու պէտք է մնայ բանուորական չարժումը: Սկիզբը ձախը տրէյֆիւզար չէր, յեռապային եղաւ: Ժամանակագրական վրիպումն ալ բացայայտ է Ժոսփէնի խօսքերուն մէջ: Այդ այսօր բազմաթիւ քննադատութիւններու թիրախ է, բայց կարելի չէ իրեն վերագրել դերութեան կամ Տրէյֆիւսի անցեալի մեղքեր: «Լիպերասիոն»ի խմբագիրը դիպուկ կերպով ալ դիտել կուտայ որ Ֆրանսա տեւականօրէն կը չփոթէ յիշողութիւն եւ պատմութիւն:

Հակազդեցութիւնները բազմաթիւ են եւ ընդդիմութեան ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ գործազուրկներու չարժումը խուճապի մատնած է նախարարապետը որ տէրը չէ իր խօսքերուն:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ հարցը կը չարունակէ սիւնակներ դրաւել մամուլին մէջ: «Լիպերասիոն» (Յունուար 15) եւրոպական երեսփոխանուհի՝ Անթուանէթ Ֆուքի մէկ յօդուածը հրատարակած է խորագրեալ՝ «Լէյլա Զանայի համար» ուր կը չեշտէ որ աքսորի այս օրերուն պէտք չէ մոռնալ բանտարկուած այդ քիւրտ երեսփոխանուհին որ չդադրեցաւ պայքարելէ իր ժողովուրդը պաշտպանելու համար: Կը յիշէ որ 3185 քրտական դիւղեր քանդուեցան եղած են եւ թէ 3 միլիոն «տեղահան» եղած Քիւրտեր ողբալի պայմաններու մէջ կ'ապրին: Իր դրութեան վերջաւորութեան, Ա. Ֆուք կ'ըսէ.— օգորչափ ան բանտը մնայ, չենք կրնար հաւատալ Թուրքիոյ ժողովրդավարացման մասին քանիցս ուրացուած խոստումներուն»: Նոյն թուականը կրող «Իւմանիթէ»ն ալ երկու էջ կը յատկացնէ Քիւրտերուն ուր կը յիշէ նաեւ պատմութեան էջ մը՝ Սեւրէն Լօզան:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ իշխանութիւնները արտօնութիւն տալէ եաք, մերժեցին եւրոպական յանձնախումբին այցելութիւնը: Այս մերժումը յայտնեցին երբ Աւստրիա տեղեկացուց որ յանձնախումբը Ալժէ կ'երթայ Յունուար 16-էն 18: Ալժէ երկու ատրկութիւններ կը ներկայացնէ արդարացնելու համար իր մերժումը. — Ա) յանձնախումբին «տակաւ մակարդակը» եւ Բ) իր պաշտօնը այլեւս Գեղմանացիներու ճչդած պաշտօնը չէր՝ հակահարեկչական դործակցութիւն:

ԻՍՐԱՑԻԼ որոշած է պահել Այսրյորդանանի մեծ մասը: Այս որոշումը առաւ կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը ուր կը թուէ ցանկը այն հողամասերուն որոնք, ինչ ալ պատահի, իրեն պիտի մնան: Այդ «կարմիր դիծերը» կ'ընդդրկեն ապահովութեան երկու մեծ գօտիները Այսրյորդանանի արեւմտեան թէ արեւելեան կողմերը եւ Երուսաղէմի «չրջանը»:

ՔԼՊՔԲի կացութիւնը չէ բարելաւուած եւ Յունուար 15-ին, մէկուկէս միլիոն բնակիչ ելեկտրական հոսանքէ դրկուած էին: Սառուցեալ անձրեւը չի դադրիր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 14/15)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ... ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐ

Մամուլի Պզտ. Ակումբին կազմէ, «Հրատապ թեմա» ծրագրի չրջանակին մէջ, Յունուար 14-ին կազմակերպուած է վարչապետ Ռ. Քոչարեանի մամուլի առսուլիսը:

Լրագրողի մը այն հարցումին թէ Ղարաբաղեան չարժման անցնող 10 տարիներուն ինչպիսի սխալներ գործուած են, Ռ. Քոչարեան պատասխանած է:— «Ղարաբաղի հարցի վերաբերեալ երեւացող, ակնյայտ, կոպիտ սխալներ, ճիշդն ասած, ես չեմ տեսնում»: Մինեւնոյն աեն վարչապետը նչած է թէ պատմութիւնը չի հանդուրժեր ենթադրական եղանակ ու աւելցուցած է թէ կային ուրիշ բաներ, որ եթէ տարբեր ձեւով կատարուած ըլլային, թերեւս այսօր բանակցութեանց գործընթացին մէջ լաւագոյն դիրք ապահովուած կ'ըլլար, բայց տառնք ենթադրութիւններ են միայն: Ինչ կը վերաբերի հարցին նկատմամբ Հայաստանի ներկայի դերքորոշման, վարչապետին կարծիքով «Հայաստանը կարող է աւելի յստակ մօտեցում ունենալ Ղարաբաղի եաեւ անկախութեան խնդրի վերաբերեալ»: Գործընհակընդի ժողովին Հայաստանի Արտաքին նախարարին ելոյթը, ըստ վարչապետին բաւական լաւ էր եւ հոն ըսուածները պէտք է ուղղուի ծառայեն Արտաքին նախարարութեան յեռապայ գործունէութեան: Ինչ կը վերաբերի փոխ-դիջումներու կէտին, ըստ վարչապետին ոչ մէկ կնճիռ կը լուծուի առանց դիջումի, սակայն կայ առոր առաիճանը եւ այս պարագային Ղարաբաղի Ազգբնջանին ենթակայութեան հարցը պէտք է բացառուի: «Չը-նարաւոր չէ Ղարաբաղը ենթարկեցնել Ադրբջանին ուղղահայեաց: Եթէ խօսքը գնում է տարածքային ամբողջականութեան մասին, ապա չգիտեմ, միգուցէ լաւագոյն տարբերակում կոնֆեդերատիւ սկզբունքներ լինեն, ինչը չպէտք է նշանակի դրեւէ ուղղաենթակայութիւն: Բայց Ղարաբաղի ժողովուրդը արտայայտուել է անկախութեան օգտին եւ Ղարաբաղի իշխանութիւնները պայքարում են անկախութեան համար» ըսած է ան:

Այլ լրագրողի մը այն հարցումին թէ վարչապետը կրնա՞յ որոշ տեղեկութիւն տալ Ապահովութեան Խորհուրդի վերջին նիստին մասին, ուր, ըստ անուղղակի տեղեկատուութեանց, պոյացած են երկու բեւեռներ՝ մէկ կողմը վարչապետը, Ղարաբաղի ղեկավարութիւնը եւ Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանը, միւսը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան, ՀՀՇ վարչութեան նախագահ եւ Երեւանի քաղաքապետ Վ. Սիրադեղեան, Պզտ. Ժողովի փոխ-նախագահ Ա. Սահակեան եւայլն: Ռ. Քոչարեան պատասխանած է թէ այս մասին ինք իրաւունք չունի որեւէ մանրամասն տեղեկութիւն տալու: Սակայն աւելցուցած է թէ նախապէս ծանօթ տարակարծութեանց բնոյթը նոյնը եղած է ու որեւէ որոշում չէ տրուած եւ հարկ է Ապահովութեան Խորհուրդի նոր նիստ դումարել. «Ես լուրջ կասկածներ ունեմ, որ կարծիքները կը փոխուեն, բայց ես չեմ կարծում, որ դա ինչ-որ ողբերգական վիճակ է: Կարծում եմ նոյնիսկ, որ տարբեր կարծիքներ ունենալով, հնարաւոր է համագործել» եզրակացուցած է ան:

Գալով Հայաստանի ներքին քաղաքա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՐՒՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

(ՊՏՈՒՅՏ ՄԸ ԱՆՅԵՒԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կոտորածներու հետեւանքով Թուրքիայէն հեռացած պրպէմներու երեւոյթը «արտագաղթ»ի հարցը կ'ապծարծէ: «Արտագաղթ» արտայայտութիւնը Արեւմտահայոց համար չատ յստակ իմաստ չի կըրնար ունենալ: Երբ մարդ արդէն «արտա» է ի ծնէ ու չկայ տեղ մը որ «ներս» կամ «տուն» նշանակէ, ալ ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ թէ մարդ ուր է: Ի՞նչ իմաստ ունի թէ մարդ «կեղրոնախոյս» է՝ երբ կեդրոնի ապրում չկայ: Եւ գարմանալի չէ եթէ պարսկահայ թղթակիցը չհասկնայ առ նրբութիւնը եւ «արտագաղթի» մասին խօսի: Այնպէս որ լաւագոյն պարագային, «արտագաղթելը» համազօր է խումբին ապահովութիւնը ձգելու եւ հեռանալու: Հաստատմութեան, կամ բարոյականութեան հարց մը կը ծագի՞, հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր արդէն օտարութեան մէջ ապրող Հայուն քաղաքացիին համար: Այո, եւ ոչ: Այս փշոտ հարցին Արփիար Արփիարեանը պատասխան մը ունի «Ինչո՞ւ Եւրոպա կը գտնուինք» գրութեան մը մէջ (Նոր կեանք, 1901, էջ 46–47):

«Հացի խնդրով չէ որ հոս եկած ենք, ոչ ալ «ազատ օդ» շնչելու համար: Դասալիքներ չենք ու չենք լքած մեր հայրերն ու մայրերը վտանգի օրերուն: Կրնայինք Պոլիս ըլլալ ու խմբագրի լաւ կեանք ապրիլ: Հոս նիւթական ծանր զոհողութիւններ կ'ընենք: Մեր հոս գալուն նպատակը – անդին չարչարուող մեր եղբայրներուն ետեւապանքը վերջացնել է»:

Թրքահայոց ամէնէն կարեւոր մտաւորականներէն Արփիար Արփիարեան 1896էն ի վեր Լոնտոն կը գտնուի ուրկէ անհաչա պայքար կը տանի թէ ազգային ներքին կեանքի մէջ, թէ ալ Օսմանեան կառավարութեան դէմ: Ծայր աստիճան թշուառութեան մէջ կ'ապրի: «Արփիարը աստեղ (այսինքն Լոնտոն – Վ. Օ.) գտայ նիւթական սոսկալի կացութեան մը մէջ: Խեղճ բարեկամս, տեսնես ինչ գրկանքի մէջ է: Աւելորդ է ըսել, որ ունեցածս իրեն հետ կը բաժնեմ հիմակուհիմա: Բայց գալը, երբոր ես ալ չունենամ» կը գրէ Լեւոն Բաշալեան Արշակ Զօպանեանին, 1897 Յուլիս 29 թուակիր նամակով (Արեւմրատահայ Գրողների Նամականի, խմբ. Գառնիկ Ստեփանեան, Երեւան 1972, էջ 116): 1896–ին Ազգքանդրիոյ համագումարին ստեղծուած Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան հիմնադիր – անդամ ու Լոնտոնէն իր հրատարակած «Մարտ» ամսաթերթով, որ տեւեց չորս տարի, իր գաղափարական պայքարը կը մղէ: 1898–ին էր որ Արփիարեան պիտի հիմնէր իր լաւագոյն հանդէսը՝ «Նոր Կեանք»ը որ ժամանակին չատ լուրջ պարբերականներէն մին հանդիսացաւ: Արփիարեան միակն է մեր մտաւորականներէն որ չի տարուիր յուսահատութեան ու յոռետեսութեան ոգիէն որ կը տիրէ միտքերու վրայ կոտրածներէն ետք որովհետեւ կը պահայ ժողովուրդին բարոյական ուժը, հաղորդ է անոր թաքուն առաքինութեանց: 1899–ին լոյս տեսած «Նոր Կեանք»ի իր խմբագրականներէն մէկուն մէջն է որ «Մաքի անօթութիւն» կը կոչուի, ան հոյակապ կերպով կը բանաձեւէ հայութեան մասին իր համոզումները, ըսելով՝

«Հայ ժողովուրդը առանց մտաւորական կեանքի չի կրնար ապրիլ: Թուրքիոյ մէջ այսօր պերազանցապէս մտաւորական ժողովուրդ ենք: Իսլամները թուի առաւելութիւն ունին, մենք մաքի: Վերջին 20 տարիներուն, Թուրքերը սարկացան, մենք ըմբոստացանք: Հայ մամուլը քնաւ նպատա չտացաւ կառավարութենէն: Ու տուժեց: Թուրք մամուլը նպատա ստացաւ ու ոչ մէկ կերպով վնասեց: Բազմաթիւ Հայեր Եւրոպա, Ամերիկա եւ Ափրիկէ գացին՝ գաղափարով պայքարելու համար: Թուրքերէն՝ ոչ մէկը»:

Եւ Արփիարեան կը փակէ իր գրութիւնը սա մարգարէական մտածումով որ կը կանխէ 15 տարիով, 1915–ի Եղեռնը ու փսաան է գրագէտին քաղաքական մեծ հասունութեան:

«Հայ ազգը բնաջինջ ընելու ծրագիրը Թրան յարատեւող քաղաքականութեան առաջնորդը պէտ է համարուի (Նոր կեանք, 1899, էջ 306):

Հակառակ իր վախերուն, Արփիարեան նախապատրաստումը ունի տակաւին ուրիշ մեծ եղելութեան մը: Նոյն «Նոր կեանք»ի 1900–ի Թիւերուն մէջ (էջ 295) կը հանդիպինք իր մէկ գրութեան, «Ինչո՞ւ մեր վիպական ու քանաստեղծական գրականութիւնը կը կաղայ»: Արփիարեան նախ կը դրէ թէ «հայ ցեղին ազէտներուն վրայ հատոր մը պէտք է գրուի», եւ անմիջապէս կ'աւելցնէ՝

«Մեծ գրականութիւն մը ստեղծուելու վրայ է, որ երեք սերունդներու գործը պիտի ըլլայ·

ա·– 1870–ին նոր չրջանաւարտ սերունդը, այն որ հիմա հանրային ու գրական չրջանը աւարտելու վրայ է,

բ·– 1890–ի երիտասարդ սերունդը, որ կը գրէ քանի մը տարիէ ի վեր

գ·– այն որ դեռ գպրոցն է»:

Եւ արդարեւ, 1901–էն մինչեւ 1909, ութ կարճ տարիներու ընթացքին, Ապտուլ Համիտի բռնատիրութեան ամէնէն դաժան տարիներուն, Արեւմտահայ գրականութեան մեծագոյն բանաստեղծներուն մեծ մասը իրենց առաջին գործերով հրապարակ կ'ելլէին – 1901–ին Վահան Թէքէեան «Հոգեր»ը եւ Սիամանթոյին «Դիւցազնօրէն»ը, 1902–ին արձակագիր Երուխանին «Ամիրայի Աղջիկը» կարեւոր վէպը, ու յաջորդ տարին, 1903–ին, Արփիարեանը լոյս կ'ընծայէ իր «Կարմիր Ժամուց»ը, 1905–ին՝ Սիամանթոյի «Հայրդիներ»ը, 1906–ին Ինտրայիի «Նէրաչխարհ»ը եւ Դանիէլ Վարուժանին «Սարսուռներ»ը, ինչպէս եւ Ռուբէն Որբերեանին «Փախանքներ»ը, 1907–ին Սիամանթոյին «Հոգեվարքի եւ Յոյսի Զահեր»ը, Միսաք Մեծարենցին «Ծիածան»ը եւ «Նոր Տաղեր»ը, 1908–ին Ինտրայիի «Նոճատան»ը եւ 1909–ին Վարուժանին «Ցեղին Սիրտը»: Նոյն տարիներուն է որ Զապէլ Եսայեան իր առաջին արձակ գործերը կը հրատարակէր մամուլի մէջ – 1905–ին «Սկիւտարի Վերջալոյսներ» եւ «Կեղծ Հանճարներ», 1906–ին «Ձլուներ եւ Ըմբոստներ», 1907–ին, «Շնորհքով Մարդիկ», Թէ ինչպէ՞ս Արփիարեան կըրցած էր թափանցել ցեղային ուժին ու ստեղծագործական կարողութեան ընդերքին ու զգալ «մեծ գրականութեան» մը մօտալուտ երկունքը 95–ի ազէտին պատճառած ահաւոր ցաւին ու գրկանքին մէջ՝ դպանիք մըն է որ իր հետ գերեզման պըտնաց: Կորհելու է թէ մտածումի ազատ արտայայտութեան վրայ ճնշող բռնութիւնը, ազգային եւ անձնական արժանապատուութեան նուաստացումը, զգայմներու զսպումը, ազգին ներքին կրողութիւններն ու Եւրոպայի անմիջական ազդեցութիւնը պիտի տարբեր ազդուէին ի վերջոյ եւ պոլիկային ստեղծագործական զեղեցիկ արարքներով: Բան մը՝ որ Արփիարեան, Ֆրոյտէն չատ առաջ, զգացած ըլլալու է: Կրնա՞նք արդեօք մը ատել թէ եթէ Մեծ Եղեռնը տեղի չունենար, Արեւմտահայերը, 1930–ի չուրջ, հաւանաբար ունենային եթէ ոչ «մեծ» բայց վստահօրէն բարձրորակ գրականութիւն մը: Մեր յեղափոխութիւնը, 1887–ին սկսած արիւնով ու փիզիքական ուժերու արտախուժումով, ոգեկան ու մտածումի երկունքով պիտի արտայայտէր իր բուն ճշմարտութիւնը երբ 1914–ին «Մեհեան»ական չարժումը մեր Պոլսոյ մտաւորական կեանքի բեմը կը գրաւէր, քիչ մը ինչպէս եւրոպական ռոմանթիք արուեստը՝ որ ծնունդ առաւ Ֆրանսական յեղափոխութենէն ու բացառ նոր ժամանակներու հրաչալի ու ողբերգական աչխարհը: Հոգեբանական նոյնքան բարդ, նոյնքան ընդչատակեայ սակայն նուազ հմպարփակ հակազդեցութիւն մըն էր Մեծ Եղեռնին՝ 1930–ական թուականներու «Մենք»ի ու վարիզեան չարժումը, որ ուզուած էր նաեւ մտաւորական հին սերունդին դէմ: Թէքէեանի բանաստեղծութիւնը, բայց մանաւանդ Օշականի վէպերը, յատկապէս «Մնացորդաց»ը, եւ աւելի ուչ Զարեհանի «Նաւը Լերան Վրայ» վէպը նոյնպէս հայ մաքին վերականգնուելու ճիգերն են, տեսակ մը պատասխանը թրքական չարգերուն:

Գրիգոր Զօհրապ ալ ստիպուած հեռացած է Պոլսէն 1895–ին եւ հաստատուած է Եւրոպա, չատ հաւանաբար Փարիզ (կարելի չեղաւ աւելի առտյդ տեղեկութիւն գտնել այդ տարիներու իր գործունէութեան մասին որեւէ աղբիւրէ): Գիտենք որ 1908–ի Սահմանադրութեան հրատարակութեան Պոլիս դարձած է: Աւելի ուչ, 1909–ին, Արշակ Զօպանեանին պիտի գրէր: – «Իմ 25 տարուայ վաստակաշէն պանքս համակ քաղաքական ամբաստանաւներու պաշտպանութեան նուիրուած է ... եւ վերջ ի վերջոյ գիս մինչեւ աքսոր առաջնորդելու պատճառ պիտի ըլլար (1905–ի Եըլտըզի մահափորձին առեն կասկածի տակ ինկած է ու եօթը օր բանտ պահած է – Վ. Օ.) եթէ ռուս դեսպանատունը գիս իր avocat conseil–ը անուանելը արդիլք եղած չըլլար ... եւ վերջին երկուք ու կէս տարուան մէջ համիտեան կառավարութիւնը փաստաբանական արուեստս ի գործ դնելս ալ, այսինքն ապրուստս ճարելս ալ արդիլքի տակ առաւ, եւ դիտես որ Փարիզ եկայ անկից ալ ելիպատս երթալ հաստատուելու համար (Արեւմտահայ Գրողների Նամականի) եւայլն, էջ 45 – 46»:

Այսպէս ինքնադահ եւ ապահով պրուժուայի մը կազապարին մէջ ծնաւրա՞ծ պիտի չիջէր կեանքին արեւը մարդու մը որ ամբողջ Արեւմտահայ մչակոյթին 200 տարուան աճին, փթթումին դէղկազոյն արտիւնքը կարելի է համարել: Իսկ պայքարի իր չի՞ղը, պիտի չարունակ կ՞ը կոտրտալ իր քունքին – վստահաբար՝ այո: Անձը որուն համար սուտ – խեղճ եղիա Տէմիրճիպաչեանը գրած էր «Զօհրապը պերազանց «տէլէթանթ»ն է մեր մէջ», արդէն մինչեւ 1893–ի իր արտագրութեան (26 հատ պատմուածք) կէսը տուած էր ու տակէ ետք միայն պարապայքար պիտի գրէր, ուժը տուած հրապարակագրութեան: Ինչպէ՞ս բացատրել որ իրեն նման բացառիկ իմացականութեամբ օժտեալ մարդ մը, Պոլսոյ Թուրք աւազանէին մօտէն ծանօթ, դիւանագէտ ու քաղաքագէտ, իրաւարան, «քարիսմատիք անձ» ու «մատան»՝ էր կրցած կոտրել հայութեան գլխուն գալիքը: Այս հարցումները աւազ, հարցում պիտի մընան: (Կ'արժէ անցողակի յիչել հոս թէ հրեայ ժողովուրդն իսկ, հակառակ իր վորձառու դեկավարներուն եւ Գերմանիոյ մտաւորական խաւերուն մէջ իր գրաւած դիրքին՝ չկրցաւ կանխատ պիտանալ Նացիներուն բնաջնջումի ծրագիրներուն մասին, ու մեղի նման անակնկալի եկաւ, դաս չառաւ մեր օրինակէն, ու տուժեց):

1897–ին Մելքոն Կիւրճեան (Հրանդ) 38 տարեկան է եւ տասը տարիէ ի վեր «Մասիս»ի էջերէն Գաւառի Գրականութեան առաջին տարաչխարհիկ բոյրն ու համը բերած է Պոլսոյ հայութեան որ յանկարծ կը նչմարէ գոյութիւնը ներքին գաւառներէն մայրաքաղաք գաղթած ու խաներու մէջ ապաստանած պանդուխտներուն: Գեղջուկ տաղանդ՝ Կիւրճեան, արդէն օտար կը զգար ինքզինքը Պոլսոյ քիչ մը չատ ներքացած գրական մթնոլորտին մէջ: Այդ տարին Պուլկարիա ապաստանած է ու Ֆիլիպէյի մէջ հիմը գրած Արծրունեան Վարժարանին: Տիգրան Կամսարականը 1888–ին, 22 տարեկանի խենթ խանդավառութեան մէջ մէկ չունչով գրեր էր Արեւմտահայ առաջին տոհուն վէպը՝ «Վարժապետին Աղջիկը»: Իրմէ առաջ Արեւմտահայերը ամէն տեսակի 47 հատ վէպ հրատարակեր էին, մէջն ըլլալով Արմենակ Հայկունիի, Յովհաննէս Հիսարեանի, Շերենցի, Սրբուհի Տիւսաբի վէպերը, սակայն կամաբարականով էր որ հասարակ Պոլսեցի տիպարներ մուտք կը գործէին գրականութեան մէջ: Կեանքը ուղեց որ 1894–ին, 38 տարեկանին, ան արդէն լքէր Պոլիսն ու անցնէր Եգիպտոս, վաճառականութեամբ զբաղելու համար: Այդ էր իր ճակտին գիրը ու գետը էր զայն, թէեւ չարունակեց Պոլսոյ մամուլին աչխատակցիլ կարճ գրութիւններով: Լեւոն Բաշալեանին համար ալ գրականութիւնը կարճատեւ կիրք մը եղաւ: 1890–ին, 37 տարեկանին, ծանօթ իր իրատալտ պատմուճաններով ու հալածուած իրը Հնչակեան՝ ան անցեր էր Փարիզ: 1895–ի դէպքերուն Լոնտոն տեղափոխուեցաւ, եւ բսկրսու գործակից Արփիարեանի կուսակցական պայքարներուն: Առեն մը Բաքու աչխատելէ ետք՝ չունէր Ֆրանսա առաւ ար հանրային կարեւոր ծառայութեան մէջ իր լաւագոյնը տուաւ, մինչեւ մահը 1943–ին: 1896–ին, Երուխան եւս հեռացաւ Թուրքիայէն ու հաստատուեցաւ Պուլկարիա ուր ձեռնարկեց «Շարժում» թերթի հիմնումին: 1956–ին Յովհաննէս Պետրոսեան «Հայ Պարբերական Մամուլի Պիպլիոկրաֆիա» մեծազ հատորին մէջ, բաւական հեղնական տողեր ունի այս թերթին մասին: «Այս թերթուկը գաչնակցականների օրկանն է եղել եւ 1902 թուականին բաւական չատ նիւթեր է տըպագրել Վերակազմեալ Հնչակեաններուն հետ միանալու վերաբերեալ եւ (որոշած է) «իսկական Տոն – Քիշոթական կռիւ մղել ամէն բանի դէմ»: Կարեւորը սակայն Երուխանի «Ամիրային Աղջիկը» վէպը կը մնայ, իրական եւ ապրող վաստաթուղթ մը Պոլսոյ ընկերային կեանքին մասին, զբաղած վրէժը լուծելու իր դպրոցի ուսուցիչներէն, դասընկերներէն ու թաղին հարուստներէն, եւ հաւանաբար Պոլսոյ կորսուած իր կեանքին կարօտը առնելու համար: Սակայն գործը աւանդական կաղապարէն դուրս չելլեր: Մեր մէջ վէպը մանրակրկիտ պիւցաղներգութիւն եղած էր միչտ, տեսակ մը ժողովրդականացած ձեւը աւանդական «վիպասանութեան»: Զարին ու Բարիին դիւցազներգական հակադրումին բեմն է մեր վէպը, եւ ուր անչուչտ միչտ Բարին է՝ որ կը յաղթէ՝ չահելով մեր խոր համակրանքը: Ամբողջ 19–րդ դարու մեր վէպին մէջ մինչեւ Զօհրապի նորավէպերը, Զարերը գէր, հարուստ, տգեղ, տղամարդ ու վաճառական կ'ըլլան, իսկ Բարիները՝ կիներ, մայր կամ աղջիկ, նրհար, գեղեցիկ, աղքատ, ջերմեռանդ: Իրականութեան մէջ, Արեւմտահայ գրականութեան բոլոր կիներուները առաքինի են կամ իրենց սխալները քաւելով՝ առաքինի կը դառնան: Միայն մէկ չար կին կայ – Տիւսաբի «Մայտա» վէպին Հերիքան – ան ալ վրայկան ծագում ունի...: (Այս կազապարը առաջին անգամ Օշականը կտրեց, իր «Ծակ – Պատկէր» վէպով): Հայկական սահմանութեան որեւէ քննութեան մը առաջին նիւթերէն սերնդապղծութեան գաղափարը պէտք է ըլլայ:

Վերջին հարցում մը – կա՞ր արդեօք այս գրագէտներուն մէջ յանձնառութեան եւ հաւատարմութեան զգացում մը հանդէպ իրենց համայնքին ու Թրքահայութեան, եւ ի՞նչ տարնապ ապրեցան անոնք՝ որոնք ալ չվերադարձան Պոլիս, Կարելի չէ՞ պիտենք Սեւուքեան «Ըղկատած խըղճմտանքին» առաջին եւ «անարմատ» հոգեբանութեան առաջին նչանները նկատել:

Բայց գաղթական մտաւորականութեան կեդրոնական դէմքը մնաց Արշակ Զօպանեան: Իր ժամանակին Պոլսոյ ամէնէն փայլուն երիտասարդ գրագէտը, օրուան մեծերուն Արփիարեանին եւ Մինաս Զերդային պատասխանեալը, ան ալ 23 տարեկանին, 1895–ի դէպքերուն հետեւանքով, գաղթեց Փարիզ ուր 1898–ին կը հիմնէր «Անահիտ» հանդէսը որ կարեւոր դեր խաղաց Արեւմտահայ մչակոյթի կենսունակութեան եւ մեր Միջնադարեան արուեստին Ֆրանսական հանրութեան ծանօթացման մէջ: Զօպանեան, Փարիզ պիտի մնար մինչեւ մահը, 1954–ին, մեծաժամ՝ Ֆրանսական հպատակութիւնը ու կատչած գաղթականի իր անձնաթուղթին, վաթսուն տարի բնակելով նոյն պզտիկ յարկաժինը, 9 Rue Say, գիրքերով, թերթերով ու նամականիով այնքան խճողուած որ երբ իրեն այլեւս երթալի, ուսանողական տարիներուս, նստելու տեղ կարելի չէր գտնել ու գետինը կը տեղաւորուէինք, սուրճի մը կամ պիֆթէքի մը համար: Զօպանեան Հ. Բ. Ը. Միութենէն կենսաթոչակ կը ստանար եւ ամէն Շաբաթ երեկոյ Հայ Ուսանողական Տուն, 57 Պուլվար Փուրաան, կուգար Միջնադարու հայ բանաստեղծներու մասին դասախոսութիւն տալու ուսանողներուն: Ով որ Փարիզը կը ճանչնայ, կը գտայ ինչ նչանակութիւն ունի Շաբաթ ուչ կէսօրէ ետքը Միջին – Արեւելքէն նոր եկած եւ դուրսի վայելքներու կանչերէն եւ արկածախնդրութեան հրաւէրներէն համայուած, կատղած երիտասարդներու համար, որոնք հիմա գրեթէ բոլոր իրենց սենեակներէն վար սրահ պիտի թերուին դասախոսութիւն մտիկ ընելու...: Նիհար, մանրուկ ծերունի մը, վրան – գլուխը աղքատուկ, գոց սրահի կիսամութին մէջէն մեղմ մեղմ ժամ ֆուչակ կը կարդար դողդոջ իր ձայնով, դողդոջուն թուղթը արցունքոտ աչքերուն վակուացած, յետոյ կը համբուրէր գրութիւնը...: Համակ խանդավառանք ու զոհողութիւն, կէս դար անվիճ Փարիզ եկող ամէն հայ ուսանողի ու մտաւորականի կարիքներուն կը հասնէր: Ազգային հաստատութիւն մըն էր եւ հանրաբար՝ առաջին Սփիւռքահայը, առանց անդրադառնալու ատոր: Գոհար Ագնուերեանի «Արեւմտահայ Գրողների Նամականի»ին (Երեւան, 1972) մէջ հրատարակուած 298 նամակներուն 146–ը իրեն ուղղուած են: Որոչ խոստումով՝ «ամէնքս այ իր աչակերտները ենք» կ'ըսէ Օշական «Համապատկերի» Տաններորդ հատորին մէջ (էջ 305, նոթ), Զօպանեանին մէջ Հայու սրտի, կորովի ու հաւատքի մարդը դնահատելով:

(Շար. 4)

ՐԱՆԿԱԿԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Բ.

ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ԱՌՆԷՏՆԵՐՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ

«Գուրիէ Ընթէրնասիոնալ»ի «Կ'ամբաստանեմ...»ի թիւին մանուկներու խեղճութեան նիւթով երկրորդ յօդուածը կուգայ վերմանակեան մամուլէն. Համպուրգի «Շփիկըլ»էն: Նիւթ ունի Ռուման նոյ անչափահասները որոնք «Կ'ապրին» կեանքին ու մահուան խաչմերուկին վրայ:

Անոնք իրենց ընտանիքէն խօյս տուածներ են, յաճախ նոյն պատճառներով. խման հայր մը որ կը ծեծէր, կը հայհոյէր եւ լուռ ու մունջ ենթարկուող մայր մը: Ութ, երբեմն տասը զաւակ ունին կրնար հացի ու դուրսուրանքի բաւարար բաժին ունենալ: Եւ երբ կը լքեն տունտեղ ու կը մեկնին, ոչ ոք պիրենք կը փնտռէ:

Փողոցին մէջ անոնք կազմած են նոր ընտանիքներ. զարճած՝ իրարու քոյր ու եղբայր: Մեծերը կը հսկեն փոքրերուն: Կ'ապրին տասը հոգի միասին, թիմուած՝ դէպի քաղաքին կոյուղին իջնող սանդուխներուն տակ: Օդը սարսափելի գարշահոտ է:

Մումբին ամէնէն փոքրը տասնամեայ մանչուկ մըն է. մոմերուն հոգը ունի: Ղեկավարը զոր «հայրիկ» կը կոչեն, կը հսկէ որ անոնցմէ ոչ մէկը զարմադրելի էր անոնց: Մեծամոլ ղեկավարը կ'ներարկէր հազարամեակի աւարտին ունենալ հատակներու 30 միլիոնի թիւ մը:

Այսօր կ'ենթադրուի որ 60 հազարի չուրջ է իրենց տունէն խոյս տուած անչափահասներու թիւը: Անոնք կը տեղաւորուին չէնքերու մուտքերուն, աւերակներու, կայարաններու մէջ, կամ կը քնանան ջեռուցումի ցանցերուն վրայ. երբ կոյուղիները շատ խոնաւ չեն. այդ տղաքը կը պատսպարուին քաղաքին որովայնին մէջ: Ոչ ոք պիրենք կը փնտռէ: Անոնց ընտանիքները ուրախ են որ ազատած են անոնցմէ: Այդ է պատճառը որ նոյնիսկ ծնողք ունեցողները իրենք պիրենք որր կը նկատեն: Օրը ժուռ մը տաք կերակուր կ'ուտեն «Հայր Մեր»ը արտասանելէ ետք:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Մեծարգոյ գործընկերներ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի տեղական յանձնախմբերի եւ վերաբաշխեցիկների

համբաւիրներ եւ աշխատակիցներ ամիւռքահայ գանգուածային լրատուութեան միջոցների

Շնորհաւորում ենք բոլորիդ Ամանորը եւ Սուրբ Ծնունդը ցանկանում ամենայն բարիք: Թող 1998 թուականը լինի ազգային միաբանութեան եւ մեծ նպատակի չուրջ համախմբման տարի:

Շնորհիւ միաբանութեան, համախմբուած գործելու անհրաժեշտութեան պիտակութեան Հայաստանի, Լեռնային Ղարաբաղի եւ աշխարհի տարբեր երկրներուն բազմաթիւ Հայեր «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին Ազգային Տուրք յատկացնելով մասնակից դարձան այնպիսի ծրագրերի իրականացման, ինչպիսիք մեծ կարեւորութիւն ունենալով Հայաստանի ու Արցախի անտեսութեան համար, հպարտութիւն ու ազգային ինքնավստահութիւն պարգեւեցին համայն հայութեանը:

Ամանորից տասը օր առաջ, Դեկտեմբեր 20-ին չահագործման յանձնուեց «Գոբիս-Մտեփանակերտ» աւտոճանապարհի եւս երկու հատուած 25 քմ. ընդհանուր երկարութեամբ: Այդպիսով կառուցուած 54 քմ-ից մօտ 30-ն արդէն կառուցուած, ասֆալտապատուած եւ յարդարուած է, իսկ մնացած 24-ը պատրաստ ասֆալտապատման:

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը կարող է յայտնել 1998-ի լաւ լուրերից մէկը: 98-ի Սեպտեմբերի 2-ին աւտոճանապարհը կը հասնի Շուշի քաղաք:

1997-ի ընթացքում վերականգնուեց 67 տուն Լեռնային Ղարաբաղի Մարտակերտի շրջանի Վաղուհաս գիւղում, պատերազմից աւերուած այս գիւղի բնակիչները վերադարձան բնակուելու իրենց բարեկարգ ու յարմարաւէտ տներում: Սա հնարաւոր դարձաւ արժանթինահայ մի խումբ բարերարների Ազգային Տուրքով եւ բարերար Գարլոս Փոթիկեանի կազմակերպչական նախաձեռնութեամբ:

Գիւմրի քաղաքում կառուցուեցին եւ չահագործման յանձնուեցին ութ բնակելի չէնքեր՝ 108 բնակարաններով: 108 աղէտեալ ընտանիքներ բնակարանամուտ նչեցին: Սա հնարաւոր եղաւ Լիբանանի «Աղէտեալների օգնութեան մարմնի», «Ճինիչեան» յիշատակի Ֆոնտի, Ֆրանսահայ համայնքի յատկացումներով եւ Սուրիայի Բերիոյ թեմի աջակցութեամբ:

«Ռ. Պօղոսեան եւ որդիք» զուիցերահայ Ֆոնտի միջոցներով Գիւմրիի «Անի» թաղամասում կառուցուեց «Պօղոսեան» կրթական-մշակութային համալիրը: Նոյն Ֆոնտի միջոցներով վերակառուցուեց Երեւանի Փիլիկա-մաթեմաթիկական դիւրօթիկ դպրոցի հանրակացարանը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Արագածոտն մարզում կառուցուեցին երկու ջրատարներ՝ «Բիւրական-Ամբերդ» եւ Թալինի 22 գիւղերի ջրամատակարարման ցանցը: «Բիւրական-Ամբերդ»ը կառուցուել է անանուն բարերարի միջոցներով եւ Բիւրական գիւղի բնակչութեան աշխատուժի աջակցութեամբ: Այն խմելու ջուր է մատակարարում Բիւրականին եւ յարակից գիւղերին: Թալինի 22 գիւղերի ջրամատակարարման ցանցը կառուցուել է «Ռ. Պօղոսեան եւ որդիք» Ֆոնտի յատկացրած միջոցներով. 22 գիւղեր ապահովուել են խմելու ջրով:

Վերակառուցուել է Բաղրամեան Հերցանի «Մայրութեան եւ մանկութեան կենտրոնը», որը կանանց եւ երեխաների համար միակ առողջապահական _ խորհրդատուական հաստատութիւնն է մարզի շրջանում:

Զուիցերահայ բարերար Յարութիւն Սիմոնեանի (ԱՄՆ, Լոս-Անճելըս) յատկացրած միջոցներով վերակառուցուել է Թալինի շրջանի Ոսկեթաս գիւղի դպրոցը:

Արժանթինահայ բարերար Արմէն Էքսերճեանի յատկացրած միջոցներով վերակառուցուել է Երեւանի մանկական կլինիկական հիւանդանոցի վերակենդանացման բաժանմունքը եւ յագեցուել ժամանակակից բուժսարքաւորումներով:

Շարունակաբար իրականացուել են նաեւ մշակութային հաստատութիւնների հովանաւորման ծրագրերը եւ «նպաստներ՝ զոհուած եւ առաջին կարգի հաշմանդամ ազատամարտիկների երեխաներին» ծրագիրը:

Սրանք 1997 թուականի ընթացքում կատարուած եւ աւարտուած ծրագիրներն են:Ներկայում ծրագրեր են իրականացւում Լեռնային Ղարաբաղում եւ Հայաստանի չրջաններում, որոնց ընթացքի մասին պարբերաբար տեղեկութիւններ կը տրուին:

Եւ ինչ էլ կառուցուել կամ կառուցւում է «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի միջոցներով՝ լինի ճանապարհ, ջրատար, դպրոց թէ բնակելի չէնք, դառնում է Հայութեան միասնութեան վկայութիւնը գործին մասնակից ամէն Հայի ներկայութեամբ:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

8 Յունուարի 1998 թ., Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ
Պաշտօնաթերթեր Հայ Կաթողիկէ պատրիարքութեան
Թիւ 9 _ 12,
Սեպտեմբեր _ Դեկտեմբեր 1997,
PATRIARCAT ARMENIEN CATHOLIQUE
Rue Hôpital Libanais, Geytawi
Beyrouth — LIBAN.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԸ.

– Չէ՛, ինչ տեսնամ. քանի որ երիկուընը պիտի գայ ... ես արդէն ատանկ զսպաուհիները դէմս առնել խօսեցնելը չեմ սիրեր:

Պօղոս էֆէնտի զոհ մնաց որ կինը նախպէս չէր տեսնուած Սուրբիկի հետ, կը կասկածէր որ թերեւս անոր թելադրանքներ ընէր ու Սուրբիկ անոնց ազդեցութեան ներքեւ ճշմարտութիւնը խեղաթիւրէր: Շաղիկի ամուսինը առաուընէ մինչեւ իրիկուն իր վրէժխնդրական ծրագիրներուն վրայ մտածած էր: Եթէ կարենար փաստացի ապացոյց մը ձեռք բերել Սաթենի կամ Մարզար էֆէնտիի դէմ, իր վրէժը լուծած պիտի ըլլար, եւ անոր հետ մէկտեղ իր անունին վրայ բերուած արատը մաքրած, զոնէ ինք այսպէս կը հաւատար: Եթէ Մարզար էֆէնտի ճիշդ իր վիճակին ենթարկուէր, այլեւս իրարմէ տարբերութիւն պիտի չունենային եւ ասոր մէջ կը գտնէր իր արժանապատուութեան զոհացումը:

Իր խոստման հաւատարիմ՝ Սուրբիկ գիշերը եկաւ: Շաղիկ միջոցը գտաւ բոպէ մը առանձին գտնուելու սպասուհիին հետ եւ անոր ականջին փսփսաց.

– Էրկանս մի բաբը որ ցերեկը մէյ մը եկար ու միասին տեսնուեցանք ... ըսած-նեբս չի մոռնաս:

Եւ միեւնոյն ատեն ոսկի մը սահեցուց Սուրբիկի ձեռքը:

Երբ սպասուհին ներկայացաւ Պօղոս էֆէնտիի այս պերջինը դժնդակ կացութեան մը մատնուեցաւ: Չէր գիտեր ի՞նչպէս հարցուփորձը սկսիլ: Բացորոշապէս կը զգար իր կատարելիք դերին պժգալի հանգամանքը եւ այս պատճառաւ համարձակութիւնը կը պակսէր:

– Գիտե՞ս քեզ ի՛նչու համար հոս կանչեցինք, բաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Ի՞նչ գիտնամ, էֆէնտի, պատասխանեց Սուրբիկ արմաւեղուկ դէմքով մը:

– Թո՛ղ տիկինը բացատրէ, բաւ Պօղոս էֆէնտի Շաղիկը ցոյց տալով:

– Ես ի՛նչ պիտի բացատրեմ՝ դուն բսէ ըսելիքդ, պատասխանեց այս վերջինը:

– Դուն աւելի աղէկ գիտես ըսելիքդ, քանի որ արդէն խնդիրը բացեր ես ուրիշ անգամ...

Շաղիկ աւելի յանդուգն քան իր ամուսինը, Սուրբիկին դարձաւ ու բսաւ:

– Աղջիկս քեզ բերել տուինք որպէս զի սա Մարգար էֆէնտիին ու Տիկին Սաթենին վրայ գիտցածներդ բսես: Անցածները բաներ մը կը պատմէիր կոր, աղէկ մը միտքս չմնաց, հիմա սանկ տեղի ի տեղօք պատմէ տեսնանք: Եթէ ուզածիս պէս պատմես՝ Պօղոս էֆէնտին քեզի ազուր նուէր մը պիտի տայ ... անանկ չէ՞ Պօղոս էֆէնտի:

Սուրբիկի աչքերը չողչողացին, առարբերնէ ի վեր արդէն նուէրներ ընդունած էր, ահա՛ հիմա երրորդ անգամ ըլլալով ոսկի մըն ալ պիտի առնէր:

– Գիտցածս մեծ բան մը չէ, բայց պատմեմ, բսաւ:

– Միայն թէ ճիշդ ու ճիշդ պատմես ա-մար որ յղի չէ՞ն: Ցղութեան կանխապելիչ միջոցներէն ոչ մէկը տրամադրելի էր անոնց: Մեծամոլ ղեկավարը կ'ներարկէր հազարամեակի աւարտին ունենալ հատակներու 30 միլիոնի թիւ մը:

Այսօր կ'ենթադրուի որ 60 հազարի չուրջ է իրենց տունէն խոյս տուած անչափահասներու թիւը: Անոնք կը տեղաւորուին չէնքերու մուտքերուն, աւերակներու, կայարաններու մէջ, կամ կը քնանան ջեռուցումի ցանցերուն վրայ. երբ կոյուղիները շատ խոնաւ չեն. այդ տղաքը կը պատսպարուին քաղաքին որովայնին մէջ: Ոչ ոք պիրենք կը փնտռէ: Անոնց ընտանիքները ուրախ են որ ազատած են անոնցմէ: Այդ է պատճառը որ նոյնիսկ ծնողք ունեցողները իրենք պիրենք որր կը նկատեն: Օրը ժուռ մը տաք կերակուր կ'ուտեն «Հայր Մեր»ը արտասանելէ ետք:

Օրական իրենց չահը 10 Ֆրանքի չուրջ կ'ըլլայ. աղջիկներէն մէկը յաճախ բախտախաղի կը յատկացնէ դումարը: Եթէ բախտ ունենան կրկինը կը զանձեն ու կրնան հաց ու երշիկ գնել: Կը գնեն նաեւ ներկի չնարակ որ իրենց որպէս թմրեցուցիչ կը ծառայէ. աւելկա հոտուըտալը իրենց մեծագոյն հաճոյքն է:

Այդ տղաքը սկսած են ուսելիք տալ առնէտներուն որոնց հետ կը բաժնեն քաղաքին աստրզեանեայ աշխարհը: Աւելկա կ'ըսեն որպէսզի այդ կենդանիները զիրենք հանդիստ ձգեն քունի ժամերուն ու չդան կրծելու իրենց քիմքը կամ չփորձեն մըտնել իրենց զգեստին տակ: Մաերմութիւնը բաւական զարգացած է ու տղոցմէն մէկը նոյնիսկ համակրելի կը նկատէ առնէտները:

ՔԱՂՀԱՆ

ուել է անանուն բարերարի միջոցներով եւ Բիւրական գիւղի բնակչութեան աշխատուժի աջակցութեամբ: Այն խմելու ջուր է մատակարարում Բիւրականին եւ յարակից գիւղերին: Թալինի 22 գիւղերի ջրամատակարարման ցանցը կառուցուել է «Ռ. Պօղոսեան եւ որդիք» Ֆոնտի յատկացրած միջոցներով. 22 գիւղեր ապահովուել են խմելու ջրով:

Վերակառուցուել է Բաղրամեան Հերցանի «Մայրութեան եւ մանկութեան կենտրոնը», որը կանանց եւ երեխաների համար միակ առողջապահական _ խորհրդատուական հաստատութիւնն է մարզի շրջանում:

Զուիցերահայ բարերար Յարութիւն Սիմոնեանի (ԱՄՆ, Լոս-Անճելըս) յատկացրած միջոցներով վերակառուցուել է Թալինի շրջանի Ոսկեթաս գիւղի դպրոցը:

Արժանթինահայ բարերար Արմէն Էքսերճեանի յատկացրած միջոցներով վերակառուցուել է Երեւանի մանկական կլինիկական հիւանդանոցի վերակենդանացման բաժանմունքը եւ յագեցուել ժամանակակից բուժսարքաւորումներով:

Շարունակաբար իրականացուել են նաեւ մշակութային հաստատութիւնների հովանաւորման ծրագրերը եւ «նպաստներ՝ զոհուած եւ առաջին կարգի հաշմանդամ ազատամարտիկների երեխաներին» ծրագիրը:

Սրանք 1997 թուականի ընթացքում կատարուած եւ աւարտուած ծրագիրներն են:Ներկայում ծրագրեր են իրականացւում Լեռնային Ղարաբաղում եւ Հայաստանի չրջաններում, որոնց ընթացքի մասին պարբերաբար տեղեկութիւններ կը տրուին:

Եւ ինչ էլ կառուցուել կամ կառուցւում է «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի միջոցներով՝ լինի ճանապարհ, ջրատար, դպրոց թէ բնակելի չէնք, դառնում է Հայութեան միասնութեան վկայութիւնը գործին մասնակից ամէն Հայի ներկայութեամբ:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

8 Յունուարի 1998 թ., Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԻՔ
Պաշտօնաթերթեր Հայ Կաթողիկէ պատրիարքութեան
Թիւ 9 _ 12,
Սեպտեմբեր _ Դեկտեմբեր 1997,
PATRIARCAT ARMENIEN CATHOLIQUE
Rue Hôpital Libanais, Geytawi
Beyrouth — LIBAN.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԸ.

– Չէ՛, ինչ տեսնամ. քանի որ երիկուընը պիտի գայ ... ես արդէն ատանկ զսպաուհիները դէմս առնել խօսեցնելը չեմ սիրեր:

Պօղոս էֆէնտի զոհ մնաց որ կինը նախպէս չէր տեսնուած Սուրբիկի հետ, կը կասկածէր որ թերեւս անոր թելադրանքներ ընէր ու Սուրբիկ անոնց ազդեցութեան ներքեւ ճշմարտութիւնը խեղաթիւրէր: Շաղիկի ամուսինը առաուընէ մինչեւ իրիկուն իր վրէժխնդրական ծրագիրներուն վրայ մտածած էր: Եթէ կարենար փաստացի ապացոյց մը ձեռք բերել Սաթենի կամ Մարզար էֆէնտիի դէմ, իր վրէժը լուծած պիտի ըլլար, եւ անոր հետ մէկտեղ իր անունին վրայ բերուած արատը մաքրած, զոնէ ինք այսպէս կը հաւատար: Եթէ Մարզար էֆէնտի ճիշդ իր վիճակին ենթարկուէր, այլեւս իրարմէ տարբերութիւն պիտի չունենային եւ ասոր մէջ կը գտնէր իր արժանապատուութեան զոհացումը:

Իր խոստման հաւատարիմ՝ Սուրբիկ գիշերը եկաւ: Շաղիկ միջոցը գտաւ բոպէ մը առանձին գտնուելու սպասուհիին հետ եւ անոր ականջին փսփսաց.

– Էրկանս մի բաբը որ ցերեկը մէյ մը եկար ու միասին տեսնուեցանք ... ըսած-նեբս չի մոռնաս:

Եւ միեւնոյն ատեն ոսկի մը սահեցուց Սուրբիկի ձեռքը:

Երբ սպասուհին ներկայացաւ Պօղոս էֆէնտիի այս պերջինը դժնդակ կացութեան մը մատնուեցաւ: Չէր գիտեր ի՞նչպէս հարցուփորձը սկսիլ: Բացորոշապէս կը զգար իր կատարելիք դերին պժգալի հանգամանքը եւ այս պատճառաւ համարձակութիւնը կը պակսէր:

– Գիտե՞ս քեզ ի՛նչու համար հոս կանչեցինք, բաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Ի՞նչ գիտնամ, էֆէնտի, պատասխանեց Սուրբիկ արմաւեղուկ դէմքով մը:

– Թո՛ղ տիկինը բացատրէ, բաւ Պօղոս էֆէնտի Շաղիկը ցոյց տալով:

– Ես ի՛նչ պիտի բացատրեմ՝ դուն բսէ ըսելիքդ, պատասխանեց այս վերջինը:

– Դուն աւելի աղէկ գիտես ըսելիքդ, քանի որ արդէն խնդիրը բացեր ես ուրիշ անգամ...

Շաղիկ աւելի յանդուգն քան իր ամուսինը, Սուրբիկին դարձաւ ու բսաւ:

– Աղջիկս քեզ բերել տուինք որպէս զի սա Մարգար էֆէնտիին ու Տիկին Սաթենին վրայ գիտցածներդ բսես: Անցածները բաներ մը կը պատմէիր կոր, աղէկ մը միտքս չմնաց, հիմա սանկ տեղի ի տեղօք պատմէ տեսնանք: Եթէ ուզածիս պէս պատմես՝ Պօղոս էֆէնտին քեզի ազուր նուէր մը պիտի տայ ... անանկ չէ՞ Պօղոս էֆէնտի:

Սուրբիկի աչքերը չողչողացին, առարբերնէ ի վեր արդէն նուէրներ ընդունած էր, ահա՛ հիմա երրորդ անգամ ըլլալով ոսկի մըն ալ պիտի առնէր:

– Գիտցածս մեծ բան մը չէ, բայց պատմեմ, բսաւ:

– Միայն թէ ճիշդ ու ճիշդ պատմես ա-մէն բան, առանց քովէդ բաներ աւելցըլու, դիտել տուաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Աւելի աղէկ կ'ըլլայ որ ես հարցնեմ, դուն պատասխանես ու Պօղոս էֆէնտին ալ մտիկ ընէ, առաջարկեց Շաղիկ:

Հարցուփորձ սկսաւ եւ Սուրբիկ կէտ առ կէտ կրկնեց ինչ որ ցերեկը իրեն տուն տուած էր Շաղիկ:

Պօղոս էֆէնտի աչք ու ականջ կտրած կը հետեւէր Սուրբիկի խօսքերուն ու չէր կրնար իր ուրախութիւնը զսպել:

Վերջապէս Սաթենի անհատատարմութեան ապացոյցները կ'ներեւային որոշ, դրեթէ անհերքելի:

Միայն թէ դլխաւոր վկան, Սահակ պարոն, դէչաեղ վիճակ:

– Ո՞ւր է հիմա այդ Սահակը, հարցուց Պօղոս էֆէնտի, երբ Սուրբիկ իր խոստովանութիւնը աւարտեց:

– Իրա՛ւ է որ, էֆէնտի, չեմ պիտեր, բայց ուրիշ տուն մը ծառայութեան մըտած է:

– Ո՞ր տեղացի է, պիտե՞ս...

– Վանեցի: Եթէ կ'ուզէք, ես հասկնամ ուր ըլլալը եւ ձեզի համց կուտամ...

– Շատ չնորհակալ կ'ըլլամ:

– Գլխուս վրայ, էֆէնտի:

– Միայն թէ առեն անցնելու չէ, այսօր վաղը հասկնալու է:

– Հոս վանեցի մէկ երկու ծառաներ կան, անոնցմէ կրնամ տեղեկութիւն առնել:

– Գէղ տեսնեմ տղիկս, ա՛ռ հիմա այս ոսկին, երբ Սահակին ո՞ւր գտնուելուն մասին ալ ճիշդ տեղեկութիւն մը բերես, քեզի ոսկի մըն ալ պիտի տամ:

– Շատ ապրիք, էֆէնտի, Աստուած երկար կեանք տայ ձեզի: Եւ Սուրբիկ հեռացաւ իր դրսանը տեղացող այս նուէրներէն դինովցած:

Երբ այր ու կին առանձին մնացին, Շաղիկ յաղթականօրէն ու անպատկառ չեչառալ մը դոչեց.

– Տեսա՞ր հիմա...

Այս կարճ խօսքը չատ բան կը պարունակէր իր մէջ: Ցանդիմանութիւն մըն էր իր ամուսնոյն ուղղուած՝ անոր անհարկի իրարանցումներուն, յուզումներուն, սրբամտութեան դէմ: Շաղիկ զսել կ'ուզէր թէ ինք միակ խաբուած ամուսինը չէր, եւ թէ ուրիշ կիներ ալ նոյն բանը կ'ընէին աւելի ընդարձակ սահմանի մը մէջ, ինք իրաւունք չունէր առանկ սովորական բանի մը համար այնքա՞ն խնդիրներ յարուցանելու:

Պօղոս էֆէնտի չատ լաւ լմբռնեց այդ «տեսա՞ր հիմա»ին իմաստը եւ լռեց յանցաւորի մը պէս:

Շաղիկ չզոհացաւ այս փոքրիկ յաղթանակով:

Ծանօթ պայթիդպական դէպքէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով՝ յարձակողականի սկսաւ:

– Հիմա համոզուեցա՞ր Սաթենին ի՞նչ տեսակ կնիկ ըլլարուն, չարունակեց, հիմա տեսա՞ր Մարգար էֆէնտիին պատիւը քանի փարա արժելը ... եւ այդ խայտառակներուն պատճառաւ դիս տղբի տակ առիր, ամէնուն քով խաղք ըրիր...

– Բայց, կրկնաց Պօղոս էֆէնտի, իրողութիւն մը կար մէջտեղ...

– Ճանըմ դուն ալ, իրողութիւն կայ եւ պէր ... ի՛նչ պարապ խօսքեր, գործը վէրվէրկէն տուին մեծցուցին ... բայց դուն յանցանք չունիս, յանցանքը ա՛ն Մարգար էֆէնտիինն է որ քեզի անստորագիր նամակով մը ծուղակը ձգեց եւ իր խաղը յաջողցուց...

(Շար. 85)

Campagne de parrainages de la Croix Bleue des Arméniens de France

COMMUNIQUE

Un mois à peine après le début de la campagne de PARRAINAGES D'ORPHELINS D'ARMENIE, la Croix Bleue se félicite d'avoir enregistré plus d'une centaine de souscriptions, émanant de toutes les régions de France.

Nous remercions chaleureusement ceux qui nous ont d'ores et déjà apporté leur soutien et manifesté leur solidarité envers cette action; la rapidité avec laquelle ils ont répondu à notre appel est un encouragement précieux pour notre association.

Cependant, comme prévu, la campagne continue et nous espérons que les mois qui viennent verront se multiplier les demandes de parrainages, car la tâche est loin d'être arrivée à son terme. Beaucoup d'enfants attendent encore, nous n'avons par le droit de les décevoir ! Un parrainage, c'est 120 US Dollars par an versés directement à un enfant pour l'aider à mieux vivre dans sa famille d'accueil. C'est un geste immédiatement utile qui lui apportera un réconfort matériel et moral.

Les membres de la Croix Bleue restent à votre disposition pour vous informer des démarches nécessaires à votre souscription. Contactez dès aujourd'hui la section la plus proche de votre domicile ou le Conseil d'Administration, 17, rue Bleue, 75009 Paris, (Tél. : 01. 48. 24. 46. 57).

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Conseil d'Administration

(Շար. Ա. էջէն)

կան կեանքի յարուցածութեան, պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ քաղաքամարտ անցեալ տարեսկիզբի այն չրջանին երբ ինք ստանձնեց ներկայի իր պաշտօնը, որոշ բարելաւում արձանագրուած է սակայն պրկումը ներկայիս տեղափոխուած է Ղարաբաղեան հարցին չուրջ, չնչտելով նաեւ թէ ազգային նշանակութիւն ունեցող հարցերու չուրջ քաղաքական կուսակցութիւնները կրնան որոշ համախոհութեան յանդիլ։

Ի չարս այլ հարցերու, վարչապետը անդրադարձած է նաեւ ընդդիմութեան երեսփոխաններուն Ազգ. Ժողով չվերադառնալու երեւոյթին, ըսելու համար որ անոնք իրենց պաշտօնը պէտք է կատարեն ընտրութիւններու մասին նոր օրէնքի քուէարկութեան մէջ։ Այս օրէնքը պէտք է ընդունուի եւ հաւասար պայմաններ ստեղծէ բոլորին համար եւ ինք ալ այդ ուղղութեամբ գործօն կերպով կ'աշխատի, աւելցուցած է Ռ. Քոչարեան։ Այլ հարցի մը մասին ալ խօսելով, ան ըսած է թէ Դաշնակցութեան պաշտօնապէս արձանագրութեան հարցը կարելի չէ չատ երկարել, մանաւանդ այս պարագային, երբ ընտրութեան նախապատրաստութիւնները կը կատարուին եւ ճիշդ չըլլար որ այդ պատճառով նման մեծ կուսակցութիւն մը չկարենայ մասնակցիլ ընտրութիւններուն։

*
**

110 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ

1992–էն ի վեր Աղէտի գօտիին վերականգնման համար պետական պիւտճէէն որեւէ յատկացում չէր կատարուած։ 1998–ի չինարարական ծրագիրը կը սկսի Յունուարի վերջը։ Երկրաշարժին 10–րդ տարելիցին առթիւ մշակուած է 110 միլիոն տոլարի չինարարական ծրագիրը, որ կ'ընդգրկէ 10–էն աւելի դպրոցներ, 600 մեթր քառ։ բնակելի տարածք, երեք հիւանդանոց, հանրային կառոյցներ։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՏՊԱՐԱՆԱԿԸ

Հայաստանի պրակտ մամուլի անուններէն ամենամեծ տպաքանակը ունեցողն է «02» չաբաթաթերթը 20·000 օրինակով։ «Իրաւունք» չաբաթաթերթը լոյս կը տեսնէ 11·000 օրինակով, իսկ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին տպաքանակն է 7·500։

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
de la Cathédrale Arménienne

CONFERENCE

«Les Arméniens et autres chrétiens d'Orient face à l'Empire Byzantin»

donnée par :

— KAREN YOUZBACHIAN —
Académie des Sciences de St-Petersbourg — Russie

— AZAD BOZOYAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— BAROUIR MOURADIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— EDOUARD DANIELIAN —
Doyen de la Faculté d'Histoire de l'Université d'Etat d'Arménie

— BABKEN HAROUTIOUNIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

LUNDI 26 JANVIER à 20 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - Marseille 8e

—— Entrée libre ——

VALERIE AMBROISE

chante son anniversaire

Les 16, 17 Janvier à 20h30
Le 18 Janvier à 15h30

avec :

Olivier Moret contrebassiste
Francis Jauvin accordéon, saxo,

au **Théâtre de Ménilmontant**
15, rue du Retrait, 75020 Paris

Elle offrira son nouveau spectacle
" Brassens "
en mêlant ses deux racines française et arménienne, avec la complicité de ses musiciens.

Vous serez accueilli à l'orgue de Barbarie avec André Marié.

1ère partie: Aram Sédéfian ou la Chorale de l'Ecole Tebrotzassère ou Vasken Solakian.

Puis Gevorg Mkrtchian au doudouk et Ferdi Zipci chante Sayat Nova.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Narek Dourian
et les élèves de l'école de Paris de la C.B.A.F.

vous présentent

CONTE DE NOEL

SPECTACLE MUSICAL

Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**

Salle «Rossini»,
6, rue Drouot, 75009 PARIS

Billets auprès de:

— KAROUN (Colombes) :

Tél.: 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 18h);
— C.B.A.F. Paris

Tél.: 01. 45. 84. 57. 18 (de 9h à 13h);
— sur place le jour du spectacle.

Prix : Adultes 100 F.
Enfants (-14 ans) 50 F.

Venez nombreux!

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնն ու փարիզեան իր մասնաճիւղերը ձեզ կը հրաւիրեն «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՒ ՕՐ»ուան,

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 14·30–ին

CENTRE VALEYRE — 24. rue Rochechouart — 75009 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր պատրաստուած Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտներուն կողմէ, «Պէրլէնկո» թատրոն, կապանդ Պապա, պիւֆէ։

Կապանդ Պապան կը սպասէ բոլոր երախաներուն։

SABERATOURS
SEVANVOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
À PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

studio VICKEN - PARIS 03/97

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

*
**

SEJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (JURA) du **15 au 22 février** pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix :2.700 F. comprenant :
- **transport**
- **hébergement**
- **location et cours de ski**
- **remontées mécaniques**
- **assurance**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.
Date limite d'inscription: 20 janvier.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ժանէթ Պետիկեանի իր ամուսնոյն Պերճ Պետիկեանի մահուան առթիւ։

LE... MARSEILLE... MARSEILLE... MA

UGAB — MARSEILLE

Bouffée d'Oxygène

Bonne nouvelle !!

Pour la première fois, l'UGAB organise une semaine de vacances à la neige du 21 au 28 Février, au Centre «*LES ABEILLES*» lieu dit la Villette, 05260 Chaillol, pour les jeunes de 10 à 16 ans.

Le prix est de 1800 Frs de Marseille à Marseille et comprend :
- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques + assurance
- la location du matériel
- les cours de ski
- les activités.

INSCRIPTIONS :
327, Boulevard Michelet — 13009 Marseille

—— Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 ——

LE... MARSEILLE... MARSEILLE... MA

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 JANVIER
1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

73ԴԱՐԻ – ԹԻՒ 19·292 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.292

A propos des articles parus dans "Courrier International" sur le génocide arménien

Une lettre d'A. Adler

Suite à la «Lettre ouverte à la rédaction de "Courrier International"» qu'Yves Ternon avait signée dans nos colonnes (13 Janvier) et que nous avions transmise à la direction éditoriale de "Courrier International", nous avons reçu la réponse suivante de M. A. Adler. Nous y adjoignons le point de vue de "Haratch".

***

14 Janvier

Chère Madame,

Il va de soi que je partage entièrement le point de vue d'Yves Ternon sur l'existence du génocide arménien. Il le sait bien d'ailleurs pour avoir participé avec moi à plusieurs débats sur cette question. Notre journal a publié une controverse israélienne où le point de vue opposé était largement exposé, et à mon avis, argumenté de manière convaincante. Ce débat réapparait à l'évidence dans le contexte de l'alliance turco-israélienne, mais il a aussi son importance pour sortir les Israéliens, et le peuple juif dans son ensemble d'un solipsisme national dangereux. L'horreur et le caractère très exceptionnel du génocide juif ne sont en rien altéré par sa réinsertion dans une histoire raisonnée de crimes contre l'humanité.

Recevez etc...

A. ADLER

***

N.D.L.R.— A moins d'être négationniste, nul ne conteste le caractère très exceptionnel du génocide juif. Ce caractère ne peut ressortir que d'une analyse comparée avec d'autres crimes d'une même nature. C'est ce que démontrait le second article «oui» de "Courrier International", mais cet article ne dénonçait pas les mensonges et les distorsions du premier, c'est-à-dire de Yehachoua Porat d'où l'intervention d'Yves Ternon dans les colonnes de "Haratch".

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ, Յունուար 15–ին, լրագրողներուն յայտնեց թէ չատ հաւանաբար պաղ չարթնու, Յունուար 21–ին, այժմէական հարցումներու օրակարգին առթիւ, ընդդիմադիր երեսփոխաններ պինք պիտի այպանեն այն յայտարարութեան համար զոր ըրաւ Զորեքշաբթի օր, մեղադրելով ալը Տրէյֆիւսի եւ գերութեան հարցերու առընչութեամբ եւ այն առեն, ինք ալ իր զղջումը կը յայտնէ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ անակնկալ չարժումի մը հետեւանքով Յունուար 15–էն 16 լուսնալիք գիշերը, Ֆիկարօ, Ֆրանս–Սուար եւ Լիպերասիոն փարիզի կրպակները չհասան Ուրբաթ առաւօտ։ Շարժումը կը վերաբերի տպողներու եւ սրբագրիչներու։

Ալժիր յայտնեցաւ փոխել տալ եւրոպական յանձնախումբին կազմը որ նախարարներէ պիտի բաղկանայ եւ Ալժերիա ժամանէ Երկուշաբթի, Յունուար 19–ին։ Եւրոպական Միութիւնը յօժարեցաւ նաեւ խօսիլ ահաբեկչութեան մասին։ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը դոհ չէ, սակայն, հարցին դործընթացէն, կ'առարկէ որ սկիզբէն –ինք էր նախաձեռնողը– ուզած էր որ յանձնախումբը բարձրագոյն մակարդակի ըլլայ։

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ բացումը կատարեց, Յունուար 15–ին, գերարդիական հիւանդանոցի մը՝ Վալ–Ֆուռէ (Մանթ–լա–Ժոլի) այսինքն «զպայտն», պրուարձան մը եւ այդ առթիւ կոչ ըրաւ յաջող համարկումի մը համար։ Դեռ քանի մը տարի առաջ չատ ծանր միջադէպեր պատահած էին։ Բնակչութիւնն ալ կէս առ կէս զաղթողներէ կազմուած է։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, կիրակի, Յունուար 18–ին ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ նախաձեռնութեամբ համայնավար կուսակցութեան, որուն կը զօրակցի «Քաղաքացիներու Շարժումը» (Ժ.–Փ· Շեվէնմեն) հանրաքուէ մը պահանջելու համար Եւրոպայի շուրջ։ Երկու թեմաներն են.– Եւրոպական կառուցման վերանայումը եւ միակ դրամանիշը։

Միայն Օ – ԷՍ – ՍԷ Ը–ն է որ կրնայ ուղղակի դեր խաղալ հարցին կարգադրութեան մէջ։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՕՐԸ

Յունուար 15–ը նչուած է որպէս Աղրբեջանահայերու Իրաւունքի Օրը։ Այս առթիւ Երեւանի Ձարտարապետներու Տան մէջ տեղի ունեցած է 1988–91 թուականներուն Ադրբեջան զոհ գացած Հայերու յիշատակին նուիրուած յարկան–քի հանդէս մը, որուն ներկայ գտնուած

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 15/16)

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԽԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Աբասն Գասպարեան յայտարարած է որ Հայաստան զոհունակութեամբ կ'ընդունի Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան միջնորդութեան ճիգերը Ղարաբաղի հարցին կապակցութեամբ։ Աւելցուցած է թէ պարսկական միջնորդութիւնը կրնայ փոխադարձ վստահութիւն ապահովել կողմերու միջեւ, բայց եւ այնպէս

Այսպէս, արձակ թէ քերթուած, սիրոյ պատմութիւնները կը սկսին, չեն աւարտիր, կը չեզին, կանգ չեն առներ։ Ո՞ւր է կարան, ահաւասիկ հեռախօս, տեղեկութիւն։ Հեռացած է ան Պիլպաոյէն, հաստատուած Փլէնսիա, ծովափնեայ մեհնատան մը մէջ։

Այսպէս, ծովեզերեայ քաղաքներու յատուկ անձրեւ, զոյն յատկանշելու համար հայերէնը ունի հոյակապ «յորդառատ»ը, ես սիրած եմ ա՛յն բառերը որոնք պէտք ունեցած չեն «յօդ–ա–կապ»ի, սիրած ա՛յն անձերը որոնք պէտք ունեցած չեն ուրիշներու անթացուպին, սիրած եմ, արդէն մեզմացած են կարոյին խռովքները, վերադառած է ան ներքաշարհին անդորրը։ Վերադառած՝ դիտելու, խորհրդածելու, նկարելու ախորժակները։

– Ֆաթիմա՞ն, – երբ հարց կուտամ,

– Նա չատ է զոռոզ, – կը բացատրէ խանդ ան՝ ձայնին մէջ ահապին դժգոհութիւն։

Ցուա՞ծ է վերջնականապէս միս եւ հաղի անօթներու իրերահաղորդ երակը։ Պայթա՞ծ։ Փոխասացութիւն, մեղա – ղրանքներ, Ֆաթիմա խօսած է իր սիրոյն մասին, «լաց էր լինում»,

– Ուրե՞մն, – երբ կը բացագանչեմ,

– Նա չատ է ծոռոզ, – կը բացատրէ կարօ, կը չարունակէ պահել Փարիզ դալու ցանկութիւնը եւ կայք հաստատելով Սիթէ էնթէրնասիոնալ տէ զ'Ար, ունենալ կեանքի փարիզեան հանդրուան մը։

Notre Dame de Begona *տաճարի մէջ սկսած սա տօնախմբութիւնները իրենց հանդիսաւորներով, իրենց ցուցադրութիւններով իրենց քերմէսներով, իրենց խաղերով եւ ցլամարտերով վերջ կը գտնեն Կիրակի երեկոյ, կը ցամքին տակառները, կը հրկիզուի Մարիխայա մամիկը, հիմա Երկուշաբթի առաւօտ է, այլակերպ քաղաք, անհետացած չալար, մսող քանի մը լոյս, գինովութեան յաջորդող զգաստութեան փնտռտուք։*

Վերադարձ լրջութեան, իսկ լրջութեան դոյնն է ժժդունութիւն։

Պահ մը կը կենամ զրամաթաչխ մեքենային առջեւ, մինչեւ յառաջիկայ Օգոստոս, քաղաքը կ'ունենայ ա՛յլ տօնախմբութիւնները, ամիսներու պարանին վրայ չարուած կը տեսնեմ «Մոզերուն Տղանցքը», կայ երգչախումբերուն նուիրուած օր, կան գառնավաղներ, կան զատկական տողանցքները, երաժշտական հանդիսումները, պիտի չըլլամ ես անոնց մասնակից, արդէն Երեքշաբթի առաւօտ է, քանի մը յուշանուէր գնելէ ետք, փիլիսոփայութեան դասախօս, բանաստեղծ Պէլիի ընկերակցութեամբ՝ կէսօրուան ճաշը կը կատարենք հին քաղաքի մէկ ճաշարանին մէջ։ Մինչ լայնածաւալ կտոր, կոկորդէն ստամոքս հոսող գինին՝ հաւատարիմ իր բնութեան՝ անմիջապէս կը բռնէ կարոյի զգաթին ուղղութիւնը, հարց սպասեակին հետ, հարց մըն ալ կոդքի սեղանէն կնոջ մը հետ, կարօ սպաներէնը կը գործածէ ինչպէս նկարիչի իր վրձինը, դիտէ հարուածելու եւ նահանջելու բոլոր ձեւերը, սակայն պատահարները դժգոհ կը թողուն Ֆաթիման, իսկ չիկամօրուս Պէլին կարոն կը նկատէ խնդրայարոյց անուղղայ մը։

Ինչ ըսա՞ւ, «Անուղղա՞յ»՝ ըսաւ։ «Խնդրայարո՞յց»՝ ըսաւ։ Ցետագային՝ հարց նաեւ Պէլիի հետ։

Հետեւանք կարոյի վարմունքին, հետեւանք կարոյի եւ Ֆաթիմայի միջեւ վոխանակուած քանի մը չիկացած բառերու, Ֆաթիման է որ կը տանի դիս Պիլպաոյի կեդրոնական կառաւտունը, ուրկէ օթոպիսով պիտի մեկնիմ դէպի պասքական ուրիշ քաղաք մը՝ Տոնոսթիա, աւելի ծանօթ Սան Սէպասթիան անունով, որ, ցընծուխիւն, չունի Մք–Տոնալտի մասնաճիւղ, եւ ուր պիտի հանդիպիմ հայուհի Հէլէնին եւ պասք Եոզէպային։

Հիմա՝ արդէն Փարիզ, հիմա՝ արդէն ութ «Պիլպաօ»՝

– Սէ վերջացու՛ր, – աղաչելու պէս կը թելադրէ ընթերցող մը Առնուվիլէն։

Պիտի վերջացնեմ։ Չէ՞ որ կ'ապրինք հեռատեսիլի մշակոյթը, պէտք է անդադար հայթայթել ա՛յլ նկար, անկարեւոր թէ ներկայացուածը ունի՞ խորք։

Չէ՞ որ կեղծ գոհարեղէնի առեւտուրով խկապէս հարստացողներ կան։ Տպագրուածը նահանջի մէջ, ամէն օր ան քիչ մը աւելի կը ղիջի իր դիրքերէն, երբեմն կը մտածեմ թէ սխալ մը պատահած է դիւտերու չարքին մէջ։ Ետառաջութիւն մը։ Եթէ հեռատեսիլը ստեղծուած ըլլար տըպագրական մեքենայէն առաջ, հիմա պիտի չախչախուէր տպագրական մեքենայի պլաններուն տակ, ճմռուէր անոր ակռաներուն միջեւ։

Եթէ...

– Պիլպաօ՛՛՛, – ահա կը բացագանչէ ուրիշ ընթերցող մը երջանիկ։

– Ես գրածներդ չատ կը սիրեմ, – կը ձայնէ երրորդ մը Պէյրութէն։

– Ուրեմն չսիրողներ ալ կան, – կը հաղարձեմ ես։

Անհամար կարծիքներ, արդար ակնկալութիւններ, դիպուկ նչումներ։ Եթէ կայ քննադատութիւն, ուրեմն կայ հետաքրքրութիւն։ Նախընտրելի է որ հայհոյեն քան թէ անտեսեն։ Ոմանք նոյնիսկ Պիլպաօ կ'ուղեն երթալ յառաջիկայ արձակուրդին։ Զգո՛յշ սակայն։ Զգացած պէտք է ապահովագրուին։ Ապահովագրուին յուսախաբութեան դէմ։ Ներկայացուածը ի՛մ Պիլպաոս է, իսկ իմս ուներնալու համար պէտք է կարդացած ըլլալ ի՛մ կարդացած դիրքերս, ունենալ ի՛մ ընկերներս, ի՛մ անցեալս, մինչեւ Պիլպաօ կայ այնքան՝ որքան կայ մա՛րդ աչխարհի վրայ։

Կեցցէ՛ անկանխակալ ընթերցողը։ Անկի՛ հաշուենկատը։

Ծառն ամուսնութիւնները, Մայր Եկեղեցւոյ դրասենեակէն մինչեւ Պաքերու Երկիր մտահոգիչ համեմատութիւններ, դէպի առաջին աչխարհի սկզբնական միտեսակութի՞ւն, թէ՞ առանձնայատկութիւններու ջնջումով նոր աչխարհի մը ստեղծում, «կարելի՞ է հին կերպասով նոր զգեստ կարել»՝ կը մտմտայ, անդամ մը եւս, «Օտարական»ին Շաւարշը։

***

Վերադարձ Մոնփառնաս, յանպատրաստից մեկնում, պատահական երթ, անտեղեակ թէ ուր կ'երթայի, բայց յստակ էր հասցէս վերադարձի։

Գիտէի թէ ո՛ւր պիտի վերադառնայի՝ համոզուած որ յաճախ ամբողջ կեանք մը չըլլար բաւարար, իսկական քերթուած մը ստեղծելու համար։

Իսկ ինչ կը վերաբերի Սէրվանթէսին եւ Ունամունոյին՝ պէտք է ըլլալ չափազանց համբերատար։

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՃԵԱՆ

ՀԱՐՒՒՐ ՏԱՐԻ ԱԹԱՋ

(ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԱՆՅԵՒԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երուանդ Օտեանն ալ 1895–ին, 26 տարեկանին, հեռացած էր Պոլսէն ու հաստատուած Ազինք ուր կը վարէր «Միութիւն» ամսաթերթին խմբագրութիւնը: Փոթորկոտ բայց բեղուն եղած է իր կեանքը ու հակառակ որոշումին Իսլամ կրօնքը ուրդեղրելու՝ Սուրիոյ անապատները աքսորուած է բոլորին պէս: Հայմաթլոսի կեանք մըն ալ իրը եղաւ – Ազինքէն եաք՝ Գահիրէ, Փարիզ, Վիեննա, Լոնտոն, Ոմպէյ: «Հայկական Սովետական Հանրապետութեան» իբրեն դրեթէ մէկ էջ տուած է, մինչ իբրմէ տասնապատիկ աւելի արժէքաւոր Գրիգոր Օտեան հազիւ մէկ սիւնակ կը տառնայ: Արդեօք Արեւմտահայերն ու ազգին համար նահատակուած յեղափոխականները հեղնած ըլլալո՞ւն համար էր որ «Ընկեր Փանջունի»ին հեղինակը այս պատիւին կ'արժանացաւ...: Ռուբէն Որբերեանը եւս, 22 տարեկանին, 1895–ին ձգած է Պոլիսն ու անցած Իտիր, ուր ուսուցչութեամբ պարապած է մինչեւ 1904 երբ որոշած է անցնիլ Ճիպութի քաղաքը, Ֆրանսական Սոմալիի մէջ ուր մտած է անգլիական առեւտրական ընկերութեան մը ծառայութեան, չարունակելով աշխատակցիլ Պոլսահայ մամուլին: Անարմատ եւ անհանգարտ մարդ, Որբերեան իր «Ծփանքները» գործով անգլիացի Լորտ Պայրընի հայկական տարբերակը ուղած էր ըլլալ, հաւանաբար իրմէ երեսուն տարի մեծ Սմբատ Շահազիզի եւ անոր պայրընական ներշնչումով գրուած «Լեւոնին Վիշտը»ի օրինակով: 1920–ին կ'անցնէր Փարիզ եւ ուր կը մեռնէր, 1931–ին: Այս բոլոր մտաւորականներուն նման անհանգարտ եւ աստանդական՝ Սիմանթոն 1896–ին, 18 տարեկան, անցած է Եգիպտոս, յաջորդ տարին Փարիզ՝ ուր երեք տարի կը հետեւի համալսարանի դասերուն, ապա կ'անցնի Ժընեւ, Լօզան, Ցիւրիխ, աւելի ուշ՝ Միացեալ – Նահանգները, քաղաքական գործիչի պաշտօնով: Սահմանադրութեան՝ եւս Պոլիս: Բոլոր տարագիր գրագէտներէն աւելի ինքն է որ լեզուն զէնքի ու վահանի կը վերածէր պաշտպանուելու համար թըրքական անմարդկային ոտիէն ու կոուելու մահուան յաճախանքին ու մարդկային բնութեան յոռի կողմերուն դէմ, որպէսզի կարենար մարդ ու բանաստեղծ մնալ տակաւին՝ այդքան վայրագութեան դիմաց, եւ այդքան ցաւին մէջ: Շատ տարբեր չէ եղած իրեն տարեկից Վահան Թէքէեանի ճակատագիրը: 1897–ին ան ալ կը տեղափոխուի Լոնտոն, տակէ եաք՝ Մարսէյլ, Հոլանտա ու վերջապէս Եգիպտոս բոլորին մէջէն ինքն էր ամէնէն անարմատը, խոցելին, յարմարիլ չգիտցողը, մանաւանդ երբ լրագրութեան թոյնն ալ տիպուեցաւ իմիլ: Ոչ արտասահման, ոչ Եւրոպա, ոչ Խորհրդային Հայաստան կրցան իր անանուն պահանջը, կարօտը դոհացնել: Ոչ իսկ Պոլիսը...:

Դուն որ եղար, ով Պոլիս, լոյսն
աչքերուս նորաբաց,
ձի՞շդ է, ըսէ, որ ալ մեծիմ օտարներ
եմ իրաւունքը չունիմ ես քու հողիդ
մէջ թաղուելու...:

Զապէլ Եսայեանն ալ 1897–ին, Սիամանթոյին ու Թէքէեանին նման 18 տարեկան է: Կը լքէ Պոլիսը ու կը հաստատուի, մինչեւ աւելի նպաստաւոր ժամանակներ՝ ամէն Արեւմտահայու Մէքքէն, Լոյս – Քաղաքը՝ Փարիզ, ուր կը յաճախէ համալսարանը: Նոյն ճամբուն կը հետեւի, իրմէ երկու տարի մեծ Սուրէն Պարթեւեանը որ 1895–ին Փարիզ կը դրուի նենք, եւ համալսարանի ուսանող: Երեք տարի եաք Մանէսթըը է, իմպրեսիոն «Վաղուան Զայնը» հանդէսին: Պայքարի ու գրչի մարդ, ինքն ալ անարմատ, աստանդական գոյութիւն մը կը հետապնդէ: Ինքն ալ, Արփիարեանին, Օտեանին, Բաշալեանին, կամսարականին նման կը փորձէ կեանքին ձեւ մը տալ, բայց միակ առանցքը՝ լրագրութիւնն է, որ իր սերունդին միայն գոյութեան իրաւունք մը տուաւ: 1896–ին Գեղամ Բարսեղեան ալ Փարիզ կը գտնուի համալսարանական ուսմանն հետամուտ: Բոլորովին տարբեր եղած է Եղիա Տէմիրճիպաշեանին պարագան: 1897 գինք կը գտնենք Ժընեւ, ուր գացած է քայքայուած առողջութիւնը բուժելու: Ցետոյ Եղիան Վիեննա կ'երթայ, ապա Պուտափեշտ: Մինաս Թէօլէօեան կը գրէ, «Դար մը Գրականութիւն» գրքին մէջ: Ֆանի մը ամիս եաք, անհուն կարօտանքով, կը գառնայ Պոլիս – «Հոն, հոն կ'ուզեմ որ տանին գիս»: Գրեթէ մոգական ու գիւմական սա լրնչուժ է որով Պոլիս քաղաքը իրեն կը քաշէ ու կը կապէ հայ մտաւորականները, որոնք Փարիզեան թիթեռներուն նման, միամիտ եւ աներկիւղ եա այդ ոճիրի քաղաքը վազեցին իրենց նահատակուած գերեզմաններուն արիւնը դեռ չչորցած վրայ, մէյ մը 1909–ին, մէյ մըն ալ 1918–ին: Արդեօք անկարելի՞ է Արեւմտահայ գրականութեան սիրտը զգալ՝ առանց Պոլիսը ճանչնալու, եւ կա՞յ այս քաղաքին մէջ բաղադրիչ մը որ չատ աւելի հզօր է քան Թուրքն ու իր թրքութիւնը: Օշականի վէպերը սեռային եւ առհասարակ ուրիշ բնազդներու թաքուն ներկայութիւնը կը թելադրեն:

Ի՞նչ կացութիւն կը տիրէ Պոլսոյ գրականն հրապարակը, բանուութեան, հալածանքի եւ խիստ գրաքննութեան այդ տարիներուն – պատասխանը վճռական նկարագիրը չունի որովհետեւ հակասական վկայութիւններ կան մամուլի մէջ: Մէկ բան սակայն յստակ է, այն որ հեղնանքի ու երկիծանքի ոսկեզարն է – Ե. Օտեան, Քրիզանթէմ (Յ. Ալփիար), Գասիմ (Մ–սաք Բոչունեան), Ա. Սազայեան, Նշան Չէօմլէքեան, Չէլէնթօս, Պայիկ, Վահան Փափազեան, Յ. Մ. Հաճեան, Ե. Թոլայեան եւայլք – ու կարծէք մարդիկ Թուրքին դիմաց անզօր ու ստորնացած՝ իրենց վրայ խղալով վրէժին կ'առնեն...: «Ծպտիկ», «Փարոս», «Լոյս», «Բիւզանդիոն» բոլորն ալ կը մասնագիտանան այդ կալուածին մէջ: Երկիծանքին մէկ անուղղակի ազդեցութիւնն է յոռետեսութիւնը ընկերային վիճակին մասին, յատկապէս դպրոցներու վերաբերմամբ՝ որ կը վարակէ մտաւորական բոլոր խաւերը, մասամբ իրաւացիօրէն: «Մասիս» կը գտնգատի լեզուական քաոսին դէմ ու կ'ըսէ թէ հրապարակի վրայ հայերէն լեզուի չորս տեսակ դասագիրք կայ – Տ. Ղեւոնդեան՝ դերմանական մէթոտի հետեւող, Ա. Առաքել Պետիկեան՝ անգլիական մէթոտի, Բիւզանդ Պօղոսեան ու Սմբատ Դաւթեան՝ ֆրանսական մէթոտի: «Ո՞ր մէկուն հետեւելու է» կը հարցնէ յօդուածագիրը: Ի պատիւ Զօհրապին՝ երկիծանք չէ վտրճած, բայց միայն՝ սուր, մաքուր ու չինիչ քննադատութիւն: «Մեր ճակատագիրն է» կը գրէ օրինակ 1898–ի «Մասիս»ի թիւ 48–ի մէջ «հին ու փուճ գրագուժները հետապնդել, սեթեւեթներու, ծեքծեքումներու մէջ մնալ ու քայլ չառնել դէպի առաջ»: Ծանր գրիչ է Զօհրապինը, ու նոյնիսկ իր ամթէօր գրագիտի տագանդը տիրական ներկայութիւն է մամուլին մէջ: Նոյն տեն սակայն, մըտաւորականութիւնը կը ջանայ հետեւիլ Արեւմուտքին, ու հակառակ իր գոյոր մեղքերուն, լրագրական գրականութիւն մը կը մշակէ որ գուրկ չէ հետաքրքրութենէ գար մը հետաւորութենէն իսկ: Գաւառական գրականութեան ծնունդին առջեւն նշանները կան արդէն Գեղամի եւ Արտաշէս Յարութիւնեանի, Յովհաննէս Գապանճեանի, Ռուբէն Զարդարեանի եւ Թլկատինցիի վիպական կեանքի պատկերներով գործերուն մէջ: Եղուարդ Գոլանճեան, Արամ Անտոնեան, Լեւոն Շանթեան, Երուանդ Տէր – Անդրէասեան, Ռուբէն Որբերեան ու Սիպիլ, յիշելու համար մի քանին միայն, ճիզ չեն խնայեր եռանդ տալու մամուլին որ հանրութեան իմացական անունդի գրեթէ միակ աղբիւրն է: Գրեթէ ամէն կարեւոր թերթ խմբագրի կողքին ունի իր թարգմանիչը որ եւրոպական ժամանոց, «պուլվար»ի վէպեր կը թարգմանէ թերթոնի համար: Նոյնքան կարեւոր՝ Եւրոպայի մէջ թրքաթակից ունենալն է: Ու կարծէք մոռնալու համար Թրքահայոց անպատմելի տառապանքը որու մասին չեն կրնար գրել, թերթերը կը խճողուին Եւրոպայի, յատկապէս Ֆրանսայի լուրերով: 1898–ին Ֆրանսայի մէջ կը պայթի Տրէյֆիւսի գաւական գայթակղութիւնը: Զկայ թերթ Պոլսոյ մէջ որ հեւն ի հեւ չհետեւի գատավարութեան: Զօհրապ ոչի ի բերին կը նետուի ի պաշտպանութիւն Տրէյֆիւսին՝ գոյն նկատելով անմեղ գոհը հակահրեայ թաքուն ու համատարած ըզգացումին: Նոյն գրական կեցուածքը Սրսմ Անտոնեանի, Բիւզանդ Քէչեանի եւայլ մտաւորականներու կողմէ: Անտեսի չէ հոս յիշել թէ երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան բանաստեղծութիւն գրած է հրեայ մխիթիք, ինքնակոչ մեսիա Սապեթա Սէվի մասին որ 1666 – 1668 թուականներուն Օսմանեան կայսրութեան Հրեաները ապատամբութեան կը մղէր պետութեան եւ ոչ – հրեայ կրօնքներու դէմ: Զախողեցաւ անշուշտ, Սուլթանը պատժեց հրեայ ժողովուրդը, որուն կը բան չարչարանքն ու գրկանքը հայ պատմագիրին գութը պիտի չարժէին ու մըղէն որ գրէը այդ մասին: Տառապող մարդկութեան հետ մեր հոգեկան մտերմութիւնն էր որ թէ տանելի գարձուց մեր տառապանքը, եւ արմատացուց մեր մէջ արդարութեան ու կարեկցութեան ապրումը, եւ թէ ալ փախուստի դուռ մը բացաւ Պոլսահայերուն, ձանձրոյթի եւ անձկութեան խառնուրդ իրենց արամադրութենէն:

1895–ի կոտորածներուն անուղղակի մէկ հետեւանքը եղաւ Վաղուան Գրականութիւն չարժումին նոր թափ տտանալը: Իր «եւրոպականացած մտաւորականութեան» գրեթէ պարտուած Պոլիս գժուար թէ իր գեկավարի գիրքը պահէր չատ երկար: Սակայն գաւառի գրագէտներն ու բանաստեղծները ունէի՞ն անհրաժեշտ տեսութիւնն ու գրական նիւթերը նոր ուղղութիւն մը տալու Արեւմտահայ հրիւր տարուան չարժումին: Կովկասահայերը չէին բաւեր՝ հիմա ալ Գաւառացիները սկսան քննադատել Պոլսոյ գրական միջավայրն ու մշակները: Սակայն գոնէ մնացին արդարութեան սահմաններուն մէջ: 1890–ի սկիզբէն արդէն գաւառացիները իրենց գրականութիւնը Պոլիս կը բերէին, կարապետ Փաշայեանը, Հրանդն ու Թլկատինցին «Հայրենիք»ի էջերէն, 1899–ի «Նոր կեանք»ի մէջ Սուրէն Պարթեւեան «Պոլսեցիք կ'երկրպագեն ոսկի հորթին առջեւ» կը գրէ: «Միայն հայ կեանքէն կարելի է ներշնչուիլ» կը չեշտէ Արփիար Արփիարեանը նոյն թերթին մէջ: Ահա ինչպէս հարցը կը դնէ Ռուբէն Զարդարեան:

«Գաւառը զարթնեց Պոլսոյ օրինակէն տարուած կը գրէ ան Իմիրի «Արեւելեան Մամուլ»ին մէջ (1901, էջ 904): Սակայն պէտքը զգաց Պոլսոյ չարժումէն չեզրելու, անոր ուժին անբաւարարութիւնը տեսնելով: Մայրաքաղաքին մէջ որոշ մտաւորականներ խռովեցան ասկէ, օրինակ՝ Մալխասը: Նոյնիսկ գացին մինչեւ իրար առելու: Սակայն կարելի եղաւ առջեն առնել:

Մենք, գաւառացիներս, պիտի անցնինք Պոլսեցիներէն: Տոհմային գրականութիւն պէտք է մշակենք, այն որ Վաղուան Գրականութիւնն է: Միայն, այդ օրը դեռ հասուն չէ, եւ այդ Նոր Գրականութիւնը ստեղծող միտքերը թող չբունակեն լռութեան մէջ աշխատիլ: Դրամ չկայ գիրք տպելու... եւ մանաւանդ մարդիկ չեն գներ նման գիրքեր»:

«Վաղուան Գրականութեան Հարցը» Իմիրի մտաւորականներէն Մատթէոս Մամուրեանն ալ կը չահագրգռէ: «Այսօրուան Թրքահայ գրականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ» կը գրէ ան «Արեւելեան Մամուլ»ի 1902 թիւերուն մէջ, չի կրնար ունեցած ըլլալ ճշմարիտ, ինքնուրոյն գրականութեան մը պայմանները: Թրքահայ գրականութիւնը... ցարդ հայ ոգիին պատկերը չբերաբ: Պոլիս իր վատ ազդեցութիւնը գաւառներուն ալ տուաւ...: Հիմա է որ նոր ճիւղ մը կը բացուի գրականութեան մէջ – դէպի ցեղը»: Թէ ի՞նչ զարգացում կրնար ունենալ Գաւառի Գրականութիւնը եթէ քաղաքական դէպքերն չխոխչին պատմութեան ընթացքը չատ թէական է, ի բացակայութեան որեւէ տեսական ու հասարակական հոչակագրի: Անչուշտ հոչակագրի գաղափարն իսկ անյարիր է գաւառական ցեղագրումի եւ ինքնաբուխ գրականութեան մը էութեան, բայց կարելի է մտածել թէ հասնելով կարենար «Մեհեանական» չարժումին ոըոչ նպատա մը բերել:

Հասկնալի պատճառներով, ինչպէս ըուեցաւ, Թրքահայերը չէին կրնար արձագանգել կոտորածներուն Պոլսոյ մամուլին մէջ: Այդ գործը արտասահմանի թերթերուն ձգուած էր ու Լոնտոնի «Նոր Կեանք»ի մէջ Զապէլ Եսայեան, Սուրէն Պարթեւեան, Արփիար Արփիարեան, Երուանդ Օտեան եւ ուրիշներ այդ պատասխանութիւնը կատարեցին: Նոյն տեն Արշակ Զօպանեան 1899–ի իր «Անահիտ»ի էջերէն Թրքահայ ու ռուսահայ բազմատասկան մը կ'ընէր, փորձելով մերձեցումի մի ծուր մը գտնել, չարունակելով Արփիարեանի սկսածը, մինչ Պոլսէն Արամ Անտոնեան, որ ծանօթ էր իր հակառուսահայ կեցուածքներով 1899–ի «Մասիս»էն (էջ 304), կատաղի կերպով կը յարձակէր («Մասիս» 1899, էջ 484) 22 տարեկան Դերենիկ Դեմիրճեանի անդրանիկ հատորին՝ «Բանաստեղծութիւններ» մասեանին վրայ: 1900–ի չուրջ ոչ Արեւելահայ, ոչ ալ Արեւմտահայ մտաւորականներու մօտ հասարակական ուժին եւ գրչի հզօր ազդեցութեան պիտակցութիւնը կար: Գրագէտները չատ չատ բարեմիտ բարոյախօսներ կրնային ըլլալ եւ արձագանգել օրուան իշխանութեանց: Պոլսոյ թերթերը թարգմաներ էին Էմիլ Զոլայի J'accuse–ը, բայց այդքան: Մտաւորականը իրրեւ «հանրութեան խղճմտանքի» յղացքը՝ դեռ չատ հեռու էր: Միայն Արփիարեանին, եւ քիչ մըն ալ Պարթեւեանին մօտ կը գտնենք այդ դիտակցութիւնը:

(Շար. 5)

ԴՂԵԱԿԻ ՄԿՆԻԿՆԵՐՈՒՆ «ԵՐԿԱՐԱԿԼՈՐԱԽՄՈՐԱԾԱԿ»Ը

Այս երկարատեւ բառը որ մանկական օրերու չուտասելուկներուն ամէնէն տարածուածն ու ամէնէն զուարճալին էր, հաւանօրէն ոչ մէկ տարի պիտի ունենար ոչ երգիծական մամուլի մը մէջ յօդուածի խորագիրը գառնալու, եթէ անով մը կըզբաղուած չըլլար հայ մամուլի նորագոյն անուններէն մէկը: Այս նորեկն ալ երկիծական թերթ մը չէ· գայն խմբագրողներ ալ անոր տուած են «մանկապատանեկան թերթ» սահմանումը:

Սակայն «Երկարակլորախմորածակ»ին, անոր խմբագիրներուն, պարունակութեան, պատրաստութեան աշխատանքին մասին խօսելէ առաջ, պէտք է լսել թէ անոր «խմորումի տաշտ»ը չարաթօրեայ այն եակի գպրոցն է որ պաշտօնական անուանումով՝ «Մկնիկ կրթական աշխատանոց» կը կոչուի: Հոն ամէն չարաթ կէսօրէ եաք քանի մը տասնեակ մանուկներու ու պատանիներու հետ հայկական նախակրթարանի մը ամբողջական ծրագիրը կ'իրագործուի: Արեւմտահայ եւ արեւելահայ ճիւղերով լեզուէն զատ, այդ ծրագիրը ունի գիտութեան, պատմութեան, թուաբանութեան, երգի, թատրոնի, գծագրութեան, ընդհանուր գիտելիքներու բաժիններ: Անոր գաղափարը յղացողներուն եւ 7 – 8 տարիէ ի վեր գայն իրագործողներու վաստակին չատ հետաքրքրական մըն է կրկնել թէ իրենց «կրթարան»ը Դղեակ անուանող Մկնիկնիրը չատ չատ, չատ չատ, հարց կոտան մեծերու թէ կարելի չէ՞ չըրջել կացութիւնը ու ամէն օր երթալ հոն, փոխանակ միայն չաբաթը մէկ անգամի:

«Մկնիկ»ը ծնած է, գլխաւորաբար, Սփիւռքի պայմաններուն մէջ հայկական դպրոցին կարելիութեան կամ անկարելիութեան առնչուած երկկուան, այսօրուան, վաղուան վէճերէն, քնարկումներէն անկախ, պարզապէս իր փոքր մանչուկին հայախօս ընկերներու չըլլանակ մը տալու Անի Կարմիրեանի փափաքէն: Ճիշդ է որ թէ՛ փափաքը, թէ գայն իրականացնելու կամքը բաժնող այլ ծնողներու չըլլանակ մը մեծապոյն ազդակը եած է այդ նպատակին իրագործումին: Բայց Մկնիկներուն վիճակած լուրջ այս բախտին հիմնական կռուանը Ա. Կարմիրեանի մանկավարժական խոր պատրաստութիւնն է այս մարզին մէջ ու գայն հայկական դեմքի վրայ կիրարկութեան դնելու համար տարուած զգայուն աշխատանքը: Այս պարագաները կը գրուին համեստութիւն վիրաւորելու, կամ բարեկամական չահադրդռումով չեշտելու համար: Ոչ, անոնք կը գրուին որպէսզի ընթերցողը ինքնին գիտնայ թէ ինչ կը կարդայ, ինչ կը նայի, ինչ կը լսէ:

Ինչպէս ըսինք, «Մկնիկ»ը ծնած է Սփիւռքի պայմաններուն մէջ, ուր հայկական դպրոցին կարելիութեան կամ անկարելիութեան առնչուած երկկուան, այսօրուան, վաղուան վէճերէն, քնարկումներէն անկախ, պարզապէս իր փոքր մանչուկին հայախօս ընկերներու չըլլանակ մը տալու Անի Կարմիրեանի փափաքէն: Ճիշդ է որ թէ՛ փափաքը, թէ գայն իրականացնելու կամքը բաժնող այլ ծնողներու չըլլանակ մը մեծապոյն ազդակը եած է այդ նպատակին իրագործումին: Բայց Մկնիկներուն վիճակած լուրջ այս բախտին հիմնական կռուանը Ա. Կարմիրեանի մանկավարժական խոր պատրաստութիւնն է այս մարզին մէջ ու գայն հայկական դեմքի վրայ կիրարկութեան դնելու համար տարուած զգայուն աշխատանքը: Այս պարագաները կը գրուին համեստութիւն վիրաւորելու, կամ բարեկամական չահադրդռումով չեշտելու համար: Ոչ, անոնք կը գրուին որպէսզի ընթերցողը ինքնին գիտնայ թէ ինչ կը կարդայ, ինչ կը նայի, ինչ կը լսէ:

կան հաճոյասիրութեան յաճախ կերեր վաներէն ձերբազատ. մանաւանդ երբ այսօր Ա. Կարմիրեան Փարիզէն հեռու է եւ իր հիմնադրած ձեռնարկը կը շարունակուի նոյն թափով:

Մնողք եւ սիրոյ մանկավարժներու սիրայօժար աշխատանքին արդիւնք է արձանագրուած յաջողութիւնը. «սիրայօժար»ը հոս, նոյնպէս կապ չունի կաղապարեալ այն նշումին հետ որ ընդհանրապէս հանրօգուտ գործունէութիւն մը կը փորձէ «վարձատրել» մեր իրականութեան մէջ: Մկնիկներէն դանձելին կ'ոչընչուի վայրին համար վճարուելիք վարձքով ու պիտոյքի նման յարակից ծախքերով: Այդքա՛ն: Մնացածը այդ երախաներուն ծնողները կ'ընեն — ուսուցչութիւն, հսկողութիւն, վարչական գործ, թէքնիք օժանդակութիւն, եւայլն — իրենց զաւակներուն դաստիարակութեան անհրաժարելի մէկ բաժինը լրացնելու պարզ մտահոգութեամբ: Անոնք ի հարկին կը դիմեն աւելի լայն շրջանակէ մը հարկաւոր «մասնագէտներ»ու, հրաւիրելով որ օգնեն իրենց: Այսպէս է որ օրինակ, ուաղ դասարանի Մկնիկները անցեալ տարեշրջանին բանաստեղծութեան դասընթացք մը ունեցած են Գ. Պըլտեանի հետ:

Դպեակին ամանորի հանդէսը առիթ եղաւ յատկացած այս անդրադարձին: Միայն փոքրիկներու եւ միջակներու երգերով, թատերական ներկայացումներով հանդէս մըն էր որ աւարտեցաւ Կաղանդ պապային այցելութեամբ: Նուէրներու բաշխում, ապա հայկական հիւրընկալ սեղան: Հանդէսը սակայն, գլխաւոր իր նպատակութեան՝ «Երկարակլորախմորածակ»ին հետ, Դպեակին դպրոցի գործին զուգահեռ տարած գործունէութեան ալ անդրադարձը բերաւ:

Նոյնանուն մատենաշար մը արդէն կը ներկայանայ 35 անուն գործով: Մեծ մասը մանկա — պատանեկան պատկերազարդ գրքոյկներ են, աշխատանքային, կամ ամառնային ժամանցի տետրակներ: Ցանկին մէջ կան նաեւ հայկական բացիկներու երկու տրցակներ (1997, 1998) պատրաստուած՝ Մկնիկներու գծագրութիւններով: Դպեակը նաեւ աւանդութիւն դարձուցած է իր օրացոյցը ունենալ ու որպէս կաղանդի նուէրը բաժնելու զայն բոլոր Մկնիկներուն ու մօտ շրջանակին: կարելի է նաեւ գնել զայն: Օրացոյցը ամէն տարի կը պատրաստուի որոշ նիւթի մը մշակումով. անցեալ տարուանը խաղերու յատկացուած էր, այս անգամ կուտայ հեռաճայնային հէքեաթներու չարք մը:

Տարուած բազմաճիւղ աշխատանքին նոյնիսկ այսպիսի հարեւանցի ակնարկ մը պարտք կը դնէ Ա. Կարմիրեանի անունին հետ նշելու դոնէ քանի մը գործակիցներ, առանց որոնց անպայման բան մը պիտի պակսէր արձանագրուած յաջողութենէն: Անոնք կը կոչուին Անահիտ Սարգիսեան, Թիրայր Զոլաքեան, Արամ Քերովբեան, Մանիկ Թերզեան, Արմինէ Գրիգորեան, որոնք կը գլխաւորեն տարուած գործով առնուազն Մկնիկներուն չափ խանդավառ խումբ մը:

Ինչ կը վերաբերի Թերթին, իր պարունակութեամբ, նկարազարդումով, նիւթերով, ներկայացումով, արդէն կ'սկսի Դպեակին 7 — 8 տարուան համբան: Քան էջէ կը բաղկանայ ան. ունի 12 հոգինոց խմբագրական կազմ մը, չորս թղթակիցներ, նկարազարդողներ: Սիփան Բեդոյեան, Կորիւն Գրիգորեան, Նարեկ Թերզեան, Կորիւն Խաչատուրեան, Գեղամ Մինասեան, Սեւան Մինասեան, Անահիտ Փիլիպպոսեան, Մարալ Քերովբեան, Վահան Քերովբեան, Անի Քերքրեչեան, Ռիթա Քէլէճեան, Էմիլ Քորթեան, Ռուբէն Սարգիսեան, Մարիամ Մարգարեան, Սիրուն Մարգարեան եւ Դանիէլ Նշանեանէ կազմուած այդ խումբը թերթին ղերօ թիւին խմբագրականին մէջ անունի ընտրութեան, թերթին ներկայացումին, յառաջիկայ նպատակներու հետ կը չօշափէ արդէն նաեւ բառակազմութեան նիւթը ու հրաւէր կ'ուղղէ թղթակցելու, աշխատակցելու...: Կ'ըսուի թէ այս թիւին նախապատրաստական աշխատանքը տեւած է երկու տարի, բայց յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Փետրուարին: Առաջադրած են տարեկան եռամսեայ եղանակ թիւ հրատարակել:

Մկնիկներու խումբի մը խմբագրատան այցին առիթով գրած էի թէ Դպեակին գործունէութիւնը կ'ընթանայ առանց թաղականի, հոգաբարձուի, մեծաւորի, փոքրաւորի աւանդական հրեանիին. արձանագրուած յաջողութեան հաւանական ազդակ մըն ալ նկատած էի այդ բացակայութիւնը: Կ'արժէ աւելցնել որ «հայապահպանում»ի, «ազգային առաքելութեան», «հայակերտում»ի նման ծամծմփուելէ մաշած, այլ մինչեւ այսօր անմարսելի մնացած արտայայտութիւններու ալ չի հանդիպիր մարդ այդ շրջանակին մէջ: Գործը կ'ընթանայ իր մանչուկին հայախօս ընկերներու շրջանակ մը տալու Ա. Կարմիրեանի փափաքին բնականութեամբ:

Ամէն ճառէ, մեծախօսիկութենէ, պատմաներէ, ծանուցումէ եւ մանաւանդ ինքնավստաւորման չատ հայկական հիւանդութենէն զերծ՝ այդ բնականութեան պահպանումը գլխաւոր փառան է Դպեակին յաջողութեան: Յաջողութիւն ուր իրենց տեղը արժանաւոր կերպով կը գրաւեն նուիրումի, գիտակցութեան, մասնագիտութեան նման չափանիշները:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ծնունդը այս տարի տօնուեցաւ այլ ոգեւորութեամբ:

Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճէհեանի փափաքն ու որոշումն էր որ Ծնունդը 5-ին Ձրագալոյցի օրը ամէն տարի տօնուի նաեւ որպէս մանուկներու օր: Ուստի այդ գաղափարէն մեկնելով Մայր Եկեղեցւոյ Խնամատար Աբեղեան միութեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը հրաւէր ուղղած էր համայնքի բոլոր վարժարաններուն, միութիւններուն եւ ընտանիքներուն որպէսզի մասնակցին այդ օրուան պատարագին եւ անարատին տեղի ունենալիք տօնածառի հանդիսութեան: Գնահատելի ձեռնարկ մըն էր, քանի որ երբ երախաները առատաձեռն կաղանդ պապին այցը կ'ընդունէին, ծնողներու համար ալ եկեղեցի գալու առիթը կը ներկայանար:

Հակառակ տարուած աշխատանքին, դպրոցներէ կամ միութիւններէ ըստ սովորութեան պատասխան չէը ստացուած, բացի Գարուն երգչախումբէն, բայց ուրախութեամբ տեսանք թէ ներկայ էին մեծ թիւով երախաներ եւ հետեւաբար նոյնքան ծնողներ:

Երախաները՝ կարգացին ընթերցուածները, հաղորդուեցան եւ մինչ կ'երգուէր «Մորհուրդ Մեծ»ը, Ձրագալոյցի ճրագները ձեռին բարձրացան Ա. Ջրբաչեան սրահը, ուր տեղի ունեցաւ տօնածառի հանդիսութիւնը:

Տօնախմբութեան բացման խօսքը արտասանեց Ա. Աբովեան միջոցեայ

(Շար. Ա. էջէն)

են բանագաղթածներէ զատ հանրային եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Ելոյթ ունեցողները բացած են թէ համայն Հայութեան ջանքերը համախմբելով այսուհետեւ պէտք է կանխարգիլել նման դէպքերը որոնք տեղի ունեցան Սումգայիթ, Բաքու, Կիրովաբադ եւ հայաշատ այլ վայրեր: Ձեկուցողները անդրադարձած են նաեւ տեղահանուածներու ներկայի վիճակը բարելաւելու անհրաժեշտութեան, որ այսօր Ղարաբաղեան հարցին չուքին մը նացած է:

Նոյն օրը, «Ի պաշտպանութիւն Լեռնային Ղարաբաղի» համաժողովի եւ ՀՅԴ Հայաստանի կառոյցին կողմէ կազմակերպուած էր սպոյ երթ մը դէպի Մխիթեռնակաբերդի յուշահամալիրը: Տեղահանուածներէ եւ քաղաքական ու հանրային կարգ մը կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէ բաղկացած թափօրը հասնելով Մխիթեռնակաբերդի այն խաչքարը, որ կը խորհրդանշէ Ադրբեջան գոհ զացածներու յիշատակը, ծաղկեպսակները զետեղած է, նաեւ եղած են ելոյթներ. ցաւ յայտնուած է որ իշխանութեան ներկայացուցիչները չեն մասնակցիր այս ազգային տուրքին: Սպոյ այս երթին Իրանի դեսպանութիւնը եւս մասնակցած է դեսպանատան Ա. քարտուղար Քեպլեմ Զատէի ղեկաւարած պատուիրակութեամբ մը:

*
**

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Հանրապետութեան չուրջ 60 առժամեայ կացարաններու մէջ բնակող աւելի քան 19 հազար տեղահանուածներ՝ հայման-զամ, առանձին կամ ընկերային դեռնի վրայ անապահով, արդէն ամիսէ մը աւելի է որ ղրկուած են ելեկտրականութենէ: Այս տեղեկութիւնները «Արմէնփրէս»ի թղթակցին տուած է բողոքողներու խումբ մը որ եկած էր Ընկերային Ապահովութեան նախարարութեան Տեղահանուածներու վարչութեան առջեւ իր դժգոհութիւնը արտայայտելու: Ասոնք մաս կը կազմեն բնակչութեան այն հատուածին որ ելեկտրական մատակարարութեան սակերը կը վճարէ 50% զեղչով մը ու մնացեալը կ'ամբողջացուի կառավարութեան կողմէ: Անոնք վճարած են իրենց հաշուեցոյցերը սակայն կառավարութիւնը Դեկտեմբերի իրեն բաժին ինկող 16,5 միլիոն դրամի դումարը չէ վճարած ելեկտրացանցին, պատճառ դառնալով ներկայ խզումին:

*
**

«ԱԶՆԱՒՈՒՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ» ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

«Ազնաւուրը Հայաստանին» կազմակերպութիւնը 950 հազար տոլար ապահոված է հանգանակուած նուիրատուութիւններէն եւ Ազնաւուրի բարեսիրական վերջին համերգին հասոյթէն: Ընկերային ներդրումներու տրամադրուելիք մասը կը կրկնապատկուի Համաչխարհային Դրամատան կողմէ: Յունուարին այս գումարէն կէս միլիոն տոլար կը տրամադրուի ութ զպրոցներու վերանորոգութեան:

Տէր եւ Տիկին Ռեմոն Տիւփրէ,
Դրիսթին եւ Մաքս Մուսիւ, Ֆապրիս եւ Նաթալի,
Ռոմէն՝ ծոռը,
Այրի Տիկին Աղաւնի Պզտիկեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Ալակէօզեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պզտիկեան եւ աղջիկը,
Այրի Տիկին Փռանթի Հայթայեան,
ՊՊ Կարօ, Յակոբ եւ Արման Հայթայեան,
Տէր եւ Տիկին Վահրամ Հայթայեան եւ աղջիկը
եւ համայն ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, քեռկինին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԾԱՒ ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Հայթայեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 15-ին Մոնմորանսի (Վալ ա'Ուազ) 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յունուար 19, ժամը 15·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լիւլայի (Սէն-Սէն-Տընի) գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ցաւակցութիւնները տոմարով՝ եկեղեցւոյ մուտքին:

100, rue Raspail, 92270 Bois-Colombes

ճարած ելեկտրացանցին, պատճառ դառնալով ներկայ խզումին:

*
**

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» նիւթին շուրջ:

Դասախօս՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 30
Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
ժամը 20·30-ին

Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*A s t r i g*»
(*Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel*)
organise un

DINER DANSANT

animé par
A D I S S H A R M A N D I A N
et l'Orchestre *ANI*

le Samedi 14 Février
à partir de 20 heures 30

Espace «CHARLES AZNAVOUR»
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Réservation

01. 39. 85. 23. 31 / 01 39. 85. 39. 54

L'UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son

DINER DANSANT

animé par l'Orchestre
GAIDZAG'S

le Samedi 24 Janvier à 20 heures

dans les Salons du
S O F I T E L
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris

AU PROFIT DE L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE SAMUEL-MOORAT

Réservations:
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿՆ

Պերճ Պետիկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. — 400 Ֆր. Սմառուէլ-Մուրատեան երկօրեայ վարժարանին, եւ 300-ական Ֆրանք կապոյտ Ասչի Շաւիլի մասնաճիւղին, «Կամք»ին եւ «Յառաջ»ին:

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
de la Cathédrale Arménienne

CONFERENCE

«Les Arméniens et autres chrétiens d'Orient face à l'Empire Byzantin»

donnée par :

— KAREN YOUZBACHIAN —
Académie des Sciences de St-Petersbourg — Russie

— AZAD BOZOYAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— BAROUIR MOURADIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— EDOUARD DANIELIAN —
Doyen de la Faculté d'Histoire de l'Université d'Etat d'Arménie

— BABKEN HAROUTIOUNIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

LUNDI 26 JANVIER à 20 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - Marseille 8e

—— Entrée libre ——

VALERIE AMBROISE

chante son anniversaire

Le 17 Janvier à 20h30
Le 18 Janvier à 15h30

avec :

Olivier Moret contrebassiste
Francis Jauvin accordéon, saxo,

au **Théâtre de Ménilmontant**
15, rue du Retrait, 75020 Paris

Elle offrira son nouveau spectacle
" B r a s s e n s "
en mêlant ses deux racines française et arménienne, avec la complicité de ses musiciens.

Vous serez accueilli à l'orgue de Barbarie avec André Marié.

1ère partie: Aram Sédéfian ou la Chorale de l'Ecole Tebrotzassère ou Vasken Solakian.

Puis Gevorg Mkrtchian au doudouk et Ferdi Zipci chante Sayat Nova.

Concours de Musique de Chambre
WARDAN SARXIAN

1997 — 1998 / 2ème année

28 — 29 — 30 MARS 1998

organisé par le *Centre Culturel SAHAK-MESROP*
Directeur : *KHATCHIG YILMAZIAN*

Permanence: 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70 — Fax : 04 91 77 89 28

Règlement du Concours

1) Le coucours est public et ouvert à tous les musiciens sans limite d'âge.
2) Tous les morceaux seront exécutés sans reprises et dans les mouvements indiqués.
3) Le concours comprendra deux œuvres de style différent au choix des candidats: l'une pour l'éliminatoire, l'autre pour la finale.
4) Les décisions du Jury sont sans appel. Le Jury se réserve le droit d'interrompre les exécutions jugées insuffisantes.
5) Toute demande de renseignements doit être accompagnée d'une enveloppe timbrée.
6) Les éditions indiquées sont obligatoires. Les photocopies sont strictement interdites par la loi.

Le concours aura lieu du 28 au 30 Mars 98
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Eliminatoires : samedi 28 mars
Eliminatoires : dimanche 29 mars
Final du concours : lundi 30 mars à 20 heures 30

—— ECHELLE DES RECOMPENSES ET PRIX SPECIAUX ——
Premier Prix : 5 000 F
Deuxième Prix : 3 000 F —— Troisième Prix : 2 000 F

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones

NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
MARDI
20 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·293 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.293

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ն. ԷՐՊԱՔԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Թուրքիոյ Սահմանադրական Ատեանը Յունուար 16-ին երկու դէմ, մէկ թեր քուէով փակեց նախկին վարչապետ Ն. Էրպաքանի դէմ հարուցուած իրաւաբանական կուսակցութիւնը։ Պատճառաբանութիւնը այն է որ կուսակցութիւնը ժողովրդավար ու աշխարհական հանրապետութեան մը սկզբունքներուն դէմ ընթացք ունեցած ու ոտնակոխած է պետութեան ամբողջականութեան ու ժողովուրդին դերիշխանութեան սկզբունքը։

Այս որոշումով Ն. Էրպաքանի կողմէ հիմնուած երրորդ կուսակցութիւնն է որ կը փակուի։ Ան քաղաքական ասպարէզ մուտք է 1969-ին որպէս Դոնեցկի երեսփոխան. հիմնած առաջին կուսակցութիւնը փակուած է 1972 Մարտ 12-ի պետական հարուածով։ Նոյն տարին հիմնած է Ազգ. փրկութեան կուսակցութիւնը որ նոյնպէս փակուած է 1980 Սեպտեմբեր 12-ի յեղաշրջումով։ Իր ղեկաւարած վերջին կուսակցութիւնը հիմնուած էր 1983-ին ու 1995-ի ընտրութիւններուն ստացած՝ քուէներու 21,4%-ը որ բարձրագոյն տոկոսն էր։

Բարօրութեան կուսակցութեան փակումի որոշումը նաեւ կը ջնջէ Ն. Էրպաքանի ու հինգ այլ ղեկավարներու երեսփոխանի օրինավիճակը։ Եթէ Սահմանադրական Ատեանի որոշումէն ետք այս հինգ հոգին դէմ դատական հետապնդումի ձեռնարկուի ու դատապարտուին, երեսփոխանական նոր ընտրութեան մասնակցելու իրաւունքն ալ կրնան կորսնցնել։

Էրպաքանի կուսակցութեան փակումը անակնկալ մը չէր Թուրքիոյ քաղաքական կեանքին մէջ. արդէն պատրաստուած է նոյն ընոյթի նոր կուսակցութեան մը ծրագիրը. ան չատ հաւանօրէն ղեկավարութեան պիտի յանձնուի Էրպաքանի սերտ գործակից Պոլսոյ քաղաքապետ Թ. Էրդողանի։

Բարօրութեան կուսակցութեան փակումը լայն արձագանգ գտած է ամբողջ աշխարհի լրատուականներէն։ Լուրը անմիջապէս արուած է ԱՖՓ-ի, լուրերու աթերիկեան, անգլիական, չինական, ռուսական, եւայլն գործակալութիւններու կողմէ։ Ուշագրաւն որպէս առաջին հակազդեցութիւն յայտնած է թէ կուսակցութեան փակումը «յանուն ժողովրդավարութեան, տխուր արարք է»։

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ցոյցերը աւելի բազմամարդ եղան Շաբաթ, Յունուար 17-ին Փարիզի մէջ (10-էն 20 հազար ըստ աղբիւրներու), բայց Մարսէյլ ճիշդ հակառակ պատկերը պարզեց բազդատմամբ նախորդ ցոյցին։ Այս ցուցադրարները չեն դադնար տողանցելով այլ նաեւ զանազան գրաւումներու կը ձեռնարկեն։ Ամէնէն յատկանշականն է Փարիզի Նորմալ – Սիւփ ռիւ Մ'Իւմի բարձրագոյն վարժարանին գրաւումը որու հետեւանքով կրթական նախարարութիւնը վարժարանը փակեց։ Գրաւուած են նաեւ հանրային այլ շէնքեր, ընկերվարական կեդրոնատեղիներ, քաղաքապետարաններ եւայլն։ Յունուար 19-ին, աւելի քան տասը հանրային կեդրոններ գրաւուած էին։ Շաբաթ օր, Փարիզի ցոյցին մասնակցողներէն 30 հոգի խուժած են Մոնփարնասի Գուբոլ ճաշարանը ուր իրենց ճոխ ճաշեր հրամցուած են, մինչ ճաշարանին յաճախորդները ձգած մեկնած են առանց իսկ իրենց ճաշերը վճարելու։ Այդ նոյն 30 անձերը ապա զացած են Լիւթէխիա պանդոկը ուր պիչերած են։ Զորեքշաբթի օր, Ժոսիէն ելոյթ պիտի ունենայ այս առընչութեամբ։

ԲՐՏՈՒԹԻՒՆԸ օրէ օր աւելի ծանր կը ստանայ Ֆրանսայի մէջ եւ կը տարածուի քաղաքէ քաղաք։ Հանրակառքերու վարորդներու դէմ յարձակումներ կը բազմանան եւ Յունուար 19-ին, Շաբթի փոխադրամիջոցները գործադուլի մէջ էին, նախորդ օրը կատարուած յարձակումի մը պատճառով։ Նման չարժում մըն ալ կայ Մոնփելիէ։ Ամիէնի մէջ ալ երկու ուսանողներ ձերբակալուած են։ Ասոնք, 20 եւ 23 տարեկան, ծագումով քիւրտ համակարանական բնակարանի իրենց պատուհանէն կը կրակէին եւ ծանրօրէն վիրաւորած են երկու հոգի։ Իրենք յայտարարած են որ անձերու վրայ չէին կրակեր, այլ՝ աղբամաններու վրայ «զուարճանալու համար»։ Յունուար 19-ին 300 քաղաքապետներ կը հաւաքուէին Փարիզ ճար մը գտնելու համար։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, ղէխաւորութեամբ համայնավարներուն որոնց միացած էր Ժ. Փ. Շեվէնըմանի «Քաղաքացիներու Շարժումը» ցոյց մը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 18-ին, Եւրոպայի եւ միակ դրամանիշին չուրջ հանրաքուէ պահանջելով։

ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ սպաննուած են իրաքցի բարձրաստիճան դիւանագէտ մը եւ ճօթը ուրիշ անձեր։ Ահարքը տեղի ունեցած է իրաքցի մեծահարուստ գործարարի մը բնակարանը։ Մէկ վերապրող կրցած է յստակ տեղեկութիւններ տալ մարզպաններուն մասին, զոր Իրաքցիները կը նկատէ։ Պաղատատ քննութիւն կը պահանջէ։ Կը կարծուի որ Իրաքցիներու ներքին հաշուեյարդար մըն է։

ԱՐԱՖԱԹ պիտի չկարենայ այցելել Ուաշինկթընի «Ողջակիզման» թանգարանը Հինգշաբթի, Յունուար 22ին, երբ Միացեալ Նահանգներ ժամանէ, որովհետեւ ամերիկացի Հրեաներու մէկ մասին համար «Հիթլերի վերամարմնացումն է»։ Այս առարկութիւնը ըրած է թանգարանի վարչական խորհուրդի նախագահը բացատրելու համար Արաֆաթը ընդունելու իր մերժումը։

ԷԼՋԻՊԷՑԻ «ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԴՐԲԵՋԱՆ»Ի ԾՐԱԳԻՐԸ

Ադրբեջանի նախկին նախագահ էլչիպէյ, որպէսզի նոր հեղաւուճ «Ամբողջական Ադրբեջանի Միութեան» ղեկավար, մամուլի ասուլիս մը տուած ու յայտնած է թէ իրենց նպատակն է միանալ ներկայիս Իրանի մաս կազմող «Հարաւային Ադրբեջան»ին («Միլլիյէթ», Յունուար 18)։ Ան աւելցուցած է թէ Հայաստանի հետ իր երկրին հարցերուն պատճառը ներկայի մանաւանդ վիճակն է եւ թէ իրենք մտադիր են կասպից ծովուն, Պարսից ծոցին եւ Սեւանայ լիճին մէջեւ 40 միլիոնոց Մեծն Ադրբեջան մը հիմնելու։

Էլչիպէյ չեշտած է թէ ինք Թուրանական դէմ չէ, այլ այդ երկրին գինուորական չրջանակներուն որոնք իր իշխանութեան վերջ տուած են երբ ինք Ադրբեջանէն հեռացած է 75 հազարնոց ռուսական զօրաբաժիններըը։

TOUJOURS A PROPOS DES ARTICLES PARUS DANS "COURRIER INTERNATIONAL"

NDLR. —

CONTROVERSE

Peut-on comparer le massacre des Arméniens par les Turcs en 1915 à l'extermination des Juifs par les nazis? Le grand orientaliste américain Bernard Lewis récuse le caractère génocidaire de la tragédie arménienne. Lorsque la municipalité de Tel-Aviv a voulu le faire «citoyen d'honneur» de la ville, sa décision a provoqué une immense polémique parmi les historiens israéliens.

C'est avec ce surtitre que "Courrier International" (8/14 Janvier) publiait deux articles traduits de "Ha'Aretz" concernant cette «immense polémique»: l'un de ces articles (Yehochoua Porat) en réponse au Prof. Oron avait suscité l'intervention d'Yves Ternon dans nos colonnes. Après la courte réponse d'A. Adler, nous publions aussi pour compléter —et peut-être conclure— ce dossier, l'article du Prof. Oron, dont nous avons reçu la traduction grâce à la diligence de la rédaction de la "Lettre de l'UGAB" que nous remercions.

⁂

Citoyenneté d'honneur à un négateur de l'holocaute arménien?

YAIR ORON
"Ha'Aratz", 29 Août 1997

Docteur en Histoire et maître de conférences au Seminar Ha-Kiboutzim, Yaïr Oron est l'auteur d'un manuel scolaire consacré au génocide arménien. En janvier 95, après une vive polémique le ministre de l'Education Amnon Rubinstein (Meretz) refusait d'inscrire ce livre dans le programme de cours des lycées.

⁂

Il y a quelques jours, on apprenait que la municipalité de Tel-Aviv avait l'intention d'octroyer la citoyenneté d'honneur à l'orientaliste juif américain Bernard Lewis. Avant de prendre cette décision, il serait peut-être utile que les conseillers municipaux prennent connaissance des faits suivants.

En 1995, la justice française reconnaissait Bernard Lewis, professeur à l'université de Princeton, coupable d'avoir nié la réalité du génocide arménien. Lewis était condamné à verser un franc symbolique et à publier le texte du jugement dans les colonnes du quotidien français *Le Monde*, dans lequel toute l'affaire avait éclaté.

Lewis était également condamné à payer une partie des frais de justice des plaignants, le Forum des Associations arméniennes de France et, sans doute le plus intéressant, la Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme (LICRA). Dans son jugement,le tribunal civil de Paris précisait : «*Il n'est pas dans la mission de ce tribunal d'arbitrer et et de résoudre les polémiques et les querelles autour de tels événements, ni de décider comment démontrer ou exposer des faits historiques nationaux ou internationaux... mais cette thèse (de Bernard Lewis) est contraire à des documents qui prévoient formellement la prévention et la répression du crime de génocide tel que défini par la Commission des Droits de l'Homme des Nations Unies en date du 29 août 1985, le massacre des Arméniens par les Ottomans étant lui-même qualifié de génocide du 20e siècle. Il (Bernard Lewis) a failli à son devoir d'objectivité (en tant qu'historien) en exposant des idées dénuées de fondement sur un sujet particulièrement sensible. Ses considérations, susceptibles de raviver indûment les blessures de la communauté arménienne, sont offensantes et exigent réparation...*». (extraits du jugement de G. Cochard, président du tribunal de Paris, 21 juin 1995).

Toute cette affaire avait débuté par une interview accordée par l'historien juif américain au *Monde* le 16 novembre 1993. Lewis était interrogé sur le fondamentalisme musulman et sur la possibilité d'une adhesion complète de la Turquie à la Communauté européenne. Etant donné que le Parlement européen avait décidé en 1987 que la reconnaissance par la Turquie de sa responsabilité dans le génocide arménien était une des conditions de son entrée dans la Com-

(*Suite Page 4*)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ-2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽՄԲԱԿԻՆ ՄԷՋ

Եւրօ-2000-ի մրցումներուն բաչխումը վիճակով կատարուեցաւ Յունուար 18-ին Կանա (Պելժիա)։

Ֆրանսա մաս կը կազմէ 4-րդ խումբին եւ իրեն հետ խումբին մաս կը կազմեն.- Ռուսաստան, Ուկրանիա, Իսլանտա, Անտոռ եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆ։ Այս առընչութեամբ, Լիպերասիոն (Յունուար 19) կը նչէ որ Հայաստանի դէմ մրցումները տուիթ պիտի ըլլան որ հայը ու որդի ճորքայէֆ պիրար գտնեն։ Առաջինը նոր մարզիչն է հայկական հաւաքականին, մինչ որդին պիտի խաղայ Ֆրանսայի խումբին մէջ։

⁂

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Ի հաշիւ Ֆրանսայի Բաժակի գոման խաղերուն, անցեալ չաբաթավերջին վանս կը մրցէր իրմէ զատակարգ մը վեր՝ Ա. դասակարգէն Գաննի դէմ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ։ Հայտնուն ակումբը 2 – 0 պարտութիւն մը կրելով դուրս մնաց այս մրցաշարքէն, աւարտականներու 32-րդ չրջանէն իսկ։

⁂

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Յունուար 18-ին, Հ.Մ.Ը.Մ. – Փըրանս առաջատարութեան յաւակնորդնեըրէն Սանթը տը Փարիի դաշտին վրայ 1-1 արդիւնք մը արձանագրեց ու ներկայիս կը գրաւէ դասաւորման գլուխը։ Պահեստինները 2 – 1 պարտութիւն մը կրեցին։ Յաջորդ մրցումը Յունուար 25-ին, Գիւրնէօվի մէջ, Թիւնիզիէնի դէմ։

Նոյն օրը ՀՄՄ Գաչանի մէջ տեղւոյն Սէ – Օ Գաչանին յաղթած է 1-0 պահպանելով առաջատարի իր դիրքը։ Յաջորդ մրցումը Փետրուար 1-ին Ամիքալ 13-ի դէմ։

ՀԱՐՒՒՐ ՏԱՐԻ ԱԹԱՋ

(ՊՏՈՒՅՏ ՄԸ ԱՆՅԵԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

1895–ին սկսուած ջարդերը առաջին մեծ խզումը եղան մշակութային ու այլ կապերուն որոնք Թանզիմաթէն ի վեր զարգացեր էին Հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն միջեւ, հակառակ զանոնք բաժնող հոգեբանական ու ընկերային մեծ տարբերութիւններուն: Ճանչնալով Հայերուն նախաձեռնութեան ոգին ու մշակոյթի սէրը, տարօրինակ չէ սակայն հաստատել որ այդ գործակցութիւնը գրեթէ միշտ մեկնումանի էր, սանս – իւնիք նկարագիր մը ունէր, Հայերը Թուրքին ու իր պետութեան տալով իրենց լաւագոյնը, առանց հաչիւի: Պր. Բարսեղ Թուղլաճեանի մեծդի հատորները չատ ձեռնհաս կերպով մեզի կուտան ամէնէն երեւելի փաստերը, յստակցնէս ճարտարապետութեան ու պետական մեքենայի այլ մասերու վերաբերեալ՝ Հայ ընտրանիին սերտ գործակցութեան ու ներդրումին մասին: Օգտակար ու հետաքրքրական է նաեւ Յակոբ Գրիգորեանի հատորը «Armenians in the Service of the Ottoman Empire, 1860-1908, London 1978» որ կը կեդրոնանայ միայն զաւառներու հայութեան վրայ:

Սակայն մնալով զուտ գրական մշակոյթի կալուածին մէջ, հարիւրներու կը հասնի թիւը Հայ մտքի մարդոց որոնք փորձած են չնչել երկու հակադիր (անհա՞չ) մշակոյթներու մէջ: Ուշադրաւ է ուսուցչական ասպարէզին պարագան – «Շարժում իմաստասիրական ու Գրական» իր հանդէսին մէջ (1885, էջ 190), Եղիա Տէր-Միքելեանի, կուտայ 24 Հայ ուսուցիչներու անունները որոնք Թրքական բարձրագոյն վարժարաններու մէջ դաս կուտան, զլխաւորաբար լրատուական, հաշուապահական, գիտական եւ այլ ճիւղերու մէջ: Ց. Ճ. Սիրունի, «Նաւասարդ»ի մէջ (1924, էջ 279) պատասխանելով «Վաղըթ» Թերթի Թուրք լրագրող Ահմէտ Բասիմի մէկ գրութեան թէ Հայերը տեղ չունին Թուրք գրականութեան մէջ, կ'ըսէ՝

«Հայերը պէտք ալ չունին Թրքերէն գրելու, իրենք իրենց մասնակցութիւնը լայնօրէն բերած են որովհետեւ

1. – Հայերը հիմնադիրներն են Թուրք տպագրութեան եւ լրագրութեան
2. – Հայերը կ'իշխեն Թուրք ճարտարապետութեան մէջ, չնորհիւ Պալեաններուն
3. – Երուանդ Ոսկանն էր որ հիմնեց, 1897–ի ժամանակները Պոլսոյ Գեղարուեստից Վարժարանը
4. – Հայերն էր որ սկսան երաժշտական արուեստը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ
5. – Տիգրան Զուխաճեանն էր որ 1860-ական Թուականներուն Կայսրութեան մէջ մոգուց քեմական երաժշտութիւնը, Լէպլեպճի Հօր Հօր Աղայով
6. – Մարտիրոս Մնակեանի կը պարտին Թուրքերը Թատերական արուեստին մուտքը 1861–ին, Աբեւելեան Թատրոնի հիմնադրութեամբ: («50-ական Թուականներուն Հալէպցի Նաումի խումբն ալ դրուծուններ էր Բեթլեմի մէջ, եւ որուն ներկայացումներուն Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ անձամբ ներկայ կ'ըլլար, ամէն չաբաթ գիշեր» կը գրէ Ս. Դաւթեան «Ազգային Հիւանդանոցի Տարեցոյց»ին մէջ, 1932, էջ 84):

Իսկ 1897–ին Թուրք գրականութեան հայ մանուպէտները – Թարգմանիչ, դասատու, քերականագէտ – զգալի ներկայութիւն են մեր մամուլին էջերուն, մանաւորաբար Բիւզանդ Քէչեանի «Բիւզանդիոն»ի մէջ, ինչպէս են Պետրոս Կարապետեան (Զէքի), Սահակ Թապագեան, Մ. Պօյաճեան, Գրիգոր Մանուկեան, Սահակ Կուրտիկեան, Տիրան Քէլէկեան, Մարգար Գաբրիէլեան, Ն. Թորոսեան, Գ. Սիմքէշեան, Յակոբ Փաշա Գազդեան, Ատամ Տէրոյենց, Պօղոս Գալըպճեան, Կ. Տէր – Ներսէսեան, Յովհաննէս Գազանճեան եւայլք: Այս մանուպէտներուն ուսումնասիրական ու Թարգմանական յարատեւ ու լայն աշխատանքը օրաթերթերէն դուրս չելլաւ սակայն, ու դժուար է պնդել Թէ ինչ ազդեցութիւն եկած է մեր գրական կեանքին մէջ հինգ հարիւր տարի կենակցութենէ ետք: Պէտք է սպասել մինչեւ 1950-ական Թուականները մինչեւ որ Թուրք ձախակողմեան, արդիական եւ ըմբոստ բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթի գրականութիւնը ներգործէ Յարոլտ Լամպի պատմագիրը Ջ. Պրահունիի, Զահրատի եւ ուրիշներու վրայ, խմբուած «Սան» գրական հանդէսին չուրջ եւ Թաննէրէն մին ըլլար Պոլսոյ յատուկ գրական նոր ուղղութեան որ «առարկայական խորհրդանշապաշտութիւն» կը կոչուի:

19–րդ դարու մէկ ուրիշ երեւոյթ, Հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը եղաւ, որուն ազդեցութեան մասին լուրջ ուսումնասիրութիւն չէ կատարուած: Գոյ ու գարշուղի աշխարհ մը՝ որ չարունակուԹիւնն է Ղրիմի հայ գաղութին մէջ զարգացած Քիրչաք էնթաբրբառին ուր մանկ – Թրքերէն կամ Գոման լեզուն Հայերէն տառերով կը գրուէր: 1850–էն մինչեւ 1890–ի չուրջ երեքտասնեակ ինքնագիր վէպեր, Թերթեր գրուեցան այս «լեզուով» (ամէնէն նշանաւորը Վարդան Փաշայի «Ապագի» վէպն է, գրուած 1851–ին, Պոլիս, ուր հեղինակը, կաթողիկէ եւ Հասունական չարժումին պարագլուխներէն՝ քօղարկուած ձեւով Հռոմի հեղինակութիւնը կը քննադատէ): Այս գաշտին մէջ անուն չինեցին հրապարակին համար մեծ մասով անծանօթ մարդիկ – Մ. Աբապաճեան, Ց. Պիւլպիւլեան, Ց. Պալըքճեան, կարապետ Տաւրեան, Սարգիս Առաքելեան, Քերովբէ Լիմոնճեան (Լիմոնքէ, որ ամէնէն բեղուն գրիչն էր, վեց հատոր վէպով): Նոյնքան բեղուն՝ Միսաք Քոչունեան, Պօղոս Վրդ. Խմմաճուէլեան, Հ. Մ. Զամչեան, Ն. Թօփալեան, Հ. Աբամեան, Մուրեղ Եպիսկոպոս, Գրիգոր Փէչտիմալճեան, Գէորգ Գրիգորեան, Խաչատուր Ոսկանեան, Տիգրան Ճիվէլէկեան, Յովսէփ Թօլայեան, Գ. Մկըրտիչեան, Ռ. Գրիգորեան, Իսէքեան, Տոքթոր Նազարէեան, կարապետ Փանոսեան եւայլք: Գարեգին Լեւոնեանց մինչեւ 18 կը հանէ («Հայոց Պարբերական Մամուլը», Ալեքսանդրապոլ, 1895, էջ 558) 1840 – 1895 տարիներու հայատառ Թրքերէն գրքերու Թիւը: Նոյն ժամանակին մօտ 65 եւրոպական ժողովրդային վէպեր (Eugène Sue, Xavier de Montepin, Jules Verne, Alexandre Dumas, Jules de Gastine իրենց նախասիրած հեղինակներն էին) Թարգմանուեցան հայերէնի: Հետաքրքրական հարց մը որ կը ծագի այս մասին՝ այն է Թէ ո՞ր ժողովուրդին կը պատկանի այդ գրականութիւնը, հա՞յ Թէ Թուրք...Հայ մը որ Թրքերէն չի գիտեր, չի կրնար հասկնալ, ոչ ալ Թուրք մը՝ որ հայերէն կարդալ չի գիտեր...: Ամէն պարագայի, 1895–ի կոտորածները այդ գրականութեան գլուխն ալ կերան:

Ետ նայելով այդ 19–րդ դարու փոթորիկներուն վրայ, 1862–ի Զէյթունի ապըստամբութենէն մինչեւ Մեծ Եղեռնը, մարդ իրապէս կ'ապշի բարոյական եւ իմացական կորովին վրայ որով Հայերը, այդքան աննպաստ պայմաններու տակ, վախտական, հալածական, նախատուած, մեկուսացած, զրկուած կեանքի քաղցր համէն, անապահով եւ անկատարելի, դէշ – ագէկ մտաւորականութիւն մը ոտքի հանեցին ու գրական գործ լեցուն մը կերտեցին, ընկերային կառոյցներ ստեղծեցին, միտք ու արուեստ մշակեցին: Այդ մտքի մարդերէն չատ քիչերն էր որ իրենց երկը լիացած, կեանքի իր ձեւին հասած ու մտաւորական կազմութիւնները իրականացուցած ու կեանքի խնդոյքին մասնակցած ու գոնէ մասամբ գոհացած հետացան կեանքէն: Իրաւամբ է որ Օշական հինգերորդին փոխարէն 19–րդ դարն է որ մեր Ոսկեդարը կ'անուանէ: Ի պատիւ 1900–ի մարդոց, ընդունելու է որ ընկերային կեանքը աւելի լաւ կազմակերպուած է – կոտորածներէն առք կազմուած Նազատից Ցանձնաժողովը 37 որբանոցներ բացած է, ու զանգներու եւ գիւղերու մէջ 72 վարժարաններու նիւթական օժանդակութիւն կը հայթայթէ: Բայց բարքերը իՙնչ արագ բարեփոխուած են: Մեսրոպ Նուպարեան իր «Մանկութեան Ցուշերուն» մէջ («Աբեւելեան Մամուլ», 1893 էջ 376) կը պատմէ ինչպէս 1850–ի չուրջ, իրենց դպրոցը արգիլուած էր պօսանքին բակ ելլել ու խաղալ՝ որովհետեւ Հոզարարձուները չէին ուզեր որ տղոց կօշիկները մաշէին: Գէորգ Ալվադեան կը գրէ իր Թերթին «Մամուլ»ին մէջ (1869, էջ 108) ինչպէս Արքունի Վառօդապետ Յովհաննէս Պէյ Տատեանի յուղարկաւորութեան օրը, 1869–ին, Պոլսոյ Պէյհիքթաշի Եկեղեցւոյ մէջ, զրան առջեւ ոստիկաններ կը կենային ու «չալմար» հագնողները չէին ձգեր որ եկեղեցի մտնեն...: Կարապետ Իւթիւճեան, իր զպրոցական յուշերուն մէջ, կը պատմէ 1850-ական Թուականներուն, Մեծ Պահքի քարող մը: Ժողովուրդին մէկ մասը ձանձրոյթէն կը մեկնի, միւս մասն ալ կը սկսի քնանալ ... Փարոզիչը երբ կ'անդրադառնայ կացութեան, յանկարծ կը գոռայ «Եսայի մարգարէ՛, նէ՞ օթուր մուշուն օ պուճախտա, չէք մէյտանա պաքայըմ...»: Կէս – քուն ժողովուրդին մէջ իրարանցումը կը սիրէ, լեզուպատառ բռամութիւնը, փախող փախողի, դուրս կը Թափէ: («Մասիս», 1900, էջ 205): Ամփիար Ամփիաբեան հետեւեալ հետաքրքրական դէպքը կը պատմէ իր Հոդվարկութիւններուն մէջ («Շիրակ 1905) «Օր մը, 1850-ական տարիներուն, կարապետ Իւթիւճեան որ «Մասիս»ի խմբագիրն էր, ամիրայական դատաստանի կը կանչուի: Բոլոր ամիրաները դեռնէն ծալապատիկ նստած են հատ դորգերուն վրայ ու չիպուխ կը քաշեն, պատրիարքի ղկսաւորութեամբ: Ու կը սկսին յանդիմանել Իւթիւճեանը որ «կարգէ դուրս» (այսինքն արտակարգ) ամիրայական ժողովի կոչ յայտարարած է «Մասիս»ին մէջ: Ժամ մը եռքն է որ յայտնի կ'ըլլայ Թէ ամիրաները «կարգէ դուրս»ը «անկարգ» հասկցած էին...: Ամփիաբեան կ'աւելցնէ Թէ «Պատրիարքին երաշխաւորութեամբ միայն Իւթիւճեան կը յաջողի գլուխը փրկել»: 1838–ին Մկրտիչ Զէյթունլեան ամիրան Ասպիւզ Թաղին մէջ կը հիմնէր Ներսէսեան վարժարանը, Պոլսոյ ամէնէն նշանաւոր կրթարաններէն մին, ուսուցիչներուն Թոշակներն ալ կը հաստատէր ու զպրոցը բարգաւաճ վիճակի մէջ կը դնէր: 1840–ին, գնահատելու համար զբօսանքի բոցին յառաջդիմութիւնը, բոլոր ամիրաները, բացի Պալեան ամիրայէն, խընձոյքի մը կը հրաւիրուին Ճէզմյերլի ամիրային ապարանքը: Ճաշէն ետք՝ ամիրան գիրենք զպրոց կը հրաւիրէ: Հոն աշակերտները հայերէն, Ֆրանսերէն, իտալերէն ճառեր կը խօսին, բնագիտութեան փորձեր կ'ընեն, դասախարակութեան բարիքներուն վրայ աշակերտները ոտանաւորներ կ'արտասանեն: Եւ, մտդական լապտերով ներկայացում տեղի կ'ունենայ եւ անմիջապէս պայթեցնելու կը պայթի: Ամիրաները կը բողոքեն Թէ հոս աշակերտներուն մոգութիւն կը սորվեցնեն: Ամիս մը հազիւ անցած՝ եւ ահա բոլոր ամիրաները եկեղեցի կը հաւաքուին ու կ'ամբաստանեն Ճէզմյերլեան ամիրան Թէ վարժարանին մէջ աշակերտները անհաւատութիւն եւ օտար լեզուներ կը սորվին...: Ճէզմյերլեան կը վչտանայ ու կը հրահանգէ որ վարժապետներուն եւ վարժարանին հաշիւները գոցեն ու վարժարանը փակեն...: (Վահան Զարդարեան, «Ճիշտ ատակարան», Պոլիս 1910, էջ 27): Այս բոլորով միասին, ամիրաները այնքան ազդասէր էին որքան ոեւէ այլ Հայ, եւ 1900–ի Պոլսոյ չուրջ 42 զպրոցներուն չորս հինգերորդը ու եկեղեցիներուն գրեթէ ամբողջութիւնը իրենց կառուցած էին: Թէ յետամնաց էին, մոլեռանդօրէն աւանդապահ եւ պահպանողական՝ դուրս է հասկածէ: Փարատոքսը հոն է որ այս նոյն մարդիկն էին, առաւել Պոլսոյ քանի մը «էնաֆներն», որ 1843–էն 1853, տասը տարուան ընթացքին, Պոլսոյ ուսանողներէն 29 ընտրեալներ ապահն՝ այսինքն ամիրաներուն ծախքով, եւրոպական համալսարաններ ղրկեցին որպէսզի իրենց ուսումը կատարելագործեն, ետ Թուրքիա գան, ազգին լուսաւորութիւն բերեն ու անոր ծառայութեան լծուին: Աս ուրիչ որ այդ համալսարանական սերունդին առաջին գործը կ'ըլլայ գիրենք մէջտեղէն վերցնել...:

(Շար. 6)

ԱՆՑՆՈՂ ՏԱՐԻՆ ԵՐԵՔ ՏԱՐԲԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

Անցնող տարին հայատառանեան դիտանկիւնէն ամփոփող երեսյթ մըն էր – ըստ սովորութեան – նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ամանորի ուղերձը: Իր արժեւորմամբ՝ երկիրը անցած էր տատնապներու, ցնցումներու, արմատակոծ ու ցաւոտ վերափոխումներու շրջանը եւ կը մտնէր ատաիճանական բարելաւման փուլը: Տնտեսական ներքին ու արտաքին յոյժ Թիւնէներ նչելով հանդերձ, նախագահը կը խոստովանէր Թէ պետութիւնը տակաւին հեռու է մարդոց նուազագոյն պահանջները բաւարելու եւ արժանապատիւ կեանք ապահովելու ընթացիկ պատկերէն:

Նոր տարուան առաջին Թիւերով (Յունուար 8, 9) «Առաւօտ» օրաթերթը 1997 արժեւորելու հրաւիրած է իշխանութեան եւ ընդդիմութեան ամէնէն ծանօթ երեք դէմքերը. Վ. Սիրադեղեան, Վ. Մանուկեան եւ Պ. Հայրիկեան: Անոնք իրարայէքեան գրեթէ նոյն հարցումներով դիմած է ամէն մէկուն ու ստացած պատասխանները: Անոնք կը չօշափեն ներքին տնտեսական, քաղաքական կացութիւնը, Ղարաբաղի նիւթին զարգացումները. ընդդիմութեան երկու զեկավար դէմքերուն ուշադրաւած է նաեւ լեռնութեան նախօրեակին ձեւացած Ազդային համաձայնութեան դաշինքին վերաբերող հարցում մը:

Վ. Սիրադեղեան, որ վստահաբար, պաշտօնական կարեւորագոյն դերքեր իր վրայ կրնդունող քաղաքական դէմքն է Հայաստանի, – Երեւանի քաղաքապետ, երեսփոխան, ՀՀՇ–ի նախագահ – կը ծանրանայ նախորդ վարչապետ Արմէն Սարգսեանի հրաժարականին (1997 Մարտ) պատճառած ծանր ապատրութեան վրայ: Այդ հրաժարականը իրեն «քաւականին ծանր ու տրամաբանական» որակել կուտայ տարին, քանի որ նախագահն ու կառավարութիւնը ամէն յոյս դրած էին անոր վրայ ու առողջական պատճառներ չարաշահեցին որ յոյսերը իրականանան: Ա. Սարգսեանի հեռացումը ան «հոգեբանական շատ ծանր» կը նկատէ ժողովուրդին համար, ըսելով. «վերջին տարիներին ու գուցէ առաջ էլ մեր հասարակութեանը երբեմ այդքան գեղեցիկ ապրումների մէջ չէի տեսել»:

Տարուան ընթացքին առաւելապէս «վատատեսութիւն»ը ունի Պ. Հայրիկեան. 1997–ը կը նկատէ «Որակական անցում նախապատրաստելու տարի»: Իսկ Վ. Մանուկեանի համար «ընդհանրապէս մի նորշանակալի տարի չէր: Կտրուկ փոփոխութիւններ չեղան»:

Ինչ կը վերաբերի ներքին ընկերատնտեսական վիճակին, երեք արժեւորումներն ալ դրական մանուշակ բան չունին: Վ. Սիրադեղեան կը կարծէ Թէ ընկերային չերտաւորումը կը չարունակէ խորանալ եւ Թէ այդ պատճառով «չհաւորների վիճակը գուցէ եւ աւելի է վատացել»: Պ. Հայրիկեան քիչ մը աւելի կը մթագնէ նոյն մարդին ենթախորքը. «մարդիկ իրենէ իրենց գլխի ճարը տեսնում են ուղղակի, իսկ պետութիւնը նրանից չի օժանդակում, այլ ընդհակառակն՝ անգամ խոչընդոտում է»; Շատերու կրկնած այս դատումին կը հետեւի նոյնպէս ընդհանուր նչումը Թէ «տնտեսութիւնը շարունակում է մնալ մի խմբի ձեռքում, բեւեռացումը շարունակւում է, մարդկայնօրէն անբեւեռակայելի, գազանային ագահութեամբ»: Նոյն միտքը քիչ մը նուազ նրբաւարտութեամբ բսուած է, ինչ որ Վ. Սիրադեղեանի «չերտաւորումը դեռ շարունակում է խորանալ» դատումը: Տարբեր չէ Վ. Մանուկեանի սահմանումն ալ. «սա ոչ թէ անցումային շրջանի դժուարութիւններ են, այլ ուղղակի իշխանութիւնն իրենց ձեռքը վերցրած մի խումբ կործանւում է մեր ժողովրդի եւ պետութեան ապագան»: Ինչ կը վերաբերի զուտ տնտեսականին, «ազնիւ ձեռներէցն այս տարի նոյնպէս իրեն անպաշտպան է զգում»: Ան կ'ըսէ Թէ Ռ. Քոչարեանի օրով «աւելի կոշտ ձեռերով սկսեցին հարկերը հաւաքել»:

Երեք զեկավարներու կարծիքները ամէնէն աւելի կը տարբերին Ղարաբաղի հարցին զարգացումին արժեւորումին մէջ: Վ. Սիրադեղեան վիճակը ողբերգականացնելու տուեալ չի տեսներ. նոր բան չկայ: Ինչ որ դրական լուրջ փոփոխութիւն է, այդ մասին քննարկումներու չնորհիւ «թեմայի թապու»ին վերնայն է: Ինք «թապու» կը կոչէ մօտեցումի միաձեւ կրկնութիւնը. առաջ Ղարաբաղի մասին չէին խօսիր, հիմա կը խօսին, բայց ոչ մի նոր բան չի ասուիր: Ան կը կարծէ Թէ Ղարաբաղի հարցը ներքին քաղաքական գործօն է Հայաստանի համար, ինչպէս որ Ղարաբաղի համար ալ Հայաստանի ներքին կացութիւնը կարեւոր է: Ան կը կարծէ Թէ Ղարաբաղի հարցը ներքին քաղաքական գործօն է Հայաստանի համար, ինչպէս որ Ղարաբաղի համար ալ Հայաստանի ներքին կացութիւնը կարեւոր է: Ան կը կարծէ Թէ Ղարաբաղի հարցը ներքին քաղաքական գործօն է Հայաստանի համար, ինչպէս որ Ղարաբաղի համար ալ Հայաստանի ներքին կացութիւնը կարեւոր է: Ան կը կարծէ Թէ Ղարաբաղի հարցը ներքին քաղաքական գործօն է Հայաստանի համար, ինչպէս որ Ղարաբաղի համար ալ Հայաստանի ներքին կացութիւնը կարեւոր է:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԻԼ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷԻԼ. – («Յառաջ»). –

Շուրջ տասնամեակէ մը ի վեր աւանդական արժէքներու եւ բարքերու հանդէպ նոր հետաքրքրութիւն մը, հաւատարմութիւն մը կայ որ ազգային – եկեղեցական տեսակէտէն կրնայ ըլլալ միայն՝ գոհունակ:

Ծնունդի օրը եւ կարգը կը պահուի հանդիսաւորութեամբ եւ ժողովուրդը, շաբթուան մէջ եւս, ներկայ կ'ըլլայ արարողութիւններուն:

Բազմաթիւ միութիւններ խրախճանքներով, ուրախութեամբ կուտան օրուան, ծնունդի բնոյթը:

Այսպէս, Յունուար 3–էն 11, կրցանք ներկայ ըլլալ մի քանի ձեռնարկներու որոնք կը փառաբանեն այս քաղաքակրթական երեւոյթը:

● Յունուար 3՝ *Սէն – Լու Ս. Գէորգ* Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը, եկեղեցւոյ կից իր փոքր սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուց միայն թաղեցիներով որոնք սպրեցան չատ հաճելի երեկոյթ մը: Տիկնանց Միութիւնը պատրաստեց համեղ եւ ճոխ սեղաններ: Հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Ա. Քահանայ Տէմէեան չէշտեց ձեռնարկին կրօնա – ծնունդի բնոյթը: Նուագ, երաժշտութիւն (ջութակ), մեներգ, հայկական պարեր, արտասանութիւն ուրախութեամբ լեցուցին սրտերը բոլոր ներկաներուն որոնք այժմէն ժամադրուեցան յաջորդ ձեռնարկին:

● Յունուար 5՝ *Եկեղեցիներէն ներս*, երեկոյեան ձրագալոյցի պատարագէն յետոյ, Համազգայինի ղպրոցի կրտսեր աշակերտութիւնը հայարնակ թաղերէն ներս, տուներուն առջեւ երգեց՝ «Որհնուդ Մեծ եւ Սքանչելի» շարականը աւետելով Յիսուսի ծնունդը: Երախաները արժանացան բոլորին գնահատանքներուն եւ վարձատրուեցան ու հիւրասիրուեցան ամէն տուն: Գեղեցիկ սովորութիւն մը որ կուգայ հին ժամանակներէն, եւ դեռ կարելի պիտի ըլլայ պահել այնքան ատեն որ Մարսէյլի կարգ մը արուարձաններէն նախ՝ Պոմոն, Սէն – Լու, Սէն – Ժերոմ, Պուլվար Օտտօ, Սէն – Թ'Ան–թուան ..., մնձամասնութեամբ Հայերով բնակուած թաղերը, փողոցները՝ «գոյատեւեն»:

● Յունուար 10՝ *Սէն – Ժերոմի* կապոյտ Խաչը Հայ Մշակոյթի Տան Վարպետական սրահին մէջ սարքեց ծննդեան «իր» երեկոն: Անդամակիցները ջանք չէին խնայած պատրաստելու համար ոճնական օրերու սեղանները հարուստ եւ ընտիր ճաշացուցակով: Համակրելի ընդունելութիւնն ու սպասարկութիւնը, եւ անշուշտ նուագը՝ հայկական եւ միջազգային, պարերը տարին ներկաները մինչեւ առաւօտեան ժամերուն: Ալիս Պիւլկիւրեան յանուն մասնաճիւղին բարի գալուստ, Նոր տարուան եւ Ծնունդի շնորհաւորութեան խօսքեր արտասանեց ապա, չէշտեց կապոյտ Խաչի գործունէութիւնները, մարդասիրական գործողութիւնները, մանաւանդ ի Հայաստան եւ Ղարաբաղ, որոնք, ըսաւ, բովանդակուած են իր նշանաբանին մէջ՝ «մէկ ժողովուրդին հետ, ժողովուրդին համար»:

● Յունուար 11–ին՝ *Տօնածառ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ*: Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի, Լուսաւոր Տէրիքէեան Երիտասարդաց խումբին եւ Հայ Մշակոյթի Տան Զօրեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերու դասընթացքներուն, ղեկավարներուն հետեւող երախաները համախմբուեցան Տօնածառին շուրջ: Երգեցին «Որհնուդ մեծ եւ սքանչելի» շարականը պատկերացնելով մոգերը, Յիսուս մանուկը եւ նոյնպէս երգելով «Լուռ գիշեր» խմբերգը: Մեկնաբանեցին երգով «Պապն ու չոգոմբ» մանկական բեմադրութիւնը: Յետոյ, բեմը զբաւեցին խամաճիկները եւ ներկայացուցին «Ալլօ Կաղանդ Պապան»: Երախաները հետեւեցան լարուած, եւ մտան Նուշի Գուգուլեանի խաղերուն եւ խօսքերուն մէջ: Նուշի Գուգուլեան Պուլկարիոյ մէջ աշակերտած է Թատրոնի եւ չարժանկարի Ազգային Հիմնարկներուն եւ մասնաւորապէս զարգացուցած է խամաճիկներու արուեստը: Կազմակերպած ու ղեկավարած է պատանիներով պատրաստուած ներկայացումները: Ունի երկար տարիներու վաստակ եւ փորձառութիւն: 1984–էն ի վեր, հաստատուած է Մարսէյլ, ուր կը շարունակէ յաջողութեամբ իր արհեստն ու արուեստը: Մի քանի խամաճիկներու ներկայութեամբ, պատանիները չարունակեցին իրենց յայտագիրը: Ալիսա, Սեւան եւ Վարուժան արտասանեցին «Հայրենի երկիր» քերթուածը: Երգեց՝ Իշխան Սեմերճեան «Շնորհաւոր Նոր Տարի»ն: Պարեց Նարեկ Մաթիքեան «Թռչուններ»ը: Կատարեցին խմբական պարեր: Հաւաքաբար երգեցին «Զանգակներ, զանգակներ» եւ «Ահա հասաւ վերջապէս Կաղանդ Պապան»: Ու վերջապէս հասաւ Կաղանդ Պապան եւ վհանձնօրէն բաշխեց իր նուէրները, հաւասարապէս բոլոր պատանիներուն: Մանկական խրախուսիչ յայտագիր մը որուն մասնակցեցան երեսունեւհինգ երախայրինչ նուիրեալ ուսուցչուհի Սեդա Սիմոնեանի չունչին եւ ղեկավարութեան ներքեւ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼՐԱԳՐԱ ԱԳԱՆԹԱՓԼ

«PEINES D'AMOUR PERDUES» DE W. SHAKESPEARE

Թ.Է.Ր.Ա. Թատերախումբը Յունուար 14–էն Փետրուար 15 կը ներկայացնէ Շէյքսփիրի Peines d'amour perdues թատերգութիւնը: Այս առթիւ, Սիմոն Աբգարեան, դերասան, (Արամ Թովմասեանի դերը ստանձնած է Կալինոսկիի «Կենդանի մը լուսնին վրայ» թատերախաղին մէջ) իրագործած է իր առաջին բեմադրութիւնը: Այս ներկայացման ձայնային աշխատանքը եւ երգչախումբի ղեկավարութիւնը կը պատկանին Վիրժինիա եւ Արամ Քեռովբեանի: Տոն Արմանդօ ատ Արմատոյլ դերը կը խաղայ Ժերալտ Փափազեան:

Սիմոն Աբգարեան ծնած է Փարիզ 1962–ին, 9 տարեկանին ընտանիքին հետ գացած է Պէյրութ ուր կ'անցընէ իր մանկութիւնը նախքան Փարիզ վերադառնալը 1977–ին: Ապա, կ'անցնի Լոս – Անճըլըս ուր կ'աշխատի հայկական թատերախումբի մը մէջ Ժերալտ Փափազեանի ղեկավարութեան տակ: Կրկին Փարիզ է 1985–ին եւ կը մտնէ Թէաթը տու Սոլէյ զոր կը վարէ Արման Մնուշքին:

(*) Théâtre de l'Epée de Bois,
Cartoucherie, 75012 Paris;
Réservations: 01. 48. 08. 39. 74.

սին կը խօսուէր «մի նուիրական շեշտա–դրումով. Ղարաբաղը պիտի անկախ լինի կամ Հայաստանի կազմում եւ վերջ»: Մինչդեռ քննարկումները կարելի դարձուցած են որ մարդիկ սկսին մտածել որ «փաստական անկախութիւնը, բաղախական լուծումը շատ աւելի կարեւոր են, քան ժամանակատար ու վտանգաւոր այս նախապատերազմական կամ զինադադարի վիճակը»:

Վ. Մանուկեան եւս կ'ըսէ թէ ժողովուրդը յստակ է եւ կը մտածէ միայն «յաղթանակ, յաղթանակ, մինչեւ վերջ» տարազով: Բոլորը հասկցած են վտանգաւոր զիջումի անհրաժեշտութիւնը: Բայց երբեմն համար այս մարզին ամէնէն բացասական տուեալը Լ. Տէր–Պետրոսեանի մամուլի ասուլիսը եղած է, քանի որ անոր մօտեցումները «բաւական թուղացրին միջազգային հանրութեան մէջ մեր դիրքերը»: Կը բացատրէ թէ հանդիպումներու ընթացքին թէ' ԱՄՆ–ու, թէ այլ երկիրներու քաղաքական գործիչներ ըրենց ուղած ձեւով Ղարաբաղի հարցը լուծելու մտադիր ըլլալով հանդերձ, կը հասկնային թէ դիւրին չէր առիկա: «Բայց Լ. Տէր–Պետրոսեանն իր ասուլիսով նրանց այդ վիճակից հանեց...»:

Հարցումը Պ. Հայրիկեանի համար մնչոց է Լ. Տէր–Պետրոսեանին ուղղելու քննադատութեան առաւելապէս չափաբաժին մը. կ'ըսէ թէ ան ժողովրդավար երկրի ղեկավարի տիպար ըլլալու յատկանիշը կորսնցուցած է այլեւս ու կը փափաքի ասպարէզին մէջ մնալ զիջողական դիրք արտայայտելով: Մինչդեռ երկիրը չունէր եւ չունի արտաքին քաղաքական ռազմավարութիւն, ոչ ալ հաստատախան պատրաստութիւն կայ: Ջարկ տալու համար իր տեսակէտին, ան նոյնիսկ խորհրդապահական յայտնութիւններու կը դիմէ. Լ. Տէր–Պետրոսեան միայն մէկ ձգտում ունի. երեւալ, հրաւիրուած ըլլալ, նկատուիլ: Եւ ինք փաստեր ունի թէ ան զինք հրաւիրել տալու խնդրանքներ կը ղրկէ: Թէ որո՛ւ, ի՞նչ ձեւով, ե՛րբ, այդ մասին «խնդրել են չասել»: Միայն, կը թուի թէ արտօնուած է յայտնելու որ «եւրոպական մեծ երկրներից ասել են դր ձեր նախագահը խնդրել է որ իրեն հրաւիրեմ, բայց չեմ հրաւիրելու, բանզի նա ժողովրդավար չէ»: Խնդրուած հրաւէրներու, կամ Լ. Տէր–Պետրոսեանի նկատմամբ ժողովրդավար ղեկավարի արտաքին արժեւորումներու նիւթէն անկախ որուն մէջ կրնայ թերեւս իրականութեան մասնիկ մը պտուղել, հետաքրքրական նորութիւն է Պ. Հայրիկեանի «եւրոպական մեծ երկրներ»ու հետ մշակած մտերմութիւնը. մտերմութիւն որ ԱՄՆ–ով սահմանափակուած կարծելու միամտութիւնը ունէինք...:

Թերեւս անիրաւութիւն ըլլայ երեք դէմքերուն անձնական կեանքին վերաբերող բաժինը աննկատ ձգել այս էջերուն ընթերցումին մէջ: Հոս եւս հատակի մը մօտ են կեցուածքները. յայտնուած գոհունակութիւնը կ'արընչուի ընտանեկան ջրջանակին. ամէնէն չեշտուած ձեւով կ'արտայայտուի Վ. Մանուկեան. «միշտ էլ ինձ որպէս ընտանիք ունեցող մարդ երջանիկ եմ զգացել: Այդ երջանկութեան զգացումն ինձ համար 1997–ին էլ պահպանուեց եւ կարծում եմ որ մինչեւ կեանքիս վերջը կը պահպանուի»:

Վ. Սիրադեղեանի եւ Պ. Հայրիկեանի ուրախութեան պատճառը երախաներն են. առաջինին տղան «վերջապէս 3 տարեկանին սկսեց խօսել», իսկ Պ. Հայրիկեան եւ կինը աղջիկ մը որդեգրած ըլլալով, զայն երջանիկ տեսնելու յոյսը կը փայփայեն:

Պատասխաններու հաճելի երերումը մը, նոյնիսկ երբ ամանք առոր մէջ քաղաքական դէմքի տիպարին ընտանիքի հօր տեսմամայել պատկերը միացնելու նպատակը տեսնեն. ի վերջոյ այդքան մը չարակամութիւն մահացու մեղք չէ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

«ԵՐԿԱՐԱԳԼՈՒԽՄՈՐԱԾԱԳ»
Թիւ 0
Եռամսեայ մանկապատանեկան թերթ
«Մկնիկ» կրթական աշխատանոցի
Փարիզ, Դեկտեմբեր 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԹ.

Երիտասարդը չմերժեց իրմէ խնդրուած ծառայութիւնը եւ խոստացաւ ձեռքէն եկածը ընել:

Քանի մը թաղեցիներ, իր առաջնորդութեամբ գացին վարչութեան եւ կացութիւնը պարզեցին:

– Վարչութիւնը որոշած է յարգել տալ Սահմանադրութիւնը, ըսաւ առենապետը:

– Ի՞նչ կերպով, հարցուց Գարեգին:

– Կրկին քուէարկութիւն կատարել տալով:

– Բայց դարձեալ խռովութիւններ կրնար ծագիլ:

– Ազգային իշխանութիւնը պէտք չէ որ ոտնակոխ ըլլայ:

– Մենք ալ համամիտ ենք ատոր:

– Ըմբոստները խստօրէն պիտի պատժուին, չարունակեց առենապետը:

– Միջոցներ ունի՞ք ատոր համար:

– Պէտք եղած միջոցները պիտի խորհինք:

– Լաւագոյն է միջին ճամբայ մը գտնել, առաջարկեց Գարեգին:

– Քուէարկութիւնը խանգարուած ըլլալով հանդերձ ցոյց տուաւ թէ թաղին մեծամասնութիւնը Մարզար էֆէնտիի եւ իր կուսակիցներուն հետ է:

– Այդ մասին տարակոյս չկայ, հաստատեց Գարեգին ամենայն անկեղծութեամբ:

– Ուրեմն փոքրամասնութիւնը պէտք է տեղի տայ.

– Մենք ալ նոյն կարծիքը ունինք, բայց դժբախտաբար այդ փոքրամասնութիւնը, պիտի չուզէ տեղի տալ, երբ ընտրութեան մը ձեռնարկուի, եւ հաւանօրէն կրկին ծայրայեղ միջոցներու պիտի դիմէ, ուստի մենք եկած ենք խնդրելու որ այժմ ընտրութիւնը յետաձգուի, մինչեւ որ միտքերը հանդարտին:

– Բայց թաղային գործերը ո՞վ պիտի վարէ...

– Վարչութիւնը թո՛ղ իր կողմէն ատժամեայ Թաղական Խորհուրդ մը ընտրէ, առաջարկեց Գարեգին:

– Էֆէնտիին ըսածը գործնական զաղափար է, պիտի տուաւ Կարպիս Նիգակ էֆէնտի:

– Բայց մեծամասնութիւնը պիտի բողոքէ այդ ժամանակ, առարկեց առենապետը:

– Մեծամասնութիւնը չի կրնար երբէք առժամեայի մէջ իր թեկնածուներէն մէկ քանին առնուին:

– Այդ ատեն փոքրամասնութիւնն ալ պիտի բողոքէ:

– Կարելի է փոքրամասնութենէն ալ մէկ երկու հոգի առնել:

Առենապետը Ս. Պատրիարքին դարձաւ եւ հարցուց.

– Ի՞նչ կ'ըսէք, Սրբազան:

– Մէկ երկու հոգի ալ չէզոքներէն կը դնենք, ապահոր թարխանա չորպասի մը կ'ըլլայ, պատասխանեց Նորին Սրբազնութիւնը:

Եւ քովը նստող ժողովականին դառնալով ցած ձայնով հարցուց.

– Ան չէ ամմա, աղէկ թարխանա ո՞ւր կը ծախեն:

– Իրա՛ւ որ չեմ դիտեր, պատասխանեց ժողովականը:

Գարեգին կրկին իր ընկերներով, պընդեց Թաղական Խորհուրդի մը կազմութեան մասին եւ ի վերջոյ քաղաքական ժողովը խոստացաւ առաջարկը նկատի առնել:

– Կը խնդրենք միայն որ ձեր որոշումը չուտով տաք, ըսաւ Գարեգին:

– Ժողովս այսօր իսկ այդ մասին պիտի խորհրդակցի հաւատաց առենապետը:

Թաղեցիները իրենց մուրաթին հասած էին, ուստի չնորհակալութիւն յայտնելով մեկնեցան ժողովասրահէն:

Հետեւեալ օրը, թերթերը Ծատն ժողովի որոշումներու չարքին մէջ կը ծանուցանէին հետեւեալը.

«Ժողովը նկատի առաւ Ք. Թաղին Թաղական Խորհուրդի խնդիրը եւ լսելէ յետոյ թաղեցիներու կողմէ ներկայացած պատգամաւորութիւն մը, յարմար չգտաւ ներկայ պարագաներու մէջ նոր ընտրութեան մը հրահանգ տալ եւ որոշեց առժամեայ Թաղական Խորհուրդ մը կազմել, վարելու համար ընթացիկ գործերը ցնոր անօրինութիւն»:

«Առժամեայ Թաղական Խորհուրդի անդամ նշանակուեցան Մարզար էֆէնտի Սասանեան, նախկին Թաղ. Խորհուրդի անդամներէն Մանուկ եւ Գարեգին էֆէնտիները, Միհրանիկ էֆէնտի եւ Մելիտոս էֆէնտի:

Այս կարգադրութեամբ Մարզար էֆէնտիի կուսակցութիւնն էր որ կը յաղթանակէր, քանի որ հակառակ կուսակցութենէն միայն Գարեգին էֆէնտին կար:

Ընկեր Սուսերեանց եր պարոն Թորգոմ սրամտութեամբ կարգացին այս լուրը, մանաւանդ ուսուցիչը յուսահատօրէն գոչեց.

– Կործանեցա՛յ... հացէս եղայ:

(Շար. 87)

(*Suite de la 1ère Page*)

munauté européenne, on demandait à Lewis pourquoi la Turquie continuait à refuser de reconnaître le génocide arménien. Lewis répondit en corrigeant la question: «*Vous voulez dire: reconnaître la version arménienne de cette histoire?*» et il refusa de parler de génocide arménien. Lewis affirmait que les Turcs disposaient de «*circonstances atténuantes*» en commettant ces «*massacres*»: la sympathie des Arméniens pour les Russes et leur aspiration à la souveraineté nationale.

Les propos de Lewis déclenchèrent une polémique en France et dans les communautés arméniennes de par le monde. Trente intellectuels français, pour la plupart des historiens et parmi lesquels de nombreux Juifs, publièrent une pétition dans *Le Monde*, pétition dans laquelle ils accusaient Lewis de «*trahison de la vérité et offense aux victimes*». Parmi les signataires, on retrouvait des gens qui s'étaient déjà distingués en combattant le négationnisme de l'Holocauste, tels Pierre Vidal-Naquet, Alain Finkelkraut, Yves Ternon et Albert Memmi.

Les intellectuels français avaient de bonnes raisons de s'alarmer, étant donné que, depuis quelques années, les tentatives de remise en cause du génocide arménien touchaient désormais le monde académique. Les Turcs, qui nient avoir perpétré un génocide, ont mis sur pied un dispositif négationniste extrêmement compétent et performant. Aux Etats-Unis, le centre nerveux du négationnisme turc du génocide arménien se trouve à Washington, sous l'officine de l'*Institut of Turkish Studies*. Cet Institut créé en 1983 par trois millionnaires turcs, a pour objectif de financer des recherches et des chaires universitaires consacrées à la Turquie et à l'Empire ottoman. En pratique, il s'agit de détourner et de dévoyer toute recherche susceptible d'avoir un rapport avec le génocide arménien. Une documentation étonnante sur les activités de l'Institut est fournie par le professeur Yehuda Bauer dans son article «*Ethique professionnelle et négation du génocide arménien*», article publié dans le magazine scientifique du Musée (juif) de l'Holocauste de Washington (*Holocaust and Genocide Studies, Vol. IX, n°* 1, 1995).

Il est dès lors déplorable et honteux de trouver parmi ceux qui contestent la réalité du génocide arménien, deux universitaires juifs américains. Sur la côte Est des Etats-Unis, il s'agit on le sait, de Bernard Lewis de l'Université de Princeton et, sur la côte Ouest, de Standford Shaw de l'Université de Standford.

Voici ce que Yehouda Bauer, un des plus grands spécialistes de l'Holocauste, écrit à leur sujet dans *Ha'Aretz* du 29 mars 1996: «*La négation du génocide arménien fait d'Israël la risée des peuples civilisés. Aux Etats-Unis, trois universitaires agissent en ce sens : le couple Shaw-Laurie nie qu'il y ait un génocide, tandis que le professeur Bernard Lewis, qui tenait par le passé des propos similaires, se tait depuis qu'il a été condamné pour négationnisme par un tribunal français. Il est notoire que Laurie soit un agent de propagande du service de la Turquie, comme cela ressort de l'article publié par trois chercheurs de renom —dont le professeur Robert Jay Lifion, auteur d'un livre sur les médecins nazis à Auschwitz— dans la revue internationale* Holocaust and Genocide Studies. *Leurs collègues historiens israéliens qui reconnaissent à la fois les faits et leur négation, ne méritent pas le titre de "spécialistes" et ne font que remettre en question leur propre qualité d'universitaire*».

En 1985, la signature de Bernard Lewis était sans doute la plus remarquable parmi les 69 autres apposées au bas d'une pétition remise au Congrès américain. Celle-ci, publiée sur deux pages simultanément dans le *Washington Post* et le *New York Times*, n'était autre qu'une initiative du Comité des Associations Turco-Américaines. La pétition s'insurgeait contre une proposition de loi visant à faire de la journée du 24 avril (date à laquelle les Arméniens commémorent leur holocauste) une «*Journée nationale de commémoration de l'inhumanité de l'Homme pour l'Homme*». Finalement, cette tentative de faire du 24 avril une journée de commémoration nationale a échoué suite aux pressions de la Turquie.

Il faut souligner qu'en 1989, Israël a joué un rôle dans l'échec d'une tentative supplémentaire de faire du 24 avril une journée nationale américaine de commémoration du génocide arménien. Dans son édition du 23 octobre 1989, *Ha'Aretz* s'en est plaint, estimant que «*le souvenir de l'Holocauste dont nous avons été victimes nous impose de manifester de la compréhension envers la souffrance du peuple arménien, et non de faire obstacle à l'inscription de la commémoration arménienne dans la législation américaine*».

Cette année, une recherche a été menée auprès de 800 étudiants d'universités et collèges israéliens, afin d'évaluer leur degré de connaissance quant au génocide arménien. Parmi eux, 42% ont reconnu n'en avoir aucune connaissance, 44% n'en avoir qu'une vague idée, 13% ont qualifié leur connaissance de «*moyenne*», tandis que 1% affirmait avoir un niveau de connaissance élevé. Il faut souligner que leur degré de connaissance quant au génocide tzigane est tout aussi médiocre.

Il est de coutume de prétendre que c'est dans les universités que se recrutent nos élites. Que signifie le fait que le niveau d'ignorance de nos étudiants quant au génocide arménien et au génocide tzigane soit si élevé ? Est-il admissible qu'une institution aussi importante que le conseil municipal de Tel-Aviv alourdisse les dégâts en octroyant une distinction honorifique à quelqu'un qui nie le génocide arménien ?

Traduit de l'hébreu
par P. Fenoux

ՎՐԻՊԱԿ

Մ. Պչաճճեանի Պիլպաօ (9 եւ նախավերջին) գրութեան մէջ («*Յառաջ*» Յունուար 17 / 18), տողերու տպագրական սխալի մը հետեւանքով, Ա. սիւնակի 19-րդ տողէն ետք պէտք է ըլլայ.-

– *Նա հկաւ եւ ինձ գտաւ* կը պատասխանէ ան՝ ձայնին մէջ ահագին դժգոհութիւն:

Ու աւելի վար՝

– Ուրե՞մն, – երբ կը բացագանչեմ տողին կը յաջորդէ.-

– Նա շատ է գոռոզ եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈՒԼՈՆԵՔ. – *Վահէ Զիլինկիրեան* 1000 *ֆրանք:*

⁂

ՎԻԼՆԷՕՎ. – *Սամուէլ Ներկարարեան* 500 *Ֆր.:*

⁂

ՎԻԼՅՕՐՊԱՆ. – *Պետրոս Գապաքճեան* 250 *Ֆր.:*

⁂

ՓԱՐԻԶ. – *Տիկին Կազարեան* 250 *Ֆր.:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Աչէի Պուլվար Օատոյի Էօլա Սասունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վաստակաշատ եւ հիմնադիր անդամուհիներէն Աստղիկ Գուլումճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեանի իրենց ամուսնոյն եւ փեսային՝ Սարգիս Գուլումճեանի մահուան առիթով:

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son
DINER DANSANT
animé par l'Orchestre
GAIDZAG'S
le Samedi 24 Janvier à 20 heures
dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris
AU PROFIT DE
L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT
Réservations:
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

Arméniens et autres chrétiens orientaux
(Géorgiens, Syriaques, Maronites, Coptes)
face à l'Empire Byzantin (636-1055)
Aspects politiques, militaires, religieux

COLLOQUE SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

organisé par
le Centre de Recherche «**Juifs et chrétiens dOrient**»
(Professeurs C. IANCU et G. DEDEYAN, Directeurs)
et sous l'égide du Service des Relations Internationales
de l'Université Paul Valéry
A l'occasion du 10ème Anniversaire
du jumelage interuniversitaire
Montpellier III — Erevan

sous la présidence de Messieurs les Professeurs Michel KAPLAN, Vice-Président de l'Université Paris I, et Jean-Pierre MAHE, Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hauts Etudes, Correspondant de l'Institut.
Avec la participation de Monsieur le Doyen Jean RICHARD, Membre de l'Institut;
En présence de Madame Lilith GRIGORIAN, Attaché Culturel près l'Ambassade d'Arménie en France.

JEUDI 22, VENDREDI 23 (9h30-18h),
et SAMEDI 24 JANVIER 1998 (9h30-16h30)
Salle de Conférences de l'Eglise Sainte-Bernadette.
Avenue du Docteur Pezet, Montpellier (Parking)

PROGRAMME SCIENTIFIQUE

—— JEUDI 22 JANVIER ——
— Gérard CHOLVY (Université Paul Valéry);
— Jean-Claude CHEYNET (Université Paris IV);
— Barouyr MOURADYAN (Académie des Sciences d'Arménie);
— Bernard SCHOULER (Université Paul Valéry);
— Isabelle AUGE (Université Paul Valéry);
— Karen YOUZBASHIAN (Académie des Sciences de Russie);
— Doyen Babken HAROUTIOUNYAN (Université d'Erevan);
— Azat BOZOYAN (Académie des Sciences d'Arménie);
— Archiprêtre Vasil KOBAKHIDZE, Patriarcat de Géorgie;
— Christian AMPHOUX (CNRS).

—— VENDREDI 23 JANVIER ——
— Jean-Marie MARTIN (CNRS);
— Edouard DANIELYAN (Académie des Sciences d'Arménie);
— Jean-Pierre MAHE (Ecole Pratique des Hautes Etudes);
— Zaza ALEXIDZE (Institut des Manuscrits anciens de Tbilissi, Académie des Sciences de Géorgie);
— Bernadette MARTIN-HISARD (Université Paris I);
— Révérend Père Vrej NERSESSIAN (Département «Orient chrétien» de la British Library);
16h30
— Claude MUTAFIAN (Université Paris XIII) Commissaire de l'Exposition « Rome - Arménie » (Présentation-Projection);
17h — 18h
— Conférence - Projection de M. Patrick DONABEDIAN, Conseiller Culturel près l'Ambassade de France en Lituanie, Docteur en Histoire de l'Art; « L'Art de la Transcaucasie chrétienne (VIIème - XIème siècles) ».

—— SAMEDI 24 JANVIER ——
— Elisabeth MALAMUT (CNRS);
— Gérard DEDEYAN (Université Paul Valéry);
— Basile AGGOULA (CNRS);
— Raymond LE COZ (Société Française d'Histoire de la Médecine);
— Gérard GODRON (Université Paul Valéry);
— Doyen Antonio CARILE (Faculté de Ravenne);
— Doyen Jean RICHARD (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres);
— Conclusions par les Professeurs M. KAPLAN et J.-P. MAHE.

Renseignements et inscriptions
Par téléphone : M. Marc CHOLVY — Matin 04. 67. 14. 24. 17 ((de 9h à 12h)
après-midi: 04. 67. 14. 24. 35 (de 14h à 17h30) — Fax: 04. 67. 14. 20. 52
Route de Mende — B.P. 5043 — 34199 MONTPELLIER Cedex 5 — FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Մարիամ Հաբէլեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տիւմէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմէն Թաշճեան 1000 Ֆր., Պր. Վազինակ Միսքճեան 750 Ֆր., Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 100 Ֆր.:

RETENEZ CETTE DATE

7 FEVRIER
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Bagneux-Cachan
organise son **DINER ANNUEL**
à l'Hôtel de Ville de Cachan
(Animation assurée)
— Places limitées —
Réservez vos places en téléphonant au:
01. 46. 63. 48. 74

ԼՈՒՐԵ ԱՊԱՀՈՎ

LE MYSTERE DE L'AMOUR

Թեմայով զեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ երեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 20·30–ին

Cité International des Arts
18, rue de l'Hôtel de Ville

Արտասանութիւններ պիտի կատարուին ինը տարբեր լեզուներով (ի շարս որոնց հայերէն): Կազմակերպիչն է՝ Անահիտ Սիմոնեան որ նաեւ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
MERCREDI
21 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԱՅԹ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·294 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.294

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 19 / 20)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ Ռ. ՓՈՉԱՐԵԱՆԻ ԴԻՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Պատասխանելով ԼՂՀ տեղեկատուական ու մամուլի վարչութեան, նախագահ Ա. Ղուկասեան արտայայտուած է Հայաստանի հետ տարակարծութիւններու եւ Ռ. Փոչարեանի հրաժարականին առընչուած Հայաստանի լրատուիւներուն մէջ տարածուող չշուկներուն մասին։ Ան ըսած է թէ տարակարծութիւնները հակամարտութեան կարգաւորման մօտեցումներուն տարբերութեան մէջ են եւ կարելի է ըսել թէ իւրաքանչիւր կողմ կը փորձէ միւսը համոզել թէ իրն է արդար ու հեռանկարային մօտեցումը։ Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ իրենք կը ճգտին հասնելու լիարժէք եւ վերջնական լուծումին որպիսի դալիք սերունդներուն չճգնէ Ա-ղըրբէջանի հետ անլոյծ մնացած յարաբերութիւնները։ «Մենք արդէն ունենք խնդրի "սառեցման" եւ յարմար պայմաններում "զարթօնք"ի դառը փորձը» ըսած է ան, ակնարկելով խորհրդային շրջանին Ադրբէջանի կազմին մէջ գտնուելու պարագային եւ այդ վարչակարգին տկարացման օրով, 1988-ին հակամարտութեան ծագումին։ Աւելցուցած է թէ Մինսկի նախագահներու առաջարկածը 1988-ի օրինավիճակը վերականգնելու նպատակ ունի, ինչ որ տառնամեակներով անլոյծ մնալու դատապարտուած վիճակ մը կը ստեղծէ խնդրին համար։ Ա. Ղուկասեան կրկնած է թէ ժողովուրդին ապագային հանդէպ պատասխանատուութիւնը թոյլ չի տար ընդունելու միջանկեալ կարգաւորման ծրագիրը մը որ միակողմանի զիջումներ կը նախատեսէ։ Ան չեշտած է. «Մեր ելակէտն այն է որ չի կարելի հաշմայն հայ ժողովրդի ճակատագիրը շօշափող որոշումներ ընդունել, առաջնորդուելով բաղաքական եւ մանաւանդ տնտեսական այսրոպէական դատողութիւններով եւ զոհասեղանին դնելով ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարները»։

Ինչ կը վերաբերի Ռ. Փոչարեանի հրաժարականին մասին չշուկներու, Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ պաղտնիք չէ որ վարչապետն հարցին կարգաւորման ուղիներուն մասին միասնութիւն չկայ Հայաստանի ղեկավարութեան մէջ։ Ուստի Ռ. Փոչարեան ստիպուած էր վերահաստատել այն կեցուածքը որ ունէր երբ ԼՂՀ նախագահ էր։ Սպասելի չէր որ ան հրաժարի Ղարաբաղի ղեկավարութեան վերջին տարիներուն մշակած քաղաքականութենէն։ «Գտնուում եմ որ Ռ. Փոչարեանը պարզապէս իրաւունք չունի հրաժարականը տալու» ըսած է Ա. Ղուկասեան ապա յիշեցուցած թէ զինքը երբ ԼՂՀ համաժողովրդական քուէներով ընտրուած նախագահն էր Հայաստան կանչեցին, երկրին քաղաքական — տնտեսական խոր ճգնաժամուն ԼՂՀ ղեկավարութիւնը միայն համազգային չահերէն մեկնելով ընդունած էր Հայաստանի նախագահին առաջարկը։ «Ես այն ժամանակ հայ գիտակցում էի ամէն որոշման բոլոր բացասական հետեւանքները ԼՂՀ-ի համար որպէս անկախ պետականութիւնը կառուցող իւիմնադրոյն ռազմաքաղաքական գործօն։ Ահա թէ ինչու միշտ վերջ ես դէմ էի որ Փոչարեանը մեկնի Հայաստան» ըսած է Ա. Ղուկասեան, ապա աւելցուցած է թէ ժողովրդավարական հաստատութիւնները ամրապնդելու գործը նկատած է մեկուկէս որ կը պատրաստէ քաղաքական դէմքի մը հեռացումը քաղաքական ասպարէզէն. դէմք որ «բիչ բան չի արել հայ ժողովրդի, Հայաստանի եւ Սփիւռքի բաղաքական ուժերի եւ շարժումներուն համախմբման համար։ Դա շատ վտանգաւոր խաղ է» եզրակացուցած է ԼՂՀ նախագահը։

***

ԱՀԱՒԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ

Յունուար 18-ին ժամը 22-ին մօտ Ար-

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը Զորեքշաբթի Յունուար 14-էն 24 հովուապետական իր առաջին այցելութիւնը կը կատարէր Եգիպտոս։ Իրեն տրամադրուած նախագահական օդանաւով, Գարեգին Ա. Գահիրէ ժամանեց Յունուար 14-ին, ուր դիմաւորուեցաւ թեմին առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Զինչինեանի, Հայաստանի դեսպանին, ղպտի եկեղեցւոյ ներկայացուցիչին եւ այլ անձնաւորութեանց կողմէ։ Օդակայանէն ան առաջնորդուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր մուտք գործած է Հրաշափառով։ Նոյն իրիկունը պաշտամունք կատարուած է Ղպտիներու Ս. Մարկոս եկեղեցւոյ մէջ չուրջ 6000 հոգիի ներկայութեան։

Շնուտա Գ. պատրիարքը ներկայացնելով Հայոց կաթողիկոսը, չեշտած է նաեւ որ ըլլալով հայ ժողովուրդի հովուապետը, Գարեգին Ա. նաեւ քրիստոնեայ աշխարհի «հոգեւոր սիներէն մէկն է»։ Գարեգին Ա. քարոզած է։

Հինգշաբթի օր, կաթողիկոսը ընդունած է Արտաքին նախարարին՝ Ա. Մուսայի կողմէ։ Կաթողիկոսը այցելած է Ազհարի իսլամական համալսարանը եւ ընդունուած տեսուչին կողմէ որու հետ խօսակցութիւն ունեցած է։ Նոյն իրիկունը, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի դեսպանութեան եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի, ամերիկեան համալսարանի Էվերթ սրահը համերգ մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներու։ Ուրբաթ օր, Հայրապետը եղած է Ազեքսանդրիա, եւ հանդիպումներ ունեցած է յոյն օրթոտոքս եւ յոյն կաթողիկէ հոգեւոր պետերուն հետ։

Հայրապետը ընդունուած է նախագահ Մուպարաքի կողմէ որու հետ ունեցած է չահեկան խօսակցութիւն մը։ Կիրակի օր պատարագած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր ներկայ եղած է Ղպտի հոգեւոր պետը որու հետ միասեղ յայտարարութիւն մը կատարած են։

Երկուշաբթի, Յունուար 19-ին, կաթողիկոսը այցելած է հայկական վարժարանները։

Կաթողիկոսին կ'ընկերանան Արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Նաւասարդ Եպս. պիսկոպոս, դաստիարակիչը Մովսէս Վրդ., Կրօնից գործերու Խորհուրդի նախագահ՝ Լազար Սուլեան եւ իր անձնական բժիշկը՝ տոքթոր Լուտեան։

մասիը — Երեւան մայրուղիին վրայ անծանօթներ կրակ բացած են Ռոմիկ Ղարեանի պետական կառքին վրայ։ Ան Հայաստանի նախագահին եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու պահպանութեան վարչութեան պետն է։ Գնդակները վնասած են ինքնաշարժին, բայց Ռ. Ղարեան յաղողած է խոյս տալ անվնաս։ Հետաքննիչ խումբ մը կազմուած է ու դրամական պարգեւի խոստում կատարուած բոլոր անոնց որոնք բացայայտումին նպաստող կարեւոր տուեալներ կը ներկայացնեն։

***

Լ. Ղ. Հ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Յունուար 16-ին ԼՂՀ նախագահին դըլխաւորութեամբ դումարուած է Ապահովութեան Խորհուրդը։ Քննարկուած են ընկերա-տնտեսական եւ քաղաքական չարք մը կարեւոր խնդիրներ. նաեւ արցախեան հայութեան ազգային — ազատագրական պայքարին տասներորդ տարեդարձին տօնակատարութեան պատրաստութիւնները։ Նիստին լուրջ ըրոյցի նիւթ եղած են Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման մասին Հայաստանի եւ ԼՂՀ ղեկավարներուն ուրոյ տարակարծութիւնները եւ բարդացած իրավիճակէն դուրս գալու ճամբաները։

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ՔԱՐ ՄԸ» ԿԱՄ՝ ԿՐԷԿՈՐԻԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հեռատեսիլի հինգերորդ կայանը Յունուար 15-ին «Փիլմեթը՝ Տէլթա» յայտագրով հեռասփռեց կէս ժամուան ժապաւէն մը որ խորագիր ունէր «Հայկական փոքրիկ քար մը»։ Հետաքրքրականը այն չէր որ այդ փոքր գործով՝ 1915-էն սա կամ նա ձեւով վերապրողներու տառապանքը ու Հայերու հազար անգամ ուրացուած ճշմարտութիւնը անգամ մը եւս ճամբայ գտած դէպի աչքեր, ականջներ ու մտքեր։ Այլ այն որ լիսէի երիտասարդ աշակերտ մը՝ — երրորդ սերունդ կոչուածներէն—, Կրէկորի Պալիտեան, որ բա՛ն զգայնութեամբ յաջողած է տալ այդ ճշմարտութիւնը, փոքր, շատ փոքր փաթոսով մը։

Մղումը կուգայ պատմութեան ուսուցիչէն որ պարտականութիւնը կուտայ պատասխանելու «ո՛վ եմ» հարցումին։ Պատասխանին փնտռտուքը Կրէկորին կը տանի իր մեծ հօրը՝ կարապետին հետքերով միջնեւ Անգարայի Սթանոզ գիւղը ուրկէ սկիզբ առած է այնքան նման տարբերակներով հազարաւոր մեր պատմութիւնները։

Գիւղը տեղափոխուած է ամբողջութեամբ։ անփոփոխ մնացածը ժայռաբեկոր մը գեխոտ չուրէն կ'աղաղակէ հայկական շիրմաքար մը։ Կրէկորիին ու երկու ընկերներուն ալ օգնութեամբ դուրս կը հանուի աւ, ամբողջ երեսը ծածկող հայերէն արձանագրութեամբ։ Միջնէ բիչ անդին, սրճարանին մէջ ծերուկ թուրք մը իր կարգին «կը բացատրէ» թէ Հայերը մեկնեցան առանց որեւէ ստիպումի, տնտեսական առաւել փայլուն հեռանկարներով, եւայլն։

Կարապետ մեծ հայրիկին հետքերը Կրէկորին կը տանին անկէ Պոլիս։ Կեդրոնական վարժարան ուր սակայն շրջանառարտներու խմբանկարներուն մէջ չկայ մեծ հայրիկը, կեանքը զայն նետած ըլլալով շատ աւելի անգութ միջավայրներու խումբերուն մէջ։

Դէպի իր արմատները կատարած ուղեւորութենէն փոքրիկ քար մը բերած է կապուտաչեայ ու խարտեաշ Կրէկորին։ Տիպար որուն ոչ ոք հայկական պատկանելիութիւն մը պիտի փորձէր վայելեցնել։ Ճիշդ ինչպէս երեսին վրայ ցեխին մէջ ո՛վ գիտէ քանի տասնամեակէ ի վեր պառկած շիրմաքարը որ օր մըն ալ յանկարծ արեւուն ցոյց կուտայ հայերէն գիրերով իր արձանագրութիւնը։

Կրէկորին բերած է ուսուցիչին հարցումին պատասխանն ալ որով կը փակէ մեծ բաներու փոքր իր ամփոփումը. «de mère galloise, de père arménien, français...»։

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ կը չարունակեն իրենց ցոյցերն ու գրաւումները։ Երկուշաբթի, Յունուար 19-ին, ոստիկանական պարպել ուժ տ'Իւրմի հուչկաւոր Նորմալ-Սիւփ վարժարանը։ Կամովին կատարած իրենց պարպումէն ետք, գացին Ժիւսիէօ-յի համալսարանը ժողով գումարելու համար։ Քիչ ետք, աւտնցմէ 80-ը խուժած են Շան զ'Էլիզէի համբաւաւոր Ֆուքէյ ճաշարանը եւ տեղաւորուած։ Ապահովութեան ուժերը պարպած են ճաշարանը, առանց միջադէպի։ Բոլորն ալ հարցապնդուած են եւ յայտնաբերուած են Աքսիոն Տիրեքթի (ծայրայեղ — ձախ) Շարժումի անդամներ։ Իրենց բանբերները կ'ըսեն թէ չարժումը պիտի ծաւալի։ Կը սպասուէր ժոսփէնի Զորեքշաբթի օրուան ելոյթին, որու ընթացքին, հասնարար որոշ յայտնումներ խոստանայ նըւազպոյն հաստուցումներու։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Յունուար 19-ին, 33 հոգի եւս մորթուած է, մասնաւորաբար մանուկներ։ Նոյն օրը, Ալժէ ժամանած էր եւրոպական Երրորդութիւնը որ միայն 24 ժամ կը մնար եւ յայտնի ալ չէր թէ ի՞նչ պիտի կրնար ընել։

ԱՐԱՖԱԹ, Յունուար 20-ին Փարիզ կը հանդիպէր դէպի Ուաշինկթըն իր ճամբուն վրայ եւ կը տեսնուէր նախագահ Ժ. Շիրաքի հետ։ Պաղեստինեան իշխանութեան պետը չատ գայրացած է Նեթանիահուի ընթացքէն եւ կը յայտարարէ որ Ինթիֆատան կրնայ վերսկսիլ, եթէ խաղաղութեան գործընթացը դադրի։ Իր մէկ գործակիցն ալ չի ծածկեր որ պաղեստինցի ժողովուրդին համբերութիւնը հատած է։ Գլինթըն իսկ պաղ ընդունելու-

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

«Ճումհուրիյէթ»ի կազմէն թուրք լրագրողուհի Լ. Թաչանօղլու (Յունուար 16) բաքուի մէջ խօսակից ունեցած է ընդդիմադիր ղեկավարներ Էլչիպէյի ու Իսա Ղամբարովը։ Առաջինը որպէս պարագլուխ ժողովրդական Ճակատին, երկրորդը՝ Մուսաւաթ կուսակցութեան։ Երկուքն ալ խօսիլ դատապարտած են Հ. Ալիեւի իշխանութիւնը, ըսելով որ ամէն մակարդակի պատասխանատուներ որպէս կենսքի աղբիւր կը դիտեն կաշառքը։ Ադրբեջանի ընդդիմադիրները դանդատած են նաեւ Ազգարայէն որ Ադրբեջանի կառաւարութիւնները կը կիրարկէ։

Ըսելէ ետք թէ ժողովուրդին 95%-ը անօթի — ծարաւ կեանք մը կը վարէ եւ միայն 5%-ը լաւ պայմաններ ունի, դէժդոհած են թուրք ժողովուրդներու առաջնորդ ըլլալու Թուրքիոյ անկարողութենէն։ Ըսած են թէ Ազգարա կը վախնայ Իրանի, Ռուսաստանի անհաճոյ քայլերու ձեռնարկելէ, մինչդեռ «Իրանի մէջ այսօր 30 միլիոն ադրբեջանցի թուրքեր առանց դպրոցի, առանց իրենց լեզուն եւ մշակոյթը գիտնալու կ'ապրին»։ Էլչիպէյ կ'ըսէ նաեւ թէ Թուրքիա չի կրնար մօտաւորապէս լուրջ ուժի մը վերածուիլ չրջանին մէջ, քանի որ վարչական համակարգը փոխել ու տագնապին վերջ տալ պէտք է. բան մը որուն կարող չեն ներկայի ղեկավարները։

թիւն մը պիտի վերապահէր Նեթանիահուի, որ վճռած է ոչինչ զիջիլ խաղաղութեան գործընթացը վերսկսելու համար։

Ելցինն եւ իր նախարարապետը՝ Չերնոմիրդին ճակատում մը ունեցած են, ուղղակի հեռատեսիլէն, երբ նախագահը մեղադրած է Չերնոմիրդինը որ հանրային մարդի աշխատաւորներու յետնեալ աշ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

(ՊՏՈՒՏ ՄԸ ԱՆՅԱՒԱԼԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ)

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Այսքան նախնական մակարդակէ սկսելով, յիսուն տարուան մէջ հասնիլ Արեւմրեան չափանիշով զարգացած ընկերային կարգ ու սարքի մը՝ բացառիկ երեւոյթ է: «Սուրբ Փրկիչեան Օրացոյց»ի 1907–ի թիւէն կ'իմանանք թէ Պոլսոյ եւ իր շրջակայքի մէջ 142 հայ բժիշկ կայ որոնցմէ 34–ը Ֆրանսա ըրած են իրենց ուսումը, 95 զեղագործ, 68 փաստաբան, 14 քանդակագործ, 10 նկարիչ, 38 ճարտարապետ եւ 7 երաժշտագէտ: Մայրաքաղաքին մէջ հայ լրագրութիւնը նոյնքան տպաւորիչ է, զոնէ իր քանակով: Արդարեւ, մինչ օսմաններէն լեզուով լոյս տեսնող օրաթերթերուն թիւը 10–ն է, յունարէն՝ 7, օտար լեզուներով (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն)՝ 5, երրայերէն՝ 2, եւ սերպերէն՝ 1, Հայերս ոչ նուազ քան 13 հատ ունէինք...: Վերջապէս, Հայոց բարձրագոյն վարժարաններու թիւն ալ ուշագրաւ է: Պետութիւնը 12 հատ ունէր – որոնցմէ 8՝ երկրորդական մակարդակի էին, մինչ Հայերուն երկրորդական ուսումնարաններուն թիւը 3 էր, եւ բոլոր օտար վարժարաններունը միասին 12–ի կը հասնէր: 1903–ին «Փունջ»ի խմբագիրը Համբարձում Ալամճեան, հպարտութեամբ կը գրէ (թիւ 2830) թէ Հայութիւնը Թուրքիոյ մէջ 818 վարժարան, 2153 ուսուցիչ – ուսուցչուհի եւ 82·695 աշակերտ ունի: Նոյն տարին «Բիւզանդիոն»ի խմբագիրը Բիւզանդ Քէչեան կը գրէ թէ Պոլիս վեց օրաթերթ ու նիւնք, եւ բանաստեղծական հատոր մը 800 օրինակ կը ծախուի: Անհաւատալի... մանաւանդ 20–րդ դարու այս վերջերուն...: Արամ Անտոնեան 1904–ի «Ծաղիկ»ին մէջ (թիւ 1) գոհունակութեամբ կը գրէ թէ բոլոր օրաթերթերը կը վճարեն իրենց աշխատակիցներուն: 1906–ի «Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի Տարեգիրք» կը նչէ թէ Հայերը Պետական մեքենայի մէջ 1 վէզիր, 1 նախարար, 135 բարձրաստիճան ու 240 այլ պաշտօնեաներ ունին, թէ երկրին 13 հիւանդանոցներէն 2–ը հայկական են եւայլն: Այս յաջողութիւնները պտիկ նուաճումներ չեն ու կը հաստատեն Արփիարեանի լաւատեսութիւնը ապագային նկատմամբ:

Զարգացումի այս աստիճանին հասնիլ կոտորածներէն միայն 10 տարի առաջ, եւ միշտ աւելիին ցանկալ, ինչպէս Արփիարեանին գրութիւնները կը թելադրեն՝ ամէն ազգի գործը չէ: Վերեւ յիշուած Տարեգրքին մէջ հետաքրքրական նոթ մը կայ Հայուն հնարամտութեան մասին: «Ոսկերչութիւնը Պոլսոյ Մէջ» յօդուածէն կը տեղեկանանք թէ Պոլսոյ մէջ ակնագործութիւնը հրեայ մը սկսած է, 1840–ի չուրջ եւ իր տան մէջ աշխատած է տարիներով, վերջերն գաղտնի: Օր մը հայ ջուխտակահարի մը կը ծանօթանայ: Կը բռնկամանան եւ Հրեան զայն իր տունը կը հրաւիրէ: Ու մինչ Հայը իր ջութակը կը պարնէ՝ Հրեան ալ իր գործին վրայ կ'աշխատի: Բայց Հայը աչքին պոչովը կը հետեւի Հրեային գրածին, եւ ետ իր տան մէջ կը սկսի քար յղկել: Եւ օր մըն ալ «իր» չինած քարը կը բերէ ապշած Հրեային ցոյց կուտայ: Եւ Հայուն չինածը աւելի յաջող էր...:

Մինչ Արեւմտահայերը, աչնան մրրիկներէն տարտնուած տերեւներ, կը ջանային ուղղութիւն ու բովանդակութիւն տալ իրենց գոյութեան (Օշական կը խօսի «խուճապ»ի մասին), Արեւելահայ հատուածը զօրաւոր թափով առաջ կ'երթար: 1897–ը յատկապէս բերրի տարի մըն էր անոնց համար: Ութ անուն գիրք լոյս կը տեսնէին Կովկասի մէջ, մեծ մասը Թիֆլիսէն: Նախ՝ վէպերը, որոնք մայր երակը կազմեցին Արեւելահայ գրական տարնդին – Լեւոն Մանուէլեանի «Խորտակուած Կեանքը», Բարկենցի (բուն անունը՝ Գարբիէլ Մնացականեան) «Նորեկ» եւ Յովհաննէս Ճանիկեանի «Դժոխք»ը վէպերը լոյս տեսան: Ճիշդ է անշուշտ թէ նորութիւն չբերին տասը տարի առաջ լոյս տեսած Րաֆֆիի «Սամուէլ»ին վրայ, սակայն սեռը չարունակեց իր ճամբը: Քերթողութեան կալուածին մէջ մեծ նորութիւն էր 22 տարեկան Աւետիք Իսահակեանի «Երգեր եւ Վէրքեր» քնարական թարմ ու ինքնատիպ հատորը, որ անկիւնադարձ էր իր ժամանակին համար: Ուրիշ բանաստեղծական գործեր այդ տարին՝ Աբշալոյ Յարութիւնեանի «Բանաստեղծութիւններ», Վահան Միրաքեանի «Առանց Լարերի», «Բանաստեղծութիւններ» Գէորգ Բարխուդարեանի եւ Ռուբէն Բերբերեանի «Հայոց Նորագոյն Բանաստեղծները» հատորները: Այդ տարին, բանահն նոր արձակուած Իսահակեան կը մեկնէր Եւրոպա, հինգ տարուան համար: Յաջորդ տարին, 1898–ին, երաշտ տարի է ու միայն եւ բեռունը անոց Ալեքսանդր Ծատուրեանը կայ հրապարակի վրայ: Մէկ հատնական պատճառ՝ քաղաքական կացութիւնը կովկասի մէջ որ չատ նպաստաւոր չէր մտածումի անկաշկանդ արտայայտութեան: Կառավարիչ Կոլիչին չղթայազերծած էր բռնութեան ու հալածանքի քաղաքականութիւնը հայ կուսակցութիւններուն դէմ եւ անձկութեան հոգեբանութիւն մը կը տիրէր ընկերութեան բոլոր խաւերուն մէջ: Աւով հանդերձ, 1899–ը տարի չէր նոյ: Բանաստեղծական չորս մատեաններ լոյս ընծայեցին Յարութիւն Թումանեան, Լեւոն Մանուէլեան, Դերենիկ Դեմիրճեան ու Յակոբ Յակոբեան, մինչ բանաստեղծ Պետրոս Մոճուռեան «Տիզրոնի Կալանաւորը» անուն հոգեբանական ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէր: Վերջապէս՝ Նիկողոս Մամիկոնեան բանահաւաքի գրիչէն ելած վէպ մը որ «Զհասութիւն» անտաւոր անունը կը կրէ: Տասը տարիէն սակայն այս ամբողջը պիտի փոխուէր:

1895 – 1897 տարիները ակամայ անկիւնադարձ մը հանդիսացան մեր գրականութեան մէջ: Մեծ կոտորածները, իրենց սաստկութեամբ, Պատմութեան առջին մեծ մարտահրաւէրն էր Արեւմտահայութեան նետուած՝ իր սփիւռքեան ու համաշխարհային ճակատագրին անդրադառնալու եւ դիտակցելու, իւրացնելու գայն, օգտուելու անոր բարիքներէն, եւ նոյն ատեն պատասխանատուելու անոր սարսափելի վտանգին դէմ, քիչ մը Հանիպալեան թոյնի հականեխումի առասպելական օրինակով: Անշուշտ բուն փորձը պիտի դար 1915–ի ողբերգութեամբ: Հարցումը կը նետուէր մեզի – Սփիւռքը իմաստ մը, լոյս մը, գոյութեան արդարացում մը ունի՞: Կիլիկիան առաջի՞ն Սփիւռքն էր, ու տակէ եաք եկած գաղութները – յոդեցա՞ն պատմութեան քնական հոլովոյթին մէջ մտնել: Ըստ մեր Հայասատանի եղբայրներուն՝ ոչ: Եւ հիմա որ անկախ Հանրապետութեան մը տուած են կռնակնին, այդ «ոչ»ը չատ աւելի վճռական եղած է: Շատեր կը կարծենք թէ պատասխանը «այո» է, յաջողած ենք: Արդեօք Արցա՞խն է որ պիտի կարենայ Հայասատանի ու Սփիւռքի կարծիքները իրարու մօտեցնել:

Կ'արժէ հարց մը եւս քննել – ի՞նչ ըսել է հայ ըլլալ 1897–ին: Ոչ թէ գաւառներուն մէջ կամ Եւրոպա՝ այլ Պոլիս: Երեւակայենք երիտասարդ ուսուցիչ մը, Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վարժարանի հայերէնի դասատու, ու կայնած՝ է Թաղին Սուրբ Աստուածածինի Եկեղեցիին մուտքին, զայն կառուցող Կարապետ Ամիրա Տատեանի պատկառազդու յիշատակին մէջ, երկիւղած ու ջերմեռանդ, սա կիրակի օր, պատարագէն եաք: Պատկանելիութեան ի՞նչ զգացում ունի ան – ոչ Սփիւռք, ոչ ալ Արեւմտահայութիւն իմաստ ունին իրեն համար տակաւին: Ինքը Թրքահայ է, բայց մանաւանդ՝ Պոլսահայ, եւ անշուշտ՝ Պէշիկթաշցի: Այսինքն՝ չատ նեղ, գոց եւ անչարժ ընկերութեան մը մէջ բռնուած եւ անկէ պաշտպանուած ըլլալու զգացումը ունի: Աւելի անդին՝ իր անգօրութիւնը, անարժէքութիւնը, նոյնիսկ անիմաստութիւնը թուրք ժողովուրդի ու պետութեան աչքին՝ ոնուն այլեւս վարժուած է: Անհատ Թուրքէն աւելի թրքութիւնն է որ կը թափանցէ Չիլերէնն ու երեւակայութիւններ, ու մեկուսացումի, առանձնութեան կլիման կը սաեղծէ: Վախը այդ է, Թուրքերու խուժանը, ուժի ու հաճոյքի վայրագ փնտռտուքի ելած, աղմուկով, քանդելու կիրքը եւ սեռային ախորժակը զոհացնելու: Ուժանին համար, զոհին Հայ ըլլալն ալ կարեւոր չէ – հականը յայտնելն է: Հայը պիտի թէ Թուրքին մէջ ոչ սէրը, ոչ ալ ատելութիւն կայ իր հանդէպ, միայն հսկայ, նուաստացուցիչ արհամարհանք մը: Պանք Օթոմանի գրաւումը չուարեցուցած է զինքը: Ու, հօրը նման պահպանողական մարդ՝ կը ապաստ, մեծ համբերութեամբ, վատահ լուրերու:

Աւտր դէմ՝ Հայը իր լեզուն եւ իր եկեղեցին ունի, որոնք զինքը բանտարկեր են, անչարժացուցեր թաղին ու դպրոցին մէջեւ: Աւտնց ներկայութեան՝ պատըսպարուած կը զգայ: «Օտար» ըլլալու գիտակցութիւնը չունի տակաւին, ոչ ալ հայրենիքի կարօտը, հողին մխիթարը, կամ անձանօթին հրապոյրը: Բայց տանտէր ալ չէ: Ձունի սեփականութեան զգացումը, այնպէս որ ոչ նիւթին ոչ ալ գրամին սէրը կայ մէջը: Տան մէջ մայրը կ'իշխէ ու իր սեռականութիւնը տան անդամներուն մտերմութենէն կ'առնէ իր քօղարկուած գոհացումը: Սիրելու եւ սիրուելու վերացական, հսկայ պահանջ մը ունի որ բնաւ չի գոհանար որովհետեւ տան չորս պատերուն մէջ բանտարկուած է: Գութը, արդարութեան սէրը կը լեցնեն գինքը ու հաճոյքի գլխաւոր աղբիւրները՝ աշխատանքն ու եռեւակայութիւնն են, որոնք միասը արթուն կը պահեն: Ամէն օր թերթը անպայման պիտի կարդայ: Պատուախնդրութիւն, փառասիրութիւն, կռուելու պահանջ, ինքնութեան չեշտում, անրարոյութիւն – ասոնք բացատրիկ փորձութիւններ ու փորձառութիւններ են: Իր աշխատանքէն դուրս՝ կը հետաքրքրուի «ազգին գործերով», այսինքն Պատրիարքարանի լուրերով, եւ քիչ մըն ալ միջազգային քաղաքականութեամբ, եւ Ֆրանսական մշակոյթի կեցցաղի եւ պիրքերու նորոյթներով: Կը սիրէ թերթ կարդալ, նոր բան սորվիլ: Գաւառներէն քաղաք թափած զգլխականներէն լսած է հատնաբար Ֆէտայական խլրտումներու մասին, բայց պիտի թէ իր ճակատագիրը իր ձեռքը չէ: Հայ ըլլալ 1897–ին, կը նշանակէ վտանգուած արժանապատուութեան, մահուան չանճանքին, անապահովութեան, աչխարհին, ու մանաւանդ իր սիրելի Եւրոպային դուրս ու ետ մնացած ըլլալու տպաւորները ապրիլ: Եւ այդ պահուն է որ իր մէջ Հայուն ստեղծագործական տաղանդը իր լուռ աշխատանքը կը տանի:

Ունի նաեւ հպարտանալու պատճառներ, եւ հակառակ որ Թուրքը նուաստացուցած ու նախատած է զինքը՝ Հայը զիտէ թէ անկէ աւելի զարգացած ու մշակուած է ինքը, որքան ալ Թերթերը գանդատին ազգին չեռամնացութեան, անմիաբանութեան կամ ալ օտարամոլութեան մասին: Կը զգայ իր լեզուին արժանիքները եւ մինչ Հայուն զարգացման աստիճանը: «Ազգը կը յառաջդիմէ» կը խորհի «որովհետեւ Աստուած կ'օգնէ մեզի»: Քիչ են ուրախութեան պահերը որոնք անաղմուկ պէաք է անցնին: Տրտում բան մը կայ վրան, ռամանթիք եւ քաղցր նոյն ատեն: Ոչինչ կը պատահի իր կեանքին մէջ, չունի իտէալ – կամ սիրական կիրք – բայց ինքը չի զիտեր ատիկա: Կեանքի իմաստ ու նպատակ, երջանկութիւն, սէր եւ առանձնութիւն, մահուան խորհուրդը, Աստուծոյ բնոյթը, ազատութեան կարելիութիւնը, ճշմարտութիւն – այս հարցերը, որոնց միայն գիրքերու մէջ հանդիպած է, չեն չարչրկեր միտքը: Այնպէս որ հակառակ բոլոր դժուարութեանց եւ ազգին գլխուն թափած փորձանքներուն, զոհ է իր կեանքէն, իր մշակոյթէն ու մանաւանդ գրականութենէն: Նոյնիսկ հըպարտ է Եւրոպայի մասին իր զիտցածով, բայց մէկ հատ Թուրք բարեկամ չունի ու գրեթէ ոչինչ զիտէ Թուրք մշակոյթի մասին: Գոհ է կիրակի օրուան պատարագէն ու որոշած է մօրը խօսիլ իր պաշտօնակից Սիրունին ձեռքը խնդրելու մասին: Ու երբեք միտքէն չանցնիր երեւակայել 1997–ը Հայը...: Բայց մենք, աւելի փորձառու՝ դաս կ'առնենք իրմէ ու կը փորձենք մէկ գար առաջ նայիլ...:

2097:

Ի՞նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ 2097 թուականին: Ի՞նչ է հայութեան վիճակը:

Հայաստան եւ Արցախ միացեալ Պետութիւն մըն են ու մաս կը կազմեն Անդրկովկասեան Դաշնակցային Տարածքին, Ռուսական Հովանաւորութեան սահմաններէն ներս: Սփիւռքը Արտաքին Հայաստան կը կոչուի ու կապուած է այս կառոյցին որ Նորին Հայաստան անունը ունի որովհետեւ ինքնիշխան Պետութիւն գոյութիւն չունի այլեւս եւ մարդիկ ատատ են ուզած կեդրոնին պատկանելու: Լոս – Անճելըս, Պէյրութ, Հալէպ ու Փարիզ Հայերը պահած են իրենց ինքնութիւնը ու կապուած են Հայ Եկեղեցիին որ ազգին ու լեզուին գլխաւոր Խարիսխն է: Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ Նոր Հայերէն մը զարգացած է գարուն ընթացքին, միացումը՝ Արեւմտահայ եւ Արեւելահայ ճիւղերուն, բայց գրաբարը պաշտօնական լեզուն է որոշ դասակարգերու: Հին քաղաքական կուսակցութիւններն ու միութիւնները գոյութիւն չունին այլեւս, ու 2025–ի չուրջ Հայ Միջազգային Կուսակցութիւն մը գոյութիւն առած է: Բայց դպրոցներու եւ համալսարաններու թիւը աւելցած է: Հայ մշակոյթի բոլոր կարեւոր գործերը, գրական թէ այլ՝ կը պահուին Հայ պանթէոնին մէջ: Բոլորն ալ թարգմանուած են օտար լեզուներու, եւ ձայնագրուած:

Հայ ըլլալ կը նշանակէ նախ՝ թիւով սահմանափակ բայց ընտրուած եւ չատ յառաջացած մարդոց խումբին մաս կազմել, տէր կանգնիլ հայ մշակոյթին ու պատմական հողերուն: Իրաւես ու լաւատես մարդիկ՝ չատ լաւ հայերէն կ'իսօսին ու կը չարունակեն մեր աւանդական առաքինութիւնները: Մանաւանդ, սեղմ ու զօրաւոր փոքրամանութիւն մը կը կազմեն աչխարհի մէջ ու զեկավար տարրը՝ իրենց Դաշնակցային Տարածքին: Հայ ըլլալ 2097–ին կը նշանակէ ոչ միայն պատկանիլ այս ընտրանիին, որ կ'ապահովէ ազգին յարաճուն գոյութիւնը, այլ նաեւ իր կողքին ունենալ միլիոնաւոր հայութեան գանգուածը որ միայն զգացումով կապուած է իր հայրենիքին ու ազգին: Հայ գրականութիւնը կը չարունակուի, հազար դժուարութեամբ ու կան նոյնիսկ չատ լուրջ մարդիկ որոնք կը խորհին 2197–ի հայ ժողովուրդի վիճակին մասին:

Այս գրութիւնը պտոյտ մըն էր անցեալի պարտէզներուն մէջ, եւ որու ընթացքին հանդիպեցանք բազմաթիւ անձերու, չատեր ծանօթ՝ բայց մեծ մասով կատարեալ անծանօթներ՝ որոնք սակայն դեր մը խաղցած են մեր ազգը այս կէտին ու այս վայրկեանին բերելու մէջ: Քիչ մը մարդկային համակրանք, քիչ մը սէր անցեալի հանդէպ, քիչ մըն ալ երեւակայութիւն՝ եւ այդ մարդիկը պատրաստ են ետ մեր մէջ գալու, եւ օգնելու մեզի այս դժուարին օրերուն որ ազգովին կ'անցկնենք: Մենք նոյնիսկ պարտականութիւնը ունինք պանոնք պարբերաբար ետ կանչելու գերեզմանէն, եւ մեր մէջ ապրեցնելու զանոնք, քանի մը վայրկեան խօսելու հետերնին, ոգեհարցներու նման: Որովհետեւ «ուրկէ՞ կուգանք»ը այնքան կարեւոր է որքան «ո՞ւր ենք»ը եւ «ո՞ւր կ'երթանք»ը, եւ այս էջերուն մէջի բազմութիւնը վստահօրէն կ'օգնէ առաջին հարցումին մօտաւոր ու ժամանակաւոր պատասխան մը ճարելու: Սփիւռքի Հայը տիպուած է թէ հող, արմատ, թէ բուն եւ թէ ճիւղ ըլլալու դիմանալու համար պատմութեան փոթորիկներուն: Մեր ձեռքն է մեր ապագան – կը բաւէ որ կամենանք: Ով որ ինքզինք չի հրաւանդեր՝ ուրիչին կը հնազանդի:

(Շար. 7 եւ վերջ)

Դեկտեմբեր 31, 1997
Ֆիլատելֆիա

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՅԿԱՇԷՆ» ԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

Ի՞նչ զորձ ունէր քովս բանաստեղծ Օննիկ Կիւլմէկեանը, երբ ես կը կարծէի թէ կը խօսէի Նար-Դոսին հետ:

Մօտաւորապէս քառասուն տարի առաջ Արմենուհի Մխիթարեանի (*) «Հայկաշէն» գրատան մէջ էր որ օր մը հանդիպում մը ունեցած էի Օննիկ Կիւլմէկեանի հետ, երբ զացած էի տեսնելու թէ ինչ նորութիւններ կան գրատան մէջ: Օննիկ Կիւլմէկեան հաւանաբար այնքան կանոնաւոր կերպով չէր անցներ այդ գրատունէն՝ որքան կանոնաւոր կերպով կ'անցնէի ես: Այդ չրջանի մեծագոյն երջանկութիւնս էր այդ անցքը, գործի տագնապալի ժամերէն դուրս մը երջանկութիւն: Զաքմաքճռլար չուկայի համանուն հին ու խարխուլ խանին սանդուխներէն երբ վեր կը մագլցէի, անցնելով կերպասեղէններու ու բամպակեղէններու ծրարու ընդմէջէն եւ լսելով կերպասավաճառներու գործի բարձրաձայն խօսակցութիւնները, ես կը մտածէի թէ այս մարդիկը բնաւ լուր չունէին թէ գրականութեան աչխարհ մըն ալ կար, որուն բարիքներէն որեւէ բաժին չէր ինկած իրենց: Վերջին սանդուխ մըն ալ կ'ելլէի ու այլեւս հասած կ'ըլլայի առջեւ վերը, մենակեաց միակ այն խանութը, որ Արմենուհի Մխիթարեանին կը ծառայէր որպէս գրախանութ: Երբ կը մտնէի հոնկէ ներս, ուրախութիւնս կը

ու 2025–ի չուրջ Հայ Միջազգային Կուսակցութիւն մը գոյութիւն առած է: Բայց դպրոցներու եւ համալսարաններու թիւը աւելցած է: Հայ մշակոյթի բոլոր կարեւոր գործերը, գրական թէ այլ՝ կը պահուին Հայ պանթէոնին մէջ: Բոլորն ալ թարգմանուած են օտար լեզուներու, եւ ձայնագրուած:

Հայ ըլլալ կը նշանակէ նախ՝ թիւով սահմանափակ բայց ընտրուած եւ չատ յառաջացած մարդոց խումբին մաս կազմել, տէր կանգնիլ հայ մշակոյթին ու պատմական հողերուն: Իրաւես ու լաւատես մարդիկ՝ չատ լաւ հայերէն կ'իսօսին ու կը չարունակեն մեր աւանդական առաքինութիւնները: Մանաւանդ, սեղմ ու զօրաւոր փոքրամանութիւն մը կը կազմեն աչխարհի մէջ ու զեկավար տարրը՝ իրենց Դաշնակցային Տարածքին: Հայ ըլլալ 2097–ին կը նշանակէ ոչ միայն պատկանիլ այս ընտրանիին, որ կ'ապահովէ ազգին յարաճուն գոյութիւնը, այլ նաեւ իր կողքին ունենալ միլիոնաւոր հայութեան գանգուածը որ միայն զգացումով կապուած է իր հայրենիքին ու ազգին: Հայ գրականութիւնը կը չարունակուի, հազար դժուարութեամբ ու կան նոյնիսկ չատ լուրջ մարդիկ որոնք կը խորհին 2197–ի հայ ժողովուրդի վիճակին մասին:

Այս գրութիւնը պտոյտ մըն էր անցեալի պարտէզներուն մէջ, եւ որու ընթացքին հանդիպեցանք բազմաթիւ անձերու, չատեր ծանօթ՝ բայց մեծ մասով կատարեալ անծանօթներ՝ որոնք սակայն դեր մը խաղցած են մեր ազգը այս կէտին ու այս վայրկեանին բերելու մէջ: Քիչ մը մարդկային համակրանք, քիչ մը սէր անցեալի հանդէպ, քիչ մըն ալ երեւակայութիւն՝ եւ այդ մարդիկը պատրաստ են ետ մեր մէջ գալու, եւ օգնելու մեզի այս դժուարին օրերուն որ ազգովին կ'անցկնենք: Մենք նոյնիսկ պարտականութիւնը ունինք պանոնք պարբերաբար ետ կանչելու գերեզմանէն, եւ մեր մէջ ապրեցնելու զանոնք, քանի մը վայրկեան խօսելու հետերնին, ոգեհարցներու նման: Որովհետեւ «ուրկէ՞ կուգանք»ը այնքան կարեւոր է որքան «ո՞ւր ենք»ը եւ «ո՞ւր կ'երթանք»ը, եւ այս էջերուն մէջի բազմութիւնը վստահօրէն կ'օգնէ առաջին հարցումին մօտաւոր ու ժամանակաւոր պատասխան մը ճարելու: Սփիւռքի Հայը տիպուած է թէ հող, արմատ, թէ բուն եւ թէ ճիւղ ըլլալու դիմանալու համար պատմութեան փոթորիկներուն: Մեր ձեռքն է մեր ապագան – կը բաւէ որ կամենանք: Ով որ ինքզինք չի հրաւանդեր՝ ուրիչին կը հնազանդի:

(Շար. 7 եւ վերջ)

Դեկտեմբեր 31, 1997
Ֆիլատելֆիա

կրկնապատկուէր, այնուհանդերձ այդ երիտասարդ տարիքին երբեք չէի կրնար երեւակայել թէ այդ խանութը ամբողջ կեանքի մը համար ինչպիսի անմոռանալի պիծերով պիտի զրոշմուէր յիշողութեանս մէջ։ Նեղս կը մտնէի, եւ որովհետեւ լնդհանրապէս տաճկահպատակ յոյնը կ'ըսէ մեզի զոյգուած «յյեվլութիւն մըն էր, մերին զոյգուած «յյեվլութիւն մըն էր, կը տեսնէի որ Ծերունազարդ Արմենուհի Մխաքեանը վիրքերու արանքին մէջ զետեղուած ելեկտրական օճախի մը վրայ տաքցնելով դրաշած էր ալիմինիումէ փոքրիկ տուփով մը Սկիւտարի տունէն բերած իր ճաշը։ Կամ արդէն իսկ սկսած էր ճաշել իր այդ համեստ ճաշը։ Եթէ կը ճաշէր, կ'ընդհատէր, ոտքի կը կանգնէր, դիս կը դիմաւորէր ժպիտով մը որ ժպիտ չէր նմաներ։ Ընդհանրապէս տխուր դէմք մը ունէր։ Ես այդ տխրութիւնը կը վերագրէի իր զործի դժուարութեան։ Օ՛, այդ տարիներուն որքան դժուար ու անբնական զրաւում էր արտասահմանէն, մանաւանդ Պէյրութէն ներածել հայերէն զիրքեր ու զանոնք վաճառել զրասէրներուն։ Շատ անգամ զիրքերը կը կորսուէին, կամ կը զրաւուէին, եւ ինք ոչինչ կրնար ընել այդ կորուստներուն դիմաց։ Կը զոհար միայն եկամտին։ Նոյնը կ'ըսենք մենք։ Եւ ինծի համար ամէնէն ուրախ, բայց միաժամանակ ամէնէն անձկալից պահը այն առաջին պահն էր երբ մուտք կը զործէի ու կը հարցնէի.

– Օրիորդ Մխաքեան, նորութիւն մը ունի՞ք։

Ո՛չ ոք կրնար հասկնալ թէ այդ պահուն ինչպիսի ճակատագրական հարցում մըն էր այդ ինծի համար։ Որովհետեւ իմ երջանկութեանս զոյութիւնն ու մարզեցումը կախեալ էր այն փոքրիկ պատասխանէն, որ զուրս պիտի զար Արմենուհի Մխաքեանին բերնէն։

– Այո՛, ունիմ։

Կամ.

– Ո՛չ, չունիմ։

Եթէ նորութիւն ունէր, այսինքն եթէ Պէյրութէն նոր զիրքեր հասած էին, այդ պարագային կարծես ամբողջ աշխարհը իմս կ'ըլլար։ Ի՞նչ զիրքեր էին արդեօք, որո՞նց զիրքերն էին անոնք։ Առանց զանոնք տեսնելու, արդէն պատրաստ էի գնելու։ Ընդհանրապէս Հայաստանցի զբօսղներու զիրքերն էին անոնք, Րաֆֆիէն, Դերենիկ Դեմիրճեանէն, Ղազարոս Աղայեանէն, Պերճ Պռոշեանէն, Շիրվանզատէն, Ստեփան Զօրեանէն, աւելի նոր զրողներէ ինչպէս Սիրասէն, Քոչարէն, զիրքեր՝ զորս Պէյրութէն բերել կուտար իմ զասընկերոջս Գեղամ Սեւանի կողմէ այդ շրջանին Պէյրութի մէջ հիմնուած Օմար Խայեամ զրատան միջնորդութեամբ։

Բայց ամբողջ աշխարհս կարծես կը մթագնէր, եթէ պատասխանէը որ որեւէ նորութիւն չէ հասած։ Կը զղայի որ ամբողջ յոյսերս մէկ անգամէն օգը ցնդած էին։ Չէի ուզեր հաւատալ իր այդ պատասխանին։

– Վատա՞հ էք, Օրիորդ Մխաքեան, թերեւս ինծի համար նորութիւն մը կայ։

– Չկայ, կը պատասխանէր, բայց դուք նայեցէք անգամ մը։

Անշուշտ որ պիտի նայէի։ Որքան ալ այլեւս անզիր պիտնայի թէ ինչեր կան այդ խանութին մէջ, ես պիտի դանդազէի խանութին մէջ, պիտի նայէի այն անկիւնները ուր հազար անգամ նայած էի աւելի առաջ ալ։ Խանութը արդէն չափչփելէ մեծամասնութեամբ լեցուն էր անշահ ու հնամենի զիրքերով, թուղթերով, պրակներով, կիսատ մնացած տպագրութիւններով։ Ինծի համար խանութին հետաքրքրական անկիւնը շատ փոքրիկ էր, փոքրիկ անկիւն մը ուր զրուած կ'ըլլային նորութիւնները։ Բայց չէի ուզեր այնքան շուտ հեռանալ այդ զրախանութէն, յամառօրէն չուրջս բաներ մը կը փնտռէի, կը մաղթէի դանել կաղ մը զոր չէի տեսած աւելի առաջ։ Ընդհանրապէս չէի դաներ։ Հեռանալէ առաջ վերջին հարցում մը ուղղել, որ նմանապէս ճակատագրական էր ինծի համար։

– Նոր տպագրանքներ ունի՞ք։ Բաներ մը պիտի դա՞ն այս օրերուն։

Միշտ ունէր։ Միշտ կը պատասխանէր որ նոր զիրքերու կը սպասէր։ Բայց ե՞րբ պիտի դային, կամ պիտի դա՞յին։ Յաճախ պատասխան մը չունէր։ Հոգ չէ։ Այդքանն ալ կը բաւէր ինծի։ Ապագայ նորութիւններու յոյսով ու ակնկալութիւններով արբեցած, այլեւս կրնայի բաժնուիլ հոնկէ։

Այսպիսի այցելութեան մը ընթացքին էր որ օր մը հոն դիմացս դտայ Օննիկ Կիւմկեանը։

Ռ. Հ.

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի. – Արմենուհի Միսաքեան կտրսեր Բոյրն էր Շաւարշ Միսաքեանի։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԶԱՐԵՀ ԶԱՐԳՈՒՒՆԻ ՄԱՀԸ

Լոս – Անճելըսի մէջ, Յունուար 4–ին, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ, կրթական մշակ եւ հանրային գործիչ Զաբեհ Զարգուն (Լեւոն Ագիսաչերեան)։ Ծնած էր 1915–ին Ֆէօրթ–Եոլ (Զորք Մարզպան)։ 1922–ին կիլիկիոյ պարպումէն ետք, անցած է Եգիպտոս, ապա Լիբանան եւ ուսանած Անթիլիասի Դպրեվանքին մէջ։ Բանաստեղծութիւններ սկսած է գրել Անթիլիասի Դպրեվանքին մէջ ուսուցչութեան տարիներուն։ Աշխատակցած է «Յուսաբեր», «Փարոս», «Արեւելք», «Ազդակ» եւ «Ազդարար» թերթերուն։ 50–ական թուականներուն մեկնելով Շիքակօ, վիրաբուժութեան ենթարկուած է տոքթոր Համբարձում Քէլքլիկեանի մօտ։ Եղած է Հ. Օ. Մ.–ի Կեդր. Վարչութեան քարտուղար։ 1955–ին հաստատուած է Լոս – Անճելըս։ 11 տարի պաշտօնավարած է Ֆերահեան Ազգային վարժարանին մէջ։

Թաղումը կատարուած է Յունուար 10–ին։ Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ, կատարուած արարողութեան աւարտին դամբանական խօսած են Եփրեմ Արք. Թապաղեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Կարդացուած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին ցաւակցական գիրը։ Ապա, Ինկլըվուտի գերեզմանատան մէջ, յանուն Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի դամբանական մը կարդացած է Կարօ Պետրոսեան։

Հուսկ, Թորանսի Հայ Կեդրոնին մէջ տրուած է հոգեճաշ մը, որուն ընթացքին խօսք առած են յանուն Զորք Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան Սարգիս Մաճառեան, Գաբրիէլ Ինճէճիկեան եւ ողբացեալին աշակերտները։

***

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ԸՆԹՐԻՒԸ

Մոնթեպելլոյի «Բազրամեան» սրահին մէջ, Յունուար 6–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի Ս. Ծննդեան աւանդական ընթրիքը, որուն ներկայ եղած են 650 հոգի։ «Մորհուրդ Մէծ» չարականի երգեցողութենէն ետք բացման խօսք արտասանած է Ազգային Առաջնորդարանի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի առենապետուհի Սիլվա Սայապալեան։ Գրիգոր Վրդ. Զիվթճեան կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին ողջոյնի գիրը։ Խօսք առած են Բարգէն Վրդ. Զարեհան եւ յանուն Ազգային Վարչութեան Արմանտ Քէօսէեան (անգլերէն)։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգչուհիները Արփի–նէ եւ էլսի Փեհլիվանեան, որոնք կըրկին Մի քայլելանի դաշնակի ընկերակցութեամբ մեկնարանած են Ծննդեան մեղեդիներ. Համազգայինի «Անի» պարախումբն ալ մենապարուհիներ ներկայացուցած են ժողովրդական քանի մը պարեր։ Խօսք առնելով Առաջնորդը, նախ բացատրած է օրուան խորհուրդը եւ ապա չնորհակալութիւն յայտնած Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Գարոլանի Ազգային Առաջնորդարանի նոր չէնքի կառուցման Ֆոնտին իրենց կատարած 25 հազար տոլարի նուիրատուութեան համար։ Օրուան ձեռնարկը կը հովանաւորած եւ Ազգային Առաջնորդարանի նոր չէնքի Ֆոնտին 50 հազար տոլար նուիրած են Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Ասպիկ Պետրոսեան։ Հանդիսութիւնը վերջ դտած է «Կիլիկիա» երգի մեկնարկութեամբ։

***

ՊԱՏԱՐԱԳ՝ «ԱՐԱՐԱՏ» ՏԱՆ ՄԷՋ

Միշըն Հիլզի «Արարատ» Տան մատրան մէջ, Յունուար 2–ին, պատարագ մատուցած է պատսպարեալ ծերունիներուն համար։ Ներկայ եղած է թեմին հոգեւորական դասը։ Քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, ադողջութիւն մաղթելով հիւանդներուն։ Պատարագէն առաջ քահանայ հայրերը չորեքեան պատսպարեալներու սենեակները եւ Ս. Հաղորդութիւն տալով մասնակից դարձուցած են զանոնք օրուան Ս. Խորհուրդին։

***

Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Փասատինայի Հայ Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 26–ին, տեղի ունեցած է Ս. Ծննդեան նուիրուած երգահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Հոգաբարձութեան։ Մեկնաբանուած են Ս. Ծննդեան չարականներ, անգլերէն երգեր, հայկական եւ օտար օփերաներէ կտորներ եւ հայկական ժողովրդական երգեր։ Խօսք առած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան և չնորհակալութիւն յայտնած տրուած հոգեկան վայելքին համար։ Հոգաբարձութիւնը, առ ի գնահատանք, պղպեղ գասի անդամները պատուած է յուշատախտակներով։

***

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Փասատինայի «Մէքքըն» հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 11–ին, նշուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան Օրը, որուն ներկայ եղած են չուրջ երկու հազար հոգի։ Բացումը կատարած է եւ հանդիսութիւնը վարած՝ «Ասպարէզ»ի փոխ – խմբագիր Վաչէ Բրուտեան։ Հ. Ե. Դ.–ի խօսքը փոխանցած է Սիլվա Պէզճեան, յայտնելով թէ երիտասարդութիւնը կը հաւատայ հայ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքին եւ ամէն ճակատի վրայ կը մարտնչի ի խնդիր հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան։ Հ. Ց. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցելով Շարլ Լուսարարեան անդրադարձած է Դաշնակցութեան բազմակողմանի գործունէութեան։ Օրուան գլխաւոր խօսք՝ Յակոբ Բազրատունի (Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անդամ), անդրադառնալէ ետք Դաշնակցութեան երեք կարեւոր սկզբունքներուն՝ գաղափարական չարժումին, ծառայութեան եւ անկախութեան, խօսած է Դաշնակցութեան ժողովրդավարական սկզբունքներուն մասին, որոնք «եղած են ու կը մնան գործունէութեան հիմնական ենթահողը»։ Ան խօսած է Հ. Ց. Դ.–ի Հայաստան վերազարձին մասին, յիշելով որ «Դաշնակցութիւնը ոչ ոքի հանդէպ ոխ ունի, նոյնիսկ անոնց՝ որոք ուզեցին հարուածել զինք հոն, ուր ինք ծնած էր եւ որուն համար ինք ապրած էր»։ Շեշտած է թէ Դաշնակցութեան համար Հայաստանն ու Հայ Դատը ոչ ոքի մենաշնորհն են։ Անընդունելի նկատած է Հայաստանն ու Սփիւռքը տարբեր երեւոյթներ տեսնելու փորձերը, չեշտելով որ «Մենք մէկ ժողովուրդ ենք Հայաստանով, Արցախով եւ Սփիւռքով»։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Ֆերահեան Ազգային վարժարանի մանկապատանեկան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ալֆրէտ Մարգոյեանի եւ երգիչ Գառնիկ Սարգիսեան։

***

«ԼԵՒՈՆ ԵՒ ՅԱՍՄԻԿ ԹԱԻԼԵԱՆ» ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է «Լեւոն եւ Յասմիկ Թաւլեան» մանկամսուր – մանկապարտէզի ամանորի ճաշ – հանդիսութիւնը։ Յայտագիրը վարած է Լիւսի Զուխաճեան։ Մանկամսուրի եւ մանկապարտէզի երախաները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով ստեղծած են հաճելի պահեր։

***

ԱՐՑԱԽԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է Հայ – Ամերիկեան Տարեցնեդրու Միութեան ձեռնարկը, նուիրուած՝ Արցախի գոյամարտի 10–ամեակին։ Բացումը կատարած է Խոսրով Նաճարեան չեշտելով Սփիւռքի դերը՝ Հայաստանի եւ յատկապէս Արցախի կայունացման եւ զարգացման համար։ Բանախօսած է Գէորգ Քրիստինեան, անդրադառնալով Արցախ աշխարհի պատմութեան, անոր հերոսական պայքարի հանդրուաններուն եւ չեշտելով որ այժմ կարեւորը Արցախի անկախութեան պահպանումն է։

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԱ.

Խեղճը ի զուր օգնութիւն մը կը սպասէր Սուսերեանցէն, այս վերջինը, ափսո՛ս, որեւէ յոյս չէր ներշնչեր իրեն։

– Պիտի ընդունի՞ք այս ապօրէն առաջարկը հայ Խորհուրդը, դոչեց Թորգոմ իր ընկերոջ։

– Ի՞նչ կ'ուզես որ ընենք։

Պէտք է պահանջել որ օրինաւոր ընթացքութեամբ սահմանադրական Թաղական Խորհուրդ մը ընտրուի։

– Եւ եթէ մեր պահանջքին զոհացում տա՞ն...

– Ընտրութիւն կը կատարենք։

– Եւ դարձեալ մեծամասնութիւնը անոնք կը չահին ... վերջին քուէարկութիւնը ցոյց տուաւ որ մենք փոքրամասնութիւնն ենք եւ երբ երկրորդ անգամ քուէարկութեան ձեռնարկուի՝ վստահ եմ որ ա՛լ աւելի քիչ քուէ պիտի կրնանք ունենալ ... լաւագոյն է թողուլ որ այս պէս ըլլայ, դոնէ մեր հակառակորդները չեն կրնար պարծենալ թէ օրինաւորապէս յաղթեցին մեզի եւ մենք միշտ կըրնանք առաջնորդ Թաղական Խորհուրդի ընտրութիւնը քննադատել։

– Ուրեմն պայքարէն պիտի հրաժարի՞նք։

– Բնաւ երբեք, ընդհակառակն պիտի պատրաստուինք ապագայ նոր պայքարին, պիտի աշխատինք մեր կուսակցութիւնը զօրացնել, մեզի հող պատրաստել... ահագին գործ կայ ընելիք, դուն անհոգ եղիր։

– Այո՛, բայց առաջնային առաջին գործը պիտի ըլլայ դիս վարժարանէն դուրս նետել։

– Դա ոչինչ...

– Ի՞նչպէս՝ դա ոչինչ։

– Անհատական չահերը նկատի չենք առնուիր, երբ հասարակական չահեր կան մէջտեղ։

Ուսուցիչը հասկցաւ անօգուտ էր խօսակցութիւնը աւելի երկարել եւ հեռացաւ Սուսերեանցի քովէն տխուր տպաւորութեան ներքեւ։

Ամբողջ գիշերը գրեթէ անքուն անցուց։ Հիմա ճշմարտապէս կը զղջար այդ պայքարին մասնակցած ըլլալուն համար։

– Ինծի ի՞նչ որ Թաղական խնդիրներու մէջ մտայ, կը մտածէր, կ'ուզէ Մարզար էֆէնտին Թաղական ըլլայ, կ'ուզէ Պօղոս էֆէնտին, երկուքին ալ խելքն անիծեմ... ես իրրեւ ուսուցիչ իմ գործիս նայելու էի ... ա՛խ այդ Շանթ ակումբի անդամակցութիւնս է որ պիտ չուարեցուց եւ այսպէս պայքարի մէջ մտցուց ... Սուսերեանին խօսքերը միտքս խանդարեցին։ Ես առաջ առանձին բաներով չէի զբաղեր, միմիայն գործիս կը նայէի, Թաղականը ո՛վ կ'ուզէր Թող ան ըլլար, բաւ էր որ ամսականս կանոնաւոր վճարուէր...

Այս մտածումները հետզհետէ կը բորբոքէին զինքը։ Կամաց կամաց կը սկսէր առելութիւն մը զգալ իր երէկի գործակիցներուն հանդէպ։

– Մէյ մըն ալ ոտքս Շանթ Ակումբը պիտի չղնեմ, վճռեց։

Բայց այդչափով ալ չզոհացաւ։

– Անդամակցութենէ պիտի հրաժարիմ, ըսաւ ինքնիրեն։

Այս որոշումը զինքը սփոփեց քիչ մը։

– Անմիջապէս հրաժարականս գրեմ, մտածեց եւ իսկոյն թուղթ գրիչ առնելով, մտածումը գործադրեց։

Յետոյ հրաժարագիրը պահարանի մէջ դրաւ, վրան Սուսերեանի անունը գրեց ու դրպանը դնելով դուրս ելաւ։

– Ընկեր Սուսերեանց ի՛նչ պիտի ընէ արդեօք երբ նամակը կարդայ, կը մտածէր, երկինքէն ինկածի պէս պիտի ըլլայ...

Շանթ ակումբը հասնելով նամակը յանձնեց հոն գտնուղ մանչու մը եւ հեռացաւ։

Երբ փողոց ելաւ, բոլորովին թեթեւցած զգաց ինքզինքը։ Կարծես կապանքէ մը ազատած էր։

– Հիմա ինքզինքս գտայ ... հիմա անկախ մարդ մըն եմ, իմ դլխովս կրնամ մտածել, խորհեցաւ։

Կիրակի օր մըն էր եւ Թաղը սովորականէն աւելի ոգեւորեալ կերպարանք մը առած էր։ Սրճարանները լեցուն էին ու ամէն մարդ օրուան մեծ դէպքին՝ Ամժամայ Թաղական Խորհուրդի կազմութեան վրայ կը խօսէր։

Հա՞րկ է ըսել որ մեծամասնութիւնը գոհ մնացած էր Վարչութեան որոշումէն։

Ուսուցիչը սրճարան մը մտաւ։ Իր մուտքը հեգնական ողջոյններով ընդունուեցաւ։

– Աչքդ լոյս, դոչեց մէկը։

– Առի՞ք մի հիմա, բաւ ուրիչ մը։

(Շար. 88)

(Շար. Ա. էջէն)

խաւտավարձքերը չեն վճարուած, ինչ որ վարչապետը հերքած է։

ՁՕՐԱՎԱՐ Ա. ԼԵԲԷԴ որ իր յուշերուն հրատարակութեան առթիւ Փարիզ է, յայտարարած է (Ֆիկարօ, Յունուար 20) որ Ռուսաստանը հիւանդ է, վիրաւոր եւ աչխարհի մնացեալ մասը պէտք չէ աչքերը վակէ։ Իրեն նկատել կը տրուի որ ժամանակը կ'անցնի եւ իր դուշակութիւնները չեն իրականար։ «Ինչո՞ւ, կ'ըսէ լրագրողը, դեռ հաւատաք ընծայել ճեպի երբ պայլը կուգայ կը բացատրէք» ու Լեբէդ կը պատասխանէ. – «Տորտօյի պատուհին մէջ, պայլը ի վերջոյ կուգայ։ Նախատեսութիւնները չեմ ըներ, կ'ըսեմ ինչ որ է։ Բնակչութեան 80%–ը աղքատութեան չեմին հասած է։ Բոլիս Ելցին «կ'երկարաձգուի» ինչպէս երկարաձգուած էր Բրեժնեւ»։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը Յունուար 17–ին, պարտաւորուեցաւ վեց ժամուան դլուխ դլխի հանդիպում մը ունենալ Փաուլա Ձոնսի հետ, որ դատական հետապնդումի դիմած է Գլինթընի դէմ սեռային հալածանքի մեղադրանքով։ Նախագահը վկայեց երդումի ընելէ առաջ, ինչ որ անհաւընթաց է պաշտօնի դլուխ գտնուող նախագահի մը համար։ Ձոնս կ'ամբաստանէ Գլինթընը որ զինք պանդոկի իր սենեակը կանչած է, երբ Արքանսասի կառավարիչ էր (1991–ին) եւ վրան բաց առաջարկները ըրած։ Երկու միլիոն տոլար կը պահանջէ որպէս վնասուց հատուցում։ Տեսակցութիւնը տեսերիպի վրայ առնուած է եւ եթէ Մայիսին, Գլինթըն մերժէ դատավարութեան ներկայանալ, կրնայ յուցադրուիլ։

ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԵԱՆ ՁՈՒՀ

Պոլսոյ Սուլթանահմէտ թաղին յունական եկեղեցին Յունուար 12–ին կողոպտուած է, ժամկոչը ծեծով սպաննուած, չէնքն ալ գողութենէն եաք կրակի տրուած։ Գողը, կամ գողերը առած տարած են ձեռագիր անգնահատելի Աստուածաշունչ մը եւ սրբանկարներ։ Իսկ ժամկոչին դիակը գտնուած է բակին հորէն։ Կը կարծուի որ չէնքը հրկիզուած է գողութեան հետքերը ջնջելու համար։

Յունաստանի կառավարութեան բանբերը դատապարտած է կատարուածը ու յայտնած թէ ասկէ եաք աւելի խիստ պաշտպանութիւն պիտի տրամադրեն նման վայրերու մէջ։ Կողոպտուած ու վնասուած եկեղեցին դրօսաշրջիկներ կ'այցելէին հոն։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿԻՆ Տ. ՊՕՑԱՃԵԱՆ ԻՐ ՏՈՒՆԸ ՎԱՃԱՌԵՑ 48 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԳԻՒՄՐԻՒ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ որ այսօր, Յունուար 16, 1998, Տիկին Տիրուհի Պօյաճեան 850·000 ֆրանք նուիրեց, Հայաստանի աղէտի գօտիի վերականդնման համար։ Այս դումարին փոխանակումը տեղի ունեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանին մէջ, տեղւոյն երեսփոխան եւ քաղաքապետ պարոն Անդրէ Սանթինիի ներկայութեան, ինչպէս նաեւ Տիկին Պօյաճեանի, մտերիմներու, հրաւիրեալներու եւ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի պատասխանատուներու։ Հայաստանի դեսպանատունը ներկայացուած էր Ա. քարտուղար պարոն Ռուբէն Խարազեանի կողմէ։

Շնորհիւ այս դեղեցիկ նուիրատուութեան, Հիմնադրամը պիտի կարենայ 48 ընտանիքի համար (այսինքն չուրջ 200 հոգի) չէնք մը վերակառուցել Գիւմրիի մէջ, Հայաստանի երկրորդ ամենամեծ քաղաքը, նաեւ Շիրակի մարզի մայրաքաղաք, որ մեծապէս վնասուեցաւ 1988–ի աղէտէն։ Այս ընտանիքներուն բնակարան մը հայթայթելու համար, Տիկին Պօյաճեան ծախու դրաւ իր իսկ տունը, Փարիզի արուարձաններէն մէկուն մէջ։ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը իր խորին երախտապարտութիւնը եւ յուդումը կ'արտայայտէ այս նախաձեռնութեան առթիւ, յանուն այն ընտանիքներուն որոնք անկէ պիտի օդտուին։

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամին կողմէ նախաձեռնուած դրամահաւաքը՝ ի նպաստ Հայաստանի Աղէտի Գօտիի վերականգնման, մեծ յաջողութիւն դտաւ։ Ֆրանսայի չորս քաղաքապետներ կոչ ուղղեցին միւս քաղաքապետներուն, որպէսզի անոնք եւս մասնակցին այս դրամահաւաքին։ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը կը հրաւիրէ բոլոր Ֆրանսահայերը անխտիր որ կապ հաստատեն իրենց քաղաքապետներուն հետ, որպէսզի զօրակից մարդասիրական այս չարժումին։

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

Փարիզ, Յունուար 16, 1998

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ – Տիկին Սօնա Իպիշեան 1800 ֆրանք։

⁂

ԼԻՈՆ – Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 250 Ֆր.։

⁂

ՊԱՆԵՒՕ – Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 250 Ֆր.։

⁂

ԳԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐԱՆ – Հայկ – Ժան Նորկի 200 Ֆր.։

ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Նարեկ Տուրեան եւ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի աչակերտները կը ներկայացնեն «Կաղանդի պատմութիւն», Յունուար 31–ին, Շաբաթ օր, ժամը 20·30–ին եւ Փետրուար 1–ին, Կիրակի օր, ժամը 3–ին

6, rue Rossini, Métro Richelieu-Drouot

Տեղերը ապահովելու համար հետաձայնել՝

01 – 47 – 80 – 71 – 73

Գարուն հաստատութեան, ժամը 10 – 19 կամ՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻՆՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի թատրոնը։ Երգ, պար, տրամախօսութիւն դպրոցի աչակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն։

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 1er Février à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur

La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian

VENEZ NOMBREUX !
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ԿՕՒՋՈՒԻ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը կը փափաքի պաշտօնի կոչել երկրագործական եւ կամ մեքենական ճարտարագէտ մը (Agricultural Sales Engineer — Ingénieur Agricole)։

Ենթակային աչխատանքի եւ պատասխանատուութեան դաշտը պիտի ընդդրկէ Ամերիկան եւ Ափրիկէն եւ հետեւաբար թեկնածուէն կը պահանջուի սահուն անդլերէն եւ Ֆրանսերէն։

Թեկնածուն, որ չրջանաւարտ է համալսարանէ մը՝ երկրագործական եւ կամ թեքնիքական ճարտարագիտի աիտղոսով, կը հաստատուի Ամերիկա Միացեալ – Նահանգներ։ Պաշտօնը կը պահանջէ յաճախակի ճամբորդութիւններ, այս ուղղութեամբ նախօրօք փորձառութիւն առաւելութիւն է։

Հետաքրքրուղներէն կը խնդրուի իրենց C.V.–ն ղրկել հետեւեալ հասցէին.–

M. JACQUES SARKISSIAN
c/o SADUCOM
33, Quai Wilson.
1201 GENEVE
Tél. : (4122) 7328039

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL
vous invite à son

DINER DANSANT

animé par l'Orchestre

GAIDZAG'S

le Samedi 24 Janvier à 20 heures

dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris

AU PROFIT DE L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE SAMUEL-MOORAT

Réservations :
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

ENSEMBLE DE CHANTS, DE DANSES DE MUSIQUE INSTRUMENTALE D'ARMENIE

TKZAR

Direction : Karlen MIRZOYAN

Samedi 24 Janvier à 20 heures 30

— P. A. F. : 80 F. —

DINER ANNUEL

des

AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Au profit de leurs Etudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur: Monsieur Christian MAKARIAN

Samedi 24 Janvier à 20 heures, au Y a n ' s C l u b
5, avenue Reille, 75014 PARIS

—Tirage de la tombola au cours du dîner.—

Tél. : 01. 47. 81. 28. 66

RETENEZ CETTE DATE

7 FEVRIER
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Bagneux-Cachan
organise son **DINER ANNUEL**
à l'Hôtel de Ville de Cachan
(Animation assurée)
— Places limitées —
Réservez vos places en téléphonant au:
01. 46. 63. 48. 74

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէննի Սեւան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան Պասմաճեանէ, 500 Ֆր. Տիկին Սաթենիկ Գղեճեանէ, 100 Ֆր. Տիկին Վարդուհի Ռըստիկեանէ, 600 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժապ Քէչիչեանէ, 100 Ֆր. Տիկին Պատէնէ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Քելէչեանէ 500 Ֆր. իրենց ապաքինման առթիւ։

Սեւան մասնաճիւղը իր յատակագութիւնները կը յայտնէ Պ. Ֆր. Արզումանեանի իր մօր մահուան առթիւ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այդ առթիւ եղած 500 Ֆրանք նուէրին համար։

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones

NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
JEUDI
22 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·295 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.295

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի բանբերը Լ. Զուրաբեան Յունուար 20-ին «Հայաստանի ներքին գործերու միջամտութիւն» որակած է ԼՂՀ ղեկավարնեռւն այն արտայայտութիւնները որոնք քննադատական չեշտեր ունէին Հայաստանի նախագահին ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման ծանօթ կեցուածքին մասին: Ասոնցմէ յատկապէս ուշադրաւ էին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի պատասխանները, մամուլի վարչութեան կողմէ իրեն այս մասին ուղղուած հարցումներուն: Ան ակնարկելով Ռ. Քոչարեանի հրաժարականին մասին չըլոզ չշուկներու, զանոնք հետեւանք նկատած էր նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ ստեղծուած ղիլոզական մթնոլորտին, բնական գտնելով որ Ռ. Քոչարեան պաշտպանէ Ստեփանակերտի տեսակէտները:

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի բանբերը ըսած է թէ Ղարաբաղի ղեկավարները ազատ են որեւէ հարցի մասին իրենց յարմար դատած դիրքը ունենալու, բայց «անընդունելի է որ միջամուխ ըլլան Հայաստանի ներքին գործերուն»:

«ԱՐՄԷՆԿԻԷՍ»

(Յունուար 20 / 21)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻՄ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեանի որոշումով Արարատ Մկրտչեան որ Առողջապահութեան փոխ-նախարար էր, նշանակուած է կառավարութեան առընթեր առողջապահական պետական գործակալութեան պետ:

***

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔ ՄԸ ԱՅՐԱՆ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Յունուար 19-ին Սունդուկեան փողոցին մէջ այրած է հանրակառք մը: Հակառակ հրշէջներու անյապաղ միջամտութեան, փոխադրամիջոցը լուրջ վնաս կրած է:

***

Լ Ղ Հ
ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԸ

ԼՂՀ Մարդկային Իրաւանց Խումբը Յունուար 17-ի նախօրին Ստեփանակերտ, խստիւ քննադատած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի լուծումի տարբերակը, թէ՛ որպէս լուրջ վնաս՝ ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման, ԼՂՀ եւ Հայաստանի ապահովութեան, թէ՛ որպէս ամբողջ ժողովուրդը յուսահատութեան մղող ազդակ: Խումբը հանդէս եկած է յայտարարութեամբ մը ուր կը պահանջուի յարգել Ղարաբաղցիներու ընտրելու իրաւունքը որ բոլորին տրուած է «ոչ թէ ապագահներու, այլ Ատուածոյ կողմէ»:

***

1997-ԻՆ 18 ՊԱՏԱՆԴ
ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԱԴՐԲԵՋԱՆԵՆ

Անցեալ տարուան ընթացքին 18 պատանդներ վերադարձած են Ադրբեջանէն: 12-ը քաղաքացիներ են, 6-ը զինուորականներ: Անոնք առեւանգուածներ են կամ խաբէութեամբ տարուած Ադրբեջան:

***

Ա.Յ.Մ. ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԸ ԱՌԱՋԻՐ
ԱՌՆՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Ազահովութեան սպասարկութեան եւ Մոսկուայի մարզի վարչութեան մասնաճիւղերը, Յունուար 20-ին խայծուած են հզօր ռումբ մը որ զետեղուած էր Հայաստանի դեսպանի օգնականին կառքին տակ:

Ավանեսովի «Մերսէդէս» մակնիշով կառքին մարնիսով փակցուած ռումբը կը կրէր ռատիօկառավարման դրութիւն մը եւ կը պարունակէր 300 կրամ պայթուցիկ: Ցարակից չէնքերէն մէկուն պահակին զգօնութեան շնորհիւ կարելի եղած է կանխարգիլել մահափորձը. ան տեսած է կասկածելի մը որ մօտեցած է կառքին ու բան մը զետեղած անոր տակ ու հեռացած. կարելի չէ եղած ձերբակալել այդ անհատը որ բազմութեան խառնուելով անհետացած է: Բացուած է հետաքննութիւն ու չեն բացառուիր պատասխանատուութեան կամ ահաբեկչական գործողութեան վարկածները:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Ճիշդ այն օրը երբ Հայաստանի մէջ կը նշուէր Բաքուի հայկական ջարդերու տասնամեակը, «Բակինսկի ռաբոչի» թերթը հրապարակած է Ադրբեջանի հայ մայրերուն կոչը ուղղուած՝ Ղարաբաղի իրենց քոյրերուն. Ադրբեջանցի-ներու կին ու մայր այդ Հայուհիները կրկնելով որ Ղարաբաղը հնադոյն ժամանակներէ ի վեր եղած է Ադրբեջանի բաղկացուցիչ մասը, կը հրաւիրեն իրենց քոյրերը վերջ տալու երկու ժողովուրդին արիւնալի հակամարտութեան:

***

ԵՐԿՈՒ ԶԱԻԿԻ ՄՕՐ ՀԱՅԱԴՈՒԿԸ

Յունուար 19-ին դատախազութեան առջեւ իր մէկուկէս տարեկան զաւկին հետ երկրորդ անգամ հայադուլ յայտարարած է Սիլվա Յակոբեան: Ան 1988-ին Բաքուէն Երեւան փոխադրուած է ու ներկայիս այս ձեւով կը բողոքէ իր զնած բնակարանէն վտարուելու որոշումին դէմ: Խնդրոյ առարկայ է բնակարանի ապօրինի առուծախ մը ուր նախորդ տէրերէն մէկուն խարդախութիւնը պատճառ է որ երկու զաւկի միայնակ մայրը իր զնած տունէն զրկուի:

***

44·330 ՆՈՐԱԾԻՆ 1997-ԻՆ

1997-ի ընթացքին 44·330 նորածիններ արձանագրուած են Հայաստանի մէջ: Այս թիւը 3·804 նուազ է նախորդ տարիէն: Մահերու թիւը 24·202 եղած է, 734 նուազ 1996-էն: Արձանագրուած 12·648 ամուսնութիւններէն 270-ը կատարուած են օտարերկրացիներու հետ (ԱՄՆ, Գերմանիա, Իրան, Ֆրանսա):

***

«ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ»
ԿՐԹԱԹՈՇԱԿ

Մշակոյթի Փոնտի Արագածոտնի մարզային նորաստեղծ մասնաճիւղը Վ. Պետրոսեանի 65-ամեակին առթիւ երկու կրթաթոշակ հաստատած է: Կրթաթոշակը ամսական 3000 դրամ է, կը տրուի այս ամսուընէ:

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐ

Երեւանի 28 դպրոցներուն տնօրէնները հանպատրաստ կոչուած ըլլալով, անոնք փոխարինուած են նորերով: Անցեալ ամսուընէ ի վեր մայրաքաղաքին 200 դպրոցներէն 70-ին նշանակուած են նոր տնօրէններ: Ընդհանուրին միջին տարիքը այսօր 46 է, նախկին 60-ին փոխարէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՑՈՑԸ ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԱՆՑՔՆ Է ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ»

«Միլլիյէթ»ի Յունուար 19 եւ 20-ի թիւերուն մէջ կարգին էօզթայ երկու մասով յօդուած մը ունի «Արարատ լերան ետին» խորագիրով: Առաջին մասին նիւթը Թուրքիոյ կողմէ վակ պահուած սահմանային անցքին մեծ կարեւորութիւնը կը չեշտէ: Էջին մէջ տեղ գտած են սահմանային անցքին լուսանկարները: «Երկիրը կերակրողը Թուրքն է» խորագրուած անկիւնի մը մէջ ալ կ'ըսուի թէ հակառակ սահմանին փակ ըլլալուն, հայկական չուկային ապրանքին մեծ մասը Թրքական է: Հոն տեղ տրուած է Հայաստան մնդղեղէն ղրկող Թուրք գործատիրոջ մը խօսքերուն. ան կ'ըսէ թէ նոյնիսկ Հայերն ու Ադրբեջանցիները լուծած են առեւտուրի խնդիրը ու առուծախ կ'ընեն. այդ պարագային Թուրքիոյ կեցուածքը կը նմանի «պապէն աւելի պապական»ի ընթացքին:

Երկրորդ մասով դրուքիւնը կ'առընչուի երեւանեան քարձր դիներուն, սպառումի ամէն օր արձանագրուած աճին, որուն չի հանիր սակայն արտադրութեան թափը: Զեռներէցներու թիւն ալ մեծ չէ, խորհրդային տասնամեակներուն ժողովուրդին այդ յատկանիշը զարգացած չըլլալով:

Յօդուածին վերջին բաժինին մէջ լրագրողը կուտայ ցանկ մը ապրանքներու որոնք կարելի է ծախել Երեւանի մէջ ու դնել հոնկէ: Առաջիններուն գլխաւորներն են անմղեղէնը, ձկնեղէնները, հեռահաղորդակցութեան գործիքները, երկաթը, պողպատը, եւայլն: Իսկ Երեւանէն կարելի է, կ'ըսուի, գնել պղինձ, կրաքիւս, մոլիպտէն, քաուչուք, կիսաթանկագին քարեր, էլեկտրականութիւն:

***

ԹՈՒՐՔԻԱ Կը ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ

1998 Հոկտեմբեր 29-ին կը լրանայ Թուրքիոյ Հանրապետութեան 75-ամեակը: Նշելու համար այդ տարեդարձը, կը պատրաստուի ճոխ յայտագիր մը որ կ'ընդգրկէ մօտ հարիւր երկիր: Թուրքիոյ Արտաքին, Մշակոյթի եւ Կրթական նախարարութիւնները կը գործակցին զանազան ձեռնարկներով ամբողջ աշխարհին ծանօթացնելու համար «Աթաթիւրքեան արդիական Թուրքիան»: Հարկաւոր նիւթականը կը տրամադրէ Զարգացման զօրակցելու հիմնադրամը: Ծրագիրներուն մաս կը կազմէ Անգարայի մէջ «Արդի Թուրքիան» նիւթով համագումար մը որուն պիտի հրաւիրուին պետական դէմքեր ու գիտնականներ որոնց գլխաւորնեռրէն է Պերնար Լէուիս: Այլ ձեռնարկ մըն է Ֆրանսացի բեմադիր Գ. Լըլուշի 13 վայրկեաննոց մէկ ժապաւէնը որ Թուրքիան ծանօթացնելու բնոյթ պիտի ունենայ: Նշումները պիտի սկսին Ապրիլ 23-ին որ Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին բացումի թուականն է (1920) եւ պիտի աւարտին Նոյեմբեր 10-ին, Աթաթիւրքի մահուան օրը (1938):

ՕՐԱՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ, Յունուար 20-ին վարչապետ Լ. Ժոսփէնը վճռական չեշտով յայտարարեց որ կարելի չէ որեւէ յաւելում ընել գործազուրկներու նուազագոյն նպաստին վրայ: Պահանջուած 1500 Ֆր.-ի յաւելում մը հարց մը կը ստեղծէ ՍՄԻՒՔ-ի աշխատաւարձքով աշխատողներուն համար, քանի որ չաշխատելով ենթական նոյնքան եթէ ոչ աւելի պիտի չահի, ուրեմն ոչինչ պինդը պիտի մղէ աշխատանք փնտռելու: Մնաց որ նման յաւելում մը 70 միլիառ Ֆր.-ի կը նստի պետական պիւտճէին վրայ: Ամէն բան կարելի չէ, չեշտեց Ժոսփէնը: Այսուհանդերձ կը սպասուէր նախարարապետին յաջորդ օրուան ելոյթին (Թէ-Էֆ 1), թէեւ պարզ էր այլեւս թէ գործազուրկներուն գոհացում պիտի չտրուէր: Այս վերջինները գոհ չեն անշուշտ եւ կը սպառնան չարունակել եւ աստկացընել իրենց չարժումը:

Ա.Լ-ԵՐԻՒ. 18 ժամ մինչեւ մնալէ ետք, եւրոպական երրորդութիւնը ձեռնունայն եւ գառնացած վերադարձած է: Ոչ մէկ տեսակցութիւն կրցած է ունենալ վարապրողներու հետ կամ գոհերու ընտանիքներու: Հարիւ հանդիպում մը տեղի ունեցած է երկու նախարարներու հետ, մինչ ռումբեր կը պայթէին Ալժէի կեդրոնը, չուկային եւ հանրակառքի մը մէջ: Երեք մեռեալ եւ 50-ի մօտ վիրաւորներ կային: Ալժերիա միշտ կը մերժէ ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբի մը այցելութիւնը:

ՊԱՊ Գուպա գնաց Յունուար 21-ին, գլխաւոր նպատակ ունենալով Գուպան եւ Գուպայի Եկեղեցին գուրս հանել իրենց կղզիացումէն: Այս այցելութիւնը աննախընթաց բնոյթ ունի, քանի Գուպա հաստատուած է Յունաստանի վերջին բերդն է ուր տասնամեակներէ ի վեր անաստուածութիւն կը քարոզուի: Հաստատի բոլոր պատերը զարդարուած են հսկայ որմնադրներով որոնք կը ներկայացնեն Պօղոս Առաքեալը եւ Գաստրօն: կառակներն ալ չատ են եւ անոնց գլխաւորն է «Պապը Սաղայէլին պիտի հանդիպի եւ դժոխքը այցելէ»: Յունվ. — Պօղոս Բ. հինգ օրերու երկայնքին պատառներն ալ պիտի այցելէ:

ՁԵՒՒՈՑ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւել վերընտրուեցաւ իր պաշտօնին գլուխը հինգ տարուան համար: Ձեխ Տնէս օրաթերթը կը խորագրէր այս լուրը տալով.— «Փիլիսոփայ մը գահին վրայ»: Հաւել 61 տարեկան է եւ այս վերընտրութիւնը աւելի դժուար եղած է քան ինչ որ կը նախատեսուէր: Միայն Բ. չորքին է որ կրցած է քանի մը ձայնով յաղթել:

«ԵԱՆ ՓԻՍՑԻ ՀԱՐՑ»ին հեղինակները՝ Անտրէ Ռուժօ եւ Ժան-Մ. Լէկլ Վերն ծանր տուգանքներու դատապարտուեցան Մարսէյլի քարձր Ատեանին կողմէ, հատորին մէջ խնդրոյ առարկայ ըրած ըլլալով Ժ.-Գ. Կօտէնը որ անուանարկութեան դատ բացած էր: Ամէն մէկ հեղինակ 200 հազար Ֆր. վնասուց հատուցումի դատապարտուած է ինչպէս նաեւ հրատարակիչը՝ Ֆլամարիոն: Այս գիրքին մէջ, որու ենթախորագիրն էր՝ «Մարգասպաններ իշխանութեան ծոցը» երկու ծածկանուններով կը ներկայացուէին Ֆ. Լէոթար եւ Ժ.-Գ. Կօտէն:

129 ԻՐԱՔՑի ՔԻԻՐՏԵՐ ձերբակալուած են Թուրք-յունական սահմանագլուխին վրայ, երբ անոնք կը փորձէին խիրնիկ անցնիլ:

ԵՐԵՔ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐՅՈՒՇԸ

19 տարի առաջ այս օրերուն երեք մահապատիժները կը գործադրուէին Ռուսաստանի մէկ անկիւնը, վերջ տալով երեք հայ երիտասարդներու կեանքին ու լռեցնելով ազատութեան անոնց տենչերը: Այդ երիտասարդները կը կոչուէին Ստեփան Զատիկեան, Զաւէն Պաղտասարեան եւ Յակոբ Ստեփանեան. առաջին երկուքը 32 տարեկան էին, երրորդը՝ 24: Ամբաստանուած էին որպէս ահաբեկիչ, քանի որ երկու տարի առաջ, 1977 Յունուար 8–ին Մոսկուայի մեթրոյին մէկ ռումբի մը պայթումին յարմարպոյն պատասխանատուները նկատուած էին: Պայթումը պատճառ եղած էր 7 հոգիի մահուան եւ 37 հոգիի վիրաւորուելուն:

Պատահարին վերյուշը թեւլաղրեց «Մոլորակ»ի Դեկտեմբեր 16–ի թիւը որ լայն տեղ յատկացուցած է նիւթին, Ռուզան Մինասեանի գրիչով: Ան կը ծանրանայ երեք անուններէն Ս. Զատիկեանի անձին վրայ, որ Ապպային միացեալ ընդյատակեայ կուսակցութեան հիմնադիրներէն եղած է եւ զինքը ճանչցողներէն ոչ մէկը չի հաւատար թէ կրնայ յիշեալ ահաբեկչութեան հեղինակներէն եղած ըլլալ:

Երեք հայ երիտասարդներու դնդակահարութեան տարելիցին նկատմամբ զատ երկու պատճառ ունի Ռ. Մինասեան այդ նիւթը արծարծելու. առաջինը արտաքին դրդում մըն է, քանի որ վերջերս Ռուսաստանի հեռատեսիլի ընկերութիւնները մէկը երեք անգամ հեռարձակած է «Ռումբ մեթրոյի մէջ» ժապաւէնը որուն նիւթն է երեք Հայերու վերագրուած ահաբեկչութիւնը: Նման ժապաւէնի մը երեք անգամ ցուցադրութիւնը լրատուամբ եզրակացնել կուտայ թէ «կարող է փոխուել երկրի հասարակարգը, բայց ոչ բազաֆակաութիւնը»: Իսկ երբ այդ հեռարձումները կը զուգադիպին Գորբաչովի վերջին ժողովին նախօրեակին, կարելի՞ է տարբեր մեկնաբանութիւն գտնել քան այն որ երեւոյթը «խիստ ընդգծուած քնոյթ է ստանում եւ Հայաստանի վրայ ճնշում գործադրելու իւրօրինակ բայլ է»:

Ռ. Մինասեանի հրապարակումին երկրորդ դրդապատճառը Ս. Զատիկեանի գործին վերաբերող թղթածրարներուն բացումին ու հարցին վերաքննութեան պահանջն է: Հակառակ որ անկախութենէն ի վեր մեծաթիւ արդարացումներ եղած են, Ս. Զատիկեան ու ընկերները ոչ մէկուն չեն արդարացուած, այլ նաեւ այդ հարցն իսկ խնդրոյ առարկայ եղած չէ:

Ռ. Մինասեան իրեն տրամադրուած «որոշ նիւթերէ» փորձած է վերականգնել նաեւ երեք դնդակահարութիւններէ առաջ պատահածները: Կառավարութեան օրկան «Իզվեստիա»ն պայթումէն 25 ամիս առաջ միայն տեղեկացուցած է մեթրոյին մէջ պատահածը: Ակադեմիկոս Ա. Սախարով նախագուշակ հայտարարելով որ «անորոշութեամբ ու գաղտնիութեամբ պարուրուած է» երեքի գործը ու աշխարհը պէտք չէ հաշտուի այդ վիճակին հետ:

1978–ին յիշեալ ընդյատակեայ կուսակցութենէն Ռազմիկ Մարկոսեան որ Պերմի թիւ 35 ճամբարին մէջ կալանաւոր է, կը դիմէ Ռուսաստանի դատախազութեան, իրրեւ Ս. Զատիկեանը լաւ ճանչցող անձ, անոր մասին հարցումներու պատասխանելու տրամադրութիւն յայտնելով. կ'ափսոսայ նաեւ թէ չի հաւատար անոր դէմ բանաձեւուած ամբաստանութեան: Աւելորդ է ըսել որ դիմումը անհետեւանք կը մնայ:

Ռ. Մինասեանի օգտագործած աղբիւրներուն մէջ կան նաեւ «Յառաջ»ի այդ օրերու թիւեր. անոնցմէ մէջբերումներ բրած է, ըսելու համար թէ Փարիզի մէջ բողոքի ցոյցեր, երեկոյթներ տեղի ունեցած են երեք դնդակահարութեան առընչութեամբ: Այս պարագան մղեց բանալու 1979–ի հաւաքածոն ուր Յունուար – Փետրուարի թիւերուն մէջ կան հայկական ձեռնարկներու արձագանգները եւ նաեւ նիւթին մասին Ֆրանսական մամուլին հրապարակումներէն էջեր: Շատ ուշադրաւ էջ մըն ալ ստորագրած է վիպագիր Զ. Որբունի, «Սոխ Յարդելու մասին» խորագիրով («Յառաջ», 1979 Փետրուար 10 – 11):

Այդ օրերու թիւերուն թերթատումը ցոյց կուտայ թէ պատահարին լուրը տրուած են «Մոնտ», «Ֆիկարօ», «Մաթէն», «Օտոռ», «Լիպերասիոն», «Ռուժ», «Իւմանիթէ», «Ֆրանս-Սուար», «Լա Գրուա»: Նաեւ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ», «Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն», եւայլն: Ցատակ է որ մեծ մասով խորհրդային կարգերը դատապարտող ոճով են հրապարակումները, բացառութեամբ մէկ – երկու անունները: Ցատկանշական է «Լիպերասիոն»ի փետրուար 1–ի խորագիրը որ կ'ըսէ. «Հայաստան կ'արիւնի Մոսկուայի մէջ»: Նոյն թիւերուն մէջ կը կարդանք թէ Սախարով Բրեժնեւի դիմած է բայց նամակով մը որպէսզի պարզէ կատարուածը, քննութիւն բանալով հարցին լուսարանութեան համար:

Ուրիշ մտաւորական մը որ այդ անունը արդարացնող կեցուածք ցուցաբերած է Ժ. Փ. Սարթրն է: Ան մասնակցած է «Հայկական ազատագրութեան» կազմակերպած Փետրուար 3–ի ցոյցին ու խորհրդային դեսպանատան յանձնուած դրութիւնով մը պահանջած որ գաղը վերաքննութեան ենթարկուի: Ցոյցին մասին բոլորովին այլաբնոյթ տեղեկատուութիւն մըն ալ կայ նոյն սիւնակներուն մէջ. հոն «նոյնիսկ ցուցարար գրտնուած է, որքան ... ռասիկան»: Նոյն կազմակերպութիւնը հոգեհանգիստ մը բնել տուած է Իսի–ի հայկական եկեղեցիին մէջ փետրուար 4–ին, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան: Եզածը բողոքարկող զեկոյց մըն ալ հրապարակած են Հ.Յ.Դ.–ն եւ Հայ Դատի յանձնախումբը:

«Յառաջ»ի փետրուար 7–ի թիւը կ'արձագանգէ փետրուար 5–ի Միւթիւալիթէի հանրաժողովին, կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. եւ Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ: 600 հոգի ներկայ եղած են հոն, սակայն տեղի ունեցած են նաեւ միջադէպեր «մեր իսկ միջեւ»: Ասիկա գրել կուտայ տեղեկատուին. «անզգամ մը եւս ցոյց տուիլ որ ոչ բաղաքացիական կրթութիւն ունիլ, ոչ ալ ազգային գիտակցութիւն եւ արժանաւորութիւն: Ամօ՛թ մեզի»: Ցետագայ թիւերու մէջ արձագանգը կայ այդ միջադէպերուն առթիւ վրդովմունքի հակազդեցութիւններու:

Գնդակահարութիւններուն Ֆրանսական մամուլէն գտած անդրադարձներուն մէջ ուշադրաւ է «Մոնտ»ի փետրուար 18–19–ի թիւին մէջ կապրիէլ Մացնէֆի գրութիւնը («Յառաջ», փետրուար 20): Հոն կ'ըսուի. «Հայերը երբեմ հետաբրքրական մեռեալներ չեն եղած: ... Ցեղասպանութիւնը մեթրոյին պէս է. առաջին եւ երկրորդ կարգ ունի: Հայ մեռեալները Բ. կարգի մեռեալներ են: Ս. Զատիկեան, Յ. Ստեփանեան, Զ. Պաղտասարեան. կ'արձագանգրեցնէ այս անունները, նախքան որ աւելնոյ սուգին մոռացութեան մէջ»:

19 տարի անցած է երեք հայ երիտասարդներու դնդակահարութենէն ի վեր որ «մարսուած է» առանց մեծ դժուարութեան, թէ՛ Հայուն եւ թէ աշխարհին կողմէ: Առաջինները եթէ պապէն աւելի պահական չեն ինչպէս այդ շրջանին «կանչ թերթը (Պէյրութ) որ կը գրէ. «Հայերու եւ հայ մամուլին պարտականութիւնը է անարգանքի սիւնին գամել Զատիկեանի նման ոճրագործները», «չեն գիտեր կազմակերպել իրենց բարգչութիւնը», ինչպէս գրած է Կ. Մացնէֆ: Աւելցուցէ՛ք խոհեմութեան ու հաւատածականութեան ջերմեռանդութիւնն ալ ու անհասկնալի ոչինչ կը մնայ «մարսուած»ներու մասին:

Այսուհանդերձ, լրագրողուհի մը վոքրիկ մէկ պրպտումը ժամանակի մամուլի թիւերուն մէջ, վերաքննութեան ու արդարացումի պահանջին հետ, 19 տարի ետք ալ արդէք է որ երեք անունները «սուգին մոռացութեան մէջ»:

Մնացածը աշխարհի ամէն մէկ անկիւնին մէջ, ամէն օր կը վաւերացնէ Զ. Որբունիի այս առիթով գրուած տողերը.

... «Ուրեմն իշխանութիւնը, որուն պետութիւն ալ կ'ըսեն, ջարդի օրէնքը գործադրող է եւ սակայն, ի՞նչ հեգնութիւն, եթէ այսօր չջարդուածներ կան, ճիշդ այդ միակ եւ գերագոյն օրէնքին կը պարտին իրենց ժամանակաւոր գոյութիւնը: Պէտք չէ որ ամէնը մէկ անգամէն սպանեն, բանի մը հատ գոհաբերուելիք մնայ: Մնալու է որ ջարդելիք ունենան: Ջարդարարը հանգիստ չուներ, ուխ – էնտ չուներ մեզի պէս, չի կրնար ունենալ. ամառնային, ձմեռնային արձակուրդ չունի, շատ զբաղած է, գիշեր ցերեկ զբաղած է, կը հսկէ, կը ժպտի ամէն կողմ, որպէսզի խելքի չգան ու ինքզինքին չջարդեն, այսինքն անձնասպան չըլլան: Հապա, եթէ ատանկ բան մը պատահի ի՞նչպէս իշխանական պիտի ըլլան, ի՞նչպէս պիտի իշխեն, որո՞ւ վրայ պիտի իշխեն: Անգործութիւնը մանաւանդ անոնց համար սարսափելի բան է, ի՞նչ պիտի ընեն, ոչ պըլոթ խաղալ գիտեն, ոչ պըրիճ: Ատանկ պարապ բաներ չեն սորված, ատիկա տաւարին համար է, թող խաղան մինչեւ որ իրենց կարգը գայ ...:

... Ո՛չ, ոչ մէկ գայրոյթ կայ մէջս, ոչ իսկ գթութեան զգացում մը: Ի՞նչ բանի կը ծառայեն: Ի՞նչ կրնանք փոխել, եթէ փոխենք իսկ ի՞նչ կը փոխուի, ջարդը էութենական օրէնք է, այսօրուան ջարդուողը վաղուան ջարդարարն է, այս օրուան ազատութիւն պոռացողը վաղուան ամենաբիրտ կաշկանդողն է: Բնաւ մի՛ զայրանաք, գայրոյթը խէնիշ ծիծաղ մը կը դնէ իշխանաւորին էքին տակը:

Բայց եւ այնպէս միակ անգամուան մը համար սիրտս գթութեամբ կը լեցուի ու կը դառնամ դէպի մեր ազնուական ջարդարարները ու կը բացագանչեմ. կը բաւէ՛, սիրելիներս, կը բաւէ՛, ալ թեւերնիդ չյոգնեցա՞ն փարտուելէն, ձեռքերնիդ չե՞ն ցաւիր. էիչ մը կեցէք ու հանգչեցէ՛ք»:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՏՏԱՅԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ – ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
1 – 4, 1997

Հրատարակութիւն Մխիթարեան Միաբանութեան, Ս. Ղազար, Վենետիկ:

ՇՐՋԱՆՑ

Զ. ՄԱՒԹԱՖԵԱՆԻ ՅԵՏԱՀԱՅԵԱՑ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մաւթաֆեան ընտանիքը Հնորհիւ Փարիզի 16–րդ Թաղամասի քաղաքապետ Փ. – Գ. Թէթինժէի եւ քաղաքապետարանին, յետահայեաց մը կազմակերպեց 1980–ին մահացած նկարիչ Զարեհ Մաւթաֆեանի գործերուն: 90 պատառները, գծանկարներ եւ վաստիկները ցուցադրուեցան քաղաքապետարանին սրահին եւ յարակից բաժնի մը մէջ:

Զ. Մաւթաֆեան ծնած 1907–ին Սամսունի մէջ, ամբողջ ընտանիքին բնաջնջումին ականատես կ'ըլլայ 1915–ին. ինք կը պահուի կլայպոյտ Քիւրտի մը կողմէ, ապա կը յանձնուի ամերիկեան որբանոցի մը, նախ Սամսունի մէջ, ապա 1922 – 1924 Յունաստան ուր իւրաքանչիւր կը զանէ նկարչական ու երաժշտական իր ձիրքերուն համար: Ուսումը Իտալիա – Միլանօ – չարունակելու թեկնածու կ'ընտրուի. կը դառնայ Մխիթարեան սան 1924–էն սկսեալ: Քառասային այդ տարիներէն հաք երիտասարդ Մաւթաֆեանը կը յաճախէ Միլանոյի (Պրեռա) Գեղարուեստից ակադեմիան (1927 – 1931): Այդ շրջանին գործ մըն է ցուցահանդէսին ներկայացուած Մխիթարեան միաբան Հ. Արսէն Ղազիկեանի դիմանկարը. այդ գործը կը պատկանի 22 տարեկան երիտասարդի մը վրձինին, որ յաջողութեամբ կ'ելրարկած է ակադեմիան սորվածը:

Միլանոյի մէջ առաջին ցուցահանդէսն մը (1933) եաք, որմէ վենետիկեան դեղեցիկ տեսարան մը ներկայացուած է հոս, կը հաստատուի Ժընեւ: Այդ շրջանէն ինը պատառ կայ ցուցահանդէսին ներկայացուած. անոնք մեղմ գոյներով գծուած բնանկարներ են, ինչպէս գորշ եւ կապոյտ խորքի վրայ Լեմանի տեսարան մը ուր կայ լոյսի փնտռտուք մը որ հիմնական գիծը պիտի ըլլայ նկարիչին ընդհ. գործին: Ուշադրաւ է Գորոյի մը գունաշարով եւ ոգիով գծուած «Quai des Eaux Vives»ը: Անոր զուգահեռ կը գծեն տաք գունաւորումով դիմանկարներ ուր կարելի է Տըռէնի նման նկարիչներու ազդեցութիւնը նշմարել:

1938–ին կը հաստատուի Փարիզ ուր կ'ամուսնանայ 1939–ին: Կը զարգացնէ տպաւորապաշտութեան, Ֆովիզմի հըմտութիւնը ու իր գունապնակը կ'ըլլայ աւելի լուսաւոր, աւելի կենդանի, իր բնանկարներուն համար ինչպէս «Սէնը Ժանթէօյէն»ը. «Ֆրանսական» ձեւաւորում կը կերարկէ: Նոյն շրջանը 40–ական թուականներու սկիզբը, կը թուի թէ արտայայտիչ դիմանկարներու ամէնէն արդիւնաւոր ժամանակն է: Պրթթանեը իրեն կը ներշնչէ առաջին ծովայիններըը: 1949–ին Ֆրանսական քաղաքացիութիւն կը ստանայ ու կանոնաւոր կերպով կը ցուցադրէ Փարիզ, 1945 – 1966· իսկ վերջին ցուցահանդէսը հոս, 1976–ին է: Ճամբան կը ճամբորդէ Եւրոպայի մէջ, ԱՄՆ կը ցուցադրէ 1962–ին եւ 1979–ին ու հետզհետէ կը տիրանայ ինքնատիպ ոճի մը որ կը յատկանշուի վառ գոյներով, գործածուած՝ փարդ միացումներու մէջ որոնք «քնարական» կոչուած վերացականացումներու կը մօտենան, բայց միշտ կերպարային կը մնան: Այդ ոճը կը պատկանի 60 – 80–ական թուականներու պատառներուն, այսուհանդերձ, ձեւաւորումի եւ ոգիի բաւական զարմանալի տարբերութիւններով, որոչ գործերու չատ խնամքով աւարտած եզրերով եւ ուրիշներու քնարական թոիչքով: Մարդ կը մտաբերէ թէ՛ Թըրնըրը եւ Մոնէի վերջին գործերը երբ կը դիտէ հաւանօրէն երեւակայական բնանկարները, ինչպէս «Ծովուն վրայի ղեկակը», կամ «աղջամուղջը կայմերուն վրայ»ն. միտք կուգայ նաեւ Տըրկան «Աղջնակը» գործին առջեւ, մինչդեռ ուրիշ գործեր իրենց բրտութեամբ մօտ են գերմանական արտայայտչապաշտութեան:

Զ. Մաւթաֆեան նախ Հայ է: 40–ական եւ 50–ական թուականներուն 9–րդ թաղամասի իր աշխատանոցը հայ մտաւորականներու հաւաքավայր մըն էր: Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ, 1965–ին, բազմաթիւ գործեր կը գծէ որոնց մէկ մասը այս ցուցահանդէսին ներկայ է: Հակառակ վառ գոյներու, այդ պատառներն որոնց նիւթը միշտ բացայայտ չէ, թախիծի կամ խոր կարօտի ղգացում մը կը բխի («Աքսորի նախօրէին», «Վերապրողը», «Պատերազմի արհաւիրքը»):

1967–ին Երեւան կը հրաւիրուի: Այնքան երկար տաեն երազուած Հայաստանի այդ բեկորին յայտնաբերումը յաջորդ տարիներուն իրեն կը ներշնչէ Արարատի, եկեղեցիներու, Սեւանի բազմաթիւ տեսարաններ: Հիանալի են յատկապէս «Ջիւնածածկ Արարատ»ը, «Սեւանի կղզին», «Սեւանը լուսնի լոյսով», կամ տարբեր բնոյթի «Արտերուն մէջ»ը. հոյակապ պատառը ուր գոյներու խառնիճիւնը կը յաջողի վերանորոգել այնքան յաճախ կրկնուած թեմա մը:

1971–ին կրկին կը հրաւիրուի Հայաստան: Երեւանի թանգարանը իր կողմէ այդ օրերուն նուիրուած որոչ պատառներ փոխ առած է այս ցուցահանդէսին: Նըկարներ որոնք հաւանօրէն իր ամէնէն նախընտրածներն էին:

1976–ին Փարիզի վերջին ցուցահանդէսը որ տեղի կ'ունենայ Մերակոյտին հրաւէրով Լիւքսամպուրկի Օրանժըրիին մէջ, «Ծովը» թեմայով է. ծովը զոր նկարած է ամբողջ կեանքին ընթացքին, յաճախ մայրամուտի տեսարանով Գլօտ Լօրէնի եւ Թըրնըրի գիծը չարունակելով. այն ծովը զոր կը պատկերէ արտակարգ կապոյտներով, հեռու՝ իր մանկութեան գործչագործն Սեւ ծովէն, ծովն է զոր կ'երազէ Շաթիյոնի աշխատանոցին խաղազութեան մէջ:

Զ. Մաւթաֆեանի նկարչութիւնը, ինչպէս Տըլաքրուայի նման իր նշանաւոր նախորդներուն զոր այնքան կը սիրէր ան, չատ դժուար է լուսանկարով վերարտադրել, առանց կորսնցնելու գոյներու պայծառութիւնը, խառնիճիւնը: Ջերմօրէն կը յանձնարարենք որ արուեստասէրներ առիթը չփախցնեն նման յետահայեացքի մը վայելքին:

ԳԼՕՏ ԳՈՒԼԷՆ

Mairie du 16ème, 71, avenue Henri Martin. Tous les jours sauf dimanche de 11h à 18.

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ, ՏՈԿԱՅՁԷ՛Ք...

Բնութեան տարերքները կարծէք ամէն անգամ կուգան մարդուն յիշեցնելու թէ իր եւ անոր մէջեւ տեւական ուժի յարաբերութիւն մը կայ, որուն պէտք է համակերպիլ: Ձկայ մարդկային էակ մը որ չխորհրդանքն ունենայ օր մը բնութեան տիրապետելու եւ այս ուժի յարաբերութիւնը ամբողջովին ի նպաստ իրեն դարձնելու: Ամէն ոք, իր անձին խորը, գիտակից է իր դիւրաբեկութեան, իր խոցելիութեան, ծառի տերեւ մը ըլլալու իր հանգամանքին, որ օր մը իր ճիւղէն պիտի վրթի եւ յանձնուի անէութեան:

Երկրաշարժ եւ փոթորիկ: Ո՞վ կրնայ անոնց դիմադրել, երբ անոնք իրենց անոնց մեհի ուժգնութեամբ հարուածեն: Լաւագոյն պարագային, անոնց գործած վնասները կարելի է նուազեցնել եւ աւերուածը պէթ մասով մը վերականգնել, երբ միջոցները, փափաքն ու կամքը գոյութիւն:

Դեռ նոր բոլորեցաւ Հայաստանի երկրաշարժին 9-րդ տարելիցը: Բայց այդ ազէտին ենթարկուած չրջաններուն պատկերը դեռ սիտուր է, սրտաճմլիկ: Անոր պատահելէն անմիջապէս ետք, Գորբաչով կը յայտարարէր թէ միլիառներ պիտի յատկացուին, որպէսզի երկու տարիէն ամէն ինչ վերականգնի...: Վերականգնումը դեռ կը սպասուի: Նոյնը տեղի պիտի ունենա՞ր եթէ նման աղէտ մը, օրինակ, Մոսկուան հարուածած ըլլար...:

Սակայն, Հայաստանի երկրաշարժի ենթարկուող չրջանները առանձին չեն իրենց ճակատագրին ձգուած, ինչ որ կախեալ է նաեւ երկրին անտեսական սահմանափակ կարելիութիւններէն, Բայց ի՞նչ ըսել երբ անցեալ Սեպտեմբերին Իտալիոյ կեդրոնը տեղի ունեցող երկրաշարժին պարզած պատկերը, եթէ նոյնքան յուսալքիչ չէ, սակայն հեռու է անվերապահ լաւատեսութիւն ներչնչելէ: Վիթորիս Ֆելթրի խաչալոյ ներկայի ականաւոր հրապարակագիրներէն մէկն է: Անցեալ ամիս այցելած է երկրաշարժին վայրերը, սարքուած անակնկալու եւ յուրաքին մէջ ապրող ընտանիքները, հաստատելու համար թէ հետեւանքները դարմանելու միջոցները կիսկատար են, ինչպէս եւ ուշ մնացած ու անատակ:

Վ. Ֆելթրի կը գրէ թէ մարդս յարմարող կենդանի մըն է, ամէն բանի կը վարժուի, նաեւ երկրաշարժին, եւ զայն յաղթահարելուն: Անոր կը բաւեն տաքուկ բոյն մը, ուտելիք քանի մը եւ քիչ մը յոյս, կարենալ քաչքչելու համար, մինչեւ որ դիւերը անցնի: Սակայն Ումպրիոյ եւ Մարքէի մէջ դիւերը դեռ չէ անցած եւ երկար ժամանակ պէտք է՝ մինչեւ որ քիչ մը լոյսը երեւայ: Մինչ այդ, մարդիկ սոսկած են տոմիկներու եւ պատրաստի պատսպարաններու մէջ ապրիլ, մինչեւ իսկ վրաններու, Բնակավայրերը արդէն կենսաաձեւ մը դառած են: Սեպտեմբեր 26-ի քաոսէն ետք եւ անմիջապէս յաջորդող քանի մը օրերու ընթացքին, ինքնաբուխ կազմակերպուածութիւն մը ըստեղծուած է, որ տանելի կը դարձնէ անձրեւն ու ցուրտը, սակաւադէպ մաքրութիւնը, տարածութիւններու պակասը եւ խառնակեցութիւնը: Ծնունդը մօտ է. զայն կը յայտնեն տեսանելի աղքատ եւ ձախաւեր պատրաստութեամբ խորհրդանչանները եւ եթէ կա՛յ փափաքը զայն տօնելու, ան նչան է թէ վատթարագոյնը արդէն անցած է եւ կամ թէ վատթարագոյնը վարժութիւն դարձած է, ընդունուած է:

Ֆրանքօ Պարպէրի, Քաղաքացիական Պաշտպանութեան փոխ – քարտուղարը, ըսած էր թէ մինչեւ Դեկտեմբերի վերջը ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէր: Բնականաբար, այսպէս չեղաւ: Շտապ օգնութեան հաշիւները չեն բանիր: Դեռ 400 այլ տոմիկներ հարկաւոր են: Ջանո՞ք ինչո՞ւ չեն ուղարկեր: Ամէնէն աւերիչ ցնցումներէն եւ անոր հետեւած անմիջական բաժնեկցումէն ետք, այսօր ո՞վ կը մտահոգուի այդ անտուներով, ո՞վ անոնց համար կը ցաւի: Կացութիւնը դեռ սարսուռներ կը պատճառէ եւ ոչ միայն կլիմային պատճառով: Իսկ Ֆոլինոյի մէջ եւ ընդհանուր առմամբ հոն ուր երկրաշարժը ամէնէն աւելի քանդում յառաջացուցած է, առաւ – փախաւութիւնը կը բազմանայ: Այսպէս, կարգ մը աչքաբացներ եւ խարբեռներ որպէս ճարտարպետ կը ներկայանան եւ տունէ տուն կը չրջին, իրենց միջամտութիւնը առաջարկելու համար: Կը յաջողին լաւ կերպով վճարուիլ եւ նեցուկներ կը խոստանան նիւթական յարմար փոխառութիւններ ճեռք բերելու համար: Աւելին, անոնց զոհ գացողները ընդհանրապէս նոյն մարդիկն են:

Վ. Ֆելթրի կ'այցելէ նաեւ Վերպիանօ: Ճամբու երկայնքին ինքնաշարժերու չարք մըն է, որոնք տոմիկներ կը փոխադրեն: Տարածութեան մէջ իշխողները կապոյտ վրաններն են, Ֆութպոլի Ազգային խումբի չապիկներուն նման: Վերդիանոյի մէջ, յանկարծ, ողբերգութեան յատկանիշերը կը փոխուին. այստեղ երկրաշարժը այլազան տուներ աւերած է. խոնաւ մնացորդներ եւ թափօններ տարօրինակ եւ մեկամաղձոտ ձեւեր կը ստեղծեն, որոնց վրայ փոքր հպումներ կատարելով, Վ. Ֆելթրի կ'ըսէ թէ կարելի պիտի ըլլայ զանոնք Վենետիկի երկամեայնի ցուցադրել՝ «Արուեստագէտի աղէտներ» խորագիրով...: Իսկ երբ Վ. Ֆելթրի Սելլարօ կը հասնի, երկրաշարժին տեսարանը, իր սարսափելիութեամբ, դինք տակնուվրայ կ'ընէ: Կը մտնէ անոր ենթարկուածներու կայանէն ներս, զոր նման կը գտնէ նախկին Եուկոսլաւիոյ ապաստանեալներուն կայաններուն կամ՝ Ֆիլմերու մէջ տեսնուած արդելակայաններուն: Աղին, Աւելին իր կաթողիկիկով ճիշդ է որ չէ մեռած, բայց մահաքունի մէջ է: Կառոյցները անվնաս կը թուին: Խորքին մէջ, անոնք ներքնապէս խախտած են եւ հսկայական գումարներով է որ կը վերականգնուին: Մտահոգութիւնը մեկ է. խոստացուած գումարները պիտի տրուի՞ն:

Հարցումը թերահաւատութիւն կը մատնէ, որ իր պատճառները ունի, մանաւանդ երբ նկատի առնուի անհետացած տոմիկներու պարագան: Այս գծով, Մաուրիցիօ Թորթորէլլա կը գրէ թէ երկրաշարժէն ետք անհրաժեշտութիւնը կար 4000 տոմիկներու: Առնցմէ 1400-ը ամբարուած ըլլալով Քաղաքացիական Պաշտպանութեան չտեմարաններուն մէջ, հրահանգ տրուեցաւ մնացեալը գնելու: Առնք պէտք է մինչեւ Դեկտեմբեր 14 յանձնուած ըլլային եւ 50 հազար անտունները մեծ մասին հարցերը լուծէին: Սակայն, վերջին օրերուն պարզուած էր որ դեռ 798 տոմիկ կը պակսէր, անոնք որոնք ճեռք պիտի բերուէին անղլիական հաստատութենէ մը, որ իր խոստումը չյարգեց եւ որ պարտաւորուած պիտի ըլլայ վնասուց յատուցում վճարելու: Բարեբախտաբար, մինչ այդ այլ ապըսպրանքներ ալ եղած էին: Սակայն, դատական հետապնդումներ սկիզբ առած են «երեւակայական տոմիկներ»ուն դէմ: Առնցմէ չուրջ երկու հազարը որոնք, պաշտօնապէս, պէտք է Քաղաքացիական Պաշտպանութեան մօտ գտնուէին, անցեալ Հոկտեմբերին բնութեան մէջ անհետացած են...:

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

ԼՐԱՏՈՒ

Արլէն (*) տպարանը հրապարակ հանած է ճաշակաւոր նկարազարդ քարթեր որոնք կրնան օգտագործուիլ նաեւ ամանորեան մաղթանքներէ զատ, տարուան ընթացքին նամակագրութեան համար: Առաջին չարք մը կը պարունակէ Րաֆֆի, Յակոբ Օշական, Մեսրոպ Մաշտոց, Աւետիք Իսահակեան, Վահան Թէքէեան, Կոմիտաս, Ինտրա, Ե. Չարենց, Դանիէլ Վարուժան:

(*) 89, Fbg St-Martin, 75010 PARIS.

ղէտներ» խորագիրով...: Իսկ երբ Վ. Ֆելթրի Սելլարօ կը հասնի, երկրաշարժին տեսարանը, իր սարսափելիութեամբ, դինք տակնուվրայ կ'ընէ: Կը մտնէ անոր ենթարկուածներու կայանէն ներս, զոր նման կը գտնէ նախկին Եուկոսլաւիոյ ապաստանեալներուն կայաններուն կամ՝ Ֆիլմերու մէջ տեսնուած արդելակայաններուն: Աղին, Աւելին իր կաթողիկիկով ճիշդ է որ չէ մեռած, բայց մահաքունի մէջ է: Կառոյցները անվնաս կը թուին: Խորքին մէջ, անոնք ներքնապէս խախտած են եւ հսկայական գումարներով է որ կը վերականգնուին: Մտահոգութիւնը մեկ է. խոստացուած գումարները պիտի տրուի՞ն:

Հարցումը թերահաւատութիւն կը մատնէ, որ իր պատճառները ունի, մանաւանդ երբ նկատի առնուի անհետացած տոմիկներու պարագան: Այս գծով, Մաուրիցիօ Թորթորէլլա կը գրէ թէ երկրաշարժէն ետք անհրաժեշտութիւնը կար 4000 տոմիկներու: Առնցմէ 1400-ը ամբարուած ըլլալով Քաղաքացիական Պաշտպանութեան չտեմարաններուն մէջ, հրահանգ տրուեցաւ մնացեալը գնելու: Առնք պէտք է մինչեւ Դեկտեմբեր 14 յանձնուած ըլլային եւ 50 հազար անտունները մեծ մասին հարցերը լուծէին: Սակայն, վերջին օրերուն պարզուած էր որ դեռ 798 տոմիկ կը պակսէր, անոնք որոնք ճեռք պիտի բերուէին անղլիական հաստատութենէ մը, որ իր խոստումը չյարգեց եւ որ պարտաւորուած պիտի ըլլայ վնասուց յատուցում վճարելու: Բարեբախտաբար, մինչ այդ այլ ապըսպրանքներ ալ եղած էին: Սակայն, դատական հետապնդումներ սկիզբ առած են «երեւակայական տոմիկներ»ուն դէմ: Առնցմէ չուրջ երկու հազարը որոնք, պաշտօնապէս, պէտք է Քաղաքացիական Պաշտպանութեան մօտ գտնուէին, անցեալ Հոկտեմբերին բնութեան մէջ անհետացած են...:

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

ՇԱՒԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ «ՏՕՆԱԾԱՌ»Ը

Կիրակի, Յունուար 11, 1998, յետ մէջօրէին, տեղի ունեցաւ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երկօրեայ դպրոցին աւանդութիւն դարձած տօնածառի հանդէսը. Ս. Պալապանեան սրահը լեցուն էր ծնողքներով, թաղականութեան անդամներով ու փարեկամներով որոնք եկած էին աշակերտները քաջալերելու:

Ցերեկոյթին բացումը կատարեց զաղութիս հոգեւոր հովիւ՝ Ցարութիւն Քահանայ Թաշճեան. ան նախ չնորհակալութիւն յայտնեց քոլոր ներկաներուն, չնորհաւորելով անոնց Նոր տարին և Ծնունդը, ապա ողջունեց այս ձեռնարկը որ «պիտի կատարուի ամբողջութեամբ հայերէն, ոչ իբր ազգամոլութեան նչան, այլ պարզապէս որպէս յարգանք հանդէպ անտարբերութեան մատնուած մեր լեզուին»: Հոգեւոր հովիւին խօսքերէն վերջ, բեմին վրայ տեղ գրաւեցին դպրոցին 18 մասնակցող աշակերտները ու մեկնաբանեցին «Մեր Հայրենիք»ը: Ըսենք որ ժողովուրդը այլեւս պէտք է վարժուի ոտքի ելլել Հայաստանի ձօներգի կատարումի ժամանակ, ինչ որ պարագան չէր այդ օրը...

Ապա, մօտ կէս ժամ, լսեցինք մեր տըղաքն ու աղջիկները, իրենց երգերով (Սուրբ գիշեր, Կաքաւիկ, Տօնածառ, Զանգակներ...), արտասանութիւններով (Սիրուն Հայրենիք, Քրիստոս Մանուկին, Հայոց աչխարհ, Հայաստան»...) ու նաեւ ընթերցումով եւ պզտիկ գաւեշտով մը՝ Յ. Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ»էն: Ամէն մէկ աշակերտ իր կարելին ըրաւ լաւագոյնս ներկայանալու համար այս հանդէսին, ինչ որ գնահատելի է եւ գոհունակութիւն պատճառեց հասարակութեան:

Ամէնուն կողմէ, անհամբեր սպասուած Կաղանդ Պապային ժամանման պահն էր. ան բեռնաւորուած, սրահ մուտք գործեց, ու չունչ մը քաչելէ վերջ, նուէրները բաժնեց ներկայ բոլոր մանուկներուն, չմոռնալով նաեւ ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանը, որուն անխոնջ չանքերուն արդիւնքն էր այս յաջող ձեռնարկը: Մեկնելէն առաջ, Կաղանդ Պապան պատասխանեց փոքրիկներուն հարցումներուն եւ խոստացաւ յաջորդ տարի եւս Շաւիլ այցելել, եւ հաստատել ամէնուն մօտ յառաջդիմութիւն մը՝ հայերէնի մէջ:

Այս հաճելի ցերեկոյթը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը, ի պատիւ օրուան «հերոսներուն»՝ երախաներուն:

ՀՐԱՉ�got ՀՐԱՉԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ժ.

– Շանթ ակումբը ի՞նչ ջուրի մէջ է, հարցուց երրորդ մը:

Ուսուցիչը մօտեցաւ իրեն խօսք նետողներով:

– Ես Շանթ ակումբին հետ կապակցութիւն չունիմ, ըսաւ:

– Վա՞յ, երբէ՞ն ի վեր...

– Հրաժարականս տուած եմ:

– Սուտ կ'ըսես:

– Սուտ ինչո՞ւ պիտի ըսեմ, հրաժարեցայ... ես ա՛լ առանկ խնդիրներու պիտի չխառնուիմ, պարապ տեղը ժամանակս չեմ ուզեր վատնել ու ասոր անոր ճեռքը գործիք ըլլալ:

– Հիմա՞ խելքդդ գլուխդ եկաւ:

– Ուսուցիչ ըսածդ պէտք չէ որ թաղային գործերով զբաղի, կուսակցական ըլլայ, ուսուցիչը այդ տեսակ պայքարներէ վեր մնալու է, անիկա բարձրէն նայելու է ամէն բանի վրայ... ուսուցիչին պաչտօնը վսեմ պաչտօն մըն է:

Ներկաները զարմանքով կը լսէին պարոն Թորգոմի այս նոր դաւանութիւնը, բայց ինք կը չարունակէր պարզել իր տեսութիւնը ուսուցչի բարձր դերին մասին:

Ցետոյ հեռացաւ հոնկէ եւ ուրիչ սըրճարան մը մտաւ ու դարձեալ ծանոյց Շանթ ակումբին անդամակցութենէն հրաժարիլը:

– Բայց քանի որ հեռացած ես անոնցմէ՝ ինչո՞ւ Մարգար էֆէնտիի չես մօտենար, թելադրեց մէկը:

– Մօտենամ ի՞նչ բանի համար, հարցուց Թորգոմ:

– Պաչտօնդ պահելու համար:

– Պարկեչտ եւ կարող ուսուցիչ մը միչտ գործ կրնայ գտնել:

Պարոն Թորգոմ այս խօսքերը արտասանելէ ետքը, խրոխտաբար հեռացաւ, բայց քիչ ետքը յիչեց այդ խօսակցութիւնը եւ ինքնիրեն սա խորհրդածութիւնը ըրաւ:

– Մարդը թերեւս իրաւունք ունի, քանի որ հիմա յարաբերութիւններս խզած եմ միւսներուն հետ, ի՞նչ արդեօք կայ որ չմօտենամ Մարգար էֆէնտիի... իրարու հետ անձնական խնդիր մը չենք ունեցած ընաւ, իմ մղած պայքարս լոկ գաղափարական էր: Հիմա որ ամէն բան լմնցաւ, ի՞նչ պէտք ունիմ թշնամական ընթացք մը բռնելու իրեն հանդէպ, Մարգար էֆէնտին ալ չատ չնորհքով մարդ է, ան ալ այնքան իրաւունք ունի Թաղական Խորհուրդի աուենապետ ըլլալու որքան Պօղոս էֆէնտին... դուցէ անկէ աւելի իրաւունք ունի: Պօղոս էֆէնտին ո՞վ է որ... խելացութիւնը խնդիրը անոյշ տեղը կապելն է, իմ պաչտօնս այնպէս կը պահանջէ որ վարժարանէն դուրս ուրիչ բանով չզբաղիմ:

Այս մտածումներով տոգորուած էր երբ փողոցը հանդիպեցաւ Ռափիկ աղային, նախկին Թաղական Խորհուրդի անդամ:

– Բարեւ վարժապետ, ըսաւ այս վերջինը, ո՞ւր այսպէս:

– Կը պտըտիմ կոր, պատասխանեց Թորգոմ:

– Վարչութեան որոչումին ի՞նչ ըսիր:

– Ինդիրը վերջացուցեր է, անկէ աղէկը չկայ:

– Բայց ասիկա աղուոր հարուած մըն է ձեզի համար:

– Մեղի ըսելով ի՞նչ կը հասկնաս...

– Այսինքն ձեր կուսակցութեան... Շանթ ակո՞ւմբ է, ի՞նչ է:

– Ես անոնց հետ կապ չունիմ, գոչեց ուսուցիչը:

– Թոհաֆ բան, դուն ի նոցանէ չե՞ս...

– Չէ՛ եղբայր ես հրաժարականս տուած եմ: Արդէն չատոնց միտքս դրած էի: Բայց առիթի մը կը սպասէի կոր...

– Ըսել է հիմա Շանթ ակումբէն չես:

– Բնա՛ւ երբեք:

– Անանկ է նէ եկուր միասին երթանք...

– Ո՞ւր...

– Շնորհաւորութեան:

– Չեմ հասկնար կոր, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ըսաւ ուսուցիչը:

– Ես Մարգար էֆէնտիին կ'երթամ կոր իր պաչտօնը չնորհաւորելու, եկուր քեզ միասին տանիմ:

– Եղբայր կ'ըլլա՞յ...

– Ինչո՞ւ չէ, Թոհաֆ բան, դուն ալ թաղեցի չե՞ս... մանաւանդ որ դպրոցին ալ տեսուչն ես, պարտականութիւնդ է երթալ ու թաղականները չնորհաւորել... հիմա քու եուլարդ անոնց ճեռքն է:

Այս նմանութիւնը թէեւ չատ հաճոյ չթուեցաւ պարոն Թորգոմին, այսուհանդերձ զգաց թէ Ռափիկ աղա իրաւունք ունէր:

– Բայց ես մինչեւ հիմա իրրեւ Մարգար էֆէնտիի հակառակորդը ճանչցուած եմ, առարկեց:

– Ճանըմ, քանի որ Շանթ ակումբէն հրաժարեր ես, ըսել է ա՛լ հակառակորդ չես, ասկէ զատ Մարգար էֆէնտին անանկ մարդ չէ, մարդու դէմ ոխ չի պահեր... ներողամիտ մարդ է: Քալէ երթանք:

Ուսուցիչը պահ մը վարանեցաւ: Ներքնապէս թէեւ գոհ էր իրեն եղած այս առաջարկութենէն, բայց միւս կողմէ հետեւանքներէն կը վախնար: Եթէ երթեք Սուսերեանց եւ իր ընկերները լմանային այս այցելութիւնը...

– Սուսերեանց պիս իրրեւ մատնիչ դաւաճան մը պիտի ամբաստանէ, կը մտածէր:

Ռափիկ աղա նչմարեց ուսուցիչին վարանումը եւ ըսաւ.

– Քալէ՛, աղբար, ես փորձառու մարդ եմ, իմ խօսքերուս մտիկ ընելու ես, հասուտ մարդուն բարեկամութենէն միչտ կ'օգտուիս... ասկէ զատ մարդը վաղը Թաղական Խորհուրդի աուենապետ պիտի ըլլայ, դուն ալ վարժարանին տեսուչ ես... դպրոցը հիմա գոց է, նոր տարեչրջանը պիտի սկսի, Թաղական Խորհուրդը պիտի որոչէ դասատուները, կը հասկնա՞ս ինչ ըսել կ'ուզեմ կոր, երկար մի՛ ըներ, քալէ տեսնենք:

– Երթանք, ըսաւ պարոն Թորգոմ, ինքն իր վրայ ճիգ մը ընելով: Բայց ճամբան կրկին Սուսերեանցի ուրուականը ցցուեցաւ իր երեւակայութեան առջեւ:

– Վա՜տ, վա՜տ, վա՜տ, կ'ըսէր ուրուականը, հացիդ համար սկզբունքը ոտնակոխ կ'ընես, գաղափարային պայքարը կը ծախես պնակ մը կերակուրի համար, ինչպէս Եսաւ իր անդրանկութեան իրաւունքը ծախեց ոսպէ ապուրի մը համար... անարժան արարած:

Հասած էին արդէն Մարգար էֆէնտիի տան դրան առջեւ:

– Ես չգամ, աւելի աղէկ կ'ըլլայ, ըսաւ Թորգոմ:

(Շար. 89)

ՄԷՐԻՑՕՑԼ· –

Պ· Մկրտիչ Փէթիճեան, զաւակները ու թոռները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՓԷԹԻՃԵԱՆ–Ի

(Ծնեալ՝ Մէրէտեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 12–ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մէյրէօյլի կաթողիկէ եկեղեցին, Յունուար 14–ին, ճեռամբ հայ եւ ֆրանսացի քահանայ հրոս եւ մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» նիւթին շուրջ։

Դասախօս՝

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 30

Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ

1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy

Ժամը 20·30–ին

Մուտքը ազատ է։

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL

vous invite à son

DINER DANSANT

animé par l'Orchestre

GAIDZAG'S

le Samedi 24 Janvier à 20 heures

dans les Salons du
SOFITEL
Paris, Porte-de-Sèvres
8-12, rue Louis Armand, 75015 Paris

AU PROFIT DE
L'ECOLE BIHEBDOMADAIRE
SAMUEL-MOORAT

Réservations :
Taline & Nathalie
Tél. : 01. 47. 20. 20 05.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Գաչանի «Հ· Իսահակեան» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի տիկին Գոհարիկ Սալաֆեանի մահուան առթիւ·– Տէր եւ Տիկին Կի Մուսէյեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան եւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գարագաշեան 300–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Բեքմէզեան 200–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 500 Ֆր·։

*
**

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է 750 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեանէ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մանուկներուն համար։

RETENEZ CETTE DATE

7 FEVRIER
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Bagneux-Cachan
organise son **DINER ANNUEL**
à l'Hôtel de Ville de Cachan
(Animation assurée)
— Places limitées —
Réservez vos places en téléphonant au:
01. 46. 63. 48. 74

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Ժան–Փիէր Պիւրթէ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 25–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՓԻԷՐ ՊԻՒՐԹԷ–Ի

(Ծնեալ՝ Շահան Կարապետեան)

մահուան Գ· տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
de la Cathédrale Arménienne

CONFERENCE

«Les Arméniens et autres chrétiens d'Orient face à l'Empire Byzantin»

donnée par :

— KAREN YOUZBACHIAN —
Académie des Sciences de St-Petersbourg — Russie

— AZAD BOZOYAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— BAROUIR MOURADIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— EDOUARD DANIELIAN —
Doyen de la Faculté d'Histoire de l'Université d'Etat d'Arménie

— BABKEN HAROUTIOUNIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

LUNDI 26 JANVIER à 20 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - Marseille 8e

—— **Entrée libre** ——

PREMIERE RETROSPECTIVE
EN FRANCE
de l'œuvre de

ZAREH MUTAFIAN

(1907 — 1980)

ENVIRON 80 TABLEAUX ET DESSINS
présentés du 9 au 26 Janvier

à la Mairie du XVIème arrondissement
71, avenue Henri-Martin, 75116 PARIS M° Pompe

—— ENTREE LIBRE ——

Tous les jours sauf le dimanche de 11h à 18h
Les jeudis 15 et 22 jusqu'à 20h30.

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones

NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. Fringhian — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նատիա Թովմասեան, զաւակները ու թոռները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 25–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ԹՈՎՄԱՍ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ–Ի

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Ծան'ց Ակումբի հին եւ նոր ննջեցեալներուն յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

*
**

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Նատիա Թովմասեան 1·000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ամուսնոյն յիշատակին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Narek Dourian
et les élèves de l'école de Paris de la C.B.A.F.
vous présentent

CONTE DE NOEL

SPECTACLE MUSICAL

Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**

Salle «Rossini»,
6, rue Drouot, 75009 PARIS

Billets auprès de:
— KAROUN (Colombes) :
Tél.: 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 18h);
— C.B.A.F. Paris
Tél.: 01. 45. 84. 57. 18 (de 9h à 13h);
— sur place le jour du spectacle.

Prix : Adultes 100 F.
Enfants (-14 ans) 50 F.

Venez nombreux!

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նատիա Թովմասեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 25–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին, իր քրոջ՝

ԺԵՐՄԷՆ ՕՖԼԱԶ–Ի

(Ծնեալ՝ Տեսքաճեան)

մահուան (Լիոն) քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

INFORMATIONS ARTISTIQUES

MAIRIE D'ASNIERES
Place de l'Hôtel de Ville

A LA MEMOIRE DE MARIE USTAD

RECITAL
VARDAN MAMIKONIAN

Vendredi 23 Janvier à 21 heures

Au programme :
Schubert — Mozart — Chopin — Liszt

Ce concert est donné au profit d'associations humanitaries et culturelles.
—— P.A.F.: 100 F. ——

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Վիէննի Մէջ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի Թատրոնը։ Երգ, պար, տրամախօսութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն։

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne
Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 1er Février à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur

La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian

VENEZ NOMBREUX !
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

ENSEMBLE DE CHANTS, DE DANSES DE MUSIQUE INSTRUMENTALE D'ARMENIE

TKZAR

Direction : Karlen MIRZOYAN

Samedi 24 Janvier à 20 heures 30

—— P. A. F. : 80 F. ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
VENDREDI
23 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 19·296
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.296

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԼԻԲԵՐԱՍԻՕՆ»

(Յունուար 21/22)

ՆՈՐ ԱՀԱՌԵԿՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀՀՇ-Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 20 — 21-ի գիշերը ժամը 1-ին Ատեան մէջ անձանօթներ ինքնաչարժ մը կրակ բացած են ներքին եւ ապահովութեան զօրքերու հրամանատար զօր. Արծրուն Մարզարեանի վրայ: Ան վիրաւորուած է ոտքերէն ու վիրահատութեան ենթարկուած է:

Յունուար 21-ին ալ, Ատեանի համալիքին ղեկավարը Ռուբէն Հայրապետեան թիրախ եղած է անձանօթներու զնդակներուն:

***

Յունուար 20-ին եւ 21-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է ներքին գործերու եւ ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի ու դլխաւոր դատախազ Հենրիկ Խաչատրեանի հետ: Լ. Տէր-Պետրոսեան իր խոր մտահոգութիւնը յայտնած է վերջին օրերուն պաշտօնատար անձերու դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքներուն մասին: Ան յանձնարարած է անյապաղ ձեռք առնել կարելի բոլոր միջոցները, չուառով բացայայտելու համար յանցաւորները եւ կանխելու կարելի յետագայ գործողութիւնները: Նախագահը այս հարցերուն վրայ հրաւիրած է «կառավարութեան անհրաժեշտ եւ պատասխանատու ուշադրութիւնը»:

***

ՀՀՇ Վարչութեան Յունուար 20 — 21-ի նիստը փակուած է յայտարարութեամբ մը որով իշխանութեան դլուխ գտնուղ այս կուսակցութիւնը նախադրեալներ կը ներկայացնէ Արցախի Հայութեան ինքնորոշման պայքարին յաղող ընթացքին համար ու «սոցիալական պայքիւնի եւ պաշտպանունակութեան անկման հնարաւոր վտանգ տեսնելով Հայաստանի քննական վիճակին մէջ», ՀՀՇ Վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ Հայաստանի ու Արցախի իշխանութիւններուն եւ քաղաքական ուժերուն որ Մինսկի խումբին չրջանակին մէջ բանակցութիւններու չարունակութիւնը ապահովուի, տարակարծութիւնները չներկայացուին որպէս հայութեան երկու հատուածներու հակադրութիւն եւ քաղաքական բանավէճին մէջ չդործածուի անվայել բառապաշար մը եւ վերջապէս. «զգուշացում դրսեւորել չընկնելու հայրենասիրութեան եւ հայրենադաւաթեան որակումներուն աննպաստ ազդեցութեան տակ»:

***

ՄԱՄՈՒԼԸ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման տարբեր նախընտրութիւնները ակնյայտ դարձուցած են իշխանութեան վերին խաւին մէջ հակադրութեան որոշակի երեւոյթ մը: Մամուլն ալ կարեւորութեամբ կանդ կ'առնէ այս երեւոյթին վրայ ու այս մասին յօդուածներու մէջ մինչեւ իսկ կը խօսուի Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմ Ռ. Քոչարեանը նոր վարչապետով մը փոխարինելու հեռանկարին ու անոր հանրային հետեւանքներուն մասին:

Այս նիւթով կատարուած մեկնաբանութիւններու ամէնէն ուշագրաւն է «Ազգ»ի մէջ Լիլիթ Պօղոսեանի յօդուածը որ արդէն խորագրուած է «Վարչապետ փոխելն արդեօք կ'օդնէ՞ր նախագահին»: Հոն կ'ըսուի թէ ԼՂՀ նախագահը Հայաստանի վարչապետ նշանակել եթէ ոչ յանդուգն, անտարակոյս պատասխանատու քայլ էր, բայց Ռ. Քոչարեանը այսօր «վատահած հանդիսատ»ի ուղարկելը անլուրջ քաղաքականութեան տպաւորութիւն պիտի գործէ թէ՛ ներքին, թէ արտաքին չրջանակին մէջ: Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ նման քայլով Քոչարեանի կերպարը լուսապակ կը հագնի, ստուերելով նախագահին պատկերը եւ խորացնելով անոր գործադիր իշխանութեան նկատմամբ արդէն դոյութիւն ունեցող անվստահութիւնը: Նոյն գրութեան մէջ կ'ըսուի տակաւին թէ Ռ. Քոչարեանի ընդդիմադիր են չարք մը պետական դէմքեր եւ ՀՀՇ-ական չրջանակներ:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Հայաստան-Ադրբեջան սահմանին հիւսիս-արեւելեան հատուածին վրայ, Յունուար 20-ի երեկոյեան, ադրբեջանական կողմէն կրակ բացուած է իջեւանի Բերքաբեր եւ Կիրանց գիւղերուն պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Պատասխան կրակոցներէ ետք զադրած է հակառակորդին կրակը: Ոչ ոք վնասուած է:

***

ՀՅԴ-Ի ՄԱՍԻՆ

ՀՅԴ-ի Հայաստանեան դեկավար դէմքէն Հ. Կարապետեան պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի հարցումներուն, բացատրութիւններ տուած է կուսակցութեան մէջ կատարուած կանոնադրական փոփոխութիւններուն մասին; 1996 ամրան ՀՅԴ Հայաստանի Գերագոյն Մարմինը կատարած է հարկաւոր փոփոխութիւնները որով չեչտուած է թէ Հայաստանի կառոյցին քաղաքականութեան պատասխանատուն Հայաստանի Գերագոյն մարմինն է, մարզային կոմիտէներով, կոմիտէներով եւ խումբերով: Այս կէտը այլեւս պէտք չէ տեղ ձգէ կուսակցութիւնը դուրսէն դեկավարող կաղմակերպում նկատելով անոր գործունէութեան վրայ դրուած արդելքին: Հ. Կարապետեան աւելցուցած է նաեւ թէ խորհրդարանական ու նախագահական յաջորդիկայ ընտրութիւններուն որպէս ընդդիմադիր ուժ ՀՅԴ-ի մասնակցութիւն չբերելը կասկածի կ'ենթարկէ այդ ընտրութիւններուն ժողովրդավար յատկանիշը:

***

ՇՈՒՇԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

Հայկական ամենամեծ եկեղեցիներէն Շուշիի Ղազանչեցոց Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցւոյ վերանորոգութիւնը իր աւարտին կը հասնի ու գարնան վերստին կը ղօդանջեն զանդերը: Աւերելու եւ հրդեհելու բազմաթիւ փորձերէ ետք Ադրբեջանի չանգիները զայն կը գործածէին որպէս զինամթերանոց, ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակին կողմէ Շուշիի ազատագրման նախօրեակին:

Արցախի Առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեանի տուած տեղեկութեանց համաձայն, վերանորոգութիւնը իրագործուած է չնորհիւ հատուցագումարներու նուիրատուութիւններուն, իսկ նախագիծը գլխաւորաբար հովանաւորած է ամերիկահայ Անդրէաս Ռուբեան, որ նուիրած է 110 հազար տոլար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, Յունուար 21-ին հիւրընկալ էր հեռատեսիլի Ա. կայանին եւ պատասխանելով Փ. Փուալը-Արվոլի հարցումներուն պարզեց կացութիւնը չեչտելու համար թէ կառավարութիւնը չի կըրնար 70 միլիառ Ֆր.ի բեռ մը բարդել պիւտճէին վրայ, աւելցնելով անոր պարտքը: Նախարարապետը հինդ յանձնառութիւններ ստանձնեց գործադրելու համար, բայց չեչտեց թէ ոչինչ կրնայ տալ անմիջականին մէջ: Պահանջուած 1500 Ֆր.ի յաւելումը նուազագոյն նպաստներու վրայ, կը խախտէ նաեւ աշխատաւորներու հետ հաւասարակչռութիւնը, քանի նպաստը կը հաւասարի ՍՄԻԲ-ին (նուազագոյն աշխատավարձ) եւ գործիչի համար աշխատանք պէտք է եւ ոչ թէ նպաստառուածներ: Յանձն կ'առնէ սակայն նուազագոյն նպաստները ապրուստի դինեբուն հետ համեմատական պահել, վերարժեւորել զօրակցութեան չատուկ նպաստը, ճիգ մը եւս ընել երկարատեւ գործազուրկներուն համար եւ քաջալերել նպաստառուներու կացութիւնը դէպի աշխատանք: Նախարարապետը չյանաց բացատրել թէ տէրը մնալու համար ընտրապայքարի առեն տուած խոստումնեբուն, իբեն հարկաւոր է ժամանակ, պէտք է հաչտեցնել պիւտճէի պահանջած խիստ հսկողութիւնը եւ ընկերային թչուառութիւնը: Մեծ չոյսեր ունի աշխատանքի չաբաթական ժամերը 35-ի իջեցնելու օրէնքին վրայ, որ ըստ զանազան գնահատումներու կրնայ 450 հազարէն (2000 թուականին) 710 հազար (երեք տարիէն) աշխատանք ստեղծել: Գործազուրկները դժգոհ են եւ վճռած են չարունակել չարժումները եւ հանրային կեդրոնատեղինեբու գրաւումը:

ԱՄՆ-ու Առեւտուրի նախարար Ռ. Տէլի հրաւիրուած ըլլալով Թուրք ճարտարուեստի ու գործի մարզոց Միութեան կողմէ, Անգարայի մէջ չփումներ ունեցած է այդ չրջանակներուն հետ: Այդ ընթացքին ան կրկնած է թէ իր երկերը նեցուկ կը կանդնի Բաքու-Ճէյհան քարիւղատարին, բայց այն պայմանով որ ատկէ Իրան օգուտ չունենայ: Ռ. Տէլի Իրանը որակած է ահաբեկչութեան զօրավիդ երկիր մը որուն առիթ պէտք չէ տալ չահ ունենալու նման ծրագիրներէ:

ՊԱՊԻՆ պատմական այցելութիւնը Գուպա անկնախընթաց կացութիւններ ստեղծած է երկրին մէջ: Ատոնց առաջինն է Ֆիտէլ Գաստրոյի զգեստաւորումը դիմաւորելու համար Ցովհ.-Պօղոս Բ.ը: Առաջին անգամ ըլլալով հրաժարած է դինուորական կանաչ իր համազգեստէն եւ հագած քաղաքացիական զգեստ մը եւ նոյնիսկ փողկապ ալ դրած: Օդակայանը, կարմիր գորգ փռուած է եւ Գաստրօ անձամբ դիմաւորած է Պապը, որ ի սկզբանէ ըսած է թէ Գուպա իր հրաչալի կարելիութիւններով պէտք է բացուի աշխարհին եւ աշխարհն ալ բացուի Գուպայի: Կոչ ըրած է որ Միացեալ-Նահանգները վերջ տան չրջափակման (Ուաչինկթըն յայտարարեց թէ բնաւ տրամադիր չէ): Լիպերասիոնի չմբագիրը բառախաղով մը կը խորագրէր իր գրութիւնը՝ «Վերջին դատաստաններ» յայտնելու համար թէ հանդիպումն է երկու տիրապետութեանց վախճաններուն: Գուպա 10,8 միլիոն բնակիչ ունի, որուն երկու միլիոնը Հաւանա: Ժողովուրդին 40%-ը կաթոդիկէ է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Սահմանադրական Ատեանը վաւերացուցած է 1996-ին քուէարկուած օրէնք մը որ կը նախատեսէր խաղարանները վակուֆը մինչեւ Փետր. 11, պայքարելու համար թմրեցուցիչի դրամին վերածումին: Զբօսաչրջութիւնը կրնայ տուժել, որովհետեւ զպիներն արդիլուած ըլլալով Իսրայէլ, Իսրայէլացիները Թուրքիա կը խուժէին:

ԳԼԻՆԹՆ նոր դժուարութիւններու կը բախի, կրկին սեռային հարցերու կապակցութեամբ: Այս անգամ Սպիտակ Տան մէջ աչխատող սկանակ կնոջ մը հարցն է: Ուաչինկթըն Փոսթ-ի համաձայն, նախագահը չարաբերութիւններ ունեցած կ'ըլլայ 1992-ի իր ընտրութենէն ետք, չուրջ մէկուկէս տարի, բայց ինչ որ աւելի ծանրակչիռ կը նկատուի, այն ճնչումն է զոր Գլինթըն բանեցուցած է կնոջ վրայ որպէսզի երդմամբ իսկ ուրանայ: Նոր գայթակղութիւն մը որ կրնայ նոյնիսկ, կ'ըսուի, Գլինթընի պաչտօնազրկման տանիլ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(21 Janvier)

BAISSE DES PRIX DU PETROLE.

PIERRE TERZIAN, DIRECTEUR DE «PETROSTRATEGIES», ANALYSE CETTE BAISSE: *"UNE CRISE QUI DESTABILISE LE COMMERCE MONDIAL"*

Այս խորագրով թերթը հարցազրոյց մը հրատարակած է Փիէր (Պետրոս Թերզեան հետ (նախագահ Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին) նկար մըն ալ կցելով: Գրութեան սկիզբը թերթը կը գրէ.- Փիէր Թերզեան քարիւղային հարցերու ճանչցուած փորձագէտ մը, աւելցնելով թէ ան մտահոգ է մասնաւորաբար քարիւղի գիներուն անկումին հետեւանքներէն միջազգային առեւտուրին վրայ:

Հարցազրոյցի ընթացքին Պետրոս Թերզեան վերլուծելով կացութիւնը, կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ երբ այս կացութեան մէջ Սաուտի Արաբիա կ'աւելցնէ իր արտադրութիւնը եթէ Օփէփ-ի միւս անդամները չընեն եւ չատ հաւանական չէ որ ընեն: Այս ամբողջը կրնայ անկայունացնել միջազգային առեւտուրը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Յունուար 21-ին, Վալանս իր դաչտին վրայ 0-0 արդիւնք մը արձանագրեց Մարթիկի դէմ: Գլուխն է միշտ Լօռիան, Վալանս 5-րդ է 35 միաւորով, իսկ Լուհանս-Գիւիզօ միշտ վերջին է:

ԹՐՔԵՐԷՆՈՎ ՀԱՅԿ. ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Վերջին տարիներուն ուշադրաւ նորութիւն մը արձանագրուեցաւ Պոլսոյ հայ գիրի աշխարհին մէջ: Գրեթէ միաժամանակ սկսան լոյս տեսնել Թրքերէն լեզուով Թերթ ու գրականութիւն: Առաջինը «Ակօս» շաբաթաթերթն է, իսկ հայկական գրականութեան Թրքերէնի Թարգմանուած հատորները կուգան «Արաս» հրատարակչականէն: Աղբէն տասնի չուրջ է այդ հատորներուն Թիւը ու կը չարունակուի ընտրութեան, Թարգմանութեան գործը:

«Ակօս»ը ութ էջնոց պատկերազարդ Թերթ մըն է. ունի երկու էջնոց հայերէն բաժին մըն ալ: Անկախ՝ Թրքերէնով լոյս տեսնելու պարագայէն, ուշադրաւ է մեծ ուժականութեան տէր ու զանուած չըբանակին այժմէականը լաւագոյն ընտրութեամբ ցոլացնելու յատկանիշով: Այդ այժմէականէն ամէնէն հետաքրքրականը էջերը կը վերաբերին Թրքական միջավայրի մը մէջ որպէս հայ ապրելու իւրայատկութեան: Այս բնագաւառին առընչուած նիւթեր, հարցեր ամէնէն բացայայտ ձեւով տեղ կը գտնեն հոն, յաճախ բացատրելու, ուշադրութիւն դրաւելու, իսկ երբեմն ալ բողոք, ընդվզում յայտնելու նպատակով:

Ցստակ է որ խմբագրութիւնը Թերթին հրատարակութեամբ նուաճելի առնուազն զոյգ Թիրախներ նկատի ունի: Առաջինը հայկական կեանքին մէջ ներգրաւել, կամ հոն վերադարձնել է լեզուին պատճառով լուսանցքի վրայ, կամ ուղղակի դուրս մնացածներու զանգուածը: Գաղտնիք չէ որ մեծ է այդ զանգուածը բաղկացնողներու Թիւը. անոնց մաս կը կազմեն Թրքախօս ընտանիքներու մէջ մեծցած, հայկական վարժարան յաճախելու բախտէն զրկուածները, բայց նաեւ այդ բախտը ունեցած ըլլալով հանդերձ, հայերէնին հետ բնական կապը հաստատելու անկարող մնացածներ կամ ձգուածներ: Այս երկրորդ պարագան խնդրոյ առարկայ կ'ընէ հայկական վարժարաններու առաքելութիւնը. բայց ատիկա անջատ Թղթածրար մըն է: Հոս, կարեւորը այն է որ ոչ արհամարհելի հայ զանգուածի մը համար անհրաժեշտութիւն է «Ակօս»ը: Այս պարագան լաւագոյնս կը ցոլացնէ նամականիի բաժինին մէջ լոյս տեսած այն նամակները որոնք զոհունակութիւնը կը յայտնեն յաճախ զաւառական ծագումով Հայերու. անոնք կ'ըսեն Թէ Պոլիս հաստատուելէ ետք ալ, հայերէն չգիտնալով չեն յաջողած մասնակից ըլլալ համայնքին կեանքին, մինչեւ «Ակօս»ի հրատարակութիւնը:

Կորսուելու ամէնէն մօտիկ Թեկնածու այս բազմութիւնը եւ ուրիշներու լաստ ծառայելէ զատ, շաբաթաթերթը տեղական լեզուով, հայկականը զանցող չըբանակներու կը տեղեկացնէ, կը յիշեցնէ Թէ Հայեր կ'ապրին հոն. որպէս այդ, հարցեր, դժուարութիւններ, դժգոհութիւններ եւ ակնկալութիւններ ունին: Դատելով միշտ Թերթին հրապարակումներէն, սխալ պիտի չըլլայ ըսել Թէ այս ձգտումն ալ որոշ չափով հասած է Թիրախին. նոյն նամականիի սիւնակներուն մէջ ուղղակի Թուրք ընթերցողներու նամակներէ զատ այս մասին կը վկայեն հրապարակային վիճարկումներու առթիւ Թերթին ուղղուած հրաւէրները: Այդ վիճարկումները կամ ուղղակի հայկական նիւթի մը առընչուած կ'ըլլան, կամ աւելի ընդհանուր չըբանակով մը յատկացուած կ'ըլլան փոքրամասնութիւններու:

Այս երկու գործօնին հետ միաք կուգան ժամանակի եւ միջավայրի ազդակները: Բնական է հարց տալ Թէ ինչո՛ւ Պոլիսի հայութիւնը մինչեւ իննսունական Թուականներու վերջաւորութիւնը չունեցաւ «Ակօս» մը. ի վերջոյ հայերէն չգիտցող Հայեր մէկ օրէն միւսը չյայտնուեցան հոն: Այս հետաքրքրութիւնը կ'առընչուի տեղական պայմաններու, մտայնութիւններու: Ձիշդ է որ այսօր զանազան պատճառներով դեռինը Թոյլատու է, նոյնիսկ Թերեւս հիւրընկալ, նման նախաձեռնութեան մը, բայց ճիշդ է նաեւ որ առիթը օգտագործել գիտնալն ու կարենալն ալ փոքր արժանիք չէ. մանաւանդ մեր պարագային երբ վախցուած առիթներու Թիւը անպաղատելիօրէն աւելի մեծ է, քան յարմարագոյն ձեւով օգտագործուածներունը: Այսօր Թուրքիոյ մէջ սկսած է հրապարակային վիճարկումի նիւթ ըլլալ Հայերու ցեղասպանութիւնը, ճիշդ է Թէեւ որ ո՛չ բոլորովին ձերբազատ հիմնական Թապուներէ. բայց նաեւ այդ նիւթով հրատարակութիւններ եղան, կրկին ո՛չ՝ առանց դառ — դառնստանի, բանտարկութեան, հատորներու ցրուելու արգելքին, եւայլն: Այսուհանդերձ, այս բաներուն մասին մտածել անգամ կարելի չէր 10 — 15 տարի առաջ, ոչ ալ հաւանօրէն, «Ակօս»ի մը հրատարակութեան, կամ հայ գրականութեան Թրքերէնի Թարգմանութեան յատկացուած հրատարակչականի մը մասին:

Շատախօսելը պակաս մը լրացնելու, ներկայացած առիթը օգտագործելու յօժարութեան հետ կը հանդիսանայ նաեւ ուժական զգուշութի մը ներկայութեան նորագոյն փաստը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԹԻԿՈՆ

Ահաւասիկ գրողներու վաղանգը կարծես մէկ կողմ քաշուեցաւ եւ ճամբայ բացաւ երկու կիներու, որոնք ձեռք ձեռքի յառաջացան ու քիչ մը աւելի մօտեցան ինծի: Նախ տեսայ անոնցմէ առաջինը, որ Վարդուհի Ճէլալեանն էր: Ցետոյ անդրադարձայ որ առանձին չէր ան: Ձիշդ է որ ան բաւական առանձին պիտի մնար աւելի վերջ, այսինքն իր կեանքի վերջին չըբանակներուն, բայց տակաւին շատ ժամանակ կար այդ տխուր օրերէն առաջ եւ հիմա, այս պահուն ան հոս, սենեակիս մէջ առանձին չէր, եւ դիմացս կանգնած էր այն եռանդուն, այն աշխոյժ, այն յարաչարժ վիճակով զոր ան ունէր երբ ճանչցած էի զինքը այդ օրերուն, կարճ մազերով, քիչ մը մանչ — ազջիկ, որպէս լաւ պատրաստուած միտք, զմայլելի փըբանսերէն մը բերնին մէջ: Հոն էր իր այս վիճակին մէջ եւ ամուր կերպով կը սեղմէր ձեռքը ուրիշ կնոջ մը, որ բանաստեղծուհի ու «Մարմարա»ի աշխատակից Արմենուհի Թէրզեանը պիտի ըլլար ապագային: Միասին էին:

Միասին էին, իրարու հետ լաւ բարեկամուհի էին այնպէս ինչպէս ղազաք շատ տարիներ առաջ օր մը Գնալըի մէջ, երբ այցելութեան գացած էի Արմենուհի Թէրզեանին: Արմենուհին մեր մէջ այդ չըբանին յայտնուած էր որպէս բանաստեղծուհի, Թէ տակաւին ոչ, չեմ յիշեր, բայց մենք նոր սկսած էինք խմբագրել «Մարմարա»ի գրական էջերը: Այդ օր Գնալը գացինք եւ հիւրասիրուեցանք կարծեմ Թէրզեանին կողմէ: Վարդուհի Ճէլալեանը ներկայ չէր, բայց միջոց մը Արմենուհին մեր ուշադրութեան յանձնեց գրքոյկ մը: Ֆրանսացի Թատերագիր Ժան Անույի նշանաւոր «Անթիկոն»ն էր այդ, հայերէնի Թարգմանուած ու գիրքի ձեւով տպուած Վարդուհի Ճէլալեանի կողմէ: Արմենուհին խնդրեց մեզմէ որ մէկմէկ օրինակ գնենք այդ գիրքէն: Ես, որ այդ չըբանին արդէն սկսած էի հաւաքել հայերէն գիրքեր, շատ ուրախացայ տեսնելով որ օտար գրականութեան այսպիսի ընտիր գործ մը հայերէնի Թարգմանուած էր: Հատ մը գնեցի: Այդ օր Թանկագին նուէրի մը նման տուն բերի այդ գիրքը: Մէկ չունչով ալ կարդացի եւ միտքս չնորհակալութիւն յայտնեցի Վարդուհի Ճէլալեանին:

Վարդուհի Ճէլալեանին հետ մտերմութիւն չունէի, բայց գիտէի որ ան մօրս կողմէ ազգական կ'ըլլար մեզի, քանի որ մօրս աղջկնութեան մականունն ալ Ճէլալեան էր: Բայց ազգականական կապը չէ՛ր որ իմ մէջ ամրապնդեց անոր նկատմամբ յարգանքի զգացում մը, այլ այդ փոքրիկ «Անթիկոն» գիրքը: Այս գրքոյկը անչուշտ որ առաջին Թիմոյրը չէր գրաղարանիս մէջ, որուն չուրջ պիտի ծաւալէին մեծ Թիւով գիրքեր ու գրքոյկներ: Ես այդ Թուականին արդէն ունէի մեր անմիջական չըբանակի գրողներէն բաղմաթիւ գիրքեր, որոնց հեղինակները հիմա կանգնած էին Վարդուհի Ճէլալեանի ու Արմենուհի Թէրզեանի կողին: Բայց «Անթիկոն»ը ինծի համար այդ օր ունեցաւ մասնաւոր նշանակութիւն մը անով՝ որ ան մեզի հայերէնով կը բերէր Ֆրանսացի հեղինակի մը գործը: Մեր հեղինակները ցարդ հրատարակած էին ու կը հրատարակէին իրենց սեփական բանաստեղծութիւնները կամ արձակը: Իսկ Վարդուհի Ճէլալեան կը հրատարակէր Ֆրանսացիի մը գործը, այսինքն ուրիշի մը գործը, այսինքն մեր մշակոյթին կը շահեցնէր ուրիշ մշակոյթի ընտիր գործ մը:

Ամէնէն առաջ ինքը, Վարդուհի Ճէլալեանը հաւանաբար պիտի զարմանար եթէ դիտնար Թէ այդ օրէն մինչեւ այսօր իր այդ «Անթիկոն»ը ինչպիսի խորհրդանշան մը եղած էր ինծի համար: Իմ այս տրամադրութիւնս անչուշտ ծնունդ կ'առնէր անկէ որ ես հայ գրականութեան հետ չաղախուելէ առաջ լաւ մը Թրծուած էի օտար, մանաւանդ Ֆրանսական գրականութեամբ, այդ տարիքիս իսկ շատ լաւ կը ճանչնայի Ֆրանսական գրականութիւնը եւ այդ պատճառաւ ալ կ'ուզէի որ կամուրջներ հաստատուէին օտար գրականութեան ու մեր հայ գրականութեան միջեւ: Եւ Վարդուհի Ճէլալեանը ուրիշ բան չէր ըրած եթէ ոչ այդպիսի կամուրջներէն մէկը հաստատել:

Երբ Վարդուհիին ու Արմենուհիին հետ անգամ մը եւս խօսիլ կը պատրաստուէի «Անթիկոն»ին մասին, գրողներու փաղանգին մէջէն յանկարծ մէկը զատուեցաւ ու մօտեցաւ մեզի, եկաւ ու մտաւ Արմենուհիին ու Վարդուհիին միջեւ, ուղղակի աչքերուս մէջ նայելով սկսաւ Ֆրանսերէն բաներ մը ըսել հռետորական չեշտով: Խնդացի: Եդուարդ Սիմքէչեանն էր ան: Հռետորական երաժշտութիւն մը տարածուեցաւ կարծես սենեակիս մէջ, երաժշտական ելեւէջներով ու չեշտաւորումներով: Սիմքէչեան կարծես Միխթարեան Սանուց Միութեան բեմը եկած էր եւ բանախօսութիւն մը կը սարքէր սենեակիս միջնորդութեամբ, անդիր կարդալով պատճէն մը զոր բառ առ բառ սորված էր բեմ ելլելէ առաջ: Քիչ մը խօսելէ վերջ հայերէնի դարձուց եւ դարձընելէ առաջ պահ մը նայեցաւ աչքերուս մէջ որպէսզի հպարտօրէն տեսնէ Թէ ինչպիսի տպաւորութիւն մը գործած էր իր անթերի Ֆրանսերէնը: Ցետոյ հայերէնով սկսաւ խօսիլ Ֆրանսերէն լեզուով կատարած գրականութեան մասին, Ժան Անույէն մինչեւ Մէթերլինկի փէլէաս եւ Մէլիսանտը կամ Ժորժ Պաթայ ու Փօլ Վալէրի:

Վարդուհի Ճէլալեան եւ Արմենուհի Թէրզեան անվերապահ գնահատանքով ծափահարեցին Եդուարդ Սիմքէչեանը իր այս անակնկալ բանախօսութեան համար: Ես զգածուեցայ: Թէեւ ինծի այնպէս թուեցաւ որ եաին, գրողներու փաղանգէն ոմանք գաղտնօրէն ժպտեցան, ուզեցին հեգնանքով դիմաւորել Սիմքէչեանի այս ելոյթը՝ առիկա պռոտոտախօսութիւն նըկատելով, բայց ես չտեսնել ձեւացուցի: Ցիշեցի որ ես ալ սկիզբները խոցելի կէտը տեսած էի Սիմքէչեանին մօտ, բայց աւելի վերջ փոխած էի կարծիքս եւ զգնահատած էի իր մէջ առկայ ինչ ինչ արժանիքներ՝ որոնց անտեսման կարօտը ունինք այսօր: Եթէ հրաչքով մը ետ գար Սիմքէչեանը, այսօր ո՞վ համարձակութիւնը պիտի ունենար անոր մէջ չտեսնելու այդ բարձր արժանիքները:

Ռ. Հ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ԳՐԷՏԻ ԱԿՐԻԳՈԼ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

1997 տարուան չըջանէն, ընդհանրապէս, Վալանսի եւ չըջակայից հայկական չըջանակներէ ներս, մէկայն բերնէ բերան կ'ըսուէը Թէ՝ «Գրէտի Ակրիգոլ»ը դրամատուն հաստատած է Հայաստանի մէջ եւ լաւ ընդունելութիւն ու յաջողութիւն գտած է...

Շատ բաներէն եւ անցուդարձերէն անտեղեակ մեր չըջանակին, տարաձայնութիւնները, 1998 Յունուար 13–ի դիշերը, ըոլորին համար զարմանք յառակ եւ ուրախութիւն իրականութիւն...

Արդարեւ, Տրոմ — Արտէշի, Գրետի Ակրիգոլի կեդրոնական անօրէնութիւնը, Յունուար 13–ի դիշերը, իր կեդրոնը հրաւիրած էր բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Վալանսի եւ Ռոմանի հայկական ըոլոր չըջանակները եւ երեւելի անձնաւորութիւնները հոն էին: Հոն էին նաեւ՝ զրամատան չըջանակի երեւելի «վաթրոն»ները:

Դրամատան պաշտօնական ժողովասրահին մէջ, չուրջ 350 — 400 հոգիի ներկայութեան, խօսք առաւ Գրէտի Ակրիգոլի Տրոմ — Արտէշի ընդհանուր անօրէնն, Պր. Ռընէ — Փիէր Պէրսըժէ եւ չուրջ կէս ժամ, անհատնում գովեստներ ըրաւ Հայաստանի, հայ ժողովուրդին եւ մըչակներուն մասին...

Պր. Ռ. Փ. Պէրսըժէ յայտնեց Թէ՝ Հայաստանի երեք մարզերու մէջ, Գրէտի Ակրեդոլը քաղաքական յաջողութիւն գտած է եւ այդ առթիւ, մասնաւոր չնորհաւորեց եւ չնորհակալութիւն յայտնեց, Կրընոպլաբնակ Պր. Իշխան Մարտիրոսեանին, (այժմ Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան փոխ — նախարար) նաեւ՝ Գրէտի Ակրիդոլի Կրընոպլի անօրէն Պր. Արման Մխիթարեանին եւ Վալանսի գրամատան անօրէն, Պր. Ժէրար Տիրազոնեանին, որոնց նախաձեռնութեամբ եւ յարատեւ չանքերով յաջողած է Հայաստանի մասնաճիւղերուն իրականացումը:

Հանդիսութեան, նաեւ խօսք առին, Պ.Պ. Արման Մխիթարեան (հայերէն եւ Ֆրանսերէն) եւ Ժէրար Տիրազոնեան: Երկուքն ալ խանդավառ տեղեկութիւններ տուին Հայաստանի մասնաճիւղերուն չուրջ:

Պր. Ա. Մխիթարեան, գրամատան անօրէնութեան կողմէ, յատուկ չնորհակալութիւն յայտնեց, Պր. Քէչիչեանին (Վալանսի փոխ — քաղաքապետ) եւ Փ. Նազարեանին, (Ռոմանի Ամիգալի նախագահ) որոնք, մեծապէս օժանդակած էին օրուան հանդիսութեան յաջողութեան:

Պաշտօնական հանդիսութենէն ետք, տեղի ունեցաւ ճոխ հիւրասիրութիւն մը:

Ա. Ք.

ԱՌԻԹՆԵՐ՝ ՅԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Այս օրերս, Լիոն, երկու ցուցադրութիւններ կը միտին ծանօթացնել Հայերն ու Հայաստանը Ֆրանսացիներուն, անցորդ օտարականներուն ու նաեւ՝ մեր հայրենակիցներուն՝ որոնք այնքան ալ մտերիմ չեն իրենց նախահայրերուն պատմութեանը, ապրելակերպին եւ դուէչ՝ մեր օրերու անկախ Հայաստանի իրողութիւններուն հետ:

Ցուցադրութիւններուն դլխաւորը տեղ բռնած է Ֆուրվիէրի բլուրին վրայ, ոչ շատ հեռու տաճարէն, Կալօ — Ռոմէն քահանայութեան Թանգարանին մէջ:

Հոն կը պատմուի Հայոց երկրին անցեալը, եթէ ոչ Հայկ Նահապետէն ի վեր, բայց չատ հին ատեններէ սկսեալ: Ուրարտուի Թագաւորներու չըջանէն, եւ անկէ առաջ ալ, Քրիստոսի ծնունդէն դարեր առաջ:

Այս առթիւ «Փրոկրէ Տիմանշ» (Յունուար 18) հրատարակած է պատկերազարդ գրութիւն մը «Անմահ Հայաստան» վերնագիրով:

*
**

Կը ցուցադրուին պեղումներէ յայտնաբերուած գործիքներ, ամաններ, դրամներու նմոյշներ, զարդեր, կրօնական առարկաներ:

Դիւրաւ ընթեռնլի տախտակներու վրայ կը պատմուին, Ֆրանսերէն, Հայոց երկրին, դարերու ընթացքին ապրած զանազան դրուագները, Հայոց պատմութեան դլխաւոր հանդրուանները: Այցելուն, եթէ դիտէ ուշադրութեամբ, կրնայ հետեւիլ մեր հայրենիքին պատմութեանը, սկիզբէն մինչեւ չորրորդ դար: Աղէն ցուցադրութեան, անունն ալ այդ է՝ «Հայաստան, սկիզբէն մինչեւ 4–րդ դար, Քրիստոսէ վերջ»:

Ցիշենք որ այս ցուցահանդէսը որուն կազմակերպութեան նպաստած է մասնաւորապէս Ռոնի նահանգային խորհուրդը, նոյնն է ինչ որ Նանթ քաղաքի Տոպրէ Թանգարանը սարքած էր 1996–ին եւ դտած էր զգալի հետաքրքրութիւն մը այդ չըջանին մէջ:

*
**

Լիոնի հայկական ներկայի երկրորդ ցուցադրութեան տեղն է կեդրոնական քաղաքապետարանին մուտքի կամարապատ սրահը — Աթրիումը: Հոն եւս կարելի է

ծանօթանալ մեր հին պատմութեան մէկ քանի դրուագներուն, այս յուշագրութեան գլխաւոր նպատակն է սակայն տեղեկացնել այցելուներուն Լիոն – Երեւան համագործակցութեան արդիւնքները, ի սպառ, մանաւանդ, Հայաստանի: Ինամքով պատրաստուած յուշագրութիւն մը:

Զանազան նկարներ վկայ են կատարուած աշխատանքին անցեալ ամիսներու ընթացքին: Ընկերակցութիւնը հովանաւորած է ձեռնարկներ՝ որոնք կը միտին, մը օրինակ, Հայաստանի քաղաքապետարաններու անձնակազմերուն փորձառութիւնը աճեցնելու կամ զարգացնելու հայ – ֆրանսական առեւտրական եւ դեղարուեստական յարաբերութիւնները:

Արդէն երկու յուշագրութիւններուն ալ նախաձեռնարկը եղած է համագործակցական այս խմբաւորումը որ կը գործէ A.P.E.C.L.E. անուան տակ (Association Pour les Echanges et la Coopération Lyon - Erevan), հիմնուած է հինգ տարիներ առաջ, Լիոնի քաղաքապետութեան անդամ Պ. Մուրատեանի ջանքերով:

*
**

Ցիշենք որ «Հայաստան, սկիզբէն մինչեւ 4-րդ դար» յուշահանդէսին բացումը կատարուեցաւ անցեալ ամիս Հայաստանի վարչապետ Պր. Քոչարեանի մասնակցութեամբ, իսկ քաղաքապետարանին յուշագրութեան բացումը տեղի ունեցաւ Յունուար 15-ին Տիկին Տըսիէօ-ի կողմէ որ քաղաքապետութեան մէջ պաշտօն ունի յարաբերութիւն հաստատել Լիոնի եւ արեւելեան երկիրներու մայրաքաղաքներուն միջեւ:

Տիկինը զացած է Հայաստան, ձմեռ մը եւ իր խօսքին մէջ յիշեց ինչ որ զգացած էր, երբ ընդունուած էր դպրոցի մը մէջ վերարկուներով փաթթուած երախաներու կողմէ, Մարսէյեզով: Նշեց որ Փըրանսական լեզուն եւ մշակոյթին տարածումը համագործակցութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկն է,

Արթիւր Տէրտէրեան, նախագահ A.P.E.C.L.E.-ի, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց, իր պատասխանին մէջ, Լիոնի քաղաքապետութեան Հայաստանի հանդէպ ցոյց տուած հետաքրքրութեանը համար եւ նշեց որ իր Միութիւնը կը գործէ, առանց ընդմիջումի, հինգ տարիներէ ի վեր եւ ունի նոր ծրագիրներ: Նոյն այդ օրը – Յունուար 15 – հիմնադրութեան ճիշդ տարեդարձն էր:

Քաղաքապետութեան կողմէ պատրաստուած հիւրասիրութիւն մը փակեց արարողութիւնը:

*
**

Թանգարանին յուշահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ Մայիս 3 Դ.Շ.-էն կէսօրէ ժամը 9·30-էն 12 եւ 14-էն 18: Քաղաքապետարան կարելի է այցելել մինչեւ Յունուար 27 միայն, Երկուշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 10-էն 17·30:

Կը կարծենք որ Ռոն – Ալփ շրջանի մեր հայրենակիցները լաւ կ'ընեն եթէ այցելեն թէ՛ թանգարան եւ թէ՛ քաղաքապետարան: Առիթ մըն է ո՛չ միայն ծանօթանալու իրենց նախնիքներուն պատմութեանը ու երկրին, այլ նաեւ՝ զարգացնելու իրենց ընդհանուր մշակոյթը, ամբողջացնելու իրենց գիտելիքները հին քաղաքակրթութիւններէն ոմանց մասին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔճԵԱՆ

ԱՆԳԱՐԻՋ ԴԱՒԻԹԵԱՆԸ

Աւելի քան մէկ միլիոն տպաքանակով ամերիկեան «Նիւ Եորք Թայմզ» օրաթերթը որպէս լրասփիւռի աշխարհին մէջ ուշադրաւ պարագայ կը ներկայացնէ ձեռք Դաւիթեանի «Թերթ»ը: Լրասփիւռներու վերջին սերունդին մաս կազմող այդ «Թերթ»ը կը պատկանի հաղորդացանցի (ենթէրնէթ) ոլորտին: Ճ. Դաւիթեան այդ ճամբով կը հասնի իր ընթերցողներուն: Սակայն կայ ուրիշ պարագայ մըն ալ որ իրեն ընծայուած ուշադրութիւնը կը բացատրէ. Դաւիթեանի «Թերթ»ը կը հրապարակէ ծրոյր մը տեղեկութիւններ որոնք գործուած են, կամ կը գործուին պետական, արդարադատական շրջանակներուն մէջ եւ որոնք ծածուկ կը պահուին: Այս յատկանիշով ալ ան պաշտօնական դիրքերու բոլոր չանթերը իր վրայ կը հրաւիրէ:

Ճ. Դաւիթեան կ'ապրի Պէվըրլի Հիլս-նախ տպագիրը ու լուսապատճէնով բազմացած փոքր թերթ մը կը պատրաստէր, ինք կատարելով անոր ցրուումն ալ: Ցետոյ որոշեց անցնիլ հաղորդացանցին, տեսնելով որ իր հակառակորդներու տուներու մուտքէն կամ խանութներէ կը զողնային իր թերթը, քանի որ տեղական իշխանութիւնները վարժուած չէին քննադատութեան ու չէին հանդուրժեր իր գրածներուն:

Ճ. Դաւիթեանի մատնանշած պարագաներուն մէջ կան անբացատրելի մնացած ոճիրներ, կաշառակերութեան պարագաներ, զեղծարարութիւններ, չարաշահումներ, եւայլն: Այդ բոլորին մասին իր հրապարակումները կը բացատրէ չատ յաճախ ու այնքան կամաւոր կերպով մոռցուած այն սկզբունքով որ «արդարութիւնը եւ մամուլի գործը անանջատելի են իրարմէ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԵԼ-ԱՎԻՎ ԿԸ ՄԵՐԺԷ Պ. ԼԷՕԻՍԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան քաղաքական երկշաբաթաթերթ մը «Գաուներըը փանչ» 1997-ի վերջին թիւի (Դեկտեմբեր 16 – 31) յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Փրոֆ. Պ. Լէուվսի Թել – Աւիվի պատուակալ քաղաքացի կոչումի նիւթին: Յօդուածագիրները Ա. Գոդպըրն եւ Ք. Սիլվըրմէյն կը գրեն թէ Հայերու ցեղասպանութեան Ամերիկայի առաջին ուրացողը – Պ. Լէուիս – չատ անախորժ անակնկալի մը դէմ յանդիման գտնուած է, մինչ կը կարծէը որ առանց խոչընդոտի պիտի ունենայ Թել – Աւիվի պատուակալ քաղաքացիի կոչումը: Սակայն երբ տեղւոյն քաղաքային խորհուրդին անդամները տեղեկացած են թէ ան 1995-ին Փրանսական տաեանի մը կողմէ յանցաւոր նկատուած է թուրք կառավարութեան 1915-ին մէկ միլիոն Հայերու կազմակերպուած բնաջնջումը ուրանալուն համար, հրաժարած են նեցուկ կանգնելէ Պ. Լէուիսի թեկնածութեան: Քաղաքապետ Ռոնի Միլօ նշմարելով որ այդ թեկնածութիւնը նպատակին պիտի չհասնի, ջնջած է Պ. Լէուիսի անունը:

Այս տեղեկութենէնետք յօդուածը կը ծանրանայ ԱՄՆ-ու մղումով Թուրքիա – Իսրայէլ վերջին մերձեցումներուն վրայ որոնց մէկ անուղղակի արդիւնքը կը նկատէ պատուակալ քաղաքացիի կոչումին համար Պ. Լէուիսի թեկնածութիւնը: Կայ նաեւ Թուրքիոյ զէնք ծախելու Իսրայէլի հեռանկարը:

Ակնարկելէետք նաեւ Ե. Օրոնի հակադեցութեան, յօդուածագիրները կը չեշտեն թէ՛ ԱՄՆ-ու, թէ՛ Իսրայէլի մէջ Հայերու ցեղասպանութեան ուրացումին համար Անգարայի ջանքերը եւ անոնց գոհած մեծ յաջողութիւնը:

Փրինսթընի համալսարանը որուն դասախօսներու շարքին մաս կը կազմէ Պ. Լէուիս, 1993-ին 750 հազար տոլար տուգած է Թուրք կառավարութենէն Թրքական նոր ամպիոն մը հաստատելու համար Միջին – Արեւելեան ուսումնասիրութեան բաժինին մէջ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՂԱԶԱԽԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

(ՀԱՄԱՐԵԱ ՓՈԼԿԼՈՐԱՅԻՆ ԵՂԵԼՈՒԹԻՒՆ)

Հայրենական պատերազմի ժամանակ կենակոմիս մի դեղնակատուց ազիատատը են ուղարկում գիւղերում քարոզչութիւն կատարելու: Լոռուայ գիւղերից մէկի ակումբում նա ելոյթ է ունենում.

– Ֆաշիստական Գերմանիան ուխտադրուժ կերպով յարձակուել է մեր հայրենիքի վրայ: Մա՛հ գերմանական ֆաշիստներին...

Ելոյթից յետոյ մօտենում է մի տարեց մարդու:

– Հայրիկ, լսեցի՞ք իմ ելոյթը:

– Հա, բալա ջան, բա հօ խուլ չեմ: Առանց քու ասելու էլ գիտենք, որ ֆաշիստական Գերմանիան ուխտադրուժ կերպով յարձակուել ա մեր հայրենիքի վրայ...

Քիչ յանկարծակիի եկած, ազիտատորը հարցնում է.

– Ուրեմն, ովքե՞ր են մեր թշնամիները:

– Ղազախի Թուրքերը:

Ազիտատորը սարսափից քարանում է: Թուքը կուլ տալով, նայում է չորս կողմն ու դառնում ինքն իրենից ու իր ասածից դոհ գիւղացուն:

– Հայրիկ, քանի՞ տղայ ունես:

– Վեց:

– Որտե՞ղ են տղաները:

– Ֆրոնտում:

– Ո՞ւմ դէմ են կռւում:

– Այ բալա, դո՞ւ ես չաշ, թէ ինձ ես չաշի տեղ դրել: Կռւում են գերմանական ֆաշիստների դէմ:

– Հը՛մ, – ուրախանում է ազիտատորը,– ուրեմն ովքե՞ր են մեր թշնամիները:

– Էդ ի՞նչ ուշ ես հասկանում, տղայ ջան: Աչի, էլի եմ ասում. Ղազախի Թուրքերը, անվրդով պատասխանում է կողը հասած Լոռեցին:

Վ. ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ

«Հայք»

ԼՐԱՏՈՒ ՊՐՈՒՆՁՔ

Ռուսական երաժշտական Աւանդութիւն Միութիւնը (Association Tradition Musicale Russe) իր «Երաժշտական Հինգշաբթի»ներու շարքին, Յունուար 29-ին, ժամը 20-ին, կը ներկայացնէ միջազգային մրցումներու դափնեկիրներ – Սերգէյ Կալինին (ալթօ) եւ Հրանտ Հայրապետեան (դաշնակ): Ցայտագիր՝ Հէնտէլ, Շուման, Փակինինի, Սարազաթ, Զայքովսկի:

61, rue Boissière, 75016 Paris.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ծ.Ջ.

– Տղայ մի՛ ըլլար, ծօ՛, գոչեց Ռափիկ աղա:

– Ուրիշ օր մը կ'երթամ չնորհաւորելու,

Մինչեւ հոս գալէդ ետքը, ե՞տ պիտի դառնաս:

– Եղբայր, թերեւս Մարգար էֆէնին գժդոհ մնայ այցելութենէս:

– Ես հետդ եմ, մի՛ վախնար:

Տան դուռը բացուած էր արդէն: Այլեւս հնար չէր ընկրկիլ: Ուսուցիչը մտաւ ներս եւ երկուքը միասին սանդուխէն վեր եկան ընդունելութեան սենեակը երթալու համար:

Պր. Թորգոմի սիրտը ուժգին կը բաբախէր:

– Սուսերեանց եթէ իմանա՛յ, կը մտածէր անդադար:

Եւ ինքզինքին ուժ տալու համար մտովի կը կրկնէր:

– Ի՞նչ իրաւունք ունի զիս ծանր մը ըսելու, ես հրաժարականս տուած եմ, ա՛լ Շաբաթ ակումբի անդամ չեմ, ազատ անկախ մարդ մըն եմ...

Հասան ընդունելութեան սրահի դրան առջեւ: Ներսէն խօսակցութեան ձայներ մը կը լսուէին, կ'երեւար թէ արդէն ուրիշ թաղեցիներ փութացած էին իրենց չնորհաւորութիւնները բերելու նոր թաղական Խորհուրդի առեւնապետին: Ուսուցիչը իր ճաքէթը կոճկեց, եւ ֆէսը չըտկեց ու Ռափիկ աղային հետեւէն մտաւ սրահ:

Ցանկարծ՝ ափ ի բերան՝ գամուեցաւ դրան քով, աչքերը խոչոր խոչոր բացած, դերագոյն զարմացումով ... ընկեր Սուսերեանց ոտքի վրայ կը խօսէր Մարգար էֆէնիի հետ որ բազմած էր թիկնաթոռի մը մէջ:

– Պէտք չէ թաղը իր նախկին անկեարպարան վիճակին մէջ թողուլ, կ'ըսէր Շաբաթ ակումբի հերոսը, զուք որպէս ֆիւնասական եւ մտաւորական ուժը, որպէս գիտակից գաղափարի, պէտք է հետաքրքրութիւք կրթական հարցով ... Թաղին մէջ էվոլուցիան պէտք է սկսի վարժարանէն...

Երկու նորեկներուն մուտքը պահ մը ընդհատեց ընկ. Սուսերեանցի խօսքերը:

Վաճառականը նշմարած էր ներս մտնողները եւ նստած տեղէն ողջունեց զանոնք:

– Հըրամմեցէ՛ք Ռափիկ էֆէնի ... եկո՛ւր նայինք միւսիւ Թորգոմ:

Մի՛հրանիկ էֆէնի, Մանուկ աղա, Պր. Նշանիկ, Մելիտոս էֆէնիի նոյնպէս ձեռքով բարեւեցին երկու հիւրերը:

Ռափիկ աղա մօտեցաւ վաճառականին, ձեռքը թօթվեց ու ըսաւ.

– Մարգար էֆէնի այսօր մեզ ամէնուն համար ուրախութեան օր մըն է ... սրտանց կը չնորհաւորեմ ձեր պաշտօնը:

– Նայինք դեռ ... վերջնական բան մը չկայ, պատասխանեց Մարգար էֆէնի:

– Ինչպէ՛ս գոչեց Ռափիկ աղա, Վարչութեան որոշումը պաշտօնական էր...

– Այո՛, անանկ ընտրեր են, բայց տեսնենք ես պիտի ընդունի՞մ...

– Պէտք չէ մերժել, գոչեց Սուսերեանց:

Պր. Թորգոմ, ալ աւելի ապշահար, նայեցաւ այս խօսքերը արտասանողին երեսը:

– Արդեօք սխա՞լ կը տեսնամ, սխա՞լ կը լսեմ կոր, մտածեց ինքնիրեն:

– Գոնէ թաղեցիներուն խաթերը համար պէտք չէ որ մերժէք, ըսաւ Ռափիկ աղա:

– Աղէկ ամմա, զբաղումներս չեն նեբեր ... թաղականութիւնը պարապ գործն է ... ես արդէն առաջին օրէն ըսած էի չեմ ուզեր թաղական ըլլալ ... Գոնէ մինակ թաղական ըլլայի նէ՝ ինչ որ է, բայց դիտեմ որ զիս բանի առեւնապետ պիտի ընեն, ամէն գործ իմ վրաս պիտի մնայ...

– Կարելի է քեզ առեւնապետ չենք ըներ, ըսաւ Մանուկ աղա խնդալով:

– Եթէ խօսք տաք որ զիս առեւնապետ չէք ըներ, այն ատեն կարելի է կ'ընդունիմ:

– Պէտք չէ խօսք տալ, գոչեց Սուսերեանց Մանուկ աղայի դառնալով:

– Ճանըմ Մարգար էֆէնի, թաղականութիւնը այդչափ ծանր գործ մը չէ, դիտել տուաւ Ռափիկ աղա, ամէնքս ալ վարած ենք այդ պաշտօնը, Շաբաթ օր մը, կիրակի օրերը, քանի մը ժամ գոհես նէ՝ բաւական է ... արդէն առանձին ալ պիտի ջըլլաս, ընկերներ ունիս հետդ... ամէնքն ալ գործունէեայ մարդիկ, փորձառու մարդիկ...

Պր. Թորգոմ կամաց կամաց մօտեցած էր Մարգար էֆէնիին եւ կը ջանար ինքն ալ իր կարգին խօսք մը տեղաւորել:

– Թաղեցիներուս ջերմ փափաքն է, ըսաւ, մեր թաղային մատակարարութեան դեկը ձեր ձեռքերուն մէջ տեսնել:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, միւսիւ, հարցուց վաճառականը հեգնական չեչտով մը:

Ցանուն ազգային վարժարանի ուսուցչական մարմնոյն եւ պաշտօնէութեան: Այս փափաքը ներկայացնելու պաշտօնունիմ ձեր ազնուութեան:

– Բայց դուն առաջ Պօղոս էֆէնիին կուսակիցներէն չէի՞ր, ըսաւ Մարգար էֆէնի ժպտելով:

– Այսինքն, ըսաւ Պր. Թորգոմ թեթեւ մը չիկնելով, խնդիրը տեսո՛ւք ինչ էր, մենք ... այսինքն Շաբաթ ակումբը...

– Մեր Պր. Թորգոմը ա՛լ Շաբաթ ակումբին մէջը չէ, ընդմիջեց Ռափիկ աղա:

– Այսինքն այս առտու նամակս անոնց ձեռքը հասաւ ... բայց խնդիրը այն չէ, մեր բո՛ւն նպատակն էր թաղը օժտել կարող Թաղական Խորհուրդով մը որ իր մէջ միացնէր բոլոր անհրաժեշտ տարրերը եւ միանգամայն կարենար կապ մը ըլլալ թաղեցիներուն եւ հանրային կարծիքին միջեւ ... կրցա՞յ միտքս բացատրել:

– «Պէն պու լաֆլարտան պիր չէյ անլամատըմ», ըսաւ անդիէն Մելիտոս էֆէնի:

– Այսինքն՝ բացատրեմ...

– Վազ անցի՛ր, միւսիւ, ընդմիջեց Մարգար էֆէնի, անցած գացած բաներուն վրայ չխօսինք:

– Կեցցես Մարգար էֆէնի, գոչեց Ռափիկ աղա, մարդս ներողամիտ ըլլալու է, վեհանձնութիւնը անանկ կը պահանջէ ... մեր Պր. Թորոմն ալ եթէ պակասութիւնները գործած է, աչք գոցելու է... մարդս սխալական է, կ'ըսէ Դաւիթ մարգարէ:

– Խնդիրը ատոր վրայ չէ, պատասխանեց Մարգար էֆէնի, կ'ընդունիմ պայքար մղել, բայց ազնուութիւնը ձեռքէ ձգելու չէ, եւ հակառակորդին վնասելու համար ատորին զրպարտութիւններ մէջտեղ նետելու չէ:

– Անպայման, գոչեց Սուսերեանց, ամէն պայքար պէտք է ըլլայ սկզբունքային եւ ո՛չ թէ անհատական:

(Շար. 90)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Աշանի Պզտիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէրը Ալահէօզեան, Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Պզտիկեան, Տիկին Աննա-պէլ Իսկէնտէրեան, Տէր եւ Տիկին Յուլ. Զաքմաքճեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Պայծառ Փիլիպպոսեանի թարմ յիշատակին։

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

COMMUNIQUE

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne — Rhône-Alpes, enregistre avec satisfaction le vote par deux municipalités de la région, d'un vœu sur le Génocide Arménien.

En effet, le Lundi 19 Janvier, les villes de **Meyzieu** et de **Vénissieux** ont adopté à l'unianimité un vœu municipal reconnaissant le Génocide Arménien, appelant le gouvernement à le reconnaître et à élargir la loi punissant le négationnisme au cas du 1er génocide du XXème siècle. Le vœu demande également que la **France** saisisse les Instances Internationales compétentes afin qu'elles reconnaissent le Génocide Arménien. Enfin, il condamne le Négationnisme de l'Etat Turc.

«Nous félicitons Monsieur André GERIN, Maire de Vénissieux et Monsieur Michel TRIBET, Maire de Meyzieu, ainsi que les deux conseils municipaux pour leur courage et leur engagement en faveur du combat que nous menons contre le négationnisme» a déclaré Jules MARDIROSSIAN, Président du C.D.C..A Rhône-Alpes. «Ce courage prend une signification particulière dans le contexte actuel, à un moment où, parallèlement au procès PAPON dans notre pays, ailleurs, la municipalité de **Tel-Aviv** s'apprête à faire citoyen d'honneur **Bernard Lewis,** négationniste du Génocide Arménien», a-t-il ajouté.

Le C.D.C.A. œuvre pour la reconnaissance du Génocide Arménien et le rétablissement des Droits historiques du peuple arménien spolié par la Turquie, auteur du Génocide.

Lyon, le 20 Janvier

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կ'ողբայ իր ընկերուհիին՝ Սրբուհի Մուրատեանի մահը եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Սարգիս Մուրատեանի եւ Փափազեան ընտանիքին, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաներուն։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

ENSEMBLE DE CHANTS, DE DANSES DE MUSIQUE INSTRUMENTALE D'ARMENIE

TKZAR

Direction : Karlen MIRZOYAN

Samedi 24 *Janvier à* 20 *heures* 30

— P. A. F. : 80 F. —

RETENEZ CETTE DATE

7 FEVRIER

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Bagneux-Cachan
organise son **DINER ANNUEL**
à l'Hôtel de Ville de Cachan
(Animation assurée)
— Places limitées —
Réservez vos places en téléphonant au:
01. 46. 63. 48. 74

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP de la Cathédrale Arménienne

CONFERENCE

«Les Arméniens et autres chrétiens d'Orient face à l'Empire Byzantin»

donnée par :

— KAREN YOUZBACHIAN —
Académie des Sciences de St-Petersbourg — Russie

— AZAD BOZOYAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— BAROUIR MOURADIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

— EDOUARD DANIELIAN —
Doyen de la Faculté d'Histoire de l'Université d'Etat d'Arménie

— BABKEN HAROUTIOUNIAN —
Académie des Sciences d'Etat d'Arménie

LUNDI 26 JANVIER à 20 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - Marseille 8e

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Narek Dourian
et les élèves de l'école
de Paris de la C.B.A.F.
vous présentent

CONTE DE NOEL

SPECTACLE MUSICAL

Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**

Salle «Rossini»,
6, rue Drouot, 75009 PARIS

Billets auprès de:
— KAROUN (Colombes) :
Tél.: 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 18h);
— C.B.A.F. Paris
Tél.: 01. 45. 84. 57. 18 (de 9h à 13h);
— sur place le jour du spectacle.

Prix : Adultes 100 F.
Enfants (-14 ans) 50 F.

Venez nombreux!

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» նիւթին շուրջ։

Դասախօս՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 30

Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
Ժամը 20·30–*ին*

Մուտքը ազատ է։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻՆՆիի ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի թատրոնը։ Երգ, պար, արամախօսութիւն դպրոցի աշակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրները կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն։

MARSEILLE

EXPOSITION
Monik MELIKIAN

« REFLETS D'AILLEURS »

Peintures · Sculptures

Organisée par
La Maison de la Culture Arménienne
et L'UGA-ARDZIV

Exposition
du Jeudi 8 au Samedi 24 Janvier
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche
de 15 heures à 18 heures

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, 13001 Marseille

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne
Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 1er Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur

La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian

VENEZ NOMBREUX!
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

---

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones

NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. Fringhian — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial à Bellefontaine

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **Dimanche 22 février au Dimanche 1er Mars à Bellefontaine (JURA).** Ambiance arménienne assurée avec maintien des tarifs de 1994!!!

Alors n'hésitez plus, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis mais rejoignez nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre!!!

Renseignements et inscriptions au :
- 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
- 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 19h);
- 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h).

SABERATOURS
EVANVOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
À PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·297 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.297

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 23)

ՀՀՇ–Ի ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 – 21–Ի ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆԻՍՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՀՀՇ–ի վարչութեան Յունուար 20–21–ի նիստին մասին արտայայտուելով փոխ – նախագահ Անդրանիկ Յովակիմեան իշխանութեան մէջ Ղարաբաղի կարգաւորման նիւթով ձեւացած տարակարծութիւնը ինքնին բացասական երեւոյթ չհամարելով հանդերձ, սակայն պատասխանատուութիւնը վերագրած է գործադիր իշխանութեան, ըսելով որ ան «եթէ չի կարողանում մէկ գծով գնալ, բնականաբար ինչ – որ փոփոխութիւններ պէտք է լինեն նրանում»: Ըսելէ ետք թէ վերջին օրերու ահաբեկչական արարքներն ալ զարկ կուտան պրկուած կացութեան չեչոտմին, որուն համար գործադիր իշխանութիւնը պէտք է որոշակի քայլեր առնէ, ինչպէս օրինակ՝ ներքին գործերու եւ ապահովութեան նախարարին հրաժարականը: Ա. Յովակիմեանի կարծիքով, որեւէ քնականոն երկրի մէջ այդպէս կ'ըլլայ եւ նախագահը պէտք է ի'նք կորուկ քայլերու ձեռնարկէ այդ առումով:

ՀՀՇ–ի այլ փոխ – նախագահ մը Արամ Զուրաբեան եւս կրկնած է դրեթէ նոյն միտքերը՝ թէ կան մարդիկ որոնք քաղաքական կացութիւնը «այնեան էլ լաւ չեն պատկերացնում» եւ կը փսրձեն մեղադրանք ուղղել հանրապետութեան նախագահին, թէ «գործադիր իշխանութիւններն իրենց սպառել են եւ փոփոխութեան կարիք ունեն»: Ա. Զուրաբեան եւս կը չեշտէ թէ խօսքը կը վերաբերի մասնաւորապէս ներքին գործերու եւ ազգային ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի: Մեկնաբանութիւնը կ'ամփոփի այն յոյսով որ Լ. Տէր–Պետրոսեան «արագ որոշումներ կ'ընդունի»:

*
**

ԱՐՑԱԽԻ ԹԵՄԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿՈՉԸ

Արցախի թեմին առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան թեմական առաջնորդներու, նախագահ եւ վարչապետներու, բարի կամքի տէր բոլոր մարդոց ուղղուած կոչով մը հանդէս եկած է Յունուար 21–ին: Ան յիշեցնելով արցախեան շարժումին սկիզբին մօտաւոր տասնամեակը եւ խորհրդային շրջանէն ետք այսօր եւս Արցախի պարտադրուած անորդարութիւնը եւ նոյնիսկ «յանցագործութեան ամպերը», կ'ըսէ թէ միշտ Աստուծոյ ապաւինած են ու պատրաստ են ասկէ ետք ալ տոկալու:

Ապա կը յայտնէ թէ Փետրուար 13 – 28–ը Արցախի տաճարներուն զանգերը կը հնչեն աղօթքներու ընկերակցութեամբ, ակնկալելով որ բոլորին աղօթքները եւ բոլոր եկեղեցիներուն զանգերու ղօղանջը միանայ իրենց: Կոչը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Քող հատուցուի նա, ով թափուն աղօթում է արդարութեան եւ խաղաղութեան համար, իսկ ամէնից աւելի նա, ով չի երկնչում այս աշխարհից եւ իր իշխանից»:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յունուար 22–ին երկօրեայ այցով մը Երեւան հասած է Ռուսաստանի դաշնակցութեան ժողովին նախագահ Ե. Ստրոյեւ դվխաւորած պատուիրակութիւնը: Զինքը դիմաւորած են Ազգային Ժողովի նախագահ Բարդէն Արարքցեան, փոխ – նախագահը, երկու երկիրներու փոխադարձ դեսպանները, եւայլն: Նոյն օրը հիւրերը ընդունուած են վարչապետ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան իր դիտնակութիւնը յայտնելէ ետք որ նոր տարին կը սկսի ռուսական նման պատուիրակութեան մը այցելութեամբ, անդրադարձած է երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն, ամրապնդուած՝ մանաւանդ Օդոստոսին կնքուած ծանօթ համաձայնագրով: Վարչապետը ներկայացուցած է նաեւ Հայաստանի անտեսական իրավիճակը, ինչպէս նաեւ ՀԱՊ–ի շրջանակին վերաբերող անոր հետանկարները, Ռուսաստանի Դաշնակցութեան ժողովին նախագահն ալ բացատրելով իրենց այցելութեան դրդապատճառները, նշած է թէ անոր նպատակն է ամրապնդել երկու երկիրներու միջեւ քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւնը:

Այս ընդունելութեան ներկայ եղած են Ազգ. Ժողովի փոխ–Նախագահ Կ. Ռուբինեան, կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար, Օպերատիւ հարցերու նախարար Շահէն Գարամանուկեան, Գիւղատնտեսութեան նախարար Վլադիմիր Մովսիսեան, Մոսկուայի դեսպան Գագիկ Շահրազեան եւ վարչապետի դլխաւոր խորհրդական Ասրով Յարութիւնեան:

*
**

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Վերջին օրերու ահաբեկչական արարքներուն եւ նախագահ – վարչապետ հակադրութեան մասին ՀՀՇ–էն եօք ուրիշ կուսակցութիւններ ալ արձագանգած են կացութեան: Անոնցմէ ՍԴ Հնչակեան կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը անվերապահ նեցուկ կուտայ նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախաձեռնութիւններուն, մինչեւ իսկ «անհրաժեշտութեան դէպքում անմիջապէս յայտարարելու արտակարգ դրութիւն»:

ՍԻՄ–ի (Սահմանադրական իրաւունքի Միութեան) նախագահ Հրանտ Խաչատրեան ըսած է թէ իրենք ահաբեկչութեան դէմ են, ինչպէս նաեւ յանցաւորները քաղաքական ասպարէզէն հեռացնելու նման միջոցներուն: Հարկաւոր նկատած է որ «ապօրինի վարչախումբը քոնի ուժով պահողները օրինական ճանապարհով մեկուսացուին ֆաղաքական միջավայրից»:

ԻՄ–ի նախագահ Պ. Հայրիկեան կրկին ԱՄՆ դառնալուն, փոխ – նախագահ Ռուբէն Վարդանեան կարծիք յայտնած է, ըսելով որ «կատարուած ահաբեկչութիւնները լուրջ ֆաղաքական փոփոխութիւնների հիմք չեն հանդիսանում»:

Հ.Յ.Դ.–ի Գերագոյն Մարմնի անդամ Վարդան Պետրոսեանի համար պաշտօնական տեղեկութիւնները կդկտուր են ու առիթ չեն տար լիարժէք վերլուծումի:

ԱԺՄ–ն, ինչպէս յայտնած է Շաւարշ Քոչարեան, կը նկատէ որ կատարուածը 1996–ի նախագահական ընտրութենէն ետք «համապետական ահաբեկչութեան բնական հետեւանք է: Մարդիկ որոնց համար իշխանութիւնը պահելու միակ միջոցը գէնքն է, այսօր էլ շարունակում են գործել նոյն ոճով»:

«Շամիրամ»ը համոզուած է որ պատահարները պարզ քրէական գործեր չեն, այլ «վտանգաւոր ֆաղաքական ահաբեկչութիւն որը նպատակ ունի բերել Հայաստանի ու Արցախի առնականման»:

Երկրապահ կամաւորականներու Միութեան փոխ – նախագահ Ալպեր Քազէեան ալ ըսած է թէ բացարձակապէս դէմ են ներքաղաքական իրավիճակին սրման, նոյնիսկ իշխանութեան ներկայացուցիչներու հակաօրինութիւններու պարագային:

*
**

Ս. ՏԷՄԻՐԷԼ ՀԱՅԵԼԻՈՒՐՔ ԿԱՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հիմնադրութեան 90–ամեայ յոբելեանին առթիւ ընդունելով Պոլսոյ «Ժամանակ»ին խմբագիր Արա Գոչունեանը, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը չնորհաւորելէ ետք թերթին տարեդարձը, անդրադարձած է Հայաստան – Թուրքիա կապերուն: Կրկնելով յարաբերութիւն հաստատելու համար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման պահանջը, Թուրքիոյ նախագահը կանդ առած է լայն ինքնավարութեան լուծումին վրայ, ըսելով որ սահման չխախտելու պարագային այլ խնդիրներ կը ծագին: Ս. Տէմիրէլ ըսած է թէ ինք անձամբ կամ միջնորդներու միջոցով կը փորձէ քով քովի բերել Հայաստանի ու Ադրբեջանի ղեկավարները որպէսզի համաձայնութեան գան: Ընդգծած է թէ Թուրքիա երկու երկիրներէն ալ հաւասար հեռաւորութիւն կը պահէ: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ Հայերուն, միջազգային իրաւարձութիւնները անոնց վրայ որեւէ ազդեցութիւն չեն կրնար ունենալ, որովհետեւ անոնք Թուրքիոյ քաղաքացիները են:

*
**

ԴԻԶԱԿԸ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Արցախի «Դիզակ» բարեսիրական ընկերակցութիւնը Հաղրութցիներուն եւ բոլոր հայրենակիցներուն ուղղուած կոչով մը ֆինանսական ալեկոծութիւն կը խնդրէ Հադրութէն զոհուածներու յուշահամալիրին ու անոնց ընտանիքներուն եւ Արցախի պատերազմին հաշմանդամներուն օժանդակութեան համար: Ծրագրուած է զոհուած Հաղրութցիներու նուիրուած յուշապիրքի մը հրատարակութիւնը:

*
**

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ պատարագած է Սանթա Գլարա որ խորհրդանշական քաղաքն է Գուպա–յի եւ ուր Թաղուեցաւ Չէ Կեվառայի աճիւնները: «Մի' վախնաք» ըսաւ Պապը Գուպացիներուն, ինչպէս ըսած էր Լեհաստանի 1979–ին եւ ամբողջ Լեհաստանը ցնցուած էր: Գասթրօ ըսած էր Յովհ.–Պօղոս Բ.ին որ կրնայ արտայայտուիլ ամենայն ազատութեամբ:

ԳԼԻՆԹՈՆԻ սեռային յարաբերութիւններ օրէ օր աւելի մեծ համեմատութիւն–ներ կ'առնեն, ոչ այնքան նախագահին անհաւատարմութեան պատճառաւ այլ որովհետեւ ճնշում բանեցուցած է Մոնիքա Լեւինսկիի վրայ –այդ սկանակ աշխատասրուհին– որ երդմամբ իսկ հերքէ որեւէ կապ իրեն հետ: «Մաքրակրօն» Ամերիկեան կը ներէ անհաւատարմութիւնը, չի ներեր սուտը: Տեսերիզներ եւ արձանագրուած հեռաձայնային խօսակցութիւններ հնթակայ օրիորդին եւ իր բարեկամուհիին միջեւ կը փաստեն յարաբերութեան գոյութիւնը եւ ամբողջ Ամերիկան ցնցուած է: Այս հարցը այնքան չուքի մէջ կը ձգէ Յովհ.–Պօղոս Բ.–Գասթրօ պատմական հանդիպումը, որ ամերիկեան թերթերը եւ կանչած են Հաւանա գացած իրենց թղթակիցները որպէսզի այս հարցով ղրաղին: Հարցը նոյնիսկ էնթերնէթի վրայ կը ներկայացուի իր մանրամասնութիւններով: Ցըրանական մամուլն ալ ետ չի մնար, հակառակ անոր որ երկիրը այլ կենսական հոդեր ունի: Լիպերասիոն որ ոչ չատ յաջող բառախաղով մըն ալ Գլինթընը կը ներկայացնէ իր առաջին էջին վրայ, երկու այլ էջեր եւ խմբագրական մըն ալ կը նուիրէ: Ժերար Տիւփիւի կը պնդէ որ պէտք չէ կատակի առնել կամ ժպտիլ, որովհետեւ մոլորակին մէկ մասին ճակատագիրը կախում ունի այս կատակերգութեան (վոտըվիլ) հետեւանքներէն եւ կը յիշէ Կղէոպատրայի քիթին ծանօթ պատմութիւնը (եթէ Կղէոպատրայի քիթը եւ այսօր ալ՝ եթէ Գլինթընի...): Փաուլա Ճոնսի եւ Գլինթընի վեց ժամուան գլուխ գլխի գատական հանդիպման ընթացքին է որ երեւան եկաւ այս միւս հարցը: Հիլարի Գլինթընը, հաւատարմօրէն, կը չարունակէ պաշտպանել իր ամուսինը:

Ալժերիոյ զոհերու հաշուեկշիռները գլխու պտոյտ կը պատճառեն, մինչ չարդերը կը չարունակուէին նոյն վայրագութեամբ: Ալժերիոյ վարչապետը յայտարարած է թէ բացարձակապէս դէմ են ներքաղաքական իրավիճակին սրման, նոյնիսկ իշխանութեան ներկայացուցիչներու հակաօրինութիւններու պարագային:

ԳԻՄՄԻԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Գիմմիի քաղաքապետարանը ձեռնարկած է կեդրոնի վնասուած չէնքերէն մէկուն նորոգութեան ուր աշնան կը սկսին վերաբնակիլ անոր 22 նախկին բնակիչները: Քաղաքապետարանը ծրագրած է նորոգել 5 չէնք եւս, 170 բնակարաններով: Որոշ չափով բնակիչներն ալ պիտի մասնակցին չինութեան, բայց հիմնական դումարները պիտի տրամադրէ քաղաքապետարանը:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՓԷՔԻՆ ՌԱԼԻՆ ԹԵՐԵԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԿԱՆՑՆԻ

Հայաստանի կառքով մարզանքի (Սփոր օթոմոպիլ) Դաշնակցութեան գլխաւոր քարտուղար Գուրգէն Սեֆիլեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ նոյն մարզաձեւի միջազգային Դաշնակցութիւնը մտադիր է հանրածանօթ Մոսկուա – Փէքին ռալիին 1998–ի ուղեգիծին մէջ ընդգրկել նաեւ Հայաստանը: Որոշումի գոյացման պարագային, չուրջ 2000 – 2200 մասնակիցները կ'անցնին Թուրքմէնստան – Հայաստան – Թուրքիա ճամբով: Հայաստանի կառավարութիւնը արդէն տուած է իր հաւանութիւնը:

*
**

ՆԱԿԱՆՈՑԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ԿԸԼԼԱՑ 7 ՄԱՐԶԻԿՈՎ

«Նականօ – 98» ձմեռնային օլիմպիականներու կազմակերպիչ յանձնախումբի վերջին նիստին քննարկուած են մարզիկներու մասնակցութեան առընչուող հարցեր: Այս առթիւ որոշուած է Հայաստանէն լեռնա – դահուկորդ Արսէն Յարութիւնեանի, Արմէն Ռաֆայէլեանի (դահոյկ), գեղասահորդներ Մարիա Կրասիլցեւայի–Ալ. Զեսնիկի եւ մասնակցութիւնը, ինչ որ 7–ի կը հասցնէ Հայաստանի ներկայացուցիչներուն ընդհանուր թիւը:

ԹՐՔԵՐԷՆՈՎ ՀԱՅԿ. ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Հայկականը – ներկայի կեանք, հարցեր, նաեւ գրականութիւն, մշակոյթ – թրքերէնով տալու երեւոյթը «Ակօս»էն դատ կը վերաբերի «Արաս» հրատարակչականին: Գաղութային, տեղական, ժամանակի նոյն զործօնները կը զօրեն անոր համար ալ: Գլխաւոր տարբերութիւնը ներէն առաջինը լոյս տեսած հատորնեբուն տեղական – Թրքական – ընդհանակէն գոնած չատ աւելի ընդարձակ ընկալումն է. երկրորդը՝ տրուած արձագանդին, աւելի չօչափելի, աւելի մնայուն ներկայութիւնը: Ձեռնարկը չատ դրական ընդունելութիւն կը գտնէ հրատարակուած ամէն մէկ հատորով, թէ՛ չուկայի չափանիշներով, թէ գնահատումի տեսակէտէն: Ամէնէն չատ ծախուած գիրքերու ցանկերէն անպակաս են հայ հեղինակներու – երէկուան կամ այսօրուան – Թըրքերէն Թարգմանութեամբ հրատարակուած հատորները որոնց նորագոյներէն է Ռ. Հատտէճեանի «Առաստաղ»ը Թրքական հրատարակութիւնը («Թավան») վէպին Անահիտ Հազարեանի Թարգմանութեամբ («Թելոս» հրատ.) Թուրք մամուլին մէջ լայն արձագանդ կը տրուի ամէն մէկուն: Այսքանը լայնօրէն բաւարար է արդէն անդրադառնալու Թէ որքա՛ն տեղին էր առնուած նախաձեռնութիւնը:

Չանազան հոսանքներու պատկանող Թերթերու մէջ լոյս տեսած տեղեկատուական տողեր կամ գրախօսականներ, գլխաւորաբար, անձանօթ մնացած, կամ ձգուած բնագաւառ մը յայտնաբերելու անհրաժեշտութիւնը կը յայտնեն: Աւտոր հետ անպայման կայ գործանքն ալ, նշմարելուն Թէ նոյն հողին մարդիկը աւելի չատ նմանութիւններ ունին, քան՝ տարբերութիւններ: Շատերու տողերէն անպակաս է տարբեր մշակոյթներու իրարու հետ չփումին օգուտը չեշտող արտայայտութիւնները, որպէս տարբեր պատկանելիութեամբ տարբեր իրարու մօտեցնող գործօն:

Այս առումով հետաքրքրական էջ մըն է Ց. Մնձուրիի «Պոլսոյ Ցուշեր» խորագիրով լոյս տեսած հատորին մասին Համտի Աքեօլի ստորագրածը «Մարմարա» ամսաթերթին մէջ (Մայիս 1997): Այս հատորը որ «Արաս»ի չարքին մաս չի կազմեր, հրատարակուած է «Պատմութեան վաքըֆ»ին հրատարակչականին կողմէ, 1997–ին: Հ. Աքեօլ այդ առթիւ կը յիշէ Թէ 13 – 14 տարեկանին, հասնօրէն կարդացած պատմավէպերուն ազդեցութեամբ, քունն ոխ ունէր Թուրքիոյ ոչ մահմետականներուն հանդէպ. զանոնք կը նկատէր իր ոչնչացումը ցանկացող արարածներ: Ցետոյ, 7 – 8 տարի հաք օր մը Ցունաստանէն հանրակառքով մը Ցոյներ կուգան իրենց գիւղը, տեսնելու համար պապենական հողեր, տուներ, չիրխմներ զորս ձգած մեկնած են ստիպուած, երբ 1920–ին փոխանակուած են Ցունաստանի Թուրքերուն հետ: Բոլորն ալ Թէ՛ դիմագիծերով, Թէ հագուստ – կապուստով չար եւ նման են տեղացի զարձած իր գիւղացիներուն: Երբ օրը իրիկուն կ'ըլլայ եկուորները արցունքոտ աչքերով հրաժեշտ կ'առնեն նոյնքան յուզուած Թուրքերէն ու կը մեկնին:

Մնձուրիի գիրքին ընթերցումը այս յուշերուն հետ անդրադարձը կ'արթնցնէ ժողովուրդներու, մշակոյթներու փոխադարձ ազդեցութիւններուն: Կ'ըսէ Թէ վաւերագրական այդ հատորը պատմութիւնը կ'ընէ «տարբեր», սակայն «ոչ զատ» մարդոց: Մնձուրիի տողերէն մէջբերումներու վերջինը կը վերաբերի 1915–ին: Կ'եզրակացնէ Թէ գիրքը «իսկական Օսմանցիի մը ակնոցով՝ առօրեային մասին մանրամասնութիւն ներկայացնող զուտ էթնոգրաֆիական աշխատութիւն մըն է»:

Համատեղի պատմուածքներէն «Արաս»ի հրատարակած հատորը խորագրուած է «Աղանիս Խարբերդ մնաց»: «Վիրկիւլ» գրական-հասարակական ամսաթերթին (Նոյեմբեր) մէջ լոյս տեսած գրախօսականը կ'ըսէ. «Միշտ կարելի չըլլար խուսափիլ պատմութեան կործանումներուն, վիշտերուն գիմը վճարելէ: Կոտորածներու ծանրութեան ու խտութեան համեմատութեամբ, անոնց փոխարժէքին վճարումն ալ կրնայ զանազան ձեւերով ներկայանալ: Հայերու տեղահանութեան իր պատերուն բաղաքականութենէն թուրքիացի ընթերցողին այսօր, նոյնիսկ երկար տարիներ ետք, վիճական բաժինն ալ գրականութեան ուրախ, զուարճալի էջերուն»: Այս ըսելէ ետք յօդուածագիրը կը չեշտէ Թէ «Արաս»ի հրատարակած հատորներուն մեծ մասին մէջ Թուրքիացի ընթերցողը որ կը պատրաստուի հայ գրականութիւնը ճանչնալու, նաեւ «դէմ յանդիման կը մնայ սպիտակ էջերուն պատմութեան մը որ միշտ իրեն պատմուած է ի'ր դիտանկիւնէն»:

Չանազան Թերթերու մէջ լոյս տեսած գրախօսականները, – վերջին ամիսներուն յատկապէս Համատեղի հատորին մասին – կը ծանրանան անոր պատմուածքներուն մարդկային խոր ապրումնեբուն, կորսուած աշխարհ մը կենդանացնող զունաւոր տիպարներուն վրայ: Ասոնցմէ Դեկտեմբեր 3–ի «Ռատիքալ»ին մէջ Օ. Զաքմաքճը հատորին ներկայացման իր տողերը խորագրած է «Սիրտս Խարբերդ մնաց»: Նոյն գործին մասին Նոյեմբեր 22–ի «Էմէք»ին մէջ կիւլսիմ ճէնկիզ կը գրէ Թէ առաջին անգամ Համչեարեանի երաժշտութեան նուիրուած համերգէ մը ետք ինքն իրեն հարց տուած է Թէ ինչո՛ւ այնքան քիչ ծանօթ է, կամ բնաւ ծանօթ չէ մշակոյթներուն այն մարդոց որոնց հետ միասնաբար կ'ապրի նոյն հողերուն վրայ: Ցետոյ Համատեղի հատորը կարդալէ ետք կը գրէ. «Այսօր այլեւս գիտեմ Թէ ինչո՛ւ խտրականութիւն կ'ընեն ժողովուրդներու: գիտեմ Թէ ո՛վ-ֆեր արուեստական պատեր կը բարձրացընեն մարդոց միջեւ: Գիտեմ Թէ ժողովուրդները եղբայր են իրարու եւ Թէ իրարու մշակոյթէն սնելով պիտի յառաջդիմեն, մարդկութեան նոր մեծ մշակոյթը ստեղծելու համար»: Ապա գրութիւնը կ'աւարտէ պրէխթի հետեւեալ տողերով. «Եթէ իրենք խօսէին / ժողովուրդները անմիջապէս կը բարեկամանային»:

«Արաս»ի վերջին հրատարակութիւններէն է Անդան Էօզէրի տասը պատմուածքներով կազմուած «Կեանքին սպասելով»ը: Այնքան նման, այլ անծանօթ մըներացած հաւաքականութիւն մը ճանչնալու դոհունակութիւնը անոր առիթով ալ արտայայտուած է Թուրք մամուլին մէջ: Կան նոյնպէս «երկ»ուան մը ակնարկող արտայայտութիւններ, ինչպէս քրտական «Ռոզա» Թերթին Նոյեմբերի Թիւին մէջ Ելտայի գրութեան հետեւեալ տողերը. «...Գիրքը ընթերցողներ պիտի անդրադառնան Թէ Սկիւտարը, կղզիները, Մոտան, Սուլթանհամամը, Էմինէօնիւ, ԵՀշիլտիրէքը վայր առած պատմուածքներուն մէջ իրենց համար սովորական Ահմէտ, Մէհմէտ, Այշէ, Էմինէ, Ֆաթմա անուններէ զատ Համբիկը, Գրիգորը, Սոնան եւ Եղիսաբէթն ալ հոս, այս Թաղաթին մէջ կ'ապրին: Հայերը, Թէեւ Թիւով փիչ, հոս են այսօր եւս, ինչպէս երէկ շատ աւելի մեծաքիւ էր իրենց ներկայութիւնը: Այս իրողութիւնը պիտի յիշեցնեն Ա. Էօզէրի պատմուածքները, բացայայտ կամ Թաքուն ուրացողներու»:

Հայ գրականութեան Թրքերէն Թարգմանութեամբ հրատարակութեան այս արձագանգներուն մէջ յաճախ նշուած պարագայ մըն ալ Թարգմանչական գործին անվերապահ գնահատումն է: Այդ պարտականութիւնը ստանձնողներ ուսուցչական կամ մամուլի մարդէն կուգան. այդպէս է պարագան Սիլվա Գուրմճեանի, Գլեմանս Զելիքի որոնք հայկական դպրոցներու ընօրէնութեան նման ծանր պատասխանատուութիւն ստանձնած դէմքեր են, իսկ Սարգիս Սերոբեան մաս կը կազմէ «Ակօս»ի խմբագրութեան:

Ցատկապէս Թրքական չրջանակներէ դրական այս հակազդեցութիւնները բաւական լուրջ չափանիշ են Թէ յարմարագոյն պահուն տեղին գործունէութեան մը ձեռնարկելու առիթը փախցուցած չէ Պոլսոյ համայնքը: Աւտով, ձեւով մը կիսարկութեան դրած է օչականեան այն տեսակէտը որ կը չեշտէ երկխօսութեան ցանկալի հեռանկարին հասնելու համար Թուրքին օգնական ըլլալու, անկէ պահուածը անոր մատչելի դարձնելու անհրաժեշտութիւնը: Հասնօրէն տակաւին բաւական երկար է կարուելիք ճամբան, բայց էականը այն է որ առաջին քայլերը յաջողութեամբ նետուած են արդէն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ըստ իր աւանդութեան, Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը հայկական Ծնունդի առթիւ ընդունելութիւններ կազմակերպած էր Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի հանգստեան տուներուն մէջ: Տօնակատարութիւնները տեղի ունեցան Ցունուար 11–ին եւ 18–ին:

Մոնմորանսիի տօնակատարութեան ներկայ եղան տեղւոյն քաղաքապետը՝ Պ. Լոնչամպոն, առաջին կցորդը, ընդհանուր խորհրդական Պ. Մակարեան ինչպէս նաեւ Գիւտ Արք. եւ Մեսրոպ Ա. Քահանայ Ժամկոչեան, Ընկերակցութեան վարչական անդամներ եւ հիւրեր:

Աղքատախնամի վարչութեան նախագահը՝ Պ. Անդրէ Եսիպարտաչեան ներկայացնելէ ետք իր մաղթանքները պատրաստ պարեաներուն, հիւրերուն եւ անձնակազմին բացատրեց հայկական Ծնունդի իմաստը եւ անոր կատարումը Աստուածայայտնութեան հետ: Ողեկոչեց նորանկախ Հայաստանը որ հակառակ աննպաստ չըրջապատի մը կ'ամրապնդէ իր դիրքը եւ րոպական ազգերու չրջապտիին մէջ: Զերմ մաղթանքներ կատարեց անոր ներդաշնակ զարգացման համար եւ Ղաարբադի կացութեան բարելաւման: Անդրադառնալով Ֆրանսահայերուն, ան ըսաւ որ անոնք ստանձնելով երկու մշակոյթներ, Ազնաւուրի խօսքերով, իրենք զիրենք 100% Հայ կը զգան եւ 100% Ֆրանսացի: Պ. Եսիպարտաչեան, ապա, տեղեկութիւններ տուաւ Աղքատախնամի գործունէութեան եւ անոր տարած ընկերային եւ հանրօգուտ աչխատանքներուն մասին: Ցիշեց Գարեգին Ա.ի այցելութիւնները Կոնէս եւ Սէն – Ռաֆայէլ:

Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. խօսք առնելով չեշտեց հանգստեան տուներու պատսպարեալներու յատուկ քնոյթը, անոնք, ըսաւ, հարազատներ են, բացատրելով այս բառին տարողութիւնը կեանքի չրջապտիին մէջ: Պ. Մակարեան իր ուրախութիւնը յայտնեց որ կը գտնուի այս հաստատութեան մէջ, հանրածանօթ Աղքատախնամին եւ Ֆրանսա ապաստան գտած Հայերուն, որոնք այսօր օրինակելի քաղաքացիներ են:

Պ. Լոնչամպոն փակեց ելոյթներու չարքը չեշտելով տարիներու երկայնքին Թաղապետութեան հետ ջերմ յարաբերութիւնները եւ իր հպարտութիւնը որ քաղաքապետն է քաղաքի մը որ նման տիպար հանգստեան տուն մը ունի իր ծոցը:

Ապահովութիւն տուաւ որ միչտ ուչադիր պիտի ըլլայ Աղքատախնամի վարիչներուն դիմումներուն ու եզրափակեց մաղթանքներով:

***

Ցունուար 18–ին, Կոնէսի Տան մէջ հաւաքուած էին Գիւտ Արք., Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Կոնէսի երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Ժ. Փ. Պլաղի, գրասենեակի պետը՝ Տիկին Ժանին Պիւգիլօ, քաղաքապետին կցորդը՝ Պ. Թուսէն, Աղքատախնամի վարչական անդամներ, զանազան անձնաւորութիւններ, «Յառաջ»ի անօրէնուհին եւայլն:

Պր. Ա. Եսիպարտաչեան, հոս ալ, իր մաղթանքները ներկայացուց, անդրադարձաւ Հայկական Ծնունդի իմաստին, աւելի քան հարիւրամեայ Աղքատախնամին որ առաջին Հայ կազմակերպութիւնը եղաւ «Հանրօգուտ» դառնալու (1956–ին) ու ողեկոչեց Գարեգին Ա.ի այցելութիւնները: Նկատելով որ հանգստեան տուներու մէջ դեռ կան վերապրողներ Ապրիլեան եղեռնէն, յիչեց Տիկին Մեծպահքեանը որ առջի տարի հարցազրոյց մը տուած էր ձայնասփիւռէն ու նաեւ տոքթոր Թերնոնի յօդուածը, լոյս տեսած «Յառաջ»ի մէջ ի պատասխան ուրացողներուն:

Երեսփոխան – քաղաքապետը իր մաղթանքները ներկայացուց բոլորին, անձնակազմին որու անհրաժեշտ է մեծ զոհաբերութիւն մը: Շեչտեց Թէ հաւատարիմ կը մնայ այս հաստատութեան եւ ակը մնալով նաեւ իր յանձնառութեան նախքան երեսփոխան ընտրուելը, այսօր կ'անդամակցի Խորհրդարանի Ֆրանքֆուրտ-Հայկական Բարեկամական Մարմնին: Ցիչեց Ռ. Քոչարեանի այցելութիւնը, Հայաստանի դժուարութիւնները երկրաչարժէն ի վեր եւ յայտնեց Թէ յանձնառու այլ քաղաքապետներու հետ, Թէկուզ համեստ, օժանդակութիւնը պիտի բերէ Հայաստանի Արնուվիլի քաղաքապետին կողքին: Որպէս պատմութեան դասատու, Ժ. Փ. Պլաղի յիշողութեան պարտականութիւն մը նկատեց ցեղասպանութեան յիչատակումը, որովհետեւ բաւ, առանց անցեալի յիչողութեան ոչ ներկայ ոչ ալ ապագայ կարելի է կերտել:

Գիւտ Արք. յիչեց Թէ ինչպէս Մոնմորանսի, հոս ալ կ'ուզէ կրկնել Թէ պատրաստ պարեաները հարազատներ են, ընտանիքի մաս կը կազմեն:

Երաժչտական բաժին մը եւ ջերմ ճաշով երգչուհի մը տաք մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Հոս, ինչպէս Մոնմորանսի ճոխ հիւրասիրութիւն մը կատարուեցաւ:

Հաճելի օր, հաւանաբար, իրենց կեանքին վերջալոյսը դէպ աղէկ ապրող այս պատսպարեալներուն համար, օր մը՝ տարբեր միւսներէն, ուր կրնան զգալ Թէ բոլորովին առանձին չեն:

ՇԻՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»ի Տօնածառը

Կիրակի, Ցունուար 11–ին, Րէնսիի Թիէրի Լը Լիւրն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Դպրոցասէր» վարժարանի աւանդական հանդէս ճաշը, Նոր Տարուան եւ Սուրբ Ծնունդի առիթով:

Ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ, ամէն կողմէ մանուկներու ուրախութեան ճիչեր կը լսուէին: Ծնողներ, համակիրներ, բարեկամներ, հին չրջանաւարտներ վայելեցին Տիկնանց Միութեան կողմէ պատրաստուած կերակուրները: Գեղարուեստական բաժինը կը բաղկանար չորս մասերէ:

Առաջին հերթին, թեմին վրայ երեւցան մանկապարտէզի փոքրիկները, խմբական երգերով եւ արտասանութիւններով: Փոքրիկներու անմեղունակ հոգիներէն բխած երգերն ու արտասանութիւնները խլեցին ծափահարութիւններ, անօրինակ դուարթութիւն մը սփռուեցաւ ամբողջ սրահին մէջ:

Մանկապարտէզի բաժնին յաջորդող նախակրթարանի երգչախումբը, որ իր ինքնատահ կեցուածքով, հարազատութեամբ երգեց հայկական ժողովրդական երգերն ու պարերգները: Եղան նաեւ հայերէն արտասանութիւններ:

Երրորդ բաժնին մէջ ելոյթ ունեցաւ վարժարանը ներկայացնող երգչախումբը, որ իր երաժչտական մակարդակով եւ ճչգրիտ առոգանութեամբ, խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ: Բարձր դասարաններու կողմէ կատարուեցան արտասանութիւններ, ապրումով եւ հասկացողութեամբ:

Վերջին բաժնին մէջ բեմը գրաւեց Նոր Տարուան խումբը, որ ներկայացուց հայկական հէքեաթներէ տեսարաններ, միաձուլելով հէքեաթներու եւ մանուկներու աչխարհը: Փոքրիկներու ուրախութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին երբ ժամանեց Կաղանդ Պապան, իր նուէրներու տոպրակով:

Ներկայ էին պաշտօնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, որոնք Ֆրանսերէն լեզուով դնահատեցին ձեռնարկը, դրուատեցին հայկական վարժարանը եւ մաղթեցին նորանոր յաջողութիւններ: Ներկայ էին նաեւ Հանգամանաւոր էին տնօրէնութեան, ուսուցչական կազմին եւ պատասխանատու մարմիններուն ապագայի յուսալից հայեացքները:

Վարձքը կատար բոլոր մասնակիցներուն եւ աչխատողներուն,

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷԼ. – («Յառաջ»). – Ուրբաթ, Յունուար 16–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր մաղթանքները ներկայացուց տեղական իշխանութիւններուն եւ հայ համայնքին:

Հայկական եւ Ֆրանսական Ազգային դրօշակները զետեղուած բեմին առջեւ եւ խորքը Արարատը եւ Արարատեան դաշտը պատկերացնող «տիորամա» մը տուին ընդունելութեան պաշտօնական ընոյթ եւ հանդամանք մանաւանդ ներկայութեամբը Հայաստանի Հանրապետութեան Փարիզի ընդհանուր հիւպատոս՝ Յասմիկ Սողոմոնեանի, ներկայացուցիչը դեսպան Վահագն Փափազեանին, Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ժան – Գլօտ Կոտէնի եւ Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Լիւսիէն Վիէկեանի: Ներկայ գտնուեցան բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ՝ երեսփոխան, ծերակուտական, քաղաքապետի կցորդներ, Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի, Փրովանս Ալփ – Քոթ դ'Ազիւռ Շրջանի եւ քաղաքապետարանի խորհրդականներու, դրասենեակներու, թաղամասերու քաղաքապետներ եւայլն:

Հայ դաղութը հոծ բազմութեամբ պատմախանեց հրաւէրին յատկապէս՝ միութիւններու ներկայացուցիչներով, իր հոգեւորական դասով, Առաքելական Եկեղեցիէն՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իշնաթոսեան, Ջատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Նշան Աշկր. Քհնյ. Գուրյումճեան եւ Մակար Աշկր. Քհնյ. Նաճարեան. կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ժողովրդապետը՝ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, քոյր Արեւմխ Աչըզեան. Աւետարանական Եկեղեցիէն՝ վեր. Ժոէլ Միքայէլեան:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անունով կարօ Յովսկիեան մաղթանքները անդին վերյիշեց հաստատութեան դաղութային նկարագիրը եւ գործունէութեան ուղղութիւնները: Անդրադարձաւ չինքի գեռնայարկի նորոգութեան աշխատանքներուն, որոնք դրեթէ աւարտած են, եւ ստեղծուած նոր կառոյցներու դործածութեան եւ մանաւանդ մնայուն ցուցահանդէսի մը պատրաստութեան որ պիտի կոչուի «Հայերուն Մարսէյլը»: Ապա, մեկնելով «Գուրիէ էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթի զոյգ յօդուածներէն (Յունուար 8 – 14) եւ Իվ Թերնոնի հաղորդութենէն «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ (Յունուար 13), դրաւ հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, ըսելով թէ դարը կը վերջանայ ու դեռ կը սպասենք Ֆրանսային եւ ժողովրդավարական պետութիւններու միջազգային հասարակապետութենէն քաղաքական քայլ որոշումներ եւ արարքներ: Կարօ Յովսկիեան ողջունեց Փարիզի Հայ դեսպանատան ընդհանուր հիւպատոսը՝ Յասմիկ Սողոմոնեան եւ անոր անձէն անդին Հայաստանի Հանրապետութիւնը մաղթելով որ 1998–ին բարելաւուին ժողովուրդի կենսապայմանները, խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը վերջնականապէս հաստատուի սահմաններուն վրայ, մարդու իրաւունքները եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը յարգուին ու յաղթանակեն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մէջ: Իր խօսքը աւարտեց համակամութեան կոչով մը ուղղուած տեղական իշխանութիւններուն եւ հայ դաղութին ազէտի զօտիի վերաշինութեան համար:

Փարիզի Հայաստանի Հանրապետութեան ընդհանուր հիւպատոս՝ Յասմիկ Սողոմոնեան նախ ողջունեց իշխանութիւնները, վեր առաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ներկայացուցչական հանդամանքը ճանչցուած Հայաստանի իշխանութիւններէն: Ապա, դիտել տուաւ որ Հայաստան կ'ապրի պատմական անկիւնադարձ մը, դարավերջի այս տարիներուն, և աւելցուց՝ «բարեփոխումներ կատարուեցան որոնք թոյլ տուին երկրի բաղաբական կայունութիւնը ապահովել եւ հանգրուանել տրամով երթալ դէպի շուկայի տնտեսութիւն: Հանրապետութիւն ընդունեցաւ Սահմանադրութիւն եւ ժողովրդավարական կառոյցներ: Այժմ, կը մշակուի նոր իրաւական եղանակ երկիրը դարձնելու համար իրաւական Պետութիւն մը: Շատ մը բարեփոխումներու իրագործումը առընչուած է Լեռնային Ղարաբաղի հարցի լուծման հետ: Ցոյս կայ որ Լ.Ղ.–ի հարցը կը լուծուի խաղաղ ճանապարհներով եւ կապահովուին Լ.Ղ.–ի ժողովուրդի արդար իրաւունքները»: Հայաստանի ընդհ. հիւպատոսը փակեց իր ելոյթը յատոդվելով Հայաստանի եւ Ֆրանսայի դարաւոր բարեկամութիւնը:

Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկեան յայտնեց իր բարեկամական զգացումները, վերյիշեց նահանգի կատարած համակամութեան բազում գործողութիւնները, իր համբոյրը Հայաստան, եւ գոհունակութիւնը ունիմ, ըսաւ, նպաստած ըլլալու Հայ Մշակոյթի Տան սրահներու վերանորոգման աշխատանքներուն:

Հուսկ, քաղաքապետը՝ Ժան – Գլօտ Կոտէն սկսաւ իր խօսքը անձնական դրուագով մը: Նախագահ Շիրաք իրեն առաքելութիւն տուած էր, Յունիս 1996–ին, որպէս քաղաքի նախարար Օռլիի օդակայանը ընդունիլ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, իր պաշտօնական այցելութեան առթիւ: Եւ պատմեց դէպքը: Ցետոյ, քաղաքապետը պատասխանեց ճառերուն մէջ արծարծուած հարցերուն: Համազգային դպրոցին համար, ըսաւ, քաղաքապետարանը կը տրամադրէ հողամաս մը իննսունեւեւինը տարուան տեւողութեան չինութեան պայմանագրով մը: Իսկ, Հայերու ցեղասպանութեան համար ճիշդ դէպի տաւ արտայայտուած խօսքերը, աւելցուց՝ «La France reconnait le génocide des Arméniens, sans le reconnaître, tout en le reconnaissant» եւ ոգեկոչեց դիւանագիտական աշխարհի հակասութիւնները, ու յոյս յայտնեց որ կուգայ ժամանակը որ Ֆրանսան կը ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Մաղթանքներու արարողութեան այս ձեռնարկը վարեց բժիշկ Զաւէն Գաբրիէլեան:

Հիւրասիրութեամբ մը, պատրաստուած Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ, վերջ դտաւ հանդիսութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄԱՆՈՐ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՍԷՆ ԹՐԻՓԻՆ («Յառաջ»). –

Քանի մը տարիներու մրափէ մը ետք, քաղաքիս եկեղեցական շրջանակը նոր եռանդ եւ մղում սկսաւ առնել իր նոր հոգեւոր հովիւին՝ Տաթեւ Քհնյ. Յակոբեանի նշանակումով (էջմիածնէն):

Տաթեւ Քահանայի մնայուն նշանակումը 1997 Հոկտեմբերին, մեծ եռանդ յառաջացուցած է Ազգ. Միութեան շարքերէն ներս, չնորհիւ իր համեստ բնաւորութեան, անսակարկ եկեղեցականի իր կոչումին ու հայրենասիրութեան: Շատ կարճ ժամանակի մը մէջ, ան սկսաւ գործել միօրեայ դպրոցին բացումով, 10 փոքրիկներով եւ դեռ քանի մը ծրագիրներ ունի, աշխուժացնելու համար համայնքին յետագայ կեանքը:

Վերսին կեանքի կոչուեցաւ սովորութիւն դարձած «Նոր Տարուան Գիշեր»ը, Դեկտ. 31–ին, որ մեծ յաջողութիւն դտաւ, տեւեց մինչեւ առաւօտ:

Յունուար 11–ին, կիրակի, կատարուեցան հայկական Ս. Ծննդեան եւ Զրօրհնէքի զոյգ արարողութիւնները, որ երկար տարիներ չիչտակելի օր մը պիտի մնայ ներկաներուն համար: «Խորհուրդ խորհրդոյն» երգեցողութեան միջոցին, պատարագիչը առաջնորդուեցաւ դէպի խորան հինդ փոքրիկներու յամրաքայլ երթով, ամենափոքրը խաչը բարձրացուցած, որուն կը հետեւէին երկու մոմակիրներ, որոնց ետեւէն զոյգ քչոցակիրները, ինչ որ չէր տեսնուած 60 տարիներէ ի վեր: Աւիկա հպարտութեան եւ գոհունակութեան թրթռացում մը եղաւ ներկաներուն համար. պատարագը կատարուեցաւ յաջող երգեցողութեամբ քանի մը նուիրեալներու ու երգէոնի ընկերակցութեամբ Տիկին Սարաֆեանի, իսկ սարկաւագութեան բաժինը՝ երջանիկ եւ Սարգիս (վերջինս Լիոնէն, ղեկավարող, որ տարիներէ ի վեր կը մասնակցի, ամէն առիթով):

Տաթեւ Քհնյ. իր ներշնչուած քարոզներով կը դրաւէ հաւատացեալները. այս անդամ որպէս նշանաբան ունէր՝ «Դառնալ դէպի զԱստուած. սիրել եւ ծառայել»:

Զոյգ արարողութիւններէն յետոյ ներկաները անցան յարակից սրահը, տեղադրուելով պատրաստ սեղաններուն չուրջ: Ազգ. Միութեան նախագահը՝ Պ. Յովիկեան քանի մը խօսքով նախ չնորհակալութիւն յայտնեց մասնակցողներուն, վարչութեան մաղթանքները ուղղեց բոլորին. ապա հրաւիրեց Տաթեւ Քահանան օրհնելու ճաշի սեղանները:

Անոր «ճաշակեցուք խաղաղութեամբ դկերակուրս»էն վերջ, ժրաջան տիկիններ մեղուի փութկոտութեամբ մատակարարեցին սեղանները իրենց պատրաստած համադամ կերակուրներով: Մէջ ընդ մէջ եղան խօսք առնողներ. նախ հիւր համայնքներու կրօնաւորներէն՝ Հայր Պարլոնի, կաթողիկէ եկեղեցիէն, ապա պատուելի Ալէն Նանչինի եւ Հայերուս ծանօթ Հայր Գոնսթանթին Գորխապես, հուսկ Հայր Թրօնչոն (Ֆուրվիէռի ճայնասփիւռէն, Լիոն): Բոլորին արտայայտած մտքերն ու մաղթանքներն էին լայն գործակցութիւն քոյր եկեղեցիներու միջեւ եւ նորանոր յաջողութիւններ հայ հոդեւոր հովիւին:

Ապա Տաթեւ Քհնյ. իր կարգին մաղթանքներ ըրաւ հիւրերուն եւ հայ ծնողքներուն, չեչտելով մանաւանդ որ վերջինները իրենց զաւակները դպրոց դրկեն յետագային չզղջալու համար:

Պ. Արամ Տէմիրճեան, Սէն Թրէթիէնի եւ Ս. Շամոնի ծանօթ հին անխոնջ նուիրեալներէն մին, իր հայրենասիրական քանի մը խօսքերով հրաւիրեց մօտակայ քաղաքներուն հայութիւնը լայնօրէն գործակցելու, թիկունք կանգնելով Տաթեւ Քհնյ.ին եւ Ազգ. Միութեան, նորանոր յաջողութիւններ ձեռք բերելու համար ու բացառիկ այս օրուան առթիւ երգեց «Թէ Թեւ ունէի, ո՛հ կը թռչէի» երգը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին: Ապա սարկաւագ Սարգիս յատուկ եռանդով մը ջերմացուց մթնոլորտը երգելով քանի մը զուարթ երգեր ու պատրեղանակներ, մինչեւ ուշ ատեն:

Շնորհաւորելի են Ազգ. Միութեան վարչական անդամները, եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը եւ մանաւանդ Տէր եւ Տիկին Երջանիկ Օհաննէսեան (Սէն Շամոնէն), որոնք բոլոր ձեռնարկներուն կը մասնակցին նուիրումով: Իսկապէս 1998 Յունուար 11–ը չատերուն համար պիտի մնայ բացառիկ օր մը: Մաղթենք յարատեւ եռանդ եւ կորով թէ' Ազգ. Միութեան եւ թէ չնորհալի հովիւ Տաթեւ Քահանային:

ՍՕՍ–ՊԱՐԻՏ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԶ.

– Դժբախտաբար մեր մէսին ափեղ – ցվեղ խօսքեր ըրած է ասդին անդին, ոնք ո՛չ իրեն պատիւ կը բերեն, ո՛չ ալ իր վարած պաշտօնին ... ինծի համար կարեւորութիւն չունին, բայց իրեն չեմ վայլեցներ...

– Մարդար էֆէնտի կարծեմ թիւրիմացութիւն մը կայ ... կակազեց ուսուցիչը, չեմ պիտեր թէ ի՛նչ բանի կ'ակնարկէք կամ թերեւս զրպարտութեան մը զոհ կ'ըլլամ:

– Ընդհակառակն չատ լաւ պիտես թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեմ, պատասխանեց վաճառականը դոռ ճայնով մը:

– Հաւատացէ՛ք որ...

– Ցանցանքդ ճանչցիր, ասիկա բաւական է:

– Կը ճանչնայ էֆէնտիմ, կը ճանչնայ, մէջտեղ Ռափիկ աղա, ես դիտեմ, Պր. Թորգոմը դէշ տղայ մը չէ միայն թէ դիւրաւ ուրիշներուն խօսքին ուշիմ կ'ըլլայ...

– Անձնական դատաղութիւն չունի, մեր միւսին պակասը ատ է, աւելցուց Մանուկ աղա:

– Պուտալա տըր, սէյլինիլ չունա, ըսաւ Մելիտոս էֆէնտի:

Խե՛ղճ Պր. Թորգոմ հմա զղջացած էր այցելութիւնը ընելուն՝ բայց կարելի չէր ընկրկիլ, հարկ էր դառնութեան բաժակը պարպել ցմրուր:

– Պր. Թորգոմի տակաւ նկարագրին մի ընորոշ ապացոյցն է, մէջ մտաւ Սուսերեանց, իր այս առտուան հրաժարականը Շաբաթ ակումբի անդամակցութենէն:

– Կը նեղէ՛ք, պարոն, թողոքեց ուսուցիչը, ես չատոնց միտքս դրած էի քաշիլ հանրային գործունէութենէն, որովհետեւ համոզուած եմ որ ուսուցիչ մը պէտք է միմիայն վարժարանով զբաղի:

– Այդ համոզումը երեւի նոր ծնունդ է քո մէջդ, պատասխանեց Սուսերեանց հեգնաբար, դոնէ երէկ, մինչեւ ցերեկ մի այսպիսի համոզումի նշոյլ չէր նշմարուեր քո վրայ...

Սրահին դուռը կրկին բացուեցաւ եւ ներս մտաւ ոսկերիչ Սահակ աղան:

– Վա՞յ, Սահակ աղա, բարի եկաք, դոշեցին քանի մը ճայներ :

– Բարի տեսանք, պատասխանեց ոսկերիչը:

– Մարդար էֆէնտին չնորհաւորելո՞ւ եկար, հարցուց Մանուկ աղա:

– Բնականաբար...

– Մենք ալ անոր համար եկած ենք...

Սահակ աղայի գալուստը փրկեց ուսուցիչը իր նեղ կացութենէն: Ամէնքը իրենց ուշադրութիւնը նուիրեցին ոսկերիչին որ վաճառականին մօտենալով ըսաւ.

– Ինչալլահ, Մարգար էֆէնտի ձեր չը-նորհիւ թաղերնիս խաղաղութեան երես պիտի տեսնայ, չիտակը, երկչ առտու, լրագրին մէջ Վարչութեան տուած որոշումը կարդացի նէ՝ չատ քէյֆըս եկաւ... էյ աչկ օլսուն ըսի, քէօրկկ օլտըքլարընտան պէրի պիր ավ թուֆտուլար...

– Շնորհակալ եմ, Սահակ աղա, պատասխանեց վաճառականը:

Հետզհետէ նոր հիւրեր կը հասնէին:

Ուսուցիչը կը սպասէր Սուսերեանցի մեկնելուն, որպէսզի միասին դուրս ելլէ ու հետը բանակցութիւն մը ունենայ: Անոր ներկայութիւնը վաճառականին տան անբացատրելի կը մնար իրեն եւ կ'ուզէր այս մասին լուսաբանութիւն պահանջել:

– Ան ալ բնականաբար ինչ բացատրութիւն պիտի պահանջէ, կը մտածէր, բայց իր պարագան բոլորովին տարբեր է, ես ակումբին հրաժարած եմ, հետեւաբար կրնամ առանց անպատեհութեան գալ հոս:

Ուրիշ բան մը կը զարմացնէր զինքը, այն է վաճառականին Սուսերեանցի հանդէպ ցոյց տուած սիրալիր վարմունքը, մինչդեռ ընդհակառակն իրեն հետ խստօրէն խօսած էր:

– Եթէ ես յանցաւոր եմ թաղային ընտրութեան մէջ բռնած ընթացքիս համար, կը խորհէր, Սուսերեանց ա՛լ աւելի յանցաւոր է քանի որ ինքն է պարագլուխը:

Ուսուցչին միտքը այս մտածումներով տոգորուած էր երբ տեսաւ որ Սուսերեանց ոտքի կ'ելլէր ու դէպի Մարգար էֆէնտիին կ'ուղղուէր հրաժեշտ առնելու համար: Ինքն ալ անոր օրինակին հետեւեցաւ:

– Մարգար էֆէնտի, ինձ կը թոյլատրէ՞ք գնալ...

– Չէ՛, ընկեր Սուսերեանց, ըսաւ վաճառականը, ո՞ւր պիտի երթաս ... նստէ՛ կերակուրը միասին պիտի ուտենք:

– Շատ չնորհակալ եմ, բայց...

– Նստէ՛ կ'ըսեմ կոր, խօսելիք ունիմ քեզի:

– Շատ լաւ ուրեմն, ըսաւ Սուսերեանց իր տեղը վերադառնալով:

Ուսուցիչը ինքն ալ մօտեցած էր վաճառականին եւ կը յուսար նոյն պատիւին արժանանալ:

– Մարգար էֆէնտի ամենախորին յարգանքներս մատուցանեմ տիկնոջ, ըսաւ:

– Երթաս բարով միւսիւ, պատասխանեց վաճառականը:

Ուսուցիչը ընկճուած, ջախջախուած դուրս ելաւ, պահ մը քայլամոլոր թափառեցաւ փողոցին մէջ, առանց ընելիքը գիտնալու:

– Երթամ, մտածեց, դիմակապերծ ընեմ Սուսերեանցը իր ընկերներուն:

Երեք երիտասարդներ, Սեդրակ, Աւոմ, Արշակ նստած էին ընթերցման սրահը ու թերթերը աչքէ կ'անցընէին: Ուսուցիչը բարեւեց անոնց:

– Ի՞նչ կայ, չի կայ, հարցուց:

– Օրուան մեծ եղելութիւնը կայ, ըսաւ Աւոմ խնդալով:

– Ի՞նչ եղելութիւն...

– Զարմանալի՛ բան, չե՞ս գիտեր ... մանաւանդ դուն ես հերոսն ալ:

(Շար. 91)

(Շար. Ա. էջէն)

տարաբեց թէ վեց տարիէ ի վեր 26·500 մեռեալ կայ, մինչ Իմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ առնուազն 80 հազար կը նկատէ մեռեալներու թիւը, իսկ ալժերական ընդդիմութիւնը՝ աւելի քան 120·000: Զորս ժամ տեւող իր ելոյթին ընթացքին վարչապետը յայտնած է թէ բնակիչներու վինուելու պիտի ամրապնդուի ինքնապաշտպանութեան խումբերուն շնորհիւ: Ցունուար 21–ին, Փրանսացի մատուռականները հանրաժողով մը գումարած էին Փարիզի Միւթիւալիթէի սրահը, ուր երկու վերապրողներ պատմած են իրենց չարչարանքը: Զիւպէյտա, 23 տարեկան, իր ամբողջ ընտանիքին սպանութեան ականատես եղած է եւ առեւանգուած է, եօթը զարմուհիներուն հետ և պերուէեան մատնուած, նախքան բռնաբարուիլը: Ըստ ամիս հաք յայողած է խոյս տալ: Ասոք առնողներուն մէջ (ձէք Լանկ, Ալէն Մաուըէն, Ֆրանսիս Վիւրց, Ֆրանսուա Պայրու, Պերնար Անրի–Լեվի) միայն Ռոպէր Պատէնթէրն է որ խլամապաշտները չէ մատնանշած որպէս միակ պատասխանատուները ջարդերուն:

ՄԻԱՅԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին գոյզ հանդիպումները, նախ Նեթանիահուի, ապա Արաֆաթի հետ զրկան ոչ մէկ արդիւնք տուին, ընդհակառակն, հաստատեցին անել կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք Նեթանիահուի անզիջող վերքին: Արաֆաթ ըսած է՝ «ի վերջոյ լուսինը չէ ուզածս»: Պաղեստինցի զեկավարը չատ սկարացած կը թուի եւ վերջերս ըսուեցաւ թէ Փարքինսոնի հիւանդութենէն կը տառապի, բայց ախտանշանները անհետացած են, թէեւ այլեւս կը խուսափի անզլերէն արտայայտուելէ եւ թարգմանի կը դիմէ:

ՎԻԹՐՈԼԻ թաղապետութիւնը վրդովմամբ տեղեկաց իր տուած վերջին որոշումով, որ կը նախատեսէ 5000 Ֆր.ի նպաստ մը ընտրհել այն նորածիններուն ընտանիքներուն որոնց ծնողքէն առնուազն մէկը (հայրը կամ մայրը) Ֆրանսացի կամ եւրոպացի է: Ծանօթ է որ Վիթրոլի քաղաքապետը կինն է Ապպ. Ձակատի թիւ 2–ին՝ Պրիւնօ Մէկրէի: Ամէն կողմէ բողոքի ձայները կը բարձրանան այս խտրական, ցեղապաշտ նկատուած որոշումին դէմ: Պրիւնօ Մէկրէ խտրականութիւն չի նկատեր որոշումը այլ՝ նախընտրութիւն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սոնելի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին իրենց ծնողքին՝ Զաքար Զաքարեանի եւ Մարի Զաքարեանի յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԼՕ. – Համակիր մը՝ 500 Ֆր.:

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise
Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non arménophones
NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. Fringhian — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԱՑԱԼՈՒԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՇԱԲԱԹ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21
Ի նպաստ Լիոնի ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ վարժարանին
Կազմակերպուած Ծնողական Միութեան եւ Եկեղեցւոյ Ապպ. Միութեան կողմէ
Մթնոլորտը պիտի խանդավառեն՝
«Ա Ն Ի» Ն ո ւ ա գ ա խ ո ւ մ բ ը
եւ Տիւք ժօֆէ «ՏԻՏԻԷ»
«ԱԼԵԿՐՕ» Սրահին մէջ
Place de la République, Miribel
● *ժամը 20–էն սկսեալ* ●
խուռներամ եկէք եւ զուարճացէք
Հաճելի աւակնկալներ, հայկական համադամ պիւֆէ, ճոխ յայտագիր, ինչպէս նաեւ վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
հետեւեալ թիւին՝ 04·78·89·25·06
Մուտք՝ 100 Ֆր.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ձեզ կը հրաւիրէ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» *նիւթին չուրջ:*
Դասախօս՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Ուրբաթ, Յունուար 30
Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
ժամը 20·30–ին
Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Séjours d'été
RECHERCHE
La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 1998 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :
- **Directeurs diplômés BAFD;**
- **Animateurs diplômés BAFA;**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année);**
- **Economes;**
- **Cuisinières.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Concours de Musique de Chambre
WARDAN SARXIAN
1997—1998 / 2ème année
28 — 29 — 30 MARS 1998
organisé par le *Centre Culturel SAHAK-MESROP*
Directeur : *KHATCHIG YILMAZIAN*
Permanence: 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70 — Fax : 04 91 77 89 28

Règlement du Concours

1) Le coucours est public et ouvert à tous les musiciens sans limite d'âge.
2) Tous les morceaux seront exécutés sans reprises et dans les mouvements indiqués.
3) Le concours comprendra deux œuvres de style différent au choix des candidats: l'une pour l'éliminatoire, l'autre pour la finale.
4) Les décisions du Jury sont sans appel. Le Jury se réserve le droit d'interrompre les exécutions jugées insuffisantes.
5) Toute demande de renseignements doit être accompagnée d'une enveloppe timbrée.
6) Les éditions indiquées sont obligatoires. Les photocopies sont strictement interdites par la loi.

Le concours aura lieu du 28 au 30 Mars 98
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Eliminatoires : samedi 28 mars
Eliminatoires : dimanche 29 mars
Final du concours : lundi 30 mars à 20 heures 30

ECHELLE DES RECOMPENSES ET PRIX SPECIAUX
Premier Prix : 5 000 F
Deuxième Prix : 3 000 F — Troisième Prix : 2 000 F

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻՆՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Ցաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի թատրոնը: Երգ, պար, տրամախօսութիւն դպրոցի աշակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն:

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un
SUPER LOTO
Dimanche 1er Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur
La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian
VENEZ NOMBREUX!
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Narek Dourian
et les élèves de l'école de Paris de la C.B.A.F.
vous présentent
CONTE DE NOEL
SPECTACLE MUSICAL
Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**
Salle «Rossini»,
6, rue Drouot, 75009 PARIS
Billets auprès de:
— KAROUN (Colombes) :
Tél.: 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 18h);
— C.B.A.F. Paris
Tél.: 01. 45. 84. 57. 18 (de 9h à 13h);
— sur place le jour du spectacle.
Prix : Adultes 100 F.
Enfants (-14 ans) 50 F.
Venez nombreux!

RETENEZ CETTE DATE
7 FEVRIER
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Bagneux-Cachan
organise son **DINER ANNUEL**
à l'Hôtel de Ville de Cachan
(Animation assurée)
— Places limitées —
Réservez vos places en téléphonant au:
01. 46. 63. 48. 74

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԱՐԵԿ Մշակութային Միութեան
ճաշ – պարահանդէսը
Մարտ 7–ին,
Casino d'Enghien
Մանրամասնութիւններ յետագային

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
MARDI
27 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·298 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.298

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
41–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
1957 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՄՇԱԿԵԼ, ԱՅԼԵՒ ՀԱԿԱԶԴԵԼ

Թոյլ տուէք անգամ մը եւս արծարծել արդի աշխարհաբարի մշակման, ճոխացման եւ դունաւորման խնդիրը:

Ուրիշ երկու խմբագրականներով, չեզոքեցինք կարգ մը պահանջներ.—

1.— Պրպտել բառարանները եւ փնտռել մոռցուած բառեր, զանոնք իրենց բուն իմաստով գործածելու եւ կամ նոր իմաստ մը պատշաճեցնելու համար:

2.— Մղել բանասէրները, լեզուագէտները, քերականագէտները, հրապարակագիրներն ու գրագէտները, որ կարելին փորձեն, արդի կեանքէն եւ անոր պահանջներէն ծնած բառեր եւ բացատրութիւններ հայացնելու համար: Անշուշտ խուսափելով թուրքական հայկաբանութենէ կամ արհեստական պիւտերէ: Եթէ կան բառեր որ չեն թարգմանուիր, կարելի է յետաձգել, փոխանակ ամէն գնով հայացնելու եւ ծիծաղելի դառնալու:

3.— Հաւաքել, գտել, մշակել գաւառաբարբառները, գրաւոր թէ անգիր, եւ ձգտիլ զանոնք տարածելու, եթէ իրապէս կը համապատասխանեն պահանջի մը եւ կ'օգնեն ազնուացնելու, ճոխացնելու լեզուն:

Եւ պէտք չէ գոհանալ միայն գաւառաբարբառներով, այլեւ սերտել արարատեան բարբառը, նոյնիսկ այսօրուանը, գտնելու համար մոռցուած դեղեցկութիւններ, մանաւանդ ասացուածքներ, որոնք յաճախ աւելի հարազատ են, քաղուած ըլլալով բուն ազբիւրէն —երկիր:

Այս ընդհանուր սկզբունքները թելադրած առեն, կասկած մը կը տանջէ մեր միտքը:

Քանի՞ հոգի պիտի գտնէք, օրինակ, լրագրական հրապարակի վրայ, որ բաւականին եթէ ոչ նախաձեռնութիւն ըստանձնելու, գոնէ աջակցելու: Կ'ըսեն՝ աւելին, — չխանդարելու ճեռնարկը, անհոգութեամբ, ծուլութեամբ կամ տգիտութեամբ:

Այս մտավախութիւնը կը ծնի վերջին 15 տարիներու փորձառութենէն:

Ափէ ափ նետուէնք առաջ մը, եւ, ինչպէս որ անհատական կեանքի մէջ իւրաքանչիւրը իր գիտցածը օգտագործեց, մամուլին եւ հանրային կեանքին մէջ ալ ամէն մէկը ճամբայ ինկաւ իր բերած պաշարով կամ հասկացողութեամբ: Հետեւա՞նքը, — երբեք այսքան բարբարոսական քաբելոնի մը վերածուած չէր հայկական մամուլը:

Միայն Երեւանը չէ որ անտէր «բոստան» մը դարձուցեր է մեր սքանչելի այգին, մեր յորդահոսան, ճկուն եւ ջրբղբղի մայրենիքը:

Արտասահմանի մէջ ալ ունինք թերթեր ու գիրքեր, որոնք հաւատքէ կը հանեն ընթերցողը, առաջին ակնարկով իսկ: Ոչ միայն յօդուածներու, երկարաշունչ ուսումնասիրութեանց կամ գրական արտդրութեանց մէջ, այլեւ հասարակ լուրի մը թարգմանութեամբ: Այն աստիճան որ, երբ անհրաժեշտ գտնես լուր մը արտատպել, կը տեսնուիս վերէն վար սրբագրել կամ հայերէնի թարգմանել —ինչպէս Երեւանի թերթերը—, փոխանակ նոյնութեամբ գրաչարին յանձնելու:

Եւ ամէնէն վրդովիչ պարագան այն է որ, այդ կարգի թերթերու խմբագիրները եւ յօդուածագիրները փափաք ալ չունին եթէ ոչ նոր սորվելու, գոնէ զբօսնելու մէջ սորվածը անաղարտ պահելու: Ամէն մէկը հեղինակութիւն մը դարձեր է ինքն իր մէջ, եւ լեզուին հետ կը խաղայ իր ուզածին պէս, անճոռնի, անհանդուրժելի խառնիճաղանճի մը վերածելով զայն:

Զենք ուզեր խճողել նիւթը, օրինակներ յիշելով կամ անուններ արձանագրելով:

Եթէ միայն այս մասին բացուած դասընթացքներուն հետեւած ըլլային մեր ամենագէտները, Ղազիկեանի սաստերէն մինչեւ Տարագի հայրական խրատները, եթէ գոնէ տասը կոպէտ սխալ սրբագրած ըլլային, լսելով բարեկամական մատնանշումներ, չատոնց անհետացած կ'ըլլային բազմաթիւ բարբարոսութիւններ: (Դեռ ոչ մէկը բարեհաճեցաւ «յետայսոյն»ն գրել «այսուհետեւ», կամ «գրութիւն»ը (սիստեմ) չգործածել իբրեւ «կացութիւն», «վիճակ» եւ կամ սորվիլ թէ «Նիսէ»ն պատմական Նիկիան է):

Սորվելու, սերտելու, մշակելու ծուլութեան հետ զուգընթաց կ'երթայ չըլլանէ չըլլան, բերնէ բերան փոխանցուած սխալներու նուիրագործումը:

Բազմաթիւ գրիչներ մինչեւ այսօր ալ թուխակաբար կը գործածեն բառեր ու բացատրութիւններ, որոնց վրայ չատոնց խաչ քաշած է յառաջապահ մատուռա-կանութիւնը: Այդ գոհարներու մեծ մասը կովկասէն փոխադրուած են, ուրիշներ ալ Պոլսէն, իբրեւ ցնցոտիներ, առօրեայ խօսակցութենէ կամ ճառերու մէջ, եւ նոյնութեամբ տեղ կը գտնեն մինչեւ անդամ հեղինակաւոր համարուած գրիչներու տակ: Ոչ մէկ փորձ կամ տրամադրութիւն՝ հակազդելու, կտրել նետելու, չտկելու: Քիչ մը ճաշակ ներարկելու:

Անշուշտ այս չարիքը չի գտմանուիր խրատներով կամ սաստերով, երբ մարդիկ ոչ արուեստին սէրն ունին —այս ալ արուեստ է— ոչ ալ պատասխանատուութեան զգացում:

Եւ սակայն, անհրաժեշտ է անխնայ գործել մուրճը, կանխելու համար աւելի մեծ չարիքներ:

Հարկ է գործել մուրճը, մանաւանդ անոր համար որ, գաղութներու մեծ մասին մէջ գրկուած ըլլալով հայկական դպրոցներէ եւ մանաւորապէս միջնակարգ վարժարաններէ, մամուլը դարձած է տեսակ մը կրթարան: Հազարաւոր պատանիներ եւ երիտասարդներ իրենց հայերէնը սորվեցան եւ դեռ կը սորվին օրուան թերթերէն:

Եթէ ուրիշներ, մեր կամքէն անկախ ուժեր կը հալածեն, կը խթմարեն մեր լեզուն, մենք ալ մեզմակիցներ չդառնանք, դիտակցաբար:

Շ.

27 Փետրուար 1938

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԲԱՌԵՐԸ ՉԻ ԾԱՄԾՄԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԿԱՊ ԶՈՒՆԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՀԵՏ, Կ'ԸՍԷ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 23–ին, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Վազգէն Սարգսեան մամուլին հետ հանդիպում մը ունեցած է պետական հեռատեսիլէն եւ այդ առթիւ բառերը չէ ծամծմած, Նախ եւ առաջ չէշտած է որ Հայաստանի տնտեսական վիճակը հետեւանք նկատել Ղարաբաղի հարցին առկախ մնալուն (ինչ որ նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան ըսած էր մամուլի իր առաւտեան առեն, Սեպտեմբերին) բոլորովին անհիմն է: Ինք կ'ըսէ որ պիտի չհանդուրժուէնայ Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լուծումին որ դեկավարութեան խնդիրն է եւ մինչ դէմ եղած է համաժողովրդական քննարկման, «սակայն, կ'աւելցնէ, բանի որ այնուամենայնիւ, ժողովրդին մասնակից դարձրինք այս նեարդային պրոցէսին, ապա առանց նրա կարծիքի այն լուծում չի կարող ընել: Արցախի հարցը համաժողովրդական է, եւ մի բանի անհատներին, անգամ ամենակարկառուն դէմքերին, ոչ իրաւունք, ոչ էլ շնորհ է տրուած այն լուծելու»:

Նախարարին համար, Հայաստանի մէջ «պայքարնավտանգ վիճակ» չկայ, իսկ տիրող կացութեան ծանր բնոյթը Արցախի հետ կապ չունի, կ'ըսէ Վ. Սարգսեան, այլ կառավարութեան չուրջ երկու տարի չաշխատելուն: Նախարարը կ'ըսէ թէ 1993–ին ինք է որ Սերժ Սարգսեանը բերած է կառավարութեան մէջ (Ազգ· Ապահովութեան նախարար) եւ 1997–ին ալ կրկին ինք է որ բանակցած եւ Հայաստան «բերած է» Ռ· Քոչարեանը: Երկուքն ալ դէմ եղած են, բայց նկատի առնելով կացութիւնը, համաձայնած են եւ այսօր, կը չեշտէ «երկուսի հարցով էլ ես չեմ սխալուել»:

Եթէ հրաշքներ ալ չեն պատահած, Ռ· Քոչարեան բարելաւած է տնտեսական վիճակը, պարտքերը վճարած: Վազգէն Սարգսեանի համար անհնար է վարչապետին հրաժարականը, «Ռ· Քոչարեանը, կ'ըսէ, Արցախի եւ Հայաստանի միասնութեան խորհրդանիշն է, իսկ Սերժ Սարգսեանի հարցում չի կարող լինել մեկը, որ կասկածի նրա ազնուութեանը, նուիրուածութեան եւ հայրենասիրութեանը»:

Վ· Սարգսեան կը չեշտէ որ պէտք չէ վախնալ Ղարաբաղէն, կարելի է վախնալ միայն այն տունէն երբ 250 հազար անտուն, հայրենիքէ զրկուած, զինուած Ղարաբաղցիներ լեցուին Երեւան եւ անբարոյականութիւն կը նկատէ Ղարաբաղի եւ Ղարաբաղցիներուն բարդել ներկայ դժուարութիւնները: Ինչ որ վերանպատասխանատուր է իրեն համար այն երեւոյթն է որ ջանք կը թափուի կազմակերպութիւններն ու անհատները քաշելու աղտոտ խաղերու մէջ·— «գիտեմ, կ'ըսէ, մեկ տարի է, թէ ով է ուզում դառնալ Ներքին եւ Անվտանգութեան նախարար, ներկայումս, անընդհատ շեշտելով թէ նախարար Ս· Սարգսեանը լաւ չի աշխատում: Գիտէմ թէ ինչպէս եւ ինչո՛ւ կ'ուզէ, որովհետեւ ընտրութիւնները 1999–ին են: Եւ մարդիկ չեն կրնար խորհրդանի անդամ դառնալ առանց Ազգ· Անվտանգութեան նախարարին միջամտութեան»: Ու Վ· Սարգսեան կը յիշէ որ Համբարձում Գալստեանի սպանութենէն ետք ոչ ոք պահանջած է Ներքին նախարարին հրաժարումը (ակնարկութիւնը բացայայտ է եւ կը վերաբերի Վանո Սիրադեղեանի)· Պաշտպանութեան նախարարը կ'ըսէ նաեւ թէ չանք կը թափուի որ իր նախարարութիւնն ալ քաշուի պայքարի մէջ, բայց կը չեշտէ·—

«զինուած ուժերը պատրաստ են եւ չեն ներգրաւուի խաղի մէջ»:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 24/26)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՅՑԵԼԱԾ ԼՈՌԻԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ռ· Քոչարեան Յունուար 23–ին նախարարներու, երեսփոխաններու ընկերակցութեամբ այցելած է Լոռի: Երկրաշարժէն չրջանին բնակիչներուն հետ հանդիպումներ ունեցած է Ջրաշէն, Սարամէջ գիւղերուն եւ Սպիտակի մէջ: Այս վերջին քաղաքին ամէնէն սուր հարցը բնակարանաշինութիւնն է: Երկրաշարժէն ի վեր անտուն մնացածներու մէջ 19 տոկոսը բնակարան ունեցած է: Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է լուծումներ գտնելու այս վիճակէն դուրս գալու համար: Վարչապետը այցելած է նաեւ Սպիտակ 1996–ին գործելու վերսկսած վերելակի գործատունը, ապա նոյն մարզին մէջ գտնուող զինուորական մասերէն մէկը:

*
**

Ե· ՍՏՐՈԵԻ ԱՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Դաշնակցային ժողովին նախագահին գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յունուար 23–ին Մատենադարան եւ Ծիծեռնակաբերդ այցելելէ ետք հանդիպում ունեցած է Լ· Տէր–Պետրոսեանի հետ ու Ազգ· ժողովի նախագահ Բ· Աբրահամեանի, եւ մամուլի առաւլիս մը տուած: Երկու առիթով ալ կողմերը յայտնած են թէ ոչ մէկ խնդիր կայ երկու երկիրներուն միջեւ: Ե· Ստրոեւ մամուլի առաւլիսին պատասխանելով Ղարաբաղի մասին հարցումի մը, ըսած է· «կարգաւորման վերաբերեալ ամենամեծ առաջարկը ըրած է Հայաստանը: Լ· Տէր–Պետրոսեան իր յայտարարութեամբ փուլ առ փուլ լուծում կ'առաջարկէ, մինչ որ կ'ենթադրէ Լեռնայինի Ղարաբաղի ձեռքը գտնուող տարածքներուն մէկ մասը վերադարձնել

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԶՐՈՅՑ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՀԵՏ

Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան մասին վերջին շրջանին լրերայարդ շշուկները ու նաև իտալական մամուլի հրապարակումները, հայկ. մամուլի յօդուածները եւ Հ. Ցարուխեան Պատիկեանի հարցազրոյցները հետաքրքրութեան, մտահոգութիւններու պատճառ էին հայկական շրջանակներու մէջ: Այն-պէս կը թուէր որ ոչ միայն աւելի քան տասը տարի առաջ (1984) ծագած անհետական տագնապը հիմնական կարգաղրութեան չանգած էր, այլ նաեւ ստացած էր բարոյական երանգներ ալ: Մշնդրոյ առարկայ էին կալուածներու վաճառքի, զպրոցի փակումի, միաբաններէ եւ աշակերտներէ ոմանց ընթացքին առընչուած հարցեր: Իտալական մամուլը քանի մը արձագանգեց Հ. Մարաիրոս Ապաճեանի եւ միաբանութեան վարչութեան սուր հակադրութեան որ յանգած էր դատ ու դատաստանի: Եւ հակառակ որ հրապարակաւ չխօսուեցաւ այդ մասին, չաւերու ծանօթ է որ ան քանի մը տարիէ ի վեր կ'ապրի վանական կեանքէն անջատուած: Վերջերս լսուեցաւ որ կայքին նաեւ միաբանութենէն հեռացած վարդապետներ: Ինչ կը վերաբերի աշակերտներու արարքներուն, զպրոցին շրջանակը լայնօրէն զանգող բաներ պատմուեցան, մինչեւ իսկ ոստիկանական միջամտութիւններու լրջագոյն մակարդակով: Այնքան որ անօրէնութիւնը ստիպուեր էր Երեւան վերադարձնել անմիջապէս, հոն կէ ընդունուած «հերոս»ները:

Որքան ալ տարաբնոյթ թուին պատահարները, դժուար չէ նշմարել թէ անոնք կը քացատրուին անկումային կացութեամբ մը որուն արմատները հաւանօրէն կը դտնուին նոյնիսկ 1984-ի տնտեսական տագնապին նախորդող տարիներուն, թերեւս տասնամեակներուն մէջ: Այսօր, պարզուած վիճակին առջեւ, ոչ մէկ բանի կը ծառայէ ողկոյզել երեք զարու պանծալի անցեալ մը, խնկելի միաբաններու պատկառելի վաստակը ու ափսոսալ: Ինչպէս երէկ անոնք հայութեան իրականութենէն առին անոր ամէնէն արժանաւոր ծառայութիւնը ընծայելու նեղուժը, այսօրուան նեղութիւններուն մէջ ալ շատ հաւանօրէն նոյն իրականութիւնը – մերը – ունի իր բաժինը. թերեւս անտարբերութեամբ, անկիրթութեամբ, կամ նաեւ լրութեամբ բացատրելի:

Մխիթարեան միաբանութեան տագնապ մը չի կրնար չառընչուիլ յատկապէս մշակութային մեր աւելի լայն շրջանակներուն. հաւանօրէն նաեւ այդ տագնապին լուծումը: Այդ առումով՝ շշուկներու, կարգ մը հրապարակումներու նիւթ հայթայթած ու միտքեր չարչրկած հարցերու մասին օգտակար պիտի ըլլար որպէս առաջին քայլ, զրոյց մը ունենալ առընչուած լաւատեղեակ ու ամէնէն հանգամանաւոր անձնաւորութեան մը հետ: Վենետիկի միաբանութեան աբբահայր Հ. Վարդան Քէշիշեանի Փարիզ եռօրեայ կայքը առիթ տուաւ ատոր:

*
**

Հ. – Ի՞նչ է Ս. Ղազարի թուական պատկերը այսօր:

Պ. – Այսօրուան մեր հիմնական մտահոգութիւններէն մէկն է միաբանութեանս թիւը: Աշխատող անձերու պակասը չատ ղգալի է: Ճարմա՞ր էր որ մեր անդամները առանձնէին հովուական պատասխանատուութիւններ, ինչպէս Հայաստանի մէջ: Մինչեւ վերջերս հոն էին բացի Ներսէս Արք. Ներսէսեանէն երկու վարդապետներ՝ լուսահոգի Հ. Կոմիտաս Մանուկեանը Փանիկի մէջ և նախկին աբբահայր Հ. Գէորգ Պալեան որ կը գործէ Տաճիրի մէջ ուր կ'ըսէ թէ մեծ մասով կաթողիկէ 24 գիւղեր կան: Բոլորին ծանօթ է Հ. Կոմիտասի կատարած գործը որով ոչ միայն եկեղեցին, այլ նաեւ ամբողջ գիւղը ոտքի կանգնեցուց իր խանդավառ ոգիով: Ներկայիս չունինք գինքը փոխարինելու թեկնածու մը:

Վանքը կը մնայ գրեթէ միայն վարչական մարմինը որուն չորս անդամներէն մէկն՝ Հ. Արիստակէս Մանուկեան պէյրութի կը գտնուի որպէս պատասխանատու տեղւոյն Ժառանգաւորարանին: Ս. Ղազարի մէջ կան նաեւ քանի մը տարեց վարդապետներ, հինգ նորընծաները եւ վեց ժառանգաւորները: Հոն կը մնայ նախկին աբբահայր Հ. Պօղոս Անանեան, որ հակառակ առողջական փափուկ վիճակին կը շարունակէ բանասիրական – ուսումնասիրական իր աշխատանքը: Հոն տեւական պէտք է մնար նաեւ ընդհանուր մատակարար Գարբիէլ Վրդ. Սահակեան որ առէպ փարիզ գալ կը ստիպուի որովհետեւ հոս ալ փոխարինող վարդապետ չունինք եւ կան մատակարարական անմիջական հարցեր:

Հ. – «Նորընծաներ ու ժառանգաւորներ ունինք» ըսիք:

Պ. – Այո՛: Հինգ նորընծաները իրենց կոչումը հասունցնելէ ետք մեզի յոյս կը ներշնչեն որ իրենց ուխտերը պիտի կատարեն: Առանց չորսը Հայաստանէն են: Նաեւ ժառանգաւորներէն չորսը: Երկուքն ալ Միջին – Արեւելքէն: Ժամանակին մեր կոչումները կուգային, գրեթէ ամբողջութեամբ, Միջին – Արեւելքէն: Այսօր այնպէս կը թուի որ յոյսերը Հայաստանի վրայ պէտք է կեդրոնացնել: Միայն ուրախացած ենք փոքր տարիքէն չընդունիլ վենետիկ: Տեղւոյն վրայ պիտի աւարտեն իրենց ուսումը, յետոյ դան ու տարի մը նախապատրաստական ուսում ընեն հայագիտական նիւթերով – ծիսական, լեզուական, գրաբար, հայրախօսական–:

Հ. – Անբաւարար թիւով այս պատկերին մէջ ինչո՞վ կը բացատրուի մեկնողներու պարագան:

Պ. – Երկու հեռացողները եղան, բայց դեռ վերջնական որեւէ բան չկայ: Կը յուսանք որ այդ մեկնումները վերջնական չըլլան եւ անոնք ի վերջոյ վերադառնան:

Հ. – Անոնք ի՞նչ պատճառ տուին իրենց հեռացումին:

Պ. – Հիմնական ոչինչ կայ որպէս պատճառ: Կ'ըսէին «մեր կոչումը չէր»: Կը կարծեմ որ վանականի կեանքը դժուար եկած է իրենց:

Հ. – Բաւական անհասկնալի է որ ընդհանուր մատակարարութեան պաշտօնին վրայ է ձեր այն անդամը որ 1984-ի տնտեսական տագնապին կամայ – ակամայ գլխաւոր պատասխանատուն նկատուեցաւ: Ծուռ կարգադրութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ՞ հոս:

Պ. – Կը կարծեմ որ ոչ. որովհետեւ ընտրողները ոչ թէ վարչութիւնն էր, այլ ընդհանուր ժողովը: Ներկայիս աւելի պատրաստ տարը չունինք: Այդ մասին լսուածները աւելի շատ – շատներ են, քան՝ իրականութիւն: Որովհետեւ խընդրոյ առարկայ անձը ինք ալ իր կարգին ունէր թէ՛ աշխարհական, եւ թէ եկեղեցական օրինաւոր վերադառնալը որոնց ենթարկուած էր: Ներկայիս, համոզուած եմ որ մեզի կը դրծակցի անվերապահօրէն եւ առանց վարչութեան հաւանութեան ոչ մէկ բան կրնայ ընել:

Հ. – Ինչ է Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեանի ներկայ վիճակը: Փակուա՞ծ է ան պաշտօնապէս:

Պ. – Նիւթապէս փակուած է, յայց վերջին երկու դասարանին ուսումը կը չարունակենք վանքի ժառանգաւորարանի չէնքին մէջ: Դպրոցը փակուած է որովհետեւ մեծ զումարներու կը կարօտէր մատակարարումը. անոր համար ծախսուած էր 3 տարի առաջ Ազգային չէնքն ալ (9 միլիառ լիրէթի): Փոխարժէքին մէկ մասը յատկացուած էր զպրոցին բացին: Շատ երկրորդական կալուած մըն էր ու դրեթէ լքուած, քանի որ վերջին 20 տարիներուն ոչ ոք կ'երթար: Ժամանակին երբ Մուրատ-Ռափայէլեանի աշակերտները ամառը տուն չէին վերադառնար, հոն կը մնային: Ներկայիս բոլորը տուն կ'երթան: Իսկ չէնք մը պահելն ալ ծախքի դուռ է:

Հ. – Իսկ Ս. Ղեւոնի շէնքե՞րը:

Պ. – Կեցած են. բայց անոնք ալ ամբողջ տարին վակ կը մնան. զողերը անդամ մը դուռներն անդամ առին – տարին: Լուրջ նորոգութեան կարիք կայ:

Հ. – Դպրոցի փակումին մէջ, նիւթական կանէր զատ որ հասարակաց է մեր բոլոր դպրոցներուն, դեր չունեցա՞ն աշակերտներու թիւին նուազումն ալ:

Պ. – Տարակոյս չկայ:

Հ. – Ի՞նչ պատճառներով եղաւ այդ նուազումը եւ ի՞նչ հետեւանք ունեցաւ զայն դարմանելու համար Հայաստանէն աշակերտ բերելու լուծումը:

Պ. – 80 – 90-ական թուականներուն ես ալ վարած եմ Մուրատ – Ռափայէլեանի անօրէնութիւնը: Շնորհիւ վենետիկ պարսկահայերու որոնք լաւ վճարող են, դպրոցը ինքնաբաւ էր: Ունէինք աւելի քան հարիւր աշակերտ: Ցետոյ նուազեցաւ. Միջին – Արեւելքէն աշակերտ ղրկողները արդէն արեւմուտք զաղթած է: Իսկ վերջերս աշակերտներու պերճէ ամրողջութիւնը Հայաստանէն, կամ նախկին խորհ. երկիրներէն էր: Մէկ մասը վճարովի էր, միւսները ձրի: Հետեւաբար նիւթական ամբողջ պատասխատուութիւնը կեդրոնացած էր վանքին վրայ: Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին այդ վճարումները հասան մօտ երկու միլիոն տոլարի:

Հ. – կարելի՞ է բացատրել այս բոլորէն ուսումի մակարդակը:

Պ. – Ատոր մէջ բացարձակ ըլլալ կարելի չէ. ունեցանք շատ խելացի աշակերտներ. դիտէք որ Հայաստանի մէջ կրող տարրեր չեն պակսիր:

Հ. – Հարցումը չէր վերաբերեր աշակերտներուն:

Պ. – կապ ունի սակայն աշակերտներուն հետ: Քիչ մըն ալ թերեւս փորձառութեան պակաս կար պատասխանատու վարդապետներու կողմէ. մանաւանդ որ շատ երիտասարդ էին եւ թիւով քիչ:

Հ. – Վերջերս դպրոցը հակազդեցութիւններու նոր ալիքի մը ծնունդ տուաւ երբ լսուեցաւ որ հոնկէ առարկաներ ծախսած էին: Ի՞նչ էին այդ առարկաները:

Պ. – Պատասխաններ էին, ո՛չ մեծ հեղինակի գործ: Նաեւ քանի մը ղարան, պահարան, եւայլն: Անցեալ Մարտէն ի վեր ուսուցիչները չէին վճարուած. Այդ վճառքէն մաս մը այդ պարագին յատկացուած է: Հայկական, ազգային արժէք ներկայացնող ո՛չ մէկ, ո՛չ մէկ բան ծախսուած է:

Հ. – Ի՞նչ հետաքրքիր կայ շէնքին համար:

Պ. – Շէնքը չուրջ 6 միլիառ լիրի անհըրաժեշտ նորոգութեան պէտք ունի: Մինչեւ որ ատիկա չըլլայ, բան մը կարելի չէ: Մեր միտքը այն է որ, հաւանօրէն դեռ կը հասունցնայ զաղափարը, երկու վարժարանները միացնենք ու մէկ ղպրոց պահենք հոս, Փարիզի մէջ: Հոս, կ'ըսեմ, որովհետեւ զաղութ ալ կայ: Վենետիկ միակ առաւելութիւնը վկայականին արժէքն է որ 1897-ին Թագաւորական հրովարտակով արուած իրաւունք է: Վերադառնալով Վենետիկի ղպրոցին չէնքին, կ'ուզէինք մշակութային հաստատութեան մը վարձել ու կարենալ գործածել ի հալկին: Կար թեկնածու մը, բայց հրաժարեցաւ իր խոստումէն:

Հ. – Ունի՞ք կաղուածային նման ուրիշ հարցեր ալ:

Պ. – Միջոց մը կ'ուզէինք ծախել Լիբանանի մէջ հող մը որուն փոխարժէքով ֆոնտ մը կազմել կարելի էր հաստատել որուն եկամուտով ապրէինք: Բայց Վատիկան պէտք է արտօնէ վաճառքը, ինչ որ չատ երկար ձեւակերպութիւններու կը կարօտի: Յաւելին այն է որ ծախսուածներու փոխարժէքը միշտ պարտք փակելու կը յատկացուի, մինչդեռ պէտք է անձեռնմխելի ֆոնտ մը գոյանայ որուն տոկոսներով ապրի միաբանութիւնը ու դործունէութիւն տանի:

Հ. – Վենետիկի մէջ ալ հոդեր ծախելու խնդիր չկա՞ր:

Պ. – Վենետիկի մէջ հոդեր կային. չնայելով արաբական իրաւունք տրուեցաւ անոնց, պիտի ծախուին: Կ'առաջարկուի վրան շինութիւն ընել, բայց համաձայն չենք. պէտք է ծախել, քանի որ անմիջական պէտք ունինք: Գումարին մէկ մասը, ինչ որ կրնանք, անձեռնմխելի կ'ընենք: Կ'ուզեմ կրկնել թէ ասկէ զատ ոչ մէկ հայկական արժէք ծախսուած է, մինչդեռ վերջերս ահագին աշխուժ եղաւ թէ ղպրոցին արժէքաւոր առարկայ, արուեստի գործ ծախսուած է:

Հ. – Լսեցինք թէ Ե. Շահինի գործերը գրաւի տակ են, թէ աճուրդով պիտի ծախուին: Ի՞նչ է իրականութիւնը:

Պ. – Ինչ – ինչ հայկական նկարներ բռնագրաւուած են մեր մէկ փաստաբանին կողմէ որ Վենետիկի ամէնէն կարողներէն է:

Հ. – Ի՞նչ պատճառով:

Պ. – Մեր նախորդ երիտասարդ մատակարարը որպէսզի չվճարէ, պատուոյ դատ բացած էր անոր դէմ: Փաստաբանն ալ իր վճարումները ստացած չըլլալով, պաշտօնական միջամտութեամբ եկաւ, բռնագրաւեց պատասխանները: Անոնք պահ կը մնան պահեստարանի մը մէջ որուն փոխարժէքն ալ մենք կը վճարենք մինչեւ այսօր: Մինչեւ ամառուան վերջը այդ հարցին ալ լուծում պիտի բերուի: Դատարան ներկայացանք, խոստացանք վճարումները ընել, մեր դատը եա առնել. այնպէս որ հարցը պիտի փակուի ու Շահինները եա առնուին:

Տեսակցեցաւ՝ Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԳԱԶԱՆ ՄԸ ԼՈՒՍՆԻՆ ՎՐԱՅ»

- Une bête sur la lune-

Պոպինելի Մշակոյթի Տան թատերասրահին մէջ մինչեւ Փետրուար 8 կը ներկայացուի Ռիչար Կալինոսկիի այս թատերդութիւնը որ նիւթ ունի 1915-ը, անկէ վերապրող զոյգի մը պատումով: Մէկուկէս ժամուան անընդմէջ այս ներկայացումը որ հոգի ցնցող ապրումներու մէջ կը պահէ դիտողը, միայն 1915-ին կատարած ծանօթ եղելութենէն չառնելը այդ յատկանիշը: Տպաւորիչ ազդեցութիւն կը դործեն գլխաւորաբար թատերդութիւնը ու խաղարկութիւնը. ապա նաեւ բեմադրութիւնը, բեմայարդարումը: Իսկ աւարտին՝ խաղին համար բեմէն չատ աւելի լայն շրջանակ մը կը գծէ ցուցահանդէսը հին լուսանկարներու որոնք մեծ մասով տրամադրուած են Պոսթընի «Սէյվ» հիմնարկութեան կողմէ որ Ռուբի Թովմասեանի գլխաւորութեամբ աշխատանք կը տանի պատմական լուսանկարներ կորուստէ փրկելու, պահելու, որպէս հաւաքական մեր յիշողութեան անհրաժարելի մէկ բաժինը:

Այդ լուսանկարներէն մէկն է որ հիմնաքարն է թատերդութեան: Ի՞նչ պիտի ունենար ուրիշ վերապրող երիտասարդ Ամրամ, հետը տանելու համար մինչեւ Ամերիկայի մէկ անկիւնը որ վայրը պիտի ըլլայ յետագայ իր կեանքին: Տարածը ընտանեկան խմբանկար մըն է որուն միակ փրկուածն է ինք: Ու արհեստաւոր լուսանկարիչի արդէն բարեկեցիկ անոր ամերիկեան կեանքին մէջ լուսանկարը կը տառնայ ոչ միայն անցեալի յիշողութեան պահակի, այլ նաեւ ապագան ծրագրող հիմնական ազդակի անջնջելի դեր:

Այդ դերը, սակայն, օրուան իրակատնութիւնը մերժելու տարհան ինքնախաբէութեան ոլորտի մը մէջ կը բանտարկէ գլխաւոր հերոսը. ան երկմակարդակ նպատակներ հաչտեցնելու ջանքին մէջ, մէկ կողմէն ամերիկեան իր միջավայրէն գնահատանք գտնելու կը ձգտի, ինչպէս իրեն ճակատագրակից հազարաւորները, միւս կողմէն անհամբեր է լուսանկարին բացականչերը «նոր» Թովմասեաններով փոխարինելու: Այս թիրախին հասնելու համար իրեն կին կ'ընտրէ Պոլիսէն որրուհի Սեդան: Սակայն իր կարզադրութիւնը չի զօրեր աղէտը չէզոքացնելու ու անխուսափելի պայթումը ի վերջոյ կը խզէ Ամրամին լուութիւնը ու անոր ընդունիլ կուտայ դառն իրականութիւնը: Այդ իրականութեան մէջ անկարելի է լուսանը-

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԻՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՊՈՂՈՍԻՆՈՎ

ՎԻԿՏՈՐ ՀՈՒԳՈ

– Ձայները կը խեղդուին, ասոնց վրայ ոչ ոք կ՚ուշադրէ: Ես ալ կը հրաժարիմ խօսելէ: Ինչո՞ւ ես ալ ինծի պէս մէկը չեմ դառնար: Ինչո՞ւ ես ալ չեմ ուզեր ըլլալ ինծի պէս մէկը

Այրի Տիկին Լուսարփի Գազանճեան,
Տոքթ. եւ Տիկին Սերժ Գազանճեան եւ զաւակները՝ Վահէ եւ Ալեքսիա,
Տոքթ. եւ Տիկին Ռընէ Գազանճեան եւ զաւակները՝ Ֆրանսուա, Տելֆին եւ Ժիւլիէն,
Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան եւ զաւակները,
Տոքթ. եւ Տիկին Միշէլ Գազանճեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Ամանաթեան, Սարեան, Ահարոնեան, Գոարէ ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՐԱՄ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 24-ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Յունուար 28, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի Փարիզիէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

87, rue Gergovie, 75014 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»-ը Մեր ցաւակցութիւնները Տոքթ. եւ Տիկին Սերժ Գազանճեանին, ինչպէս նաեւ Ռաուլ եւ Միշէլ Գազանճեան ընտանիքներուն։

Madame Loussarpi Kazandjian
Son épouse,

Dr. et Mme Serge Kazandjian et leurs enfants Vahé et Alexia,
Dr. et Mme René Kazandjian et leurs enfants François, Delphine et Julien
Ses enfants et petits-enfants

Mr. et Mme Raoul Kazandjian et leurs enfants,
Dr. et Mme Michel Kazandjian et leurs enfants
Ses neveux,

Les Familles Amanatian, Sarian, Aharonian et Coarre
Parents et Alliés

Ainsi que toute la famille
ont la douleur de vous faire part du décès de

ARAM KAZANDJIAN

survenu le 24 Janvier, dans sa 97ème année.

Les obsèques auront lieu le Mercredi 28 Janvier à 11 heures en l'église apostolique arménienne St Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
suivies de l'inhumation au Cimetière d'Ivry Parisien.

Cet avis tient lieu de faire-part.

87, rue Gergovie, 75014 PARIS

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ասպղիկ Տէր-Պարսամեան 400 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Գուրգէն Ալէմշահի մահուան 50-ամեակին ի յիշատակ։

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարական թէյով եւ քէֆէով նախաձեռնութեամբ՝
ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
կիրակի, Փետրուար 8, ժամը 16-ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալէք Մանուկեան» կեդրոնի սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro Courcelles)
Գեղարուեստական բաժին՝ հայկական նուագ, երգ, արտասանութիւն։
Կը մասնակցին՝
Ալէյն Շահնուր, Իրմա Պամամճեան, Բիւզանդ Ֆրնտըգեան, Յովհաննէս Տէմիրճեան, Մինաս Տէր Սարգիսեան, Լօժէնի Ազէմեան եւ Ռոպէր Նաւասարդեան։
Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը։
Մասնակցութիւն՝ 60 Ֆրանք։

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 1er Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur

La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian

VENEZ NOMBREUX !
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjours d'été

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 1998 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD;**
- **Animateurs diplômés BAFA;**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année);**
- **Economes;**
- **Cuisinières.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ձեզ կը հրաւիրէ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» նիւթին շուրջ։

Դասախօս՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Ուրբաթ, Յունուար 30
Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
Ժամը 20·30-ին
Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Narek Dourian
et les élèves de l'école
de Paris de la C.B.A.F.
vous présentent

CONTE DE NOEL

SPECTACLE MUSICAL
Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**
Salle «Rossini»,
6, rue Drouot, 75009 PARIS

Billets auprès de:
— KAROUN (Colombes) :
Tél.: 01. 47. 80. 71. 73 (de 9h à 18h);
— C.B.A.F. Paris
Tél.: 01. 45. 84. 57. 18 (de 9h à 13h);
— sur place le jour du spectacle.

Prix : Adultes 100 F.
Enfants (-14 ans) 50 F.

Venez nombreux !

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Վիէնի Մէջ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3-ին քաղքապետարանի թատրոնը։ Երգ, պար, տրամախօսութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի Ակնոցի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Փափազեանէ 200 Ֆր., Տիկին Սեւեռեանէ 700 Ֆր., Շառլ Էօզպէքեանէ 700 Ֆր. եւ 1000 Ֆր. Տիկին Ծառուկեանէ Հայաստանի որբերուն համար։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԱՐԵԿ Մշակութային Միութեան
ճաշ – պարահանդէսը
Մարտ 7-ին
Casino d'Enghien
Մանրամասնութիւններ յետագային

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐ, Օռի մէջ (Բարձր – Ալպեաններ) ձիւնահիւսք մը զոհ գացած են ինը պատանիներ եւ երկու չափահաս անձեր, մէկը՝ ուսուցիչը, միւսն ալ ընկերացող կին հսկիչ մը։ Կան 21 վիրաւորներ որոնց մէկ մասը չատ ծանր վիճակի մէջ է։ Ասոնք աշակերտներն էին Մոնթինեսի-լը-Պրթոնէօի Սէն – Ֆրանսուա ա'Ասիզ վարժարանի (Դ. դասարան) եւ նոյն իրիկունը տուն պիտի վերադառնային։ Ճամբրդ դիչերած է 1500 մեթր բարձրութեան վրայ Տրէյի ապաստանարան մը եւ առաւոտն ալ խումբը երկուքի բաժնուած էր դէպի Օռ իջնելու համար։ Մէկ կողմը վեց պատանի եւ երկու չափահաս «դիւրինն» նկատուած ճամբայ մը ընտրած են, 26 պատանի եւ վեց չափահաս ալ աւելի «մարզական» էջք մը ընտրած են եւ իրենք իսկ պատճառ եղած են ձիւնակոյտի մը հիւսին, որու հետեւանքով 11 մեռեալ կար։ Յունուար 26-ին, առաջնորդը որ փրկուածներու մէջ է դիպահ էր եւ կը հարցաքննուէր։ Իրաւական եւ վարչական հետապնդում որոչուած է ճշդելու համար պատասխանատուութիւնները։ Նոյն օրը եւ յաջորդ օրը տեղւոյն վրայ փութացին նախարարապետ Ժոսփէն, կրթական ենթանախարարուհի Սեգոլէն Ռուայալ, Մարզանքի, Առողջապահութեան եւ այլ նախարարներ։ Մոնթինեսի մէջ յուզումը մեծ է եւ փրկուած աշակերտներն ալ հոգեկան ծանր ցնցումի տակ են։

ՊԱՊԸ Հռոմ վերադարձաւ Յունուար 25-ին, վերջին մեծ պատարագէ մը եաք Հաւանայի Յեղափոխութեան հրապարակին վրայ, 500 հազար հոգիի ներկայութեան, դլխաւորութեամբ Ֆիտէլ Գասթրոյի որ առաջին անգամ ըլլալով ներկայ կ'ըլլար պատարագի մը 30 տարիէ ի վեր։ Յովհ.-Պօղոս Բ. իր քարոզին մէջ չխնայեց ոչ ոքի եւ եթէ կոչ ըրաւ Ամերիկայի որ վերջ տայ շրջափակումին, խօսեցաւ նաեւ մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութեան մասին։ Միաժամանակ ձաղկեց մարքսիզմը եւ դրամատիրութիւնը։

Գլինթընի սեռային արկածախընդրութեանց գոհերիկ Թերթօնը կը շարունակուի եւ օրէ օր այլազան մանրամասնութիւններ կը տրուին, այս անգամ ոչ թէ Փաուլա Ճոնսի այլ Սպիտակ Տան այդ սկանակ պարմանուհիին հետ իր յարաբերութիւններուն մասին։ Մոնիքա Լեվինսկի նոյնիսկ պահեր է իր հաղուստներէն մէկը ուր մնացած է Գլինթընի սերմ մը եւ Է.Ֆ.Պի.Այ.-ը հաղուստը դրաւեր է։ Նախագահին պաշտպանութիւնը կը ղեկավարէ իր կինը, որ նախկին փաստաբան է։ Ինք պիտի արտայայտուի միայն Յունուար 27-ին։ Սրբարեկան երկիրներն ալ չատ կը զբաղին այս հարցով, որ սեռայինէն անդին քաղաքական մեծ համեմատութիւններ առած է եւ անոր մէջ կը տեսնեն հրէական դաւ մը, որովհետեւ Մոնիքա Լեվինսկի հրեայ է։ Քաթարի մէկ օրաթերթը չի վարանիր նոյնիսկ խորագրելու որ անմեղ Իսրայէլացիները եւ Արաբները պիտի մեռնին որովհետեւ Միացեալ-Նահանգներու նախագահը իր տափատը փակ չի պահեր։ Իսրայէլեան եւթնօր Ահարոնօթ օրաթերթին ալ կը պրէ.- «Կը խորհէինք որ խաղաղութեան գործընթացին ճակատագիրը Փրակա ծնած Հրեայի մը տիկին Օլպրայթի ձեռքն էր։ Ըստ երեւոյթին ուրիշ հրեայի մը, Պեվըրլի Հիլս ծնած Մոնիքա Լեվինսկիի ձեռքն է»։ Ենթական ալ պատրաստ է ամէն ինչ պատմելու Գլինթընի հետ իր յարաբերութիւններուն մասին եթէ ապահովութիւն ունենայ որ պիտի չհետապնդուի երդումի տակ ստած ըլլալուն համար։

Ալժերիոյ մէջ ջարդերը կը շարունակուին անխնայ։ Վերջին չորս օրերու ընթացքին 90 մեռեալ կար ըստ մամուլին տեղեկութեանց։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ցոյցերը կը շարունակուին զանազան ձեւերով։ Յունուար 24-ին, խումբ մը խուժած է Փանթէոնի (փարիզեան արուարձան) Լըքլէր մեծ վաճառատունը եւ անօրէնութեան հասնութեամբ մեծ քանակութեամբ ապրանք առած է առանց վճարելու։ Աւելի ինքնատիպ բան մը ըրած են Քէնթէյ «ընչազուրկներու ամուրդ» մը կազմակերպելով, այսինքն իրենք զիրենք ծախու հանած են, բայց դնորդ չէ եղած։ Նոր ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ Փարիզ թէ պաւառը, Յունուար 27-ին։

ԱՏԱՆԱՑԻ մէջ ձերբակալուած է Օրալ Չելիք որ Մ. Ա. Ազճայի հետ, պաշին դէմ գործուած մահափորձին պատասխանատու կը նկատուէր։ Ան այս ամբաստանութեամբ ու թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան համար դատուած էր Իտալիոյ մէջ ու փաստի անբաւարարութեան պատճառով ազատ արձակուած։ 1996-ին վերադարձած էր Թուրքիա։ Ներկայի ձերբակալութեան հիմ ծառացած են լրագրող Ապտի Իփէքճիի սպանութիւնը եւ երկու ուրիշ ոճիրներ։

ՇԻՒԱՔ վերադարձաւ Հնդկաստանէն քանի մը տեւտուրական պայմանագրեր ապահովելով։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Սէն Թէթիէն – Վալանս մրցումը որ ընդհատուեցաւ Շաբաթ, Յունուար 24-ին իրաւարարին կողմէ 1-1 արդիւնքի մը վրայ ձիւնի պատճառաւ եւ յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան, տեղի չունեցաւ նաեւ կիրակի, նոյն պատճառաւ։

***

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԵՐ

Յունուար 25-ին, Գուրնէօվի մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս 2-1 պարտութիւն մը կրեց Թիւնիզիէնէն, ինչ որ պատճառ եղաւ Դասաւորման Գ. դիրքին իջնելուն։ Պահեստիները 5 – 1 յաղթանակ մը տարին եւ ներկայիս կը զբաւեն 4-րդ տեղը։

ՀԱՅՐԱՏԻ ՕՐ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
MERCREDI
28 JANVIER
1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԻՐՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·299 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.299

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 26 / 27)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ ԴԺԳՈՀ Է ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ

Եւրոպայի խորհուրդէն երկու փորձագէտներ պիտի ինքնաթռիչքով մեկնին Պաքու այցելելու համար, որպէսզի Ադրբեջանցի քաղաքական գործիչներ դժգոհութեան զանազան արտայայտութիւններ ունենան արեւմտեան կազմակերպութիւններու դէմ: Երկու փորձագէտներէն մին Պոմէլ անդրադառնալով հայեւդերբեջանական հակամարտութեան, ըսած է թէ Ադրբեջան կ'ուզէ Եւրոպայի խորհուրդին անդամ ըլլալ, պէտք է Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մէջ զիջումներ ընէ. ատոր պատասխանելով Ազգային անկախութեան կուսակցութեան գործադիր մարմնի անդամ Ռուստամ Մուրադեան հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է:

«Ադրբեջանը դժգոհ է Եւրոպայի խորհուրդէն, որովհետեւ ան կը պաշտպանէ Հայաստանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութիւնը: Ադրբեջանը կ'ուզէ որ Եւրոպայի խորհուրդը ճնշում գործադրէ Հայաստանի վրայ, որպէսզի Հայաստան հրաժարի Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութենէն եւ անոր տարածքներէն»:

Ռուստամ Մուրադեան ըսած է նաեւ թէ Ադրբեջան կը մերժէ Եւրոպայի խորհուրդի միջնորդութիւնը, որովհետեւ Եւրոպայի խորհուրդը կողմնակալ դիրքորոշում որդեգրած է Հայաստանի նկատմամբ:

*
**

Յունուար 21-ին մամուլի ասուլիսով մը տեղեկութիւն տրուած է Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի դեսպաններուն հետ Բաքուի իշխանամէտ կուսակցութիւններու դաշինքին հանդիպումին մասին: Հոն ալ դժգոհութիւն յայտնուած է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խումբին աշխատանքէն որ արդիւնաւոր չէ: Այս առթիւ «Անավաթան» կուսակցութեան նախագահ Ֆ. Ազամալին ըսած է թէ Գոնկրէսի անդամ Շերմանի գլխաւորած խումբին առաջարկած օրէնքին բանաձեւը Ադրբեջանը անձնատուութեան մղելու բացայայտ նպատակը կը հետապնդէ: Այդ բանաձեւով կ'առաջարկուի Գոնկրէսի միջազգային յարաբերութիւններու յանձնաժողովին որ պատիժներ սահմանէ ԱՄՆ-ու այն քաղաքացիներուն եւ ընկերութիւններուն նկատմամբ որոնք առեւտրական կամ տնտեսական կապ ունին Ադրբեջանի հետ. ասիկա՝ այն պարագային երբ Բաքու ուժ գործադրէ կամ սպառնայ ուժ գործադրել Լեռնային Ղարաբաղի դէմ:

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ պաշտօնական բողոքագիր յղած է ԱՄՆ-ու դեսպանատան, Գոնկրէսէն Ֆ. Փալոնի Ղարաբաղ այցին առթիւ:

«Նոր Ադրբեջան» կուսակցութեան տնօրէն Աքբերով այդ վերաբերումը բնական համարած է, քանի որ ամերիկացի գոնկրէսականին «առանց արտօնութեան Ադրբեջանի կեդրոնական մասին կատարած այցը կը նշանակէ Ադրբեջանի գերիշխանութեան խախտում»:

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ» ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ

Մեսրոպ Յարութիւնեան որ «գլխաւոր խմբագրի պաշտօնակատար»ն էր «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին, հրաւիրուած է հրաժարականը ներկայացնելու: Ապր. Ժողովի մամուլի բաժնին վարիչ Վ. Մկրտչեան հաստատած է լուրը: Մ. Յարութիւնեան ընդառաջած է առաջարկին:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԼՈՒԻ ԱՑԸՐ

Շարունակելով այցը Յունուար 24-ին վարչապետ Ռ. Քոչարեան այցելած է Վանաձորի չարք մը արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները, ինչպէս «Բազում» կարի գործատունը ուր մօտ 700 հոգի կ'աշխատի: Ապա Ռ. Քոչարեան այցելած է քիմիական գործատուն եւ թիւ 1 հիւանդանոցը եւ զպրոց մը: Կէսօրէ ետք վարչապետը գացած է Ալավերդի, այցելած Ախթալա — Շամլուղ հանքը, պղնձաձուլարանը. ապա հանդիպում ունեցած է մարզի ղեկավարութեան հետ: Ան ըսած է թէ նպատակ է ծանօթանալ մարզին ընկերա — տնտեսական կացութեան, երկկէց զեկոյց մը, որ կը զօրացնէր մեր տեսակէտները:

Դուք կը վստահի՞ք Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի քարեացակամութեան:

Հասանով այս հարցումին կը պատասխանէ որ ինք կը վստահի ո՛չ թէ անոր քարեացակամութեան, այլ անոր դիրքին: Գալով Ղարաբաղի նախկին նախագահ, այժմ Հայաստանի վարչապետ Քոչարեանին, Հասանով չարտօներ որ Թավշանօղլու անոր մասին գործածէ Ղարաբաղի նախագահ բացատրութիւնը, կ'առարկէ գործածել միայն Հայաստանի վարչապետ բացատրութիւնը: Երբ լրագրողը կը յիշեցնէ թէ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան հաւանաբար յուսայց որ Քոչարեան կրնար լուծել այս խընդիրը, Հասան Հասանով չի վճռիր մանել քաղաքական վերլուծումներու մէջ, բայց կը զարմանայ երբ կը լսէ որ ոմանք կը մտածեն քարիւղի խողովակը անցընել Հայաստանի վրայով: Այդպիսի հարց մը ներկայիս չկայ, կ'ըսէ ան, որքան ատեն որ Հայաստան չպարտէ ադրբեջանական հողամասերը եւ որքան ատեն որ վախտականները իրենց տեղը չվերադառնան, Ադրբեջան տնտեսական ու քաղաքական որեւէ կապ չի հաստատեր Հայաստանի հետ:

Թավշանօղլու այստեղ կ'ուղղէ հետեւեալ քրքրքական հարցումը.

— Ենթադրենք որ երկու հանրուանները լուծման եղանակը դործադրուեցաւ եւ թէ՛ Ադրբեջան, թէ՛ Հայաստան չատ ղրամ չահիլ սկսան քարիւղէն: Երբ չատ ղրամ չահիլ սկսին, երկու կողմերն ալ առատ քանակութեամբ զէնք պիտի գնեն: Այն ատեն ի՞նչպէս պիտի ապահովուի Հայաստանի ու Ադրբեջանի անվտանգութիւնը:

Հասանով չատ գոհ կը մնայ այս հարցումէն, որովհետեւ կը յիշեցնէ թէ մինչեւ այսօր ամէն մարդ կը խօսէր միայն Հայաստանի ու Ղարաբաղի անվտանգութենէն, եւ ո՛չ մէկը կը հետաքրքրուէր Ադրբեջանի անվտանգութեամբ: Եթէ հակամարտութիւն մը կայ, պէտք է ուրեմն որ խօսուի երկու կողմերուն ալ անվտանգութեան մասին: Եւ այդպիսի անվտանգութիւն մը ապահովելու միջոցներն ալ անգտանելի չեն: Ադրբեջան պատրաստ է այդ միջոցները քննարկելու: Պատրաստ է խաղաղութիւն ստորագրելու, զէնքերը վար դնելու, հակակշիռ հաստատելու, երկու երկիրներու միջեւ դէտեր ընդունելու, եւայլն: Մինչդեռ դիմացի կողմը պատրաստակամութիւն ցոյց չի տար: Այնպէս կը վախնան որ Ադրբեջան ապագային չատ ուժեղ երկիր մը պիտի դառնայ: Բայց եթէ այսքան կը վախնան ապագային, ուրեմն վերջ տան այսօրուան թշնամութեան: Հարցազրոյցի վերջաւորութեան Լ. Թավշանօղլու քարտէսի մը վրայ ցոյց կուտայ որ Ռուսերու կողմէ Հայերու յանձնուած 32 տոկոս հողերը տեղակայուած են Գիւմրիի մէջ: Հասանով կը պատասխանէ որ Ադրբեջան այդ մասին բողոքագիր ներկայացուց Մոսկուայի: Բայց Թուրքիա որեւէ բողոքագիր չտուաւ Մոսկուայի: Մինչդեռ Թուրքիա պէտք չէ անտարբեր մնայ ռուսական այդ զէնքերուն դիմաց: Պատճառն այն է որ Թուրքիա չի ցանկար Ռուսաստանի հետ խնդիր ունենալ, ձըգտեալ վիճակ ստեղծել: Բայց ձգտեալ վիճակը կրնայ ստեղծուիլ նոյնիսկ եթէ բողոքագիր չներկայացնես: Հայաստան կը պնդէ որ Ադրբեջան ու Թուրքիա չըջափակում կը կիրարկեն: Մինչդեռ սա քարտէսին վրայ բացայայտօրէն կը տեսնուի որ Հայաստան Վրաստանի վրայով ելք ունի դէպի Սեւ Ծով: Հայաստան ելք ունի նաեւ դէպի Ռուսաստան: Հոնկէ կրնայ կազ, էլեկտրականութիւն, ջուր ստանալ: Հարաւէն ալ Իրանի վրայով ճամբայ ունի մինչեւ Պարսից Ծով: Ուրեմն Հայաստան չըջափակուած չէ: Ամբողջ աշխարհ պէտք է դիտնայ այս իրականութիւնը: Հայաստան ամբողջ աշխարհը կը խաբէ պնդելով որ չըջափակման մէջ կը գտնուի:

ՕՇՈՒՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԹՈՒԱՐԸ ԱՍՈՒԻՆ Ա.Ի ՋԵՌԱՄԲ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի

Շաբաթ, Յունուար 24, ժամը 15-ին, Գարեգին Ա. իր չքախոմբով առաջնորդուած է Քէօլնի առաջնորդանիստ եկեղեցին ուր արդէն բազմութիւնը համախմբուած էր, ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը դիմաւորուէր զանգակներու ղօղանջներով եւ եկեղեցական երգեցողութեամբ:

Գարեգին Ա. հայկ. ոճով նորոգուած եկեղեցւոյ օծումը կատարեց զոյն անուանելով «Ս. Սահակ Մեսրոպ»: Թեմին առաջնորդը՝ Գարեգին Եպիսկ. բարի գալուստի իր խօսքին մէջ կ'ըսէր ի մէջ այլոց.-

«Մեր սրտաբուխ ուրախութիւնը եւ յուզումը ունի զլխաւոր երկու պատճառներ, որոնք թոյլ տուէք յիշել այստեղ երկու խօսքով. Մէկն այն է, որ Վեհափառ Տէր, Դուք կուգաք իբրեւ հայր, փընտռելու Ձեր հօտը Գերմանիոյ մէջ, ուր ապրող Ձեր որդիները հաստատուած այս հողին վրայ չատ քիչ ժամանակ առաջ միայն կարողացան ի մի հաւաքուիլ, բառին բուն իմաստով եկեղեցի մը դառնալ: ... Մեր ուրախութեան երկրորդ պատճառը հաւատքն ու յոյսն է: Այս ժողովուրդը ունեցաւ առաքինութիւնը՝ իր հայրերու հաւատքն ու հայրենաթաղձ յոյսը դարեր չարունակ իր սրտի ամէնէն խոր անկիւններուն մէջ ծրարած երկրէ երկիր տանելու իբրեւ իր տառապանքին բալասան ու իր գոյատեւման որպէս ապրիչ»:

Գարեգին Եպիսկոպոսի ողջոյնի խօսքէն ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը արտայայտուելով օրուան յատուկ նշանակութեան մասին չէջտած է թէ այս օրը Էջմիածնի եւ Գերմանահայութեան պատմութեան մէջ պիտի արձանագրուի որպէս «Գերմանահայութեան օր»: Օծման արարողութենէն ետք, Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած է պ/Համբոյր: Նոյն իրիկունը, ի պատիւ Կաթողիկոսին ճաշ մը տեղի ունեցած է: Կիրակի, Յունուար 25-ին ժամը 10-ին, Եկեղեցին լեցուած է կանուխ ժամերէն: Պատարագած է Կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք.: Երգեցողութիւնը կատարած է Ս. Սահակ — Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը վեհավարութեամբ Արէա Պեքճեանի: Քարոզած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չէջտելով պատմական նշանակութիւնն ու կարեւորութիւնը այս այցելութեան: Պատարագէն ետք, Առաջնորդարանի սրահին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Գերմանիոյ Քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն հետ (յոյն, ղպտի, ասորի, ռուս օրթոտոքս, կաթոլիկ, աւետարանական): Ապա, ժամը 14·30-ին Մաթէրնուհատուսի ճաշասրահին մէջ ժողովրդական ճաշ մը տեղի ունեցած է նախագահութեամբ Կաթողիկոսին:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԶՐՈՅՑ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. – Իսկ ի՞նչ է փարիզի «դպրոց»ին վիճակը:

պ. – Ըսի – լաւ չաս կայ, բայց ըսեմ որ դպրոցը զոյուեցաւ բարի նպատակով, որպէսզի կալուածին մէկ մասը զոհելով կարենայինք ֆոնտ մը ստեղծել որով դպրոցը իր ծախքը հոգար: Որպէսզի ամէն օր նոյն անձերէն դրամ չխնդրուէր: Ու-ղղն ալ, տուողն ալ յոգնած էին: Հողին մէկ մասին վրայ չինութիւններ պիտի ըլլային, իսկ այդ կտորին փոխարժէքը մեղ կ'ապահովէր: Այս ծրագիրը էյաղողեցաւ, քանի որ գնելու թեկնածուները հըրաժարեցան: Հիմա հոն չաբաթը երկու անգամ հայերէնի ընթացք կայ 90 – 92 աշակերտով:

Աստնք առժամեայ լուծումներ են: Ցարմար վարդապետ մը կը վճռեմ որ ինք ծրագիրը ներկայացնէ եւ վերաբացուի Սեւրի վարժարանը:

Հ. – Ասիկա ծրագիր է: Ի՞նչ է ներկայի վիճակը. հոն վարձակալներ կան...

պ. – Այո՛ եւ ասիկա որոշ ընդդիմութեան մը տեղիք տուած է թէ նախկին տաներու, թէ հասարակութեան կողմէ: Բայց վարձուած է ժամանակաւոր կերպով եւ եթէ երկու ամիս առաջ տեղեկացնենք, պէտք է ազատ թողուն: Մնաց որ լաւ է որ մարդ պտնուի չէնքին մէջ: Այդ տեսակէտով ապահովութիւն մըն է: Մանաւանդ որ Հ. Աթանաս ալ մինակ է հոն: Ուրեմն, անուղղակի բարիք մըն է:

Հ. – Բայց վարձակալ ժիիԱ–յի մէկ տեղեկատուութեան մէջ գրուած էր թէ ծրագիր կայ մշակութային եւ գործի կեդրոնի վերածելու...

պ. – Այո, բայց ատիկա իրենց ծրագիրներն է, երբեք մեր հեռանկարներուն մէջ չկայ: Ատիկա թերեւս վերջին կարելիութիւն մը կրնայ ըլլալ:

Հ. – Բայց սա ալ կայ որ օրինական գետնի վրայ այդ շէնքին տէրը նախկին աշակերտներու միութիւնն է. ուրեմն, վերջնական խօսքը կրնայ ձեզի չպատկանիլ:

պ. – Այդ Միութեան նախագահ Ալէն Մարսըրուի հետ խօսած ենք այս մասին: Ինք ապահովութիւն տուած է ինծի որ երբ ուզենք դուրս կը հանեն վարձակալները, թէ ոչ մէկ խնդիր կայ:

Հ. – Որպէս հայ մշակոյթին հզօրագոյն ու մեծագոյն յարգանքին առարկայ հաստատութիւն՝ Մխիթարեաց միաբանութեան մասին զրոյց, մօտ ժամէ մը ի վեր կը խօսինք նիւթական, վարչական, բարոյական խնդիրներու մասին. ոչինչ որ առընչուէր մշակոյթի մարզին: Այսօրինակ չի՞ հետեւիր արդէն թէ միաբանութեան երէց դարու առաջնահերթութիւնը՝ ազգային մշակոյթը, տեղի տուած է երկրորդական, երրորդական բնոյթով ազդակներու առջեւ: Այս պարագան մտածել կուտա՞յ արդեօք ձեզի թէ արմատական քայլերու, փոփոխութիւններու անհրաժեշտութիւն մը կայ:

պ. – Զրոյցին սկիզբը ըսի արդէն թէ որպէս արբահայր, ներկայիս զրեթէ միայն բացառական տուեալներու վրայ աշխատանք կը տանիմ: Բայց երբ առօրեայ հարցեր ունիս, չինիչ բաներու մասին չես կրնար մտածել: Այդ հարցերը հարթելէ ետք այս մասին պիտի մտածենք: Օրինակ, դպրոցի նիւթին մասին ըսի թէ կրելի է երկու վարժարանները միացնել: Պիտի սկսինք մշակութային աշխատանքն ալ: Ծրագիրներ ունինք 2000 թուականին, քրիստոնէութեան 1700–ամեակին, միաբանութեան 300–ամեակին առընչուելով: Գործակցութեան ծրագիր մը–չակուած է Հայաստանէն ինչ – ինչ գիտնականներու հետ, հրատարակչութեան, ցուցահանդէսներու, ուսումնասիրու – թիւններու, հանդիսութիւններու մարզերուն մէջ:

Հ. – Հարցումս աւելի հիմնական նիւթի մը կառնչուէր: Չէ՞ք խորհիր որ միաբանութիւնը հիմնական արդիականացումի, պատշաճեցումի մը կը կարօտի:

պ. – Բնականաբար: Պէտք են հիմնական փոփոխութիւններ որոնք համաձայն ըլլան մեր սահմանադրական օրէնքներուն. նաեւ մխիթարեան ոգիին: Մինչեւ այսօր մտահոգութիւնը եղած է աւանդութիւններու պահպանումը:

Հ. – Ճիշդ հո՛ս է հարցը: Շատերու սկսած է մտահոգութիւն պատճառել տեսնել թէ այդ աւանդութիւնը սկսած է խարխլիլ, երբ մանաւանդ լուրեր կը հասնին դարերով միաբանութեան վստահուած արժէքներու մինչեւ իսկ վաճառքին մասին:

պ. – Չէ՛, չէ՛: Բացարձակ կերպով: Ազգային մեր արժէքները ունինք եւ անոնց-մով հպարտ ենք. ոչ մէկ տեղ մենք մեր մշակոյթը կը ծանօթացնենք, գնահատել կուտանք, կարծեմ, որքան վենետիկ ուր ամէն կողմէ օրական հարիւրաւոր այցելուներ կուգան: Տէր ենք մեր ունեցածին: Երանի՛ աւելի տեղ ունենայինք ցուցադրելու նաեւ դիւանին կամ գանձատան մէջ պահուած հարստութիւնները ալ: Հաւաքուած, տրուած քաներուն, նոյնիսկ ձեռագիրներուն մեծ մասը մեր վարդապետները դրամով գնած ու բերած են: Ինքնիրեն բերող, վենետիկ նուիրող դրեթէ չկայ. պէտք է հետամուտ ըլլանք, մենք գտնենք, բերենք:

Հ. – Առաւելաբար քացասականներու մասին այս զրոյցով պէտք է անդրադառնալ նաեւ ձեր միաբաններէն մէկուն՝ Հ. Մարտիրոս Ապաճեանի վերջին տարիներուն ընթացքին միաբանութեան վարչութեան հակադրուելու երեւոյթին: Լսեցինք, իտալական մամուլին մէջ կարդացինք թէ ան եւս հեռացած է վանականութենէ, կան միջավայրէն, կան կալուածային հարցեր, եւայլն:

պ. – Այդ խնդիրը իրմէ զատ կապուած էր ուրիշ անձերու ալ որոնք Հ. Մարտիրոսին նախկին գործակիցներն էին: Անոնց հետ ալ տպարանի փոխադրութեան, կալուածներու վարձակալութեան առընչութեամբ մեծ խնդիրներ, դատական գործեր ունեցանք: Որոշած ենք վերջ տալ դատական գործերուն, նոյնիսկ հոգ չէ թէ զոհելով ինչ – ինչ բաներ որպէսզի վերադանենք մեր խաղաղութիւնը եւ նուիրուինք մշակութային, կրօնական մեր հիմնական առաքելութեան: Վարչութեանս փափաքն է որ լուծում մը գտնուի ու Հ. Մարտիրոս ալ իր տեղը վերադնէ մեր մէջ, հակառակ որ քիչ մը շատ բախում եղաւ ու վանքէն շատեր զոհ չեն:

Հ. – Այս հարցին առընչութեամբ ալ կալուածային կորուստ մը չունեցա՞ք:

պ. – Թրեւիորթիի վանապատական հողէն փոքր մաս մը տուած ենք գատի դիմողներուն, ազատելու համար մեծ մասը. որպէսզի հարցը փակուի: Աչխարհական-ներ են անոնք որոնք կը պնդեն թէ համաձայնութիւններ ունին մեզի հետ:

Հ. – Մէկը միաբանութեան մը կ'անդամակցի հնազանդութեան, աղքատութեան, ողջախոհութեան ուխտերով: Ձեր ըսածներուն մէջ մէկէ աւելի օրինակներ կան որոնք այս ուխտերուն կատարեալ անտեսում կը մատնեն: Նման պարագաներու համար յստակ տրամադրութիւններ չկա՞ն միաբանութեան կանոնադրութեան մէջ:

պ. – Մեր նպատակը, միշտ ընտանիքի հօր մը նման, օգնել է: Ձիշդ է որ չենք կրնար զոհել հիմնական սկզբունքները: Օրինակ, Հ. Մարտիրոսի պարագային, եթէ վճռտացի կերպով կարենանք գիտնալ թէ բոլոր ըսուածները ճիշդ են, յստակ ժխտական կ'ըլլայ մեր դիրքը. պատկան իշխանութեան կը հաղորդուի, դատական ընթացք մը տեղի կ'ունենայ ու ենթական կ'արտաքսուի: Բայց երբ մեր դիտացածը կը բաղկանայ միայն ենթադրութիւններէ, պէտք է ինք ընդառաջէ մեր ներկայացուցած պայմաններուն:

Հ. – Դժուար չէ ուրեմն հետեւցնել թէ միաբան մը կրնայ երթալ որոշ ատեն մը իր ուզածը ընել, ուզած ձեւովը ապրիլ ու օր մըն ալ վերադառնալ...:

պ. – Բայց իր պատասխանատուութիւնը միայն մարդոց հետ չէ, նաեւ Աստուծոյ հետ է. ամէն վանական որպէս առաջնին գործ իր խիղճը պէտք է մաքուր պահէ Աստուծոյ առջեւ: Մենք դատաւոր չենք: Սխալիլը մարդկային է, չէ՞: Քրիստոս ալ ներեց:

Հ. – Ներելու մասին կարելի է մտածել երբ ներողութիւն խնդրող գտնուի...

պ. – Մենք ալ հոն հասած ենք. կա՛մ կ'ընդունի վերադառնալ, կա՛մ վերջացած է ամէն բան:

Հ. – Ձի՞շդ է որ վաճիք նաեւ ամսական տուած է իրեն:

պ. – Այո, սկիզբը. երբ տարի մը պայմանաժամ տրուած էր իրեն: Որպէսզի ապրի: Ի՞նչպէս պիտի ապրէր ապա թէ ոչ:

Հ. – Այնպէս ինչպէս կ'ապրին աշխարհական կեանքը նախընտրողներ: Ցետոյ, իր գտնուած կալուածը բերբեռատու եւ հասութաբեր չէ՞ր:

պ. – Աչխարհականի մը յանձնուած էին այդ բաները: Մէկ մասն ալ ինք մէկուն վարձած էր: Կը կրկնեմ, հարցերու կարգաւորումը այսօր այլեւս ամիսներու հարց է:

*
**

Վերջին տարիներուն շատերու զարմանքի, ապա յուսաբեկութեան, ընդվզումի հակազդեցութիւնները պատճառած հարցերու մասին ընդհանուր դիծեր միայն չօշափած այս զրոյցը Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան մէջ բազմաթիւ լուրջ հարցերու դոյութիւն մը կը մատնէ: Հարցեր որոնք յաճախ կը ներկայանան անհետեւական բնոյթով, բայց դժուար չէ նշմարել որ ունին աւելի խոր արմատներ: Իսկ զարմանի բնական տրամադրութեան զուգահեռ է թիւի անբաւարարութեան, հարկաւոր ուժերու չգոյութեան հաստատումը: Կոչումներու սովը հայկական չրջանակներու յատուկ երեւոյթ չէ. բայց ան յատկապէս ծանրակչիռ կը դառնայ երբ արդէն կան զրոյցով նչուածներուն նման հարցեր:

Միակ փափաքելին այն է որ եթէ ոչ ուրիչ բանի, մեր մշակոյթին ամէնէն յարգելի անուններուն վաստակին սիրոյն, աւելի չմեծնայ ժխտականներու տարողութիւնը ու յաջորդ զրոյցներու նիւթ ըլլան դրական տուեալները ալ: Քանդումներու, կորուստներու մեր բաժակը չատ երկար տեւնէ ի վեր յորդած է արդէն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՍԻՏՆԷՅԻ ՕՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՒԱՔ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի մէջ, քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն, կը գործէ աչխոյժ միութիւն մը՝ ի նպաստ Հայաստանի մարզիկներուն: Անունն է՝ Association Internationale du Sport pour l'Arménie, կարճ՝ A.I.S.A.:

Գործն անդամներէն են Ֆրանսական մարզաչխարհին մէջ արդէն ծանօթ մեր հայրենակիցներէն ոմանք, ինչպէս Միութեան այժմու նախագահը, Փասքալ Եղկիլեան, պասքէթպոլի մանկապետ մարմարզած է Գերմանիոյ Ազգային խումբը – Արթիւր Մաղաքեան, պատասխանատու, երկար տարիներ, Ֆրանսայի մարմնամարզի Ազգային կազմին, ներկայիս փոխնախագահ նոյն մարզաձեւին Ֆրանսայի Դաչնակցութեան, Արման Միքայէլեան՝ որ խաղացած է Ֆրանսայի հանդսպոլի Ազգային կազմին մէջ, եւ ուրիշներ: Քանի մը մարզասէր «ոչ – եաններ» ալ, անոնք եւս կամաւոր՝ ծառայելու հայկական մարզաչխարհին:

Միութիւնը կ'աչխատի Հայաստանի Ոլիմպիական Կոմիտէի հովանաւորութեան տակ եւ կը վայելէ Ֆրանսայի Ոլիմպիական Կոմիտէի համակրանքը:

Անդամակցութիւնը ազատ է. անդամավճար՝ հինգ հարիւր Ֆրանք տարեկան: Միութեան կեդրոնատեղին՝

A.I.S.A.
Résidence 11 Quai Aulagnier
92600 Asnières

*
**

A.I.S.A. բերած է լուրջ օժանդակութիւն հայ մարզիկներուն 1986–ին Ամերմթայի Ոլիմպիականին. ներկայիս ալ, կը ջանայ նեցուկ տալ Հայաստանի ներկայացուցիչներուն, 2000 թուականին Սիտնէ եւ, անկէ առաջ, ձմեռնային Ոլիմպիականին, Նականօ (Ճափոն):

Սիտնէյի Ոլիմպիականին ի հաչիւ արդէն լուրջ ձեռնարկ մը Ա.Ի.Էմ.Ա.–ի կողմէ:

Հաւաք մը ծրագրուած է, փետր. 4–էն 14 Լիլ – սիւր – Սորկի (Վօքլիւզ) «Աքաքօ» օթեւան կալուածին մէջ՝ որուն տէրը, պ. Զաուիկեան, յանձն առած է ձրի պատսպարել Ոլիմպիականին թեկնածու հայ մարզիչներու խումբ մը եւ անոր պրամադրութեան տակ դնել մարզուելու միջոցներ, նահանգին մարզական կազմակերպութիւններուն օժանդակութեամբ:

Այս առաջին խումբը կը բաղկանայ 20 մարզիկներէ՝ որոնց կ'ընկերակցին հինգ մարզիկներ:

Նախատեսուած է հետեւեալ ցանկը.

Մարմնամարզութիւն՝ Ա. Աւետեան, փ. Սարգսեան, Ա. Խաչատրեան: Մարզիչներ՝ Ա. Մանուէլեան, Յ. Կարապետեան:

Նշանառութիւն՝ Հ. Պետիկեան, Խ. Պաղտասարեան, Ռ. Ոսկանեան, Ե. Աղաճեան:

Վազք ու ցատք՝ Ա. Մարտիրոսեան, Մ. Սարգսեան, Վ. Սահակեան, Կ. Կարամեան: Մարզիչ՝ Ցովհ. Սաեվանեան:

Ծանրաբարձութիւն՝ Յ. Բարսեղեան, Խ. Գիւափանակչեան, Ս. Խաչատուրեան, Ե. Կիրակոսեան: Մարզիչ՝ Վ. Պչաքճեան:

Ժիւտօ՝ Ա. Գէորգեան, Վ. Մովսէսեան, Խ. Առաքելեան, Ղ. Գրիգորեան, Ա. Գրիգորեան: Մարզիչ՝ Անդրանիկ Օհանեան:

Հաւաքին ընդհանուր պետ նչանակուած է՝ Լեւոն Մսրեան:

*
**

Այս ցանկին մէջ կան ծանօթ անուններ, ինչպէս Հրաչեայ Պետիկեան՝ որ չհաց էր ոսկի մրցանակ 1992–ին Պարչելոնայի Ոլիմպիականին, Արմէն Մարտիրոսեան, փորձառու երեք քայլ ոստումի մէջ, Սօս Խաչատուրեան՝ ծանրաբարձութեան աչխարհի ժիւնիոր ախոյեան եւ թերեւս հետզհետէ յայտնի կ'ըլլայ – խոստումնալից թեկնածուներ՝ յատկապէս Ոլիմպիականին համար:

Խումբին Մարսէյլ – Մարինեան ժամանումը յայտագրուած է փետր. 4–ին, ժամը 11·30–ին, թռիչք՝ 287:

Կը յուսացուի որ հաւաքին ներկայ հայ երիտասարդները պիտի կրնան մասնակցիլ ալ չրջանին ակումբներուն մէջ, խմբական մարզումներու եւ ձեռք բերել նոր փորձառութիւններ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

ՄՈՆԻՔ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ԻՂԱՆԵՐԿ – ՔԱՆԴԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Հայ Մշակոյթի Տան վերանորոգուած յուցասրահը, որու աշխատանքները տակաւին ամբողջովին աւարտած չեն, Յունուար 9–էն 24, ներկայացուց Պրիւսէլցիներուն հայանուն նկարիչ եւ քանդակագործ՝ Մոնիք Մելիքեանի գործերը:

Մոնիք Մելիքեան, անդամ Պրիւսէլի գեղարուեստից Արքայական Ակադեմիայի եւ արուեստի ու արուեստագէտներու զանազան հաստատութիւններու եւ միութիւններու, առաջին անգամ ցուցադրած է իր աշխատանքները, 1958–ին, Պրիւսէլի արուեստագէտներու նկարասրահը:

Մարեխլ գալէ առաջ, 1997 Դեկտեմբերին, իր գործերը ցուցադրուեցան Սէն Ռեմի Տը Փրովանսի Վան Կոկ Արուեստի կեդրոնը: Քառասուն տարիներու հայրենի վայրէն ասպարէզի մը ընթացքին Մոնիք Մելիքեան ստացած է բազում վարձատրութիւններ, արժանացած է մրցանակներու: Իր անունը յիշատակուած է «Արուեստագէտներ Պելժիոյ մէջ» բառարանին մէջ (Արթօ 1995): Իր գործերը մաս կը կազմեն յայտնի անձնական հաւաքածոներու, ցրուած աշխարհի զանազան քաղաքները:

Նկարարուեստի քննադատները կ'ըսեն թէ Մոնիք Մելիքեանը կարելի չէ դասել նկարչական ժամանակակից որեւէ հոսանքի մը մէջ: Իրեն համար «ճշմարիտ ստեղծագործութիւնը եզակի է. ճանչնալ մոռնալ է: Ստեղծագործութիւնը յայտնաստեղութիւն մըն է»: Գործերուն մէջ կան բանաստեղծական ցոլքեր, ինքնատիպ ոճ մը: Գոյները, երբեմն մեղմ, երբեմն ցայտուղ, բայց միշտ յուզումով եւ խոովքով հարուստ, դիտողը կը հրաւիրեն մտախոհութեան: Ներքութեամբ եւ վարպետութեամբ կ'օգտագործէ «ճափոնական թուղթ»ը: Փայտէ իր քանդակներուն մէջ հաւկիթը խորհրդանիշ մըն է՝ կեանքի եւ յաւիտենական ճշմարտութիւններու:

Մոնիք Մելիքեանի գործերուն մէջ միշտ վճռուտուք մը կայ դէպի զերազոյն ապագայ մը:

*
**

Այս ցուցահանդէսը կազմակերպեցին միասնաբար Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ Մարզական Միութիւնը եւ Հայ Մշակոյթի Տունը: Եթէ այս վերջինին համար ձեռնարկը կը մտնէ բնականօրէն իր գործունէութիւններու ծիրին մէջ, սակայն Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւին համար գնահատելի նախաձեռնութիւն մըն է: Ցոյց կուտայ թէ մարզականէն անդին կը հետաքրքրուի մշակոյթով, արուեստով, մանաւանդ փաստը կուտայ որ Միութիւնը կը մասնակի զաղութի ընդհանուր կեանքին: Անցեալ ամառ կազմակերպելով իր մարզադաշտին մէջ, եւ առաջին մը ըլլալով զաղութին ներս, «երաժշտութեան օրը», Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի Տնօրէն Մարմինը կ'ապացուցանէ գործունէութեանց նոր մօտեցում, նոր ըմբռնում:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մեծ վերիվայրումներ անցուցած երկիրներու մէկ յատկանիշն է, յայտնապէս, ընկերային բեւեռացումի երեւոյթը: Ասոր ամէնէն ուշագրաւ օրինակը կուտան խորհրդային վարչաձեւը իրենց եաին ձգած երկիրները: Նոյնն է պարագան նաեւ պատերազմի մը էջը նոր դարձուցած երկիրներու: Բոլորին հասարակաց են «նոր հարուստ»ներու եւ «նոր աղքատ»ներու դասերը: Ինչպէս դիտել կուտայ Պէյրութի «լ'Օրիան Էքսփրէս»ը, ասոնցմէ առաջինը բաղկացնողներու թիւը անհամեմատ նուազ է երկրորդներէն եւ մէջինն դաս կոչուածը անհետանալու ընթացքին մէջ է: Այս երեւոյթը լրագրողը կը բացատրէ պատերազմի տարիներուն արձանագրուած անարդարութեամբ, քահանայ կարգադրութիւններով:

Նոր հարուստներուն մէջ կան Պարսից ծոցի շէյխերն ու Ափրիկէէն եկածները, որոնք հարստութիւն դիզած են քարիւղի, ոսկիի, ադամանդի առեւտուրով: Մնացեալին մեծ մասը կը կազմեն քաղաքագործի նախկին անդամներ: Հեռու՝ դէնքը ձեռքին, հայրենիքին համար զոհուելու պատրաստի տիպարէն, անոնք յաջողածներ են յարմար պահուն յարմար վայրը դտնուելու: «Յարմար վայրը» պատերազմին ընթացքին զինուորական մեծի մը անմիջական շրջապատն էր, «ազդային» անտուկի մը գլուխը, ճամբու անցարգել մը ուրկէ տուրք կը գանձուէր, թմրեցուցիչի կամ հեղուկ վառելանիւթի բաժին մը, եւայլն: Այս ու նման կէտերու շահը միլիոնաւոր, միլիառաւոր տոլարով կը հաշուուէր: Երբ պատերազմը աւարտեցաւ այդ մարդիկը զինուորականի տարազ փոխանակեցին տափատ – բաճկոնի մը հետ ու իրենց դրամագլուխով ձեռնարկեցին առեւտրական գործունէութեան, կամ կալուածի. մէկ մասն ալ պարզապէս պետական պարտամուրհակներ դնեց որոնց տոկոսները տարեկան 20 – 40%–ի միջեւ կը տարբերին:

Նոր աղքատները մեծ մասով այս առաջիններուն զոհերն են. տեղահանուածներ, որբեր, այրիներ, անկարներ կամ պարզ քաղաքացիներ են որոնք կքած են պատերազմի շրջանին տուրքերու եւ դրամահոսքի մեծ համեմատութեան տակ: Կ'ըսուի թէ աւելի քան 2 միլիոն Լիբանանցի տեղափոխուած են պատերազմի տարիներուն: Մօտ միլիոն մըն ալ մեկնած են երկրէն: Աւելի քան 300 հազար կը նկատուի թիւը անոնց որոնք դժուար պայմաններու մէջ կ'ապրին:

Կայ չուրջ հարիւր հազար հաշմանդամներու խումբը որոնց մեծ մասը պատերազմի զոհ է: Աղքատացածներու շարք մըն ալ կայ պետական պաշտօնեաներու մէջ:

Պատերազմէն եկք կազմուած կառավարութիւնները պրեթէ միշտ անտեսեցին այս զանգուածները, միշտ զարկ տալով բարգաւաճումին: Արդարացնելու համար այս պարագան յաճախ կ'ըսուի որ աղքատութիւնը տեսանելի չէ, կամ երբեմն նաեւ մեղաւորը կը նկատուի Լիբանանցիներու աւանդական ծուլութիւնը: Իրականութեան բաժին մը ըլլալով հանդերձ այս երկու պատճառաբանութեան մէջ, կայ նաեւ առարկութիւնը թէ «անտեսանելի» որակուած թշուառութիւն մը երբ ուշադրութիւնը կը դրաւէ մամուլի մարդուն, կրնայ տեսանելի ըլլալ դեկավար դասէն ալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՈՒՐԿԷ ԵԿԱԾ Է ՖԼԵՄԱՆԹԻՆԸ

Ֆլեմանթինը ծնած է լեզի նաւթեղի մը եւ մանուածրինի ծառի մը խաչաձեւումէն:

1902–ին Ալժերիոյ մէջ ապրող կղերական մը՝ հայր Ֆլեման մտածած է մանուածրինի ծաղիկները բեղմնաւորել լեզի նաւթեղենի բեղմնափոշիով:

Այս խաչաձեւումը ծնունդ տուած է անոնց կուտի, ջրոտ եւ անուշահոտ կեղեւով նոր պտուղի մը: Անիկա կոչուած է «ֆլեմանթին» ի պատիւ զոյն ստեղծողին: Անիկա պտուղ մըն է, որ առաւօրէն վիթամին Սէ կը պարունակէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Յունուար 11–16–ին Եգիպտոսի Գահիրէ, Աղեքսանդրիա եւ Լուքսոր քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի մշակոյթի եւ արուեստի փառատօնը, որ մեծ արձագանգ գտած է երկրին մէջ: Տեղւոյն մամուլը «հրաշալի»ի եւ «փայլուն»ի նման որակումներով դովասանքով անդրադարձած է այս ձեռնարկին: Հայաստանի եւ Եգիպտոսի Մշակոյթի նախարարները Արմէն Սմբատեանի եւ Ֆարուք Հոսնիի հովանաւորութեան ներքեւ կազմակերպուած այս փառատօնին բացումը կատարած է տիկին Սիւզան Մուպարաք, որ Օփերայի շէնքին կերպարուեստի սրահին մէջ ներկայացուած հայկ. գործերու մանրաքանդակներու ցուցահանդէսը այցելելէ ետք ներկայ գտնուած է նոյն շէնքին մեծ դահլիճին մէջ տրուած հանդիսաւոր համերգին: Գոհար Գասպարեան, Տիգրան Լեւոնեան, Սվետլանա Նաւասարդեան, Վալերի Յարութիւնեան, Կոնստանտին Սիմոնեան, Յասմիկ Հայգազարեան, Նահիտ Մխիթարեան, Նունէ Եսայեան, հայկական պալէի խումբը եւ գործիքային երաժշտութեան համոյթը ներկայացուցած են հայկական եւ եւրոպական դասական երաժշտութեան գործեր, օփերայի եւ պալէի հատուածներ, ժողովրդական երգեր, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան:

Նոյն օրը, Յունուար 11–ին, Եգիպտոսի Ազգ. Մշակ. Կեդրոնի էլ–Հանագեր սրահին մէջ բացումը կատարուած է նաեւ հայ դեղանկարչութեան ցուցահանդէսին, ուր տեղ գտած են Մարաիրոս Սարեանի, Յակոբ Յակոբեանի նման ծանօթ անուններու գործեր: Յունուար 12–ին հայ արուեստագէտները մեկնած են Լուքսոր ուր նոյն իրիկունը տուած են համերգ մը: Նոյն օրը Գահիրէի մէջ ալ սկսած է հայկ. ժապաւէններու փառատօնը:

Հայկ. այս օրերուն առթիւ Եգիպտոս ժամանած Մշակոյթի, Երիտասարդութեան Հարցերու եւ Մարզանքի նախարար Արմէն Սմբատեան ունեցած է նաեւ պաշտօնական տեսակցութիւններ: Տեղւոյն Մշակոյթի նախարարին եւ Երիտասարդութեան ու Մարզանքի նախարարին հետ անոր տեսակցութիւններուն գործակցութեան համաձայնութիւններ գոյացած են:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԶ.

Այս մասին իրեն որոշ տեղեկութիւններ կրնար տալ Ռափիկ աղան որ առտուն այնքան բարեացակամ վերաբերում մը ունեցած էր իրեն հանդէպ:

Նախկին Թաղական Խորհուրդի անդամը սիրալիր կերպով ընդունեց զինքը:

– Եկո՛ւր նայինք միասիւ Թորգոմ, ըսաւ, ինչո՞ւ առտուն անանկ ձգեցիր վախար Մարգար էֆէնտիի տունէն:

– Փախչելու բան մը չկար, պատասխանեց ուսուցիչը, միայն թէ դուն ալ տեսար որ ի՛նչ պակ ընդունելութիւն ըրաւ ինծի:

– Ճանըմ կենայիր նէ՛ գործը անոյշ տեղը կը կապէինք:

– Ի՞նչ ընէի, Սուսերեանցի հետ ոտքի ելանք մեկնելու համար ... Մարգար էֆէնտին անիկա ճաշի վար ղրաւ, իսկ ինծի կէս բերան անգամ կեցիր չըսաւ, ի՞նչ կրնայի ընել ... բռնի կերակուրի կենայի՞...

– Տեսա՞ր մի այդ Սուսերեանցը, ինչպէ՞ս ջուրին երեսը ելաւ ... անոր չափ վարպետութիւն ալ չունիս եղեր...

– Ես պարկեշտ եւ ուղղամիտ մարդ մըն եմ ... անանկ մէկ օրէն միւսը դիմակ չեմ կրնար փոխել:

– Ճանըմ ասոնք պարապ խօսքեր են... գործնական մարդու խօսքեր չեն, մարդս այս աշխարհիս մէջ ապրելու համար քիչ մը ամէնուն հետ վարուիլ դիտնալու է: Նայէ Սուսերեանցը ինծոր անմիջապէս Մարգար էֆէնտիին թարթարը մտաւ... տեսնելու էիր թէ ի՛նչ սիրով կը խօսակցէին կոր իրարու հետ:

Արդարեւ Ռափիկ աղա իրաւունք ունէր, վաճառականը բացառիկ պատիւն ընծայած էր Սուսերեանցի, երբ այս վերջինը իրեն հաղորդած էր Շանթ ակումբի որոշումը: Մարգար էֆէնտի որքան ալ արտանց կը փափաքէր թաղական ըլլալ՝ միեւնոյն ատեն կ'երկնչէր Շանթ ակումբէն որ թաղին մէջ միակ ընդդիմադիր տարրն էր եւ որուն անդամները իրենց ծայրայեղութիւններով, որոնց փորձը տուած էին յաճախ, կրնային իրարանգումներ յառաջ բերել եւ խոչընդոտ հանդիսանալ իրենց պաշտօնավարութեան: Ահա ասոր համար անոնց օժանդակութիւնը մեծ զօրավիգ մըն էր, առժամեայ նոր Թաղական Խորհուրդին համար, եւ վաճառականը պարտաւոր էր ձեռքէն եկած ամէն զոհողութիւնները ընելու որպէսզի Սուսերեանց եւ իր ընկերները հիւր ըլլան:

– Դուն ալ ամմա ապուշ ես եղեր, ըսաւ Ռափիկ աղա, ճիշդ այն մէջոցին ուր Շանթ ակումբին մէջ մնալու էիր եղեր հրաժարական տուեր ես...

– Ի՞նչ ընեմ ղիպուածը այնպէս բերաւ, ես տեղեկութիւն չունէի թէ ակումբը իր քաղաքականութիւնը փոխած է:

– Ես ալ գիտեմ առանկ ըլլալը, բայց ամէն մարդ այդպէս չի խորհիր ... գիտե՞ս հիմա քեզի համար ի՞նչ կ'ըսեն կոր:

– Ի՞նչ հարցուց ուսուցիչը զոռ եղած:

– Իբր թէ դուն Շանթ ակումբէն հրաժարեր ես որովհետեւ ակումբը որոշեր է աջակցիլ Մարգար էֆէնտիին այնպէս որ հիմա թաղին մէջ դուն առանձին միակ հակառակորդը կ'ըլլաս կոր առժամեայ Թաղական Խորհուրդին:

– Սո՛ւտ է, սխա՛լ է, զոչեց ուսուցիչը բորբոքած, ես հրաժարականս տուած ատենս տեղեկութիւն չունէի ակումբին տուած որոշումէն ... այսօր միայն իմացայ:

– Ես ալ գիտեմ անանկ ըլլալը, բայց ի՞նչ ընենք չղիտցողը առանկ կը կարծէ ... երեւոյթները քեզի դէմ են:

– Բայց ո՞վ ըսաւ առիկա...

– Իրաւ որ չեմ գիտեր, Մելիտոս էֆէնտին էր, ո՛վ էր, ճաշին վրայ խօսք բացուեցաւ տէ, մէկը անանկ ըսաւ, միւսներն ալ իրաւունք տուին:

– Գոնէ մէկը չդտնուեցա՞ւ որ պիտ պաշտպաներ, հարցուց ուսուցիչը:

– Նորէն ես էի որ պաշտպանեցի, մեր միւսիւ Թորգոմը աղէկ աղայ է ըսի, քիչ մը միամիտ է, ուրիշին խելքովը կը կառավարուի, բայց սիրտը մաքուր է ըսի... դժբախտաբար քու թշնամիդ միայն Մարգար էֆէնտին չէ ... անիկա վեհանձն մարդ է. ներողամիտ է, անոր խօսք կըսենանք հասկցնել, բայց...

– Ուրիշ ո՞վ կայ որ ինծի թշնամի...

– Քու էն մեծ թշնամիդ Տիկին Սաթենն է, ըսաւ Ռափիկ աղա ձայնը ցածցնելով, իբր թէ վաճառականին կինը իրենց սենեակը գտնուէր այդ միջոցին:

– Տիկին Սաթենը ի՞նչ ունի ինծի դէմ, հարցուց ուսուցիչը զարմացած դէմքով մը:

– Չե՞ս գիտեր եւ ինծի՞ կը հարցնես – կոր, ըսաւ Ռափիկ աղա հեգնական ժպիտով մը:

– Իրա՞ւ որ չեմ յիշեր թէ...

– Զարմանալի բան դուն չէիր որ հոս ու հոն կարգ մը խօսքեր կ'ընէիր անոր համար ... պատիւ գալէիք բաներ...

– Բայց ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, Պօղոս էֆէնտիին տունը լսեցի այդ ըսուածները եւ ես ալ դուրսը կրկնեցի...

– Աղէկ ամմա, հիմա Պօղոս էֆէնտին քաշուեցաւ, գործին մէջէն ելաւ, դուն մնացիր մէջտեղը: Ինչո՛ւդ պէտք քեզի չվերաբերած բաներուն մէջ քիթդ կը խոթես ... ես ան ատենն ալ քեզի ըսի, բայց մտիկ չըրիր:

– Տիկին Սաթենը մասնաւորապէս բան մը ըսա՞ւ ինծի համար:

– Ըսաւ տապա.

– Ի՞նչ ըսաւ, հարցուց Թորգոմ յուզուած չեչտով մը:

– «Ի՛նչ առաջ ան մարդը դպրոցէն դուրս նետելու է», ըսաւ, եւ զարմանալին այն է, որ, քու բարեկամդ պարոն Սուսերեանցը ո՛չ թէ միայն քեզ չպաշտպանեց, այլ նոյնիսկ Տիկին Սաթենին դրեթէ իրաւունք տուաւ:

– Իրաւո՞ւնք տուաւ մի, զոչեց ուսուցիչը դողահար ձայնով մը:

– Այսինքն ըսաւ որ նկարագրէ դուրս մարդ մըն ես...

– Վա՛յ թշուառական...

– Ի՛նչ որ է հիմա, առտու համար խնդիր մի հաներ:

– Բայց ի՞նչ խորհուրդ կուտաս ինծի, զոչեց Թորգոմ, ի՞նչ ընթացք բռնելու եմ այսչափ թշնամիներուս մէջ:

– Քեզի բան մը ըսե՞մ, խոհեմութիւնը ձեռքէ մի թողուր, համբերէ՛, խելօք կեցիր, տեսնանք ի՞նչ կ'ըլլայ:

(Շար. 93)

(Շար. Ա. Էջէն)

բաշարժի հետեւանքները զբմանելու ընթացքին։

*
**

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ
ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ ղեկավարութիւնը յայտարարութեամբ մը դատապարտած է Հայաստանի վերջին օրերու ահաբեկչական արարքները։ Հոն ըսուած է թէ մահափորձեան պատճառ են «անպատասխանատու բազաֆագէտների յայտարարութիւնները, որոնք ամէն գնով ձգտում են առկայ փաստերը կապել ղարաբաղեան հիմնախնդրի կարգաւորման հարցի շուրջ ԼՂՀ եւ Հայաստանի տարակարծութիւնների հետ»։ Յայտարարութիւնը կոչ ուղղած է առաջնորդելու ոչ թէ պարագայական, այլ համապետական շահերով որպէսզի կարելի ըլլայ արդիլել հետագայ ապակայունացումը։

*
**

«Արցախ – Հայաստան»ի վարչութիւնն ալ քննարկած է վերջին օրերու կացութիւնը ու յայտարարութեամբ մը դատապարտած «հանրապետութեան կառավարող որոշ շրջաններում ձեւաւորուող հակաղարաբաղեան միտումները ու հայ ժողովրդի երկու հատուածներուն միջեւ սեպ խրելու փորձերը»։ Յայտարարութիւնը չեշտած է նաեւ թէ Արցախը արեան գնով ազատագրուելէ, տասը տարի անկախ ապրելէ եաք անհնար է պատկերացնել Ազրբէյճանի կազմին մէջ, որեւէ կարգավիճակով։

*
**

ՎԻՐԱԽՈՐՈՒԱԾ
ՓՈՒԽ – ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ապահովութեան եւ Ներքին գործերու փոխ–նախարար Արծրուն Մարգարեան որ Յունուար 20–21–ի գիշերը ահաբեկչական արարքի մը թիրախ դարձած ու վիրաւորուած էր, հիւանդանոցէն հանդէս եկած է յայտարարութեամբ մը։ Անով ըսած է թէ թոյլ չի տար որեւէ մէկուն, ոչ ալ քաղաքական կուսակցութեան մը որ իրեն պատահածը չհարկեն։ Պատասխանելով այն հարցումին թէ դինք զգուշացուցած էին մահափորձէ մը, ինչպէս նախորդ օրը յայտարարած էր Պաշտպանութեան նախարար՝ Վ. Սարգսեան, Ա. Մարգարեան ըսած է. «այդ մասին յետոյ կը խօսինք»։

*
**

ԱԺՄ–Ն ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ
ԿՐ ՊԱՀԱՆՋԷ

ԱԺՄ–ի վարչութեան Յունուար 26–ի նիստին յայտարարութիւն մը ընդունուած է ներքին քաղաքականութեան վերջին զարգացումներուն առընչութեամբ։ Հոն կ'ըսուի որ իշխանութեան վերնախաւը իր վարած քաղաքականութեամբ թալանած է արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, մարզերը ու ժողովուրդին ուսերուն կուտակած մեծ պարտքեր։ Իսկ Լ. Տէր – Պետրոսեանի եւ սակաւաթիւ համախոհներուն արցախեան խնդիրին կարգաւորման կեցուածքը վերջնականապէս յրուած է սին պատրանքները ու բոլորը համոզուած են որ նախագահին իշխանութիւնը մեծագոյն սպառնալիքն է երկրին համար։ ԱԺՄ վարչութիւնը ճգնաժամէն ելքի միակ միջոցը կը նկատէ ազգային համաձայնութեան մթնոլորտի մը մէջ գործ ընտրութիւնները որոնց անհրաժեշտ նախապայմանն է Լ. Տէր – Պետրոսեանի հրաժարականը։ «Արմենփրէս»ը որոշ աղբիւրներէ տեղեկացած է թէ ԱԺՄ–ի նախագահ Վազգէն Մանուկեան վերջերս այցելած է ԼՂՀ։

*
**

ԹՆՆԻՍ

Հայաստանի Թննիսի ազգային հաւաքականը Յունուար 24–ին մեկնած է Ուկանտա, ուր կը մասնակցի Տէվիս բաժակի գոտման մրցաշարքին։ Հաւաքականին մաս կը կազմեն Սարգիս Սարգսեան, Յովակ Գէորգեան, Դաւիթ Բարայեան եւ Հայկ Յակոբեան։ Հայաստանի ենթախումբին մէջ են Ուկանտա, Պէնին եւ Պոթսվանա։ Հայկական խումբին ընդհանուր մարզիչն է Մարթին Պետրոսեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Գլինթըն կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ, Յունուար 26–ին մամուլին, հետեւեալով.– «երբեք սեռային յարաբերութիւն չեմ ունեցած այդ կնոջ հետ, Օր. Լեվինսկիի։ Երբեք ոեւէ մէկուն չեմ ըսած որ ատէ։ Ոչ մէկ անգամ։ Երբեք։ Այդ վերագրումները չինծու են»։ Այս յայտարարութենէն եաք, Սակրանը (Ուոլ Սթրիթ) որ անկում արձանագրած էր բարձրացած է։ Սիոնական դաւին տեսակէտն ալ կը չարունակէ նիւթ ըլլալ արաբական մամուլին։ Նկատի կ'առնուի որ հրեայ Մոնիքա Լեվինսկիի հետ յարաբերութիւնը երեւան ելած է Գլինթընի եւ Նեթանիահուի տեսակցութեան յաջորդ օրը, երբ Գլինթընի կառավարութիւնը ձանձրացած Իսրայէլի վարչապետին անգիջող դիրքէն, վճռած էր ճնշումը աւելի չեշտել։ Լեվինսկիի հարցը բոլորովին յուսալքած է Պաղեստինցիները։ Արաբական թերթերը վնասներէն անդին յանգաւոր կը փնտռեն եւ եգիպտական մամուլն ալ չատ խիստ է, Լիբանանի վարչապետն ալ յայտարարած է.– «ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Միացեալ–Նահանգներու մէջ սեռային դայթակղութիւն մը չէ այլ սիոնական լոպիի մէկ գործը որ ծանր հարուած մը կու տայ աշխարհի հզօրագոյն նախագահին։ Լուրջ հարց է, դժուար օրեր պիտի ապրինք»։ Այս մարդոցմէն կողքին, կատակներն ալ չեն պակսիր։ Օրինակ՝ «Հիլարի միակ կինն է այս երկրին մէջ որ չըսեր թէ սեռային յարաբերութիւն ունի Պիլ Գլինթընի հետ» եւլն. եւլն.։

Ալպեաններուն ձիւնահիւսք արկածին պատասխանատու նկատուելով առաջնորդը որ դիպած էր, քննութեան տակ առնուեցաւ։ Ձոհերուն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունուար 27–ին, Մոնթինեըլի–լը–Պրըմոնէօ, ուր ներկայ եղան Պերնատէթ Շիրաք, Սկոլէն Ռուայալ (Կրթական նախարար) եւ Մըրի–Ժորժ Պիւֆէ (Երիտասարդութեան նախարար)։

ՅՈՑՆ–ԹՐՔԱԿԱՆ նոր միջադէպ մը պատահած է յունական ջուրերուն մէջ, իմիա Կղզիին (Քարտաք Թուրքերուն համար) բացը, եգէականի մէջ, ըստ Աթէնքի աղբիւրներուն։ Թրքական ռազմական երկու նաւերէ կրակ բացուած է։

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ առջի օր ձերբակալուած Օրալ Չէլիք, որ Պապին զէմ գործուած մահափորձին մեղսակիցներէն կը նկատուի, կրկին ազատ ձգուած է։ Թըրքական դատիկանութեան տուած բացատրութեան համաձայն ձերբակալութիւնը, հետեւանք էր համակարգիչի սխալի մը, եւ այդ ուղղութեամբ որեւէ հրահանգ չկայ, միայն իրեն արգիլուած է արտասահման մեկնիլ, Բարձրագոյն Ատեանին մէկ դատաւորութեան իր առնչութեան պատճառով։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(27 Janvier)

L'ORIENTALISME SOVIETIQUE

UN TRAVAIL BIEN DOCUMENTE SUR LE TROPISME ORIENTAL EN URSS ET L'INSTRUMENTALISATION DES MINORITES PAR LE KOMINTERN

TALINE TER-MINASSIAN
"COLPORTEURS DU KOMINTERN. L'UNION SOVIETIQUE ET LES MINORITES AU MOYEN-ORIENT"

Թալին Տէր–Մինասեանի այս գիրքին կ'անդրադառնայ Մաաթի Քապպալ չեզեով, սկիզբէն, թէ քիչ են այն աշխատանքները որոնք նուիրուած են այս նիւթին։ Կը մէջբերէ Դոստոյեւսկիի սա յորդորը (1877).– «Պէտք է որ Ռսկեղջիւրը եւ Պոլիսը մերն ըլլան, որովհետեւ ոչ միայն հոչակաւոր նաւահանգիստ մըն է որ կը տիրապետէ նեղուցներուն, "տիեզերքի կեդրոն", "երկրի Տապան", այլեւ անոր համար որ Ռուսաստանը, այս հոյակապ հսկան, պէտք է ի վերջոյ փախչի այն փակ սենեակէն ուր մեծցաւ այն աստիճանի որ գլուխը ձեղունին զարկաւ, որպէսզի իր թոռերու լեցնէ ծովերու և ովկեանոսներու ազատ օդով» մղելու համար Ալեքսանդր Բ.ը որ ճակատի Օսմանցիներուն հետ։

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Թ. Տէր–Մինասեանի աշխատանքը հիմնուած է առաջնակարգ փաստարկութեան մը վրայ, գլխաւորաբար դիւանագիտական նամակագրութեան։

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise
Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones
NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. Fringhian — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

Recherche documents, photos et livres anciens arméniens

Collectionneur achète photos, documents et livres *anciens* en rapport avec le monde arménien.
Contacter :
KIBARIAN
Tél. : 01. 43. 43. 21. 78
ou écrire à l'adresse ci-dessous :
163, rue du Fbg St-Antoine, 75011 Paris

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարական թէյով եւ քէֆէով
նախագահութեամբ՝
ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
կիրակի, Փետրուար 8, ժամը 16–ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալէք Մանուկեան»
կեդրոնի սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e
(Métro Courcelles)
Գեղարուեստական բաժին՝ հայկական նուագ, երգ, արտասանութիւն։
Կը մասնակցին՝
Առլէն Շահնուր, Իրմա Պամպաճեան, Բիւզանդ Ջընտրճեան, Յովհաննէս Տէմիրճեան, Մինաս Տէր Սարգիսեան, Լօռիկ Աճէմեան եւ Ռոպէր Նաւասարդեան։
Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը։
Մասնակցութիւն՝ 60 Ֆրանք։

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un
SUPER LOTO
Dimanche 1er Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur
La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian
VENEZ NOMBREUX !
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Narek Dourian
et les élèves de l'école de Paris de la C.B.A.F.

CONTE DE NOEL
SPECTACLE MUSICAL
Samedi 31 Janvier à 20 heures 30
et **Dimanche 1er Février à 15 heures**

REPORTÉ A UNE DATE ULTÉRIEURE

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ձեզ կը հրաւիրէ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» նիւթին չուրջ։
Դասախօս՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Ուրբաթ, Յունուար 30
Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
Ժամը 20·30–ին
Մուտքը ազատ է։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻՆՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի թատրոնը։ Երգ, պար, տրամախօսութիւն դպրոցի աշակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Կապոյտ Խաչի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ժանէթ Պետիկեանի իր ամուսնոյն՝ Պերճ Պետիկեանի մահուան առթիւ։ Այս առիթով չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քիւլէճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շտոյեան 150 Ֆր., Օր. Մարի – Գաբօլին Շտոյեան 150 Ֆր., Օրիորդ Մարի – Գաբօլին Տինէր 100 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
JEUDI
29 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 19.300

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

73e ANNEE — N° 19.300

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵԻԱԴՐԲԵԶԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԽԱՂԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՍՏՈՒԵՐԸ

Թուրք մամուլը լայն տեղ կուտայ այն տպնապին որ ներքին ու նաեւ արտաքին անդրադարձներով կը դրաղեցնէ հանրապետութեան կարծիքը: Խնդիրը կը վերաբերի հնչակեան չարաչահումներու, պետական մեծ դէմքերու լուրացումին, դեղծարարութիւններու որոնք կ'առընչուին իշխանութեան դէմքերու, անոնց ապօրինի միջամտութիւններուն, հովանաւորութիւններուն:

Ամէն բանի սկիզբ է Սուսուրլուքի ճամբուն վրայ 1996 Նոյեմբերին պատահած արկածը որով մաֆիական չէջնային, պետութեան ու ոստիկանութեան կապը բացայայտ դարձաւ, քանի որ արկածին երեք զոհերը այդ մարդերէն կարեւոր դէմքեր էին: Առաջին օրէն մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնելով հանդերձ, այդ կապին մասին լուսաբանութիւններ չհրապարակուեցան ու հետաքննութիւնը միշտ պաղպեղի պահուեցաւ: Վերջերս, սակայն, հեռատեսիլի յայտագրով մը երկրին վարչապետին արձանագրութեամբ այդ արկածին մասին տեղեկագիր մը հրապարակուեցաւ ուր կարեւոր մերկացումներ եղան որոնք կը շրջանակեն մամուլին մէջ սիւնակներ գրաւել:

Այդ մերկացումներուն մէկ հատուածը պատճառ եղած է Թիւրքմէնիստանի ու յատկապէս Ադրբեջանի հետ դիւանագիտական բաւական լուրջ տաղնապի մը, երկու երկիրներուն նախագահներուն, կամ անոնց մօտաւոր շրջանակին առընչուած մեղադրանքներով: Տեղեկագիրը մատնած է կաշառակերութեան ու բռնի դրամաշորթութեան երկար շղթայ մը որ ըսուած է թէ կը սկսի Թուրքիոյ Զբօսաշրջութեան նախարարութեան պաշտօնեաներէն ու կ'երկարի մինչեւ Ադրբեջանի ու Թիւրքմէնիստանի նախագահները: Ինդրոյ առարկայ է մասնաւորաբար Հ. Ալիեւի որդին որուն համար տեղեկագրով ըսուած է թէ մինչեւ 6 միլիոն տոլարի հասնող դումարներ մսխած է, պետութեան որպէս օժանդակութիւն Ադրբեջանի մէջ որոնց բաժինատէրը էր:

Այս կարգի հրապարակումներ պատճառ եղած են որ Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանը բուռն կերպով հակազդէ, պահանջելով որ հետաքննիչ նոյն կայանէն նոյնինքն վարչապետ Մ. Երբմպզ հերքէ այդ հատատումները: Դեսպանը Մ. Ալի Նեւրուզլու ըսած է թէ տեղեկագրին տուեալները ճիշդ չեն, թէ Ադրբեջան ու Թուրքիա նոյն ժողովուրդը ունին եւ թէ ոչ ոք կրնայ սեպ խրել երկուքին միջեւ: Ան նաեւ յայտնած է թէ հրապարակումները կրնան պատճառ ըլլալ որ Հ. Ալիեւ ընդմէջ Փետրուարին Անգարա այցելելու ծրագիրը: Մ. Ա. Նեւրուզօղլուի հակազդեցութիւնը բացառիկ ժողովները պարտադրած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան չրջանակներուն որոնք ըսած են թէ Թուրքիոյ չահուն համար որպէս պետական գաղանիք, պէտք չէր որ հրապարակուէին Թիւրքմէնիստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն առընչուած մեղադրանքի բաժինները: Նոյն շրջանակները հրապարակումը անյարմար նկատած են ոչ միայն երկու բարեկամ երկրի կառավարները վշտացնելու հեռանկարին պատճառով, այլ նաեւ որովհետեւ այդ երկու անուններէն կախում պիտի ունենայ Կովկասի ու Կասպից ծովու քարիւղին ու կազին փոխադրութեան վերջնական ուղեծիրին վճիռը: Իսկ այս կարգի մեղադրանքներ կրնան խանգարել խողովակաշարը Թուրքիայէն անցընելու ծրագիրը: Անպատեհ նկատուած է նոյնպէս, Թուրքիոյ ՍԻԱ-յի ու ՄՈՍԱՏ-ի հետ միասնական գործողութիւններ կատարած ըլլալուն հրապարակումը:

Ամէնէն աւելի, խոզովակաշարին թըրքական տարածքէն չանցնելու հեռանկարին վախն է ապահովաբար որ վարչապետ Մ. Երբմպզը մղած է Յունուար 24-ի երեկոյեան նոյն կայանէն յայտարարութիւն մը ընելու: Ան ըսած է որ տեղեկագրին Ալիեւի ու Նիյազովի առընչուած մասերը հիմ ունեցած են խաղտուած մասերը թուրք մը որ սպանուած է. բանառէր թուրք մը որ սպանուած է. աւելցուցած է թէ այդ տեղեկութիւնները վարչապետարանի քննիչ յանձնաժողովին կողմէ ճշդուած, կամ վաւերացուած չեն:

***

Յունուար 26-ի «Հիւրրիյէթ»ը տեղեկատուութեան բաժինէն զատ այս նիւթով տեղ տուած է Ի. Պէրքանի մէկ գրութեան ալ ուր բաւական ուշագրաւ մանրամասնութիւններ կը տրուին Իլհան Ալիեւի վերադրուած արարքներուն մասին: Ան կ'ըսէ թէ անոր մսխած դումարը ոչ թէ կէս, այլ վեց միլիոն տոլար է ու այդքան պարտական մնացած է խաղարաններու տէր նոյն Թուրքին՝ Լ. Թուխալի: Ապա կը բացատրէ թէ Էլչիպէյի նախագահութեան շրջանին Անգարա ուղի միլիոն տոլարի յատկացում մը ըրած է բանակի որպէսզի դեսպանատուններ բացուին: Բայց երբ պետական հարուածով Էլչիպէյ հեռացած է, դումարը յանձնուած է Ալիեւի, գործածութեան դաշտն ալ փոխուած. ու այդ դումարով իբրեւ թէ ձեռնարկուած է պետական պանդոկի մը շինութեան: Այդ պանդոկին խաղարանն է որ յանձնուած է Թուխալի, Իլհան Ալիեւի իրեն ունեցած պարտքին փոխարէն:

Նոյն Թուխալին ընկերութիւնն է որ կը բանեցնէ Աշխապատի երեք մեծ պանդոկներուն խաղարաններն ալ: Այդ պանդոկներն ալ շինուած են Թրքական դրամատան մը (էքսիմպանք) տրամադրած վարկերով,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27/28)

«ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ՄԻԱԽՕՐՈՒՄԸ ԿՐ ՊԱՌԱԿՏԻ

Յունուար 27-ին «Մտաւորական Հայաստան» կուսակցութիւնը որոշած է դուրս գալ «Հանրապետութիւն» միաւորումին կազմէն, այն պատճառաբանութեամբ որ վերջերս քաղաքական դծի կարեւոր փոփոխութիւններ արձանագրուած են հոն: Կուսակցութեան նախագահը Յ. Թոքմաճեան ըսած է որ իրենք Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մէջ կը պաշտպանեն Վ. Սարգսեանի տեսակէտները: Ան աւելցուցած է թէ իրենց մաս կազմած միաւորումին դլխաւոր կուսակցութիւն ՀՀՇ-ի 9-րդ համագումարէն ետք անհանդուրժողական մթնոլորտ ստեղծուած է Շարժումին եղբօրական թեւին դէմ որուն հետ իրենք մաս կազմած են «Հանրապետութեան»:

***

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Ի Պաշտպանութիւն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան» համաժողովին կազմկոմիտէն քննարկելով Հայաստանի ներքին քաղաքական վիճակը, յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ նախագահին եւ համախոհները պարտուողական ընթացքը կը խթարէ ազգային միասնականութիւնը եւ կը վտանգէ ազատագրական պայքարին նուաճումները: Կազմկոմիտէն դարմանը կը տեսնէ ժողովրդավարական ճամբով նոր իշխանութիւններ ունենալու մէջ:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՒ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ

Յունուար 27-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախագահին զարաբաղեան հարցին մէջ անձնական ներկայացուցիչ՝ դեսպան Ա. Կասպրչիկը: Այս վերջինը նշած է որ հրադադարը հակառակ երբեմն արձանագրուած կրակոցներու, կը պահպանուի եւ չեչուած է թէ միջոցները պէտք են զայն ամրապնդելու համար: Լ. Տէր-Պետրոսեան հաւաստած է թէ Հայաստան կը ձեռնարկէ բոլոր միջոցներուն, ինչպէս եւ բաքուի հետ խորհրդակցութիւն կ'ունենայ վերջ տալու համար հրադադարի խախտումներուն:

Ապա Հայաստանի նախագահը ընդունած է Մինսկի խումբի երկիրներու դեսպանները, առանձին-առանձին: Քննարկուած են փոխյարաբերութիւնները եւ զարաբաղեան խնդրին կարգաւորման նիւթը:

***

ՀԱՐՑԱՓՆՆՈՒԱԾ Է 120 ՀՈԳԻ

Ահաբեկչական վերջին արարքներուն առընչութեամբ, դատախազութիւնը յայտնած է թէ արդէն 120 հոգի հարցաքննուած է: Քննութիւնները առաջ կը տարուին տարբեր վարկածներու հիմերով:

***

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԸ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Յունուար 27-ին հանդիպում ունեցած է վարչապետ Ռ. Քոչարեանի հետ: Անոնց զրոյցին քննարկուած են Հայաստանի ներքին քաղաքական կացութիւնը եւ ընկերա-տնտեսական խնդիրները:

***

Մ. ԱԲԷԼԵԱՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԴԻՐԸ ՅԱՆՁՆԱԾ

ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի մնայուն նոր դեսպանը՝ Մովսէս Աբէլեան ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղար Քոֆի Անանի յանձնած է իր հաւատարմագիրը: Այս առթիւ տեղի ունեցած արարողութեան ընթացքին Անգարա ուղիղ միլիոն տոլարի յատկացում մը ըրած է բանակի որպէսզի դեսպանատուններ բացուին: Բայց երբ պետական հարուածով Էլչիպէյ հեռացած է, դումարը յանձնուած է Ալիեւի, գործածութեան դաշտն ալ փոխուած. ու այդ դումարով իբրեւ թէ ձեռնարկուած է պետական պանդոկի մը շինութեան: Այդ պանդոկին խաղարանն է որ յանձնուած է Թուխալի, Իլհան Ալիեւի իրեն ունեցած պարտքին փոխարէն:

Նոյն Թուխալին ընկերութիւնն է որ կը բանեցնէ Աշխապատի երեք մեծ պանդոկներուն խաղարաններն ալ: Այդ պանդոկներն ալ շինուած են Թրքական դրամատան մը (էքսիմպանք) տրամադրած վարկերով,

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀՈՎՈՒՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Կիրակի Յունուար 25-ին, ժողովրդական ճաշ մը տրուած է ի պատիւ Գերեզմանի Ա.Ի. Քէօլնի Մաթէրնուհատուսի ճաշասրահը:

Գերմանիոյ թեմին առաջնորդը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան երկար ելոյթով մը ողջունած է կաթողիկոսին այցը: Գաղութին երախտագիտութիւնը յայտնած այդ առթիւ ու պարզած նաեւ այդ գաղութին պահակերը յիշելով. — «Ծանօթ է ձեզ, որ այս գաղութը, բացի տասնեակ մը ուսանողներէ եւ Գերմանացիներու հետ ամուսնացած հայ ընտանիքներէ, մօտիկ անցեալին, վաթսունական թուականներուն աշխատաւոր Հայերէ բաղկացած գաղութ մըն է: Թուրքիայէն, Պարսկաստանէն, Սուրիա — Լիբանանէն եւ ասոր ալ Հայաստանէն հետզհետէ հաւաքուած, Գերմանիոյ չուրջ քսան քաղաքներուն մէջ ցրուած երեսունհինգ հազար հայութեան եկեղեցական ու ազգային մարզին մէջ առաջին նախաձեռնութիւնը եղա՛ւ ձեր կութայիս փոքր միութիւններ կազմել, իրենց փակ նիւթական չնչին միջոցներով, որպէսզի կարենան այդ միութիւններուն չնորհիւ յաջեցնել իրենց կարօտը հայեցի այն կեանքին, որ ապրած էին իրենց եւ կած մեծ ու աւանդական գաղութներուն մէջ: Այս Հայերը յաջորդաբար ունեցան եկեղեցական համայնքներ եւ մէկ հոգեւորական, որ տարիներ չարունակ, քաղաքէ քաղաք ճամբորդելով, որքան որ կարելի էր, կը հասնէր ժողովուրդի ոհգեւոր կարիքներուն: Մինչ այդ կազմուեցան ընկերային ու մարզական միութիւններ, ապա տեղեկագրական ու 1915-ի Հայ Եղեռնի հետազօտական հիմնարկներ: Եօթանասունական եւ ութսունական թուականներուն գաղթականական նոր ալիքներ եկան Գերմանիա: Յետոյ 1988-ի Հայաստանի երկրաշարժն ու 1990-ական թուականներուն սկսած Արցախի չարժումը ու տեղի ունեցաւ դժուար բայց երջանիկ ծնունդ մը՝ Հայաստանի Հանրապե-

(Շար.ը Դ. էջ)

հոգի: Ան ըսած է թէ նոյնն է պարագան Երեւանի պանդոկներուն մեծ մասին:

***

ՂՐԻՄԻ Ե. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉԸ՝ Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Քաղաքական, պետական, հանրային գործիչներու վարկանիշ տալու համար կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներով Ղրիմի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի Ա. տեղակալ, Ղրիմի Հայոց ազգ. խորհուրդի պատուակալ նախագահ Անուշաւան Դանիէլեան երկրորդ տեղը գրաւած է:

***

ՈՂՋԱՔԵՐԴԸ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻ Է

Երեւանի մօտակայ Ողջաբերդ գիւղին եւ շրջակայքին չէնքերը սաորպեանեայ ջուրերու եւ հողատահքի հետեւանքով կը կորսնցնեն իրենց կայունութիւնը: Երկրաբան Ռ. Եաղոյեան ըսած է թէ գիտութիւններու Հիմնարկի երկրա-բնապահութեան բաժնէն մասնագէտներ տարիներ առաջ նախատեսած են վտանգը ու յատուկ ծրագիր պատրաստած, բայց իրենց աշխատանքները առանց պատճառի կէս ճգուած են: Կ'ըսուի թէ տակաւին կարելի է փրկել կացութիւնը, բայց հարկաւոր է արագօրէն միջոցներու դիմել:

Ի՛ՆՉ ԿՈՉԵԼ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԸ

Ղարաբաղի մասին լուրերը, հետաքըրքրութիւնները զրեթէ չախչախիչ մեծամասնութեամբ կ'ամփոփուին քաղաքական մարզին մէջ. երբեմն անոնք կ'առընչուին նաեւ տնտեսական ու անկէ ալ ընկերային բնագաւառին. այդքան: Սակայն երբ առիթը կը ներկայանայ տեղական մամուլ կարդալու, զրեթէ ամէն թիւի հետաքրքրութեան այլ շրջանակներ ալ կը յայտնուին որոնք եթէ ոչ վերը յիշուածներուն թափով, բայց բաւական լուրջ ուշադրութիւն կը դրաւեն տեղւոյն վրայ:

Այս կարգի նիւթերու գլխաւոր աղբիւրն է «Լ.Ղ. Հանրապետութիւն» օրաթերթը: Անոր ութ էջերուն մէջ անպայման տեղ կը գտնեն քաղաքականէն, տնտեսականէն, ընկերայինէն դուրս մնացած նիւթեր ալ, ինչպէս մշակութային լուրերը, զբօսական կեանքի յաջողութիւններու, հարցերու տեղեկատուութեան, եւայլն: Այս ամէնուն քով որոնք մասնիկներն են պատերազմին թղթածրարը վկայած հաւաքականութեան մը զրեթէ բնականոն առօրեային, երբեմն կը յայտնուին նաեւ օրականէն աւելի հիմնական, մտահոգութիւններ: «Կարծիք» խորագրուած սիւնակներու մէջ տեղ գտած «Փոխել պէտք է» վերնագրուած նամակ մը (Յունուար 10) ասոնցմէ մէկուն մասին է: Կ'առաջարկէ ջարկէ լրջօրէն ձեռք առնել խաթարուած, մոռացութեան զիրկը նետուած անունները կեանքի կոչելու նիւթը: Խօսքը տեղանունները մասին է որոնք աղբեջանական տիրակալութեան տասնամեակներուն լայն բաժին ստացած են հայկական ամէն բանի ուղղուած ջնջոմի, ուրացումի քաղաքականութենէն: Այդպէս է որ ինչպէս Գիւմրին վերամկրտուած է Լենինական, Վանաձորը՝ Կիրովական, Քարվաճառն ալ զարճած է Քելբաջար, կամ Աւետարանոցը՝ Զանախչի:

Նամակագիրը կը կոչուի Արտաշէս Ղահրիեան. կ'ըսէ թէ նպատակն է արձագանգել հետաքրքրութեան մը զրեթէ երբեմն արձարձուած այս նիւթին որ բազմակարծիք անդրադարձ կ'ունենայ հոն: Ինք կը հեղրոնանայ ԼՂՀ մայրաքաղաք Ստեփանակերտին անունը փոխելու նիւթին վրայ: Նախ կ'անդրադառնայ մարդոց մտքին, յիշողութեան մէջ առանձին օրէն տեղ գտած տուեալ մը փոխելու դժուարութեան վրայ: Կ'ըսէ թէ մարդիկ մէկ օրէն միւսը չվարժուեցան Ֆիզուլի անունը գործածելու եւ կը յամառէին Գարակինօ ըսել: Բայց այսօր արդէն ամէնուն լեզուն ալ համակերպած է ու կը գործածուի միայն Ֆիզուլին: Ցետոյ կը թուէ իր փաստարկները: Առաջինը այն է որ քաղաքին հիմնադրութեան մէջ ոչ մէկ դեր ունեցած է Ստեփան Շահումեանը: Հետաքրքրական է կարդալ Ա. Ղահրիեանի տողերը ուր կ'ըսէ. «Ինչքան գիտեմ, ան Ղարաբաղ ոտք էլ չի դրել, էլ չեմ ասում նրա ճակատագրով ապրել, որպէս կոմունիստ գործիչ այդտեղ կատարած չի անցկացրել, աւելին, որպէս ապագայ Ադրբեջանական պետութեան հիմնադիր դեկավար, ինչպէ՞ս էր, ի վերջոյ, այդ պետութեան յանձնուելիք մեր երկրամասի ճակատագիրը տնօրինելու. տուե՞լ է այդ առիթով որեւէ նախագաղափար»: Քիչ անդին նամակագիրը կը յիշէ 1890–1910–ական թուականներուն Արամ Մանուկեանի, Քրիստափոր Միքայէլեանի, Ռոստոմի, Նժդեհի ու բազմաթիւ ուրիշներու ներունդը որ զբաղած էր «հայրենի կործանեալ երկրի փրկութեամբ»: Այսօր, կ'ըսէ ծանօթ է անոնց գործը: «Իսկ բոլշեւիկ – լենինեաննե՞րը: Որքան էլ երանելի լինէր այն պետութիւնը որի կազմում պիտի իբր բարգաւաճէր նաեւ հայ ժողովուրդը, լուծելո՞ւ էր Հայաստանի տարածքային կնճիռը: Բայց արդէն այդ պետութեան առաջին տարիներին, «չայլասերուած» շրջանում՝ 1918–ին Բրեստ – Լիտովսկում, ապա 1921–ին Ղարսում ու Մոսկուայում, հէնց Լենինի գիտութեամբ, նրա ուժ թե – թիկունք էին Շահումեանը ու իր կուսակիցները, գիտեմ թէ ինչպէս լուծեցին Հայոց հարցը· քոնիից նոր հանած թարմ հացի նըման պատառ – պատառ արին երկիրը, նուիրեցին Թուրքիային որ ինչ է, նա մնայ բարեկամ խորհրդային պետութեանը»:

Այս նամակէն կը տեղեկանանք որ մայրաքաղաքին կեդրոնի ծառազարդ հրապարակէն վերցուած է արդէն Ս. Շահումեանի արձանը: Եւ թէ կան պահանջողներ որ կրկին բարձրացուի ան: Ա. Ղահրիեան հարց կուտայ նման հեռանկարի մը առջեւ. «իսկ ի՞նչ պատասխան ենք տալու 2050 կամ 2100 թուին խելօք աչքերով արցախցի մանուկ դպրոցականին երբ նա ձեռք բարձրացնի ու պահանջի իր ուսուցչից· «Ստեփանակերտը խէ Ստեփան Շահումեանն ա՞ կերտալ»:

Ինք կ'առաջարկէ Պրազիլի օրինակով Արցախ կոչել Ստեփանակերտը, քանի որ «ազատագրուած է Հայոց պատմական Արցախ նահանգի առիւծի բաժին մի տարածքը» եւ համոզուած է որ «վաղ թէ ուշ մեր երկիրը կոչուելու է Արցախի հանրապետութիւն»: Կամ կրնայ ուղղակի Արցախ ջըլլալ, այլ Արցախաստան, կամ Արցախաշէն: Եւ կամ եթէ համաձայնութիւն չգտնէ այս մկկը, կարելի է մտածել Ստեփանակերտ անուան փոխարինելու մասին: Կարեւոր կը նկատէ որ «ջրլան» բառն ալ փոխարինուի «գետաո»ով:

Հայաստանի համար ալ կար նոյն հարցը. սակայն հազուադէպ զգօնութեամբ մը մեծ փութկոտութիւն ցոյց տրուեցաւ այդ մարզին մէջ: Անկախութեան առաջին չրջանին, իսկ կառաւարութեան անուանափոխութեան գործը ու հին ու «նոր» տեղանունները յայնրդական ցանկեր հրապարակուեցան մամուլին մէջ: Այսօր արդէն ուարտած է այդ գործը եւ ապրելու իրաւունքը վերստացած անունները կը գործածուին զրեթէ անարգել: Այս օրինակը օգտակար է մկկդի ձգելու համար Ա. Ղահրիեանի մկկ մտահոգութիւնը թէ դիւրին չէ վարժուիլն զարճած գործածութենէ մը հրաժարիլ, եւայլն: Պարզ է որ նախաձեռնութիւնը պէտք է գայ վերէն, ու գործը կատարուի «պետական հոգածութեամբ, պետական կազմակերպութեամբ»:

Ա. Ղահրիեանի արդար մտահոգութեան եւ ներկայացուցած պատճառաբանութեան մէջ թերեւս ոմանց անհանգստութիւն պատճառեն Ս. Շահումեանի մասին արտայայտութիւնները. բայց ո՛վ կրցած է յաւերժ փրկուիլ ժամանակին, պատմութեան դատաստանէն որուն առջեւ արդարացում չունի նոյնիսկ անկեղծ համոզումը, կամ նուիրումը որուն հասցէն սխալ է: Եւ արդէն ճակատագրական պարտաղրանք մը կարծէք կը մղէ փոխելու անունը քաղաքին որ եօթը տասնամեակ կրեց· քաղաք որ մկրտուած է այդ լուծին ու պատերազմին հեղինակ վարչական կարգին մկկ հերոսին անունով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆԴ

ԹԱՓԱՆՑԻԿ ՄԱՐԴԻԿ
(Պատմուածքներ)

ԽԱՉԻԿ ԽԱՉԵՐ

Երեւան, 1997

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՑԻՍԵԱՆ ԵՐԳԻՉԸ

Սիմֆէչեանը երեւոյթ մըն էր մօտիկ անցեալի մեր զրականութեան մէջ: «Մայիսեան երգիչ» կ'անուանէին զինքը, ճիշդ էր, չարունակ զեղեցիկ բանաստեղծութիւններ կը զրէր Մայիսի մասին, Մայիս ամառան անունը անպակաս էր իր բերնին մէջ իր կողմէ չարունակ եւ ամէն առթիւ զործածուած յիսուն – վաթսուն զեղեցիկ բառերու կողքին: Ցետոյ, ան ինծի համար զաղբեցաւ Մայիսեան երգիչ հանդիսանալէ եւ զարձաւ Ջահակիրներու Հեղինակ: «Ջահակիրները» խորագիրն էր այն սուտար հատորին, զոր ան հրապարակեց ամփոփելով հայ զրականութեան ինչ ինչ երախտաւորներուն մասին իր հմտալից յօդուածները, բոլորն ալ զրուած հիւթեղ մեծաքանչով: Եւ օր մըն ալ ան սաստիկ զայրացաւ Արեւն Ձանեանի մկկ «ակնարկ»ին մէջ զործածուած «Ջրհանկիրներ» բառին, պնդելով որ այդ բառին մէջ ակնարկութիւն մը կար իրեն կամ իր զրքին նկատմամբ: Չկար:

Իսկապէս երեւոյթ մըն էր Եղուարդ Սիմֆէչեանը, միամիտ ու պարզամիտ մարդ մը հակառակ դիտելիքներու այն լայն պաշարին որուն տիրացած էր մեծ մասամբ ինքնաչխատութեամբ եւ հայ ու միջազգային դրականութեան նկատմամբ բացառիկ սիրով: Ցիշողութեան ախոյեան մըն էր բառին իսկական իմաստով: Ես ամբողջ կեանքիս մէջ չէի տեսած մկկը որ անոր չափ ուժեղ յիշողութիւն ունենար: Հայերէնով կամ ֆրանսերէնով չարունակ անդիր կ'արտասանէր իր նախասիրած հարիւրաւոր հեղինակներէ նախադասութիւններ ու բանաստեղծութիւններ: Զանոնք կ'արտասանէր հռետորական արտասովոր չեշտերով ու երաժշտականութեամբ, ուռած կուրծքով, հպարտօրէն, ակնոցի ապակիներուն եռեւէն իր խոշոր աչքերը սեւեռած ուղղակի աչքերուդ մէջ, եւ մկկ մատով ալ չարունակ կշռոյթ բռնելով իր արտասանութիւններուն: «Մարմարա»ի խմբագրատան մէջ ամէն առաւօտ անոր–տունջ ու հիանալի կանոնաւորութեամբ մը կը կատարէր օրուան լուրերը թարգմանելու պարտականութիւնը: Կարծես ինքնիրեն երգ մը կը մրմնջէր այդ թարգմանութիւններն ընելու ընթացքին, որովհետեւ կը սիրէր երգել ու ունէր զեղեցիկ ձայն մը, որ չատերու անծանօթ մնաց: Քաղաքական լուրերու իր թարգմանութիւններուն մէջ իսկ զրականութեան չէշտ մը ու բարձրաթռիչ ոճ մը կը դնէր: Նոյն խանդավառութեամբ աւելի վերջ զրաշարատունէն եկած փորձերը կը սրբագրէր: Երբ առօրեայ առաջին ստիպողական գործը վերջանար, այլեւս կը բացէր Սիմֆէչեանին երջանիկ պահը խմբագրատան մէջ: Կը զառնար Արմենուհիին, որ քովի սեղանին վրայ կ'աշխատէր, ու կը սկսէր խօսիլ զրականութեան եւ մասնաւորաբար Հայոց լեզուի խորհուրդներուն մասին: Ան Հայոց լեզուի իսկական ախոյեան մըն էր, մեր լեզուին բառամթերքը որեւէ պաղտնիք չունէր անկէ: Սիմֆէչեան ամէնէն անծանօթ ու կնճռոտ բառերուն նշանակութիւնը գիտէր եւ անոնց մասին բանախօսութիւն մը կրնար սարքել:

– Ըսէ տեսնեմ ի՞նչ կը նշանակէ...:

Կուտար բառ մը զոր մենք մեր կեանքին մէջ չէինք լսած: Ցետոյ կ'անցնէր անոր նշանակութեան: Բայց ի՛նչ մանրամասնութիւններով: Իջնելով մինչեւ բառերուն արմատները ու պատմական զարգացումները, ան կարծես ամէն բառի մասին բանախօսութիւն մը կրնար սարքել: Կրնայիր կարծել որ խմբագրատուն զալէ առաջ խնամքով պատրաստած է այդ բանախօսութիւնը, բայց երբեմն խմբագրատուն կուգային ինչ ինչ զրողներ կամ անհատներ որոնք Հայոց լեզուի նկատմամբ հիւանդագին զուրգուրանք ունէին եւ որոնք բառեր կը հարցնէին Սիմֆէչեանին, կամ բառերուն մասին ակադեմական վէճեր կը դնէին սեղանին վրայ: Սիմֆէչեան պատրաստ էր բոլորին պատասխանելու եւ ես իմ սեռնեակս, աչքիս ու ականջիս ծայրով կը հետեւէի անոր խօսակցութիւններուն եւ կը հիանայի իր վրայ:

Բայց հակառակ իր այս չատ բարձր ժանիքներուն, ծայր աստիճան կակամիա ու զգայուն էր, մեր առօրեայ տագնապալից զբաղումներուն մէջ իսկ չէր արտօներ որ բանով մը թերութիւն մը ունենայինք կամ այն ապաւորութիւնը ձգէինք որ չէինք յարգեր զինքը, կամ առանձնակարգ տեղ չէինք տար իրեն: Կը կարծէր իր չուրջ տեսնել վերապահութիւններ իրեն նկատմամբ: Թէեւ ինք չատ շատյլ չէր ուրիշներու նկատմամբ իր զրական գնահատականներուն մէջ, բայց չէր հանդուրժեր որ ուրիշը նոյն ժուժկալութիւնը ցոյց տար իրեն նկատմամբ:

Իր այս կասկածամտութեան փոխարէն՝ երբեմն ալ կրնար ծայր աստիճան միամիտ ու բարեմիտ դառնալ: Այդ բարեմտութիւնը զագաթնակէտին կը հասնէր երբ բանով մը ուրախ էր ու խանդավառ: Երբեք չէինք մոռցած դէպք մը որ պատահած էր մեր խմբագրատան մէջ:

Այդ չրջանի մեր գործընկերներէն լուսանկարիչ Կարօ Եարըճեան օր մը առաջարկեց որ գլինքը լուսանկարէ: Զափազանց ուրախ զգաց ինքզինքը, լաւ մը տեղաւորուեցաւ իր աչխատասեղանին առջեւ եւ պատրաստուեցաւ լուսանկարուելու: Բայց Կարօ Եարըճեան իր ձեռքին մէջ ունէր միայն լուսանկարին գլաքը, այլ ո՛չ թէ լուսանկարչական գործիքը: Կոխեց Ֆրալչին կոճակին վրայ եւ լոյսը վառեց: Այդքան: Եւ Սիմֆէչեան, իր այդ խանդավառութեան մէջ չնչմարեց անգամ որ լուսանկարչական գործիքը չկար: Ցաջորդ օրերուն չարունակ եարըճեանէն կը հարցնէր թէ ո՞ւր մնաց լուսանկարը:

Բայց չքաչուած այդ լուսանկարը հիմա դոյութիւն ունի աչխատասեղանիս վրայ ու մտքիս մէջ, եւ ես անոր մէջ կը տեսնեմ այդ անմոռանալի մարդը, որուն անունը այնքան չուտ մոռցուեցաւ մեր գիրկ ու մամուլի ապերախտ աչխարհին մէջ:

Ռ. Հ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼՒՈՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՇՐՋԱՆԷՆ

ՍԷՆ ԹՐԷԹԻԷՆ ՈՒՆԵՑԱՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, կառուցուած 1981–ին Հանդուցեալ Տիկին Սիրարփի Թովմասեանի կողմէ ի յիշատակ իր ամուսնոյն, չուրջ տարիէ մը ի վեր չունէր հոգեւոր հովիւ: Երբեմն պատարագ կը մատուցուէր Լիոնի հոգեւորականներէն մէկուն կամ միւսին կողմէ:

Վերջերս, ինչպէս հաղորդուեցաւ «Ցառաջ»ի թղթակցութեամբ, Տաթեւ արեղայ Ցակոբեան պաշտօնի կոչուած է հոն, եւ րիստասարդ հոգեւորական մը՝ որ աչխատած է իր ծննդավայր Իրաքի մէկ, եղած է նաեւ էջմիածին եւ Պոլիս:

Սէն–Էթիէնի մէջ, աչխատանքի դաչտ պիտի չպակսի իրեն: Կը բաւէ ունենալ կամք՝ չընկրկելու համար դժուարութիւններու եւ անտարբերութիւններու առջեւ:

Ցիշենք որ հոն պաշտօնավարած են նախապէս Զաուիկ Վրդ. Աւետիքեան, այժմ Մարսէյլ եւ Խաչատուր Քհնյ. Պօղոսեան՝ որ մեկնեցաւ Ամերիկա: Երկուքն ալ երկար չմնացին Սէն Թրէթիէն:

*
**

ՆՈՐ ՈՒՐԱՐԱԿԻՐ ՄԸ

Ֆրանսահայ եկեղեցիներու պատասխանատուներուն կարեւոր մկկ հոգն է ապահովել ներկայութիւնը կարող դպիրներու եւ, խորանին վրայ պատարագիչ Հօր ծառայելու արժանի, արարողութիւններուն տեղեակ անձերու: Ծանօթ է որ Ցրանսա ծնած մեր երիտասարդները այնքան ալ մօտ չեն եկեղեցւոյ ծառայելու եւ ոչ ալ կարող են ատոր: Բարեբախտաբար

ARCHIVE
http://Archivebeta.Sakhmat.am

կան Պոլսէն եւ Միջին – Արեւելքէն եկողները։

Առնցմէ է վազդէն Խաչիճեան՝ որ վերջերս սոսկալի ուրախ կրնէր արտօնութիւն Նորվան Եպիսկոպոսի կողմէ, անհրաժեշտ աւանդական արարողութիւններէ վերջ՝ որոնց ընթացքին թեկնածուն կը շարչարուի քիչ չատ...

Նշենք որ ուրարակիրը արտօնութիւն կ'ունենայ Աւետարանի ընթերցման, արարողութիւններու ընթացքին. առաջին անգամ մը պէսպի սարկաւագութիւն։

Վազդէն Խաչիճեան, ընտանիքի երիտասարդ հայր, յայտնի դէմք մըն է Լիոնի եւ շրջանի համայնքներուն մէջ։ Անդամ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղի, կը վարչ մանաւանդ երիտասարդներու մարզական փորձերը. ստացած է քաջալերական արդիւնքներ։ Ծանօթ է որ Լիոնի մասնաճիւղը, Բարեգործականին մարզական խաղերուն ընթացքին, յաճախ կը փայլի, եւրոպական մակարդակի վրայ։

Պ. Խաչիճեան լուրջ մտերմութիւն ունի նաեւ հայ գրողներու ստեղծագործութիւններուն հետ եւ, հաւաքոյթներու ընթացքին, յաճախ կը հրաւիրուի արտասանելու։

*
**

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԻՐ ԴԵՐԻՆ ՄԷՋ

Ժորժ Արզումանեան (Վիէն) նախագահն է միութեան մը՝ որ կ'աշխատի ամենապէս հաշմանդամ երախաներու կեանքը դիւրացնելու, անոնց հայթայթելով չարժուն աթոռներ։ Երկրաշարժին, իր օժանդակութիւնը բերած է նաեւ Հայաստանի։

Հիմնուած 1985–ին, կազմակերպութեան անունն է FASTH որ կը թարգմանուի՝ «Fauteuil Autonome Service Tout Handicap»։ Պ. Արզումանեան ինք ալ կորսնցուցած է չարժելու իր կարողութիւնը արկածի մը ընթացքին։ Իր կեանքը յատկացուցած է իր հիմնած միութեան գործունէութեան։ ՖԱՍԹ–ը քանի մը տարիներէ ի վեր, կը կազմակերպէ Վիէնօրեայի քաղաքապետական սրահին մէջ, հաշմանդամ երախաներու համար զբօսանքի օր մը, ընդհանրապէս հայկ. Ծնունդին, ուր քանի մը տասնեակ երախաներ կը ստանան նուէրներ։

Ինչպէս անցեալին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին տիկիններն ալ, այս տարի եւս, բերին իրենց օժանդակութիւնը այս ցերեկոյթին, պատրաստելով կարկանդակներ ու այլ ուտելիքներ, բախտ ըրկուած այդ երախաներուն համար։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՈՐՈ՛Ի ԿԸ ԾԱՌԱՅԷՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԱՓՈՐԸ

Այսօր եւս հետաքրքրութիւնը լրած չէ Թուրքիայէն շատ կասկածելի պայմաններու տակ ծովու ճամբով Իտալիա ապաստանած քանի մը հարիւր քիւրտերու պարագային հանդէպ։ Իտալական լ'Էսփրէսսօ թերթը այս նիւթով դիմած է Հռոմէն դատական բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը, մեկնելով երեք ենթադրութիւններէ. առաջինը քիւրտերու այս աքսորին մէջ ղիւրացնող, զայն կարելի դարձնող ազդակ կը նկատէ կաշառակեր թուրք ոստիկաններու դոյութիւնը։ Երկրորդ վարկած մը Անդարան կը նկատէ այդ աքսորին մղիչ ուժը, քանի որ անոր դործին կը ծառայէ քիւրտերու խնդրայոյց ներկայութիւնը կարելի չափով պակսեցնել։ Վերջին ենթադրութիւնը կը կեդրոնանայ քրտական կազմակերպութիւններու վրայ որոնք նման արարքներով միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը դրաւել կը փորձեն։

Իտալացի պաշտօնատարը կ'ըսէ թէ 90–ական թուականներու սկիզբին նման առջին յամաքահանումները կը կատարէին իտալական մաֆիային կողմէ։ Ցետոյ ալպանականը միջամուխ եղաւ, իսկ ներկայիս այս վերջինը ինքնագլուխ կը դործէ։

Վերջին, ծովու ճամբով կատարուած փոխադրութեան մէջ պաշտօնատարը կապ մակերպիչ կը նկատէ թրքական մաֆիան որ փոխադրամիջոցներու մենաշնորհը ունի ու կապեր կը մշակէ Ռուսերու, Ալպանացիներու հետ։ Ռուսեր են որ քիւրտերը իտալական ափերը հասցնող նաւերէն երկուքը ծախած են անոնց։

Իտալացի պաշտօնատարը կ'ըսէ թէ հարցաքննած են քիւրտ ապաստանեալները որոնք ըսած են թէ մեծ դիւրութեամբ նաւ մտած են եւ թէ իրենց օգնական ուղեցած են ճամբորդական բազմաթիւ դործակալութիւններ։ Ըսած են նաեւ թէ հանրակառքերով փոխադրուած են նաեւ եւ ոստիկանները ընկերացած են իրենց։

Քիւրտերը կրկնած են թէ դժոխքէն փրկուածներ են իրենք. խոյս կուտան սարսափելի հալածանքներէ։ Թուրք կառավարութիւնը հասկնալի է որ կ'ուզէ իրենցմէ փրկուիլ ու մինչեւ իսկ կ'օգնէ մեկնումներու։ Ճիշդ է որ իտալական դիւանագիտական ճնշումները որոշազդեցութիւն ունեցան եւ թուրք պատասխանատուները արդելք եղան նոր մեկնումներու, քայց կարեւորը երկու երկիրներուն արդարադատութեան դործակցութիւնն է, ինչպէս եղած էր Ալպանիոյ պարագային։

Իսկ ինչ կը վերաբերի կատարուածին մէջ քիւրտերու դերին, այդ եզրակացութիւնը արդիւնք է ապաստանեալներու ընդհանուր վիճակին։ Իտալացի պաշտօնատարը կ'ըսէ թէ անոնք առողջական չատ գոհացուցիչ պայմաններ ունէին եւ թէ կրցած էին 18 – 30 հազար ֆրանքի միջեւ տարբերող դումարներ վճարել։ Գումար որ այդ քիւրտերուն համար չափազանց մեծ է։ Այս երկու կէտերը կ'օգնեն հիմնաւորելու այն տեսակէտը թէ քրտական անկախական կազմակերպութիւններու կազմակերպած գործն էին զանգուածային այդ վախուստները որպէսզի ամբողջ ժողովուրդի մը ապրած ողբերգութիւնը հասնի միջազգային շրջանակներու։

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂԱՒԹԷ ԳԱՂԱՒԹ

ՊՈՒԼՈՒՈՑ Մաչքա Մատէն Ֆաքիւլթէի ամփիթեատրոնին մէջ, Յունուար 16–ին, նախաձեռնութեամբ Սահակեան Սանուց Միութեան համերգ մը տուած է Հայաստանի Արմենիա տուտուկի նուագախումբը մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով։ Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ Տիգրան Ալթուն ներկայացնելով խումբին անդամները։ Խումբին մենակատար երգիչն է՝ Սօս Մանուկեան։ Ցայտագրին մաս կազմած են Խաչատուր Աւետիսեանի, Սայաթ Նովայի, Գուսան Սչոտի, Գուսան Շերամի գործեր։ Վերջաւորութեան խօսք առած է Սօս Մանուկեան։

*
**

ՊԻՑՐՈՒԻԹի ամերիկեան համալսարանի Խէմպլի Հոլի մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին տեղի ունեցած է Համազգայինի «Բարեղ Կանաչեան» երաժշտանոցի «Մարկօ Պապիկեան» դաշնակի երկրորդ մրցումը։ «Մարկօ Պապիկեան» մրցումը հիմնուած է 1995 Դեկտեմբերին երեսփոխան Խաչիկ Պապիկեան ընտանիքի կողմէ իրենց կնոջ եւ մօր յիշատակին։ Մէթր Խ. Պապիկեանի ողջոյնի եւ բարի գալուստի խօսքերէն ետք, Տիկին Մունա Հերբաուի յիշած է որ Լիբանան մեծ դաշնակահարներ տուած է աշխարհին։ Մրցումին մասնակցողները իրենց պարապմունքը կատարած են Պախի Ջութակի «Շաքոն»ը։ Առաջին մրցանակին արժանացած են միանամայն Արմինէ Պամամճեան եւ Այտա Մոմճեան, երկրորդ մրցանակն ալ տրուած է Նայիրի Քէպէճեանի։ Մրցանակաբաշխութիւնը կատարուած է Մշակոյթի նախարարին կողմէ։

*
**

ՊՈՒՍՈՑ Օսմանպէյ, Թուփրաք Պանք դրամատան արուեստի ցուցասրահին մէջ, Յունուար 14–ին բացուած է Քրիստին Սալերիի յետահայեաց ցուցահանդէսը որ կ'ամփոփէ բազմաթիւ գործեր։ Բացման ներկայ եղած է նաեւ Շամիրամ Սեւակ – Զիլինկիրեան, Ռուբէն Սեւակի աղջիկը որ Պոլիս կ'այցելէր այդ օրերուն։

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԱՆԵԼ–Ի (ՏՈՔԹ. Կ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Տոքթոր Կարօ Կարապետեան, զրչանունով՝ Անել, Յունուար 5–ին, Փարիզի մէջ, պարզեւատրուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանով, ձեռամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի։

Տոքթոր Կ. Կարապետեան – Անել – ծնած է Երուսաղէմ 1922–ին զէյթունցի ընտանիքի մը ծոցը։ 1940–ին անցած է Պէյրութ, բժշկական ուսանողի։ Հրատարակած է քերթուածներու հատորներ, ինչպէս՝ «Մութ ցաւեր», «Տեսիլք գինովի» 1945–ին եւ 1949–ին։ 1951–ին վերադարձած է Երուսաղէմ եւ որպէս բժիշկ աշխատած է Օկիւսթա Վիքթորիա հիւանդանոցը։ 1955–ին լոյս տեսած է քերթուածներու Գ. հատորը՝ «Պարը յոյսին»։ Նոյն տարին մեկնած է Միացեալ – Նահանգներ կատարելագործելու համար արուի իր մասնակցութիւնը Պոսթընի Հարվարտ համալսարանը։ Հեղինակած է նաեւ վէպ մը՝ «Որդի Մարդոյ» (1975), քերթուածներ եւ պատմուածքներ, ինչպէս՝ «Ճենք Բիւզանդ», «Ես Պլլիւ Գացի», «Հայր Խորէնը»։ Իր 40–ամեայ յոբելեանը տօնուած է Երուսաղէմ, Փիլատելֆիա, Նիւ – Եորք, Պոսթըն, Լոս – Անճըլըս, Փարիզ, Լոնտոն, Ժընեւ եւ Վիէննա։ 1997–ին լոյս տեսած է իր նոր հատորը՝ «Ի մտանել արեւական»։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԱ.

– Բայց, դիտել տուաւ ուսուցիչը, Մարզար էֆէնտի այնչափ չատ տրամադիր չեմ արդէն իրեն առաջարկուած պաշտօնը ընդունելու։

– Տղա՞յ ես, ի՞նչ ես, դուն անոր խօսքերուն կը հաւատա՞ս, ան դիտմամբ անանկ բաներ կ'ըսէր ... չեմ ուզեր զբոսանս դիրքի դրութիւնն է ատիկա։

– Վատա՞հ ես որ Թաղականի պաշտօնը պիտի ընդունի։

– Ընդունեցաւ լմնցաւ, պատասխանեց Ռափիկ աղա, արդէն ինք մերժելու ալ ըլլայ, կինը թող չի տար։

Ուսուցիչը քիչ մըն ալ նստելէն ետքը մեկնեցաւ Ռափիկ աղային տունէն ընկճուած վիճակի մէջ։

ԺԲ.

Մեր վերի պատմած դէպքերուն վրայէն երկու չաբաթներ անցած էին։ Ս. Պարիարքը պաշտօնապրով մը հրաւիրած էր առաջնորդ Վարդան Եպս. Գալուստեանը, որ խոկայն պաշտօնի ձեռնարկէ, իր «ազգասիրական պարտականութիւնը» կատարելու համար։

Նոր թաղականները իրենց առաջին դումարումը ըրած էին վաճառականին տան մէջ եւ դիւանը կազմած։

Միաձայնութեամբ առաջնապետ ընտրուած էր Մարզար էֆէնտին, իսկ ատենադպիր՝ պարոն Գարեգինը։ Տոսախեան Միհրանիկ էֆէնտիին յանձնուած էր դանձապետի պաշտօնը։

Առաջնորդարանի Խորհուրդը այսպէս կազմուելէ ետքը, կիրակի առտու մը հանդիսաւորապէս զացած էր եկեղեցի, եւ խորհրդարան բազմած։

Թաղեցիները ընդհանրապէս համակիր ընդունելութիւն մը ըրած էին, մանաւանդ ընդդիմադիր տարրը, Շանթ ակումբը, ինչպէս տեսանք, գաշնակցած էր նորակազմ մարմնոյն հետ։

– Մարզար էֆէնտին խելօք մարդ է, կ'ըսէր Սուսերեանց իր բարեկամներուն, ես մօտէն չէի ճանչնար ինքը, բայց հիմա առիթ ունեցայ ուսումնասիրելու, լաւ խմոր է, միայն թէ պէտք է առաջնորդել ինքը, դեկավարուելու պէտք ունի։

Սուսերեանց իր մտածումը բանաձեւած էր հետեւեալ կերպով, «դեկավարիչ ուժը միացնել կապիտալիստական զօրութեան եւ այդ երկուքը ի նպաստ դնել կուլտուրական զարգացումին»։

Բոլոր իր տենդոտ գործունէութիւնը, առժամեայ Թաղական Խորհուրդը կապմուելէ ի վեր նուիրուած էր այս բանաձեւին տարածման։ Շանթ ակումբի անդամները իրենց դասը աղէկ սերտած ազդակերներու պէս, իրենց դէմը ելլողներուն կը կրկնէին.

– Եղբա՛յր, Մարզար էֆէնտին կը ներկայացնէ կապիտալիստական զօրութիւնը, մինչդեռ մենք պիտակից երիտասարդներս, դեկավարիչ ուժն ենք, եթէ կարենայ նա այս երկու ուժերը իրարու միացնել, այն ատեն կուլտուրական գործը մեծ զարկ մը կը ստանայ Թաղին մէջ։

Այս փրոփականտը սակայն չատ գործին չէր գար Պայքար լարանին։ Այս վերջինը, ինչպէս յայտնի է, Թաղային պայքարի միջոցին կեցած էր Մարզար էֆէնտիի եւ իր կուսակիցներու կողքին, եւ միշտ այն միջոցին ուր կը յուսար իր իշխանութեան վարչքը քաղել, ահա, Շանթ ակումբը մէջտեղ նետուած էր իր բանաձեւով եւ ժողովին տուած որոշումով, եւ կը սպառնար ինք քաղել յաղթութեան դափնեկիրը։

Ընկեր Կայծունի, թէեւ առաջին վայրկեանին փութացած էր Մարզար էֆէնտիի քով ու չնորհաւորած զայն իր տարած յաղթութեան համար, զգացնելով միանգամայն որ վաճառականը իր յաջողութեան մեծ մասը կը պարտէր Պայքար ըսարանի անճնուէր գործունէութեան, բայց Մարզար էֆէնտի չատ խանդավառ ընդունելութիւն մը չէր ըրած իր պինակիցներուն, ընդհակառակն, իր համակրանքը ուղղուած էր դէպի Սուսերեանը։

Այս բանը չատ վշտացուցած էր ընկեր Կայծունին որ չէր կրցած ինքզինքը զսպել եւ դժգոհութիւն յայտնած էր Մանուկ աղային։

– Դուն Աւետարան չե՞ս կարդացեր, ըսաւ առժամեային նորընտիր անդամը։

– Կարդացեր եմ մանկութենես, պատասխանեց ընկեր Կայծունի։

– Անառակ Որդիին առակը չե՞ս գիտեր ... մարդը իր անառակ որդիին դարձը տօնելու համար լաւագոյն ոչխարը կը կտրէ եւ ուրախութիւն կ'ընէ ... ահա, ճիշդ անանկ ալ Մարզար էֆէնտի, Սուսերեանցի դարձի գալուն չատ աւելի ուրախացած է, քան թէ ձեր փորձուած անձնուիրութենէն։

– Բայց այդ պարագային կարծեմ մենք խարուած կ'ըլլանք կոր...

– Ցետոյ, չարունակեց Մանուկ աղա, որ կ'ուզէր ցոյց տալ իր աւետարանական հմտութիւնը, կորսուած ոչխարին առակը չես յիշեր։ – Հովիւը իր 99 ոչխարը երեսի վրայ ձգեր ու մէկ մոլորած ոչխարին եռեւէն գացեր է, եւ երբ այդ մոլորածը գտեր է, ուրախութեամբ դրկեր եւ միւս ոչխարներուն քով դարձեր է, ճիշդ Մարզար էֆէնտին ալ այդպէս ըրաւ, Սուսերեանց «կորուսեալ էր» եւ գտաւ, ասոր համար ահա ամէն պատիւ կ'ընծայէ անոր։

Աւետարանական այս օրինակները, չատ չմխիթարեցին ընկեր Կայծունին, որ մեկնեցաւ Մանուկ աղայի քովէն, առանց իր դժգոհութիւնը ծածկելու։

Բայց դառնանք մեր նորընտիր թաղականներուն։

Ինչպէս ըսինք, կիրակի օր Մարզար էֆէնտի ընկերներով եկաւ եկեղեցի, եւ անմիջապէս ուղղուեցան խորհրդարան ալ ու ձախ բարեւներ չռայլելով։

Բակը լեցուած էր հետաքրքիր թաղեցիներով, որոնք համակրական ընդունելութիւն մը ըրին իրենց նոր թաղականներուն։

Մարզար էֆէնտի ուրախութենէն կը ճառագայթէր։ Վերջապէս յաջողած էր իր մղած պայքարին մէջ։

Վաճառականին ուրախութիւնը անխառն պիտի ըլլար, եթէ Գարեգին մասնակցած չըլլար իրենց ժողովին։ Ընթերցողները դիտեն թէ Մարզար էֆէնտի ի՛նչ առելութեամբ լեցուած էր երիտասարդ հաչուակալին դէմ, բայց եւ այնպէս, չուզեց խնդիր յարուցանել։

(Շար. 94)

(Շար. Ա. Էջէն)

տութեան։ Գաղթականական, երկրաշարժի, Արցախեան ցաւերու եւ Հայաստանի Հանրապետութեան վերականգնման չարժումներէն անմասն չմնաց եւ գործնական մասնակցութիւն բերաւ նաեւ այս գաղութը, նիւթական օժանդակութիւններով կամ բարոյական թիկունքով։ Վերջապէս, 1991–ին, Զեր Նախորդը, Վեհափառ Տէր, Հանգուցեալ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի որոշումով կազմուեցաւ Գերմանիոյ Առաջնորդական Թեմը, նկատի ունենալով հեռուհեռ բարձրացող հայութեան քանակը եւ զանոնք որպէս եկեղեցական համայնքներ՝ մեր աւանդութիւններու ուղղութեամբ կարգ ու կանոնի մէջ, մէկ տանիքի տակ հաւաքելով կազմակերպելու։ Նոյն տարին էր, որ կաթողիկէ եկեղեցւոյ օգնութեամբ եւ համայնքի աչքի զարնող քանի մը նուիրատուներու ջանքերով, Քէօլնի համայնքը ունեցաւ մշտական եկեղեցի եւ յարակից համալիրը, Գերմանիոյ մէջ երկրորդը՝ Կէօթինկէնի Ս. Խաչ եկեղեցիէնետք։ Շնորհիւ այս համալիրին, նոր Առաջնորդարանը հաստատուեցաւ այս չէնքին մէջ»։

Ապա, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Ս. Ներսէս Շնորհալի չքանչանով պատուած է Հերման Օտպաչեանը, Տոքթոր Սարգիս Քեհեայեանը եւ Մուրատ Աքիւզէն եւ Ս. Սահակ Մեսրոպ չքանչանով ալ Տիկին Մինու Նիքփայը։

«Կոմիտաս» եւ «Սիլվա Կապուտիկեան» միացեալ երգչախումբը ապահոված է դեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ խօսք առած է Գարեգին Ա. որ դէսպան-բարեր ծանրացած է Հայաստանի քրիստոնէական կրօնքի ընդունման 1700–ամեակին վրայ, չեչտելով անոր եզակի բնոյթը, բայց հարց տալով նաեւ. – «Սակայն ի՞նչ պատկերով պիտի ներկայանանք աշխարհի։ Այն վիճակով որ այսօ՞ր է։ Բաւական է անցեալի փառքով հպարտանալ։ Այսօր Հայաստան աշխարհի մէջ կան աւելի քան 43 քարուքանդ եկեղեցիներ, որոնց դռները բաց են դեռեւս։ Գիւղեր կան որոնք ջահանայ չունին։ Ունինք ճարտարապետական հարուստ արուեստ. եկեղեցիները, պատմական յուշարձանները։ Սակայն ջարդի դարը չէ այսօր։ Քարերու լեզուն պէտք է մարդկային լեզուով փոխել։ Մարդու պէտք ունինք»։

Իր խօսքի աւարտին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յայտնած է որ ընդառաջելով Գերմանիոյ Հայոց Թեմական Խորհուրդի առաջարկին, առ ի դնահատութիւն իր տարած աշխատանքին վերջին վեց տարիներու ընթացքին, այս տարուան Ծաղկազարդին Արքեպիսկոպոսական պատիւ պիտի չնորհէ Թեմին առաջնորդ՝ Գարեգին Եպիսկոպոսի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը 70 վայրկեան խօսեցաւ Միութեան կազմութեան մասին Գոնկրէսին երկու ժողովներուն առջեւ, Յունուար 27–ին առանց որեւէ ակնարկութիւն ընելու իր անձնական կեանքին շուրջ ստեղծուած դայթակղութեան։ Իր ելոյթին գլխաւոր մասը կը վերաբերէր խիստ ըսպառնալիքներու Իրաքի հասցէին։ Նախագահին ամէնէն մեծ պաշտպանը կը մնայ իր կինը՝ Հիլարի որու համար եղածը դաւ մըն է։

ԵՐԿՈՒ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ Լվա Ժոլի եւ Լօրանս Վիշնիէվսկի ծաւալուն խուզարկութիւններու ձեռնարկած են Յունուար 27–ին ամբողջ օրը, Ռոլան Տիւմայի բնակարանները (Փարիզ եւ Ժիւրոնա) եւ աշխատատեղին էլֆ հարցի կապակցութեամբ։ Հարցը կը վերաբերի կաշառքներու որոնք կապ ունին ռազմանաւերու վաճառքին հետ Թայվանի։ Հարցը հասած է Ռ. Տիւմայի, ներկայիս նախագահ Սահմանադրական Ատեանին եւ անցեալին Արտաքին նախարար (Միթերանի) իր մէկ մտերիմ բարեկամուհիին Քրիսթին Տըվիէ – Ժոնքուրի պատճառաւ։ Այս վերջինը բանտարկուած է, բայց հարցը չէ պարզաբանուած։ Կը թուի որ 45 միլիոն ֆրանքի կաշառքի մը հետազօտութիւնն է որ կը կատարուի։ Տիկին Տըվիէ – Ժոնքուր միջամտած կ'ըլլայ Ռ. Տիւմայի մօտ, երբ Արտաքին նախարար էր որպէսզի վերջ տայ Թայվանի գինամբերք ծախելու արշելքին, էի ծածկեր որ 45 միլիոնի միջնորդէնք մը ստացած է, որուն չնորհիւ ալ 17 միլիոն ֆրանքի կարաժին մը գնած է ռիւ տը Լիլ։ Առայժմ, Ռ. Տիւմա միայն վկայ մըն է, բայց դրամատան իր հաշիւներու քննութիւն մը դրամական կասկածելի շարժումներ գտած է 1991–ին, 1992–ին։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարուհին՝ Մարթին Օպրի 35 ժամերու (վճարուած 39) իր օրինագիծը պաշտպանեց, Յունուար 27–ին, Ազգային Ժողովին առջեւ։ Ըստ կառավարութեան այս դրութիւնը աշխատանք պիտի ստեղծէ ինչ որ գործատիրութեան կարծիքը չէ։ Նոյն տեսէ գործադուրկները ցոյցի դիմած էին Փարիզ թէ գաւառը։

ՓԱՐԻԶԻ 10–րդ թաղամասին մէջ, Պուլվար տը լա Շափէլ, չորս ոստիկաններ, որոնք կը փորձէին զսպել խելակորոյս անձ մը որ վառելանիւթ թափած էր կնոջը եւ զաւկին վրայ ու կը սպառնար կրակի տալ, իրենք զոհ գացած են, երեքը՝ ողջ – ողջ այրած են ու չորրորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած։ Մեռած է նաեւ խելակորոյս անձը։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

«Հայոց Պատմութիւնը Հայ Մանուկին Ակնոցով» նիւթին չուրջ։

Դասախօս՝

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 30

Դպրոցասէր Վարժարանի սրահին մէջ

1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy

Ժամը 20·30–ին

Մուտքը ազատ է։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻՆԻՆ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի թատրոնը։ Երգ, պար, տրամախօսութիւն դպրոցի աշակերտներու կողմէ. Կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն։

L'ECOLE
« *KHATCHADOUR ABOVIAN* »
de la Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 1er Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT. — Une agréable surprise et d'autres lots de valeur

La Galette des Rois sera offerte aux participants par l'école Abovian

VENEZ NOMBREUX !
Encouragez le développement culturel de nos élèves.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Աւետիսեանէ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մանուկներուն համար։

⁂

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեանէ 200 Ֆրանք։ Նաեւ Տիկին Արուսեակ Թորիկեանէ 300 Ֆր. Գինէ եւ Սանտրին Գեւոնեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով եւ Շարլ – Սեւան Վընկերի ծննդեան առիթով։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

INFORMATIONS ARTISTIQUES

EN RECITAL
du 29 Janvier au 7 Février
à l'Espace Château Landon
31, rue du Château Landon — 75010 Paris
M° Stalingrad ou Louis Blanc

MICHEL MAILLARD
CHANTE POUR CHYPRE
SONGE
FORT
FAMAGOUSTA
Un récital composé de chansons originales (en français et en grec) écrites par Michel MAILLARD (en collaboration avec Thibaud MAUDUECH pour les musiques) et de textes d'auteurs chypriotes (traduits en français par d'éminents hellénistes).
Un récital qui raconte la tragique histoire de Chypre à travers l'évocation de Famagousta, cité reine, mise en quarantaine par l'occupation turque depuis 23 ans.

Du Mardi au Samedi à 21 heures
Tarif unique : 70 Frs
Réservation : 01. 46. 07. 84. 12.

Grande Soirée de la Jeunesse!!!

au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola
69100 VILLEURBANNE

VENDREDI 13 FEVRIER
à partir de 20 heures

organisée par
— *LE CLUB DES JEUNES DE LA MCAV*
— *LE NOR SEROUND*
— *L'UGAB JEUNES*

à l'initative de la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE de Villeurbanne

animée par le D.J. DIDIER

P.A.F. : 50 F.

Renseignements :
- *Maria* : 04. 78. 04. 35. 76;
- *Lilite* : 04. 78. 53. 57. 61;
- *MCAV* : 04. 78. 93. 57. 43 (AM).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ. Թաչճեան եւ հոգաբարձութիւնը Շաւիլի հայ գաղութին խոր ցաւով կը յայտնեն մահը վաստակաչատ Նշան Հայթայեանի, որ եղած է երկար տարիներ եկեղեցւոյ հոգաբարձական կազմի ժրաջան անդամ։

Թաղմանական եկեղեցւոյ արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ Երեքշաբթի, Յունուար 20–ին երեկոյեան ժամը 4–ին, որմէ ետք մարմինը ամփոփուեցաւ Վիրոֆլէյի գերեզմանատունը ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Յարակցութիւններ իր աղջկան եւ փեսային՝ Տէր եւ Տիկին Պըտուէնին եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն։

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PRÉVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիր դիմելու մեզի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԸ ՊԱՆԴՈՒԿԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Խօսքը անդամ մը եւս կը վերաբերի Կիպրոսի Ս. Մակարայ վանքին որուն մասին կղզին Թրքական չէօլանի «Գըպրըս փոսթասը» թերթին Յունուար 21–ի թիւին մէջ կայ հետեւեալ տեղեկութիւնը. վանքը պիտի վերանորոգուի չուրջ մէկ միլիոն տոլարի ծախքով ու թանգարաններու անօրէնութեան կողմէ վարձու տրուի 49 տարուան պայմանաժամով։ Կայ հաւաստումը թէ նորոգութիւնը պիտի պահպանէ վանքին հարազատ նկարագիրը ու ոչ մէկ յաւելում պիտի կատարուի։

Թանգարաններու եւ յուշարձաններու դրասենեակին պետը այս առիթով ըսած է նաեւ թէ «պիտի շարունակեն մշակոյթի ժառանգութիւնները պահպանել ու փոխանցել յաջորդ սերունդներու»։ Ան մաղթած է որ Մակարայ վանքին օրինակը նախընթաց մը հանդիսանայ նման այլ յուշարձաններու։

Վանքը նորոգելէ ետք տարեկան 20 հազար տոլարի պիտի վարձուի որպէս 50 հոգինոց պանդոկ մը։ Կ'ենթադրուի որ վերանորոգումի աշխատանքը 2 – 3 տարի պիտի տեւէ։

CAMP DE SKI FAMILIAL
organisé par
l'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
DATE : Du 21 au 28 Février
LIEU : Dans son Centre de Vacances «La Source» à Thollon les Mémises en Haute-Savoie, 900 m. d'altitude, à 14 kms d'Evian — au-dessus du Lac Léman.
Prix de la Pension : 1360 Frs Adultes
1130 Frs Etudiants
820 Frs Enfants - 7 ans.
Renseignements et inscriptions :
M. DAVID HALADJIAN —
Tél.: 01 47 12 19 42 / 01 40 44 62 06.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
VENDREDI
30 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ԵՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.301 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.301

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՏԱԳՆԱՊԻ ԵՆԹԱԽՈՐՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ղարաբաղեան շարժումի տասնամեակին քանի մը օր մնացած, նոյն այդ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին Մոսկուայի ու Երեւանի տեսակէտները տարբերութիւնը ներքին քաղաքական սուր տագնապի մը հասցուցած է Հայաստանը: Աւելի քան տասը օրէ ի վեր հայաստանեան լրատուիւնները ու անոնց արձագանգելով նաեւ սփիւռքեանները լայն տեղ կու տան մտահոգիչ զարգացումներու: Զարգացումները, որոնց այս րնոյթը չէր տեսեցաւ քաղաքական հակդրութեան մթնոլորտին մէջ ահաբեկչական արարքներու ալ յայտնութեամբ:

Ոչ ոք կը յուսար 1988-ի ազատ շարժումին տասնամեակին նոյն խանդավառ պոռթկումին կրկնութիւնը տեսնել. կամ նոյնիսկ նշոյլը: Տասը տարին բաւած է այդ զգացականը փոխարինելու բերբ իրապաշտութեամբ: Այսօր եթէ պէտք ըլլայ խօսիլ պոռթկումի մը մասին, ան պիտի յատկանշուի յուսաբեկութեամբ, դառնութեամբ ու ցասումներով: Բաներ որոնք անկախութեան, Ղարաբաղի մարտումին նման զերազոյն երազներու ձգտումին մէջ չատ սխալ յոյսերով լեցուցին հոգիները ու այսօր արդար բաժին մը ունին յուսաբեկութեան ապրումին մէջ: Սակայն ինչ որ անարդար բաժինը կը կազմէ ժողովուրդին ծանր ապրեալին, յուսաբեկութեան ընկերացնելով ընդվզումը եւ ցասումը, լայնօրէն բարօր դասակարգի մը ստեղծումին նըպաստող ազդակներն են: Որքա՞ն ժամանակ կարելի էր որ պատերազմի, չըրջափակումի նման ընդհանրական ըլլալու կոչուած իրականութեան մը բեռը կրէր ո՛չ ընդհանուր: Այս կացութեան մասին մամուլի էջեր ու էջեր լեցնող նըշումներու, քննադատութիւններու, մեղադրանքներու բազմութեան մէջ ոչինչ այնքան պերճախօս կրնայ ըլլալ, որքան «Ո՞ւր են անհետացած վարկերը» հարցումին վարչապետ Ռ. Քոչարեանի պատասխանը թէ «Անհետացած վարկեր չըկան, իւրաքանչիւր վարկի ետեւից գընալիս՝ յայտնաբերում ես հասցէատիրոջը» («Հայք», Յունուար 15):

Ընկերային — տնտեսական նման են— թախորքի մը վրայ քաղաքական տագնապ մը բնական է որ ամէնէն անյարմար մթնոլորտը կը տրամադրէ ամբողջ ժողովուրդ մը ուռքի հանած չարժումին տասնամեակին: Բայց եւ այնպէս, տեղաշարժներու նշանակէտերով չի զարգանար երկրի մը պատմութիւնը, այլ ամէնօրեայ իրականութեամբ. իսկ այս բաժինը այսօր յաղեցած է մտահոգութիւններով եւ հարցականներով:

Երկուքին ալ աղբիւրը Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերջին ելոյթներով չեչտուած հակադրութիւնն է Ստեփանակերտի տեսակէտին:

Հայաստանի նախագահը աւելի քան երբեք պնդելով փոխադարձ զիջումներու անհրաժեշտութեան վրայ ու արդէն անկարելի նկատելով Ղարաբաղի անկախութիւնը, կեդրոնական զէմքը դարձաւ այդ հակադրութեան: Իր պնդումներուն ամէնէն տկար կէտը եղաւ Հայաստանի տնտեսական ներկայի վիճակը Ղարաբաղցիներու չահամտութեամբ բացատրելու փորձը: Իր ելոյթներուն առաջին հակազդեցութիւններով իսկ մատնանշուեցաւ այդ պատճառաբանութիւնը: Իսկ հակադրութեան աւելի չօշափելի ու նոյնպէս անյապաղ ազդակը եղաւ վերջին օրերու ահաբեկչական արարքներուն պատճառով նախագահին կողմէ կառավարութեան եւ յատկապէս Ներքին ու Ապահովութեան նախարարին ուղղուած մեղադրականը: Մինչդեռ ոչ ոք մոռցած էր որ 1993-94-ին եւս ահաբեկչական լուրջ արարքներ զործուած էին ծանր հետեւանքներով եւ Լ. Տէր-Պետրոսեան մեղադրական ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցած էր չըլլանի կառավարութեան, կամ վարչապետ Հ. Բագրատեանի հասցէին: Արարքներ որոնց զոհերը եղած էին երկաթուղիի տնօրէնը, ՔՍ-ԿԽ-ՊԽ-ի նախկին պետը, ապա Վ. Պետրոսեան եւ Հ. Գալստեան: Գոնէ այս երկուքին ոճրագործները մինչեւ այսօր ալ անյայտ կը մնան ու այնպէս կը թուի որ ոչ ոքի անհանգստութիւն կը պատճառէ այդ պարագան:

Ուստի, վերջին ահաբեկչութիւնները որոնք առաւելաբար ուշադրութիւն դրաւեցին իրենց պատահելու ժամանակով, դժուար էր որ ընկալուէին որպէս կառավարութիւնը մեղադրելու ազդակ: Ու ատիկա ընելով նախագահը կերպով մը մըղեց հակամարտութեան երկու թեւերուն յստակ ձեւաւորումին: Ինք ունի Վ. Սիրադեղեանի դլխաւորութեամբ ՀՀՇ-ի նեցուկը, նաեւ հետեւաբար Խորհրդարանին ու երկրորդական կարգ մը դէմքերու, կազմակերպութիւններու: Իսկ ղարաբաղեան թեւը՝ Ռ. Քոչարեան — Վ. Սարգսեան — Ս. Սարգսեան երրեակով ու անոնց չարած ընդդիմութեան լայն չերտով մը կը ներկայանայ: Յատկապէս այս երրեակին մարմնաւորած կարողականութիւնն ու վայելած ժողովրդականութիւնը դժուար է որ չայրողի հակակշռել երեւանեան թեւը. մանաւանդ որ նախագահին դլխաւոր նեցուկ «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնն առաջին անդամով մը, «Մտաւորական Հայաստան»-ի բաժանումով—, արդար կասկածի կ'ենթարկէ այդ խարիսխին ալ ամրութիւնը: Արդէն նախագահին հրաժարականը պահանջող ձայները սկսած են բարձրանալ քաղաքական չրջանակներէն որոնց «անկուրջ» որակումը առած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամուլի քարտուղարը:

Մտահոգութիւններու այս բարդ ու բեւեռական լայն չրջանակը կը թելադրէ նաեւ հարցականները. ի՞նչ էր իսկական պատճառը զիջումներու քաղաքականութեան ընթացք մը յանկարծակի կերպով չեչտող նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի առած քայլին: Նախ այն տպաւորութիւնը ըստեղծուեցաւ որ լիզպոնեան օրինակով Գոմիտասի հեռանկարէ մը զգուշանալու խոհեմութիւնն էր ան. բայց վախերը չիրականացան: Պատասխանի փնտռտուքը չատերու մտքին մէջ կապուեցաւ 1999-ի երեսփոխանական ընտրութեան հեռանկարին: Այս մօտեցումը յատկապէս զօրացուցին Վ. Սիրադեղեանի կողմէ ամենայն փութկոտութեամբ ու եռանդով Ռ. Քոչարեանի ու Սերժ Սարգսեանի ուղղուած քննադատութիւնները: Վարչապետութեան ու Ներքին եւ Ապահովութեան նախարարութեան պաշտօնին վրայ անոնց նման ղարաբաղեան տեսակէտ խորհրդանշողներ ընտրական դործունէութեան բաց դաշտ կրնային չձգել նախագահական ճակատին:

Ներկայի կացութեան մէջ այս պարագան հաւանական դեր մը ունենալով հանդերձ, դժուար է զայն միակ պատասխանատուն նկատել: Մինչեւ այսօր կշռադատուած, նուրբ քաղաքականութեան մը կիրարկողը նկատուած ու որոշ փորձառութեան մը տիրացած նախագահը տրամաբանական չէ որ ընտրական հեռանկարի մը զոհէ ներքին քաղաքականութեան արդէն փափուկ կայունութիւնը: Ատիկա չատ անհամեմատական վերճանք մը պիտի ըլլար ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ:

Կը մնայ ուղղակի Ղարաբաղեան հարցին լուծումի չրջանակին մէջ փնտռել

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

Իրեն հետ Նարինէ Մկրտչեանի կատարած հարցազրոյցին («Ազգ» Յունուար 20) հարցումներուն պատասխանելով Դ. Շահնազարեան արտայայտուած է Ղարաբաղեան հարցին վերջին զարգացումներուն մասին: Ըստ է թէ Գոմիտասկանի ժողովին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ա. Աբրահամեանի ելոյթը որ ընդհանուր առմամբ ղարաբաղեան տեսակէտին վրայ հիմնուած էր, «ընդամէնը դրուագ էր» եւ թէ Հայաստան կը պնդէ թէ Ղարաբաղը Ադրբեջանի կազմին մէջ պիտի մնայ: Իր տպաւորութիւնը այն է որ ելոյթը եւ գործողութիւնները նոյն ուղղութիւնը չունին: Եւ թէ «վերջին մէկ տարուայ ընթացքում Ղարաբաղի համար ամենամեծ խոչընդոտը հիմնախնդրի կարգաւորման առումով, հէնց Հայաստանն է»:

Ապա կ'արտայայտուի նախագահին պաշտպանած փոխզիջումներու քաղաքականութեան մասին: Հարց կուտայ թէ ղիջում ընելէ եառ Ադրբեջան պիտի մտածէ՞ բանակցութիւնները չարունակել: Նաեւ կ'ըսէ. «թող փոխզիջմանց կողմնակիցները մատնացոյց անեն թէ ո՞ր կէտում եւ ի՞նչ է զիջել Ադրբեջանը: Այն, ինչ առաջարկում է եւ որն ընդունում է Հայաստանը, պարզապէս միակողմանի զիջում է»:

Դ. Շահնազարեան եւս կը մերժէ Հայաստանի տնտեսական վիճակը Ղարաբաղի տաղնապով բացատրել. կ'ըսէ թէ այդ վիճակը արդիւնք է ժողովրդավարութեան նահանջին եւ ստեղծուած քլանային տնտեսութեան որոնք ընտանեկան հոլտինկներու ձեռքն են:

Ինք Դեկտեմբերին ԱՄՆ գտնուած է, պաշտօնատար անձերու, քաղաքական գործիչներու հետ հանդիպումներ ունեցած. բոլորը պնդած են որ Հայաստանի վրայ որեւէ լուրջ ճնշում չի գործադրուիր: Կ'ըսէ թէ ԱՄՆ-ու Գոնրէսը աւելի հետաքրքրուած է Ղարաբաղի հարցով, քան Հայաստանի Ազգային Ժողովը որ քննարկումի չի դներ այդ հարցը:

Ղարաբաղեան հարցին մասին Հայաստանի ներկայի կեցուածքը կենսունակ չի նկատեր ան ու կ'ըսէ թէ այդ պատճառով ալ ան որեւէ ձեւով կը փոխուի: Ժողովուրդին դիրքորոշումին մէջ փոփոխութիւն չկայ: Ինչ կը վերաբերի պաշտօնական կեցուածքին փոփոխութեան, տակտիկա կրնայ կատարուիլ կամ ներկայի, կամ յաջորդ իշխանութեան կողմէ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Հ. ՔՈՀԼԻ ՀԵՏ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄՊՈՒՐԿ

Երկուչաբթի, Յունուար 26-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չարք մը հանդիպումներ ունեցած է Պոնի մէջ: Նախ Խորհրդարանի նախագահուհի՝ Ռիթա Զիւսմութի հետ, որ իր պնահատական խօսքը ըսած է Գարեգին Ա.-ի էքիւմէնիք կեցուածքին համար եւ տարած աշխատանքներուն: Կաթողիկոսը, իր կարգին, չնորհակալութիւն յայտնելէ եառ Գերմանիոյ ժողովուրդին իր բարեացակամ ընթացքին համար հանդիպ Հայ Եկեղեցւոյ, պարզած է Հայաստանի տնտեսական վիճակը եւ Ղարաբաղեան հարցը: Նոյն օրը, ժամը 16-ին, Գարեգին Ա. ընդունուած է վարչապետ Հելմութ Քոհլի կողմէ. տեսակցութիւնը տեւած է աւելի քան ժամ մը: Կաթողիկոսը իր չնորհակալութիւնը յայտնած է Գերմանիոյ Պետութեան եւ ժողովուրդին, մասնաւորաբար Գիւմրիի աղէտին եւ անկախութեան հռչակումէն եառ անոնց բերած օժանդակութեան համար: Ներկայացուցած է նաեւ Հայաստանի կրօնական, տնտեսական եւ ընկերային կացութեան պատկերը: Այս այցելութեան ընթացքին, Գարեգին Ա.-ի կ'ընկերանային թեմին առաջնորդը Գարեգին Եպիսկոպոս, Հայաստանի դեսպանը՝ Աչոտ Ոսկանեան եւ թարգմանի պաշտօնով՝ Րաֆֆի Քանդեան:

Աւելի ուշ, ժամը 18-ին, Կաթողիկոսը առաջնորդուած է Պոնի Աւետարանական Ս. Խաչ Եկեղեցին ուր տեղի ունեցած է մէջ — եկեղեցական աղօթք: Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պետը՝ Փրէցէս Մանֆրէտ Քոք ճաչ մը տուած է ի պատիւ Կաթողիկոսին հրաւիրելով բոլոր եկեղեցիներուն ներկայացուցիչները եւ Հայոց առաջնորդութեան պատուիրակութիւնը: Այս առթիւ, Գարեգին Ա. ելոյթ ունեցած է:

*
**

Երեքշաբթի, Յունուար 27-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ընկերակցութեամբ Գարեգին Եպիսկոպոսի գացած է Համպուրկ հանդիպում ունենալու համար «Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Առաջնորդ Լուտկէ Սէյպէրթ, Եպս. Յ. Ալիեւ («Ճառագ», Յունուար 28): Կարելի չէ որպէս լուրջ տուեալ ընկալել բացայայտ գըրգռութեան բնոյթով նման արտայայտութիւն մը որ միջազգային չրջանակին մէջ յանձնառութիւն ստանձնած մէկու մը դիրքին վրայ կը դնէ Հայաստանի նախագահը: Կարելի չէ հաւատալ նման հաւանականութեան մը, առնուազն Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ քանիցս տըրուած հաւաստումներուն պատճառով թէ Հայաստան ոչ մէկ պաշտօնաթուղթ կը ստորագրէ առանց հոն տեսնելու Լեռնային Ղարաբաղի ստորագրութիւնը:

Որոշ է որ, նման մասնակցութիւններով ա՛լ աւելի կնճռոտած չրջանի մը կ'ընդառաջենք Ղարաբաղի չարժումին տասնամեակին: Բայց եւ այնպէս, հակառակ բոլոր վախերուն, մտահոգութիւններուն, ներքին ու արտաքին չահարկումներու փորձերուն, տիրական կը մնայ հաւատքը թէ տասը տարի առաջուան ներուժը այսօր եւս կ'առաջնորդէ ելքի ճիշդ ուղիին:

Ա. Թ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Անդրանիկ Կարապետեան, «Անհետացող Ճամբարաժան», Երեւան, 1995, 192 էջ։ Հայաստանի մէջ տիրող ընկերային ու մշակութային կեանքին անմասոյդ կացութեան առաջին զոհերէն ըլլալու են բանաստեղծները, որոնք նոր հրապարակ կ'իջնեն, թերեւս խանդավառութեամբ ու մեծ յոյսերով։ Հրատարակուիլ, ճանչցուիլ, լուրջի առնուիլ, անուն մը շինել ու, հաւանաբար, զնահատուիլ — ահա երազը ամէն նոր բանաստեղծի։ Թէ որքանով զրական հրապարակը, տարուբերուած անտեսական ու քաղաքական հոսանքներու եւ տաղնապներու ճնշումներէն, ուշադրութիւն պիտի դարձնէ նոր անունի մը՝ չատ թէական է։ Աւելի ծանրակշիռ է այն իրողութիւնը, որ Հայաստան մշակութային վտանգումի մը խարխուլ վիճակին մէջ կը գտնուի, որով-հետեւ հարիւր տարիէ ի վեր զրական աւանդութիւն մը, նուիրագործուած մեծ կուռքերու վարկով՝ նորոգումի եւ ցաւագին պատաճեցումի մը կը կարօտի, եթէ պիտի չարժի աշխարհին հետ։ Մշակոյթն ալ, զրամատիրութեան տնտեսականն օրէնքով կը քալէ, եւ որուն անունն է Մրցակցութիւն։ Բայց այլեւս մրցավար չկայ, ոչ ալ գոլթն ու հովանաւորութիւնը պետութեան, կամ զրացի մեծդի մշակոյթի մը։ Հայաստանցիք այլեւս ոչ հինն են ոչ ալ նորը։ Անկախութեան բերած բարիքներէն մին ալ արուեստի սա աշունն է, որ լիքը է Հայաստանի արուեստագէտներուն վրայ։ Արեւ՞լք զտնան — ոչ մէկ աւանդութիւն զիրենք հոն կը քաշէ։ Արեմո՞տք — այսինքն գերարդիականի, չքեղ քաոսը, որ անշուշտ իր ներքին ճշմարտութիւնը ունի, սակայն երեւանի՛ք դեռ զայն չեն ճանչնար։ Հիւսի՞ս — դիւրին ճամբան անկասկած, բայց որ կը հակասէ անկախութեան հպարտութեան։ Ուրե՞մն։ Անճանօթ, անորոշ Նորը ստեղծելու է, չկայ ուրիշ ճամբայ։ Ըսելը դիւրին է, եւ Անդրանիկ Կարապետեանի պէս տենդոտ մարդիկ չեն դիտեր համբերել ու սպասել։

Այս բանաստեղծը ահա նման քառուղիի մը առջեւ կը գտնուի, լինչպէս կը թելադրուի զրքին խոկ վերնագրէն։ Գրական երեք հոսանք, կամ կաղապար կը ներկայանան իր առջեւ — հարիւրամեայ քնարերգութիւնը, ուր բանաստեղծին ձայնը կը ջանայ նոյնանալ ժողովուրդին իմաստութեան հետ, Թումանեանի արուեստի օրինակով, եւ հասած մինչեւ Շիրազ ու Դաւոյեան։ Կամ՝ Սեւակեան տարբերակը այդ աւանդութեան, ուր ընկերային յանճնառութեան մը չեչտը կը միանայ քնարերգութեան ու նոր բայց յաճախ հռետորական թափ մը կուտայ տողին։ Եւ կայ նաեւ արդիականութեան երանգը, ուր զգայարանքներու, «մէթաֆոր»ներու, մտածումի տարբերու եւ զուտ անձնականի, անձնային ապրումները կը գերկըշռեն, լինչպէս է Էդոյեանին, Անդրանիկեանին կամ արցախցի Ալեքսանեանին, կամ Եսայեանին արուեստին մէջ։ Կարելի է դեռ յիշել արեւմտեան արուեստի քարքարուտ ու գրեթէ անանցանելի ճամբան, որ ճամբայ իսկ չէ, այլ քաոսներորդ դարու մեծ, միջազգային քաղաքներու մէջ ապրող պատրանաթափ, ջղագրգիռ, անիլխանական, ապաթարոյ եւ մշակուած մարդուն ոտքին հետքերը...։ Կ'արժէ՞ առնոց հետեւիլ։ Անկասկած թէ ոչ — ամէն մարդ իր ճամբան ինք կը շինէ, առանդութեան մը օգնութեամբ։

Ահա սակայն լինչ տեսակ աշխարհի բերնակիչ է Կարապետեան։ Կուտամ մեսրոպեան ուղղագրութեամբ։ «Ծնուել եմ 1963 թ։ Մայիսի 11-ին, Ախուրեանի շրջան Հացիկ գիւղում պապերիս բնօրրանը Բաւէն էր ունեմ մաթեմաթիֆակալ բարձրագոյն կրթութիւն եւ մէկ չափածոյ խնդրագիրք «Անհնազանդ Իմսեր» վերնագրով (Երեւան, «Արեւիկ», 1993 թ։) զաւեշտականի թեթեւ ոսպնեակով տեսնել լրջութեանց ծանր ընթացքը ահա իմ բանաստեղծական հաւատամքը»։

Այս՝ քիչ մը թափթփուած ինքնակենսագրական մուտքն է հատորին։ Զարտուղի եւ ինքնատիպ մարդ է Կարապետեան, յոռետեսութեան մօտեցող սակայն փրկարար հումորով։ Ան գիտէ, որ ինքզինքը ծաղրելով՝ չնորհիւ սիրոյ հնոցին։ Քիչ անդամ մարդ կը հանդիպի հայաստանցիի մը, որ սապէս տողեր ունի.

Թաւալում եմ շարունակ
Մեր իսկ բերած տիղմի մէջ,
Մի մեծ տուփի ծածկի տակ՝
Կորահոգի, կորամէջք։

Այդ տուփի մէջ տիղմը՝ ծով,
Իսկ մենք՝ ձկներ կիսահեղձ,
Ապրում եմ մեզ հասածով,
Երջանիկ եմ, թէեւ՝ կեղծ։

Ու չեն կարող մեզ մաքրել,
Արդէն այնքան եմ ադտոտ,
Հազար ջուր էլ թէ փռխեն,
Նոյնն եմ, սեւ ու գարշահոտ։

Վերջո՞ւստ է այս որոշուած,
Թէ՞ քանի որ տուփն է մեծ,
Ինչքա՜ն էր որ տիղմը՝ շատ,
Մենք չենք լինի շնչահեղձ։

Այս գրութիւնը անշուշտ արձակէ չատ տարբեր չէ, եւ դեռ չատ կ'ուզէ մինչեւ որ քանաստեղծութեան վերածուի, բան մը սակայն որ կարապետեանի կարողութիւններուն մէջ է ու դէպի արդիականութիւնն առաջին քայլերու կը նմանի։ Ու տեղ — տեղ մտածումի ճառագայթումներ կան, որոնք կը զարմացնեն հայաստանցիի մը զրչին տակ։ Օրինակ՝ «Կրկնութիւն» բանաստեղծութեան մէջ։ —

Նորից խօսքը անորոշ է,
Ու «ասել»–ը՝ անենթակայ,
Նորից այս մեծ կաթսայի մէջ
Մի պտղունց աղ գցող չկայ։

Դերանունը զեղչուած է,
Ու ամէն բայ նորից անդէմ,
Ու մեր գորդեան այս հանգոյցը
Մէկը չկայ՝ փորձի բանդել։

Նորից այս մեծ Արեւի տակ
Հին վիշապն է մէջքս տաճացնում,
Ու խեղճացած լոյսն Արեւի
Տեսնում է, բայց ուշք չի դարձնում։

. . . . . .
. . . . . .

«Անենթակայ» խօսքը քնարերգութեան հակասութիւնն իսկ է, «զեղչուած դերանունը» կամ «անդէմ բայը» կրկին «ես»ին, «դուն»ին ու «ան»ին կորսուիլն է ու արդիական, անանձնական կեցուածքն է չատ մը նոր բանաստեղծներու։ Սակայն ասկա անշուշտ քաղաքական գրութիւն մըն է նաեւ, գրուած 1991 Յունուարին, բայց կը կարդացուի իբրեւ «մարդկային կացութեան» դատապարտում, «անհեթեթի» զգացում, բան մը, որ օտար է Հայաստանի էդեական զգայնութեան համար։ Հոս է որ կարապետեան նորութիւն կը բերէ, սակայն ղժբախտաբար լեզուին ամբողջ ձայնային, զգայնական ու զգայարանական դեղեցկութիւնները կը զոհուին՝ մտածում բանաձեւելու ճիգին մէջ։ Այս կողմէն չատ կը նմանի Պոլսոյ արդի բանաստեղծութեան ուր չատ յաճախ լեզուին համայքը որձատուած է դրեթէ՝ յանուն ընկերային քննադատութեան, մտածումի ու բոլոր տարբերու եւ ժողովուրդի հասկացողութեան մակարդակին։

Մանիկ Աճէմեան, «Սիրերգ», Երեւան, 1996, 48 էջ։ Երիտասարդ բանաստեղծուհիին առաջին հատորն է այս, ուր հեղինակը սիրոյ կը բանայ ամենայն անկեղծութեամբ առանց արուեստի թեքնիքի, կամ ոճի մասին որեւէ թծախնդրութիւն ունենալու։ Պարզ, անպաճոյճ եւ ուրեմն անմիջական յուզումի կարճ պահեր են, որ զրի առնուած են։ Իրենց հաղորդականութիւնը որոչ արժանիք մըն է դոր կ'արժէ չեշտել, սպասելով, որ Օրիորդ Աճէմեան կատարելագործէ իր արուեստը։ Տառապանքի զրականութիւն մը — Ատուած տայ, որ Աճէմեան կարենայ հայաստանի զրական կրկէսի դաժան օրէնքներուն ծանօթանալ, լաւ զրահուի ու յաղողի մրցիլ ու ողջ մնալ։ Ահա նըմոյշ մը իր դիւրախոց, թարթափուն եւ աղեխարշ աշխարհէն, մեսրոպեան ուղղագրութեամբ։

... ես եմ մոռացուել
Մի մարդ երազկոտ։
Վերջինն էի ես
Մարդկանց թափօրում։

Ես վերջինն էի,
Հաւատացեալս
Լուսագէս Սիրոյ,
Ու դուռը փակուեց
Միայն իմ առաջ
Լուռթեան խօսքով։

... Բայց երկնքի տակ՝
Աստղոտ երեկոյ,
Եւ ես եմ դրսում,
Արեւագալի
Ջերմ ուխտաւորս։

«Ասպարէզ»

Իտալահայ Հաւատակաւի

ՓԱՏՈՎԱ ՔԱՂԱՔԸ ԿԸ ՅԻՇԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Anselmo Francesconi-Ի ՊԱՍՏԱՌՆԵՐՈՒՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՈՎ(*)

Իտալիա — Հայաստան Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ եւ Փատովայի զաւառական խորհուրդի մշակոյթի յանձնաժողովի ամբողջական կազմակերպութեամբ եւ միջոցներով, Ուրբաթ, Յունուար 16, ժամը 18–ին Փատովայի չատ զեղեցիկ եւ կարեւոր սրահներէն մէկուն՝ Տուոմոյի հրապարակին վրայ զտնուող Սեոլէքթա տէլլա Գաթէտրալէի մէջ բացումը կատարուեցաւ Անսելմոյի նկարչական ցուցահանդէսին, յիշելու համար հայկական ցեղասպանութիւնը։ Նկարներու այս չարքը կը կրէ «Իլ Մասաքրօ» («Ջարդը») տիտղոսը։ Ժամանակի ընթացքին այս չարքը ճոխացաւ եւ հասաւ զրեթէ 50 նկարներու, որոնցմէ մօտաւորապէս 20–ը սովորական չափով, իսկ մնացածը երկու մեթրէն մինչեւ 6,5 մեթր երկարութիւն եւ համեմատական բարձրութիւն ունեցող չատ որակաւոր, արդիական ճաշակի, պեղարուեստական բարձր արժէքի պատառներ են։

Հոն ցուցադրուած պատառները ըղգայացնց տպաւորութիւն կը թողուն։ Իւրաքանչիւր նկարի պեղարուեստական բարձր որակը, անոնց տովորականէն դուրս մեծ ծաւալը՝ պարփակելու համար հոն ներկայացուած մարդկային ողբերգութեան մը մեծութիւնը, միանգամայն այնպիսի խոր իմաստ մը կու տան, որ զանոնք դիտողը մեծապէս կ'ազդուի։

Անսելմօ, իր այս պատառներուն մէջ յաջողած է դնել իր հոգեկան եւ խմացական խռովութիւնը որոնց չարունակական աղդեցութեան ներքեւ՝ ներշնչուած, յղացած եւ աշխատած է։ Զունի նըկարչական մանրամասնութիւններ հոն։ Մարդիկ վերափոխուած են կոյտերու, սրունքներու, լոյն տեղ տալու համար, երբեմն չատ զօրաւոր դոյներով, ժողովուրդի մը, ամբոխի մը վրայ պարպուող քամնելի արարքի մը պատմութեան։

Այսպիսի ծանր նիւթ մը կարելի չէր ներկայացնել փոքրածաւալ պատառներով. հոն կան ութ հատ երկու, երկու հատ չորս, մէկ հատ հինգ եւ մէկ հատ վեցեւկէս մեթր երկարութեամբ պատառներ։ Ցուցադրուած է նմանապէս 2,5×5,6 մեթր չափերով պատառը որ պիտի տեղադրուի Երեւանի Հայկ. Ցեղասպանութեան նուիրուած թանդարանին մէջ։ Մինչ այս վերջին նկարը գծած է ցեղասպանութեան 80–ամեակին տարթով, միւսները գծած է 50–ամեակին ժամանակ եւ ցուցադրուած են նախ Թէհրան եւ ապա Ժընեւ, Աբուեհոլ եւ Պատմութեան Թանգարանը, 1968–ին։

Նման չափեր ունեցող նկարներու համար, Սեոլէքթա տէլլա Գաթէտրալէ, իր 21 մեթր երկարութեամբ, եօթը մեթր լայնքով եւ բարձր պատերով, յարմարագոյն սրահն էր զանոնք ամփոփելու համար, տալով անոնց հարկ եղած միջավայրը։

Բացումը կատարեց Փատովայի զաւառի մշակոյթի յանձնաժողովի նախագահ տոքթ. Գոլազիօ եւ ըսաւ որ մեծ համոզումով ստանձնեցին հայկական ցեղասպանութիւնը բնորոշող այս ցուցահանդէսին կազմակերպութիւնը։ Չնորհակալութիւն յայտնելով Իտալիա — Հայաստան ընկերակցութեան ձեռնարկին համար, Անսելմոյին՝ տրամադրած այսքան թանկարժէք պատառներուն համար, չարունակեց։

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր մշակոյթի եւ բարոյական սկզբունքներու անկումը, մարդիկ եւ ազգեր անտարբեր կը զարձնեն ամէն տեսակի ոճիրներու եւ անիրաւութիւններու հանդէպ, պատմական այսպիսի եղելութիւններու վերյիշում բարձր արուեստի ազդու միջոցաւ, կրնայ ահազանգի նչան մը տալ Եւրոպայի ալ, որ թօթափէ իր անզօրութիւնը՝ միջամտելու համար Միջերկրականի ափերուն վրայ կատարուող ահրելութիւններուն կամ այլուր եղած ցեղասպանութիւններուն։

Հայաստանի Հանրապետութեան Հոսմի դեսպանատան գործավար Պրն. Գագիկ Պաղտասարեան չնորհակալութեան եւ չնորհաւորական հեռագիր մը ուղարկած էր, յաւելով որ ներկայ ըլլալու կարելիութիւնը չունի, քանի որ նոյն այդ ժամերուն Հայաստանէն կը ժամանէր Շինարարութեան եւ Ճարտարարուեստի նախարարներուն դլխաւորած պատուիրակութիւնը, մասնակցելու համար Թէրնի քաղաքին մէջ վաճառականական եւ դիտական ժողովի մը, հայկական չինարարական նիւթերու ճարտարարուեստի մասին։

Ապա խօսք առաւ Իտալիա — Հայաստան Ընկերակցութեան նորընտիր նախագահ վրոֆ. Մասսիմօ Թուրաթօ, ատաղձէտ, համալսարանի դասախօս։ Ըսաւ որ չատ զոհ է որ իրրեւ առաջին զործունէութիւն իր նոր պաչտօնին, այսպիսի կարեւոր ձեռնարկի մը բացումը կը կատարէ։ Յաւելի է որ, ըսաւ քաղաքական չահերը աւելի կը կշռեն քան արդարութիւնը, որոնց հետեւանքով տակաւին պաչտօնական ճանաչումը չէ եղած հայկական ցեղասպանութեան։ Այս ցուցահանդէսը կը միտի նորոգել անոր յիչատակը։ Շնորհակալութիւն յայտնեց Անսելմոյին որ տրամադրեց «Իլ Մասաքրօ» չարքը եւ Փատովայի պատասխանատուներուն որ ընդունեցան Իթալիա — Արմենիայի առաջարկը եւ յանձն առաւ կազմակերպել եւ նիւթական միջոցները տալ։ Շնորհակալութիւն նաեւ վրոֆ. Անթոնիա Արսլանին որ այս ցուցահանդէսին առիթով կազմակերպեց նաեւ դիտաժողով մը Յունուար 21–ին համար, որուն մասնակցեցան հայկական ցեղասպանութեան եւ հայկ. հարցին ծանօթ օտար եւ հայ մասնագէտներ։

Անսելմոյի արուեստին մասին խօսեցաւ էթիէն Շաթոն (Ֆրանսայէն, թարգմանութեամբ Ա. Արսլանի), Զուիցերիոյ դանիոն Ֆրիպուրի պատմական կոթողներու վերահսկիչ էր եւ այժմ՝ վարիչ միջազգային արուեստի կեդրոնի մը։ Ինք է որ, ճանչնալով Անսելմոյի արուեստը եւ հետեւելով անոր բնաչրջումին, իր պաչտօնին բերմամբ անոր վստահեցաւ Ֆրիպուրի պատուհանին մէջ հին կրանիթէ եկեղեցւոյ պատուհաններուն նկարները որ հինաւուրց ապակիներու նկարները որ հինաւուրց չաղկապում մը եղաւ հինի եւ նորի։

Փրոֆ. Անթոնիա Արսլան, այժմ վերնախագահ ընկերակցութեան, չնորհակալական պատչաճ խօսքերով եւ հրաւիրելով իտալացի ներկաները մասնակցելու Իթալիա — Արմենիայի, տարածելու համար գործունէութիւնը, փակեց հանդէսը, առիթը տալով ներկաներուն այս չատ չահեկան եւ նպատակայարմար ցուցահանդէսը հանդարտութեամբ դիտելու։ Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 8։ Սրահին հասցէն՝

(*) Scoletta della Catedrale
Piazza Duomo 12 — PADOVA.

Վ. Բ.

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՕՐԹԱԳԻՒՂի (Գուլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ Թարգմանչաց վարժարանի 213-րդ տարեդարձի յիշատակութիւնը տեղի ունեցած են Յունուար 18-ին կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութիւններով: Սերոյ սեղանին նախագահած է Մեսրոպ Արք. Մուրադեան: Ներկաներուն բարի գալուստ մաղթած է յանուն կարդադիր յանձնախումբին Մելքոն Գարաքէօսէ եւ յայտնած թէ ութ տարուան պարապուդէ ու սուգման նոր օրէնքով նոր դարաշրջան մը կը բացուի Թարգմանչաց վարժարանին առջեւ եւ վարժարանը պիտի պատրաստուի ուսուցման այս դրութեան: Յաջորդ ուսուցչական թեկնածուներ ալ ստանձնած են երկու ծանօթ նուիրատուները Հայկ Ասլանեան եւ իր զոյգընկերը՝ Գէորգ Սանթալը: Վարժարանին հիմնադիրը եւ նուիրատու Հայկ Ասլանեան խօսք առնելով յայտնած է որ վարժարանը իր գոյութիւնը կը շարունակէ առ այժմ մէկ մանկապարտէզով եւ հինգ դասարաններով եւ 105 աշակերտներով: Բացատրութիւններ տուած է պիւտճէին մասին, հաղորդելով որ վարժարանը 12 միլիառ թրքական լիրայի բաց ունի եւ պարզած է նաեւ կատարելիք աշխատանքներու ծրագիրը որ վաւերացուած է իշխանութիւններուն կողմէ: Ապա, Պ. Նալչանտ բացած է նուիրատուութեանց ցանկը: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԱԹԷՆԻ «Ջաւարեան» վարժարանի 70-ամեակը տօնուած է Յունուար 11-ին, Ջաւարեան կեդրոնի յարդարուած մարզասրահին մէջ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ցոյն պաշտօնական անձնաւորութեանց կարգին ներկայ եղած են կրթական նախարարին ներկայացուցիչը, Սորվրդարանի փոխ-նախագահը, Նիքէայի քաղաքապետը, Ռենտիի քաղաքապետը, նախկին նախարարներ, Փասոք կուսակցութեան ներկայացուցիչը, նաեւ Նոր Հանրապետութիւն կուսակցութեան եւ այլ դէմքեր: Ցունարէն եւ հայերէն խօսք առած է Աբա Մանկոյեան, յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են նաեւ թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան, կրթական նախարարին ներկայացուցիչը՝ Տիկին Քուրթալա, Նիքէայի քաղաքապետը՝ Վ. Թրախալիս, Հ. Կ. Մաչի կողմէ Լիզա Աւագեան, վարժարանի անունով՝ Մաչիկ Ապարեան: Շրջանաւարտները կազմակերպած էին խմբանկարներու ցուցահանդէս մը: Պաշտօնական բաժինին յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ
1993 – 1998

Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի Բրիտանիոյ Ճանճնախումբին դրած ծունկէուխեան առաջին հնգամեակը, բարեպատեհ առիթ մըն է, ներկայացնելու բրիտանահայութեան հայրենանուէր մասնակցութիւնը՝ մեր նորագոյտ ու անկախ հայրենիքին ու Արցախին, ինչպէս նաեւ՝ մեր հայրենաբնակ հարազատներուն ի նպաստ տրուած արդիւնաւէտ ջանքերուն:

1992 Փետրուարին, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործոց Նախարարը Բրիտանահայ Խորհուրդին դիմեց՝ Լոնտոնի մէջ ՀՀ-ի դեսպանատան մը հաստատումի աշխատանքին օժանդակելու համար, Խորհուրդը սիրով եւ խանդավառութեամբ ընդառաջեց խնդրանքին եւ կազմեց հանգանակիչ Ճանճնախումբ մը՝ յանձինս Գեր. Առաջնորդին, Խորհուրդի անդամներ՝ տոքթոր Ռոստոմ Սաեփանեանի եւ Կարպիս Եսայեանի, նաեւ լոնտոնահայ կազմակերպութիւններու Տիկնանց Մարմիններու ներկայացուցիչներուն: Շնորհիւ Ճանճնախումբին բոլորանուէր ճիգերուն, չուրջ 150·000 սթերլինի դումար մը հաւաքուեցաւ եւ 25·000-ի համարժէք կահոյք եւ պիտոյք նուիրուեցաւ դեսպանատան: Բրիտանահայութիւնը տուաւ ապացոյցը իր անթեղուած հայրենասիրութեան եւ ազգասիրութեան: Խումբ մը հայ արհեստաւորներու կամաւոր աշխատանքով, Հայ Տունի սրահը՝ վայելուչ գրասենեակի վերածուեցաւ եւ ՀՀ-ի հաստատարմատարին տրամադրութեան տակ դրուեցաւ: Բացումին, հրճուանքով դիտեցինք չէնքին մայր դուռին վրայէն պարզումը Embassy Republic of Armenia, անագան պղնձեայ ցուցանակը եւ տեսանք անոր վրայ գեղեցուած հայկական զինանշանը:

Այս փոքրիկ եւ համեստ, բայց մեղի համար տարօրէն սիրելի դեսպանատան մէջ, փրոֆ. Ա. Սարգսեան, որպէս ՀՀ-ի դործավար եւ ապա լիազօր դեսպան՝ Բրիտանիոյ, եւ Աւագ դեսպան՝ Բրիտանիոյ, Նիոյ, Վատիկանի եւ Եւրոպայի Շրջանի, դիւանագիտական սքանչելի գործունէութիւն մը արձանագրեց իր արտակարգ իմացականութեամբ, աշխատասիրութեամբ եւ բարեկրթութեամբ ու չատ կարճ ժամանակի մը մէջ ընկալեց եւ իւրացուց արեւմտեան դիւանագիտութեան համակարգին նրբութիւնները եւ չահեցաւ համակրանքը, յարգանքը եւ վստահութիւնը թէ պաշտօնակից դիւանագէտներու եւ թէ պետական բարձր պաշտօնատարներու եւ բարձրացուց ՀՀ-ի վարկն ու բարի համբաւը: Միեւնոյն ատեն, իր հեզահամբոյր բնաւորութեամբը եւ անկեղծութեամբը, ներդրաւեց լոնտոնեաները նաեւ ազգակիցները, որոնցմէ չուրջ քառասուն հոգի, որպէս մասնագէտ խորհրդատուներ՝ կամաւոր կերպով իրեն օգնելու պատրաստակամութիւնը յայտնեցին: Ան լաւագոյնս օգտագործեց իր տրամադրութեան տակ դրուած ամբողջ հանդանակուած դումարը եւ երկու տարի հոպց դեսպանատան ծախքերը, երբ մեր Հայրենիքը տակաւին ի վիճակի չէր դեսպանատուն պահելու:

Մեր Հայրենիքին եւ ազգին համար մեծ կորուստ մը եղաւ ՀՀ-ի վարչապետի բարձր պաշտօնին անցնելէ ետք՝ առողջական պատճառով իր հրաժարումը, երբ այդքան չեչտուած էր կարիքը՝ իր տիպարով լայնամիտ եւ հեռահայեաց դեկավարի մը: Ներկայիս ան ապաքինման ընթացք մը կը բոլորէ եւ, առանց մասնաւոր պաշտօնավարի դեսպանի (Ambassador At Large) հանգամանքը կը պահէ եւ իր չնորհափայլ տիկինը՝ Տիկին Ն. Սարգսեան ստանձնած է հաւատարմատարի պաշտօնը:

Քաջալերուած հայկական դեսպանատան հիմնադրումին յաջողութենէն, Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ Երեւանի մէջ հաստատումէն անմիջապէս ետք՝ ՀՀՀ-ի հոգաբարձուներու նորակազմ խորհուրդի լիազօր ներկայացուցիչ՝ տոքթոր Վահան Տէր Ղեւոնդեան, ընկերակցութեամբ գործավար փրոֆ. Ա. Սարգսեանի, 1993 Մարտին, Բրիտանահայ Խորհուրդի ժողովին ներկայացան եւ փոխանցեցին ՀՀ-ի եւ ՀՀՀ-ի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դիմումը՝ կազմելու ՀՀՀ-ի Բրիտանիոյ Ճանճնախումբը: Խորհուրդը լսելէ ետք լիազօր ներկայացուցչին եւ հաւատարմատարին տեղեկութիւնները՝ Հիմնադրամին նպատակներուն, կառոյցին եւ աշխատելակերպին մասին, միաձայնութեամբ որոշեց ընդառաջել եղած դիմումին: Տոքթոր Ռ. Սաեփանեանը եւ Կ. Եսայեանը ընտրեցին Ճանճնախումբի որպէս հիմնադիր անդամներ եւ անոնց պարտականութիւնն յանձնեցին՝ յարմարագոյն ուժերով ամբողջացնելու կազմը եւ զայն ենթարկելու Խորհուրդի վաւերացումին: Խորհուրդի յաջորդական նիստերուն վաւերացուեցաւ հետեւեալ կազմը, որ մինչեւ այսօր, հինգ տարի անփոփոխ մնացած է: Նախագահ՝ Առաջնորդը, Ատենապետ՝ Կարպիս Եսայեան, Փոխ-ատենապետ՝ Ռոստոմ Սաեփանեան, Ատենադպիր՝ Իրաւական Խորհրդատու՝ Հայկ Թահթա, Գանձապահ՝ Եւեմտական Խորհրդատու՝ Կարօ Կարապետեան, Հանրապետութեան Ցարաբերութիւններու պատասխանատու՝ Նորայր Թորիկեան եւ Մանչէսթրի Հայ Համայնքի ներկայացուցիչ՝ Ձան Էքսէրճեան: Դեսպանատան համար հանգանակիչ Ճանճնախումբը վերանուանուեցաւ՝ ՀՀՀ-ի Բրիտանիոյ Ճանճնախումբի Տիկնայ Օժանդակ Մարմին, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Բրիտանահայ Խորհուրդի, Հայ Տունի, ՀՕՄ-ի, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նոր Սերունդի, Թէքէեան Մշակութային Տիկնանց մարմիններէն երկուական ներկայացուցիչներ: Միայն Անահիտ Հայ Կանանց Միութիւնը չմասնակցեցաւ բայց խոստացաւ նիւթապէս օգնել:

Լոնտոնի հայաբնակ չրջաններուն համար նշանակուեցան լիազօր ներկայացուցիչներ, որոնք, Լոնտոնի հայ ընտանիքներու տուները այցելեցին եւ յեռագային ալ հեռաձայնեցին եւ ազգային տուրքի դանձումին ձեռնարկեցին ամբողջ տարուան ընթացքին: Կիսամեայ եւ տարեկան երկու լեզուով կոչեր ու պատկերազարդ տեղեկագիրներ, կանոնաւոր կերպով ղրկուեցան չուրջ 2500 հասցէներու, որպէսզի ամէն բրիտանահայ առիթը ունենար իր մասնակցութիւնը բերելու մեր Մայր Հայրենիքին վերակերտումի եւ մեր հայրենաբնակ հարազատներուն օժանդակելու նուիրական ջանքերուն: Մեր համայնքէն հաւաքուած ազգային տուրքին վերջին լման իսկ ղրկուեցաւ Փարիզի մէջ ՀՀՀ-ի հոգաբարձուներու անունով դրամատան մէջ բացուած հաշիւին: Տիկնանց Օժանդակի անդամները, իրենց կազմակերպած հասոյթաբեր հացկերոյթներով, քայլաշնորհութիւններով հոգային վարչական ծախքերը: Այս հընդամէնը չրջանին, Ճանճնախումբս յաջողեցաւ չուրջ 275·000 սթերլինի դումար մը դանձել: Միջինի վրայ՝ տարեկան 55·000: Ուրախութիւն է եւ պատիւ հաստատել, որ Բրիտանահայ համայնքը, իր անդամներու թիւին համեմատութեամբ՝ երկրորդ տեղը կը դրաւէ ազգային տուրք տալու սրտաբուխութեամբ:

Ճանճնախումբին համար առաջնահերթ կարեւորութիւն ունեցաւ ՀՀՀ-ի Բրիտանիոյ Ճանճնախումբին պաշտօնական ըրած դանգումը որպէս Բարեսիրական Թրաստի կառավարութեան Բարեսիրական հաստատութիւններու վերաբերեալ դրասենեակին կողմէ: Ճանճնախումբը լրջօրէն քննեց այս հարցը. Իրաւական եւ Ելեւմտական խորհրդատուները իրենց վերապահութիւնը յայտնեցին նման դիմումի մը յաջող ելքին մասին, որուն ըլլալով ՀՀՀ-ի նպատակներուն բնոյթը: Ատենապետը յանձն առաւ Թրըսթի Տիտ մը (կոնտոդրութիւն) պատրաստել ՀՀՀ-ի Բարեսիրական նպատակներուն վրայ կեդրոնանալով: Ներկայացուած Տիտը առանց որեւէ փոփոխութեան Charity Commissioner-ին կողմէ ամբողջութեամբ ընդունուեցաւ: Շնորհիւ իր նոր հանգամանքին, ՀՀՀ-ի Բրիտանիոյ Բարեսիրական Թրաստը, պետական տուրքէ ղերծ կացուցուեցաւ եւ ուրիշ հայ եւ օտար Թրըսթներէ նիւթական նպաստ ընդունելու իրաւասութեամբ օժտուեցաւ: Եթէ եկամտահարկի տուրք տուող ազգայիններ իրենց ազգային տուրքը Ճանճնախումբին խոստմնագրով վճարեն, այդ պարագային, մեր կողմէն, ելմտական նախարարութեան դիմելով՝ իրենց տուած եկամուտի տուրքին 25% տոկոսը մեր Թրըսթին կը փոխանցուի: Կառավարութիւնը, այս կանոնադրութեամբ կը քաջալերէ Բարեսիրական կազմակերպութիւնները: Ներկայիս, աւելի մեծ է քանակը խոստմնագրով տրուած ազգային տուրքին: Տեսնելով այս դրութեան առաւելութիւնները, ուրիշ երկիրներու Ճանճնախումբերն ալ ապահոված են իրենց Թրըսթի հանդամանքը:

Կ. ԵՍԱՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

ԺԷ·

– Մէկի դէմ չորս հոգի ենք, զիտէր տուած էր Մանուկ էֆէնտի, հետեւաբար անոր ներկայութիւնը որեւէ նշանակութիւն չի կրնար ունենալ:

Հաղիւ թէ Մարգար էֆէնտի բազմեցաւ իր առենապետի աթոռին վրայ:

– Սա ժամկոչը կանչեցէ՛ք, ըսաւ:

Վայրկեան մը ետքը Վարդան աղբար դողդոջ մահապարտի մը պէս ժժդոյն ներս մտաւ խորհրդարանէն:

– Դուն, ա՛լ այտեղ գործ չունիս, ըսաւ վաճառականը, բզդիդ ժողվէ գնա··· Ցետոյ խորհրդարանին դրագիրին դառնալով, հարցուց.

– Աս մարդը հաշիւ ունի՞:

– Եօթանասունը հինգ դրուշ առնելիք մը ունի:

– Մելիտոս էֆէնտի, հաշիւը անմիջապէս մաքրէ, ըսաւ Մարգար էֆէնտի նորընտիր դանձապետին դառնալով:

Բոլոր այս խօսակցութեան միջոցին ժամկոչ Վարդան բերանը չէր բացած:

– Ձի՞շդ է, 75 դրուշ առնելի՞ք ունիս, հարցուց վաճառականը:

– Ձեմ դիտեր, պատասխանեց խեղճ մարդը:

– Ինչպէ՞ս դուն քու հաշիւդ չե՞ս գիտեր:

– Տետրակին մէջ գրուած է:

Ցետոյ մօտեցաւ նոր առենապետին ու աղաչաւոր ձայնով մը:

– Էֆէնտի՝ ոտքդ պաղնեմ, կակազեց, չոլուխ չոճուխի տէր եմ, անո՛նց ողորմեցէ՛ք:

– Թաղական Խորհուրդը իր որոշումը տուած է այլ եւս, պատասխանեց վաճառականը չոր ձայնով:

– Աղանե՛ր, դուք բարեխօսեցէ՛ք, ա– ղաչեց ժամկոչը, միւս թաղականներուն դառնալով:

Ժամկոչին վիճակը այնքան արգահատելի էր որ թաղականներուն դուխը չարժեց:

Գանձապետը գայն կամաց մը քովը կանչեց, 75 դրուշը տուաւ եւ ցած ձայնով մը ըսաւ.

– Դուն դուրս ելիր, մենք քեզի համար պէտք եղածը կը խօսինք:

Վարդան իր աղաչաւոր նայուածքովը չնորհակալութիւն յայտնելով Մելիտոս էֆէնտիի, խորհրդարանէն դուրս սպրդեցաւ:

Երբ բակէն կ'անցնէր, յանկարծ կանգ առաւ, ու արձանացած մնաց:

Տիկին Սաթենը ներս կը մտնէր Տիկին Նուարդի ընկերակցութեամբ···

Աթոռի մէջադէպէն ի վեր Մարգար էֆէնտիի կինը ոտքը եկեղեցի չէր դրած, հիմա վճռական յաղթութենէն ետքը կուդար աշխարհակալի մը պէս:

Ժամկոչը սահմռկած կը դիտէր Մարդար էֆէնտիի կինը չուարած ու չփոթած, առանց ընելիքը գիտնալու, կը զգար որ այդ կնոջ ձեռքն էր իր ճակատագիրը, թէ անոր մէկ բառը բաւական էր զինքը իր պաշտօնին մէջը պահելու համար, եւ սակայն այդ բառը արտասանել տալու միջոցը չէր կրնար գտնել:

Մտածեց հոն բակը Սաթենի ոտքերուն հետեւիլ, եւ ներսը հայցել, բայց այդ համարձակութիւնը պակսեցաւ իրեն:

Արդէն երկու կիները անցած էին ու պահարանի կողմը կը դիմէին:

Վարդան մէկէն վազեց բանկալը, երկու աթոռ յափշտակեց, ու վազն ի վազ դնաց դէպի պահարան:

Ցաջողեցաւ հասնիլ երկու կիներուն եռեւէն, ճիշդ այդ միջոցին, ուր անոնք պահարանի դռնէն դէպի դուրս կ'ուղղուէին:

– Ձամբայ բացե՛ք մէկ կողմ քաշուեցէք, պոռաց Վարդան հոն խմբուած կիներուն, չէ՞ք տեսներ ով կուգայ կոր···

Կիները այդ ձայնին ազդեցութենէն մեքենաբար մէկ կողմ քաշուեցան ճամբայ բանալով:

Տիկին Սաթեն ու Տիկին Նուարդ կոկորդավիզ անցան հպարտ եւ ժպտուն:

– Նոր թաղականներուն ընտանիքներն են, կը փսփսային միւս կիները երբարու:

Ժամկոչը ճիշդ խորանին դէմը, լաւագոյն տեղը գետեղեց աթոռները եւ յարդալից կերպարանքով մը կեցաւ:

Տիկին Սաթեն աթոռին վրայ թաղմելէ առաջ եռին զարձաւ եւ ցած ու չոր ձայնով մը ըսաւ Վարդանին.

– Հիմա խելքդ գլուխդ եկա՞ւ···

– Ժամկոչը անհասկնալի բաներ մը մրմնջեց ու ետ ետ երթալով հեռացաւ.

Խորհրդարանին մէջ նոր թաղականները Թաղին «Երեւելի»ներուն այցելութիւնը կ'ընդունէին, որոնք կուգային իրենց շնորհաւորութիւնները մատուցանելու:

Մարգար էֆէնտի իր առենապետի աթոռին մէջ բազմած, հիւրերը կ'ընդունէր ժպտուն դէմքով մը:

– Էֆէնտիմ, ըսաւ միջոց մը չուրջինները դառնալով, չիտակը ես քնաւ դիտաւորութիւն չունէի այս պաշտօնը ընդունելու, եւ միտքս դրած էի հրաժարիլ: Բայց բարեկամներս այնքան ատիպեցին, այնքան վրաս ինկան որ չկրցայ մերժել:

– Շատ աղէկ ըրիք, Մարգար էֆէնտի, մեր Թաղին գլուխը Զեզի պէս անձնաւորութիւն մը պէտք էր, պատասխանեց ներկաներէն մին:

– Մեր Թաղը եթէ կարող մարդոց ձեռքով կառավարուի, շատ կը յառաջդիմէ, դիտել տուաւ ուրիշ մը:

(Շար. 95)

(Շար. Ա. էջէն)

քելութեան Հիմնարկ»ի ներկայացուցիչներուն հետ: Կեդրոնին մէջ, ողջոյնի խօսքեր փոխանակած են տեղւոյն եպիսկոպոսուհի՝ Մարիա Խիսըն եւ Գարեգին Ա.: Ներկայ եղած են Հայ համայնքի շուրջ 50 անդամներ: Նոյն օրը, ժամը 17·30–ին, այս անգամ Պոնի մէջ, կաթողիկոսը իր չքախումբով ընդունուած է Ցոյն Օրթոտոքս եկեղեցւոյ մետրոպոլիտին կողմէ Ս. Երրորդութիւն Մայր տաճարին մէջ: Հոն, տեղի ունեցած է հայերէն լեզուով փառաբանական մխանական աղօթք: Իր մտանկացութիւնը բերած է Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբը:

Ցաջորդաբար խօսք առած են մետրոպոլիտ Օգոստինոս եւ Գարեգին Ա.:

Հուսկ, ընդունելութիւն մը տրուած է կաթողիկոսին ի պատիւ:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱՏ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ (վարիզեան Սէն–Տընի արուարձանին մէջ) պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Ցունուար 28–ին, Ֆրանսա – Սպանիա բարեկամական մըրցումով մը: Գլխաւոր անակնկալն էր որ տեղի չունենան նախատեսուած խճողումները եւ 80 հազար հանդիսականներ լաւագոյն պայմաններու մէջ մարզարան հասան: Ինչո՞ւ յուրա եղանակով մըն է որ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ժ. Շիրաք արտասանեց բացման խօսքը, կողքին ունենալով Սպանիոյ վարչապետը՝ Խոսէ Մարիա Ասնար եւ բազմաթիւ նախարարներ: Հանդիսման 20–րդ վայրկեանին Զինեդին Զիտան նշանակեց Ֆրանսայի յաղթական կէտը չնորհիւ Եուրի Ճորքայէֆի եւ Ֆրանսա յաղթեց 1 – 0 արդիւնքով: Ֆրանսական խումբին մէջ էր նաեւ Պօղոսեան:

Մ. Օպրիի յայտարարութիւնը Ազգային Ժողովին առջեւ որ 35 ժամերու հարցը պատճառ է որ ՍՄԻՔ–ը (ածումի մէջ–արհեստական նուազագոյն աշխատա – վարձք) երկուքի բաժնուի սուր բանավէճի դուռ բացած է: Արդարեւ Մ. Օպրի իրեն դէմ հանած է ոչ միայն աջը եւ ձորձատիրութիւնը այլեւ սենտիքաները: Եթէ ՍՄԻՔ–ը բարեփոխումի չենթարկուէր, այլ անարդարութիւն մը ծնունդ կ'առնէր, բայց նոր կարգադրութիւնն ալ այլ բարդութիւնները կը ստեղծէ: Ցարդ, ՍՄԻՔ–ը ժամական հիման վրայ կ'որոշուի, ուրեմն 35 ժամերու պարագային, ՍՄԻՔ ստացողներու աշխատավարձը պիտի նուազի, մինչ Մ. Օպրիի օրինագիծը կը նախատեսէ որ աշխատավարձի ոչ մէկ նուազում պէտք է ըլլայ, այլ 35 ժամը վճարուի 39: Ուրեմն ելք պէտք է գտնուէր: Մ. Օպրի կը ստեղծէ երկրորդ ՍՄԻՔ մը՝ Է՛Ո–Է՛Մ–Է՛Մ (ամսական նուազագոյն վարձատրութիւն) առանց մանրամասնութիւնները տալու: Հարցը պէտք է «խոր ուսումնասիրութեան» նիւթ ըլլայ:

ԱՐԱՖԱԹ սպառնացեր է հրաժարիլ Գլինթընի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, անցեալ շաբթու: Գազա վերադարձին քացատրած է իր նախարարներուն որ վճռապէս մերժած էր իսրայէլեան առաջարկները որոնց նեցուկ էր Գլինթըն եւ յայտարարած՝ «Գաւաճան մը չեմ: Ձիս չէք կրնար ստիպել որ նման բաներ ընեմ, կը նախընտրեմ հրաժարիլ»:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՄԱՅԻ մէկ ուրիչ բարեկամուհին ալ, ան եւս վաստակեան, քննութեան առակ առնուած է (անցեալին կ'ըսուէր՝ մեղադրանքի): Յայտնաբերուած է որ փոխանորդագիր ունէր Ռ. Տիմայէն եւ անոր հաշիւներուն վրայ զանազան գործողութիւններ կատարած է, այսինքն Ռ. Տիմայի հաշիւին վրայ դումարներ դրած կամ քաշած: Քանի մը միլիոնի վերաբերող դումարներ: Ըստ մէկը փաթրիք Տէվէճեանի, դատաւորները հարկ եղածին չափ վաստեր չունին քննութեան տակ առնելու համար Ռոլան Տիման, բայց անոնց հետազօտութիւնները օրինաւոր են: Ամէն պարագայի մէջ, էլֆի հարցը ներկայիս վերածուած է Տիմայի հարցի:

ԳՐԻՏԻ – ԼԻՈՆԷԻ դրամատան կեդրոնատեղին (Պուլվար ած դ'Իթալիէն) 1996 Մայիս 5–ի հրդեհը ոճրային արարք էր ըստ եղած քննութիւններու արդիւնքին: Հաստատուած է որ հրդեհը ծագած է երկու տարբեր տեղեր: Այս լուրերը կուտայ «Էֆափրէս» շաբաթաթերթը իր նոր թիւին մէջ:

ԳՈՆԿՈ – ՋԱՑԻՐԻ նոր տէրը՝ Լօրան–Տէզիրէ Քապիլա 21 հոգի (զինուորական եւ ոչ) զնդակահարել տուաւ հրապարակաւ Ցունուար 27–ին, որպէսզի օրինակ ծառայէ ուրիշներու:

ԵՐԵՒԱՆ – _

Հէնրիկ, Տիգրան եւ Նինա Լիլոյեան խոր վշտով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝

ՍԵԴԱ ՌՈՒԲԻՆԻ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ–ԼԻԼՈՅԵԱՆ–Ի

վաղաժամ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ցունուար 29–ին, Երեւան, Կիւլպէնկեան (նախկին Կուտուզով) 1, բն. 14 հասցէէն:

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Մայիս 24

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
Մարսէյլ

– Այն դպրոցները որոնք նամակ չեն ստացած եւ կը փափաքին մասնակցիլ թող հաճին դիմել Անի Յովսէփեանի

04 – 42 – 08 – 24 – 57

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԼՆի ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Փետր. 1, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3–ին քաղաքապետարանի թատրոնը: Երգ, պար, տրամախօսութիւն, դպրոցի աշակերտներու կողմէ. կաղանդ Պապան կ'այցելէ եւ նուէրներ կուտայ սրահին մէջ եղող բոլոր մանուկներուն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Հայ Մշակութային
եւ Կրթական Ընկերակցութիւն

●

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ Ե. ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
Համազգայինի
«Դիմակ» թատերախումբի

եւ

Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան

ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ
ԵՒ
ԻՐ ԹԱՏՐՈՆԸ

«Ի՞նչպէս կը նպաստեն»
եւ
«Կտակը»

Կիրակի, Փետրուար 15, ժամը 16–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 PARIS

«Դէպի Արտասահման»
եւ
«Կուլիկն ու Վարժապետը»

Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16–ին
Ալֆ Մանուկեան
Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան եւ զոյգերը՝ Սիրարփիկ եւ Ալիս, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Փէթէնեան ընտանիքին, իրենց չատ սիրելի կնքամօր՝ Պերճուհի Փեթէնեանի (ծնեալ՝ Մէկէթեան) մահուան առթիւ եւ այս տխուր առիթով 200 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

***

Տարօնի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Աստղիկ Գուլումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) իր ամուսնոյն՝ Սարգիս Գուլումճեանի մահուան առթիւ, նաեւ իր բոլոր ազգականներուն եւ այս տխուր առթիւ 200 ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ» թերթին:

Grande Soirée de la Jeunesse!!!

au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola
69100 VILLEURBANNE

VENDREDI 13 FEVRIER
à partir de 20 heures

organisée par
— *LE CLUB DES JEUNES DE LA MCAV*
— *LE NOR SEROUND*
— *L'UGAB JEUNES*

à l'initative de la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE de Villeurbanne

animée par le D.J. DIDIER

P.A.F. : 50 F.

Renseignements :

- *Maria* : 04. 78. 04. 35. 76;
- *Lilite* : 04. 78. 53. 57. 61;
- *MCAV* : 04. 78. 93. 57. 43 (AM).

GRANDE SOIREE DANSANTE

AU PROFIT DE

L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la Présidence de **Monsieur RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

animé par
Le Chanteur **GARO GABOUDAGIAN**
Accompagné par le Pianiste **Seto BAGHDASSARIAN**
Spécialement venus du Liban

Le Samedi 7 FEVRIER

AU GYMNASE LAPIERRE
allée du 8 Mai 1945 — 94140 ALFORTVILLE

à partir de 20 heures 30

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non arménophones

NOUVELLE SESSION :
7 FEVRIER - FIN JUIN 1998

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 - 70 ans, qui veulent acquérir les bases de l'arménien, être capable de comprendre et de s'exprimer dans les situations de tous les jours, ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h
Salle N. Fringhian — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01. 47. 50. 97. 51.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան. – Պր. Արմէն Վալեան 1000 Ֆր., Պր. Ռընէ Զաքեան 150 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ Օծման Քառասնամեակին առթիւ. – Պր. Մեսրոպ Ադամեան 300 Ֆր.:

Փոխան ծաղկեպսակի. – Նշան Հայթայեանի մահուան առթիւ Տիկին Տէրոէրեան 200 Ֆր.:

Երկօրեայ դպրոցին. – Պր. Րաֆֆի Ասլանեան 1200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 600 Ֆր.:

«Թերթիկ»ին. – Տիկին Արշալոյս Ադալեան 100 Ֆր.:

Ծննդեան Իւղագին. – Տէր եւ Տիկին Արա Արտաշէսեան, Օր. Մարգրիտ Մարտիրոսեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան, Տիկին Արշալոյս Ադաչեան 200–ական Ֆր., Տիկին Սալի Պապայեան, Տիկին Սոնա Փանոսեան, Օր. Մայրանոյշ Գոգքուր 100–ական Ֆր.:

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
SAMEDI
31 JANVIER
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.302 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.302

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՄԱՖԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՄԷՋ Է»

կ'ըսէ նախկին նախագահը

Թուրքիոյ մէջ 1996 Նոյեմբերին պատահած Սուսուրլուքի արկածով բացայայտուած մութ կապերու, կաշառակերութեան, զեղծարարութեան մասին տեղեկագրի մը հրապարակումը Թրքական հեռատեսիլէն, պատճառ եղած է Բաքուի մէջ քաղաքական ճակատումներու: Նախ Հ. Ալիեւ հրահանգած է որ փակուի խաղարաններու թուրք արքային պատկանող խաղարանը, ապա քննադատած է Արտաքին գործերու նախարար Հ. Հասանովը: Ըսած է թէ անոր նախաձեռնութեամբ կառուցած է կասկածելի այդ պանդոկը որուն խաղարանին ղեկավարութիւնը յանձնուած էր մաֆիայի պետ թուրք Լ. Թոփալի: Նախագահական հրամանագրով մըն ալ հրահանգած է խնդրոյ առարկայ պանդոկին չինութեան ապօրինութիւնները բացայայտել:

Այս պատահարը նոր աւիթ եղած է նախկին նախագահ ու Ալիեւի մրցակից էլչիպէյի որ խիստ քննադատութիւններ ուղղէ Ալիեւի վարչախումբին. ան ըսած է թէ ժողովրդավարական ընթացքը կասած է եւ երկիրը օրէ օր կը դիմէ դէպի «մաֆիականացում»: Ամիսը 25 — 30 տոլար աշխատավարձ ստացողներու ջախջախիչ մեծամասնութեան քով կայ 5%-ի փոքրամասնութիւն մը որ կը վայելէ բոլոր բարիքները, իւրացնելով երկրին եկամուտին մեծագոյն մասը: Այս խաւին պատկանողները ճաշոնական կամ արեւմտեան վերջին ինքնաշարժներով կը շրջին ու իրենց զաւակները ԱՄՆ կը ղրկեն ուսում ստանալու: Անբարոյականութիւնը, անօրինութիւնը, կաշառակերութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասած են ու ժողովուրդը տոկալու ուժ չունի այլեւս: Բայց որովհետեւ կազմակերպուած չէ, չի յաջողիր հակազդեցութիւնը արտայայտել: Իսկ այն անհատները որոնք կ'ընդդիմանան, կ'ըմբոստանան, հալածանքի առարկայ կ'ըլլան, կը բանտարկուին:

Էլչիպէյ մեղադրած է նաեւ «երկերես եւրոպան» որ զոյգ օրինակափ ունի թուրքերու հանդէպ: Ադրբեջանի մէկ միլիոն 200 հազար անուն. դպիրհականները ոչ մէկ հակազդեցութեան պատճառ եղած են, մինչդեռ ՓՔՔ-ի քարոզչութեամբ Իտալիա ապաստանած 200 Քիւրտ պարագային ահագին աղմուկ բարձրացած է: Ադրբեջանցի ղեկավարը կ'առաջարկէ որ «բոլոր թուրք պետութիւնները միանան ու հիմնադրամ մը ստեղծեն»:

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ — Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (234) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Les Carnets de l'aumonier militaire Jules Chaperon — G. DEDEYAN

Correspondance croisée — L. SERVICEN — A. LUBIN

Հիւսիսային լոյս, լուրթիւն եւ խաղաղութիւն — ՇԱ.ՀԱՄԱՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՑԹԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ցունուար 28-ին Ազգային Ժողովին մէջ ելոյթ ունենալով արտայայտուած է Մինսկի խումբին ապահճանական կարգաւորման առաջարկին դէմ իրենց մերժումին, անոր պատճառներուն եւ Երեւանի պաշտօնական տեսակէտով երկու հանրապետութիւններուն հակազդութեան մասին: Փետրուար 4-ը վերջին պայմանաժամը ըլլալով Մինսկի խումբին առաջարկին պատասխանելու, ուշագրաւ են Ա. Ղուկասեանի բացատրութիւնները:

Ան նախ կը ճշդէ որ սխալ են այն պնդումները թէ Ղարաբաղ կը մերժէ լուծումի բոլոր մօտեցումները: Կ'ըսէ թէ կը մերժեն այն առաջարկները որոնք կը բըխին լիզպոնեան ժողովէն ուր հաստատուեցաւ թէ Ղարաբաղ Ադրբեջանի կը պատկանի: Իսկ նման մօտեցում ընդունիլ, կը նշանակէ հրաժարիլ անկախութենէն եւ ընդունիլ թէ Ղարաբաղը սուտ մըն է եւ անոր իշխանութիւնները՝ անօրինական:

Ապահճանական մօտեցումը ընդունելով, Ղարաբաղ կը կորսնցնէ կնճիռին կողմ ըլլալու իր օրինավիճակը ու բանակցութիւններու չարունակութեան ընթացքին կը նկատուի ադրբեջանական համայնք մը: Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ նաեւ որ միջազգային հանրութիւնը Ղարաբաղի հարցը Ադրբեջանի ներքին մէկ խնդիրը նկատէ եւ Ղարաբաղցիները դիտուին որպէս Ադրբեջանի քաղաքացիներ:

Ինչ կը վերաբերի Մինսկի խումբին կողմէ առաջարկուած ապահճանական լուծումին նախատեսած «դրաւեալ հողեր»էն ղարաբաղեան ուժերը քաշելու նիւթին, ասիկա բախումները սաստկացնելու աղբակ կը նկատէ Ա. Ղուկասեան: Կ'աւելցնէ թէ առանց փոխադարձ քայլի մը ապահովութեան այդ չրջաններէն քաշուիլ ծայր ապահճան վտանգաւոր է, յատկապէս երբ Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութեան ոչ մէկ երաշխիք կը տրուի:

Բացատրելով որ Ադրբեջան դաշնակցային պետութիւն մը չէ, ուսկի պիտի չարաճօնէ իր հակակշիռին, տակ անջատ քաղաքականութեան տէր դաշնակիցի մը դոյութեան, Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ. «Եթէ այսօր Ադրբեջան մղուած չէ Ղարաբաղի հետ երկխօսութեան, վաղը առաւել եւս ատիկա չի պատահիր»:

Արտայայտուելով Հայաստանի պաշտօնական տեսակէտին մասին, նախագահը զայն «անիրապաշտ» նկատած է, քանի որ առաջարկը ընդունելու եւ առաջին քայլ մը ընելու պարագային, Բաքու կըրնայ որեւէ փոխադարձ քայլ չառնել, չըրջափակումը չվերցնել, երկաթուղին ալ չբանալ:

Իսկ Հայաստանի տնտեսական կացութիւնը Ղարաբաղի հարցով բացատրելու երեւոյթին դէմ Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ թէ ատոր բուն պատճառը արտասահմանէն ներդրումներու բացակայութիւնն է որուն դէմ ուղղուած յանգաւորն ալ երկրին ներքին վիճակն է: Արտաքին ներդրումներու տրբերը չեն վատահիր Հայաստանի ներկայ իշխանութեան ու կը վարանին հոն ներդրում կատարելու: Կրկնելով որ սխալ է այս նիւթին մէջ ամէն բան Ղարաբաղի հնդրին առընչել, ան Լ. Տէր — Պետրոսեանի կեցուածքը կը բացատրէ լուծումի առաջարկին մերժումին պարագային պատերազմին վերսկսելուն վախով: Ապա կրկնելով նաեւ փոխադարձ զիջումներու իրենց պատրաստակամութիւնը, կ'ըսէ թէ նոյն տրամադրութիւնը չի նշմարեր ադրբեջանական կողմէն:

ԼՂՀ
ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
Ա. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ՝
«ՀՈՂԱՅԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ»

«Ազգ» օրաթերթին տրուած հարցազրոյցով մը ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Թովմասեան Հայաստանի բարձրաստիճան կարգ մը պաշտօնատարներու ակնարկելով ըսած է թէ ինչպէս որ գործի գլուխ եկան Ղարաբաղեան շարժումին չնորհիւ, նոյն շարժումով ալ պիտի կորսնցնեն իրենց իշխանութիւնը եթէ հակազրուին Ղարաբաղի ժողովուրդին կամքին: Ան չեշտած է որ ոչ մէկ ժողովուրդ լքած է պատմական իր հողը եւ Ղարաբաղը չէ որ առաջին բացառութիւնը պիտի հանդիսանայ: Այսուհանդերձ, ատիկա կրնայ պատահիլ եթէ այս նիւթին առընչուած ազգային պատակտումը չարունակուի: Ան եւս անտեղի նկատած է Հայաստանի տնտեսական վիճակը կապել Ղարաբաղի հարցին, ըսելով. «Մենք շատ աւելի դժուար կացութիւն մը դիմագրաւեցինք 1988 — 93 շրջանին, բայց երբեք չգանգատեցանք»:

Խօսելով ապահճանական լուծումի տարբերակին մասին որով կ'առաջարկուի Հայրենի հողէն մաս մը տալ, մնացածին բարւոքացումով ապահովելու համար, Ա. Թովմասեան կը չեշտէ. «Ա. դարէն մինչեւ այսօր, պատմութիւնը հակառակին փաստը տուած է: Մենք ոչ միայն պիտի չթարգաւաճինք հողային զիջումով, այլ նաեւ բնաջնջումի վտանգին պիտի ենթարկուինք»:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 29/30)

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ՝
«ՆԵՐՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՄ ՆԵՐԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՅՍՕՐ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ»

Ազգային Ժողովի նախագահին հետ Վ. Մկրտչեանի կատարած հարցազրոյցը կը համախմբէ Բ. Արարքցեանի պատասխանները, տարբեր լրատուիւններէ քաղուած հարցումներուն: Անոնց մեծ մասը բնական է որ կը չօշափէ Հայաստանի ներքաղաքական ներկան, տարակարծութիւնները, ահաբեկչական արարքները, եւայլն:

Արժեւորելով ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման առընչուած Հայաստանեան քաղաքական վիճակը, Բ. Արարքցեան ընդունելով հանդերձ, որոչ լարում մը դոյութիւնը, կ'ըսէ թէ ներքաղաքական կամ ներիշխանական ճգնաժամ չկայ Հայաստանի մէջ: Կը յիշեցնէ թէ ղարաբաղեան հարցին ռազմավարութեան մէջ դոյութիւն ունի միասնական մօտեցում որ արտայայտուած է 1996-ի Լիզպոնի ժողովին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, իսկ Գոփերհակընի մէջ ալ Արտաքին նախարարին ելոյթով: Հետեւաբար, տարբեր մօտեցումները կարելի է բնութագրել որպէս մարտավարական: Ցաջորդ պատասխանով «մարտավարական»ը առաւել կը հիմնաւորուի, երբ Ազգային Ժողովի նախագահը կ'ըսէ թէ հարցը դիւրին լուծելի չէ, պէտք է ներկայի փուլին առաւելութիւնները պաշտպանել ինչ որ անհրաժեշտ կը դարձնէ «նկուն դիւանագիտութիւն»: Այդ մօտեցումով ալ ինք բնական կը նկատէ բազմակարծութեան արդիւնք տարբեր կարծիքներու դոյութիւնը, իշխանութեան եւ քաղաքական ուժերու մէջ:

Երբ Վ. Մկրտչեան դիտել կուտայ թէ «դաւաճանութեան» մեղադրանքներ կ'ուղղուին Հայաստանի ղեկավարութեան, Բ. Արարքցեան կը պատասխանէ. «դա հին օրերի երգ է. այդ մեղադրանքները արդէն բաւի տարի է, ինչ ուղեկցում են մեզ: Բայց դէպքերի ընթացքն այլ բան է վկայում»: *Իսկ վերջին օրերու տհաճ բեկէական արարքներուն ան քաղաքական բնոյթ չի վերագրեր, աւելցնելով որ պետութիւնը արդէն բաւական ուժ ունի որեւէ յանցագործ տարր զսպելու համար:*

Շէուկներ կան թէ Նորհրդարանի պահանջով կառավարութեան մօտալուտ հրաժարական մը խնդրոյ առարկայ է. այս մասին ժխտական է Բ. Արարքցեանի պատասխանը: Նման խնդիր չյարուցուած է. աւելին, Ազգային Ժողովը վաւերացուցած է կառավարութեան ներկայացուցած 1998-ի պիւտճէն: Ուրեմն վստահութեան քուէ տուած է կառավարութեան:

Զրոյցը կ'աւարտի այն հաւատամքով որ ներկայի իշխանութիւնը որ մինչեւ այսօր ապահոված է պետականութեան միասնութիւնը, ասկէ ետք ալ նոյն ուղղութեամբ կը շարժի:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Մ. Լըկըա տարուան առաջին մամուլի ասուլիսով յայտնած է թէ Ֆրանսայի ներկայութիւնը մեծցած է Հայաստանի տնտեսութեան չատ մը մարզերուն մէջ: Հայկական «Սիլ» եւ Ֆրանսական «Գասթել» կերուիթիւնները կը գործակցին գարեջուրի, հանքային ջուրի արտադրութեան մէջ: Ուժանիւթի մարզին, Ֆրանսացիները երկու ջրաելեկտրակայան գնած են, իսկ «Ֆրամաթոմ»ն ալ չողազործօն թափօններու չոր պահեստաւորման յանձնառու եղած է: Թոմսոնի հետ կնքուած պայմանագրին համաձայն ալ հաստատութիւնը պիտի արդիականացնէ Զուարթնոցի հրամողութեան կեդրոնը: Դեսպանին կարծիքով երկու երկիրներն ալ համաձայն են որ նոր մզում տրուի տնտեսական, մտաւոր եւ մշակութային յարաբերութիւններուն: Ատոր նպաստած են Հայաստանի նախագահին, վարչապետին, գործի մարդոց եւ կրթական նախարարին Ֆրանսայ այցերը:

*
**

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՁԱԿԱՏԷՆ

Հայաստանի մէջ վերջին չրջանին ստեղծուած մթնոլորտին կապակցութեամբ ընդդիմադիր չարքերու հակազդեցութիւնները կը չարունակուին:

Այսպէս, Վազգէն Մանուկեան, որ Մամուլի Ազգ. Ակումբի Ցունուար 28-ի հիւրն էր, իրավիճակին ուղղակի պատասխանատուն նկատած է Լ. Տէր-Պետրոսեանը ըսելով՝ «Արդիւնաբերութեան, սոցիալական, արտաքին քաղաքականութեան, Արցախի եւ մեր բոլոր բարոյական հարցերը, բոլոր հարցերը, մի հանգուցալուծման են գալիս. կը լուծուեն դրանք, եթէ ազատուենք Լ. Տէր-Պետրոսեանից»: Ապա ան նշած է թէ անցնող 10 տարիներու ընթացքին նուազեցաւ այն յարգանքը զոր ժողովուրդը ունէր նախագահին, իսկ աչքարհը մեր ժողովուրդին նկատմամբ: Անդրադառնալով Արցախի հարցին, Վ. Մանուկեան ըսած է թէ կարելի չէ ընդունիլ իշխանութեանց չրջանակներուն այն պնդումները թէ որեւէ բան չէ փոխուած: ԱԺՄ-ի նախագահին համաձայն «մէկն ասում է պէտք է տանք, ազատուենք Արցախի խնդրից, զբաղուենք այլ հարցերով, միւս կողմը գտնում է, որ Արցախը մեր հայրենիքի մի մասն է եւ այն ան ուրդի չի կարելի հանել»: Պահանջելով նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարումը, Վ. Մանուկեան, չեշտած է թէ ատիկա պիտի չըլլայ պայքարական յեղաշրջում մը, այլ՝ ժողո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲՐՈՒՏՈՍԵԱՆ ԷՋԵ՞Ր

Յունուարի Բ. կէսին հայաստանեան մամուլի թիւերը բազմաթիւ սիւնակներ յատկացուցած են իշխանութեան վերին խաւին մէջ ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման նիւթով ծագած տարակարծութեան որ մօտ է վերածուելու ներքաղաքական լուրջ ճակատումի: Կայ նախագահին գօրակցողներու խմբակը եւ կան անոնց ընդդիմադիրները, նոյնինքն իշխանութեան շրջանակներուն մէջ: Այս թիւն ալ կը բաժնէ վարչապետ Ռ. Քոչարեանի կեցուածքը: Առաջիններուն կ'ընդգրկուի է Վ. Սիրադեղեան, իսկ երկրորդներունը՝ պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեան: Ու լրասփիւռները ամէն օր, ամէն ժամ կը հաղորդեն մէկուն կամ միւսին ելոյթը, հարցազրոյցը, քննադատութիւնները, յայտարարութիւնները: Մարդ զրեթէ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ Հայաստանի քաղաքական բեմը վերածուած է մրցումի դաշտի մը ուր գոնուղները կը ջանան աւելի մեծ, աւելի զօրաւոր հարուած մը հասցնել հակառակորդին: Այս ջանքին մէջ կ'օգտագործուին ընդհանրապէս քաղաքական դէմքերու արտայայտութիւնները որպէս քննադատութեան նախանիւթ:

Կրկնակի պատճառներով ուշագրաւ դարձուցին մըն է այս «բազմութեան» մէջ «Երեւան» տեղեկատուական կեդրոնէն Գէորգ Մուրինեանի յօդուածը («Հայաստան – նի Հանրապետութիւն» Յունուար 23) որ խորագրով իսկ մեղադրանք կ'ուղղէ իշխանութեան, պատասխանատուներու: Ուշադրութեան արժանի առաջին կէտը այն է հոն որ նախանիւթը ծանօթ հակադրութեան թեւերէն մէկուն մէկ արտայայտութիւնը չէ, այլ շատ աւելի լուրջ վերաբերում պահանջող երեւոյթ մը որ կուգայ Բաքուէն...: Նախագահ Ալիեւի Դեկտեմբեր 18–ի հրամանագրով Հայաստանի դէմ բացուած է դիւանագիտական պայքարի առաջին ճակատ մը: Այդ հրամանագիրը՝ «1948 – 56 Հայկական հանրապետութեան տարածքի Ադրբեջանցիները իրենց պատմա – էթնիկական հողերէն զանգուածաբար տեղահանելու մասին» է:Ստեղծուած է պետական յանձնաժողովով որ պիտի հետազօտէ այդ «տեղահանութեան» փաստերը, անոնց քաղաքական – իրաւական արժեւորում տայ եւ ի հարկին այդ բոլորը տեղեկացնէ միջազգային հանրային կարծիքին:

Հրամանագիրը առաջին պարբերութենէն իսկ կը կիրարկէ «ո՛վ որ ամէնէն աւելի բարձրաձայն աղաղակէ, ան կը չահի»ի նման մեթոտ մը: Նախ, վերջին 200 տարուան մէջ Ադրբեջանցիներու դէմ մի-տումնաւոր իրագործուող «Եղեռնի եւ էթնիկական մաքրազտման քաղաքականութեան» մը շրջանակը կը դնուի. ապա հոն կը զետեղուի Հայաստանը, որպէս՝ «ներկայիս այսպէս կոչուած Հայաստանի տարածք» ուրկէ ոչ միայն վտարուած են Ադրբեջանցիները «հազարամեակներ» ապրելէ ետք, այլ նաեւ կոտորուած են ու իրենց «հազարաւոր» պատմամշակութային յուշարձանները, բնակավայրերը աւերուած: Եւ որպէսզի այս յանցագործութեան փաստերը հետազօտուին, աչխարհին ծանօթացուին, կազմուած է յանձնաժողովը: Անոր նախագահն է Հանրապետութեան նախագահ Հ. Ալիեւ, փոխ – նախագահը՝ Աբթիւր Ռասիզատէ (վարչապետ). ունի 27 անդամ, բաղկացած՝ նախարարներէ, պիտնականներէ, եւայլն:

Անուշա Ադրբեջանի նախագահը եւ իշխանութեան շրջանակները, պիտնականները, եւայլն այսօր չէ որ պիտի տեղեկանային չուրջ տասնամեայ այս շրջանին իրենց ժողովուրդին բաժին հանուած նըման վայրագութեան մը եթէ դոյութիւն ունեցած ըլլար ան: Բայց այնքան ալ կարեւոր չէր «յօրինուած»ի ու «յիշուած»ի տարբերութիւն մը երբ Ադրբեջան պէտք ունէր նման անցեալի մը, այսօր:

Ինչպէս կը մեկնաբանէ Գ. Մուրինեան, կարգաւորութիւնը նպատակ ունի, առ – նուազն, հակակշռելու Ադրբեջանի հայ քաղաքացիներուն վիճակած աքսորի, բռնագաղթի, իրաւազրկումներու պատմական փաստերը: Գոնէ հիմ ունենալու, ի հարկին ԼՂՀ–ի տարածքին վրայ հայկական եւ աղրբեջանական համայնքներու դոյակցութեան պահանջ ներկայացնելու: Անոնց այս ընթացքը յօդուածագիրը կը նմանցնէ գողին որ կը գոռայ՝ «գողը բռնեցէ՛ք»:

Յօդուածին հիմնական նիւթը Հ. Ազիւեւի հրամանագիրը ըլլալով հանդերձ, գրութեան մէկ կայ նաեւ Գ. Մուրինեանի մեղադրանքը, ուղղուած՝ Հայաստանի կրաւորական դիրքին, ի տես վտանգաւոր այս ոտնձգութիւններուն: Ըսելէ ետք թէ ԼՂՀ–ը ցեղասպանութեան ենթարկուած եւ տարագրուած Ադրբեջանի ամբողջ հայութեան իրաւաժառանգորդն է եւ անոր իրաւունքներու հատուցման երաշխաւորը, կը քննադատէ թալանուածի լուռ եւ ամչկոտ կեցուածքը որ Հայաստանի իշխանութիւններունն է: Անոնք «այնքան են ամօթխած որ զգուշանում են «ոչ կառուցողական» որեւէ բայլ առնել սեփական ժողովրդին բացատրելու թէ Իր Ադրբեջանը պատերազմում պարտուած կողմ է, ուստի դրա համար է աղմուկ բարձրացնում: Միւս կողմից էլ մեզ համոզում են թէ իրր մենք ոչ թէ պատերազմն ենք շահել, այլ՝ ճակատամարտը»: Գ. Մուրինեան կը դժգոհի տակաւին որ «մինչեւ այժմ պետական մակարդակով չի տրուել խորհրդային տարիներին Նախիջեւանում իրականացուած Հայերի ցեղասպանութեան բաղաբական գնահատականը»: Բան մը որ այնքան ալ զարմանալի պէտք չէ ըլլայ երբ յիշողութիւններու մէջ դեռ թարմ են անկախութեան առաջին շրջանի վէճերը 1915–ի ցեղասպանութեան նիւթով:

Յօդուածագիրը կ'ուզէ որ «յաղթահարելով խնդրոյն ու մուրացկանի մեր կեցուածքը, մենք յայտնուենք հակառակ ծայրայեղութեան մէջ», դիմակայելու համար Հայաստանը յարձակողական դարաւոր վարքագիծով մը ներկայացնելու Ադրբեջանի ջանքերը: Այսինքն՝ Հայաստանը պէտք է ըլլայ «գերհզօր պետութիւն»: Գրութիւնը կ'աւարտի արդար մտահոգութեամբ ու անկէ ծագած ղգուշացումով մը. եթէ Հայաստան մէկ կողմ չձգէ ներկայի կրաւորական կեցուածքը, կը տեղծուի նախ քարոզչական, ապա նաեւ դիւանագիտական նախընթաց մը որ նոյն նժարին վրայ կը զետեղէ Հայաստանէն հեռացած Ադրբեջանցիները եւ Արցախը:

Թերթին նոյն թիւին մէջ, առաջին էջէն տեղ տրուած է Պաշտպանութեան նախարարին հետ Ազիզն Նանրաբեանի մէկ հարցազրոյցին որ լոյս տեսած է ռուսական մամուլին մէջ: Հոս ալ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Ղարաբաղի նիւթը. զինուժի մասին խօսք չկայ հոն, ինչ որ հաշտ է քաղաքական վերջին վէճերուն մէջ վ. Սարգսեանի արտայայտած տրամադրութիւններուն: Ան կ'ըսէ. «Հայաստանի ռազմական դեկավարութիւնը վստահ է որ պատերազմի նոր փուլը՝ ենթադրեալ հակառակորդի կողմից այն զօռով պարտադրելու դէպքում, կարող է նոր դրժբախտութիւններ բերել ինչպէս Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի, այնպէս էլ ամբողջ տարածաշրջանի ժողովրդներին»:

Գրգռութի՞ւն է ներկայի լարուած կացութեան մէջ նման արտայայտութիւններու տեղ տալ Հայաստանի կիսապաշտօնական օրաթերթին մէջ. արտայայտութիւններ որոնք բացայայտ կերպով թիրախ կ'առնեն ու կը հարուածեն նախագահին զլխաւորած թեւը: Կամ դիպուա՞ծ է պարզ:

Վերջին նշում մը կը կապուի օրաթերթին թուականին որ թուականն է նաեւ թերթին զլխաւոր խմբագիր Մ. Յարութիւնեանի հրաժարականին: Հրաժարական որ ձեռք ձգուեցաւ պաշտօնական դիրքերու պահանջքին վրայ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ռ. ԿԱԼԻՆՈՍԿԻԻ ՀԵՏ

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ «ԳԱԶԱՆ ՄԸ ԼՈՒՍՆԻՆ ՎՐԱՅ» ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԵԱՆ)

Յունուար 23 Ուրբաթ երեկոյ Պոպինեըի Մշակոյթի Տան թատրոնին մէջ ուր կը ներկայացուի Ռ. Կալինոսկիի «Գազան մը լուսնին վրայ»ն, խաղին աւարտին հանդիպում մը տեղի ունեցաւ հեղինակին, բեմադրիչին ու դերասաններու խմբակին հետ: Կը բացակայէր գլխաւոր դերակատարը Ս. Աբգարեան:

Բնականաբար, հետաքրքրութիւններու գլխաւոր տեղը կը գրաւէր նիւթին ընտրութիւնը. ի՞նչպէս գաղափարը, ներշնչումը ունեցած էր Ռ. Կալինոսկի հայկական ամենամօտալ նիւթով թատերգութիւն մը գրելու: Ան բացատրեց թէ կեանքին կարեւոր մէկ հատուածին հետ կապ ունէր այդ գործը: Միջոց մը ամուսնացած էր Հայուհիի մը հետ ու առիթը ունեցած անոր ընտանիքին ու շրջապատին մէջ նշմարելու թէ 1915–ը ի՛նչ տեղ կը գրաւէր անոնց կեանքին մէջ եւ որքան խոր լռութեամբ շրջապատուած էր: «Տեսայ այդ ընտանիքներէն թէ որքան լուռ էին իրենց ապրածին մասին» ըսաւ ան: Ցետոյ ըսաւ նաեւ թէ բազմաթիւ Հայերու – վերապրողներու պատմել տուած էր իրենց ապրածը ու մտիկ ըրած, արձանագրած էր թէ ինչպէս կը պատմեն, եւայլն: Իր գործը հիմնուած չէր ապրուած պատումի մը վրայ. գաղթական հայ ընտանիքներու մօտ հին լուսանկարներու տրուած արժէքը իրեն թելադրած էր երեւակայական այդ նիւթը:

Պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը Ռ. Կալինոսկի ըսաւ թէ հակառակ որ Ֆրանսերէնն չի գիտեր, դիտելով Իրինա Պրուքի բեմադրութիւնը, տեսած է թէ ան մեծապէս հաւատարիմ մնացած է գործին: «Գազան մը լուսնին վրայ»ն բազմաթիւ ներկայացումներ ունեցած է նաեւ ԱՄՆ եւ չատեր փորձած են զայն մելոտրամի մը վերածել:

Ռ. Կալինոսկիի 21–րդ թատերգութիւնն է այս մէկը. անով արձանագրուած յաջողութիւնը լայնօրէն գերազանցած է իր յոյսերը, հակառակ որ գիտող Ամերիկացիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ո՛չ Հայերու ծանօթ էր, ոչ ալ 1915–ի մասին բան գիտէր:

Հետաքրքրութեան երկրորդ կարեւոր բաժին մը կը վերաբերէր Սիմոն Ազգարեանի գացաւոիկ մարմնաւորումին: Հայ ըլլալու պարագան ատոր մէջ ունեցա՞ծ էր իր ազդեցութիւնը: Իր բացակայութեան ի. Պրուք պատասխանեց հարցումին, ըսելու համար որ ատիկա կրկնակի եւ իրարու հակադիր ազդեցութիւններու պատճառ եղած էր: Ա. Աբգարեանի հայ ըլլալը անշուշտ օգնած էր անոր յաջողութեան, բայց նոյն ատեն յուզումներու ծանր բեռ մը պարտադրած էր անոր: Եւ ան պարտաւոր էր զսպելու այդ յուզումները, չափաւորին սահմաններուն մէջ պահելու համար իր խաղարկութիւնը:

Հետաքրքրական էր ներկայացումին մասին լսել Սեղայի դերակատար Գորին Եապէրի տպաւորութիւնը երբ կ'ըսէր թէ դոհացուցիչ կողմերէն թերեւս գլխաւորն էր այն մնայուն կապը որ չուտով կը հաստատուէր սրահին հետ. բան մը որ միշտ չէր յաջողեր թատերախումբի մը: Այս նշումը կը վկայէր թէ՛ թատերգութեան, թէ՛ խաղարկութեան ու բեմադրութեան յաջողութեան, քանի որ ամէն ներկայացումի ներկաներուն մեծամասնութիւնը Հայ դիտողներէ չէր բաղկացած:

Կարճ, այլ չահեկան հանդիպում մըն էր, յատկապէս Ռ. Կալինոսկի թատերադիրին հետ: Նաեւ անդրադառնալ տուող թէ վինք ներշնչած մեր լռութիւնները որքա՜ն աւելորդ չատախօսութիւններու կեր եղած են ու կ'ըլլան մեր իրականութեան մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՍԻՈՆ
ամսագիր
կրօնական – գրական – բանասիրական
պաշտօնաթերթ
Երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան

Թիւ 7–12, Յուլիս – Դեկտեմբեր 1997
Երուսաղէմ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԼՈՍ – ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

Լոս – Անճելըս գաւառի վերակացու Մայք Անթոնովիչ, Յունուար 6–ին այցելած է Ազգային Առաջնորդարան եւ հանդիպում ունեցած առաջնորդ Մուշեղ եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հետ: Մայք Անթոնովիչ դրուատած է Առաջնորդարանի ազգանուէր գործունէութիւնը եւ համակրանքով արտայայտուած է Արցախի հերոսական ժողովուրդին ազատագրական պայքարին մասին:

*
**

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐ

Կլէնտէյլի Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունուար 11–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի Շաբաթօրեայ Դպրոցներու ուսուցիչներուն եւ անօրէններուն յատուկ սեմինարը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան: Ներկայ եղած են 10 մասնաճիւղերէ 40 ներկայացուցիչներ: Բացման խօսքը արտասանած է Շաբաթօրեայ դպրոցներու յանձնախումբի ատենապետուհի Անոյշ Կարապետեան, վեր առնելով Շաբաթօրեայ դպրոցներու դերը: Առաջին դասախօսը՝ Լի Գէորգ Զաքալօղեան, ներկայացուցած է դասարանին մէջ արհեստագիտական գործիքներու օգտագործման նիւթը, թելադրելով համակարգիչներու գործածութեան ընդհանրացումը դպրոցներու մէջ: Երկրորդ դասախօսը՝ Անդինէ Մուրատեան, ներկայացնելով «Հայագիտական նիւթերու ուսուցումը երդի միջոցով» նիւթը, բացատրած է, թէ ինչպէս երդի միջոցով աշակերտը կրնայ սորվիլ պատմութիւն, լեզու, եւ նոյնպէս ոգի ու գիտակցութիւն կարելի է ներշնչել իրեն:

Ձայէն ետք, «Հայերէն լեզուի դասաւանդումը անհատական մօտեցումով եւ փոքր խումբերով» նիւթին չուրջ դասախօսած է Լիզա Կապուտեան, որ նշելէ ետք թէ ուսուցչին համար ամէնէն էականը կարճ ժամանակամիջոցին առաւելագոյն ձեւով աշակերտին նոր դաս կամ նորութիւններ սորվեցնելն է, չեշտած է ուսուցչին լաւ պատրաստուած եւ ծրագրուած դասարան ներկայանալու կարեւորութիւնը: Վերջին բաժնին դասախօսած է Մելքոն Ազմէն Խանճեան «Հայկական այբուբենի զարգացման եւ անոր համաչխարհային լեզուներու հետ կապի մասին» նիւթին չուրջ:

*
**

Ս. ՆՇԱՆ ԵՒ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Քրեսենթա Հովհաի Հայ Կեդրոնին մէջ, մէջ, Յունուար 14–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Պէյրութի Ս. Նշան վարժարանի եւ Խանամիրեան գոլէճի նախկին աշակերտներու հանդիպումը, «Սուրէն Խանամիրեան ազգային գոլէճ»ի ներկայ տնօրէն Յակոբ Բազրատունիի հետ, օգտուելով անոր ներկայութենէն: Տնօրէնը տեղեկութիւններ տուած է դպրոցի կացութեան, ուսուցչական կազմին եւ աշակերտութեան մասին: Ան նշած է թէ 2002 թուականին «Ս. Նշան» վարժարանի 100–ամեակն է. վարժարանին չարունակութիւնն է Խանամիրեան գոլէճը: «Ս. Նշան» վարժարանը հիմնուած է 1902–ին, Պէյրութի Մ. Նշան Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ. եղած է Լիբանանի հայկական առաջին վարժարանը, որ ժամանակի ընթացքին, տարբեր հանդրուաններէ անցնելէ ետք, 1963 – 64 կրթական տարեշրջանին վերանուանուած է «Սուրէն Խանամիրեան ազգային գոլէճ»: Դպրոցին 100–ամեակի նշումի պատրաստութեան մանակցելու նպատակով կազմուած է յանձնախումբ մը:

*
**

ԳՈՒՍԱՆ – ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի «Արարատ» մասնաճիւղի Կլէնտէյլի նոր կեդրոնին մէջ, Յուն-

Հայկական ճախճախ

Ականջ ներկայ կ'ըլլամ երկու անձերու խօսակցութեան.

– Բան մը ըսեմ, մի՛ վշտանար, ի՞նչ պէտք ունէիր Պր. Գ.... դովելու քու ճառիդ մէջ:

– Ինչո՞ւ չդովեմ, միթէ՞ արժանի չէր իր ըրած գործովը:

– Բայց պէտք չունէիր զինք գովելով իր հակառակորդները քու դէմդ հանելու:

– Զարմանալի բան եղբայր, եթէ այսօր այդ անձը ի չահ ազգին յաջողութիւն մը տարաւ, պէտք է գովուի: Իսկ վաղը դուն կամ ուրիշը նպաստաւոր գործունէութիւն մը կ'ունենաք, ձեզի կը գովենք:

– Նորէն կը կրկնեմ, լաւ չըրիր, արդէն մի քանիներուս մօտ ընդվզում ստեղծեց այս նիւթը: Հիմա այս մարդիկը քիթերնին կը տանկեն, ալ անգամ մըն ալ երեսին չես տեսներ:

– ...

*
**

Նախակրթարանի աւարտական քննութեան, հաւանաբար կարզացած նիւթէս մեկնելով, քննիչ ուսուցիչներէն մին սա հարցումը ուղղած էր ինծի.

– Քանի՞ տեսակ նախանձ գիտես:

– Երկու՝ բարի նախանձ եւ չար նախանձ:

Այս պատասխանս կը պատկանէր երանելի ի դին հսկայական զոհողութիւններու՝ ամբողջ հայութեան համար: ըՍիւնքահայերուն նուիրական պարտականութիւնն է սատարել Հայրենիքի պահպանումին եւ վերածաղկումին: Նախանձախնդրօրէն եւ բծախնդրօրէն պահենք ՀՀՀ–ի համահայկական քնոյթը ի դին ամէն բանի: ՀՀՀ–ի ծառայողները, իրաւունքը չունինք զայն իւրացնելու, սեփականացնելու: Չունինք իրաւունքը վիճելու, ցաւցնելու, թշնամացնելու մեր այն ազդակիցները, որոնք մեզի տարակարծիք են: Մեր պարտականութիւնն է խօսիլ, բացատրել Հիմնադրամի կենսականարեւորութիւնը եւ համոզել վերապահութիւն ունեցողները: Անձնական փառատիրութեան եւ նեղմտութեան զոհ չդարձնենք ՀՀՀ–ի վեհ գաղափարականը:

Ազգային տուրք վճարողները առ հասարակ մէջին տարիքի եւ կամ տարեց ազդակիցներ են, և ակնբախ է երիտասարդութեան բացակայութիւնը: Անհրաժեշտ կը նկատեմ, վաղուան հաչոյն, կազմակերպումը գաղափարատարածումի եւ բիտասարդական յանձնախումբերու, որպէսզի, ազգային տուրքի գաղափարը արմատ նետէ մեր երիտասարդներու շրջանակներուն մէջ: Նորունկ ցաւ էր ինծի որ անհեթեթ պատճառով մը, այս առաջարկս չիրագործուեցաւ այս շրջանին:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ ՀՀՀ–ի Գործադիր Վարչութեան ներկայացուցիչները պարբերաբար այցելէին տեղական յանձնախումբերուն, ծանօթանալու պատասխանատուներու եւ քննարկէին տեղւոյն վրայ անոնց գործունէութիւններուն առընչուած հարցերը՝ աւելի համապարփակ պատկեր մը առնելու համար: Նոյնպէս, աւելի օգտակար պիտի ըլլար, եթէ Հոգաբարձուներու Նորհուրդի տարեկան համագումարին տարբեր անձեր ղրկուէին եւ Յանձնախումբերու տեղեկագիրները՝ անհատական քնոյթ չկրէին, այլ ներկայացնէին ամբողջական կազմերու տեսակէտները:

Ընկալեալ սովորութեան համաձայն, հուսկ բանքս կը բերեմ իր աւարտին՝ արտայայտելով երախտագիտական զգացումներս:

Սրտագին շնորհակալութիւններ ՀՀՀ–ի Գործադիր Վարչութեան նախագահ Պր. Գ. Յարութիւնեանին եւ գործադիր տնօրէն՝ Տիկին Մ. Պետրոսեանին, իրենց ազնիւ աջակցութեան եւ վստահութեան համար:

Սրտագին շնորհակալութիւններ փրոֆ. Ա. Սարգսեանին որ իր իմաստուն եւ գործնական խորհուրդներով, բարոյական օժանդակութեամբ եւ սիրալիր վերաբերումով Յանձնախումբիս օգտակար եղաւ ամէն անգամ որ դիմեցինք իրեն:

Սրտագին շնորհակալութիւններ գործակիցներուս՝ տոքթոր Ռ. Ստեփանեանին, Հ. Թահթայլին, Կ. Կարապետեանին, Ն. Թորիկեանին, որոնց հաւատարիմ եւ անձնուէր գործակցութեամբ Յանձնախումբը ամուր հիմերու վրայ դրուեցաւ, բարի վարկ եւ համբաւ չահեցաւ ու արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ապահովեց:

Սրտագին շնորհակալութիւններ, Տիկնոջ Օժանդակ Մարմնի անդամներ՝ Տիկիններ Օ. Գուլումճեանին, Գ. Յովսէփեանին, Ա. Կորկոտեանին, Է. Յովսէփեանին, Ն. Յովսէփեանին, Ի. Թորիկեանին, Ժ. Տաղլեանին, Ա. Փիլիկեանին, Ս. Եղիազարեանին, Ա. Խաչերեանին, Ա. Գասպարեանին եւ Ռ. Ուզունեանին, որոնք միշտ ազնուօրէն եւ յօժարակամ օժանդակեցին Յանձնախումբիս եւ կազմակերպեցին բոլոր հասութաբեր ձեռնարկները:

Կ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Ատենապետ՝
ՀՀՀ–ի Մեծ Բրիտանիոյ
Յանձնախումբին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՇՎԱՄԵԱԿԸ
1993 – 1998

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերջին երկու տարիներուն մեր հաւաքած ազգային տուրքը որոշած ենք որ յատկացուի Հայաստանի ազէտի շրջանի եւ Ա.րցախի որբերուն ու այրիներուն:

Յանձնախումբս կանոնաւոր ժողովներ դումարեց եւ գլխաւորաբար գրաղեցաւ ազգային տուրքի գաղափարատարածումի հարցով եւ նուիրատուներու շրջանակին ընդլայնումի կարելիութիւններով – կենդանի խօսքով, տեսերիզով և գեղարուեստական յայտադրերով ներկայացնելու ՀՀՀ–ի նախախնամական դերը: Սերտօրէն եւ պարտաճանաչօրէն գործակցած ենք ՀՀՀ–ի Երեւանի գործադիր վարչութեան եւ բծախնդրօրէն գործադրած անկէ եկած հրահանգները եւ անթերիօրէն կատարած հաչուական յանձնարարութիւնները եւ այդ նպատակով, որոշած ենք բարձրաքակ համակարգիչով մը աւելի եւս աշխուժացնել եւ արագացնել մեր հաղորդակցութեան միջոցները: Կանոնաւոր կերպով մասնակցած ենք Փարիզի մէջ կայացած երկու համագումարներուն եւ Բեւանի մէջ՝ ՀՀՀ–ի Հոգաբարձուներու ժողովներուն:

Տիկնոջ Օժանդակ Մարմինն ալ կանոնաւոր ժողովներ գումարած է, կազմակերպած՝ իր տարեկան հասութաբեր ձեռնարկները՝ հացկերոյթ, Հայաստանի Հանրապետական Հիմնադրութեան տարեդարձի պարահանդէս, քայլաձնացութիւն: Այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով կազմակերպուեցաւ դէպի Հայրենիք ուխտագնացութիւնը եւ տպուեցաւ ՀՀՀ–ի օրացոյցը եւ ցուցադրուեցան Սիլվա Կէօնճեանի հայրենական լուսանկարները:

Հնդամեայ պաշտօնավարութեանս աւարտին, թող թոյլ տրուի կարդ մը մատնանչումներ կատարել ՀՀՀ–ի ապագայ արդիւնաւէտ գործունէութեան ի խնդիր՝ հիմնուելով չահած փորձառութեանս վրայ:

Ես ալ համոզուած եմ որ ազգային տուրքի տարածումը եւ արմատացումը պէտք է միշտ ըլլայ Հիմնադրամին աշխատանքին հիմնական խարիսխը: Ամէն Հայու միտքին մէջ դրոշմելու է այն մտածումը, որ մեր նորազատ եւ անկախ Հայրենիքը, բոլորիս՝ ամէն Հայու կը պատկանի՝ աշխարհի վրայ ուր որ ալ գտնուինք. մեր հայրենաբնակ հարազատները զայն կը պահեն ու կը պահպանէ ի դին հսկայական զոհողութիւններու՝ ամբողջ հայութեան համար: ըՍիւնքահայերուն նուիրական պարտականութիւնն է սատարել Հայրենիքի պահպանումին եւ վերածաղկումին: Նախանձախնդրօրէն եւ բծախնդրօրէն պահենք ՀՀՀ–ի համահայկական քնոյթը ի դին ամէն բանի: ՀՀՀ–ի ծառայողները, իրաւունքը չունինք զայն իւրացնելու, սեփականացնելու: Չունինք իրաւունքը վիճելու, ցաւցնելու, թշնամացնելու մեր այն ազդակիցները, որոնք մեզի տարակարծիք են: Մեր պարտականութիւնն է խօսիլ, բացատրել Հիմնադրամի կենսական կարեւորութիւնը եւ համոզել վերապահութիւն ունեցողները: Անձնական փառատիրութեան եւ նեղմտութեան զոհ չդարձնենք ՀՀՀ–ի վեհ գաղափարականը:

Ազգային տուրք վճարողները առ հասարակ մէջին տարիքի եւ կամ տարեց ազդակիցներ են, և ակնբախ է երիտասարդութեան բացակայութիւնը: Անհրաժեշտ կը նկատեմ, վաղուան հաչոյն, կազմակերպումը գաղափարատարածումի եւ բիտասարդական յանձնախումբերու, որպէսզի, ազգային տուրքի գաղափարը արմատ նետէ մեր երիտասարդներու շրջանակներուն մէջ: Նորունկ ցաւ էր ինծի որ անհեթեթ պատճառով մը, այս առաջարկս չիրագործուեցաւ այս շրջանին:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ ՀՀՀ–ի Գործադիր Վարչութեան ներկայացուցիչները պարբերաբար այցելէին տեղական յանձնախումբերուն, ծանօթանալու պատասխանատուներու եւ քննարկէին տեղւոյն վրայ անոնց գործունէութիւններուն առընչուած հարցերը՝ աւելի համապարփակ պատկեր մը առնելու համար: Նոյնպէս, աւելի օգտակար պիտի ըլլար, եթէ Հոգաբարձուներու Նորհուրդի տարեկան համագումարին տարբեր անձեր ղրկուէին եւ Յանձնախումբերու տեղեկագիրները՝ անհատական քնոյթ չկրէին, այլ ներկայացնէին ամբողջական կազմերու տեսակէտները:

Ընկալեալ սովորութեան համաձայն, հուսկ բանքս կը բերեմ իր աւարտին՝ արտայայտելով երախտագիտական զգացումներս:

Սրտագին շնորհակալութիւններ ՀՀՀ–ի Գործադիր Վարչութեան նախագահ Պր. Գ. Յարութիւնեանին եւ գործադիր տնօրէն՝ Տիկին Մ. Պետրոսեանին, իրենց ազնիւ աջակցութեան եւ վստահութեան համար:

Սրտագին շնորհակալութիւններ փրոֆ. Ա. Սարգսեանին որ իր իմաստուն եւ գործնական խորհուրդներով, բարոյական օժանդակութեամբ եւ սիրալիր վերաբերումով Յանձնախումբիս օգտակար եղաւ ամէն անգամ որ դիմեցինք իրեն:

Սրտագին շնորհակալութիւններ գործակիցներուս՝ տոքթոր Ռ. Ստեփանեանին, Հ. Թահթայլին, Կ. Կարապետեանին, Ն. Թորիկեանին, որոնց հաւատարիմ եւ անձնուէր գործակցութեամբ Յանձնախումբը ամուր հիմերու վրայ դրուեցաւ, բարի վարկ եւ համբաւ չահեցաւ ու արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ապահովեց:

Սրտագին շնորհակալութիւններ, Տիկնոջ Օժանդակ Մարմնի անդամներ՝ Տիկիններ Օ. Գուլումճեանին, Գ. Յովսէփեանին, Ա. Կորկոտեանին, Է. Յովսէփեանին, Ն. Յովսէփեանին, Ի. Թորիկեանին, Ժ. Տաղլեանին, Ա. Փիլիկեանին, Ս. Եղիազարեանին, Ա. Խաչերեանին, Ա. Գասպարեանին եւ Ռ. Ուզունեանին, որոնք միշտ ազնուօրէն եւ յօժարակամ օժանդակեցին Յանձնախումբիս եւ կազմակերպեցին բոլոր հասութաբեր ձեռնարկները:

Կ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Ատենապետ՝
ՀՀՀ–ի Մեծ Բրիտանիոյ
Յանձնախումբին

ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՀԱԻԱՔՈՑԹ ՓՐԻԶՆՈՑԻ ՄԷՋ

Փրէզնոյի Հ. Ց. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, «Ասպարէզ» Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունուար 8–ին տեղի ունեցած է Գուսանա – Ժողովրդական համերգ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Լիլիթ Պաղտասար – եան: Եօթը երգիչ – երգչուհիներ՝ Նելա Գասպարեան, Լեւիկ Մխչեան, Անահիտ Հալէպի, Նունիկ Մարտիրոսեան, Հենրիկ Մխրանեան, Հերմինէ Ամիրեան եւ Լոռիկ Սարոյեան մասնակցելով յայտագրին, մեկնաբանած են դուսանական եւ ժողովրդական երգեր, որոնց դաշնակով ընկերացած է Յովիկ Ոսկանեան:

*
**

ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՀԱԻԱՔՈՑԹ ՓՐԻԶՆՈՑԻ ՄԷՋ

Փրէզնոյի Հ. Ց. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, «Ասպարէզ» Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունուար 8–ին տեղի ունեցած է Հաւաքոյթ մը, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար դէմքերու, որոնց կարգին՝ Փրէզնոյի քաղաքապետը, թաղապետական խորհուրդի անդամներ, վերակացուներ: Բանախօսած է գոնկրէսմէն Ճորճ Ռատանովիչ, նշելով Հայ Դատի Յանձնախումբին միջոցաւ իրագործուած աշխատանքներէն ամէնէն կարեւորները՝ Հայաստանի, Ա.րցախի եւ Ամերիկահայութեան վերաբերեալ: Խօսք առնելով Յանձնախումբին ատենապետը՝ Աբօ Սաղաթեան, չեշտած է նման հաւաքոյթներու կարեւորութիւնը: Քաղաքի վերակացու Տիրայր Գոլիկեան յուշեր պատմած է Փրէզնոյի անցեալի ողջ եւ մահացած ընկերներու եւ բարեկամներու մասին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Թէ·

– Շա՛տ գործ կայ տեսնելիք, ըսաւ երիտասարդ մը:

– Մեր գլխաւոր չանքը պիտի ըլլայ, բացատրեց Մարզար էֆէնտի նախ վարժարանը բարեկարգել, յետոյ եկեղեցիին հասոյթները աւելցնել, մատակարարութիւնը կանոնաւորել, կարելի եղածին չափ խնայողութիւններ ընել...

– Մեզի է՛ն առաջ չնորհքով քարոզիչ մը պէտք է, ըսաւ Սահակ աղա, աս հիմակուան քարոզիչին ձայնը բնա՛ւ չի լսուիր կոր, ասկէ զատ խօսածներուն մէջ ալ իմաստ մը չկայ, ինծի պէս պամպակին մէկն է:

– Քարոզչէն առաջ վարժարանը կարեւոր է, պատասխանեց ուրիշ մը:

Ընկեր կայծունի որ նոյնպէս եկած էր չնորհաւորական այցելութեան, խօսակցութեան մէջ մտաւ:

– Վարժարանի խնդիրը ամէնէն կենսականն է, գոչեց, անոր վրայ պէտք է սեւեռիլ ամբողջ մեր ուշադրութիւնը: Մենք մտաւորականներս այս պայքարը մղեցինք ու յաղթանակը տարինք, նկատի ունենալով մի միայն վարժարանը ... մինչդեռ մեր թշնամիները լոկ անձնական նկատումներով պայքար կը մղէին:

Կայծունի կ'ակնարկէր Շանթ ակումբին:

– Հիմա թշնամի չմնաց թաղին մէջ, փութաց դիտել տալ Մարզար էֆէնտի, ամէնքն ալ մեր չուրջը համախմբուած են:

– Այո՛, առ երեսս այնպէս է, պատասխանեց կայծունի, սրտմտած, կարկանելէն բաժին մը ձեռք բերելու համար...

Ցետոյ յանկարծ ըսաւ.

– Իրա՞ւ է, Մարզար էֆէնտի, որ Սուսերեանցը վարժարանը տեսուչ պիտի ընէք:

– Ով ըսաւ, գոչեց վաճառականը:

– Ամէնուն բերանն է:

– Զարմանալի բան, դեռ այսօր գործի սկսանք, ու վարժարանով զբաղելու ժամանակ չունեցանք:

– Ես ալ երբ որ լսեցի չատ զարմացայ, ու բնաւ չհաւատացի ... ալ թաղին մէջ մարդ չմնա՞ց որ Սուսերեանցի պէս խառնակիչ մը բերէնք վարժարանի տեսուչ ընենք ... Ես արդէն ըսի որ Մարզար էֆէնտին երբէք այդպիսի յիմար բան չըներ...

– Երբոր վարժարանի խնդիրով զբաղելու առենը գայ այն ժամանակ կ'որոշենք թէ ի՛նչ պիտի ընենք, պատասխանեց վաճառականը չոր ձայնով մը:

Բայց ընկեր կայծունի այս պատասխանով չգոհացաւ:

– Ինչ որոշում ալ տաք, կարելի չէ որ Սուսերեանցը վարժարանին մէջ պաշտօնավարէ, ըսաւ.

– Ի՞նչ հրամմեցիր, հարցուց Մարզար էֆէնտի հեգնարար:

– Այսինքն ես անհատապէս չեմ խօսիր այստեղ, ըսաւ կայծունի, քիչ մը շփոթած, այլ հանրային կարծիքը կը ներկայացնեմ:

– Թաղական Խորհուրդը իր ընելիքը գիտէ, պէտք չունի ուրիշներու խրատին ու խորհուրդին:

– Վարժարանը ամէնուս կը պատկանի:

– Կ'աղաչեմ, պարոն կայծունի, չերկարենք այս վիճաբանութիւնը, հիմա ո՛չ առենն է, եւ ոչ ալ տեղն է այս տեսակ խօսքերուն, իրար անցնելու պէտք չունինք, ձեզի ըսինք որ, դեռ վարժարանի մասին որեւէ կարգադրութիւն չէ եղած ... բայց հիմակուընէ գիտցէք որ ինչ որ յարմար դատենք, այն պիտի ընենք ... հասկցա՞ր մի, պարոն կայծունի:

Պայքար լսարանի նախագահը, տեսաւ որ եթէ վիճաբանութիւնը չարունակէր բոլորովին իրեն դէմ պիտի հանէր Մարզար էֆէնտին, ինչ որ բնաւ գործին չէր դար, իր դիտաւորութիւնն էր միայն իրենց կրօնացուցած ազդեցութիւնը ձեռք բերել եւ անով հակակշռել Շանթ ակումբին, որ կը սկսէր գերակշիռ դիրք մը առնել: Բայց դժբախտաբար չկրցաւ յաջողիլ այս դիտաւորութեան մէջ եւ ընդհակառակն վաճառականը իրենց դէմ գրգռեց:

Ներկաները, որոնք հետեւած էին այս վիճաբանութեան, բնականաբար Մարզար էֆէնտիին կողմը բռնեցին:

– Կ'երեւայ որ միւսիւն քիւլահ մը խափիչ ընել կ'ուզէ կոր եւ ասոր համար վարժարանին խնդիրը մէջտեղ նետեց, դիտել տուաւ ոսկերիչ Սահակ աղա:

– Թաղերնիս հազիւ քիչ մը հանդարտեցաւ, նորէն իրա՞ր անցնելու կ'աշխատիք կոր, ըսաւ Մանուկ աղա:

– Եղբա՛յր, ձեր միտքը սխալ հասկցաւ, բողոքեց Կայծունի:

– Մենք ձեր միտքը չատ աղէկ կը հասկընանք, պատասխանեց Մելիտոս էֆէնտի նշանակալից կերպով գլուխը ճօճելով:

Ընկեր կայծունի ոտքի ելաւ:

– Առ այժմ անօգուտ է, ըսաւ ապագան պիտի պարզէ ամէն բան, եւ այն առենն պիտի համոզուի թէ որքան իրաւունք ունիմ եղեր...

Ու բարեւելով դուրս ելաւ:

Շնորհաւորական այցելութիւնները կը չարունակուէին եւ թաղականները նոյն օրը չկրցան բնաւ գործով զբաղիլ:

(Շար. 96)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՓՈՆԻ դատավարութիւնը նոր ընթացք առաւ Յունուար 29–ին երբ տուժող կողմի վաստատաններէն՝ մէթը Առնօ Քլարսֆելտ խնդրոյ առարկայ ըրաւ առեանին նախագահին օրինաւոր բնոյթը այն առարկութեամբ որ ան –Ժան–Լուի Գասթանիէա– ազգականական հեռաւոր կապեր ունի տեզահանուած հրէաւ ընտանիքի մը հետ: Ըստ իրեն այդ կապը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նախագահին անկողմնակալութիւնը: Բացի հօրմէն, ոչ ոք կը պաշտպանէ Առնօ Քլարսֆելտի դիրքը եւ մանաւանդ ոչ տուժող կողմի իր պաշտօնակից վաստատաններըը որոնք ընդվզած են չեն հասկնար թէ ինչ են անոր յետին մտքերը: Դատավարութիւնը առկախուեցաւ մինչեւ փետր. 2-եւ այդ չաբթուան ընթացքին Ա. Քլարսֆելտ կրնայ մերժել որ Գասթանիէա չարունակէ դատ վարել: Իրիկունը, Փորտայի արդարադատութիւնը զեկոյցով մը բաղդեց Քլարսֆելտի ակնարկութիւններուն դէմ, չեչտելով ժ.–Լ. Գասթանիէայի անաչառ նկարագիրը, ծանօթ իր անկախութեան եւ օրինակելի պարկեշտութեան համար:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ. խզեց լռութիւնը եւ յայտարարեց զեկոյցով մը որ ոչ մէկ կապ ունի Էլֆ–ի հարցին հետ եւ չի հասկընար «ցուցական խուզարկութիւնները» որոնք կատարուած են իր բնակարանին– ը եւ աշխատանքի զբաղեցնեակները: Ձակնարկեր սակայն տիկին Գրիսթին Տըվիէ–Ժոնքուըի քննութեան տակ առնելուն, այն պատճառաւ որ 60 միլիոն Ֆր. միջնորդէնք մը ստացած էր (որու մէջ 45 միլիոնի փոխանցում մը ուղղակի իր հաշիւին), Ռ. Տիւմայի մօտ ազդեցութիւն բանեցնելու համար, որպէսզի Թայվանի պինամթերք ծախելու արգելքը վերնայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի զանազան շրջաններու 150 կազմակերպութիւններէն դիմումներ հասած են Ազգ. Ժողովին, առաջարկելով որ Հ. Ալիեւ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին վրայ ընդմիշտ մը նայ. այս վախճանին պատճառ ցոյց տըրուած է անտեսական բարեշրջումներու մէջ նախագահին արձանագրած յաջողութիւնը:

ԼԻՈՆի Փառ–Տիէօ թաղամասին մէջ ծանր միջադէպեր պատահած են Յունուար 29–ի իրիկունը, երբ բազմաթիւ պատանիներ, որոնց մէջ 12 տարեկան մանուկներ Ռամազանի վերջաւորութիւնը տօնած են իրենց հասկցած ձեւով, այրինքն թնդանի տալով վաճառատուները, կոտրել–թափելով ապակիները, գողնալով ապրանքներ եւլն. եւլն.: Ոստիկանութեան ապահովութեան ճիւղի պատասխանատուն պարտաւորուած է փակել տալ Առեւտրական կեդրոնը ժամը 18·30–ին: Կան վիրաւորներ: Ձերբակալուած պատանիներու մէջ կան երեք տղաք 11–էն 12 տարեկան:

ԳԼԻՆԹՐՆ վճռած է յարձակում գործել Իրաքի վրայ, նոյնիսկ եթէ առանձին մնայ այդ քայլին մէջ: Ֆրանսա եւ Ռուսաստան կը չարունակեն ջանք թափել առաջքն առնելու համար նման գործողութեան մը: Յունուար 29–ին, Գլինթըն նոր ազդարարութիւն մը ըրած է Ս. Հիւսէյնի:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒ քանակը մեծ համեմատութիւններու հասած է Գերմանիա: Իրենց հաչուոյն գործ բացած Թուրքերու թիւը օրէ օր կ'աճի եւ վերջին եօթը տարիներու ընթացքին այդ աճը 42,4%–ի յաւելում մը արձանագրած է: Ասոնց ճիւղերն են՝ ուտելիք, զբօսաշրջութիւն եւ արտադրում – ներածում:

ՆԻՒ–ԵՈՐՔի Սոթպի'զի մօտ, Յունուար 27–ին աճուրդի մրցանիշ մը կոտրուած է Միքէլ–Անճելոյի մէկ գծագրութիւնով որ ծախուած է 45 միլիոն Ֆրանքի (7,5 միլիոն տոլար): «Քրիսթոս եւ Սամարազուհին» մէկ միլիոն տոլար գնահատուած էր: Գնորդը իր ինքնութիւնը չէ յայտնած:

(Շար. Ա. Էջէն)

վուրդին իսկ պահանջով ու մասնակցութեամբ, աւելցնելու համար՝ «պէտք է այնպէս անենք, որ հրաժարուի, չնայած լաւագոյն ճանապարհն այն է, նա գիտակցէր ու ինքը գնար, քայց եթէ ոչ՝ ապա ժողովրդով ոտքի պէտք է կանգնենք ու նրան դուրս հանենք»:

ԱԺՄ–ի պարագլուխը եզրակացած է ըսելով թէ նախագահական ընտրութիւններուն մասնակցիլը պատասխանատուութեան հարց է եւ ինք պիտի չխուսափի այդ պատասխանատուութենէն:

Հայաստանի Դեմոկրատական Կուսակցութիւնը (ՀԴԿ) եւս ներքին քաղաքական կացութեան մասին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած էր Յունուար 27–ին: Հոն նախ քննադատուած է Լ. Տէր–Պետրոսեանի եւ իր համախոհներուն քաղաքականութիւնը, որ երկիրը կ'առաջնորդէ դէպի քաղաքական հակամարտներ: Ըստ յայտարարութեան, անոնք «օգտուելով պատեհութիւնից, երկրի ու ժողովրդի համար հերթական կորուստներ գնով պահպանել են իրենց իշխանութիւնը», սակայն այսօր արմատական փոփոխութիւններու պահը հասած է, ըսուած է հոն: Այս յայտարարութեան մէջ նշուած է նաեւ թէ միակ դատարը ժողովուրդն է եւ անոր դատին պէտք է յանձնուին ընդդիմութեան ծրագիրները եւս որոնք բիրտ ուժի ճնշման տակ չկրցան կեանքի կոչուիլ: Ու կոչ կը կատարուի ՀՀ նախագահէ եւ Ազգ. Ժողովի անժամանցելի նոր ընտրութիւններ կազմակերպելու: ՀԴԿ–ն պատրաստ է, եթէ ժողովուրդին դատարմին յանձնելու իր ծրագիրը որ երկիրը դուրս կը բերէ այս ծանր վիճակէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET: 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée «Beuregs»

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «*Archag Djamalian*» de Décines, organise sa soirée

«*BEUREGS*»

à la Maison de la Culture de Décines, le Samedi 7 Février à partir de 20 h 30. La participation est de 70 Frs par personne.

Réservation au :

04. 78. 49. 19. 44 ou 04. 78. 49. 42. 97.

*
**

Séjours d'été

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 1998 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD;**
- **Animateurs diplômés BAFA;**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2e année);**
- **Economes;**
- **Cuisinières.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS.

GRANDE SOIREE DANSANTE
AU PROFIT DE
L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE
Sous la Présidence de **Monsieur RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT
animé par
Le Chanteur **GARO GABOUDAGIAN**
Accompagné par le Pianiste **Seto BAGHDASSARIAN**
Spécialement venus du Liban

Le Samedi 7 FEVRIER
AU GYMNASE LAPIERRE
allée du 8 Mai 1945 — 94140 ALFORTVILLE
à partir de 20 heures 30

CAMP DE SKI FAMILIAL
organisé par
l'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
DATE : Du 21 au 28 Février
LIEU : Dans son Centre de Vacances «La Source» à Thollon les Mémises en Haute-Savoie, 900 m. d'altitude, à 14 kms d'Evian — au-dessus du Lac Léman.
Prix de la Pension : 1360 Frs Adultes
1130 Frs Etudiants
820 Frs Enfants - 7 ans.
Renseignements et inscriptions :
M. DAVID HALADJIAN —
Tél.: 01 47 12 19 42 / 01 40 44 62 06.

ՓԱՐԱՆՑԻԿ ԲԱՑԱՒԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՇԱԲԱԹ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21
Ի նպաստ Լիոնի ՄԱՐԴԱՐԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ վարժարանին
Կազմակերպուած Ծնողական Միութեան եւ Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան կողմէ
Մթնոլորտը պիտի խանդավառեն՝
«ԱՆԻ» Նուագախումբը
եւ Տիսք Ժոքէ «ՏԻՏԻԷ»
«ԱԼԵԿՐՕ» Սրահին մէջ
Place de la République, Miribel
● Ժամը 20–էն սկսեալ ●
Խուռներամ եկէք եւ զուարճացէք
Հաճելի անակնկալներ, հայկական համադամ պիւֆէ, եռոյ յայտագիր, ինչպէս նաեւ վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Մուտք՝ 100 Ֆր.
Հեռեւեալ թիւին՝ 04·78·89·25·06

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS À PARTIR DE **3950 F** RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!